

ტენი

პილოტაჰო ახალ ნაღს!

1988

ტექნიკა

366

გამოცემის ოცდამეთერთმეტი წელი

იანვარი

1988

თბილისი

საბ. კვ. ცენტრის გამომცემლობა

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შერეული

უნიკალური

კომეზია და კროზა

- 3. მორის ფოცხიშვილი — ლექსები
- 7. რევაზ ინანიშვილი — საგაგილო კვეთილადან
- 18. რომან მიმიწოშვილი — ლექსები
- 20. ნოდარ წულეისკირი — ავთარი. რომანი. დასაწყისი
- 42. ნოდარ ბარათია — ლექსები
- 44. თეიმურაზ ქუარყვანიძე — ...მწვე ჩემდა ხარ. რომანი. დასასრული
- 63. ზურაბ ლომთაძე — ლექსები
- 64. კობა ძაღვაძე — შოკინის ნოტიური. მოთხრობა
- 72. ვახა ძაცანაშვილი — ლექსები
- 73. ოთარ შუაშვილი — მოთხრობები

შთავარი რედაქტორი
ჯანსუღ ღვინჯილია

ახალი თარგმანები

- 78. ვლადიმერ გუბარაძე — სარკოვები. პიესა. თარგმანა გურამ გოგიაშვილმა

ბარდაყვან დროის მოთხროვნა

- 110. ჯანსუღ ღვინჯილია — ჩვენი ლიტერატურული ატმოსფერო

ბახსენება

- 119. ავთანდილ ჩხიკვიშვილი — გული

წერილები

- 121. სულხან შოკლანიძე — „არაბისატის“
- 125. ვიოლეტი ჯილაძე — ვიოლეტი ახვლედიანი — ლიტერატორი
- 135. ვიოლეტი ჯილაძე — კომეტის სტუდენტური დღეების ბახსენება
- 145. ბ. მ. შუბინი — ზემოეთის ფორცელი ან ალექსანდრე ჭუშკინის ავადმყოფობის ისტორია. თარგმანა ცოტნე ჩიქოვანმა
- 154. ნანა ჩხეიძე — ჩართული ნოვლა ბრ. აბაშიძის ისტორიულ რომანში „ცოტნე, ანუ მართვალთა დაცემა და აგალბება“

რეცენზია

- 157. ბაღრი გუგუშვილი — „ჩვენი სიყვარულის თანსასთუმალთან“

- 159. ქარინია

სარედაქციო კოლეგია:
გივი ალხაიშვილი
 თედო გაჩეჩიანი
 (შთავარი რედაქტორის
 მოადგილე)
 გივი გეგეჭორი
 გურამ გეგეჭორი
 გიორგი გუგუშვილი
 თეიმურაზ
 დონიაშვილი
 მერაბ ელიოზიშვილი
 ვეფხე ქახიძე
 შოთა ნიშნაძე
 გურამ ფანჯიქიძე
 გორის ფოცხიშვილი
 ალიკო შარაშიძე
 ნუგზარ შატაძე
 ავთანდილ
 ჩხიკვიშვილი
 (პასუხისმგებელი მდივანი)
 სოსო ცინცაძე
 გივი წარეთელი
 ტარიელ ტანთაძე
 ბადრი შოხოველიძე
 ვაკე ჯონაძე

შორის ფოცხიშვილი

მღერის საქართველო, მღერის

ანზორ ერქომაიშვილს

სალამურის შვიდი კრილი,
შვიდი სიმი, შვიდი ფერი, —
ენაწარე, ენატკბილი,
მღერის საქართველო, მღერის!

ღუმს და უხმოდ ამხელს სურვილს,
წერტილს არ სვამს კალმის წვერი, —
ჯერ შორს არის დასასრული...
მღერის საქართველო, მღერის!

ათასწლეულების ცეცხლში
ცხვება მისი ობლის კვერი, —
ჯერ არ დაუკარგავს გეში,
მღერის საქართველო, მღერის!

ღმერთი სწამს და ბედი სწყალობს,
მტერი ჰყავს და არ ჰყავს მტერი, —
„ოქროს საწმისს“ უთმობს „არგოს“...
მღერის საქართველო, მღერის!

უყვარს წლებთან შეჯიბრება,
ჯერ არდამდგარ წლებს წერს
წერილს, —

ტირის და არ ეტირება...
მღერის საქართველო, მღერის!

გაყოფილა გული ორად,
ხატებს დასდებიათ მტვერი,
სისხლი თვლემს და დარდი
გეტბორავს...
მღერის საქართველო, მღერის!

ზეცა ითალხება ღრუბლით,
ტყვიას აუხდია ჭერი, —
ახდილი აქვს პოეტს შუბლი...
მღერის საქართველო, მღერის!

მიდის სიყვარული სადღაც,
დგება ჩემი წასვლის ჯერიც.
„რაც გინახავს, ველარ ნახავ!“ —
მღერის საქართველო, მღერის!

თავს იჩაგრავს, ჩაგრულს არ ჰგავს,
უკვდავია, როგორც ერი.
თავი სტკივა, სტკივა, რადგან
გული სტკივა, მაგრამ მღერის...
მღერის საქართველო, მღერის!

ს ა ხ ვ ე ლ უ რ ი

რა შორს არის სიჭაბუკე,
რა ახლოა სიბერე, —
რატომ? რატომ? რატომ? რატომ?
რატომ არ დამიჯერე?!

სასწაული თოვლი მათოვს,
შუქი გასდით იარებს, —
რატომ? რატომ? რატომ? რატომ?
რატომ არ შემიყვარე?!

ერჩები მარტო, როგორც ვატყობ,
უნდა ავყვე ჩანჩქერებს, —
რატომ? რატომ? რატომ? რატომ?
რატომ არ შემაჩერე?

მარტო მივეძალე ტატნობს,
რა გზა, რა ცა, რა ჰუნე, —
რატომ? რატომ? რატომ? რატომ?
რატომ არ დამაბრუნე?!

ის რაც აქ გკირდებოდა,
იქ არ დაგკირდება:

არ დაგკირდება პირადობის მოწმობა,
არც ფოტო-სურათების სტანდარტული სერია,
შენი დახასიათება არავის უნდა,
არც ხელფასის ცნობაა საჭირო
და არც სახლმმართველობის ბეჭდით
გვერდგამაგრებული დავთარი.

ეს არი, რაც არი, —
ამოწერით ამოგწერენ, ადრე თუ გვიან,
მაგრამ ჩაწერით,
ალარაინ არ ჩაგწერს არსად.
ყველაფერი დახიე და მოიცილე,
ისე თითქოს, ყველაფერი გზაში დაგიკარგია.

განმეორდება ეს ყველაფერი?

დაკემსილი გაქვს სიმწრის ძაფებით
ფიქრი, ვედრება, კენესა, გოდება, —
განმეორდება ეს ყველაფერი,
ეს გაგიყება განმეორდება?

განმეორდება ძველი ზღაპრები,
ჩამოცვივდებით ციდან ფოთლებად,
განმეორდება ეს ყველაფერი,
ეს წვა, ეს ლეღვა, ეს შეშფოთება?

გულზე გადაგვდის იჭვის ნამქერი,
ღრო ლექსებს გვაყრის ტანზე
ცოდვებად, —
განმეორდება ეს ყველაფერი,
ეს სიმღერები განმეორდება?

კვლავ იყვავილებს სული მარხული
მთებად, ჭალებად, ტბებად,
კორდება, —
განმეორდება ეს სიყვარული,
განმეორდება ეს შეცოდება?

ქურდებთან ერთად

თითქოს დასრულდა დადი ხნის
ტანჯვა,
ო, წვეთი სისხლიც არ დარჩა გულში,
მაგრამ რად მტკივა ორივე მახა,
რომლებშიც ლურსმნებს მიყრიდნენ
გუშინ?!

განუსჯელ განსჯით, —
ვაითუ, ნამდვილ ქურდებთან ერთად
ჯვარზე გაკრული ჯვარზევე დავრჩი.
წლები ლეგენდებს ღრუბლებად
ღვრიან,

რაც მოხდა, იქნებ არ იცის ღმერთმა,
ვგრძნობ რომ კვლავ მსჯიან

ახლოა ცა და შორს არის ღმერთი,
მაგრამ მე ვიცი, ადრე თუ გვიან,
რომ ვილაც მაინც ილოცებს ჩემთვის.

ბოშა ქალმა მიმკითხავე, კარტში გზა ამოვიდა. —
რა ვქნა, ახლა მაინც წავალ ამ პატარა სოფლიდან.

უფრო დიდი სოფელია ო, ეგების იმ მხარეს
და ვინც აქ ვერ გაიხარა სწორედ იქ გაიხარებს.

ბოშა ქალმა მიმკითხავე, წერილს ველი შორიდან,
წერილი რომ არ მოვიდა, სინანული მოვიდა.

მიმკითხავე ბოშა ქალმა, დარღმა ხელი მომკიდა. —
შავი ეტლით გამოყვანენ ჩქარა შავი მორგიდან.

მიმკითხავე ბოშა ქალმა, ყელზე მხვევდა ხვიარებს. —
თქვა, „ვინც შევიყვარებს ახლა, აღარ გადაგიყვარებს!“

რაც თქვა, სრული სიმართლე თქვა,
რად მეტყოდა ტყუილებს, —
„სიკვდილამდე იცოცხლებო!“ — გამიხარა გული მე.

ბოშა ქალმა მიმკითხავე და კარტს
ველარ მომღლიტა,
ღმერთი თუა, ღმერთთან წავალ
ამ უღმერთო სოფლიდან.

წავალ, წავალ, მართლა წავალ,
განა დიდი დრო მინდა, —
ბოშა ქალმა მიმკითხავე, კარტში გზა ამოვიდა.

პალატის მარტვილი

პალატაში მარტვილივით
მარტო ვმღერი,
არსთგანმრიგე მარტოობას
ცოდვად მითვლის ადამს, —
სიყვარული —
ერთადერთი ჩემი მტერი,
მკლავს და თავზე
ეკლის გვირგვინს მადგამს.

ტახტზე ვლპები, როგორც ლეში,
გაზაფხული უჩხულებით მიტეცს, —

და ზეცაში, ვით რენტგენის
კაბინეტში
ვარსკვლავები მიშუქებენ
ფილტვებს.

ჩქარა ცარგვალს
გზნებად მივედ-მოვედები. —
მგონი მეყო რაც ღრუბლები
ვკემსე. —
სად არიან ახლა ჩემი კოლეგები,
რატომ აღარ მიკითხავენ ლექსებს.

პალატაში
მარტვილივით
მარტო ვმღერი.

ცოცხალი სიკვდილი

გზისპირ მიგდებული მანქანა დგას,
მგზავრი ესიზმრება დათოვლილ გზას.

ის კი, ის,
ის კივის,
ის ისევ თოვს, —
თუმც ისევ შორს არის, შორს არის,
შორს...

არავინ, არავინ არ მოვა დღეს, —
დუმილი უაზრო ძაღლივით ყეფს.

ტრასა ესიზმრებათ დაცვეთილ
თვლებს, —
ცოცხალი სიკვდილი ბორბლებში
თვლემს.

მგზავრი ესიზმრება დათოვლილ
გზას, —
გზისპირ მიგდებული მანქანა დგას.

სამაბილო რეჟულიდან

...იგი კარგად წერს დღეისთვის სა-
კირბორტო საკითხებზე, ყოველი ნა-
წარმოებისთვის მოძებნილი აქვს სათა-
ნალო კომპოზიცია, ხედავს პერსონა-
ჟებს, მათ მოძრაობებს. ესმის ხმები.
მსუბუქია, ძალდაუტანებელია მისეუ-
ლი თბრობა, თითქოსდა მთლად უმნი-
შვნელო მოვლენებიდანაც კი აკეთებს
საინტერესო დასკვნებს, მაგრამ მაინც
ბევრს არ შეეხარბება მისი.

მას არა აქვს „იდუმალი ძალა, რო-
მელსაც ყველა გრძნობს და ვერცერთი
ფილოსოფოსი კი ვერ ხსნის“ (გოეთე),
მას არა აქვს „დღუენდე — უძველესი
კულტურა შემოქმედებითი ნიჭისა, რო-
მლისკენ მიმავალი გზა არ აღინიშნება
არცერთ რუკაზე, არცერთ წესდებაში
არაფერი წერია მასზე“ (გარსია ლორ-
კა). მას არსად არ უჭირს, მისთვის ყვე-
ლაფერი ნათელია, ის მუდამ გამარჯვე-
ბული დგას.

პ რ ა მ ა რ ა — II

ქალაქის ამ უბანს ბებერი მთა ადგას
თავს, ალაგ ბუჩქნარიანი, ალაგ ფლა-
ტებიანი, ხავსებიანი. ხან და ხან ნის-
ლებიც არის ხოლმე მიმოპნტილი ზედ
მთის ძირას ძველი სახლებია, მკვიდ-
რად ნაგები, ქვის ვარდებით და გირლია-
ნდებით შემკული. მათ ხუროთმოძღ-
ვებს უთუოდ წვრთნიდნენ ევროპელი
უმკაცრესი მასწავლებლები. ამოად
ცდილობდნენ იმ მასწავლებელთა პირ-
ქუშობის გადაშლას დღევანდელი მღე-
ბავები. მუდმივად გრილ ქუჩებშიც ძვე-
ლებური ხეები დგას — ცაცხვები, ნე-
კერჩხლები, თელები. თელები ხმებიან.
ცაცხვებსაც უჭირთ, ნეკერჩხლებსაც,
მწვანე ფოთლებს შორის, მთლად უდ-

როდ, ყვითელი ფოთლებიც თრთიან.
მაგრამ ხეები მაინც ღამაზები არიან
სევდისმომგვრელი ნატიფი სილამაზით.

ტროტუარებს რწყავენ და სუფთად
გვიან ამ უბნისვე მკვიდრნი, ქურთი მე-
ეზოვეები, კაცები ყალიონის ბოლებით,
ქალები ნაირფერი კაბების რხევით. მი-
მოდის რალაცნაირად ძველი ყაიდის
ხალხიც, თვით პატარებიც კი. გოგო-
ნებს აცვიათ გრძელი, თითქოსდა ფეხ-
ების შემბორკავი კაბები, ბიჭებს, უმთა-
ვრესად, გრძელსახელოებიანი თეთრი,
ქათქათა პერანგები...

და როცა ის ორნიც გამოჩნდებიან
ქუჩაში, ის ძველებურად თმაშეთრთვი-
ლული ქალი და კაცი, ღამაზნი და ძლი-
ერნი, გეჩვენებათ, რომ ქუჩა ინაბება
მათი მაყურებელი, გეჩვენებათ, რომ
ნაბიჯს ანულებენ ყველანი. ქალი მტკი-
ცედ მოადგამს ნაბიჯებს მალალი ღონი-
ერი ფეხებით, მოანათებს თეთრი საყე-
ლოთი, თეთრივე სავე თლირი ყელ
ით, თვალების მოციფრო ყუყუნით,
სრული ჩალი ტუჩებით, რომლებიც
ცდილობენ შეაკავონ მშვენიერი ღიმი-
ლი, აკავებენ კიდევ, მაგრამ ბოლომდე
ვერა, მაინც გამოეჩვენება ოდნავ დარჩ-
დილულ ბოლოებზე. მამაკაცსაც უნდა,
შეაჩეროს ქალარა ჯიუტი ქოჩორის
თრთოლვა, ვერ აჩერებს. თვალები თი-
თქოს კარგავენ ძალას, მიორჩილად ელ-
იან ყველაფერს. ფრთხილი თავდახ-
რით, ფრთხილი ღიმილით მიესალმებიან
და გასცდებიან ერთმანეთს, და როცა
გასცდებიან, აშკარად იგრძნობა, რომ
განიმუხტება ქუჩაც.

უთუოდ ქალიც ფიქრობს და კაციც,
რომ ერთმანეთისთვის არიან დარჩენი-
ლნი ქვეყანაზე. მარტო ისინი კი არა,

სხვებიც ამას ფიქრობენ, ვინც კი ერთ-მანეთის სიახლოვეს დაინახავს მათ. მაგრამ ძველებური ქუჩა და სახლები ფიქრობენ სხვანაირად... ისინი ფიქრობენ, რომ ასე უნდა იყვნენ, ცალ-ცალკე, ქალი თავისთვის, კაცი თავისთვის. ამიტომ არიან ესოდენ კარგნი, ლამაზები. ამიტომ ცდილობენ, იყვნენ ყოველთვის ღირსეულნი, ძლიერნი, არაფერი შეემჩნეთ ერთიმეორის გულსგასატეხი.

ქალი შინ ნაღვლიანი შეჩერდება ხოლმე სარკესთან. წარმოიდგინეთ, კაციც და როცა ისინი ასე დგანან, სახლებიც მკვიდრად დგანან, ხეებიც.

შვილიშვილი: პაპა, იცი, რა? რა და, იცი, როგორ უნდა დამყარდეს მშვიდობა მთელ დედამიწაზე? როგორა და, სუყველა ოჯახს, სუყველას უნდა ჰყავდეს პატარა ბავშვები, იმ ბავშვებს კიდეც — დედები, მამები, ბებიები, პაპები. იმათ ხომ ყველას ძალიან ეყვარებათ ის ბავშვები, როგორც თქვენ გიყვარვართ მე და ჩემი ძმა, ჰოდა, როცა ყველას ასე ეყვარებათ ბავშვები, ვიღას მოუწდება, ვიღა დაიწყებს ომს?! და დამყარდება სუყველგან მშვიდობა.

მ. ჯ.

თითქოს დამოუკიდებლად არსებობენ მისი დახვეწილი თითები. ისინი რაღაცას ელაპარაკებიან, ერთმანეთს, თანხმდებიან, სიყვარულით ჰუბლმბიჯნილნი, და უცებ, გამწყარლნი, ცალ-ცალკე მიჰქრიან ცისკენ უნატიფესი ბალერინების გრაციოზულობით... თვით მისი დიდი, შუქიანი თვალებიც კი გაოცებით აჰყურებენ მათ.

— მოიცათ, ყველანი ერთად ნუ ჩამოხებით, — ქვეყანა წაწყდა, დამყადა, ინგრევა, თავს ვუშველოთ! მე ვერსად გავიქცევი, მე ხვალაც უთენია ვარ სამუშაოზე წასასვლელი, ლობიო და სიმინდი მაქვს მოსარწყავი, ნება-ნება უნდა მოვრწყა, თორემ თავქვეა და დახრავს

მავს წყალი. არ მოვრწყა ლობიო და სიმინდი, ხალხო?! თქვენი საქმისა თქვენიცოდეთ, მე კი მითხარით, არ მოვრწყა ლობიო და სიმინდი?!

კარგი მწერლები თითქოს ყოველთვის სხვაგან არიან, სხვა მიწაზე, სხვა აღმართა შორის. თვით იმათაც კი, ჩვენს გვერდით რომ ცხოვრობენ, თავიანთი სული, თავიანთი ნამდვილი რაობა გადასახლებული ჰყავთ ჩვენგან შორს და იქიდან გველაპარაკებიან რაღაც იღუმალეობით მოსილი ხმით.

ლ. ბ-ლი:

გადაუშვა შაქრიამ არაყი.

— კონტა იყო? — ეკითხება ილო.

— ჩაიარა როგორც ბრიგადელმა.

ზ-მ-ლის ვარიანტი:

— ჩაიარა, როგორც ახალმა ბრიგადელმა.

სოფლური ბალადა

ჭკვიან მალხაზას კოლმეურნეობის თავმჯდომარისგან გაბახებული ქალი შერთეს. ხალხი ამბობდა, არაფერია, მალხაზა მინც მჭადიდან ნახშირის გამომრჩევი არ არისო.

ქალი სიგანეში იყო წასული, დააბგუნებდა დაბერილ თეძოებს, თვალი ზედ რჩებოდათ კაცებს. მალხაზა კი ჩიაკაცი იყო, წვერთხელი, თვალგნადელიანი. საითაც თავმჯდომარეს მოუწოდებოდა, იქით მიუკადებდა მალხაზას ლელის წყალსავით. ზაფხულში ვენახების მეველედ ნიშნავდა, — ფხიზელი კაცი ხარ, პატიოსანი, ფეხმარდი, შენისთანად ვერავენი შეინახავს ჩვენს ვენახებსაო. გადაიკიდებდა მალხაზაც ეანგმოდებულ ორლულიან „ტულას“ და მიუყვებოდა ვენახების გზებს. დაჯდებოდა საყარაულო გორაზე, წამოიწევდა ქუდს თვალეზზე და იყო. დღისით მაინც რამდენჯერმე მიდიოდა შინ, ღამით — იშვიათად. ღამით, შიგა და შიგ, მის მაგივრობას ისევ თავმჯდომარე სწევდა, გასუქებული, გალალეული კაცი, ფულიანი.

ბიჭები დასცინოდნენ მალხაზას, — ემაგ თოფმა ძალიან დაკვრა იცის მხარში, ღმერთი არ გაგიწყრეს, არ გაისროლოო. არც გაუსროლია. ერთს შეატოკებდა მხრით, ცოტას შეიმსუბუქებდა და წავიდოდა თავისი გზით. თოფი დიდც კი ჩანდა მალხაზაზე. ცოლი ივსებოდა, მალხაზა დნებოდა. უფრო უწვრილდებოდა ხმა.

ერთ საღამოს, ცოლი რომ მეზობლებში იყო გასული, მალხაზა ფრთხილად ავიდა თავისი სახლის სხვენში. ჭერს ჭრილი ჰქონდა საკვამლე მილისთვის, ზაფხულობით ზედ კრამიტი ეფარა. ის კრამიტი გასწია, დაჯდა, ცდა დაიწყო... ცოლი დაბრუნდა, რალაცას ფაცურობდა, სარკეში იყურებოდა, იღლიებს იწმენდა. მერე კარი ჩაკეტა. გასაღები გამოაძრო, სინათლე ჩააქრო, დაწვა. შუალამე იქნებოდა გადასული, რომ თავმჯდომარემ ფრთხილად მოარგო გასაღები კარს, შემოვიდა. ქალმა ღიმილით უთხრა, სადა ხარ აქამდე შე საზიზღაროო. ოთახში ბნელოდა, მაგრამ მთვარიანი ღამე იყო და მანცა ჩანდა: კაცმა სწრაფად დაიწყო გახდა, ლოგინში წამოძვარი ქალიც მთლად გამოიშვლდა. მალხაზას ძაგძაგი დააწყებინა. კაცმა ქალს საბანი გადააძრო. ქალი თერთი იყო, კაცი მუქი, გველებივით დაიწყეს გრეხვა. მალხაზა ძაგძავით მიადვენებდა თოფის ლულას. გამოსწია სასხლეტს, ერთს, მეორეს, მარტო ქალმა იცივლა. მალხაზა სხვენიდან ჩამოვიდა, დერეფნის სინათლე აანთო და თოფდაბჯენილი გაჩერდა.

სოფელი წამსვე დაეცა თავს, თრევით მიჰყავდათ სადღაც. მალხაზა იცინოდა, — დაიცათ, რა იყოთ, ხო მოვდივარო!

— ორივენი, კაცო, ორივენი ერთი ტყვიით! — გადდიოდა სოფელში ხმა. სოფლის ბრძენკაცმა კი, ძველმა მასწავლებელმა, თქვა, — ეგეთმა სუსტებმა იციან მაგნაირი გამეტებაო.

მალხაზა გადასახლეს. სასამართლოშიც სიცილით მიდიოდა, მაგრამ მერე იტირა. გადასახლებიდან შინ აღარ

დაბრუნებულა. მალხაზას დედა, რომელიც ძველ ამბარში ცხოვრობდა, ცდიდა, მალხაზას გადასახლების შემდეგ თავის სახლში დაბრუნდა, იყო მარტო და ღამ-ღამობით ტურასავით კიოდა. ერთ დღეს კი მკვდარი ნახეს. შუა ეზოში პირქვე იყო ჩამხობილი და ხმელი თითებოთ ნაფხოპნი მიწა ჰქონდა ჩაბლუჯული.

თქვენი ნაწერები უცნაურ სიარულს გავს, — ხან ცალი ფეხით ხტუნავს, ხანაც თავდაყირა დგომას. კაცმა, მწერალმა, ადამიანთა წინამძღოლმა ღვთით, შესაძლოა ამგვარი სიარულითაც მიიქციოს ყურადღება **ერთხანს**, შესაძლოა ვიღაცანი გაჰყვენ კიდევაც მისეული უცნაურობით, მაგრამ მხოლოდ **ერთხანს**, მერე ისევ ათადან-ბაბადან ჩვეულ სელას ამჯობინებს ყველა.

პ ა უ ს ტ ო ვ ს კ ი

ო, იყო ასეთი დღეც. საათზე მეტ ხანს ვიდექით მე და სეგზის პირას და მანქანას ველოდით. თებერვალი იწურებოდა, გზას, ორივე მხრივ, ჭუჭყიანი, ყინულად ქცეული თოვლი გასდევდა. სავალც გაყინული იყო შავად. ცაც ცივი იყო, ცრიატი, დაწეული...

ბოლოს მოახლოვდა, მოვიდა ერთი ტენტისანი „გაზ-51“, მე ხელგაშლილი გადავუდექი წინ. მძღოლმა დაამუხრუქა, ყინულის ნამსხვრევები შხრიალით გაცვივდა აქეთ-იქით. სამგორამდე წაგვიყვანეთ-მეთქი. მძღოლს არაფერი შეეტყო, გვერდით მჯდომი კაცი დამმარდარატომლა. მე მას მოუხხადე ბოდიში, მოვიკდე ს-ს ხელი, გაუქციე. მანქანის უკანა ბორტზე რკინის პატარა კიბე ექიდა, იმ კიბეზე ასვლა ვუშველე, მეც ავედი. ძარა საეხე იყო მოკლედ დახერხილი, დაპობილი შეშებით. იმ შეშებზე დავსხედით, წავედით. ეს უკვე ბედნიერება იყო. უკან რჩებოდნენ სახურავებზე თოვლდაყინული სახლები, გაკირჩხილი ხეები. ტენტში წინიდან

შემოდოდა გამოთზავი ქარი. ისედაც გათოშილები, კანკალით ვეკვროდით ერთმანეთს. მანქანა ზაყუნობდა, ღიმილით ავდევედით და ჩავდევედით ამ ზაყუნს, ვაწყდებოდით აქეთ-იქით, ძალიან რომ ჩავგაზაყუნებდა, გაგვყრიდა, მაგრამ ჩვენ ისევ მივეკვრობოდით ერთმანეთს.

გავედით სოფლიდან, გზა ცოტა გასწორდა. სამაგიეროდ შემოჭრილი ქარი გამკვირვდა და გაძლიერდა. ვცდილობდით, ის ქარი ს-თვის ამერიდებინა. ბეჭებზე ვაფარებდით ბუშლატის კალთას. ის უარობდა, შენ გაცივდებოი, მაგრამ მე მაინც არ ვუშვებდი მის მარჯვენა მხარს.

ასე ვიარეთ სამგორამდე, ხუთმეტრი კილომეტრი. სამგორში ჩამოვედით, სიცივით დამონავებულები, მაგრამ მაინც გაღიმებულები. ს-ს ძლივს მიპქონდა ცხვირსახოცი ცხვირთან. მძლოლს სამი მანეთი მივეცი (ძველი ფულისა), წავიდა ის მანქანა ქალაქისკენ. ჩვენ მარტონი დავრჩით ტრიალ მინდორში, თოვლში. მხოლოდ ორი ზოლი მოჩანდა შავად და სწორად გზისა. ჭირხლით იყო გათეთრებული აქა-იქ მდგარი ბერტყენებიც. თითქოსდა ძლივს დაფრინავდნენ ყვავები. ვაბაკუნებდით ფეხებს, ხელებით ვუთბობდით ერთმანეთს ხელებს. მაინც არ გვეცილდებოდა ღიმილი.

ნამდვილად ბედზე გვევლო. ოციოდ წუთში ავტობუსი მოვიდა, დანჯღრეული, დანჯღრეული, მაგრამ მაინც ავტობუსი, თანაც ხალხით +სავსე, თბილი. როგორც იყო, შევიჭყყუნეთ ჩვენც ს-ე კოშკსავით ასცქეროდა ვიღაც ვეება კაცის ზურგს, ის კაცი თავს ღუნავდა, ავტობუსის სახურავი არ აენგრია ჩაზაყუნების დროს. მაინც აარტყა რამდენჯერმე. აარტყამდა და გაიცინებდნენ სხვები. ჩვენც ვიცინოდით ჩუმად, და ამგვარი სიცილ-სიცილით მივალწიეთ რაიონულ ცენტრს.

რაიონულ ცენტრში... ო, კიდევ უფრო დიდი საოცრება! განათლების განყოფილებაში, სადაც ს-ე იყო დაბარე-

ბული, ბინის ქირის თუ რალაც ასეთის ფული მისცეს, თანაც რამდენიმე თვეს მთელი ოთხას ორმოცდაათი მანეთი (ესაც ძველი ფულით), თან გაუთბოი. ს-მ მთლად მე „მაჩუქა“ ის ფული. ეს ძალიან კარგი საჩუქარი იყო იმ დროს ჩემთვის. მე სასადილოში დავპატიყე. გვახელით ცხელი, ძალიან ცხელი „სოუზი“, ბლომად თბილი პურიც, სასადილოდან რომ გამოვედით, ამინდი ჩამომწუხრებული დაგვხვდა, ცივი ბურუსი იწვა.

დიდ ხანს ველოდეთ აქედან ჩვენკენ მიმავალ მანქანას, მაგრამ მაინც სულ კარგ გუნებაზე მყოფნი. ბოლოს წავედით სართიჭალის მანქანით, ძარალია მანქანით. ხან ჩავცუტკედებოდით კაბინის უკან, ხან ავდგებოდით, გმირულად ვებრძოდით ქარადმოჭრილ ბურუსიან ყინვას, წითლად აეტკრიცა, აეშუშხა ს-ს სახე, თვალები ხომ სულ სველი ჰქონდა ცრემლით. მაინც ყოჩაღად ჩავხტით სართიჭალაში.

გაყინულები, გათოშილები, უფრო გასათბობად შევედით სოფლის მალაზი-აში. ეს იყო ნამდვილი სოფლური მალაზია — თასმებით, ქვამარილით, რკინეულობით, ერთ კუთხეში უწესრიგოდ მიყრილი წიგნებით. და მე იმ წიგნებში დავინახე... პაუსტოვის „რჩეულის“ მეორე ტომი, მწვანე სქელ ყდაზე ნეკერჩხლის დიდი ფოთლები რომ აქვს ამოტვიფრული. ნოქარმა ისე მომაწოდა ალტაცებულს, აშკარად მეუბნებოდა, ეს მტერიანი წიგნი კი არა, თბილი პალტო უნდა უყიდო მაგ გოგოს, ძმარო. მე მაინც იქვე გადავალე წიგნი და... «Ручьи, где плещется форель!» ეს მოთხრობა იყო ჩემი ოცნება. კიდევ — «Телеграмма», და კიდევ — «Дождливый рассвет».

უკვირდა, ისეთი სიამოვნებით გადავუხადე ფული ნოქარს. ს-ც ისე მომყავდა, თითქოს დიდი ქონების პატრონებზე გავმხდარიყავით. ცა კი იღუშებოდა და დაბლა იწვევდა თანდათან — ვიაროთ, აქ დაცდა არ ღირს-მეთქი. ვიარეთ მუდანილოზე ამავალი გზით. ველში გასუ-

ლი, ხმამალა ვუკითხავდი ს-ს: „Судьба одного наполеоновского маршала — не будем называть его имени, дабы не раздражать историков и педантов, — заслуживает того, чтобы рассказать ее вам, сетующим на скудность человеческих чувств»... თან ვუთარგმნიდი ადგილ-ადგილ. თელავის გზიდან ისევ წავედით ღია ძარით. მკვრივი ფიფქები გვიწეპავდნენ სახეს.

და ბოლოს, რბილად საღამოვდებოდა ჩვენი ძველი სახლის სიბოშო. სანამ კარგად არ დაბნელდებოდა, სინათლეს არ გვაძლევდნენ. მე ვიჭექე ფანჯარასთან, რაფაზე იდაყვებდაყრდნობილი, და იქ ნელ-ნელა, ტკბობით, უკვე მესამედ ვკითხულობდი მთლად პატარა მოთხრობას „გამოთხოვება ზაფხულთან“, რომელიც დღესაც შეუცნობელი ძალით მიზიდავს თავისკენ. გარეთ თოვდა, თეთრად იცრიცებოდა ძეძვის შავი ღობე იქვე ფანჯარასთან ახლოს. ს-ე სქელ ტაფაზე წვადა წვრილ, მრგვალ-მრგვალ კარტოფილებს. ჩვენს სქელკედლებიან მყუდრო სახლს კიდევ უფრო მყუდროს ხდიდა სიბნელე. მარტო ღუმელი ანათებდა სამი ცეცხლის თვალით, და რა ბედნიერები ვიყავით!.. იმ საღამოს ჩვენი სტუმარი იყო გასაოცრად ლამაზი სულის კაცი პაუსტოვსკი. ის ჩვენ გვიყურებდა. საიდან, როგორ, არ ვიცი. ჩვენი შემბრალე ღიმილი კი ეფინა ღრმად დაღარულ, ტანჯული კაცის სახეზე...

... იგი ამბობდა:

წერის მანერით მე ახლა ყველაზე მეტად ენდრიუ უაიეტსს ვგავარ. ენდრიუსა და მეც თითები გვტკივა დაძაბულობისაგან.

რამდენიმე წლის წინათ ჩვენ გვქონდა ერთმანეთისკენ მიმზიდველი რალაც და დავკარგეთ. ამას მეც ვგრძნობდი და ისიც. ახლა მივდიოდით ხეობაში, ვათვალიერებდით სოფლებს, ნანგრევებს,

და იმედი გვქონდა, რომ აქ ვიპოვიდით იმას, რაიც დავკარგეთ. მაგრამ ამათხილავს ხელახლა ვიპოვეთ ერთმანეთი... მე იგი — უემოციო, დალილი. მან მე — „როგორ გეზარება ყველაფერი“...

ეს უკვე სხვაა: „ჩემად ტირიან დალილი ძვლები“... ეს სიტყვები რომ თხუთმეტი წლისამ დასწერო, ვერავინ გაგიბედავს, ახალგაზრდა პოეტი ხარო.

იური ოლეშა:

«Кто этот однорукий чудак, который сидит на лавке под деревянным навесом и ждет, когда ему дадут пообедать две сворливые бабы: жена и дочь. Это Сервантес. ღმერთო, ეს ხომ გრანდიოზულია. გრანდიოზული...»

... იგი ამბობდა:

— ჩემი გზა ახლა გვიანი შემოდგომის ერთფეროვან ტრამალში მიდის. მივუყვები ამ გზას, მივფრატუნობ. ნაცრისფრად გამტკნარებული ცა მადგას თავზე. გზაც ნაცრისფერია, გრძლად წასული. თავდახრილი ხმელი ბალახები მიხმობენ აქეთ-იქიდან, დავჯდე, დავისვენო. მე მაინც მივდივარ, მივფრატუნობ. მეჩვენება, რომ ამგვარი სვლით გავურბივარ უამურ ფიჭებს. მაინც მეჩვენება, რომ ეს არის ჩემი უკანასკნელი გამირობა.

— ბედო, მსახვრალო, მუხანათო!.. ჭერაც ისევ დიდი და დაბერილი მისი ძუძუებით ბავშვებოდა ერთობიან და თამაშობენ, — ნესვები! ნესვები! ნესვებად ყიდიან მისი პატარა შვილიშვილები.

კახეთი. მოსაღამოვდა და საღლაჯ ქვემოდან ამოდიან ჭლიანი ორთვალეები. მუცელგაბერილი ყურებპანტურა ცხე-

ნი კუნთების დაუნდობელი დაძაბვით წინ გაგიტარებს ორთვალას კოფოზე კერპებივით შავად გაქვავებულ მოხუც კაცსა და ქალს...

შვილებდალუპული დედა და მამა იმ- ედგაცრუებულნი ბრუნდებიან საიჭიო- დან.

ხომ კარგი იქნება, მოთხრობა დაიწ- ყო, ანდა დაამთავრო ასე: „მაშინ ჭერაც ისევ მიმზიდველ რალაცებს ვხედავდით სიღარბეში“...

„ორიათას წლამდე ცამეტი წელიწა- დილა დარჩა. ხან აქ, ხან იქ ქარბორბა- ლასავით ავარდება ხმა, მათუწყებელი იმისა, რომ დედამიწა საფრთხის წინაშე დგას, რომ შესაძლებელია, ხვალ, ხვალ კი არა, დღესვე...“

იჯექი შენ და წერე, იმაშვრალე მშვე- ნიერების შექმნისათვის“...

ჩავწერე ეს, ავდექი, გავედი ივრის პირას და გავჩერდი. წყალს იქით, ლა- ფიანხევის რიყეზე, ჩემი საყვარელი დი- დი წნორის ქვეშ, — რომელიც აქედან ისე მოჩანს, თითქოს საგანგებოდ გა- დაუმრგვალებიათო, ვარჯის ფუძე კი წაუჭრიათ სწორად, — მკიდრო წრედ დგას ხაშმელების ნახირი, მოთეთრო, მოწითალო, მოშავო ძროხები. და დგა- ნან ეს ძროხები დაფიქრებულები, დამ- წუხრებულები. აქედან ისე ჩანს, კულ- საც არ ატოკებს არცერთი. ზის კო- დის თავზე, მუხასთან. მენახირე, ისიც დაფიქრებული, დამწუხრებული... ბიბ- ლიიდან დღემდე.

და ისევ ვუბრუნდები რვეულსა და ფანქარს.

„—ა? სახელი? სახელი. ჩემ სა... არა: შენი სახელი... ოხ! (კეფაზე დაიტ- ყლაშუნა ხელი, კოდოს შეაგინა ალბათ). პური, ხო, პური გქვია შენ. პური! მაგ-

რამ... სად ხარ, ვერ გხედავ, რალაც... თან შუბლი დამაფარა თვალბმე... — პო, ჭუჭყიანი ჰქონდა ოფლი იმ შუბლს, — და რალაცნაირი, თითქოს შიშით გატიკნული ჩურჩულთ დამიყ- ვავა: — პური, მშაო, პური, ძამიკო... სად გაქვს-თქვა ვეკითხები. აბა, ეს... ფურცლები, ფურცლები, ნაჯღაბნი ფუ- რცლები. — რა ფეხებად მინდა! ა. შე- ხედა: ფრ!.. ფრრ!.. კიდევ — ფრრ!.. წაილო ქარმა!“

მაგრამ მთელი რომანი ასე, ამგვარი აგონიით?! და დაეიჯეროთ, ჩვენს დრო- ში, ჩვენს მკითხველს აღმოაჩნდება სა- ამისო ნერვები და გულმოდგინება, ყო- ველ წამს აკოწიწოს ეს ნაფლეთები, გა- შიფროს, სიტყვების უკანაც ამოიკით- ხოს რალაცები?! გვიფიქრია, — დამსა- ხურებული გვაქვს, თუ არა, ასეთი ყუ- რადლება?! და საზოგადოდ — მკითხ- ველმა უნდა წაიღოს მწერლის სათქმე- ლი ფრაზიდან ფრაზამდე, თუ ჩვენს ფრაზები უნდა ეწეოდნენ მკითხველს წინ?!

ზამთრის პირი

— მივალ და დავვდები. ისიც დაჯდე- ბა, ჩემსკენ გვერდმოქცეული. ქსოვს. მე ვლუმვარ, ისიც სღუმს. ბოლოს, მე მაინც ვამბობ რალაცას, ის ქსოვს, თი- თები სიბრაზითა აქვს დამუხტული. მე ისევ ვიტყვი რალაცას, ის ისევ ქსოვს. მე ერთხელაც ვიტყვი ჩემსას. ის ნერ- ვიულად იხვევს თითებზე ძაფს და მერე ისევ ქსოვს. თითები ხმელი აქვს, მთო- თოლი და ცივი. ტუჩებიც ცივი, ცივი...

ზ მ ა ნ ე ბ ა

ჩემს სოფელში ვარ, ჩემს ეზოში. ლა- მია, რალაცნაირად მქრქალად ბნელი, უძრავი. ჩაბნელებულია ჩვენი სახლი, ვყვირი. ხმას არავინ მცემს, არაფერი იძვრის. ისევ ვყვირი. ისევ არავინ მცემს ხმას, არაფერი იძვრის. მოვდივარ ში- შის ქრუანტლით. ჩაბნელებულია მეზ- ობლის სახლიც, მეორე მეზობლასაც, ირგვლივ ყველასი. ცა არის ცივად ნათე-

ლი, უძრავი... ვარსკვლავები, და ეხე-
დავ, ზემოდან მოდიან ბებრები: ბები-
ჩემი ნინო, დედამისი კატო, დათიას და
გოგის დედა ნატო. სამივენი უსინათ-
ლონი, უძლურნი, პაერში ხელების ცე-
კებით. მოდიან ჩემსკენ, მოქანაობენ სა-
ცოდავად. სამივეს პირი აქვს ღია. აღ-
ბათ, შეძახიან. შე არაფერი მესმის, შე
არაფერი მესმის...

ეზოში მარტო დაცანცალებს ორი
წლის გოგონა, დაცანცალებს და დრო-
გამოშვებით ამოიძახებს — დედაა!..
დედიკოო!..

დედას არ ეძახის, ესაა მარტოობას-
თან ბრძოლა ცუდად მდუმარე ამოდენა
სამყაროში. უმტყუნებს მუხლი, წაბო-
რძიკდება და, ოთხზე დამდგარი, საბ-
რალობელი თვალებით აპყურებს ზეცას.

შვიგულავის უკანასკნელი დღე

ექვსზე გამეღვიძა. ბნელოდა. მამლე-
ბი ყიოდნენ. გამოვედი გარეთ. თითქმის
ციოდა. მთვარე მთების წვერებთან იდ-
გა. აღმოსავლეთი ლურჯდებოდა. იმ სი-
ლურჯეში მოციისფროდ ჩახჩახებდა ცი-
სკრის ვარსკვლავი. ონკანზე დავიბანე
პირი, მერე შევეშვირე დგრილა წყალს
მხრები. შევეშრალდი. ჩავიცვი, ჩავი-
ცი ქურთუკიც, ავიღე წალდი და პაპის
ნაქონი ფიწალი. წავედი ძეძვზე. გორა-
ზე რომ ავდიოდდი, თითქმის გათენდა.

დავიწყე ძეძვის ქრა. მივაწვებოდი
ფიწლით სწორად ასულ ტოტებს, ჩა-
ვარტყამდი წალდს და ფრთხილად გად-
მოქმონდა ბალახიანზე. მოვჭერი ერთი
დიდი კონა, თავბოლო შევეუკარი.
ღრმად ჩავასვი ფიწალი, ავწიე, მიწლო-
და ასე წამომეღო, მაღლა აწეული, მა-
გრამ ძალიან მძიმე იყო. დავითრიე, ბუ-
წქანარებს ედებოდა, არ მომყვებოდა.
მანც ჩამოვათრიე გზამდე. გზაზე ისევ
შევეცადე ფიწლით თავს მაღლა აწევას,
ვერ ავწიე, წამოვკიდე. სანამ შინამდე
მივალწევდი, კინაღამ ლავიწი ჩამიბტე-

რია ფიწლის ტარმა. მანც კმაყოფილ
დავრჩი.

შინ ის ერთი კონა ორად გავყავი. და-
ვადე ბალის ბოლოში ჩატეხილ ლობეს.
არ ეყო. ისევ რჩებოდა ჩადაბლებულ-
ები. ისევ წავედი გორაზე, ისევ შევკა-
რი ერთი დიდი კონაც. სისხლი მდიოდა
ნაკაწრებიდან. ზედაც არ ვუყურებდი.
ჩამოვათრიე ის კონაც, ისიც ორად გა-
ვყავი. ისინიც დავადე ლობეს, ახლა
მთლად კმაყოფილი დავრჩი.

ამოვიდა მზეც, ცელი და ნამგალი გა-
მოვიტანე, მივდექი ლობეების ძირებს,
გამოველე ჭინჭრები, ჭინჭრიდედები.
სადაც ცელით ვერ ვუღაგებოდი, ნამგ-
ლით ვთიბავდი, რომ დამეტოვებინა ჭი-
ნჭრები და ჭინჭრიდედები, დაიწყებო-
და წვიმები, ლობისძირები მალე არ გაშ-
რებოდა და დაღებოდა.

ცოტა წავიხეხე — ნიგვზით. პამი-
ლორით, ხმელი პურით, ისევ დავიწყე:
ავიღე საღებავი, დაშაშრული, ძველსა-
ლებავაყრილი ადგილები გადავუღებე
ჩემი სახლის ფანჯრებს. აქედან წვიმა
ესხტურება ხოლმე. უშნოდ გამომივიდა,
ჭრელად. მივდექი, მთლად გადავღებე
ორივე ფანჯრის ჩარჩოები. დავჭექი ცო-
ტა ხნით. კმაყოფილებით გვერდზე გა-
დახრილი ვუყურებდი ჩემს გაკეთებულ
საქმეს.

შემდეგ მივადგი მაღალი კიბე სახლის
სახურავს, ვერ ათი კრამიტი ავიტანე
მაღლა, მერე ავედი, კრამიტებს გასწო-
რება დავუწყე, გატეხილებს — გამო-
ცვლა. მზე უკვე მომძლავრებული იყო.
კარგი იყო ვრილ სახურავზე თბილი
მზე. ალბათ, ამიტომ უყვართ სახლების
სახურავები კატებს. სხედან თვალებდა-
ხუჭულნი. ვიჭექი მეც, საქმემორჩენი-
ლი, თვალბმოკუტტული გავყურებდი
ქვეყანას. ქვეყანა იყო მშვიდი, მშვიდ
მზეში ჩაყურებული. ზემოთ, გორისკენ,
კუთავდნენ კვირონები. წავეჭქი კრა-
მიტებზე, ზურგი მივეუშვირე მზეს. ასე
მთლად კარგი იყო. აქედან აღარსად
წავიდოდი, აქედან აღარსად წავიდო-
დი... მაგრამ ეს იყო ჩემი შვებულების

უკანასკნელი დღე, ოცდარვადღიანი
შეებულების უკანასკნელი დღე.

კიდევ კარგი, რომ მამაკაცებს უმეტე-
სად უკან გადაგვდის ცრემლი.

**უილიამ ზოლკნერი — ერნესტ
ჰეინეშუის „მოხუცსა და
ზღვაზე“**

„ეს მისი ყველაზე კარგი მოთხრობაა.
შეიძლება დრომ ისიც კი დაგვანახოს,
რომ ეს ყველაზე უკეთესი რამ არის,
რაც კი ჩვენ დაგვიწერია. მასაც და ყვე-
ლა ჩემს თანამედროვესაც. ჰემინგუეიმ
აქ ღმერთს მიაგნო, არსთავანმრიგეს.
აქამდე მისი ქალები და მამაკაცები თვი-
თონ ქმნიდნენ თავიანთ თავს, თვითონ
ძერწავდნენ საკუთარი თიხისაგან. იმა-
რჯებდნენ ერთმანეთზე, მარცხდებოდ-
ნენ ერთმანეთთან, და ამას იმისთვის
სჩადიოდნენ, რომ თავიანთივე სიმედგ-
რე დაემტკიცებინათ. ამჟერად კი ჰემინ-
გუეიმ გულმოწყალებაზე დაწერა, რა-
ღაც იმაზე, რამაც ყველანი შექმნა: მოხ-
უციც — თევზი რომ უნდა დაეჭირა და
მერე დაეკარგა, თევზიც — მოხუცის
მანადირევედ რომ უნდა ქცეულიყო და
მერე გამქრალიყო, ზვიგენებიც — მო-
ხუცისთვის ის თევზი რომ უნდა წაერ-
თმოთ, — შექმნა ყველა ესენი მან, უყ-
ვარდა, ებრალებოდა... ყველაფერი სწო-
რია, ზუსტია, და მადლობა ღმერთს,
მანვე, არსთავანმრიგემ, ჰემინგუეიც
რომ უყვარს და მეც, ისიც რომ ებრა-
ლება და მეც, ნება არ მისცა ერნესტს,
რაც არის, იმაზე მეტი ელაპარაკა აქ“.

ამას ფოლკნერი წერს, დიდი ეპიკოსი
ფოლკნერი შედარებით პატარა მოთხ-
რობაზე. არაფერს ვიტყვი ჰემინგუეის
შემოქმედების მისეულ უბრწყინვალეს
აღქმასზე. მაჩვენეთ ჩვენს მწერლობაში
სხვის მიერ შექმნილით ასეთი გახარება
და სიამაყე.

ბერეტინი უმშვენეირესი გოგონა,
ალბათ თორმეტი წლისა, ხელებუკან-
შემოწყობილი დგას კედელთან და გამ-

წყრალი უყურებს ქვეყანას. დაღონებუ-
ლი კი არა, გამწყრალი.

სულ პატარა თამუნია:
— რატომ არ გიჭირავს ჯოხი?

ამას წინათ კი: ჩვენს ზემოთ, მავთუ-
ლის ლობესთან, მომდგარი იყო სამი პა-
ტარა ბავშვი და შეფიქრიანებულები მი-
ყურებდნენ მაღალი ჯოხის ბჯენით ტყი-
საკენ მიმავალს. ყველაზე დიდმა, გო-
გონამ, ალბათ, ექვსი წლისამ, გაბედა
და მკითხა:

— ძროხებს ეძებთ. ბაბუა?

— არა.

— აბა, ეინა ხართ?

აეიწიე შავი ქურთუკის კალთები.

— გუდიანი კაცი.

იმ გოგონამ არა და, ორმა პატარა ბი-
ჭმა იბრუნა პირი და გაუზუზუნდა სახ-
ლისკენ.

არ გასჭრა ჩემმა სიცილმა და ალერ-
სმა:

— არა, კაცებო! განა მართლა გუდი-
ანი კაცი ვარ, პატარა კაცებო! მე კარგი
პაპა ვარ, ძალიან კარგი პაპა.

პატარა ბიჭები შეშინებულნი იჭვირ-
ტებოდნენ კიბის რიკულებს შორის.

გოგონა ექვსიანი ღიმილით ტკეპნიდა
მიწას.

დილაადრიან გავედი მინდვრებისკენ.
რაღაც ნაყარზე შემიჩერდა თვალი. ვნა-
ხით, პატარა ლეკვი გამებლართა ფეხე-
ბში. შავია, თათები წაბლისფერი აქვს,
შუბლიც. ალერსით შემომყურებს თვა-
ლებში. ჩვენი მაღაზიიდან იყო გამოყო-
ლილი: დაეტუქსე, დაეურტყი ასფალტ-
ზე ფეხი და ჯოხი, — წადი, გაბრუნდი
ახლავე! შეფიქრიანდა, მაგრამ ისევ
ალერსით შემომყურებდა. მეტი გზა არ
იყო, წავედი. მომყვებოდა ისიც, პირ-
ველად თამაშითაც კი. მაგრამ გორაკს

რომ შეეყუყვი, დაიწყო ტირილი, ვერ ამოდოდა მტკაველის სიმაღლე კბო-
დებზე. ავიყვანე, სიამოვნებით აკრუსუ-
ნდა. ისევ დავსვი. გადავედი შარაზე,
ცოტა ხანს კი მდია, მერე კვლავ ტირი-
ლი დაიწყო. რომ მივებრუნდი, დაწვა.
ეტყობოდა, მეტი სიბილის თავი არა
ჰქონდა. ამომხედავდა საბრალოდ და
დახრიდა თავს. იქ ხომ ვერ დავტო-
ვებდი! ავიყვანე. ვატარე ერთხანს დი-
დად კმაყოფილი. გადავედი ნაყანებ-
ში, რბილ გზაზე. ახლა დაჭექი-მეთქი.
სულ ცოტაა იარა და ისევ დაიწყო
ტირილი, დაწვა. ისე ტიროდა, ისეთი
თვალეზით შემომყურებდა, ღიმილით
ავიყვანე. მაშინვე გაჩუმდა. მიმყავდა
მკლავსა და ფერდს შორის ჩაყუჩებუ-
ლი. ეტყობოდა, საზღვარი არ ჰქონდა
მის კმაყოფილებას. მეც კმაყოფილებამ
შემიბყრო. მივდიოდი გრძელი ნაბიჯე-
ბით, მივიბჯენდი ღონიერ ჯოხს, ნიავი
მიფრიალებდა შავი ქურთუკის კალ-
თებს. მეჩვენებოდა, რომ ასე უნდა მეც
ლო დაუსრულებლივ, მარცხენა ფერდ-
ზე მიხუტებული თბილი ლეკვით. და
სულ არ მაშფოთებდა ეს. გაოცების
კრიახით მოგვედევნენ ტოროლები...

**მოთხაჲ ძველი ქართული ხილისა
გაჲმ**

მას შემდეგ, რაც ბებრული გულმოდ-
გინებით მოვიარეთ ჩვენი ვენახები —
ყორიანები, თოკები, ზევითვენახები,
კორძიანები, — ორი ბუზღუნა ბებერი
ვსხედვართ ხევის პირას, კლდის ქიმზე,
და მოვთქვამთ უცრემლოდ. მაგრამ გუ-
ლმსუღარედ:

— თურაშაული... სადღაა ქართული
ვაშლების გვირგვინოსანი, ბავშვების
სანატრელი ლოყებლაყდაჲა, რბილი,
წვნიანი თურაშაული! ან ყინულა სად-
ღა, დიდ-დიდები, ცოტა მოგრძონი,
ისინიც წითლები, გული რომ მართლაც
ყინულოვით ჰქონდათ. გამჭვირვალე,
ტკბილი, თაფლივით. ენაგურა სადაა,
მას რაღა დაემართა, იმ შეუხედავს, მა-
რთლაც ენაგისფერს, გემოთი განუმეო-

რებელს. ან ხურდა ვაშლს რაღა ღმერ-
თი გაუწყრა, ზღვად რომ იცოდა დაყრ-
არაგინ რომ არ გვიშლიდა იმ ვაშლებით
ჭიბეების გატენას. „კაპლივით“ გემო
რომ ჰქონდათ! ხომარდულები? ადრე-
ული ყვითელი ხომარდულები რაღა მი-
წაში ჩაძვრნენ?!

მსხლები?! ღიმილი მსხალი ვინ გააქ-
რო, სიცხიანი ავადმყოფის გულის მპო-
ვნელი, ნაღვინევთა მსხნელიც! ვინ გაა-
ქრო კალოს მსხალი. ანდა იაზღუნო, ნა-
თლისმცემლობა დღეს რომ ყვითლად
დაამშვენებდა სუფრას! რა დღეში არი-
ან ქართული გულაბები, გადაჭამეს შავ-
მა ხალებმა და ეგ არის! რამ დააბეჩავა
ნამდვილი ხეჭქურებიც! აფსუს! თრთვ-
ილდადებული ფოთლების ქვეშ რომ
იყვნენ ჩაყუჩებულნი — ყვითლები,
ცოტა მაგრები, მაგრამ ტკბილები, ტკბი-
ლები! კუნწულა პანტებს რაღა დაემ-
რთათ, მუხებრივით დიდებს?!

ყველაზე მეტად მაინც ატმები შემოგ-
ვწყნენ, თვითონვე რომ ავსებდნენ
ჩვენს ვენახებს, ფერად-ფერად რომ
იყვნენ გადაგრაგნილები, ქვეშ გავლა
რომ გვიკირდა, აღარ ვიცოდით, ფეხი
სად ჩაგვედგა, კალოებივით რომ ჰქონ-
დათ დაგებული ნაყოფი! აფსუს, ატლა-
სივით სუფთა, ლოყებაალისფრებულ
საპოებო! ბებიების სიხარულებო, თა-
ნაც მტანჯველნო, წელი რომ სტკიოდათ
თქვენი ჩირვით. აფსუს, ზამთარში კი-
დობანიდან ამოთრეულ სურნელოვანო
ატმის ჩირო! აფსუს, ყვითელი ატმებო,
აფსუს, წითლებო, ღვინისფერშერეუ-
ლნო! სადა ხართ, მსხვილ-მსხვილო, თე-
თრო, სახრავებო! ან თქვენა, ხავერდო-
ვანო მკათათვის ატმებო, თან ცოტა
„მარახოშებო“, თან მდიდრულად ტკბი-
ლებო! ან თქვენა, ლეღატამებო, ან
ვაშლატამავ, ტიტველა ატამსაც რომ
გეძახდით... სადა ხართ, მთლად გვიანა
ყვითლებო, დიდო ძირებო, ვენახების
დაკრეფის შემდეგ რომ გვიხარებდით
გულს. სადა ხართ ბადაზმოვანო მსხვი-
ლო გორულებო!

ქლიავენს რაღა დაემართათ! სადღაა
მსხვილი თეთრი ქლიავი, თაფლი, თაფ-

ლო! ან შავი ქანჭური! ან ნამდვილი პაპასხილი!

ნუთუ სამუდამოდ წახვედით და აღარ დაბრუნდებით, ჩვენი მამა-პაპის გამზრდევები! ნუთუ ეკრე უომრად დაუთმეთ თქვენი ადგილები უცხოობიდან მოსულებს: კალილებს, რანეტებს, ანტონოვურებს, შაფრანებს, სემირენკოებს! ალექსანდროულ მსხლებს, ვილიამსებს, სენჟერმენებს, ეოზეფინებს! ატმებო, მშობლიურო, კეთილო ატმებო, — ტყემლის საძირებზე დამყნობილ დაბერილებს! ჩვენც ხომ არ წამოვიდეთ, სადაც თქვენ წახვედით? სადა ხართ, სად!

იგი ამბობდა:

— ო, რა სიფხიზლით სდარაჯობენ თავიანთ „საკარმიდამოებს“ (ტერმინი ეკუთვნის ოთარ ჩხეიძეს) ჩვენი ყანყანა მწერლები და პოეტები! სასიკვდილოდ გაიძეებენ, თვით ფიფისი ერთი ტოტიც კი რომ წაატეხოს ვინმემ მათ უძლურ ხეხილს. მეველებიც ჰყავთ დაქირავებული. ამ მეველებს უხდინა რაიმე „საქმეების ჩაწყობით“.

კიდევ კარგი, რომ ხანდახან მაინც ეთვლინებათ მეველებს.

ხნიერი ქალი:

— ეგ არის ჩემი სამშობლო, მანდ ცხოვრობს ჩემი საწყალი გვარი.

მიამბო რევაზ ჯაფარიძემ:

— ნოდარ დუმბაძესთან გიყი ქალი იყო, ნამდვილი გიყი. აჩვენებდა აბურდულ ფურცლებს და უკითხავდა ვითომდა რაღაც ლექსებს. ნოდარი მშვიდად უსმენდა, მშვიდად არიგებდა, მშვიდი, სიყვარულიანი დაიმედებით გაუშვა, გააცილა. ქალი სულ მადლობა-მადლობებით წავიდა.

მე გაკვირვებულმა ვკითხე ნოდარს,

— როგორ ახერხებდა გიყებთან უღრტივებულ საუბარს. და რა მიზანს ხა, იცი? — სულ მეჩვენება, ხომ შეიძლება, დედაჩემი იყოს, ბიჭო, ამგვარ დღეშიო...

აღანი და ევა

მე ვეშვებოდი ლაფიანხევის რიყერიყე, ისინი ამოდოდნენ ამ რიყეზე ქვემოდან — კაცი, ქალი და ბავშვი, სამივენი შიშვლები, გარუჯულნი, მზის სხივებით გაბრწყინებულნი (ამის გამო თუ ვერ შევამჩნიე, რომ კაცსა და ქალს საბანაოდ ეცვათ). კაცი იყო მალალი, მხრებგანიერი, დაკუნთული, გრძლად მოშვებული თხელი თმა ოდნავ უტოკავდა ქვიდან ქვაზე ხტომისას. ქალიც იყო მალალი, ისიც მხრებგანიერი, წელწრილი, ძლივს ემჩნეოდა თეძობის სისქე. სამაგიეროდ, მკერდი ჰქონდა ღონიერად გამობერილი. მასაც უტოკავდა ხშირი, მხრებზე დაფენილი თმა. თმაცა და მკერდიც, ქალი და ბავშვი უკან რჩებოდნენ. ქალი იხრებოდა, ფეხის გულს ისინჯავდა. კაცი მიუბრუნდებოდა, რაღაცას ეუბნებოდა. ქალს ელიმებოდა. მივიდა კაცი, დასწვდა ჩახრილ ქალს და მსუბუქად აიყვანა. პატარა ბავშვი დედის ასხმარტალეებული ფეხებისკენ იშვებოდა ხელებს...

რიყის აქეთ-იქით წამომართული იყო დიდი, მწვანედ აბოლქვილი ხეები. ხეების მალა იდგნენ თეთრი ქულა ღრუბლები, მზე აკაშკაშებდა ყველაფერს პირველყოფილი სიცხოველით...

ცოტაზე ატარა კაცმა ქალი და დასვა. ქალი ქვაზე დაჯდა თითქოს საბოლოოდ ნიათგამოცოლილი. მივიდა ბავშვი და მიეხუტა დედას, მკერდზე მიედო თავი. კაცი იდგა და სიცილით გაბრწყინებული დაჰყურებდა ორივეს მადლიდან.

რიყის იქით, ბებერი მუხების კორომიდან, თითქოს ღვთის სამსხვერპლოდან, ზეავიდა მალალი ცისფერი კვამლი...

პოეტ ქალს. ძვლები მტკიოდა მისი
ღვთი...

რამდენი ლიტერატურული გმირი წა-
მძლოლია წინ! რამდენს გავყოლილვარ
ნაბიჯ-ნაბიჯ! ყველაზე სულგაკანკული
კი მაშინ ვიყავი, ვაყას თვალებით რომ
შევდიოდი ვენახებსა და ჭალებში! რო-
გორ დავყურებდი ხოლმე იებს! „იას
უთხარით ტურფასა, მოვა და შეგჭამს
ჭიაო“... მთის წყარო? ხმელი წიფელი?
მთანი მაღალნი? არა, ჩემთვის ცნობილ
მწერლობაში ვერავინ შეედრება ვაყას
— დედამიწაზე სიცოცხლის არსის ყვე-
ლაზე მტკივნეულად შემგრძნობს. შეი-
ძლება ვაყა (ქვეშეცნეულად) ჯერ კი-
დეც ასი წლის წინათვე გრძნობდა, რომ
რალაც გლობალური საფრთხე მოელო-
და ამ სიცოცხლეს!

ნუთუ მართლა არაფერს კითხულო-
ბენ ერთმანეთისას ჩვენ სამშოში? და
თუ კითხულობენ, ნუთუ არაფერი აღა-
ფრთოვანებთ?

აი, „ლიტერატურულ საქართველო-
ში“ დაიბეჭდა ჯემალ თოფურაძის უმე-
ვენეიერესი მოთხრობა „მათთვის, ვინც
მამებმა მიატოვეს“, ეს მოთხრობა გაუ-
ძლებს უმაღლესი დონის ევროპულ ან-
თოლოგიებს. ვეკითხები ხან ერთს, ხან
მეორეს, — წაიკითხეთ? წაიკითხეთ?
ერთნი: გამომრჩა. მეორენი, — წასა-
კითხი იყო? მესამენი, — არა უშავს,
არა?! — ესაა და ეს.

ვაი, საბრალო, საცოდავო ჯემალ!

ლამით მეტროს ვაგონში ვხედავდი
მარტო მიმჯდარ დაღონებულ ქართველ

წყალდიდობა

ზღვაო — აკვარელო,
 ცაო ფერნაცვალო,
 რაო, საყვარელო,
 რაო, გენაცვალე?!
 მზეც, ნუ გამიწყრები —
 დედას ვეფერები...
 ზეავმა, გამეწყრებამ
 შექმნა ეგ ფერები.
 თოვლის ცვენაც არის,
 მოსკდა ზემო ღელე...
 არა, გენაცვალე,
 არა, შემოგველე!...
 გააქვს რია-რია,
 ქარი მისისინებს:
 „რაა, რიონია,
 ზღვა თუ მისისიბი?“
 მგლურად გადაივლის
 ვაკეს,

ტალღებს ახლის,
 პირით ნადავლივით
 მიაქვს ოდა-სახლი...
 როგორ მოაოხრებს,

წყალში მოაგორებს
 შენს პატარა ძროხებს,
 შენს ულლიან ღორებს...
 შეარყევს და შეძრავს
 აყვავებულ მხარეს
 და მღვიმეში შემძვრალ
 ციკლოპს ახარხარებს...
 მაგრამ გული გულობს,
 რამდენ ერთგულს ხედავ,
 ძუძუდაკაწრულო,
 ცრემლიანო დედავ!
 დღეს ვინც კივის, ყველა
 ჩემი კივილია,
 თურმე საქართველო
 ერთი ტკივილია!
 არა მხოლოდ ქართველს —
 მთელს ქვეყანას სტკივა!
 ახლა უნდა დათბეს,
 ახლა შეწყდეს წვიმა.

არა, შემოგველე,
 არა, გენაცვალე!..

აკოკალიონი

ძველი ერა და ახალი ერა,
 გინდ საუკუნე, წუთი და წამი
 ჩვენ მოვიგონეთ და თვითონ გვჯერა,
 რომ იზომება დრო მხოლოდ ამით.
 მანძილი — მეტრი, ადლი და ფუტი,
 სიბო — ცელსიუსს, რეომიური,
 წონა — მისხალი, გრამი და ფუთი
 ჩვენ შევეფარდეთ ერთიმეორეს.
 საწუთროს გზებზე ჩვენც დავიქანეთ.
 დედამიწასაც ჩვენგანვე სტკივა.
 რისთვის? მსურს ვკითხო პრემიერს,
 კანცლერს,
 რისთვის? მსურს ვკითხო პრეზიდენტს,
 მდივანს.

შეება მოსდევდა გაუგებარი
 ძვლების ნამსხვრევებს, სისხლის
 ნატბორებს,

ჩვენი სიცოცხლე რატომ ებარა
 მეფეებს, შაჰებს, იმპერატორებს?
 ვეძებთ, სულ ვეძებთ სიმშვიდის
 კონცხებს,
 ვთქვათ, ეს ლექსია, ვთქვათ, მიუსვამ
 რატომ იტაცებს იგი სიცოცხლეს,
 ვისაც სიცოცხლე არ მიუცია?
 „საწუთროს გზაზე თაობას არცერთს
 არ ღირსებია მხოლოდ მშვიდობა...
 რისთვის? მსურს ვკითხო პრეზიდენტს,
 კანცლერს,
 რისთვის — დასჯა და არა შენდობა?
 თუ საუკუნე ოცდამეერთე-
 არ მოვა (ხომ ჰგავს ეს კარტის
 თამაშს?),
 ზედ გადაგვივლის როგორც მეეტლე,

უგნურ შვილებზე გამწყრალი მამა,
ვერ ვნახავთ ცეცხლის სიდიადესაც,
როცა ატომი მარაოს გაშლის...
ამას დავარქვით ხე ცნობადისა,
ამას დავარქვით ადამის ვაშლი?
და ჩვენთან ერთად დროცა და
სივრცეც

გაქრება: არვინ აღარ აზომავს.
აღარ იქნება სუსტი და მტკიცე,
არც სიბერე და ახალგაზრდობა.
იქნება დილა, იქნება ღამე,
იქნება წყალი, იქნება ქვიშა...
და არა სივრცე და არა ქამი
და ქარს გაჰყვება ბოლო აფიშა...

ხ ე ლ ო ვ ნ ე ბ ა

მე რომ ცაცხვის ბუტკო ვიყო
და ფუტკარი მესეოდეს,
ფურცელ-ფურცელ თუნდ გავიყო,
მოვძებნიდი ჰესიოდეს.
მე რომ ღვინის თასად ვიქცე
და წყურვილი დავიამო,
არვინ იტყვის არსად ისე,
როგორც იტყვი, ხაიამო!
მე რომ გოგოს ვიყო მკერდი,
მარმარილო და ტიტველი,
ჰადესიდან იკანკლედით
მოაღწევდა პრაქსიტელი.
მე რომ დილის ჰანგი მომცა,
მთვარეს როცა ვეთხოვები,

მაგ სიცოცხლეს დაგილოცავ:
მოვა თვითონ ბეთჰოვენი.
მე რომ ვიყო ერთგულება...
(როგორ ელის რუს თაველი!)
მხოლოდ ერთი მეგულება,
მხოლოდ ერთი — რუსთაველი!
მე ვარ ცაცხვი, მე ვარ დილა,
მე ვარ თასი, ერთგულება,
არაფერი მივარდნილა,
არაფერი მერთულება.
რა აზრი აქვს ახლა ძებნას,
რა აზრი აქვს, ჩემო კარგო?
მთავარია, არ დამეხნას,
მთავარია, არ დავკარგო!

ორი ირონიული

ვ ა რ დ ე ნ ი

ისწავლა წერა ვარდენმა,
წერა და წერა ლექსები,
მუზა ნახირში გადენა,
სკივრი აავსო სესხებით:
ერთს აზრი თხოვა, სხვას რითმა,
სხვას — მასობრივი ტირაფი
და წიგნი, როგორც ჩიხირთმა,
შეკმაზა სულ ერთ კვირაში.

წერე, წერე, ჩემო ვარდენ...
* * * * *

დაგვეყვივებენ საყენით
მოკუნტრუშ-მონაფარდენი...
წავიდა ერთი აკაკი,
მოვარდა ათი ვარდენი!
ო, თვალო პატიოსანო,
რა ცოდვა გექონდა ამდენი,
რომ დაგვიდუმდი, მეოსანო,
და წააქეზე ვარდენი!

ს ა ვ ა რ ძ ე ლ ი

დგას თავისთვის სავარძელი
და არ იცის სავარძელმა
არც ქამთა სვლა და მანძილი,
არც ბრძოლა და დამარცხება.

არც ის იცის სავარძელმა,
რატომაა სავარძელი,
რა ზრიკებით გააძევა
ამ ახალმა გავა ძველი...

აზთარი

როგორც მკითხველისათვის ცნობილია, საყოველთაოდ აღიარებულ ფილმს „მონანიებას“ გარკვეულწილად საფუძვლად დაედო ცნობილი ქართველი მწერლის ნოდარ წულეისკირის სცენარის სიუჟეტი.

მწერალმა წარმოადგინა ამ სიუჟეტზე შექმნილი რომანის პირველი ნაწილი, რასაც ვთავაზობთ მკითხველს.

რომანი

პირველი ნაწილი

მარლამ არაპიძის დაბრუნება

ვარლამ არავიძე გარდაიცვალა. არავიძეთა ცისფერი რკინის კარიბჭე გააღეს და ღიად დატოვეს. კარიბჭეო ვაძბობ, რადგან ჩვეულებრივ უიშვარს ის არ ჰგავდა, ჩვეულებრივი, სხვათა მსგავსი, ამ არე-მარეში არაფერი იყო.

სოფლის ბოლოს, ნაკრძალის ზონაში, არავიძეთა სასახლე იდგა, დიდი გალავნით გარსშემოზღუდული და რკინის თაღოვანი კარიბჭით დაგვირგვინებული.

კარიბჭიდან სასახლის კიბემდე, მწვანე თალარის გაყოლებით, ძვირფასი ხალიჩები დააგეს მიწაზე. სასახლის მაღალი კიბე და ფართო აივანი ყვავილებით მორთეს. შავი ძაბა უწარწეროდ გადმოფინეს და შავი ბაფთები სასახლის ტერის საყრდენ ბოძებს შეაბეს.

სიკვდილმა გაახსენა სოფელს ვარლამ არავიძე. ყველას მიერ, თვით სიკვდილის მიერ, მივიწყებული კი არ მოკვდა, გაცოცხლდა თითქმის. ვარლამ არავიძე გარდაიცვალაო, სოფელშიაც გაიგო და ქალაქმაც.

არავიძეთა სახლელული კარგა ხანია ელოდა ვარლამის თვლის დახუჭვას, როცა ეა დღე, ბოლოსდაბოლოს, დადგა, მისი მიწაში ჩამარხვა გაჭირდა. ვარლამის ერთადერთ შვილს — აბიას, (საბუთებით აბელს) სასახლედ უნდა დაემარხა მამა. ვარლამ არავიძე ცოტა ადრე რომ გარდაცვალილიყო, მთელ დედამიწაზე, თუ არა, მის პატარა სოფელ-კუთხეში, არავსა და არავიძეთაში, საყოველთაო გლოვა გამოცხადდებოდა. შა-

ვება ჩაიცმევდა დიდი და პატარა, თვით დედაქალაქში — არაუშო გამოფენდნენ შავ დროშებს.

„მაგრამ ის დრო წავიდა“ — ფიქრობდა კუბოს თავთან მდგარი ვარლამის ერთადერთი ვაჟიშვილი, აბია. სახეზე ღრმა მწუხარება აღბეჭდოდა, დინჯად და ღირსეულად ართმევდა ხელს მოსამძიმრეთ, დროდადრო კარიბჭისკენ გაიხედავდა და თვალს შეეველებდა ეზოში ახალშემოსულ მოტირალთ, თან საათს დახედავდა.

„არ მოვიდა“ — გაიფიქრა შეშფოთებულმა ერთხელაც. კუბოსთან მსხდომ შავით მოსილ ქალებში, თავისი შეუღლე, ცისმარე, მოძებნა თვალეებით, თითქმის მისგან ნუგეშს ელოდა. „არ მოვიდა“ — შეაფეთა ასევე შეშფოთებულ-შეშინებული თვალები ცისმარემ ქმარს.

ხალხი კი მოდიოდა და მოდიოდა, ცნობისწადილი მეტი იყო, ვიდრე გლოვა და მწუხარება.

სამი დღე იღო ცხედარი „ზალაში“ ისე, აბია ვერც პანაშვიდებს ნიშნავდა და ვერც დასაფლავების დღეს, კუბოც კი ვერ შეუყვება.

ვარლამ არავიძის დასაფლავებას მარტო ივისიხი ნესტორის ძე ვერ გადაწყვეტდა, ლოდინი გაჭიანურდა. ბოლოსდაბოლოს, აღიარეს და ვარლამ არავიძის პატივით დაკრძალვა ბრძანეს, ოღონდ არა არაუშო, როგორც ეს აბიას უნდოდა, არამედ არავიძეთაში, სოფელში.

საიდ ნ მოვიდა ეს ბრძანება, ვინ ბრძანა, ვინ გადაწყვიტა?.. — ამის თა-

ობაზე აბიამ არაფერი იცოდა და არც ამბის მომტანს შეეძლო მინიშნებით მანც რაიმე ეთქვა.

გაზეთში ნეკროლოგი გამოქვეყნდა. ნეკროლოგს ხელს აწერდა „ამხანაგების ჯგუფი“. აბიას აზრით თავშეკავებულიად წერდნენ ვარლამზე ამხანაგები, ვარლამ არავიფე მეტის ღირსი იყო.

ასე იყო თუ ისე, ნეკროლოგი გაზეთში გამოქვეყნდა, ეს ბევრს ნიშნავდა, აბიას ხელ-ფეხი გაეხსნა, მამას წესისამებრ დასაფლავებდა. მართალია, ქალაქში დასაფლავება სხვა იყო და სოფელში სხვა, აბიას აზრით, მაგრამ რაკი ასე ბრძანეს, ასე იყო საჭირო.

ოღონდ აბიას ეთქვა და ბიჭები გაუჩენელს გააჩენდნენ, შეუძლებელს შეძლებდნენ. მოუსწრებს მოასწრებდნენ.

აბიამ დილით რომ დანიშნა დასაფლავების დღე, ჳირისგამრიგეთ სალამოს თითქმის ყველაფერი მზად ჳქონდათ. მუხის კუბოც მოიტანეს და ეზოში ხუთასკაციანი ქელეხის სუფრაც გაშალეს, მუსიკოსები იჭირავეს და მესაფლავეებიც შეარჩიეს...

აბიას არავიფეთი და მთელი არავი პატივს სცემდა, მის დაწინაურებას ყოველ დღე მოელოდნენ, მამამისის, ვარლამ არავიძის, შიში არავსა და არავიფეთში ჳერაც ძველი თოვლივით იყო. ვარლამის გამო აბიასაც განსაკუთრებული რიღითა და კრძალვით შესცქეროდნენ, არავინ იცოდა ხვალ რას იზამდა აბია.

მართალია, აბიას მამის სახელი და დიდება აკლდა, მაგრამ ის მანც ვარლამის შვილი იყო, კვიცი გვარზე ხტოდა, — ხვალ-ზეგ ეგებ მთელ არავს დაპატრონებოდა. წინასწარ იჭერდნენ თადარიგს აბიას ნაცნობ-მეგობრები, ხელს არავის გაანძრევიებდნენ. სასახლოდ ჩადებდნენ ვარლამს სამარეში. აბიას სხვა რამ აღარდებდა და აშფოთებდა — მოვიდოდა თუ არა დასაფლავებაზე ივსიხი ნესტორის ძე?

ივსიხი თავის ჳეშმარიტ მემკვიდრედ აბიას თვლიდა, მის შემდეგ არავ-

სა და არავიფეთს აბია უნდა ჩადგომოდა და სათავეში. ივსიხს ეს საჯაროდ ჳეშმარიტა უნდა ნათქვამი. აბია და მისი მეუღლე, ქალბატონი ცისმარე, მოუთმენლად მოელოდნენ იმ დღეს, როცა ივსიხი პენსიაში გავიდოდა და მის ადგილას აბია გამოიჭიმებოდა. თუ ვარლამის დასაფლავებაზე ივსიხი არ მოვიდოდა, ეს „არ მოსვლა“ ავის მაუწყებელი იქნებოდა. რატომ არ უნდა მოსულიყო ვარლამის დასაფლავებაზე ივსიხი ნესტორის ძე? რატომ დაიბადა ეჭვი? ეჭვი დაიბადა იმ დღეს, როცა ვარლამი გარდაიცვალა. აბიამ ივსიხთან კაცი აფრინა და ვარლამის გარდაცვალება შეატყობინა. კაცი მართლაც გაფრინდა ივსიხთან, მაგრამ მობრუნება და ამბის მოტანა გაუჭირდა. ასე და ისე, მივედიო, დიდი პატივით მიმიღო — ჳყვებოდა ამბის მიმტან-მომტანი. — თქვენო, ბატონო აბიავ, სიყვარულით მოგიკითხათო... ამის შემდგომ აბუნდოვანებდა სათქმელს, რალაცას არეულ-დარეულად ჳყვებოდა, ახლა ხომ იცით რა დროაო, ფრთხილად უნდა ვიყოთო...

ვერას გზით, ვერა ხერხით. აბიამ იმ კაცს სიტყვა ვერ დააცდენინა თუ რას ამბობდა ვარლამზე და ვარლამის დაკრძალვაზე ივსიხი ნესტორის ძე.

წესით და რიგით ივსიხს თვითონ უნდა გამოეგზავნა კაცი, ვინც ვარლამის დაკრძალვას გაუძღვებოდა. ეს ასე არ მოხდა, ეჭვიც ამან დაბადა, სამწუხარო და სავალალო ის იყო, რომ ეჭვი მართლდებოდა. ივსიხი ნესტორის ძე ვარლამის დასაფლავებაზე არ აპირებდა მოსვლას.

თანდათან აივსო მოტირალეებით სასახლის აივანი და ეზო, კარიბჭესთან და კარიბჭის გადაღმაც, შარაგზაზედ, მოჯარდა ხალხი.

ჩამოვიდნენ მთებიდან, ბარიდან, ქალაქებიდან, სოფლებიდან...

ჳირისგამრიგენი, მოწესენი, დამტირებელნი, ქელეხის მსახურნი, ეზოში ტრიალებდნენ და ბეჯითად უძღვებოდნენ ტირილს.

ლენინისაგან წამოჭარხლებული, ოდნავ ფეხბარეული მოწესენი შორიდან ჩამოსულ სტუმრებში ტრიალებდნენ და სეფისკენ ეპატიებოდნენ.

დამტირებლები ჭიშკართან ხვდებოდნენ ახალმოსულთ და ტანის ამოხედნილი რხევით, ზელების ოდნავი შეტოკებით პატივისცემას გამოხატავდნენ სტუმართა მობრძანების გამო, მიაცილებდნენ და მოაცილებდნენ ჩამოსულთ.

— თანგული! თანგულია სად არის? — იკითხა უცებ აბიამ და წელში გასწორდა, მოსამძიმრეთა შესახვედრად მოემზადა. ეზოში არავიდან ჩამოსული ხელმძღვანელები შემოპყვნენ მოტირალთ.

ხალხი მიდგა-მოდგა და საპატიო სტუმრებს განგებისად თავმოდრეკით შეხვდნენ.

აბიამ შორიდანვე, ეზოში შემოსვლისთანავე, შეამჩნია, რომ ივსიხი ნესტორის ძე არ იყო მოსულთა შორის, გული ჩაწყდა. ისედაც მწუხარე სახესულ მთლად ჩამოეჭუფრა.

— სად წავიდა თანგულია, მომიყვანეთ აქ! — გასძახა შავით მოსილ ქალებს აბიამ.

გვერდითი ოთახის კარი გაიღო და ოჩოფეხებზე შემდგარივით, გრძელფეხება, წელში ოდნავ წახრილი ბიჭი შემოვიდა ზალა-საცხედროში და მამას სწრაფად ამოუდგა მხარში.

არავიდან ჩამოსულებმა ხალხის ცოცხალი ღერეფანი ჩქარი ნაბიჯებით გაიარეს, დამტირებლები მათ კარიბჭესთან შეეგებნენ და ცოცხალი ღერეფნის გაწევა-გაწევიით კიბემდე მიჰყვნენ.

არავიდან ჩამოსულებს თეთრი კოსტუმები ეცვათ. თეთრი კოსტუმი ყველას როდი ეცვა არავსა და არავიძეთში. აქაური გლეხკაცის სამოსი ოდითგან ღართი და კვართი ყოფილა. შიგნით კვართი ეცვათ, გარეთ ღართი ემოსათ. დღეს, რალა თქმა უნდა, კვართსა და ღართს არავინ დაგიდევდათ, ზოგს ამერიკული ჭინსი ეცვა, ზოგსაც ამერიკული ჭრელი პერანგი, არავიძეთში

ისეთ გლეხკაცსაც ნახავდით მექსიკური სომბრერო რომ ეხურა, მაგდანი თეთრი კოსტუმის ჩაცმა, არავიდან ჩამოსულებს რომ ეცვათ, ყველა არაველი ჭაბუკის ოცნება იყო. თეთრკოსტუმიანებს თავიანთი თერძი ჰყავდათ და თავიანთი თეთრი მუდის საქსოვი საამქრო ჰქონდათ.

ასეთი კოსტუმები მხოლოდ მათ ეცვათ. თეთრკოსტუმიანები არავიძეთა მსახურები იყვნენ, ასე იყო დადგენილი ამ კუთხე-მიდამოში, არავიძეთა მსახურთ კი არავის ძენი პატივსა და თაყვანს მიაგებდნენ.

აბიასაც ეცვა ის თეთრი კოსტუმი, ოღონდ შავი არშია ეკეთა მარჯვენა მკლავზე გლოვის ნიშნად.

თეთრკოსტუმიანები „ზალაში“ შემოლაგდნენ, შემოუარეს ცხედარს ირგვლივ, თავი დაუქნიეს შავით მოსილ ჭირისუფლებს და სათითაოდ ჩამოართვეს აბიას ხელი, ზოგი მათგანი გადაეხვია კიდევ. აბიას ცრემლი მოერიდა, მეგობრების თანაგრძნობამ გული აუჩუყა.

ერთი თეთრკოსტუმიანი შეჩერდა და ხმადაბლა უთხრა:

— ავადაა.

იგულისხმებოდა ივსიხი ნესტორის ძე. აბიას გაუხარდა, გულის სიღრმეში იმედიც კი მოეცა. უნდოდა ეკითხა: „ვინ გითხრა, თუ თვითონ დავირეკაო?..“ მაგრამ თავი შეიკავა, სულსწრაფობა არ შემატყონო. მადლობა გადაუხადა სტუმრებს. თანაგრძნობისათვის, ლხინში და ქორწილში გადამეხადოსო — გააყოლა ყველას.

თეთრკოსტუმიანები აივანზე გამოვიდნენ, იქ სკამები იდგა, შორიდან ჩამოსული სტუმრები ისხდნენ და ხმადაბლა მუსიფობდნენ. თეთრკოსტუმიანები რომ დაიანახეს, წამოუდგნენ ფეხზე და მიესალმნენ, თან კედელ-კედელ, შეუმჩნევლად და მორიდებულად, გაეცალნენ იქაურობას.

აივანი სულ მთლად დაიცალა. არავის უთქვამს მათთვის წადითო, უნებურად გაიკრიფნენ.

თეთრკოსტუმიანების მოსვლა იმის ნიშანი იყო, რომ ვარლამს მალე გამოსვენებდნენ ეზოში. ჭირის მოზიარენი ჯგუფ-ჯგუფად, კუთხე-კუთხე იდგნენ, ზოგი ცნობისმოყვარე, სასახლის, სამზადისა, სასიმიინდის უკან, ხეხილის ბაღის ბოლოს, ცალკე მდგარ თავშესაფარში, როგორც ვარლამი ეძახდა ამ რკინის ხუხულას, მიმდგარიყო და არავიძებებს ხმადაბლა ჭირდავდა.

— აი, იმ ბუნჯერში ამოხდა სული, — ბერიაცი ნაბღისქუდიან წვერმოშვებულ მოხუცს შორიდან უჩვენებდა ვარლამ არავიძის თავშესაფარს — შვილიშვილი რომ ჰყავთ ერთი, თანგულია, ხომ გინახავს? — ა, იმის მეტს არავის იკარებდა თურმე, არ ენდობოდა არავის. შვილზე და რძალზეც ეჭვიანობდა მომწამლავენო, იქ დაიმწყვდია თავი... ააფრინა ბოლოს, აფსუსს ვარლამ არავიძე!..

— კი, იმ ბიჭის ხელში მოკვდაო, ასე ამბობენ, — დაუდასტურა მოხუცმა.

— იმის ხელში, ჰო, ის ბიჭი ნამდვილად კარგი ჰყავთ არავიძებს. ისეთებს ღმერთი აჩენს...

თავშესაფარი ეკლიანი მავთულით იყო შემოღობილი, ღობის გადაღმა არავიძეთა ავი ძაღლი ჰყვებდა, ძაღლი ჯაჭვით იყო დაბმული და თავშესაფარის არე-მარეზე ადამიანს თვალს რომ მოკრავდა, ტოტზე დგებოდა, ავად იღრიწებოდა შორიდან.

ცნობისმოყვარენი თავშესაფარს არ ეღვოდა, ვინც სამძიმრისთვის მოვიდა, აქედ ყველამ გამოისიერნა, ვითომ სხვათაშორის, ვითომ ისე, ღროის გასაყვანად მობასობდნენ.

ცალი თვალთ იქით, რკინის თავშესაფარისკენ იყურებოდნენ, თან ათასგვარ ჭორებს თხზავდნენ ვარლამ არავიძეზე, მის წარსულზე, აბიაზე, ცისმარეზე, თანგულიაზეც კი.

თეთრკოსტუმიანების მოსვლისთანავე შემცხადებლები ნელა დაიძრნენ წინა ეზოსაკენ. მიცვალეზულს მალე გამოსვენებდნენ, შესახვედრად ემზადებოდნენ. წამით შეწყდა სამგლოვიარო

მუსიკა. თმაქოჩორა ბიჭმა გამოიტანა პირველი თავიგული.

— მოითმინეთ! — ამოიჭრა აივანზე ნოვე — მთავარი ჭირისგამრიგე.

იქ კვლავ მოეყარა ხალხს თავი, თეთრკოსტუმიანები ეზოში ჩასულიყვნენ. ნოვემ ხალხი მიარღვ-მოარღვია და აბიასთან მივიდა.

— აბია, ბატონო, ვიცი რომ თქვენც არა გწამთ არაფერი, ვარლამსაც არ სწამდა, ჩვენც არა ვარტ მთლად ყრუები, ჩვენც არა გვწამს, მაგრამ წესი წესია, ნუ დავარღვევთ მამა-პაპურ წესსა და რიგს... გავიყვანოთ ჭირისუფლები და დაეხუროთ კარები.

— კი ბატონო, — უთხრა აბიამ ნოვეს — ჭირისგამრიგე შენ ხარ და გააკეთე ისე, როგორც საჭიროა.

ნოვემ ჭირისუფალი ქალების გაყვანა ბრძანა. აბია აივანზე გადადგა, ზენონს ეძებდა. ზენონს სიტყვის წარმოთქმა ევალა. რამე სისულელე არ წამოროშოსო, წინასწარ უნდა გაეგო რის თქმას აპირებდა.

ზენონი აბიას თანამშრომელი იყო. სატირლებში გამოსათხოვარი სიტყვის თქმა ეხერხებოდა. ზეპირად წარმოსთქვამდა სამგლოვიარო სიტყვებს. აბიამ გააფრთხილა, დაწერე და წამაკითხეო. ზენონს გამოსათხოვარი სიტყვა ოთხად გაკეცილი ელო ჯიბეში.

ზენონმა აივანზე გადმომდგარი აბია რომ დაინახა, მაშინვე მისკენ გაეშურა.

ზენონი იყო მალალი, მკვრივად ჩასხმული წითური კაცი, სამრეწველო საქმეებს ხელმძღვანელობდა არავში, „დიდ მრეწველს“ ეძახდნენ.

ზენონი კიბეზე ჩქარი ნაბიჯებით ამოიბოდა, აივანზე რომ დადგა ფეხი, კიდევ უფრო აჩქარდა. შორიდანვე შეატყობდა ადამიანი რომ მდევით ვაჟკაცს ნემსის ყუნწში ძრომის დიდი გაკვეთილები მიეღო, ქლესა-მლიქვნელობის აკადემია დაემთავრებინა.

ქუდმოშვლებილი დაუდგა წინ აბიას, ჯიბიდან ოთხად გაკეცილი ქალაღი ამოიღო და კითხვას შეუდგა: „პატივცემულო საზოგადოება...“

— მომეცი, მე წავიკითხავ! — უთხრა ცივად აბიამ და ქაღალდი გამოართვა.

ზენონი გვერდით დაუდგა და თვითონაც ჩაჰყო ცხვირი ნაწერში. აბიამ ზურგი აქცია, შენი დახმარება არ მჭირდება, თვითონაც კარგად წავიკითხავო. ზენონმა ირგვლივ შემოუარა და კვლავ ჩაუყო ცხვირი ნაწერში. აბიამ სიტყვის ბოლომდე წაკითხვა ვერ მოასწრო. ნოვემ დაუძახა. აბიამ ნაწერი ზენონს დაუბრუნა და ზალაში შევიდა. ნოვეს იქიდან ჭირისუფალი ქალები გაეყვანა, მამაკაცები დაეტოვებინა კუბოს ამწევად. აბიამ პირველმა მოკიდა მამამისის კუბოს ხელი, მიეშველნენ ბიძაშვილ-მამიდაშვილები, თანგულიც მოიყვანეს, წინ წარიმძღვარეს და კუბო სამჯერ შემოატარეს ზალაში, სამჯერ ჰკრეს კუბოს ცხვირი ჩაეკეტილ კარებს და გახსნეს კარი. კარებში პირველი თანგულია გამოჩნდა, კუბოს წინ ის მოუძღოდა. შავით მოსილ ქალებში, ვიღაცამ შეჰკვილა: „დიდუჰ, ვარლამი, შენს სახლკარს სტოვებო?“ — ცისმარე არ კიოდა. კივილი და მოთქმა არ შეეძლო, არც სთვლიდა საჭიროდ. მისი აზრით სოფელი დედაკაცები ჰკიოდნენ და მოთქვამდნენ, კულტურული ქალაქელი ქალები ჩუმად ისხდნენ კუბოსთან და სასაფლაოსკენაც ჩუმად მიაცილებდნენ მიცვალებულს.

ციმარე შავით მოსილ ჭირისუფლებს შორის იდგა ეზოში და ვარლამის გამოსვენებას ელოდებოდა, მართალია, უპირველესი ჭირისუფალი სწორედ რძალი — ცისმარე იყო, მაგრამ იკვლავ დისშვილმა, მთიდან ჩამოსულმა ხანს მიღწეულმა გაჭაღარაგებულმა ქალმა. რაკი არავინ აჰყვა, მოთქმაზე გადავიდა, ნამეტანი წივილ-კივილის მასაც შერცხვა.

როცა ვარლამი ეზოში ჩამოსვენეს, მემანეტიოფონემ ხმას აუწია, „სულო ბოროტოს“ მელოდით აივსო არავიძეთა ეზო-მიდამო.

ჭირისუფლებს კუბოს წაღებაში ახლობლები და ნათესავ-მოყვრები შეე-

ნაცვლნენ. აბიამ გულზე ხელბრუნებით კრიფა და კუბოს უკან მიჰყვა.

ვარლამს პირისახე მთლად გალურჯებოდა, დაემახინჯებინა სიკვდილს. თანასოფლელებს ვარლამი წარმოსადგეგი, ლამაზი ვაჟკაცი ახსოვდათ. დასიებულ, დაუშნოებულ ვარლამს თვალს რომ მოჰკრავდნენ, თავს დანანებით აქნევდნენ და ერთმანეთს შესჩიოდნენ:

— დეთა, დეთა, ვარლამი, უბედური, ვარლამი, საცოდავი!.. რავა გოუთელია და გოუთახსირებია სიკვდილს ვაჟკაცი კაცი!

ჭიშკარში რომ გადავიდნენ და სასაფლაოს გზას დაადგნენ, ნოვე მოვარდა აბიასთან და საყვედური უთხრა:

— ეზოში უნდა დაგვესვენებია, აბიავ, ბატონო, — ვიჩქარით ნამეტანს სამარეში ჩადებას, არ შეიძლება ასე.

— მერე რატომ არ დავასვენეთ?

— მეც იმას არ ვჩივი? ზენონს ებარა ეს საქმე!

ნოვემ თვალთ მოძებნა ზენონი. წინ მიდიოდა, კუბოს ახლოს მისდევდა, ბიჭებს კუბოს წაღებაში ეხმარებოდა.

ნოვემ ზენონი დაიმარტოხელა და დატუქსა:

— ყველაფერი მე გავაკეთო? — თან აბიასაკენ იყურებოდა, იმის გასაგონად ამბობდა ამ სიტყვებს.

ნოვეს მართლა დიდი საქმე ებარა, — ვარლამის დასაფლავება, მთავარი ჭირისგამრიგე ის იყო. აბიამ ხეირიანად არც იცოდა ქელების სუფრა მის ეზოში ასე ლაზათიანად, შნოიანად ვინ გაშალა, ვინ მოიტანა ამდენი საწოვაგე. ვინ გააკეთა ხაშლამა და სად იშოვეს ზუთხი. ნოვე იყო შემოქმედი ქელებისა, ნოვე გახლდათ რეჟისორი ტრაგედიისა — „ვარლამ არავიძის დაკრძალვა“. ნოვეს მოსწონდა უფროსობა, წარა-მარა ვიღაცას მიუთითებდა, ვიღაცას ტუქსავდა:

— როგორ მიგაქვთ კუბო! — გაური-სხდა ახალგაზრდებს ნოვე. ზენონთან საუბრისას მან თვალი მოკრა რომ კუ-

ბო ერთ მხარეს დაქანდა. უმაღლესი მიატო-
ვა ზენონი და კუბოს წამლები დაუცა-
ცხანა:

— მალეები გვინდა, მალეებმა შეც-
ვალეთ! ვერ ხედავთ ცალ მხარეს მალ-
ლები უდგანან კუბოს, ცალ მხარეს და-
ბლები. ყველაფერი სხვამ როგორ უნდა
გასწავლოთ! — ნოვემ კვლავ გახედა
აბიას.

რასაკვირველია, საგანგაშო არაფერი
ხდებოდა, კუბო წესისამებრ მიჰქონ-
დათ, თუ კარგად დააკვირდებოდით,
ეგებ შეგემჩნიათ, რომ ცალ მხარეს მა-
რთლა იყო კუბო დაქანებული, ნოვე კი
ამას არავის აპატიებდა.

ნოვე სულ მთლად უმიზნოდაც იძ-
ლეოდა რჩევებს და ჭკუას არიგებდა
ხალხს. სამსახურში ეს მას არ შეეძლო,
იქ ყველანი მრჩევლები და დამრიგებ-
ლები იყვნენ, ამიტომ მთელ თავის
ჭკუა-გონებას აქ ხარჯავდა. აბიას მა-
ინცა და მაინც არ მოსწონდა ნოვეს
საქციელი, მაგრამ ითმენდა. ნოვე მა-
რთლა ერთგულად ემსახურებოდა, რა
ფუყოთ თუ აჭარბებდა. ასეთი ბუ-
ნების კაცი იყო ნოვე, მას მოიქნელო-
ბის ასეთი, ფორმა აერჩია, ჭკუას სხვას
ასწავლიდა, სხვას მიუთითებდა და ამით
თავის უფროსს ერთგულებას უმტკი-
ცებდა. ჰიშკარს გადაღმა, ასიოდე ნა-
ბიჯზე, იდგა შავქსოვილგადაფარებული,
წითელი მიხაკებით მორთული ბალდა-
ხინი, კუბოს წინ მიუძღვოდნენ დამჭირ-
ველები და სამხედრონი, რომელთაც
წითელი ბალიშებით ვარლამ არავიძის
ორდენები და მედლები მიჰქონდათ.
გზის პირებზე ჩამეწყრივებინათ ხალხის
გადასაყვანი ავტობუსები და მსუბუქი
ავტომანქანები. აქ ბრძანებებს ზენონი
იძლეოდა. მძღოლებში იდგა და ხელებს
იჩენვდა.

სამგლოვიარო სვლა ზენონის ზურგს
უკან შედგა. კუბოც შეაჩერეს ჰაერში.
საიდანაც ნოვე მოვარდა და ზენონის
გადაწყვეტილება კუბო ბალდახინზე
დაესვენებინათ და. სასაფლაოსკენ გზა
ასე განეგრძოთ, შეცვალა.

— არ გვჭირდება ბალდახინი, ვარ-

ლამ არავიძე იმის ღირსია. კუბო საფ-
ლავემდე ხელით მივიტანოთ!.. — ხმა
მალა, ყველას გასაგონად თქვა ნოვემ.
მართლაც, სასაფლაო იქვე იყო. ორი
ფეხის ნაბიჯზე, კუბოს წაღება ახალგა-
ზრდებს არ უნდა დაზარებოდათ, ბევრი
ფიქრობდა ასე და ნოვემ უმეტესობის
აზრი გამოხატა. სასაფლაო მართლაც
ახლოს იყო, თუ პირდაპირი გზით წა-
ხვიდოდით, არავიძეთა ეზოს გადაღმა,
ვიწრო შუკას რომ აუყვებოდით, იქვე,
ტყის პირას, ფერდწალეწილი თეთრი
საყდარი შეგხვდებოდათ, იმ საყდრის
ეზოში ემარხნენ არავის ძენი და ვარ-
ლამიც იქ უნდა დაესაფლავებინათ.

სამგლოვიარო სვლა შუკაში გაიჭიმა,
ხალხი ვიწრო გზაზე ვერ დაეტია, უვალ
ადგილებში გაიბნენ, ზოგი ფერდობს
აეკიდა და მოკლულ მოჭრა. ავტობუსე-
ბი და ავტომანქანები შემოვლით, საავ-
ტომობილო გზით დაიძრნენ სასაფ-
ლაოსაკენ. მალე ყველანი ერთად შეიკ-
რიბნენ ვარლამ არავიძის გათხრილ სა-
ფლავთან. მემუსიკენი ცალკე დადგნენ
და თავიანთ საქმეს შეუდგნენ.

კუბო საფლავის კიდეზე დაასვენეს,
თავსარქველიც იქვე, გვერდით დაუდეს.
წამით სამარისებური სიჩუმე ჩამოვა-
რდა.

— ბატონებო და ქალბატონებო! —
სიტყვა აიღო ზენონმა, — დღეს ჩვენ
ვეთხოვებით დიდ აღამიანს, დიდ მოქა-
ლაქეს, დიდ ვაჟაკს, სათაყვანო მამუ-
ლიშვილს.

ზენონს ხელში რვეული ეჭირა, მაგ-
რამ, რასაკვირველია, შიგ არ იყურებო-
და, ზეპირმეტყველებას უპირატესობას
ანიჭებდა. რვეული აბიას ხათრით ეჭირა
ხელში, აბიამ უთხრა: წაიკითხო, თო-
რემ წარმოსათქმელი სიტყვის წაიკითხვა
ზენონისათვის დამარცხებას უდრიდა.
მთელ ამ კუთხეში თავისი ზეპირქადა-
გებებით იყო განთქმული. სათქმელი
მუდამ წყალივით იცოდა. შედგებოდა
ტრიბუნაზე — დაუმტკიცებელს დაამ-
ტკიცებდა, გამოვიდოდა ხალხის წინა-
შე — გასახლებდა, სუფრის თავში თუ
სამარის პირას სიტყვის მთქმელს, ზე-

ნონზე უკეთეს ვერსად იპოვიდით, ასე სწამდა არავიძეთს და ასეც იყო სინამდვილეში.

ოლონდ ერთი სიტყვა უშლიდა ხელს, ხანდახან აეკვიტებოდა და მთელ მის მკვერბეტყველობას ანგრევდა. მართალია, ის სიტყვა აზრის მოკრეფაში ეხმარებოდა, მაგრამ სიმკვერეს სცემდა ლახვარს, ეს სიტყვა გახლდათ „მამდამე“.

აბიას არ მოსწონდა, როცა ზენონი „მამდამეს“ კორიანტელს დააყენებდა, ამიტომ უთხრა წაიკითხო. ზენონს რვეული, მართალია, ხელში ეჭირა, მაგრამ სიტყვას ზეპირად ამბობდა. პირველი წინადადებები მაღალფარდოვნად, მკაფიოდ და შთამბეჭდავად წარმოსთქვა. „სათაყვანო მამულიშვილს — ვარლამსო რომ თქვა, იქ შეისვენა. ამის შემდეგ აბზაცით გრძელდებოდა სათქმელი, „ვარლამ არავიძე იყო პატიოსანი მშრომელი აღამიანი...“ — ზენონს ეს მშვიდი წინადადება აღარ გაახსენდა, რატომღაც ბინდი ჩამოეფარა გონებას, და „მამდამე“ იხმო მშველელად. პირველი „მამდამე“ „მამულიშვილს ვარლამს“ მოაყოლა. „მამდამე“, როგორც მოსალოდნელი იყო, რაკი სადინარი იბოვა, ნიაღვარივით მოსკდა.

„ვეთხოვებით მოღვაწეს, მამდამე, ვინც შორს გასტყორცნა სახელი არავისა და არავიძეთისა, მამდამე, უკანასკნელ გზაზე მივაცილებთ რაინდს, მამდამე, ვინც არავიძეთა გვარი დიდების შარავანდელით შემოსა, მამდამე...“

აბიას შერცხვა თეთრკოსტუმიანების, ხალხის და ადგილზე აწრიალდა, არ იცოდა როგორ შეეჩერებინა ზენონი. ნოვე მიუხვდა უფროსს, ვითომ დეპეშების გადასაცემად გვერდით ამოუდგა ზენონს და უჩურჩულა:

— დამთავრე!..

ზენონმა იაზრა, რომ მისი სიტყვა არ მოეწონათ და უფრო აირია, უფრო უმატა „მამდამეს“, ხელათ მოამრგვალა სათქმელი, დაე, მსუბუქი იყოს შენთვის მშობლიური მიწა, მამდამეო, — ჩასძახა კუბოში და გაჭარხლებული გვერდით მიდგა.

დეპეშებიც ზენონს უნდა წაეკითხა! მაგრამ რახან სიტყვის თქმისას ჩაეღოთხა და, დეპეშებთან არ მიუშვეს. დეპეშები ნოვემ ლიტერატურის მასწავლებელს, კალისტრატეს, ვადასცა. კალისტრატემ დეპეშები მკაფიოდ და გამოთქმით წაიკითხა. მუსიკოსებს ანიშნეს და სასაფლაოს მწუხარე ჰანგები მოეფინა.

დაიწყო გამომშვიდობება.

ხალხი სამარის გარშემო იყო შემოკრებილი. მოშორებით, ხის ძირას, იდგა ერთი შუა ხნის კაცი და დამბული შესცქეროდა ვარლამ არავიძის ცხედარს. უცნობი ყურადღებას იქცევდა იმით, რომ მარტო იდგა ხის ძირას. მასთან არავინ მიდიოდა... სასაფლაოზე იმდენი ხალხი მოსულიყო, ნაცნობები და უცნობები ერთმანეთში ირეოდნენ, აბიას იმდენმა უცნობმა მიუსამძიბრა, ხის ძირას მდგარი უცნობის თავი ვის ჰქონდა. აბიას არც დაუხახავს ის კაცი. მისი შემჩნევა მხოლოდ იმათ შეეძლოთ, ვინც სეირის საცქერლად მოსულიყვნენ, ჭგუფ-ჭგუფად დასეირნობდნენ და საფლავის ქვებზე წარწერებს კითხულობდნენ.

კუბო საფლაოში ჩაუშვეს. ჭირისუფლები გვერდით გაიყვანეს... მესაფლავნი დატრიალდნენ, დაპკრეს მიწას ბარი და კუბოს ბრაგუნ-ბრაგუნი აუტეხეს.

თანგულიას გაყვანა დავიწყნოდით. ჭაბუკი სამარის პირას, ნოვეს, ზენონის და სხვა ჭირისგამრიგეთ შორის იდგა და პირდაპირ სამარეს ჩასცქეროდა.

— წადი, ბიძა, შენ, იქით! შენი ადგილი აქ არ არის! — უთხრა ნოვემ თანგულიას. თანგულიამ ადგილი მოინაცვლა, მაგრამ სამარეს არ მოშორებია, შორიახლოს დადგა, ყველაზე საზარელი ახლა ხდებოდა — სამარე მის თვალწინ ივსებოდა მიწით. მის საყვარელ ბაბუას მიწას აყრიდნენ.

ხალხი ნელ-ნელა გაიკრიფა სასაფლაოდან.

სასაფლაოს წინ, გზის პირას, ავტობუსები და მსუბუქი მანქანები იდგნენ. ყველა, ვინც ვარლამი უკანასკნელ გზა-

ზე გააცოლა, უკან, ქელების სუფრაზე, უნდა მიბრუნებულიყო, — ასეთი იყო ბრძანება. ზენონი ასრულებდა ამ ბრძანებას. ხალხს ავტობუსებში ეპატიყებოდა.

ჭირისუფალი ქალები მსუბუქ ავტომანქანებში ჩასხეს და შინისკენ გაგზავნეს.

მესაფლავეებთან აბია, ნოვე და თანგულია დარჩნენ.

სამარე მიწით ამოავსეს, ამობორცვეს... ნოვემ წითელი მიხაკები მოიტანა და საფლავის ბორცვს გადააყარა.

მესაფლავეები გვერდით მიდგნენ და სახელდახელო სუფრა გაშალეს მწვანეზე, ჭიქას თავი წაუჭკეცეს, ვარლამ არავიძის შესანდობარი თქვეს.

აბიამაც დააწვეთა პურზე ღვინო, ნოვემაც, თანგულიამაც...

მზე კარგა ხნის ჩასული იყო. სასაფლაოზე საღამოს ბინდი წებოდა.

ზავი დღე და ზავი ღამე

ქელები გვიან ღამემდე გაგრძელდა; თეთროსტუმშიანებისთვის ცალკე სუფრა იყო გაშლილი, — სასახლის პალატში, დიდ საბანკეტო დარბაზში. ისინი დიდხანს არ დარჩენილან. მართლაც თითო ჭიქა აიღეს; გარდაცვლილის ხსოვნისა თქვეს, დარჩენილებში აღდგრძელეს, თავდაჭერილად, ზომიერად გამოუცხადეს თანაგრძნობა აბიას, მოწიწებით დაემშვიდობნენ ცისმარეს. ჩასხდნენ თავიანთ მანქანებში და წავიდნენ.

ეზოში, დიდ სეფაში, სამასამდე კაცი მიუჯდა ჭირის სუფრას. სუფრა ხუთასი კაცისთვის იყო განკუთვნილი, მაგრამ ყველა არ დაბრუნდა სასაფლაოდან.

ჯარასავით ტრიალებდა ნოვე, სირცხვილი არ ვჭამოთო თეთრხალათიან გოგო-ბიჭებს აფრთხილებდა წარამარა.

აბია, თანგულია, ცისმარე, მამიდა-შვილ-ბიძაშვილები ჭირისუფლებიც მიუსხდნენ დიდ სეფაში შავ სუფრას.

ზენონი თამალობდა.

სადღეგრძელოები წესისა და რიგისამებრ შეისვა.

ჩამოსული სტუმრები, შორეული ნათესაები, ვარლამის ძველი მეგობრები და თანამშრომლები, აბიასა და ცისმარეს თანამშრომლებიც დიდხანს არ დარჩენილან. ნელ-ნელა წამოიშალნენ, ბოდიში მოუხადეს თამადას, ღმერთმა ლხინში და ქორწილში შეგვავხედროსო უთხრეს ერთმანეთს. დალოცეს აბია, ცისმარე და შინისაკენ გზას გაუდგნენ.

სუფრასთან ოჯახის ახლობელ-მეზობლები, ჭირის მსახურნი, მესაფლავენი, მწვინ-მერიქიფენი დარჩნენ. ადრე დილიდან დაღამებამდე ნაშრომ-ნაჯაფართ, ლუკმის გასატეხად მოუცლეთ, მშვირთა და მწყურვალთ ღვინო ადვილად მოეკიდათ.

სადღეგრძელოები უსაშველოდ გაგრძელდა. სიყვარულის გამოვლენას, ერთგულების დამტკიცებას დიდი დრო დასჭირდა.

ცისმარემ სუფრის პირველი წამოშლით ისარგებლა და დამხმარე გოგობიჭებს ანიშნა მილაგ-მოლაგებასაც ერთდროულად ხელი მიეყვით, თორემ დაგვათენდებაო.

ვარლამ არავიძის ფართო ეზო-კარი ელექტრონის შუქით იყო გაჩირადნებული. სასახლის წინა აივანზე, უკანა აივანზე, პალატის კართან, სამზადის წინ, ეზოში მდგარ ყოველ ხეზე ნათურები ეკიდა, კუნაპეტ ღამეში, ვარლამ არავიძის ეზო ისე იყო განათებული, ნემსი რომ დაეარდნოდათ, იპოვიდნენ. თეთრხალათიანი გოგო-ბიჭები ჯარასავით ტრიალებდნენ სეფაში, სამზადისში, ჭის თავზე...

სეფიდან უკვე ყაყანი მოისმოდა.

აბიამ სუფრა მიატოვა, სუფრის გარეთ დადგა, მოფუსფუსე ჭირის მსახურთ შვერია.

ზენონმა სადღეგრძელოები დაამთავრა. ისიც წამოდგა, და აბიას დაუდგა გვერდით. სუფრას ღომენტე თამალობდა, მისი გამყივანი ხმა არავიძეთა ეზოს გაღაღმა, შორს გაისმოდა: „უი-

ტიოვო. ერთი სადღეგრძელო უნდა ვთქვაო..."

— ვინ არის ეს კაცი? — იკითხა მოთმინებადაკარგულმა ზენონმა.

— ეს დომენტიეა, — მიუგო ნოვემ, — მეზობელია აქ...

— თუ ნებას მომცემთ, ბატონო აბიავ, მოვიკიდებ ხელს და წავიყვან თავის სახლში, — უთხრა ზენონმა საიდუმლოსავით აბიას ხმადაბლა.

ზენონსაც ბლომად დაელია, მაგრამ არაფერი ეტყობოდა, ოდნავ წამოწითლებულიყო, სიმთვრალის გამო სიბრახეს მისი მშვიდი ბუნების შეუფერებლად ამკლავებდა.

— მე მაკალეთ, — უთხრა მათ ნოვემ და სეფაში შევიდა. სუფრასთან არავინ იჯდა, ოცდაათიოდე მთვრალი მამაკაცი სეფის ერთ კუთხეში შეყრილიყო და უთავბოლოდ კამათობდა.

— მომისმინეთ! — შესძახა ნოვემ, საესე ჭიქა აიღო და დომენტიეს შეხედა:

— სადღეგრძელოები მოთავებულა, აბიას სახელით, ცისმარეს სახელით უღრმეს მადლობას გიხდით ყველას პატივისცემისათვის, ახლა წაბრძანდით თქვენ-თქვენ სახლებში, დავასვენოთ ჭირისუფალი, გვიანაა უკვე... — ნოვემ საათს დახედა, ამით ნათქვამს დამაჯერებლობა შესძინა.

გაჭრა ნოვეს პირდაპირობამ. მოულოდნელი სიჩუმე ჩამოვარდა სეფაში და სწრაფად დაიშალნენ კიდევ.

ჭიშკარში ვილაც ღიღინ-ღიღინით გადავიდა.

ქალებმა ხელათ აალაგეს სუფრაზე დარჩენილი ჯამ-ჭურჭელი და სანოვაგე. მოავარი საქმე ხელისთვის გადასდეს და გაიკრიფნენ.

სულ ბოლოს ნოვე დაემშვიდობა აბიას.

მიჩუმდა არავიძეთა შავად ახმაურებული კარ-მიდამო.

ნაშუალამევი გადასული იყო, როცა დალილ-დაქანცული ცისმარე, აბია და თანგულია დასაძინებლად მიეყარნენ თავიანთ საწოლებში.

თანგულია გაქათქათებულ ქვეშევსეში ჩაწვა თუ არა, იმ წამს ჩაეძინა ტკბილი ფშვინვა ამოუშვა.

ცისმარეცა და აბიაც დამდურებულბივით ჩაესვენენ თავიანთ თეთრ საწოლებში, ტუტუნ-ჭორაობისთვისაც კი არ შესწევდათ ძალა. ქანცგაწყვეტილებმა ახ-ოხ ამოაყოლეს მთქნარებას და ძილს მისცეს თავი.

დამშვიდდა, დაწყნარდა არავიძეთა კარ-მიდამო.

აულაგებელ სეფაში, სამზადში, თავშესაფარში, კაჭიჭისა და ბეოლის თალარ-საჩრდილობებში, ტრიფოლიატის მალა გადაბელილ ღობესა და სამზადის უკან გამართულ ვენახში ღამის ღუმილი ჩამოწვა.

ეზოს მყუდროებას ხანდახან ფაჩუნშარიშური არღვევდა. კუთხე-კუთხე დაბორილობდა ახალაშვებული ვარლამის ავი ძაღლი — მგელია. მართლაც რომ მგელივით ავი იყო. მთელი ღამე ერთს არ დაიყეფებდა უმიზეზოდ, არც გამოჩნდებოდა ეზოში, მოფარებულში იწვა ან სიბნელეში ელოდებოდა მსხვერპლს. მხეცივით ფეხაკრფილ დადიოდა, თუ საფარიდან გამოვარდებოდა და ღრენა-ყეფას ასტეხდა, უსათუოდ ან ძაღლი მიდიოდა გლავნის გადაღმა, ან ღამის სტუმარი იყო მომდგარი ჭიშკართან.

დაწოლის წინ მგელია აბიამ აუშვა. ის დადიოდა თავის სამფლობელოში. ახალაშვებულზე იცოდა „შემოვლა“, ზოგჯერ შემობრუნაც კი. შემდეგ სადმე, მყუდროზე, დაწვებოდა და ღამეს გაყურსული დარაჯობდა, ერთი შეხედვით, იფიქრებდით სძინავსო, ნურაჰ უკაცრავად — ეზოში ფოთლის ჩამოვარდნას იგებდა, თავს უმაღ ასწევდა და ვეფხვის ნახტომით იქ გაჩნდებოდა. საიდანაც ხმა შემოესმა, რომ დარწმუნდებოდა, ფოთოლი იყო და მეტი არაფერი, კუდამოძუებული უკან ბრუნდებოდა საფარში.

არავიძეთა კარ-მიდამოს, კაცმა რომ თქვას, ავი ძაღლი არც სჭირდებოდა, ორი მეტრის სიმაღლის ძველებური

ციხე-სიმაგრეების გალავანთა დარი, დულაბით შეკრული ქვის გალავანი ერთყა, გალავანზე ეკლიანი მავთულის ღობე დაფუძნებინათ და ზედ ეკლბარდიც მიეშვათ, ისე ჩახლართოდა ერთმანეთს ეკალბარდი და ეკლიანი მავთული, ვერა კაცი, ვერა სულდგმული ამ გალავანზე ვერ გადაძვრებოდა, ჩიტი ვერ გადაფრინდებო — თამამად შეგვეძლო გვეთქვა.

წინა მხარეს, გზის გაყოლებაზე, ჭიშკრის მარჯვნივ და მარცხნივ, ალბათ სოფელ-ქვეყნის დასაზანხად, ეზოს ძველებური ციხე-სიმაგრის გალავანი არ ერთყა. ტრიფოლიატის ღობე აერთებდა გალავნის კედლებს ერთმანეთთან, ამრგვალედა და ამშვენებდა ეზოს ეს ღობე, ტრიფოლიატის ღობეც არ იყო მეზობელ ღობეთა მსგავსი, პატრონს ზომაზე მალა გადაებელა და განზეც გაეშვა, მიუყარები რომ ყოფილიყო, ძუნწად გაეკრიჭა. ცისფერი რკინის ჭიშკარი სავანგებოდ, იყო ჩამოსხმული, ორსართულიანი, ორმაგად ნაქსოვ-ნაგრეხი, თითქოს ორი რკინის ჭიშკარი ერთმანეთზე დაუდუღებიათო, რკინის გასაღებით რომ ჩაქვავდნენ, ტანკითაც კი ვერ შეანგრევდით. მძლავრი რკინის მოწყობილობა დულაბის დიდი თალით იყო გადახურული, რითაც ის კარიბჭეს ჰგავდა.

ვარლამ არავიძე სხვა კაცი იყო, მისდღემში სხვანაირ სამსახურში იღვა. სხვანაირ საქმეებს აკეთებდა, სახლკარიც სხვანაირი ჰქონდა, ძალიც კი სოფლის სხვა ძაღლებისაგან გამოირჩეოდა. სოფელი ამას შეგუებოდა და არც კითხულობდა რატომ იყო ასე. არავიძეთა კარ-მიდამო ნაყრძალს ჩამოჰგავდა. სულ მუდამ ასე იყო, აბია ხომ არ ცხოვრობდა არავიძეთში, ვარლამმაც მხოლოდ სიცოცხლის უკანასკნელი წლები გაატარა ამ ეზო-მიდამოში, როგორც აბია ამბობდა: უაზროდ ჩაყარა. დიდძალი ფული, ეს გალავანიც მაშინ ააშენა და ძვირადღირებული რკინის კარიბჭის და რკინის თავშესაფრის დადგმაც მაშინ აიხირა.

აბიას აზრით, სულ მეტი იყო ორსართულიანი, მრავალ ოთახიან-აივნისა სასახლის წამოჭიმვა ამ ტყე-ღრეში. აბია, ცისმარე და თანგულია არავში დაიბადნენ, იქ გაიზარდნენ, იქ ჰქონდათ ბინა. ვარლამი კიდევ სიბერეში რატომღაც ტყისკენ მიისწრაფოდა, მაინცა და მაინც ტყისპირას უნდოდა სახლი წამოეჭიმა და წამოჭიმა კიდევ. აბიას ცოლ-შვილი არავიძეთში არ იცხოვრებდა, ვარლამს კი სხვა მეგვიდრე არავინ ჰყავდა. ვარლამი ამბობდა, არა უშავს, თანგულიას მოვუყვან ცოლს და ჩემთან ის იცხოვრებსო, აღარ დასცალდა, ვეღარ მოესწრო თანგულიას ცოლს.

ახლა აბიას უნდა ეპატრონა აქაურობისათვის. ვათენდებოდა ხვალინდელი დილა, სეფას დაშლიდნენ, ნაჭირავებ მაგიდებს, სკამებს, ჯამ-ჭურჭელს თავიანთ პატრონს ჩააბარებდნენ, მიალაგმოალაგებდნენ, მგელიას ვინმეს აჩუქებდნენ, გამოკეტავდნენ სასახლეს, პალატს, სამზადს, სალორესა და საქათმეს (ვარლამს არც ღორი ჰყოლია და არც ქათამი. სალორე, საქათმე და ბედელმარანი სილამაზისთვის ააგებინა არავიდან ჩამოყვანილ ხელოსნებს). რკინის ჭიშკარს გირის ბოქლომს ჩამოჰკიდებდა და ქალაქის გზას გაუდგებოდა.

აბიას სახლეულს ეს კარ-მიდამო აგარაკადაც არ გამოადგებოდა. არავიძეებს აგარაკიც ჰქონდათ და ზღვისპირას მანდარინისა და ფორთოხლის ბაღებიც.

სახლი თვითმიზანი ხომ არ იყო?.. ბოლოსდაბოლოს გაყიდა ყველაფერს, ფულს ჭიბეში ჩაიდებდა და მორჩა და გათავდა, დაისვენებდა.

ასე ფიქრობდა აბია წუხელ, როცა ტანთ იხდიდა, როცა გაქათქათებულ ქვეშაგებში რბილად ჩაესვენა და ძილს მისცა თავი. დილა-სისხამზე, როცა მგელიას ყეფამ გამოაღვიძა, მაშინაც ეს აზრები უტრიალებდა თავში. „რად მიწადა სამი აგარაკი, გავყიდი და ფულს მოვიხმარ“, — მძინარე ცოლს უფხრავითომ, თან ფლასებში ჩაჰყო ფეხები, საცვლებისამარა ფანჯარას მიადგა. „ეს ძაღლი ვის მივცე...“ — მგელია ჭი-

შეკრთნა, ტრიფოლიატის კედელს მიღ-
გომოდა და უყუფდა, უღრუნდა. „ნოვემ
მისცეს ვისაც უნდა...“

მურთუყვი სინათლე ჩამოსულიყო ზე-
ციდან, ჯერ ბინდ-ბუნდი იდგა ეზოში,
კარგად არ ჩანდა რას უყუფდა ძაღლი.
„მგელია ტყუილ-შებრალოდ არაფერს
შეუყუფებს“... — დასცეცხლა უცებ
აბიას და ფანჯარა გამოაღო, თავი გაპ-
ყო, ჭიშკარს გახედა, ტრიფოლიატის
ღობეზე რაღაც იდო, ვერ გაარჩია რა
იყო. წინკარი გააღო და აივანზე გავიდა.
ძაღლმა პატრონის გამოსვლა იგრძნო
და ყუფას უმატა. „რა უნდა იყოს“ აწ-
რილდა აბია აივანზე. ღობეზე ადამიანი
იყო გადმოკიდებული. „ნუთუ მართლა
ადამიანია?“ იფიქრა, მეჩვენებო და
თვალი მოარიდა ჭიშკრის მიდამოს,
სხვა მხარეს მიაპყრო მზერა, სახეზე ხე-
ლისგულეები ჩამოსვდა, საფეთქლები და
შუბლი მოისრისა, თვალეები მოიფშენი-
ტა და ფრთხილად, უფრო დაკვირვებით
და ნაძალადევი სიმშვიდით გახედა მო-
ჩვენებას: ტრიფოლიატის ღობეზე, ზე-
მოდან კაცი იდო, ფეხები ეზოსკენ გა-
დმოეფშვიკა. აბიამ მაინც არ დაუჯერა
თვალეებს და შინ შევიდა, ჩავიცვამ და
ახლოდან შევხედავო. საქციელი წაუხ-
და აბიას, ტანმა თუ გულმა ავი უაზრა,
სიჩქარეში ძიქვა ვერ ჩაიცვა, ფეხი
ცალ ტოტში ჩაპყო, მეორეს ააცდინა და
კინაღამ ზედ დეცა მძინარე ცისმარეს,
ფეხსაცემელს რომ წაეპოტინა, სკამს
ჰკრა ხელი უნებლიეთ და წააქცია. ცის-
მარეს გამოეღვიძა და ლოგინზე წამოჯ-
და, რა ამბავიაო შეშფოთებულმა იკით-
ხა, კისერწაგრძელებული ფანჯარაში
იყურებოდა, ძაღლის ყუფა იქიდან მო-
ისმოდა.

— კაცი დევს ციტრუსებზე, იმას
უყუფებს ძაღლი, — თქვა დამნაშავესავით
აბიამ.

— კაცი? — ფეხზე წამოიჭრა ცისმა-
რე ღამისპერანგის ამარა და ფანჯარას-
თან მივიარდა.

— თუ მოჩვენება არ არის, კაცია ნამ-
დვილად, — თქვა აბიამ და ცოლს გვე-

რდით ამოუდგა. დასტურს ელოდა მი-
სგან, მართლა კაცი იდო, თუ ენეჭე-
ბოდა. ცისმარე ვაფითორდა, ქმარს სა-
სოწარკვეთილმა შეხედა და ისიც აივან-
ზე გავარდა, იქიდან დააკვირდა ღო-
ბეს, ნელა მოიხარა, მოიხარა წელში,
მოიჩვიარა, დაპატარავდა ერთ წამს,
— ის კაცი მამაშენიაო — ამის თქმა
მოასწრო, გადაატრიალა თვალეები და
გულწასულმა ზღარათანი შოადინა აივ-
ნის იატაკზე.

— ცისმარე! ცისმარე! — შესძახა
აბიამ, თითქოს იმ ქვეყნად მიმავალს
ეძახის, უკან უნდა დააბრუნოსო, იატა-
კზე დავარდნილს თავი აუწია. ნჯღრევა
დაუწყო, მოსულიერება სცადა, — რა
მოგივიდა, შე ქალო, მამაჩემი კი არა,
ის არ გინდა!.. — დაბნეული, უაზროდ
ისროდა სიტყვებს, — თანგულია! თან-
გულია! — ყვირილი ასტეხა, შვილს უხ-
მობდა საშველად. — თანგულია, წყა-
ლი!

თანგულია მამის ყვირილმა გამოაღვი-
ძა, დაფეთებული გამოვარდა აივანზე.

ვიდრე თანგულია წყალს მოიტანდა,
ცისმარე მოსულიერდა, აბიამ წყალი
მაინც შეასხურა. ცისმარემ ცივად მო-
იშორა ქმრის სველი ხელები, მკვირცხ-
ლად წამოდგა, აივანის სვეტს მოებლაუ-
ჭა, კვლავ არ დავეცეო, ერთხელაც გა-
ხედა შეუსვენებლად მყეფარ ძაღლს და
ციტრუსებზე გადმოკიდებულ ადამიანს.

— მამაშენია ნამდვილად! — შეჰკიე-
ლა და ლოყაზე მთელი ძალით იტკიცა
გაშლილი ხელისგული.

თანგულია ახლა-ღა მოეგო გონს,
ახლა-ღა მიხვდა რატომ წაუვიდა დედას
გული, რატომ ჰყუფდა მგელია, და მა-
მაც რატომ იყო ასე არეულ-დარეული,
ადგილს მოწყდა და კიბე თვალის დახა-
მხამებამი ჩაირბინა, შუა ეზოში შედგა
წამით, გადმოკიდებული მართლა ბა-
ბუას ჰგავდა, ბიჭი შიშმა აიტანა და მა-
მას მოხედა. აბია შვილს უკას მოსდევ-
და, რაც უფრო უახლოვდებოდნენ
ტრიფოლიატის ღობეს, მით უფრო
რწმუნდებოდნენ, რომ მართლა ვარლა-

მი იყო გადმოკიდებული ციტრუსებზე, მაგრამ იმედს მაინც იტოვებდნენ, ეგებ ვინმე სხვა იყოსო.

— შენ შეგჭამა მგელმა! — დაუცაცუნანა ძაღლს აბიამ და ქვა ესროლა, გაჩუმდი, ნუ ჰყეფ, გული ნუ წაიღო. მგელია მაინც არ სცხრებოდა. შორიდან უყეფდა თავის პატრონებს, მკვდარსა და ცოცხლებს.

აბია სულ ახლოს მივიდა ცხედართან, ფეხსაცმელებს ხელიც კი შეახო, — მამამისის იყო, ძიქვაც — მამამისის, პირი-სახე არ უჩანდა და იმას დაეძებდა. ძნელი დასაჯერებელი იყო, რასაც საკუთარი თვალებით ხედავდა; წუხელ კაცი დაასაფლავეს, დღეს აგერ იდო ღობეზე.

ამასობაში ჭიშკარს ცისმარეც მოადგა, ხალათის გადაცმა მოესწრო და წინ იკრავდა, ისე გამორბოდა, თან ხმამალლა მოთქვამდა, ახლოს რომ მივიდა შეჭკივლა:

— ვარლამი საცოდავი!.. ვარლამი!.. ჩეფნი ბატონი ვარლამი!

— ჩუმად! — გონს მოეგო აბია, — ნუ გავაგებინებთ მეზობლებს, თავი მოგვეჭრება!..

სოფელს ეძინა. რომც ჰღვიძებოდა, გარედან, თუნდაც შარა-გზიდან, აბიასა და მისი ცოლ-შვილის წიოკობის დანახვა მაინც არავის შეეძლო, კარის მეზობელიც არავინ ჰყავდათ, ვინმეს ცისმარეც შეიკვლება რომ გაეგონა. თუ კაცს არ გააგზავნიდი და არ შეატყობინებდი, მეზობელი ვარლამისას არავინ შემოვიდოდა.

— მიმტრო ვილაცამ, — ჩაიდუდუნა აბიამ დამნაშავესავით.

ცისმარე გაჩუმდა, პირზე ხელს იფარებდა და ქმარს შესცქეროდა რას იზამდა. თანგულიას ჩაცმა ვერ მოესწრო და საცვლის ამარა, წელს ზევით მთლად შიშველი იდგა შორი-ახლოს, დილის სიგრილისგან თუ შიშისგან გული უკანკალებდა.

რა ექნა აბიას? ნოვე მაინც არ მოეხმო? ახლა ნოვესიც კი შერცხვებოდა, ნოვე კი არა, ნეტავ ცისმარე და თანგუ-

ლიაც არ ყოფილიყვნენ აქ! ცისმარეს მკვდრის ეშინოდა, იმ ოთახში ვერ შედიოდა, სადაც მიცვალებული ესვენა, როგორ ეთქვა მომეხმარე, მკვდარს ხელი მოკიდო. ჭიასავით ბიჭი თანგულია ჰყავდა დამხმარე და ისიც შიშისგან ცხცახებდა.

თვით აბიაც ყოყმანობდა, უჭირდა მკვდარ მამას ფეხებზე მობლაუჭებოდა და გადმოეთრია ციტრუსებიდან. ვინ იცის როგორ წამოვიდოდა მაღლიდან, ეგებ ვერ შეემარებინა... აბიამ ცხედარს გაფშვიკლ ფეხებზე მოკიდა ხელი და შეატოკა, შეამოწმა ჩამოცურდებოდა თუ არა, თითქოს ზედ დაწებებულაო, არ იძროდა ცხედარი, ეკლები ჩასკიდებოდნენ სამოსს და არ უშვებდნენ.

აბიამ მკვდარს ფეხები შეუტყუშა, მკლავები მოხვია და აწევა სცადა, ეგებ ეკლებიდან აეპარო, მერე ადვილად ჩამოცურდებოდა. ძვრა ვერ უყო. ვარლამი ტანსრული, წარმოსადეგი ვაჟაკი იყო, ტყვიასავით დამძიმებულიყო, მღვევივით იდო ტრიფოლიატის ეკლიან ღობეზე. სიმწრის ოფლი მოიწურა კაცმა შუბლიდან. ჯერ არაფერი გაეკეთებინა და უკვე ქშინავდა და ქსიტინებდა, ოფლად გაღვრილიყო და გული ბაგა-ბუგით უცემდა. მღელვარებამ დღალა, თავზარმა დაასხა სიმწრის ოფლი, ელდამ შეუბორკა ხელ-ფეხი. როცა მამა ვერ ჩამოაცურა ღობიდან, ისეთი უმწეო და უსასოო აღმოჩნდა, ლამის იქვე; ღობის ძირას, ჩაკეცილიყო. საქციელწამხდარი რას იქმოდა, რას ბურტყუნებდა, კაცი ვერ გაიგებდა. ისევ ცისმარემ იმარჯვა, ქმარს ის ამოუდგა მხარში.

— კარგი, აბია, გაანებე თავი, ბიჭები მოიყვანე და ჩამოალებინე, სასაფლაოზე მაინც ვერ წაიღებ მარტო...

აბია გონს მოეგო, ცოლი მართალს ეუბნებოდა.

ახლობლებს მაინც უნდა გაეგოთ ვარლამის საფლავიდან ამოგდების ამბავი. მაშ, ღობეზე გადაკიდებული მამა მიეტოვებინა და ნოვესთან წასულიყო?..

უკვე ფართოდ გათენებულიყო. ვი-

ლაც გამოივლიდა შარა-გზაზე, ნახავდა ლობეზე გადაკიდებულ ვარლამს და მთელი სოფელი გაიგებდა არავიძეების შერცხვენის ამბავს.

ამ კუთხე-ქვეყანაში საფლავიდან მკვდრის ამოღება ჯერ არავის გაეგონა. აბიაც პირველად ხედავდა საფლავიდან ამოგდებულ მკვდარს. სხვას, არავის არ უნდა გაეგო ეს საზარელი ამბავი. ამდენი ფიქრისა და განსჯის დროც აღარ იყო, აბია ყველაფერ ამას გუმანით ხვდებოდა. არც ფიქრობდა და არც არაფერს ამბობდა ამაზე, გულით გრძნობდა, გული ეუბნებოდა: ახლავე, ამ წუთას, ჩამოილე ცხედარი ციტრუსებიდან და შინ შეიტანე, დამარხვაზე მერე იფიქრო.

— ბიჭები კი არა, თქვენც არა ხართ აქ საჭირო, ხელს მიშლით, — უთხრა აბიამ ცოლ-შვილს, — შედით სახლში, დამტოვეთ ჩემს მკვდართან მე!..

აბიას ფიცხი კაცი არ ეთქმოდა, არასოდეს დაკარგავდა სიმშვიდეს. მაგრამ ახლა ხომ აბია ის აბია აღარ იყო. რამდენიმე წუთში სულ სხვა კაცი იდგა ტრიფოლიატის ლობის ძირას და სხვაგვარად იქცეოდა, სხვა კილოზე მეტყველებდა, გარეგნობაც კი შეცვლოდა.

როცა აბიამ პირი ცისმარესაკენ მიაბრუნა და დაუყვირა: ჩემს მკვდართან დამტოვეთო, ქალი ქმრის ისეთ შეცვლილ სახეს გადააწყდა, შეეშინდა, თანგულის მოხვია ხელი და ჩუმად უთხრა: წავიდეთ, შვილო!

ცისმარე და თანგულია უკან-უკან ყურებით სასახლის კიბეზე ავიდნენ, აბიამ მკვდარი მიატოვა და სამზადისაკენ გაემართა. გამოიტანა კიბე, ტრიფოლიატის ლობეს მიადგა, ავიდა კიბეზე, ცხედარს ილღიის ქვეშ შეუტყურა ხელი, გადმოაბრუნა, ზურგზე მოიკიდა მდაბიორივით და ნელა იწყო დაშვება საფეხურებზე.

ცისმარემ ზურგზე მკვდარმოკიდებული ქმარი რომ დაინახა, კვლავ წედანდებურად აღელდა, ვერ უყურა შორიდან, თავი ვერ შეიკავა, ჩამოირბინა სასახლის ქვის კიბე, შემცხადებელივით

დაიწყო ვიშვიში, ქმარს ხან წინ შეგონდა ფეთა, ხან გვერდ-გვერდ გასლია, დაბადა, თითქმის ჩურჩულით მოთქვა მდა:

— ვაიმე, ჩემი სიკვდილი, აბია! ვაიმე, ნეტა ცოცხალი არ ვიყო, აბია, ეს რა დღეში ჩამიგდეს ქმარი, ვაიმე, ვაიმე!..

თანგულიამაც ჩამოირბინა სასახლის კიბე და გაფიქრებული მიჰყვა დედამამს უკან. რა ექნა, რით დახმარებოდა მამას, როგორ ენუფეშებინა დედა, ხანდახან წაეპოტინებოდა მკვდარს, ვითომ ავწევ და წელში მოხრილ მამას ტვირთს შევუმსუბუქებო.

— ვაიმე, ეს რა დაგემართეს, თანგულია! — მიუბრუნდა შვილს ცისმარე; — ვინ დამიჩაგრა ასე ოჯახი.. ვაიმე! ვაიმე!.. — ქმარს ლამის შეუძვრა ცხედრის ქვემოთ. აბია შედგა, პირი-სახე მიღრიჯა ცოლისკენ და ზომავე მეტად ქედში მოხრილმა ცხედრის ქვემოდან გამოსძახა:

— ჩუმად-მეთქი, ხომ გითხარი!

ცისმარემ პირზე იტაცა ხელი და გაჩუმდა. გულმკვდარი მისდევდა უკან ქმარს. რით ეშველა აბიასათვის? მკვდარ მამას საკუთარი ზურგით მიათრევდა თავმოყვარე, ზვიადი აბია. გული გაუსკდება, ვერ გადაიტანს ასეთ შეურაცხყოფასო, ფიქრობდა ცისმარე.

აბიას არასდროს, ბავშვობაშიც კი არაფერი მოუკიდებია ზურგზე, არ დასჭირვებია, მუდამ მანქანა ემსახურებოდა, მუდამ სხვა ვინმე ჰყავდათ ოჯახში, ვინც აბიას ხელს არ გაანძრევინებდა. დღესაც ასე ცხოვრობდა, მაგრამ სასწაული დატრიალდა არავიძეების თავზე, არნახული, არგავონილი უბედურება დაატყდათ თავს. წუხელ ამას ვინ იფიქრებდა, თორემ ვინმეს, ნათესავთაგანს დატოვებდნენ, ან მძღოლს არ გაუშვებდნენ შინ და თავმომწონე ვაჟკაცს საფლავიდან ამოგდებულ მამის ცხედარს ზურგით არ ათრევინებდნენ. ცისმარეს უტრიალებდა ეს აზრები თავში. ცისმარე ფიქრობდა ასე, წუხდა, დარდობდა, რომ განსაცდელს აბია მართკა შეეგება.

აბიას კი მოსწონდა სწორედ სიმარტოვე, მძლოლი და ნათესავთაგანი კი არა, ცოლსა და შვილს ვერ ჰგუობდა გვერდით რომ ჰყავდა. სწორედ მათი რცხვენოდა, მათი ერიდებოდა, საფლავიდან ამოთხრილ მამის გვამს ქურდით რომ მიარბენინებდა სამალავისაკენ.

ცისმარე ჯერ სამზადისაკენ გაიქცა, ეგონა, იქით მიათრევდა გვამს აბია. აქეთ, აქეთო — გამოსძახა ქმარმა ცხედრის ქვემოდან და მანქანის სადგომისაკენ გადაუხვია. ცისმარემ და თანგულიმ მანქანის სადგომის რკინის კარები ხმაურით გააღეს. აბია შიგ ნელი ნაბიჯებით შევიდა, ერთ კუთხეში მიდგა და ცისმარეს გასძახა:

— დავუგოთ რამე ძირს!..

იქვე, ახლოს, მანქანის გადასაფარებელი სელისა ეგდო, თანგულიმ თრევით გაშალა სელისა, დულაბის იატაკზე დააგო. აბიამ ზედ დაიჩოქა, ცისმარესა და თანგულის გვამის გადმოღება გაუადვილდებათო. მართლაც დედამ და შვილმა მარჯვედ ჩააგლეს ცხედარს ხელი, სხვა გზა არ ჰქონდათ: მუხლებზე დაჩოქილ აბიას მხრებზე და თავზე აწვა გვამი, ცოლი და შვილი უნდა მიხმარებოდა, სხვა ვინ იყო ხელის გამწვდენი? გადმოიღეს ცხედარი, დაასვენეს სელისაზე და ზედაც სელისა გადააფარეს. გაფითრებულები გამოვიდნენ იქიდან და მანქანის სადგომის კარები მაგრად ჩაკეტეს უნებურად, თითქოს მკვდარი სადმე გაიქცეოდა.

— აწი მე ვიცი! — შვებით ამოისუნთქა აბიამ გარეთ რომ გამოვიდა, ცოლ-შვილს იმედიან, თვალები მიაპყრო.

— კაცი ვერ გაიგებს ისე დავსაფლავებ, ამ საღამოს!.. — თქვა და იქვე, ხის ძირას, ძელსკამზე სულსმოსათქმელად ჩამოჯდა. ჯერაც ხშირ-ხშირად სუნთქავდა, ოფლის ცვარს გამოეყონა შუბლსა და კისერზე და ცხვირსახოციით იმშრალებდა.

ცისმარე ქმარს გვერდით მიუჯდა, მას დიდი ჯაფა არ დასდგომია, მაგრამ

ცხვირსახოცს ისიც იფრიალებდა პირისახეზე, ცხელოდა იმასაც.

თანგულია უცებ მოწყდა ადგილს და ტანთ ჩასაცემლად ოდაში ავარდა.

ცისმარემ ბიქს თვალი გააყოლა, როცა თანგულიმ კიბე ორი ფეხის დაკვრით აირბინა, აივანზე გაილანდა და თავის ოთახში შეიმალა, აბიას გამომცდელად მისო თვალები და ხმადაბლ: საიდუმლოდ ჰკითხა:

— მტერი ვინ არის, აბია, მეც არ მეტყვი?..

— მტერი კი არა! — ჩაიციხა აბიამ ნაძალადევად, — მაიმუნია ვილაცაა, ამოთხარა, რა, ვერ დავმარხავ?..

წამოდგა, ცოლს მკლავზე წაავლო ხელი, წამოაყენა და უთხრა:

— გავანებოთ ახლა მაგაზე ფიქრს თავი, ვითომ არაფერი მომხდარა...

აბია წინ წავიდა, სააბაზანოსკენ გაემართა, ცისმარე უკან მიჰყვა. აბიას უნდა ებანავა, ტანთ გამოეცვალა და საქმეს შედგომოდა. თავს დატეხილი უბედურება ვერ შეარყევდა, ვერ დააფრთხობდა, ვერც ვერაფერს დააკლებდა. ორი-სამი კაცი გაიგებდა სულ ამ ამბავს არავსა და არავიძეთში და ამით დამთავრდებოდა, მიფუჩქიდებოდა უაზრო შურისძიება.

ნელ-ნელა გაიღვიძა არავიძეთმა. აბია არავიძის ჭიშკარს პირველი მისი მძლოლი დურო მოადგა.

დურო მარტო მძლოლი კი არ იყო არავიძეებისათვის, დუროს მამა ვარლამთან იყო ნამსახური, ბიძაც ვარლამს დაუყენებია გზაზე, თვითონ დუროც ვარლამს ემსახურებოდა. გადადგომის შემდეგ, ისევ ვარლამმა მიაღებინა აბიას სამსახურში. რალა თქმა უნდა, დუროს ძვირად დაუჯდა ვარლამის გარდაცვალება, ის ჩემი მამა იყო, მე დამავალეთ, მე მოვიტან, მე გავაკეთებო — გაიძახებოდა.

ნოდარ ფულენისკირი
აფთარი

ამ დილითაც ყველაზე პირველი მოვიდა. მანქანა ზედ ჭიშკართან მოაყენა, შინაურით მიადგა კარიბჭეს, ჯიბიდან გასაღები ამოიღო. ერთი-ორჯერ გააჩხაკუნა და გააღო.

ათას დავალებას მოელოდა, ათას გაგზავნა-გამოგზავნას.

დურო ვარლამის ერთგული რომც არ ყოფილიყო, მძლოლს ევალეზობდა თავის პატრონს ასეთ დროს მხარში ამოდგომოდა, დურომ ეს კარგად იცოდა და ამიტომ დაასწრო ყველას, პირველი მოვიდა დილაადრიანად.

ჭიშკარი კი გააღო, მაგრამ ეზოში შესვლა ვერ მოასწრო, არ ათქმევინა აბიამ დილა-მშვიდობისა. კაცმა თავისი სასახლის კიბე ბიჭივით ჩამოიბრინა, ჭიშკართან მოიჭრა, აფორიაქებულ-აღელვებული ჩაჯდა მანქანაში და ნოვესთან წავიდეთო უთხრა. „წავიდეთო“ არ უთქვამს, როცა მანქანის კარი მიიხრავებოდა, სიტყვა „ნოვესთან“ მიუგდო. წელში გასწორდა, ჯიბიდან სიგარეტი ამოიღო და გააბოლა.

დურო ამ დილა-ბნელზე სხვაგან წასვლას არამც და არამც არ მოელოდა, რა დროს წასვლა იყო, ჯერ აქ ჰქონდათ უამრავი საქმე, „ნეტა რა უნდა ნოვესთან“ მორჩილად ფიქრობდა დურო და შეკითხვას ვერ უბედავდა, ნოვე აქეთ უნდა მოსულიყო, სახლ-კარის მილაგებ-მოლაგებაში უნდა დახმარებოდა აბიას.

— წუხელ მამაჩემი ამოიღეს საფლავიდან — თქვა მოულოდნელად აბიამ. დურო გაილურსა, ვითომ ვერ გაიგო რას ეუბნებოდნენ. უფროსს მორიდებით შეხედა და სრულიად უაზროდ გაეღრიალა.

— იცინის!.. — თვითონაც ჩაეცინა. აბიას, — სასაცილოა შე უმგვანო, მამაჩემი ვარლამი ამოიღეს-მეთქი საფლავიდან და ჭიშკართან მომიგდეს.

ლობეზე გადმოკიდესო ვერ თქვა, რატომღაც „ლობეზე გადაკიდება“ უფრო სამარცხვინოდ მიიჩნია, ვიდრე საფლავიდან ამოღება.

დურომ უცებ მთელი ძალით დაჰკრა მუხრუჭს ფეხი, საჭე გვერდით მიღრიალა

და მანქანა ხრჭილ-ჩოჩილით გზის ბორცვს გააქევა, აბიამ მანქანის წინა მელს მოაწყდა.

— რას შობი, ბიჭო. მეც მკლავე?.. — შესძახა შეშინებულმა.

— რა გავიგონე ეს! მართლა ამბობთ მაგას!.. წუხელ დამარხული ვარლამ ბიძია საფლავში აღარ წევს?.. — ყვიროდა დურო.

— ჰო, მიმტრო ვილაცამ... — დამანავესავით წაიდუღუნა აბიამ, სასო მთლად წარეკვეთა. არ ეგონა, თუ ასე მღელვარედ შეხვდებოდა დურო ვარლამის საფლავიდან ამოღებას.

— დედა, დედა! ეს რა გავიგონე! ეს რა მითხარი, ვარლამიჩ! ახლავე ლიკვიდაცია, ახლავე!.. — შესძახა დურომ, მანქანიდან გამოვარდა, გახსნა საბარგული, შიგ დიდხანს ბუჯარობდა. ბოლოს, მაუზერის მსგავსი, უცხოური მარკის რევოლვერი გამოათრია და აბიას ჩაწეულ სარკმელთან მიუტანა.

— აა, ეს თქვენ! მე მაქვს!..

— კარგი, ახლა, დურო, გეყოფა, ჩაჩქი მანქანაში და წავიდეთ! მკაცრი კილოთი უთხრა აბიამ, რევოლვერისთვის არც შეუხედავს.

დურომ საბარგული დაკეტა, რევოლვერი აბიას ჯიბეში ძალით ჩაუდო.

— რას ჰქვია, მეყოფა, ვარლამიჩ, ვარლამ არავიძე საფლავიდან ამოიღეს? — აბა მე რისთვის დავდივარ ამ ქვეყანაზე!.. — დურომ მანქანის გასაღები გადაატრიალა, ძრავა ჩართო, ჯერ უკან სვლით გაასწორა მანქანა და გზას მერე დაადგა.

— ვარლამი მარტო თქვენი მამა კი არ არის, ჩემიც არის!.. ჩემიც!

აბიამ არაფერს ამბობდა. გაჩუმებული იჯდა. დურო არ აჩერებდა ენას.

— მინც როგორ ამოთხარეს, კაცო!.. იყავით სასაფლაოზე?.. ვარლამია ნამდვილად?..

„არ უნდა მეთქვა“ — გაუელვა თავში აბიას. სიტყვის დაძვრაც კი ჭირდა ამ საგანზე, მკვდრის საფლავიდან ამოღება და ლობეზე გადაკიდება იმდენად დაუჯერებელი, გაუგონარი რამ იყო, თუ

საკუთარი თვალით არ ნახავდა, არ ირწმუნებდა ადამიანი. ზოგი ალბათ საკუთარ თვალისჩინსაც არ ენდობოდა, მელანდებამეჩვენებო იფიქრებდა, თვითონ აბიასაც ხომ ასე მოუვიდა, ვიდრე ცისმარემ არ იცივლა, მამაშენიო, არ სჯეროდა.

გაბორტებული ღურო ორივე ხელით ჩაფრენოდა მანქანის საჭეს და შუბლზე ამხტარი თვალები აბიასთვის მიეპყრო.

— გზას უყურე! — კვლავ მკაცრ-კილოთი უთხრა აბიამ, — ღურო, ჩვენ ახლა ლაყბობის დრო არა გვაქვს, ჩქარა მივიდეთ ნოვესთან!

ღურომ გზას გახედა, გზა თავისუფალი იყო, დილაუთენია გზაზე კანტიკუნტად თუ გამოჩნდებოდა შემხვედრი მანქანა.

— წუხელ დამარხული მკვდარი საფლავეში არ წევს? — კვლავ უაზროდ იკითხა ღურომ.

— არ წევს, ღურო, არ წევს!.. — მოთმინების ფილა აევსო აბიას, არ სურდა ღუროსთან საუბრის გაგრძელება.

— ნოვესთან რა გვინდა!.. მე ვიცი, სადაც წავალ, ყველას ხუთ წუთში... — ხელი გამოისვა ყელში, ვითომ თავებს დავაჭირო.

— ვის ყველას? — გაოცდა აბია.

— ვინც ამოთხარა, — მიუგო დაჯერებულად ღურომ.

— რა იცი ვინ ამოთხარა? — ჰკითხა აბიამ.

— თქვენ თუ მაგის გაგება გავიჭირდებათ, მაშინ მართლა არ ყოფილა საშველი! — უკმაყოფილოდ გააქნია თავი ღურომ.

— ჰო, კარგი, კარგი... მივიდეთ ნოვესთან. — უთხრა აბიამ.

ნოვეს სახლამდე ათი წუთის გზა იყო, ცხარე საუბარში გზა ხელათ გაილია და ნოვეს ჭიშკარსაც მიადგენ.

არავიძეთის ბოლოს, სასაფლაოსთან ახლოს, კოხტა ეზოში, ედგა ნოვეს თავისი ორსართულიანი სახლი.

ნამძინარევი თვალების ფშვნიტით გამოვიდა აივანზე. ნეტავ რა ვასჭირებიათ

დილა-სისხამზე კარზე რომ მომადგნენო, აკვირდებოდა მოსულთ.

აბია მანქანიდან არ გადმოსულა. ჩაიცივდა და წამოდიო — შორიდან დაუძახა.

ნოვე ცივად შებრუნდა, ცოტა ხანში კვლავ გამოჩნდა აივანზე. გზადაგზა იცვამდა სამოსს და მორბოდა.

მანქანაში რომ ჩაჯდა, მძიმე-მძიმედ სუნთქავდა, იმდენი ეჩქარა, ერბინა, ძორძოყინა ტანი უთახთახებდა და მსუქან ლოყებზე ოფლის წვეთები ეყარა.

— წუხელ მამაჩემი ამოთხარეს საფლავიდან! — მოსვლისთანავე უთხრა აბიამ და გაჩუმდა. დაელოდა ნოვე რას იტყოდა.

— აჰ! — შესძახა ნოვემ და გაოცებული მიაჩერდა აბიას თავ-კისერს. აბია მძლოლის გვერდით იჯდა, წინ იყურებოდა. როცა აბიამ მეტი არაფერი უთხრა, ნოვემ მზერა ღუროს თავ-კისრისკენ გადაიტანა. ეგებ ამან გამაგებინოს ჩვენს თავს რა ამბავიაო. ისიც გაჩუმებული იჯდა და მანქანას გულმოდგინედ მართავდა, აბიას ნათქვამი, თითქოს არ გაუგონიაო, არც ნოვეს შეძახილს — „აჰ“-ს მოუხდენია ზემოქმედება. ნოვემ მძლოლის სარკეში დაიწყო ყურება, სურდა ღუროს მზერა დაეჭირა და თვალეებით ეკითხა: რას ამბობს ეს კაცი, ხომ არ მომეყურაო. ნოვემ შეატყო, რომ მეტის თქმას არავინ აპირებდა. ცხვირსახოცი ამოიღო, ოფლიანი სახე შეიმშრალა, შუბლიდან სიმწრის ოფლი მოიწმინდა, წინ გადაიხარა და აბიას ჰკითხა:

— ვერ გავიგე, რა მითხარით?

— მამაჩემი ამოიღეს საფლავიდან და ლობზე გადამიკიდეს... — მოურიდებულად თქვა ამჯერად აბიამ, — ახლა წავიდეთ, ამოთხრილი საფლავი ენახოთ, სალამოს კი მომეხმარეთ და მკვდარი დამამარხიეთ.

ნოვე ცოცხალ-მკვდარი იჯდა მანქანის სალონში და კვლავ და კვლავ აბიას თავ-კისერს მიჩერებოდა. რა ეთქვა? რა მოემოქმედა რომ თანაგრძნობა გაეწია მეგობრისათვის და ერთგულება გამოეხატა?.. დამუნჯდა კაცი, რაიმეს თქმა

სიხებრედ ჩათვალა, ნუგეშისცემაც კი უხერხულად აჟღერდებოდა, გაჩუმება სჯობდა.

თითქოს მანქანაში კი არ ისხდნენ, კუბოში იწვნენ და არავის გზაზე შავი კუბო მიგორავდა. სამარესავით გაჩუმებული შავი „ემოცდაცხრა“ არავიძეთის სოფლის სასაფლაოს მიადგა.

აბია მანქანიდან პირველი გადმოვიდა. დელავდა, ფერი დაკარგოდა, იქით იყურებოდა, სადაც მამამისის შებილწული საფლავი ეგულებოდა. ნოვეც უშალგადმოვიდა მანქანიდან და გვერდით ამოუდგა. დურომ ნოვესაც ჩაუჩურთა რევოლვერი ჯიბეში. ნოვემ გაიკვირვა, რა ჩამიდე ჯიბეში — ხელით მოსინჯა. დურომ გაუღიმა და უთხრა:

— ეგებ ლიკვიდაცია დაგვეპირდეს!..

სოფლის სასაფლაო მდუმარებას მოეცვა. ადრიანი დილა იყო, სოფელი ჯერ იღვიძებდა, სასაფლაოსკენ ვინ წამოვიდოდა, მკვდრისთვის საღამო ხანს მოიცილიდნენ, საღამო ხანს ამოდიოდნენ მკვდრის პატრონები. ახლა აქ მკვდრულ სიჩუმეს დაესადგურებინა. მხოლოდ ერთი სტვენია ჩირტი იჭდა ელექტრონის ბოძზე და იმის სტვენა არღვევდა მყუდროებას.

დურო აბიას და ნოვეს სასაფლაოზე შეუძღვა, წინ მიდიოდა, თან უკან-უკან იყურებოდა, ცალი ხელი ჯიბეში ედო, უფროსებს უჩვენებდა საბრძოლველად მზადა ვარო. დუროს ორი-სამი შეიარაღებული ბანდიტის მოგერიება მართლაც შეეძლო, არავიძებების მძღოლს ევალებოდა ასეთი ორთაბრძოლების მოგება. აბიას გამოცდილიც ჰყავდა დურო ასეთ საქმეში, ამიტომ ბრმად ენდობოდა, ახლა დურო რასაც უბრძანებდა, იმას იქმოდა.

— ადგილზე ლიკვიდაცია სჯობია! — კვლავ მიუბრუნდა დამფრთხალ მამაკაცებს დურო.

დუროს სიტყვა „ლიკვიდაცია“ მოსწონდა. ვარლამ არავიძის სიტყვა იყო, მისგან ესწავლა. „ლიკვიდაცია“ მოკვლაზე მეტს ნიშნავდა, „მოსპობა“, „განადგურებაც“ ვეღარ იტყვდა იმ აზრს,

რასაც სიტყვა „ლიკვიდაცია“ მოიცავდა, — ასე ფიქრობდა დურო. ვარლამი რომ იტყოდა, იძულებული შევიქნებითელი სოფლის ლიკვიდაცია მოგვედინნათ, ეს იმას ნიშნავდა, რომ იმ სოფელში ისპობოდა ყველაფერი, ყოველი სულიერი არსება. შეიძლებოდა სულ მთლად გადაებუგათ სოფელი, ნახშირად ექციათ ხე და ბუჩქიც კი, ბოლოს გადაეხნათ, მხოლოდ შავი ხნულები დარჩენილიყო ოდესღაც მრავალკომლიანი სოფლისაგან. ამას ეძახდა ვარლამ არავიძე ლიკვიდაციას. დუროს ეს მოსწონდა. სრული განადგურება, მოსპობა, მტვრად და ნაცრად ქცევა, ეს იყო დუროს აზრით, ლიკვიდაცია.

თვალეებს აქეთ-იქით აცეცებდა, საფლავებს შორის, ოდნავ წინ წახრილი მიიკვლევდა გზას, ვითომ შურისმაძიებელი, — ვარლამის საფლავიდან ამომთხრელი არ გამეპაროსო, დაძაბული მიდიოდა, კარგად იცოდა, ღია სამარის მეტი წინ არაფერი და არავინ დახვდებოდა, მაგრამ აბიას აჩვენებდა, ვითომ თავგადადებული იყო მისთვის, შურისმაძიებელს პირველი შეხედებოდა და პირველი აუტეხავდა სროლას.

თვალეწინ ის სურათი გადაეშალათ, რასაც მოელოდნენ; ვარლამის სამარე ღია იყო, ბოროტ ხელს საფლავი აფთარივით ამოეთხარა, ამოეყარა წუხელ ჩაყრილი მიწა, აეგლიჯა კუბოს თავსარქველი და ამონაყარ მიწაზე დაეგდო, ცარიელი კუბო სამარის ფსკერზე ედო, თეთრ აბრეშუმის ქსოვილზე, ქალებს შიგ გულდაგულ რომ ჩაეფინათ, ჩამონაცენი ქვიშა-მიწა და ქვა-კენჭი ეყარა.

ნოვემ სამარეს გარს შემოუარა, ვითომ კვალს ვეძებო, — აბიას უჩვენა.

არავიძეთის სოფლის სასაფლაო ძველისძველი დიდი სასაფლაო გახლდათ, ამ სასაფლაოზე იროდის თურ არავიძეებს საგანგებო კარგი სამარხი ადგილები ეკავათ.

იროდრ ვარლამის პაპა ყოფილა, გავლენიანი კაცი სოფელში და სამარხიც კარგა ბლომად მიუზომია. დიდი სამარხი ვარლამს, თავის დროზე, რკინის ღო-

ბურთი შემოუღობია, მაშინ დაბალ ლობებს აგებდნენ თურმე, — ვარლამის სამარესაც დაბალი რკინის ლობე ერტყა. კარი ჩაეკტილი რომც ყოფილიყო, სულ თავისუფლად შეეძლო ადამიანს ფეხი გადაედგა და გადასულიყო სამარხში. რაც მთავარია, წუხელ ნოვემ და ნოვეს კაცებმა კარიც ღიად დატოვეს, რას იფიქრებდნენ, თუ მკვდარს ამოთხრიდნენ. აბიამ ბოქლომი, იქვე რკინის ლობის ძირას მიგდებული იპოვა, კარი გულდაგულ ჩაეკტა, თუმცა ახლა აზრი არ ჰქონდა ამას, მკვდარი იქ არ იყო. რატომღაც ბოქლომი ჩამოჰკიდა და პირველი თვითონ გაეცალა შებილწულ საფლავს. ნოვე უკან გამოუდგა, ნოვეს ღურო მოჰყვანდა.

— სად გისვენია მკვდარი? — ჰკითხა ნოვემ.

— გარაჟში შევიტანე, რა მექნა, სად წამელო? — დამნაშავესავით აღუღლულდა აბია.

— ახლავე წამოვიღოთ და დავმარხოთ, სალამომდე ვერ მოიცდის, ზაფხულია, წახდება გვამი... — უთხრა ნოვემ.

— დაგვინახვენ, აყაყანდება სოფელი... — თქვა ნაღვლიანად აბიამ და შუა სასაფლაოზე შეჩერდა, აქეთ-იქით გაიხედა, ვინმე ყურს ხომ არ გვიგდებდნო.

— ვინ დაგვინახავს ამ დილა-ადრიაანად! თუ გამხელას არ აპირებთ, ახლავე წავიდეთ და წამოვიღოთ, ასე სჯობია.

ამისთვის გარბოდა: დილაადრიაანად ნოვესთან, აბიას მოსწონდა მისი ნააზრევი, მართლაც ლოდინი უაზრო იყო, ახლავე უნდა დაემარხოთ მკვდარი, ოჯახიც მოისვენებდა და გვამისთვისაც მიწაში ყოფნა სჯობდა, ოღონდ სწრაფად და ჩუმად უნდა აღესრულებინათ განაზრახი.

— ვითომ სასახლე დაგვჭირდება?.. — უკან მიიხედა და ჰკითხა აბიამ ნოვეს.

— არა, არ გვინდა სასახლე! — მიუგო ღურომ.

— აბა, როგორ წამოვიღოთ მკვდარი?.. — გაიცან აბიამ.

— მაგ მე ვიცოი... — უთხრა ღურომ. ახლა ის დაწინაურდა და სასაფლაოდან პირველი გამოვიდა.

— მართლაც ამბობს, — უთხრა ნოვემ აბიას, — კუბო-დიდ ადგილს დაიჭერს...

ღურო მანქანაში ჩაჯდა, აბიას კარი გაუღო და ძრავაც ჩართო.

— „ემცხრათი“ უნდა წამოვიღოთ! — თქვა ღურომ, როცა მანქანა ადგილიდან დაძრა.

ვარლამის ძველი „ემცხრა“ მარკის ტანკით მანქანა შინ ეყენა, საკუთარივით ამუშავებდა. აბიას, რა საკვირველია, არ სჭირდებოდა ძველი მანქანა. ახალი „ემოცდაცხრა“ ემსახურებოდა. „ემცხრა“ მართლაც უფრო დიდი, სრული და, რაც მთავარია, კარგად „შენიღბული“ მანქანა იყო. სულ არ ახსოვდა აბიას ვარლამის ძველ „ემცხრა“, ღურომ გაახსენა და კარგი ქნა, რომ გაახსენა, იმ მანქანით მართლაც სჯობდა უჩუმრად მკვდრის სასაფლაოზე წახლება.

ღურომ ხელათ მოაგელვა შავი „ემცხრა“, შემოიყვანა ეზოში, უკან სვლით მიადგა მანქანის სადგომის კარს და პირველი თვითონ მივიდა ვარლამის გვამთან. ცისმარე და თანგულია არ ჩამოსულან, ვითომ არც გაუგიათ კაცების მოსვლა. აბიამ ისურვა ასე, თქვენი ჩამოსვლა საჭირო არ არისო, — გააფრთხილა ცოლ-შვილი. ცისმარე და თანგულია ფანჯრიდან, ფარდას ამოფარებულნი შესცქეროდნენ ჯერ არნახულ სურათს: შავ სუდარაში გახვეული, როგორ გამოიტანეს მანქანის სადგომიდან ვარლამის გვამი, ვითომ ცოცხალივით დააჩინეს „ემცხრის“ უკანა სალონში და ნოვე მიუჩინეს, გვერდით მოუსვენეს, ცხედარი თავზე არ დაგვეცესო. წინ ღურო და აბია დასხდნენ და წაიციდნენ.

— ღმერთო, შენ გვიშველე! — შესძახა ცისმარემ შვებით და ჰირჯვარი გადაისახა.

მკვდრის საფლავიდან პირველი ამოთხრა

სათქმელად აღვილია — მკვდარი საფლავიდან ამოთხარეს და ჭირისუფალს ღობეზე გადაუყიდესო. აღსრულება აღმოჩნდა ძნელი: მანცა და მანც იმ ღამეს ამობრძანდა საესე მთვარე. მთელი კვირა კუნაპეტი ღამეები იდგა, ვარლამ არავიძის დაკრძალვის ღამეს კი ამობარჩხალდა, არავის მთიდან ამობრძანდა ბადრი მთვარე, გაანათა ყველა ცა, მთელი ქვეყანა, თუთარჩელა ჩააყენა არავისწყლის ხეობაში. მთვარის შუქით ისე გააკაშა ღამე, თითქოს მეცხრე ციდან სხვა მნათობნიც ჩამობრძანდნენ დამხმარედ მთვარისა, მანათობლად არავიძეთისა, რათა საოცარი სანახაობა: მკვდრის საფლავიდან ამოთხრა მთელი ქვეყნისთვის ეჩვენებინათ.

ასეთ მთვარიანში მოდიოდა ამაყად, ზვიდად, ფრთხილად, აუჩქარებლად. გვერდით მოსდევდა საკუთარი გრძელი ლანდი და ესმოდა საკუთარი ნაბიჯების ხმა. შორიდან მაცქერალი იფიქრებდა. მწირი ვინმე, ზურგჩანთააკიდებული, სამოგზაუროდ აყრილა.

სასაფლაოსკენ რომ გადაუხვია, უცებ აჩქარდა, ასწრაფდა, იმით-ღა, მიხედვით, მოგზაური არ იყო, — სასაფლაოს გზა სხვაგან არსად მიდიოდა, არც მოგზაური ასწრაფდებოდა ამგვარად.

სასაფლაოს შესასვლელთან შეჩერდა, მიიხედ-მოიხედა, კარი არ გაუღია, კარის გვერდით ჭირისუფლებისთვის განკუთვნილ ალაგზე გადაალაჯა და ჩქარი, მაგრამ აკრფილი ნაბიჯებით, საფლავებს შორის გაილანდა, თითქოს ეშინია მკვდრები არ გააღვიძოსო.

ჩეგე ხალდანი გახლდათ ეს ახირებული, ღამეული ლანდი!

როგორც აფთარი ქარიანი ღამით ტყიდან გამოსული, მშიერი, ლეს მოწყურებული, ახალდამარხული მკვდრის სუნს იკრავს და მისკენ ისწრაფვის. ისე ილტვოდა ხალდანი ვარლამ არავიძის საფლავისაკენ.

ეტყობოდა, ყველაფერი წინასწარ

გულდაგულ მოეფიქრებინა. ვლა აქაურობა, აეწონა-გაეზომა, საფლავთან რომ მივიდა, იცოდა სად რა დაედო, სათხრელი იარაღები რისთვის რა დასჭირდებოდა. წვრილმანებისთვის დრო არ უნდა დაეკარგა, ასაწყობი ბარი და ნიჩაბი ზურგჩანთიდან ბოლოს ამოიღო. ხელის სიმარჯვე, მკლავის ძალა გადაწყვეტდა ამ ღამით ყველაფერს.

ვარლამ არავიძის საფლავს პირველი ბარი რომ დაჰკრა, უმაღ შეგება იგრძნო. მრავალი წლის ბოღმა და ბაღდაში წვეთწვეთად გულში დაგროვებული, შხამი სულში ჩაგუბებული, აქ უნდა დაენთხია ამ ღამით, ამ საფლავზე. დაჰკრა ბარი, გადაყარა მიწა, დაჰკრა, — გადაყარა. დაჰკრა — გადაყარა...

ელვაზე სწრაფად მოქმედებდა, ელვასავით მოძრაობდა. მუხლამდე ისე ჩავიდა, ერთხელაც არ შეუსვენია, არ უგრძენია ეს „ჩასვლა“. მუხლამდე რომ ჩავიდა, ნიჩაბი მიუმარჯვა ნაყარ მიწას და ნიჩბით ამოწმინდა.

დაჰკრა ისევ ბარი და ქვევით წავიდა, დაჰკრა ბარი... თითქოს სამართლიანობა გააღვიძა...

გააფთრებით ჩადიოდა მიწაში და აფთრის ყმული შემოესმა. თავი აიღო, ღამეს დააყურა, მომესმაო — იფიქრა და ბარს კვლავ ნიჩაბი შეუნაცვლა, დიდ კოლობნებს დასტაცა ფართი ხელები, საფლავიდან შიშველი ხელებით ამოყარა მიწა. კვლავ შემოესმა აფთრის ყმული და მიხვდა, რომ ამ ხმას თვითონ გამოსცემდა.

განა რა განსხვავება იყო მასსა და აფთარს შორის! არაფერი, მაგრამ ეს ვერ შეაკრთობდა. „აფთარი იყავ, აფთარივით უნდა ამოგთხარო საფლავიდან!“ — ჩასძახა საფლავში ვარლამ არავიძეს და თხრა განაგრძო. უკვე ხვითქი გადასდიოდა შუბლზე, საკუთარი გულის ძეგრაც ესმოდა, მაგრამ დაღლა რა იყო იმ სიხარულთან, რასაც არავიძის კუბოს თავსარქველის აგლეჯა მონიჭებდა.

მოკვლა უნდოდა და ვერ მოკლა, კა-

ტორიდან დაბრუნებულმა დიდხანს გარს უარა ვარლამ არავიძის სასახლეს, და ბოლოს თავი მიანება, ვერ იძია შური, ვერ მოკლა. ამას კი უსათუოდ აღასრულებდა, ვერავინ გადაათქმევინებდა, თუ ვინმე უცებ თავზე წამოადგებოდა, ხელს შეუშლიდა, აგერ, სასაფლაოს ღობის გადაღმა იწყებოდა ტყე, იმ ტყეს შეაფარებდა თავს დროებით. საფლავს არამცდარამც არ მოსცილდებოდა, არ დააყენებდა ვარლამ არავიძეს საფლავში, თითქოს ზეცას გამოეტანა განაჩენი.

თეთრი მთვარე სასაფლაოს კუთვნილ ცაზე შემოცურებულყო, ზედ თავზე ადგა ვარლამ არავიძის საფლავს, იფიქრებდით შურისმძიებელს ეხმარება დასახული მიზნისაკენ მიმავალი გზა გაუნათოსო, — ამოთხრილ საფლავში კენჭი რომ ჩაგვედოთ, იპოვიდით.

მხრებამდე ჩავიდა მიწაში, წესითა და რიგით, უკვე კუბოც უნდა გამოჩენილიყო. ბარს ფეხი მძლავრად დაჰკრა, კუბოს ფიცრის ხმის გაგონება სწადდა. მეტისმეტი მოუვიდა, თურმე მიწა კუბოს ორი თითის დადებაზე ეყარა. ბარი სამარის კიდევ ჩამოღო, მოკლეთარიანი თოხი მოძებნა ხელის ფათურით, თოხით მოფხიკა მიწა, ერთ კუთხეში შეაქუჩა ერთად და ნიჩბით ამოყარა. ახლა ჩაქუჩი და მარწუხი გადმოიღო სამარის კიდიდან. კარგი დურგალივით ჩაქუჩის კაკუნით გადაუარგადმოუარა კუბოს, თავსარქველი მაგრად იყო დაჭედებული, ნაპრაღს ეძებდა. მარწუხის ტარით სცადა, ვერ მიუდგა ვერსაიდან. ცული გადმოიღო, ცულს უფრო თხელი პირი ჰქონდა, ღრიჭოს ადვილად იპოვიდა, გრძელტარაც იყო მარწუხთან შედარებით, მისი ბერკეტი უფრო ძლიერი აღმოჩნდა და თავსარქველი ღრჭიალით აგლიჯა. დასტაცა თავსარქველს ხელი, სამარიდან ამოაგდო, ნაყარ მიწაზე თავსარქველი პირაღმა დაეცა, ოდნავ შექანდ-შემოქანდა, ერთ მხარეს დაყირავდა და ასე დარჩა.

მთვარის შუქი ვარლამ არავიძის ჩაღურჯებულ სახეს უფრო ჩამუქებულად, და თითქოს უფრო საშიშადაც კი წარმოაჩენდა. ხალდანს მისთვის არც დაუხედავს, როცა თავსარქველი ააგლიჯა, უნებურად ჰკიდა თვალი. საყურებლად, ამ ყურებით გულის მოსახებლად, არ ეცალა. მთავარი საქნარი წინ ედო; როგორ-ღა ამოეღო ამხელა კაცი საფლავიდან, აქედან მიუდგა, იქიდან მიუდგა. ჯეგე ხალდანი ღონიერი, ძვალმსხვილი, ბუჭანიერი ვაჟაკი იყო, მაგრამ ცხედრის თავს ზემოთ აწევა და სამარიდან ამოგდება ძალზე გაუჭირდა, სამარის კედელი დაიხმარა, მკერდამდე აწეული ცხედარი კედელს მიაკრა და შეისვენა, გულშიც კი ჩაიხუტა საძულველი გვამი არავიძისა და, ბოლოს და ბოლოს, ამოაგდო საფლავიდან. როცა თვითონაც ამოხტა, ქშინავდა, თითქოს რეკდა, გული ისე უცემდა. ჩამოჯდა საფლავის ქვაზე და შეისვენა. მთავარი მიღწეული იყო, — ვარლამ არავიძე საფლავში აღარ იწვა...

სული მოიბრუნა, ჭუჭყიანი ხელით ოფლი შელბიდან მოიწურა და წამოედგა. აკრიფა სათხრელი იარაღები, იქვე, სასაფლაოზე, ფულურიანი ასწლოვანი ბუჩოლა მდგარა, იმ ბუჩოლის ფულურაც წინასწარ მოეძებნა, მოემზადებინა იარაღების შესანახად, დინჯად ჩაალაგა შიგ ბარ-თოხ-ცულ-მარწუხ-ჩაქუჩი, ჩანთა სასაფლაოს ღობის გადაღმა მოისროლა და უკან მიბრუნდა. თავზე დაადგა ცხედარს, თვალით გაზომა, თითქოს აწონა კიდევ, აზიდა გვამი, მოწყვიტა მიწას. ზურგზე მოვდება არ გაჭირვებია. ტანი რამდენიმეჯერ მოიქნია, — შეისწორა ზურგზე ტვირთი, გვამს ხელები წინ, ჯეგე ხალდანის თავს ზემოთ, ჰქონდა გადმოშვებული და შურისმგებელს თავპირი არ უჩანდა.

შუალამე დიდი ხნის გადასული იყო, კაშკაშა მთვარიან ღამეში, სასაფლაოს მკედრულ სიჩუმეში, ნაბიჯების ხმა გაისმოდა. საფლავებზე დაფენილ ხეთხრდილებში წამით შეიმალებოდა ლან-

დი და უმალ მთვარის სხივთა ნაკადში გაკრთებოდა თავისი უჩვეულო ტვირთით. შორიდან მაცქერალი თმების გათეთრებამდე შეშინებული, იფიქრებდა: ამდგარა საფლავიდან მკვდარი და სხვა მკვდარიც ზურგზე მოუყიდიანო.

ვარსკვლავებსაც კი მომატებოდათ კაშკაში, თითქოს ღიად დარჩენილ სამარეში ჩაცვენას აპირებენო, ხომლად შეკრებილიყვნენ და მიწისკენ იყურებოდნენ. ცათა შინა არაფერი ხდებოდა აღმატებული, ვიდრე პატარა სამარეში არავიდისა.

ჯეგე ხალდანი სასაფლაოს ალაგეზე გადადიოდა, მთვარის შუქზე შორიდანაც კარგად ჩანდა მისი ტვირთისაგან მორკალული ზურგი, ხოლო როცა არავიძეთა სასახლისაკენ თავდაღმართზე დაეშვა, მთვარე და ვარსკვლავებიც უკან გამოჰყვნენ. ხეებიც სასაფლაოზე ჩუმად მდგარნი, დაიძრნენ შეშფოთებულნი ადგილიდან. — სად მიაქვთ მკვდარი, მისი ადგილი სხვაგან არსად არისო.

მართლაც საკვირველი ღამე იყო ის ღამე, უეცარი, მოულოდნელი, ჯერ არნახული და არაგაგონილი; წუხელ და მარხული მკვდარი ნაშუაღამევს უკვე აღარ იწვა საფლავში.

რატომ ამოთხარა? ვინ ამოთხარა? სად მიჰქონდა? რას უპირებდა გვამს?.. ეთერში დასრიალებდნენ ეს კითხვები და პასუხად მხოლოდ ქშენა და ნაბიჯების ხმა გაისმოდა.

წელში მოხრილი, თავჩაღუნული მიათრევედა ტვირთს, მკვდრის წინ გადმოყრილი მკვლავებისათვის ჩაეგლო ტორები და ნაბიჯებს ერთნაირად, წონასწორობის დაცვით ადგამდა, ვინძლო უნებურად არ შეეკანდე და არ გადმომივარდესო. მთელი სიმძიმე თავსა და ბეჭებზე აწვა, გვამის სიმძიმისაგან ნიკაპი მკერდს ლურსმანივით დაბჯენოდა, სტკიოდა ნიკაპიცა და მკერდიც. ხვითქი გადასდიოდა შუბლსა და გულისპირზე, გრძნობდა, როგორ უსველდებოდა ცხელი ოფლით მაისური, როგორ ეტყეპებოდა ტანზე. ვარლამ არავიდის სასახლემდე შორი გზა არ

ილო, მაგრამ თრევა მიინც ვაუქიობდა, მძიმე აღმოჩნდა გვამი.

როგორც იქნა, გამოჩნდა არავიძეთა ცნობილი თაღოვანი რკინის კარიბჭე. კართან დაეგდო? თუ აეყუდებინა? თუ ჩაეგდო ეზოში? არა. ყველაფერი წინასწარ გაეთვალისწინებინა, გაესიგრძეგანებინა: საფლავიდან ამოგდებულ მკვდარი სოფელს უნდა ენახა. თვალსაჩინო ადგილას, ყველას დასანახად ტრიფოლიატის ღობეზე უნდა გადაეკიდა. ტრიფოლიატის ეკლიან ღობეზე გადაკიდება დაამშვენებდა საფლავიდან ამოგდებულ ვარლამ არავიდის გვამს. ამისთვის საგანგებოდ მოემზადებინა ღობეცა და ზედ მისადგომიც. — ლოდი მოეგორებინა წინასწარ, ვითომ აქ, ღობის ძირას, ეგდო დასაბამიდან, იმ ლოდზე შედგებოდა და ზურგიდან, პირდაპირ ტრიფოლიატის ღობეზე გადადებდა ცხედარს. ჩანაფიქრი იოლად ვერ განხორციელდა. — ვერ შესწვდა ღობეს, აქაც ბევრი იწვალა, შარიშური, ქშენა და გინება რომ ასტეხა, არავიძეთა ძალი მგელია მოვარდა ღობესთან კბილების ღრქენით. ძალის, ყეფამ და ღრენამ ხალდანი უფრო ასწრაფა და ააჩქარა. ამისთვისაც მზად იყო, კარგად იცნობდა მგელიას, — ჯიბეში ძეხვის ნაჭერი ედო, საგანგებოდ მის გასაჩუმებლად წამოღებულ, ტრიფოლიატის ღობის გაღაღმა, შორს გადაუგდო, ჰაერში ძეხვის ნაჭერს რომ გაისრიალა, მგელიამ უმალ იყნოსა მისი გერში, — სხვა დროსაც, ღამით, მიუღია ასეთი საჩუქარი, — იქით გავარდა, სადაც უნდა დავარდნილიყო ძაღლის ლუქმა. დიდად არ შემეცდარა, სადაც დავარდა, იქ აღმოჩნდა, ღამის ჰაერში დაიჭირა ძეხვი. ხელათ გადაყლაპა და გაჩუმდა კიდევ. წავიდა და ხის ძირას დაწვა.

სამარისებური სიჩუმე ჩამოწვა ტრიფოლიატის ღობის გაღაღმაც და გადმოდმაც. ჯეგე ხალდანს თავისი საქმე მოემთავრებინა, ქვაზე იჯდა თავჩაღუნული და სიგარეტს აბოლებდა, ისვენებდა. ცაზე მთვარე მიცურავდა. ტრი-

ფოლიატის ღობე გადადმა, შარა-გზის-
კენ, ფენდა ჩრდილს, იმ ჩრდილს შეფა-
რებოდა ხალდანი და ეზოდან არ ჩან-
და. როცა წამოდგა და გზას გაუდგა,
ფეხისხმამ ძალლი წამოაგდო და ყეფით
გაეკიდა მიმავალს, ღობე-ღობე სდია,
ბოლოს, როცა ღამის სტუმარი არავი-
ძეთა კარ-მიდამოს გაეცალა, მთვარია-
ნში დიდხანს გაისმოდა ძაღლის ყეფა.

ჯგეგ ხალდანმა მთვარიაში ღობე-
ღობე, შუქა-შუქა იარა, იარა, ალაგე-
ზეც გადახტა, მოკლზეც ჭრიდა თუ, მა-
ღვით მიიპარებოდა, უგზო, უვალ ად-
გილებში მიიკვლევდა გზას, ბოლოს,
ბაღში ჩამჯდარ ორსართულიან სახლს
უქნიდან მიადგა. არავიძეთა ცნობილი
მძღოლის — დუროს კარ-მიდამო იყო.
უქანა კარებზე დააკაუნა. ხმა არავინ
გაიღო, ეძინა დუროსაც და მის ცოლ-
შვილსაც, შუალამე გადასული იყო,
ვინ უნდა ყოფილიყო ამ უდროო
დროს? საცვლებისამარა დურო ჯერ
წინკარისკენ გაქანდა და იქ იკითხა
რომელი ხარო. შემდეგ უქანა კარსაც
მოადგა და გაჯავრებულმა დაიჩურჩუ-
ლა:

— რომელი ხარ?

— შენი „ემცხრა“ მჭირდება სასწრა-
ფოდ. — ჩურჩულითვე შესძახა კარის
ღრიჭოში მოსულმა.

— მერე? რომელი საათია ახლა?
— დუდუნ-დუდუნით წავიდა უქან,
თან იცვამდა, თან იმაზე ფიქრობდა გა-
ელო კარი თუ არა. ეშინოდა, აყოვნებ-
და... ასეთ დროს მოსული მუშტარი,
როგორც წესი, ბევრ ფულს იძლეოდა,
სიფრთხილისათვის კითხულობდა რო-
მელი ხარო, სიფრთხილისათვის აყო-
ვნებდა, თორემ ასეთ მუშტარს უქან
გააბრუნებდა?..

დურო თავისი „ემცხრათი“ არავესა და
არავიძეთში სასწაულებს ახდენდა. ამ
მანქანით საქურადავადაც წასულან და
ქალის მოსატაცებლადაც, სავაჭროდაც
და საბანდიტოდაც, ყველა გაუკეთებე-
ლი საქმე ამ მანქანით გაკეთებულა,
შეუძლებელი, აკრძალული, კანონგა-

რეშე გამოცხადებული, შესაძლებელი,
დასაშვები, კანონიერი გამხდარა.
ხომ ვარლამ არავიძის მანქანა იყო,
ვინ გააჩერებდა ღამით მიმავალს! ვინ
გაუბედავდა შემოწმებას! დურო ამით
სარგებლობდა და დიდ ფულს შოულ-
ობდა — ამით მიდგას სულიო, ამბობ-
და. მართლაც, ერთ ღამეში, ერთ გზო-
ბაზე, ორას-სამას მანეთს აძლევდნენ,
ამაზე სარფიანი საქმე რა უნდა ყოფი-
ლიყო? დურომ უცნობს კარი დაუფა-
რავი სიხარულით გაუღო. კარში მდე-
ვივით ვაქკაცი შემოიზღაზნა. ეს სიდი-
დე მაინცა და მაინც არ მოეწონა, თვი-
თონ დაბალი, ჩაგვირისტებული მოკლე
ხელემა კაცი იყო. შუქი სასტუმრო
ოთახში ანთო და მოსული იქ შეიყ-
ვანა.

— მაგ სავარძლებში ვერ დავჯდები,
სველი ვარ... — შემოსვლისთანავე ჩა-
იდუდუნა ხალდანმა და შუა ოთახში
დადგა, დაბალი გუგუნა ხმა ამოსდიო-
და ხორხიდან. ჯიშიან მალალ, სქელ,
მოწითალო, ყელ-კისერზე ნაოქა ხორ-
ხი ეკვეთებოდა საუბრისას, ახლავეო
—უთხრა დურომ, ოთახიდან გავიდა,
უმალ რევოლვერი მოძებნა, ყოველ
შემთხვევისათვის საშინაო ხალათის
ჯიბეში ჩაიღო, დასტაცა ხის ტაბურეტს,
ხელი, ვითომ აქ არაფერი მომხდარაო,
შებრუნდა უქან და სტუმარს სკამი
სავარძლების წინ დაუდგა.

მოსულს ხვითქი გადასდიოდა შუბლ-
ზე, სველი სამოსი ტანზე ეკვროდა,
ოფლისა და კაცის სუნი შემოეტანა,
— ოთახში უსიამოვნო სუნი იდგა,
დურომ აიენის კარი გამოაღო, ოთახში
მთვარიაანმა ღამემ შემოიხედა და გრი-
ლი ჰაერიც შემოვიდა.

სტუმარი შუა ოთახში, ტაბურეტზე
დაჯდა, გამართული იჯდა, თითქოს სა-
უბრის დაწყება ეძნელებო, დინჯ,
გრძელ საუბარს თუ აპირებდა, სიგარე-
ტი ამოიღო, ასანთიც მოიხხრკვა ჯიბე-
ბში, მშვიდად გააბოლა, მთელი ამ ხნის
მანძილზე მასპინძლისთვის არ შეუხე-
დავს, განზე იყურებოდა.

ჰაერი
 გაზაფხულით სუნთქავს,
 რომელიღაც
 ფრინველი მღერის.
 რა კარგია
 ამის განცდა,
 რომ ვწერ
 ისტორიას ერის.
 ყველაფერი
 რასაც ჰხედავ,
 არის
 ახალი და ძველი.
 გულზე
 მალამოდ მედება,
 რომ წერ
 ისტორიას ერის.

— გამარჯობა!
 — გაგიმარჯოს!
 აი, მისალმება ჩვენი.
 ჯეჯილს
 ქარი გადაუქროლებს,
 ის წერს —
 ისტორიას ერის.
 ჰაერი
 გაზაფხულით სუნთქავს,
 რომელიღაც
 ფრინველი მღერის
 რა კარგია
 ამის განცდა,
 რომ ვწერ
 ისტორიას ერის.

კიდეც
 ცოტა ხანი დარჩა,
 ცოტა წუთისოფლის ბრუნვა,
 ვიზეიმებ
 გაზაფხულის მოსვლას,
 თავს დავაღწევ
 ზამთრის ბუნავს.
 ველოდები
 იმ დღეს,
 იმ წუთს,
 როგორც მხსნელს და
 როგორც
 მკურნალს,

მერცხლები რომ
 მოფრინდებიან,
 ცის შეჰქმნიან
 ლამაზ სურათს...
 კიდეც
 ცოტა ხანი დარჩა,
 ცოტა
 წუთისოფლის ბრუნვა,
 ვიზეიმებ
 გაზაფხულის მოსვლას,
 თავს დავაღწევ
 ზამთრის ბუნავს.

გოგონამ,
 ვისაც
 სულ არ ვიცნობდი,
 რალაცნაირად

გამითბო გული,
ნოემბრის
ცივი ამინდი იყო,
მარცხენა ხელით
მიჰქონდა პური.

მივდიოდით დაღესტანში,
თაკარა მზე ენთო ცაზე.
არაფერი არ მომხდარა
ჩეჩენ-ინგუშეთის გზაზე.
მოგონება იმ ზაფხულის
სიხარულით ეგზომ მავსებს,
ნეტავ,

კიდევ თუ გავივლი
ჩეჩენ-ინგუშეთის გზაზე.
მივდიოდით დაღესტანში,
თაკარა მზე ენთო ცაზე,
არაფერი არ მომხდარა
ჩეჩენ-ინგუშეთის გზაზე.

მე თაფლით უნდა ვირჩინო თავი,
ქართული ფუტკრის მარჩინოს

თაფლმა.

ბედნიერი ვარ, თუ დამიჯერებთ,
არ შემიძლია ახლა ეს არ ვთქვა.

მე ვიცი ჩემი თავის ამბავი,
მე ჩემი თავის არა ვარ მტერი.

ყველაფერი რომ გაწყდეს

ამქვეყნად,

მე, ოჯახს მირჩენს ყვავილის მტვერი.

ქუჩაში ვილაც შემხვდება,
კარგი ნაცნობი არც კია,
გამაჩერებს და მეუბნება:

„გივი ელიავა რა კარგი კაცი!“

ზოგი არც მომესალმება,
მოვა ისე და მეტყვის:

„შენს რაიონში ვიყავი,

კაცი გავიცანიო ერთი!“

მარტვილის მხარეთმცოდნეობის

მუზეუმის ეზო რა კარგია,

ორმოცი ჯიშის გადარჩენილი

ვახის ლერწებით ნაქარგია...

ქუჩაში ვილაც შემხვდება,

კარგი ნაცნობი არც კია,

გამაჩერებს და მეტყვის:

„გივი ელიავა რა კარგი კაცია!..“

...მნელ ჩემს სარ

რომანო

— უთხარი, ავად არის-თქო, — დააბარა დალიმ მეზობლის გოგოს და მართლა ჩაწვა ლოგინში, ავადმყოფობა მოიგონა. დარწმუნებით იცოდა, აიას მასთან სტუმრობა უშედეგოდ არ ჩაივლიდა და ეშინოდა, სიმართლის ყველას თანდასწრებით შეტყობა.

აიას წასვლის შემდეგ ვერა და ვერ დამშვიდდა. ბევრი კარგი ჰქონდა გაგებული აიაზე, ახლა თითქოს თვითონაც მიეცა ამ სიმართლეში დარწმუნების საშუალება, მაგრამ მაინც ვერ იჭერებდა, რომ აიამ იმაზე ილაპარაკა რასაც ფიქრობდა. დალი მიხვდა, აიას ისევე ძალიან უყვარდა ქმარი და ეს აფიქრებდა. მიუღწევი და მიწის ზურგზე არ ეგულებოდა ქალი, თავის ჭიანჭკაპს რომ მისცემდა, არათუ ოთარისთანა ქმარს. უკვე მერამდენედ იმეორებდა აიას სიტყვებს, წასვლის წინ ნათქვამს, და დარწმუნებული იყო, თვალთმაქცობდა აია, სინამდვილეში კი ჭკვეუანას თავზე დახვევდა, თუ მილიციონი არ გაასახლებდნენ მსოფლიოდან, ქალებს მიუსხვედა და თითო ათრეგინებდა, როგორც უწმინდურსა და კაცების მომჯადოებელს, ოჯახის დამნგრევს. ასე ფიქრობდა თავის პატარა ოთარში გამოკეტული დალი და სჭეროდა, სწორად სჭრიდა, რადგან აიასაც იმას მიაწერდა, რასაც ქალებზე თავისი ცოდნა ჰკარანახობდა. არა ჰქონდა და არც შეიძლებოდა ჰქონოდა წარმოდგენა იმაზე, ვინ იყო და რა შეეძლო იმ სიფრიფანს, უსიყვარულოდ დაგდებულ ქალს. აიას წასვლის შემდეგ დალიმ უცებ დაკარგა ყველაფრის იმედი, გაუჭრა ის მოჩვენებითი სიამაყეც, რომლითაც, თავის ჭკუაში, აჯობა აიას და ისეთ უმწირობას გრძნობდა, როგორც თავის დღეში არ განუცდია. ებრალებოდა თავი ოთარისგან უარყოფის მოლოდინში და თუმცადა მიჩვეული იყო მიტოვებას, ახლა, პირველად თავის ცხოვრებაში, უჭირდა. მართალია, არავინ ეციხებოდა სახის შეშუპებისა და „გახუქების“ მიზეზს, მაგრამ ეტვი არ ებარებოდა, ხვდებოდნენ. ბევრჯერ შეუნიშნავს მისი წამოზრდილი მუცლისაკენ გამოპარული მწერა, მისი გამოჩენისას სიტყვის პირზე შეყინვის შემთხვევებაც ახსოვს. იცოდა, თუ ქალები ცნობისწადალს ვერ იკმაყოფილებდნენ, მხოლოდ

ოთარისა ერიდებოდათ. თვითონაც უფრობილდებოდა ოთარის სახელს. ამიტომ იყო, სანამ ბავშვი გაიწეროდა, მაგრამ იყოკავდა მუცელს, მაგრამ მერე ეცოდებოდა და ვეღარ იმეტებდა გასაკრებლად იმას, ვისი გამონათების იმედი აქამდე იმდენად გადაწურული ჰქონდა, აღარც კი ოცნებობდა ხოლმე.

დალი დარწმუნებული იყო, ოთარს მოსწონდა, მაგრამ ახლა ეს აღარ იყო მისთვის საკმარისი. კაცს ამდენი ხნის მანძილზე ერთბედა ერთადერთბელაც კი არ დასცდენია სიტყვა სიყვარულზე. მაშ რის იმედით უნდა უოფილიყო, რა ჰქონდა საიმედო? კარგი, ამასაც შეეგუებოდა, მაგრამ ოთარი რომ არაფრით შავდა ისეთ კაცს. ვინც ოჯახს დაანგრევდა, უარს იტყუა შევიღვიღლე, წყალში გადაყრდა ყველაფერს, რასაც ამდენი ხანი თავის ხელით ქმნიდა, თანაც ვისი გულისთვის? „გუფირვარ ამდენად?“ — ეციხებოდა თავს, მაგრამ პასუხის გაცემა უჭირდა. არ შეეძლო სიმართლის მოხსენება. ბევრს ოცნებობდა, მაგრამ თან ვერაფრით წარმოიდგენდა, რომ ოთარს შეეძლო ოჯახის მიტოვება, იმ ტრადიციის დარღვევა, რომელიც დროს დაემკვიდრებინა და, ავი იყო თუ კარგი, მაინც ცოცხლობდა. „მდა ჭამაში მოდი სო“, — ნათქვამია და დალისაც სწორედ ასე დაემართა. ჭერ ოთარის ყურადღების მიპყრობა ჰქონდა მიზნად დასახული, მერე სიახლოვე და როცა ორივე შეისრულა, ახლა უკვე კაცის მთლიანად დასაყურებებს უტრიალებდა მისი ფიქრი. დალი ერთხელაც არ შეუწუხებია თავის ამ სურვილს, პირიქით, უკანასკნელ ხანს მხოლოდ ამაზე ფიქრობდა. მას თვალსაც არ ახამხამებინებდა ის გარემოება, რომ ოთარს მარტო ცალი კი არა, შევიღვიღლიც ჰყავდა, თავისი ცხოვრება ჰქონდა, თავისი ჩვევები და მოთხოვნები გააჩნდა. დალისთვის ცხოვრებას ეწველებინა, რომ მხოლოდ თავისი სურვილისათვის უნდა გაეწია ანგარიში, შეუბრალებლად უნდა გადაეკეთა ყველა და ყველაფერი მიზნისაკენ მიმავალ გზაზე და, რადაც უნდა დასჭდომოდა, მაინც მიეღო თავისი. დალის არ აინტერესებდა, რა საწინაო ეტევა ამ სურვილს. ამაზე ვისაც უნდა, იმას ედონა, სახელზე ვისაც უნდა, იმას ემტვრია თავი, მას მხოლოდ ის აფიქრებდა, რაც უნდოდა და ეს ამჟამად ორი რამ იყო: ოთარის ცოლობა და შვილის გაჩენა.

დასასრული. დასაწყისი იხ. „ციკარი“ № 11, 12.

უცნობია კი ოდესმე ოჯახზე დაღიწ? არა, არ ახსოვდა. ოცდაათმეტი წელი იხე იცხოვრა, ეს სურვილი არ იცოდა, რა იყო. არ უფიქრია არც მაშინ, როცა ოთართან სიახლოვე ენატრებოდა, მაგრამ აი, ფეხმძიმედ შეიქნა და... თავად იგრძნო, ზოგი რამ შეიცვალა მის არსებ-
 მაში. გონება გაუწმინდა იმ ნაყოფსა, რომელიც ყოველ წამს ახსენებდა თავს. ეს დაღლითვის ახალი, აქამდე უცნობი საზრუნავის საფუძველი გახდა და დალი იქამდე მივიდა, ფიქრი დაიწყო არა საკუთარ ბედზე, არამედ ბავშვზე. ეს ფიქრები სევდასავით მოაწებოდა ხოლმე და ისეთ მგრძნობიარე ქალად აქცევდა, რომ თავდაც უქვირდა. რა ემართებოდა. დალი ხშირად ფიქრობდა იმაზე, რომ მის შვილს არასოდეს გაჰყვებოდა გვერდით მამა. ბავშვს არასოდეს არ მოასვენებდა იმის შეგრძნება, რომ არ უყვარდა იმ ძლიერ და ღამაზე კაცს, ვისი მიწვევითაც მოვიდა ამ ქვეყანაზე. რაც დრო გადიოდა, მით უფრო მეტად უყვარდებოდა დაღის ჭირ კიდევ თვალთ უხილავი არსება, რომელსაც გულის ქვეშით გრძნობდა. ბავშვის ყოველ გაფართხალებასზე უფრო უძლიერდებოდა ხოლმე შინი ოთარის დაკარგვისა, ხვდებოდა, როგორ აფაქივნებდა ერთმანეთში შერწყმული შინი და სიყვარული მის გაუხეშებულ, უთვალავებრ გაქედილ და დამცირებულ სხეულსა და ხულს. ზოგჯერ, როცა აიყოლიებდა სათნაღებზე ფიქრი, გრძნობდა, როგორ ცველებოდა გუნება. მაშინ აღარ იცოდა ხოლმე, რა ექნა იმისთვის, რასაც წარსული ერქვა და რომლის წყალობით გამოუმუშავებული ჩვევები, ხასიათი და სურვილები ჭირ კიდევ ვერ ებუზოდნენ ამ ახლად გაჩენილ სიფაქიზეს. წარსული. ცხოვრება იყო და არა ნივთი, რომელსაც ტახტის ქვეშ შეადგებდი, ფანჯრიდან გადაუძახებდი ან მდინარეს გაატანდი. ეს იცოდა დაღი, იხიცი იცოდა, რომ წარსული იხე იყო მასში, როგორც გული, ღვიძლი ან ფილტვები, მის ნაწილად ქცეულიყო და, უნდოდა თუ არა, თან უნდა ეტარებინა, როგორც უკლედი დაკიდებული ხორკლიანი ლოდი, თავისი უნდა დაერქმია და ვერ მოეშორებინა. დაღის კი მისი დავიწყება გადაეწყვიტა, რადაც უნდა დასჭლო-
 მოდა, უნდა ჩაექოლა. ახე იყო საჭირო მისთვის, ან შეიძლება მისთვის კი არა, უფრო ოთარისთვის, რადგან ჭირ არ იცოდა, რას გადაწყვიტდა ის კაცი, ვისზედაც მისი მომავალი ეკი-
 და.

ოთარისთან დაახლოვების შემდეგ, როცა დაღის პირველად გაუჩნდა თავის ძველ ცხოვრებასთან გაურის სურვილი, გაიხსენა ერთი მხიარული პოეტისაგან გაგონილი ნათქვამი — საკუთარი თავისაგან გაქცევა ადვილია, მთავარია, სხვას გაექცეო. ამ აზრს დაუწყო ტრიალი, ყველა მხრიდან შეამოწმა და ბოლოს მართალი გამოყოფანა ის მხიარული პოეტი. რაიმეს დავი-

წყების ცდა უკვე იყო საკუთარი თავისაგან გაქცევის გზაზე დაღომა, მაგრამ სხეები? შეუნი მებხიერება თუ მოგიუბუჯავდა თვალს, სხეები რას იზამდნენ, ხალხის თვალგაჰყუბილ მებხიერებას რას მოუხერხებდი, იხინი ხომ მუდამ ფხიზლობდნენ. მუდამ იმის ცდაში იყვნენ, ფეხს წამოგვერა გვერდულად დაღლებული კენჭისათვის, ქვაზე რომ აღარაფერი ვთქვათ. და მაშინ შენს სულში რაღაცა მანქანებით გაჩენილი სათნოება, თვალის ჩინივით რომ უფრთხილდები, სახნის ბუშტივით გაიკსებება, ამ საუნჯეს თვალსა და ხელს შუა გამოგიფარებენ დაღარაჭებულნი, რათა გაიძულონ იხეც იხად დაჩრტი, ვინც უხავი, რადგან ეს იყო შენი ბედი, რადგან ამ ნიღბით დაიბადე.

„მანც რა არის ჩემთვის ოთარი?“ — უკვე მერამდენედ ეკითხებოდა დაღი თავს. ამ შეკითხვას იხეც წარსულთან მიჰყავდა. დაღი თვალს აწილებდა განვლებულ ცხოვრებას და აღრინდელ ნაცნობთაგან ოთარს გვერდით ვერავის უყვანებდა. დაღი გრძნობდა, სხვაგვარი გახდა ოთარი. მართალია, ეს სიტყვაძუნწი კაცი მას მაღალ მატერიებზე არ ელაპარაკებოდა, როგორც მის ნაადრევად გამშობიებული პროფესორი, ბინა რომ უქირავა და კვირაში ორჯერ, — სამშაბათს და პარასკევს მოდიოდა მასთან, მაგრამ ზემოქმედება კი ჰქონდა. ოთარის გვერდით ყოფნა, მისი შემოხედვაც საქმარისი ხდებოდა, რომ დაღის სურვილი გასჩნოდა, უკეთესი ყოფილიყო. იგი გადაეჩვია ხმამალა სიცილს, ტყუილის თქმას და ბევრ ისეთ რაფეს, რაც წინაო არასოდეს ჩაუთვლია უხამობადა. ახლა კი აღარ მოსწონდა. შინ ჯდომა და მოლოდინი ისწავდა და, რაც ყველაზე მეტად სიამოვნებდა, ოცნება დაიწყო. ადრე ვერც წარმოადგენდა, რომ ამდენი საოცნებო იქნებოდა ქვეყანაზე, ან თუ შეიძლო მას კაბისა და ფეხსაცმლის ან დროსტარების გარდა, სხვა რამეზე ეფიქრა. ამ ცვლილებებს დაღი სიყვარულს მიაწერდა, პირველ ნამდვილ სიყვარულს, რომელმაც მისთვის ასე დაავიანა. დაღიმ ცხოვრებაში პირველად ირწმუნა, რომ თურმე ორმოცდაათ წლამდეც შეიძლებოდა იხე მოსულყო კაცი, არაფერი ჰქვებოდა აღამიანური, მაგრამ მანც ისეთი სუფთა ყოფილიყო, როგორც ოთარი აღმოჩნდა. დაღის უუკარება, ენატრებოდა, შურდა თავისი საყვარლის სიწმინდე, რომელიც, მართალია, მასთან გაქუქიანდა, მაგრამ ვერ წაიბილწა, რადგან, ეჩვენებოდა დაღის, რომ ოთარი თავის სულამდე არ უშვებდა მას, ბევრი რამის უფლება მისცა, მაგრამ სულიერი კავშირს ცხრაკლიტულში ინახავდა. დაღი გრძნობდა ამას და სწორედ იქ შეღწევაზე ოცნებობდა, იქამდე ამაღლება ენატრებოდა და იმედით ცხოვრობდა, რომ ოდესმე, დიდი ხნის ერთად ცხოვრების შემდეგ მანც მიუახლოვდებოდა მისთვის ასე ხანატრელი კაცის სიმაღლეს.

დალი უკველ ხადამოს შინ იქდა. არასოდეს არ იცოდა, როდის მოუნდებოდა ოთარს სტუმრობა და ელოდა ქალი ჯერ დაბინძვებს, მერე კიბის ფიცრების ტრაილის ხმას და ბოლოს, კარზე დააკუსუნებს. გვიან დამით, უკვე იმდგა-დაწვეტილი ჩურჩულით ევედრებოდა ღმერთს, მეორე დღეს მაინც მოეყვანა ოთარი, მაგრამ, როცა არც მეორე, არც მესამე დღეს მოდიოდა კაცი, დალი იმაზედა ფიქრობდა, რომ დამთავრდა მისი ღღნასწაული და ოთარი აღარასოდეს შემოაღებდა მისი ოთახის კარს. „უკვე მყოფრ-ქდა ჩემთან თრევა. — ფიქრობდა დალი. — ძალად შემოვიტყუე და ის არ ვაკმარე, რომ პატიოსანი კაცი დამიწვა გვერდზე, შვილის გაჩენაც მოვიინდოე, უფრო მეტიც, მისი ცოლიმაც მინდა... როდის იყო, — განაგებობდა ფიქრს დალი. — წესიერი ოჯახებიდან გამოზობდნენ და ჩემისთანებთან იწყებდნენ ცხოვრებას? ჩემისთანა ქალთან თინის მოსაკლავად წვებიან ერთორჯერ და სხვა სურვილი არ უნდა მქონდეს, არა...“

ახეთ დროს დალი წყევლით იგონებდა თავის მშობლებს, რომლებსაც ეგონათ, მარტო საქმელი სჭირდებოდათ ბავშვებს და ფულის საშოვნელად დილიდან საღამომდე ქარხანაში იყვნენ, არ იცოდნენ და არც კითხულობდნენ, ხად იყო ან რას აკეთებდა მთელი დღე მათი შვილი. წყევლიდა თავის სუფელი, ქარიხვითა თავს. მაინც რა ღვთის რისხვა დაატყდა ჯერ კიდევ ბავშვს, რატომ იყო აცეტებულნი, რატომ ვერ იოკებდა წადილს, რაშიც მაინცდამაინც ხერიანად ვერ ერკვეოდა. ქრონიკე მაინც რად არ დაფიქრდა, რას აკეთებდა, რისთვის, რატომ? ებ, ამდენი განსჯა რომ ჰქონოდა მაშინ, ან ვინმე ღვთისნირი მდგარიყო მის გვერდით, შეიძლება... იქნებ კი ვერც ვერავის ეშველა, რადგან ზოგჯერ ფიქრობდა, რომ ის ეწერა უშუაღზე, თითქმის აუცილებელი იყო თანმომღვრობის დაცვა, დალის ჯერ დახლზე გამოწყობობის ლაქის უცხოური ფეხსაცმელები ახსენდებოდა. ხოლმე და შემდეგ თავისი პირველი მამაკაცი — ფეხსაცმელის მაღაზიის საწყობის გამგე. ეს ძვირად ღირებული ფეხსაცმელები ისე სჭრიდა თვალს გოგონას, სკოლიდან უკველდღე მიდიოდა მისთვის ხელის შესავლებად. ზოგჯერ, როცა ხალხი ცოტა იყო, შედგებოდა ერთ ცალ მაღალ ქუსლზე და ფიქრობდა მათ დასაკუთრებაზე, თუმცა იცოდა, არც ისე ადვილი იყო მისთვის ორმოცდახუთი მანეთის შოვნა. ფეხსაცმელები კი ელავდა მის თვალგება და გონებაში, ელავდა ძილსა და ღვიძილში და ისე ჰქონდა მოსვენება დაკარგული, აღბათ, მოკვდებოდა, ერთ დღეს გაუიღული რომ დახვედროდა. დალის ახსენდებოდა ტყავის სუნით გაღვნილი სარდაფი, მძიმე ურდულით კარის შიგნიდან დაკეტვა და გარეთ დარჩენილი წარწყრა — „ბაზაში წავედი“. რაც უსაფრთხოს ხდიდა სკოლის მო-

წადის ამ ნესტიან სახალღში უფნას. მარტო თექვსმეტი წლისა ხდებოდა. ერთ-ერთი სახ ფეხსაცმელებით ხელში მდგარმა დალიმ იგრძნო, ვიღაც კაცი კი არ უფურებდა, დიდრონი თვალებით ხდიდა ფორმის კაბას. ისედაც აცეტებულნი გოგო ფეხებმა შეეცნობოდა წაიყვანეს ხარისთვალემა კაცისკენ, რომელმაც ფეხსაცმელი გამოართვა, დახლზე დააგდო რაღაც უთხრა. კაცს ვიღაც დაელაპარაკა. დალი მარტო დარჩა და თითქოს რტმაც გალაუ-არა, რადგან უკვე ესმოდა, რას ეუბნებოდა უკან მოზრუნებული მოდიმარი ხარისთვალემა კაცი. შემდეგ სარდაფშიც ჩაპყვა უფრო ლამაზი ფეხსაცმელების სანახავად და მუყაოს უთებზე გადაწოლოლს, გაქცევს მაგივრად, ერთი სული ჰქონდა, როდის მოხდებოდა სასწაული... დალიმ მარტოაც უტეხის ფეხსაცმელი მიიღო საჩუქრად, ვიდრე მისი ამორჩეული იყო. ხარისთვალემა კაცი შეშინებული ჩანდა, თუმცა კრინტი არ დაუძრავს გოგოს უბიწოებაზე, დალი ანას მაშინვე მიხვდა. ნირწამდარ კაცს იქნებ ნახევარი საწყობის ჩუქებაზეც არ ეთქვა უარი, მაგრამ დალიმ თავისი მიიღო და აღარაფერი ჰქონდა სადავო.

მერეც კარგა ხანს დალიოდა „ლამაზი გოგო“ იმ სარდაფში და უკველთვის გულუხვად დასა-ჩუქრებული ბუნდებოდა როგორც სიყვარულით, ისე რაიმე ნივთით. სკოლა რომ დაბთავრა, მამა მოუყვდა და თავისუფლება მოიპოვა, აღარავისი ეშინოდა, პოულობდა თუ პოულობდნენ, მაგრამ მამაკაცთა და სიტუაციითა განსხვავების მიუხედავად, ყველაფერი ერთმანეთს მგავდა, ვიდრე ლამაზი, ახალგაზრდა მხატვარი არ გამოჩნდა. იგი უზრუნველად ცხოვრობდა და შიშველი სხეულის ბატვასა და დაკაცებაში ვარჯიშობდა. მხატვარი არწმუნებდა, სხვადასხვა ფსიქო-ფიზიკურ მდგომარეობაში მყოფი მხატურის ხატვა მინატრებოდა. აიძულდა და მასთან ერთად ეთამაშა ძალადობა, სცემდა, ათრობდა, და შიგადაშიგ ხატავდა კიდევც, მერე, როცა შეიტყობდა, დალი ორსულად იყო, საათობით ცხელ აბაზანაში ამყოფებდა, თან ხატავდა, ან ლექსებს უთხოვდა და თან მუცილს აწვდიდებდა. დალის მოწონდა მხატვრის ლამაზი სახლი და მისი შერეილი პატრონი, სიამოვნებით ცხოვრობდა ამ მისთვის მანამდე უცნობ სამყაროში, სადაც მუდამ რაღაცით იყვნენ გატაცებულნი, ღამის ათი საათის შემდეგ გროვდებოდნენ და ლაპარაკობდნენ, სვამდნენ, ყირამაღა გადიდოდნენ, ეწყოდნენ. მაგრამ ერთ დღეს ჩაიკეტა მისთვის ამ სახლის კარი და დალი ისევ მარტო დარჩა. მერე მის ცხოვრებაში შემოდიოდნენ და გადიოდნენ სხვები, ცოლიანები და უცოლონი, ფულიანები და მათზე ატორღალიბებულნი. იყო მთვრალეების ხორბოცი თხვე რესტორნები, კისკისი და თავის მოწონება, გიჟური ღამები ბუნების წია-

ღში და სიმთვრალისგან უღონო, მაგრამ გაუინფანტებული კაცებისაგან გაქცევა, პანდურები და შავი მანქანებით სიერობა. უკველადური იყო, ვიდრე ერთ ხანში შესულს თავისი ბოლო ამოსუნთქვის გასაღამაზებლად არ დასჭირდა დალი და არ დისაკუთრა ორწლიან საბუნდოლო კურსებზე მოწყობისა და მატერიალური უზრუნველყოფის ფასად. ამ დროისათვის დალის ცხოვრება მოქმედი და მობეზრებული ჰქონდა, ეგონა, რომ სიმშვიდე ენატრებოდა, მაგრამ მხოლოდ რამდენიმე თვე გაუძლო კარჩაკეტილობასა და ერთი ბებრის შემყურეობას. დალის არ უჭირდა თავისი ახალი პატრონის მოტყუება, მაგრამ მალე აშანაც დააღალა და იმაზე დაიწყო ფიქრი, რომ მთლად აედო ხელი ქალაქზე, ისეთ ადგილას გადახვეწილიყო, სადაც არავინ იცნობდა და კურსები რომ დაამთავრა, შორეულ სოფელში მოითხოვა განაწილება.

ოთარმა ამის შესახებ არაფერი იცოდა, მაგრამ დალი გრძნობდა, მასა და ოთარს შორის, აიას გარდა, მისი წარსულიც ახდუღიყო კლდედ; რომლის ვადღაზვა უჭირდა პატიოსანი ბუნების კაცს. ამიტომ, მხოლოდ ამიტომ არასოდეს ელაპარაკებოდა ოთარი დალის თავის გრძნობებზე.

21.

— ეხეც ასე. — თქვა აიამ და ცხელი უთო რკინის დაჭრულებულ სადგამზე დააუქდა, ოთარის პერანგი საუთოებელი მაგიდიდან აიღო, ფაქიწად დაეკეცა და ჩემოდანში ჩაღო. მესამე ჩემოდანში გვერდზე მიუდგა დანარჩენებს იმის მოლოდინში, რომ მეზობელი კაცი, ტყუპ ძმების მამა, გამოივლიდა და წაუღებდა ოთარს. აიამ უკვე მესამე დღე იყო აშაღებდა ქმრის „მოითვისეს“, უკველადურს საგანგებო გულისხურით ერთ მშუარდა. უხმარი საცვლები და პერანგებიც კი დარეცხა და დააუთოვა. ოთარს თავად არაფერი მოუთხოვია, რაშიც იყო, ისე წავიდა შინიდან, მაგრამ აიას გულმა არ მოუსვენა, ოთარი სისუფთავის იყო ჩვეული და სანამ ახლგობით შეიმოსებოდა, ნახმარიც გამოადგებოდა. აიას ისეთი შეგრძნება ჰქონდა, თითქოს ეს სამი დღე ოთართან გაეტარებინა და თვითონვე უკვირდა, რომ უკვე ქმარუფილისადმი ძველებური სიყვარულის გარდა, არაფერს გრძნობდა. ზოგჯერ იმასაც ფიქრობდა, აღბათ, ქალის ბუნება არა მაკვსო, რადღაც არ იცნობდა თავისავით სხვაზე ცაცვილის, წყველა-კრულვა რომ არ ეგზავნა ქმრისათვის, დღეში ათჯერ არ ჩაედო მიწაში მოღალატე, ზიზღითა და სიკვდილის ნაკვრით არ ეხსენებინა თავისი გამამწარებელი. აიას მხოლოდ გულისტკივილი, წყენა დარჩა ოთარისაგან და შეეძლო ხატზე დევნივა, რომ ერთხელაც არ გაუვლია მისდამი ავი წრახვა. არ შეეძლო ცუდი ესურვა იმისთვის, ვინც მთელი ცხოვრება უუვარდა, ვისზე ზრუნვაშიც

გაეტარებინა ამდენი წელი. ცხადად ედგა თვალი ლწინ ოთართან ცხოვრების ყოველი წვილდნაში, კარგაც და ცუდიც, უმეტესად კი კარგი, და გრძნობდა, ოთარი ისევე ძვირფასი იყო მისთვის. მართალია, თავის მაგივრად მხოლოდ დაუპურებელი ტკივილი დაუტოვა, სხვაზე გაცვალა, მაგრამ შეურაცხყოფილად არ გრძნობდა თავს, ვერ გაბოროტდა, ვერ სწიპოდა. რაკი იმ ქალთან არჩია ულფა, აღბათ, ბედნიერი, ფიქრობდა აიამ, და არ შეეძლო თავისი მიზეზით გაემწარებინა მისთვის ეს სიხარული.

ერთადერთხელ, შეკირვების დროს, ტირილი რომ უნდოდა და ცრემლი არ ჰქონდა, ეხვეწებოდა დღეროს, გაეჩინა მისთვის ოთარისადმი სიძულვილი, მიეცა ძალა, ამოეყარა გულისკავარი, დაეწყევლა მისი ბედნიერება, მაგრამ ღვეანი დაუდგა თვალწინ. შერცხვა. ღვეანს რომ იგივე ჩაედინა, არც მისი საქციელი მოეწონებოდა, მაგრამ განა შეიძლებოდა? არა, და ვერც მისი ნაპოვნი ბედნიერების მოსაბაზე იოცნებებდა.

შერე იმაზე ფიქრობდა, შვილთან ქმრის გათანაბრება შეეძლოდა. შვილს სხვა თვალით უყურებსო ქალი, ქმარს — სხვათი. აღბათ, ეგრე. თორემ ამ დიდ ქვეყანაზე ამდენი ბოღმა და სიძულვილი ვერ იბოგინებოდა. იქნებ ქეშმარიტი სწორედ ის იყო, რომ სიყვარულიდან სიძულვილამდე მართლა ერთი ნაბიჯის გადადგმა უოფინიდა ადამიანს? ან შეიძლება ეს იმათი სიმართლე იყო, ვისაც ნამდვილად არასოდეს ჰყვარებია, ვისაც ანგარიშზე ჰქონდა აგებულ სიყვარულიც და სიძულვილიც? თავგვა ჰქონდა აბნეული ამდენი კითხვით. პასუხი, ერთი და საბოლოო პასუხი, ვერ ეპოვა, ანდა როგორ იპოვიდა როცა რამდენი ადამიანიც იყო, იმდენი ხასიათი და სხვისადმი დამოკიდებულება არსებობდა, უკველას თავისი სიმათლე ჰქონდა და პასუხსაც უნ სიმათლიდან გამომდინარეს იძლეოდა.

ვერც ადრე და ვერც ახლა ვერ აეხსნა, რატომ თვლიდა ხალხი ცოლ-ქმარს ერთმანეთის შეუცნობელ მტრებად, რად მიჩანდათ, რომ ცოლ-ქმრის ცხოვრება განუწყვეტელი ფარული და აშკარა ომი იყო. არ სჭეროდა ამ სიმათლისა, რადგან თვითონ არასოდეს ებრძოდნენ ერთმანეთს. არც იმისა სჭეროდა, რომ ოთარი მისადმი სიძულვილია გააქცია, რომ ახლა იგი აიას დაუბინებელ მტრად გადაქციულიყო და არ აღარღებდა მისი ბედი. იცოდა, ოთარი წუხდა. აიამ თავს არ უტყუებოდა, თორემ იმაზედაც თანახმა იქნებოდა, ოთარს ყოველდღე მასთან ესაღილა, მას გაერეცხა ოთარის სხვაგან გაუტყუიანებული სარეცხი და თუ თავი ასტკიდებოდა, გულში ჩაეჭრა, რომ მის სიბოხს გაექრო ეს ტკივილი.

განა სიყვარული არ იყო მიზეზი იმისა, რომ თვითონ გაუგზავნა თავისი ქმარი სხვა ქალს?

მაგრამ არ ექვიანობდა. ღმერთის წინაშე შეძლო დაფიცვა, რომ მუხის დაცემაზე მეტი იყო უოთაროდ დარჩენა, რადგან ყოველთვის ეგონა, რომ ერთად დიხადნენ, ერთად გაიზარდნენ, ერთად უნდა მომკვდარიყვნენ, მათი კავშირი ცაში იყო გაზიგებული და სხვაგვარად ვერ იქნებოდა. სტანკავდა ოთარისგან უარუფა, გულს უხეტოვდა მისი გაქცევა, იმასაც წარმოადგენდა, როგორ აბედნიერებდა იმ ქერათმინას, მაგრამ ეჭვი, შური, ზიზღი არ თრგუნავდა და უფერადა, ვერ გაეგო, ექვიანობის გრძნობა მაინც ხად გაქცობოდა ან რატომ, აქ მთელი ცხოვრება ფარულად უნოსავდა ხოლმე მის ტანსაცმელსა და თმას, როცა რამდენიმე დღით სხვაგან წასული ბრუნდებოდა მაშინ, და როცა აქ იყო, ნაშინაც, თუმცა იცოდა, მისი ქმარი არ მკვავდა იმ წარამარა კაცებს, ვისთვისაც მთავარი იყო ქალს ხადმე გადასწყდომოდნენ. ერთხანს აია იმასაც ფიქრობდა, ოთარს თუ შევიჭავრებ, იქნებ ტკივილიც გამიუჭიდესო, მაგრამ ვერ ახერხებდა იმის შეჭავრებას, ვინც მარტო ქმარი კი არ იყო მისი, შვილივით გაეზარდა, სიყრმის შვილივით ეგლოიავებოდა მთელი ცხოვრება, უვლიდა, აპურებდა გემრიელი კერძებითა და თავისი სითბოთი. წავიდა ოთარაც, წაიყოლა თან მარადიული სიყვარულის რწმენა და აიას ახლა მხოლოდ ის სტკიოდა, როგორ ეცხოვრა საყვარელი აღამიანებისგან უსახოოდ დაგდებულს, რას ჩასჭიდებოდა, რა მოენახა ამ ქვეყანაზე კიდევ ისეთი, რომელიც ძველებურად დაარწმუნებდა, რომ არსებობდა ერთგულება, ურთიერთგატანა, რომ სიცოცხლე იმიტომ იყო სანატრელი. სიკეთის მიწაზე აეშენებინა გამჩენს.

ოთარის წასვლის შემდეგ აია როგორღაც დამშვიდდა. მას, საერთოდ, გაურკვეველობა უფრო აგიჟებდა ხოლმე, ვიდრე უველაზე საშინელი სინამდვილის პირისპირ დგომა. აი, გადაწყდა მისი ბედი და სიმშვიდეც თავისით მოვიდა, თუ აიას სიმშვიდე შეიძლებოდა რქმეოდა. ახლა აია მხოლოდ გიოს ეკუთვნოდა, გიოზე ზრუნავდა ჰქონდა საქმედ გახდილი, თუმცა ვერც იმას უმსუბუქებდა ბალღურ ქირს, დედაც მეტი იყო შვილიშვილისთვის, მაგრამ მაინც არ შეეძლო დედის შეცვლა. აია გრძნობდა, გიოს უკვე ძალიან ენატრებოდა დედა. ბავშვი თითქმის არ ახსენებდა ნანას, მაგრამ მის თვალებში ჩამდგარ სევდიან მონატრებას ხედვდა და ღმერთს ევედრებოდა, როგორმე გადაეღახვიებინა გიოსთვის დედასთან განშორების სიძნელე.

ყოველდღე აღარ დადიოდა ლევანის საფლავზე. ერთხელ ნანას წასვლიდან კარგა ხნის შემდეგ, სასაფლაოზე აიას მოეჩვენა, რომ გიო ტიროდა, ცრემლები არ ჩამოსდიოდა, მაგრამ ისეთი სახე ჰქონდა, აიას შეეშინდა. მაშინ გადაწყვიტა, აღარ ამოეყვანა აქ, მაგრამ უკვე

დაჩვიული გიო თვითონ ითხოვდა წაყვანას და აია იძულებული იყო, ათასგვარი მიზეზი გონებინა, თუმცა ყოველთვის ვერ ახერხებდა დღესხვადღობით გიოს დაყოლიებას ან მოტყუებას და ისინიც შეუდგებოდნენ ხოლმე გრძელ აღმართს სოფლიდან სასაფლაომდე.

ერთ დღეს ხელჩაკიდებულები მილიოდნენ. მათ დანახავზე წყაროსთან შეყრილმა ქალემმა ლაპარაკი შეწყვიტეს, სალამი მისცეს აიას და თვალი გაყოლებს. ერთი სახლის კიშკართან ახალგაზრდა დედა ძძუს აწოვებდა ჩვილს. მეორე, სამოედ წლის გოგონა გვერდზე ედგა. გიომ თვალმოუშორებლად უყურა ქალსა და ძძუთა ბავშვს და როცა გამოსცდნენ იქაურობას, აიას ჰკითხა:

— ბაბო, დედაჩემიც ეგრე მაწოვებდა ძძუს?

— ჰო, — უპასუხა აიამ და მიხვდა, სხვა რამეზე უნდა გადაეტანა საუბარი. — ისეთი ღრმუცელა იყავი, ქვაბში გვიძვრებოდი. ჩვენც საკმეილი გინდოდა.

გიომ კმაყოფილებით გაიცინა.
— იმიტომ გავიზარდე დიდი, არა?
— იმიტომ გაიზარდე, მავ.

მივედნენ ლევანის საფლავზე, აია ჯვრის პირდაპირ ჩამოქდა და გარინდებული უყურებდა მიწას. აქამდე კიდევ ესაუბრებოდა ხოლმე შვილს, მაგრამ ოთარის შინიდან წასვლის შემდეგ აღკვეთა ლევანთან ლაპარაკი, სიტუცა არ დასცდენია, თითქოს ეშინოაო, რამე არ შეეცტო ლევანს მისთვის, არ შეეწყუბინა იმით, რაც მოხდა და რასაც აღარაფერი ეშველებოდა.

— ბაბო, აქ რას აკეთებს მამა? — უტყებ ჰკითხა გიომ და წინ დაუქდა პასუხის მოლოდინში.

აიამ არ იცოდა, რა ეთქვა გიოსთვის, მაგრამ გრძნობდა, შვილიშვილი უპასუხოდ არ დაეხსენებოდა, გრძნობდა, აინტერესებდა გიოს, რატომ იყო მამა აქ გადმოსახლებული, რას აკეთებდა, რა უნდოდა აქ, სადაც ასე ზნირად დადიოდნენ, სადაც ლევანის გარდა, სხვებიც იყვნენ, რატომ ეძახდნენ უფროსები ამ ადგილს უკეთეს ქვეყანას, რომელიც სოფლიდან ასე მოშორებით იყო და სადაც, ალბათ, დამდამობით ძალიან ბნელოდა, რადგანაც არც სინათლის ბოძები იღვა და არც ნათურები ჩანდა.

— აქ ცხოვრობს... — ძლივს თქვა აიამ და წაოგდა, გაეცალა გიოს, მაგრამ გიო წინ დაუდგა და ხელი ჩაჰკიდა.

- რას აკეთებს?
- ვუყვარვართ ოთარი-მამა და მე, დედა...
- კიდევ?
- არავის არ მტრობს, არვისი ცული არ უნდა...
- კიდევ?

— დედაშენი უყვარს და მხოლოდ იმაზე ფიქრობს...
 — კიდე? — არ ქურდობს...
 — კიდე?
 — უიღონს არავის სწამებს.
 — კიდე?
 — სხვისაზე თვალი არ რჩება, თავისიც ჰყოფნის.
 — როდემდე უნდა იყოს ეგრე?
 — მუდამ ეგრე იქნება.
 — რომ აღარ მოუნდეს?
 — არ შეიძლება. ის ხომ ქარგი ლევანია... აია თავჭვეზე დაეშვა.
 გიო უსიტყვოდ მოსდევდა ბებიას, მაგრამ აია გრძნობდა, კიდე ჰქონდა პატარა გიოს კითხვები, კიდე ბევრი რამ აინტერესებდა. აიამ არ იცოდა, ვაგებინა თუ არა რაიმე გიოს, მაგრამ შეუცდომლად სჭეროდა, რაც უთხრა შეილიშვილს. უველაფერი მართალი იყო. მხოლოდ ლევანისა და იმის ბედში მყოფებისთვის იყო შესაძლებელი ამისთანა ცხოვრება, თუ იმათ იქ უოფნას ცხოვრება შეიძლებოდა დარქმეოდა. მხოლოდ მათ შეეძლოთ ამ თითქოს მარტივი და სიკეთით სავსე მცნებაზე შესრულება, რომლებიც აღამიანებისათვის გამოეგონებინათ, მათ სათნოებაზე ზრუნვით შეექმნათ წინაპრებს, მაგრამ იმისთვის, ვინც მზეხ შეგზაროდა, სული ედგა. ცოცხლობდა, უცხო იყო ეს შეგონებები. რატომ, რატომ არ შეუძლია აღამიანს არა კაც-ჰელას, არა იმრუშოს, არა იპაროს, არა ცილი სწამოს... — ფიქრობდა აია და შეუჩერებლივ მიიწევდა წინ, თუმცა გზას ველარ ხედავდა, ცრემლებსგან სველი, აჭარბებული სახე ეწვოდა: „რატომ, რატომ არის ასე მოწყობილი აღამიანი, რატომ?“ — ისევე კითხულობდა მისი გონება, მაგრამ კითხვა უპასუხოდ რჩებოდა.
 ... გიო არ კითხულობდა ოთარს.
 აია თავად არაფერს ეუბნებოდა, მაგრამ ის უკვირდა, გიო რომ არ ახსენებდა. ერთ საღამოს, ვახშობის დროს გიომ საქმლის დამატება მოითხოვა. აიამ სულ გადაუღო, ქვაბში რაც დარჩენილიყო.
 — ოთარს აღარ დარჩა? — იკითხა უცებ გიომ.
 — პაპა შინ არ ივახშმებს, სხვაგან ვაგზავნის სამუშაოდან. — მშვიდად უთხრა აიამ.
 — საღ?
 — არ ვიცი.
 — როდის მოვა?
 — დიდი ხნით ვაგზავნის. — უთხრა და სამზარეულოში გავიდა, თეფშებს დაუწყო რეცხვა, რომ გიოს აღარაფერი ეკითხა.
 გიომ უხმოდ დაამთავრა ვახშამი და, როცა აია ღამის პირანგს აცმევდა, ისევ ჰკითხა:
 — ქრამდენჯერ უნდა დავიძინო, რომ მოვიდები?

— ბევრჯერ...
 — ოცჯერ?
 — ჰო.
 — თუ ოცჯერ, მაშინ რატომ არ დამემშვიდობა?
 — ეჩქარებოდა, — უთხრა აიამ და მეორე ოთახში გავიდა, გიოს გაერიდა.
 — ბაბო! — დაუძახა გიომ.
 — დაიძინე, გიო! — გამოსძახა აიამ. გიო გაჩუმდა.
 აია თავის საწოლზე იქდა და უცდიდა გიოს ჩაძინებას.
 გიომ საბანი გადაიფარა და გაისუსა.
 როცა გიოს მიუჩრებიდან ხანი გამოხდა, აიამ ფრთხილად შეიხედა საძინებელში და მის ბრიალა თვალებს რომ შეხედა, გაუღიმა.
 — არ დაიძინე, გიო? — ჰკითხა.
 — გელოდები, — უთხრა გიომ ჩუმად.
 აია დაწვა და სინათლის ჩაასკრობად რომ ასწია ხელი, გიოს უყვირილი მოესმა:
 — არ ჩააქრო!
 გააკვირვა გიოს მოთხოვნამ. სხვა დროს სინათლე თვალს სჭრიდა, ძილს უფრთხოებდა. „ეშინია“... — გაიფიქრა, ხელი მოხვია შეილიშვილს. გიომ ისარგებლა ამით. ბებიასთან გადაძვრა და ისე ჩაქერა, თითქოს სულში უნდა ჩაუძვრესო.
 აია ჰკიცნოდა გიოს თმას და ვერ გარკვეულიყო, ხვდებოდა რამეს გიო თუ ინსტიტუტურად გრძნობდა, რაც მოხდა.
 დიდხანს აღარ დალაპარაკებიათ ერთმანეთს. თუმცა არ კი ეძინათ. აია ახლა იმაზე წუხდა, რა ეშველებოდა ასეთ მგრძნობიარე ბავშვს ცხოვრებაში? და როცა ისევე მოეფარა ძილგა მერთაღას, რამე მომიწყვიტო, — სთხოვა შეილიშვილმა.
 აია ზურგზე დაწვა, გიომ მკლავზე დაადო თავი და ყურადღებად იქცა.
 — იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ოქროს ბიბილიონი მამალი...
 — ეგეთი არ მინდა! — დაიწროიანა გიომ.
 აია გაჩუმდა.
 — მელია და დათვი დამშობილდნენ და...
 — სხვა მომიყუევი, ბაბო... — შეევედრა გიო.
 — სოფლის მოშორებით, ტყეში, ცხოვრობდა ერთი მგელი თავისი ხუთი ლეკვით. — კარგა ხნის დუმილის შემდეგ ისევ ამოიღო ხმა აიამ. — ოთხი თვის შესრულდნენ ლეკვები და დედა მგელმა ვარჯიში დააწყებინა შვილებს. ასაუწმებდა თუ არა, შეიყვანდა ტყის შუაგულში და ასწავლიდა ხტომას, სირბილს, უყვითარებად ყნოსვას. სულ მაღე უნდა წაეყვანა საშოვარზე და იმიტომ წვრთნიდა. კმაყოფილი იყო მგელი თავისი ლეკვების სიმარჯვით. მაგ-

თეიმურაზ ძარდოვანიძე
 ...მწიფ ჩემდა ხარ

რამ მებნუთე, ნაბოლარა აფიქრებდა. ჭერ ერთი, თავის და-ძმებზე სუსტი იყო და, მეორეც, ნიშნით დაიბადა. თავზე შავი ზოლი დასდევდა, გამოჩრქეული იყო დანარჩენებისაგან და მარტო და-ძმების შურს კი არ იწყევდა, მამაც აღრეწილი უყურებდა. ამას როგორღაც კიდევ შეეგუებოდა დედა, მაგრამ მთავარი ის იყო, რომ ნაბოლარას ვერა და ვერ ჩაუწერდა სისხლის სიყვარული. როგორც კი სისხლს დაინახავდა, საბრალოდ აწქმუტუნდებოდა ხოლმე და აკანკალებული ნაკბრბოდა თვისიანებისაგან შორს. წუხლა დედა მგელი, უკვირდა თავისი ნაბოლარას ეს ახირება, მაგრამ იმის იმედილა დარჩენოდა, გაიზრდება და დაავაჟკაცდება. დრო გადიოდა, მაგრამ ნაბოლარა მაინც ვერ შეეგუა სისხლს. არც თავის და-ძმებთან თამაში უყვარდა, განმარტოებით იქდა თვალბეზიმულუღული და ოცნებობდა. ერთხელ დედამ ნაბოლარას მამის მიუხსრო, როცა იქდა და ნეტარი სახით უხმენდა შაშვის გალობას. მამის კი ვეღარ მოითმინა დედამ და მარტო ცემა კი არ აკამარა. უვანშემოდ დატოვა. მთელი ღამე სორშიც არ შეუშვა, თუ სასიკვდილო ხარ, ბარემ ახლავე მოკვდი, სანამ სირცხვილს გვაქმევო. ნაბოლარას ცრემლიც არ გადამოუგდია, მარტო დარჩენილს ძალიან ეშინოდა, მაგრამ შაშვის სიმღერის ხმა ედგა ყურებში და, რაც მთავარია, მთვარეს ეფერებოდა.

მეორე დღეს მთელი ოჯახი ნადავლზე უნდა წახულიყო. მთელი დღე სამადადისი ჰქონდათ. როცა დაბინდა, მგელმა ნაბოლარა სორში დატოვა და პირობა დაადებინა, რომ ფეხს არ გადადგამდა ვარეთ. ნაბოლარამ ცოტა ხანს იცადა, მერე გამოვიდა სორიდან და ისეთი სიმშვიდით დახვდა მთვარით განათებულ ტყეში, უცებ დაიფიქრა დედის დარიგება და ხტუნვა-კოტირიალით გასცდა სორს. ტყიდან გამოსულს უფრო ვაუაღვიდოდა სიარული მთვარის შუქზე და მამინდა გამოერკვა, ხმაური რომ მიესმოდა. ასეთი ხმები მას აღრეც გაეგონა. პირველად ეგონა, დედას და და-ძმებს გადავეყარეო, მაგრამ ცოტა ხანში მიხვდა, ვინც ხმაურობდა. მგავდენენ მის და-ძმებს, მაგრამ ისინი არ იყვნენ. ნაბოლარა ყურადღებით ათვალიერებდა გარემოს, ესმოდა ყუფა და უკვირდა, როგორი განსხვავებული იყო ეს ადგილი იმისაგან. სადაც თვითონ ცხოვრობდა. სახლიდან მუსიკის ხმა ისმოდა. ნაბოლარამ პირველად გაიგონა ასეთი ხმები, იღუბალი, გულამდე ჩაღწევი და სიამოვნებისაგან რტტი დაესხა. განათებული ეწო შინიდან გამოსულმა უმწველიმა გადაჭრა და ძალღებთან მივიდა. კულის ქიცინითა და ლაქუცით შეეგებნენ პატრონს ძაღლები, აღარ აცდიდნენ საქმლით სავსე ჭამის მიწაზე დადგმას. უმწველიმა პატარა, მთლად ნაბოლარას მსგავსი ლტკვი ხელში აიყვანა. აკოცა და ხელიდან აჭამა.

ნაბოლარა ღობის ძირში ჩაცუტული უცქე-

როდა თავის მსგავსებს და უცებ ძალიან მოუწონდა მათ ბედში ყოფნა, თავზე ხელის გუნდს მოაღერებდა. ხან ერთის ნაცვლად წარმოიდგინა თავი, ხან მეორის და მენახისა. უკვირდა, რატომ უღრმედნენ პატრონს მოფრებისას. რად ცდილობდნენ კბილის გაკვრას. თვითონ რომ მათ ადგილზე ყოფილიყო, დაღრენას და ხაკუნებად გაწევას როგორ იფიქრებდა?

უმწველიმ წვაიდა, მუსიკის ხმაც მიწყდა. კიდევ დედისა იქდა გაუნძრევლად ნაბოლარა ღობის ძირში, ძალიან უნდოდა მათთან მისვლა, მაგრამ ეშინოდა ფეხის გადადგმა. ამ წუთში ყველაფერზე მეტად უღიროდა მათ გვერდით ცოტა ხანს მაინც დადგომა, მის მსგავს, მაგრამ მაინც განსხვავებულ არსებობთან გათანაბრება. ვერ კი ბედავდა მიახლოვებას. ძალზე მოსწონდა ვრელაფერი. რასაც ხედავდა, თუმცა ვერ მიმზღვარიყო, რა იყო იმის იქით და ეს ბორკავდა. როცა იმ ეწოს ბინადარნი, საქმლითა და აღერსით გამაძრებო, მოსასვენებლად გაუჩნდნენ. გაბედა ნაბოლარამ და ფრთხილად მიიპარა მათთან. შორიხალს შეჩერდა, ჩაცუტკდა და დაელოდა, როდის შეამჩნევდნენ. პირველად ნაბოლარა ტანით ყველაზე დიდმა დაინახა, თავი ასწია ყურებედაცკვეტილმა, თითქოს დაუცემლად აპირებო, მაგრამ გადაიფიქრა, ისევ ჩარგო ცხვირი წინა ფეხებში და გაიტრუნა. ნაბოლარა გათამამდა. თუმცა ჭერ კიდევ ეშინოდა, მაგრამ მაინც მიღოდავდა წინ. სულ უფრო უახლოვდებოდა იმათ, ვისაც ჩამოგავდა და აი, უცებ თავი წამოყო სულ პატარამ, დაინახა ნაბოლარა, გამოიქცა მისკენ და სახე აულყო. მოულოდნელი სიხარულისაგან თვალბეზიმულმა ნაბოლარამ. უცებ თავით ეტგერა გვერდში პატარა და გაიქცა. შეტორტმანდა ნაბოლარა, მაგრამ თავი შეიკავა. პატარა ისევ მობრუნდა, უკანა ფეხებზე შედგა და თათბი დააწყო ზურგზე თავის ტალს. მიხვდა ნაბოლარა, სათამაშოდ იწყევდა პატარა და აღარ დააყვანა. აჰყვა, იმდენი ეთამამა, სანამ ჭანცი არ გამოეღია ორივეს. მერე პატარამ თავისი ახალი მეგობარი საქმელთან მიიყვანა, თვითონ გვერდით დაუჭადა და გაუმასპინდლა. სახლგარი დაკარგა ნაბოლარას სიხარულმა. როგორ წარმოიდგენდა, რომ ასე მალე აუხდებოდა ოცნება, ასე ადვილად იპოვიდა მეგობარს, რომელთანაც ყოფნას, აღმათ, არაფერი შეედრებოდა ამქვეყნად.

პატარამ ნაბოლარას თავისი თბილი ადგილი დაუთმო დასაჭოლად. — თვითონ მუცელზე დააღო თავი, ტბილად დაიძინა. ნაბოლარასაც ეძინებოდა, მაგრამ ვერა და ვერ მოხუტა თვალი. ისე იყო აღფრთოვანებული პატარაით, ისე ახარებდა აქ ყოფნა, ძილი რაღა სახსენებელი იყო? ნაბოლარა ფიქრობდა ხვალინდელ დღეზე, იმ სიამოვნებაზე, რომელსაც დილით არგუნებდა ბედი — უმწველი ისევ გამოვიდო-

და. საქმელს მოიტანდა და უცხოს რომ დინა-
ხავდა, გაუკვირდებოდა, მოეფერებოდა, მხასაც
ხელიდან აკმევდა. პატარასავით და ასე ბედ-
ნიერი იცხოვრებდა აქ, ერთგულად დაიძვდა
ამ სახლს, ხადაც კეთილი, აღერისიანი აღაშა-
ნები ცხოვრობდნენ.

პატარას მშვილად ეძინა და ნაბოლარა, თუმ-
ცა ფეხები მთლად დაუბუჟდა, მაინც არ ინ-
ძრეოდა, ეშინოდა, ძილი არ დაფრთხობოდა მე-
გობარს. კიდეც ბევრი იოცნება ნაბოლარამ და
გარიჟრჟაუფ თვითონაც ვერ გაიგო, როგორ ჩა-
ეძინა იმედით სავსეს.

შემწარავმა კვილმა გამოაღვიძა ნაბოლა-
რა. უკვე გათენებული იყო. ეშოში იდგა ქალი
და კიოდა, ხელების ქნევით ეუბნებოდა რაღა-
ცას აივანზე მდგარ კაცს. როცა კაცი ისევ გა-
მოჩნდა აივანზე, ახლა უკვე თოფით ხელში,
კვილი შეწყვიტა ქალმა. ნაბოლარა მისვდა,
უფრო სწორედ დაინახა, კაცმა თოფი მისთვის
აღმართა. აცხცახებული კაცმა შეგობრისკენ,
მაგრამ პატარამ ზურგი უჩვენა და ბუნავში
შეძვრა თავისიანეთთან. ნაბოლარას ეგონა, აღ-
მათ, მეც უნდა გავუყო და მიეტანა ბუნავს,
მაგრამ ტანი უველაზე დიდმა ჩაუხიდა შესა-
ხვლელი და ავად დაუღრინა. ქალი ისევ აკივ-
ლდა. თოფმოღერებულმა კაცმა ნაბოლარასკენ
გადადგა ნაბიჯი, ის კი, რატომღაც არ ფიქ-
რობდა თავის შეველაზე, არ გარბოდა, არც იღ-
რინებოდა. მხოლოდ ქალის ცივი ხმა სჭრიდა
ყურს. არც მაშინ განძრეულა ნაბოლარა. რო-
ცა სულ ახლოს დაუდგნენ ქალი და კაცი, მხო-
ლოდ სახეში შეხედა ჭერ ქალს, მერე კაცს და
თავი ჩაღუნა, ვერ გაუღლო ამ სახეების ცქერას.
იდგა ნაბოლარა თავჩალუნული და ეყოლა გა-
ნაჩენს, მაგრამ თოფის ქუხილის ნაცვლად სი-
ცილი ისმოდა, უფრო შემწარავი, ვიდრე თო-
ფის გავარდნის ხმა შეიძლებოდა უოფილიყო.
ჩხვლიტა იგრძნო გულში. სხეული დაეკრუნ-
ჩხა ტკივილისაგან. დავარდა და როგორც გაიჭი-
მა, ისევე დარჩა.

აიხა გაჩურჩხა. გიოს არაფერი უკითხავს ბები-
ასათვის. თავის საწოლში გადავიდა, თავვერვმ
შეიწყო ხელები და ჰერს მიაშტერდა.

22.

— ო, ეგვანი, შე მეღავ, შენა! — ბუტბუტ-
ებდა ოთარი თავის კაბინეტში, წინ გადაშლი-
ლი ზოლოდქექიკური ფურნალი ეღო და, ვინ იცის,
მერამდენად კითხულობდა თავისი ნაცნობის
სტატის იმ მეთოდის შესახებ, რომელიც დუ-
ბროვსკის ცხენსაშენ ქარხანაში შეიგეშავებინა
(იქვე დაბეჭდილი სარდაქციო მინაწერი იუწყ-
ებოდა, რომ ამ მეთოდის ეფექტურობას უვე-
ლა მხოლოდინისთვის გადაეჭარბებინა და ევ-
როპის სახელმწიფოებიც დაინტერესებულიყ-
ვნენ). ოთარისთვის მძიმე დღეები იდგა ახლა,
რჯახიდან წამოსული სამსახურში აღამებდა და

ათენებდა, რადგან თავად მოეშალა ბუდე და
ამ სტატიასაც უფრო შურით კითხულობდა, ვიდრე
ინტერესით, ხელმოცარულად გრძნობდა
თავს და თავისი ცხოვრება იმაზე უარესი ეჩვე-
ნებოდა, ვიდრე სინამდვილეში იყო. გვარის
წაკრთვითსადავე მისვდა ოთარი, ეს ის ეგვანი
კოროვინი იყო, მწითლური გენია. კოტირა თი-
თების მალავში რომ იყო მუდამ, თითქოს ეშინ-
ოდა, ესეც არავინ წამაჭრასო. გაახსენდა სტავ-
როპოლი, ოთახი, სადაც ცხოვრობდა გენიასა და
კიდეც ორ კაცთან ერთად ამ თორმეტობდემ
წლის წინ. მაშინ ძნელი დასაჭერებელი იყო,
გენიას სახელი ევროპაზედ მიაღწევდა. მართო
ოთარი კი არა. თვითონაც ვერ წარმოადგენდა,
ალბათ, რომ ამისთანა დღე გაუთენდებოდა
ჩუმ, მუდამ კუთხეში მიუუქუდი ეგვანი კორო-
ვინს.

სიამოვნებით შეხვდებოდა ახლა, რომ შეე-
ხენდა თერთ-წითელ სახეში, ჩაუხედა მის ქრო-
ლა თვალეზში, იქნებ დაენახა, საიდან ანათებდა
მისი ვარსკვლავი, როდის გამოანათა. რომელი
ტოპილები ჩამოეცალდნენ, რომლებმაც დაუ-
თმეს გზა, ნებით თუ სხვისი თხოვნით ან დაძა-
რებით, ან რატომ მოუწდათ იმ სხვებს თხოვნა
ან დაძაღება გენიასთვის, რომელიც სულ უთ-
ხეში იყო მიუუქუდი და ისევე მალავდა თავის
თავს, როგორც კოტირა თითებს. ალბათ, ცაშიც
არ არის უამისობა, იქაც ვიღაცები აწერსიგე-
ბენ ვარსკვლავებს: გადააღგიღებს, ერთი
გამოჩნას და მეორის ჩრდილში დატოვებს,
როგორც აქ, დღემამიწაზე, ფიქრობდა ოთარი
და ისევ გრძნობდა მურს, რომელიც აღაშაინებს
უჩნდებათ ხილმე წარმატებულებიხაღში. შეი-
ძლება ეს შური არც იყო და უფრო საკუთარი
უშვირობის შეგრძნება ეტქმოდო. ოთარი იცო-
და, შურის გრძნობას მტკნალეზად უველა იც-
ნობდა, რადგან მჭობზე მჭობი არ ილეოდა ქვე-
ყანაზე. ისიც არ ეშლებოდა, საკუთარი შესაძ-
ლებლობებისაღმე რწმენა ადვილად ეცლებოდა
კაცს ხელიდან, როცა ცალრქა ხარისით ბრძო-
და ცხოვრების აღმასის კლდეს, ხელის შემ-
შველებელი ან წინ წამგდები, აგრერიგად
საჭირო ამ ქვეყანაზე, არავინ ეგულეზოდა, რომ
აღმასის კლდეზე პატარა ნაკაწრი მიინც დაემ-
ჩინა. ასეთ კაცს რაიმე ფასეულის შექმნის დი-
დი სურვილის მეტი არაფერი რჩებოდა. თუმცა
თავის თავში უნარსაც გრძნობდა და ძალაც
საქმარისი შესწევდა. იქნებ იმით უნდა დაკმა-
ყოფილებულიყო, რაც გააკეთა, მაგრამ რომ არ
ჰყოფნიდა მიღწეული, მეტოსკენ რომ ეწეოდა
გული, ოცნება კიდეც რომ შეიძლო? ძნელი იყო
უკვე ორმოდებათ წელს მიღწეული კაცისთვის
მართო ოცნებებით დაუბრება, სიძულვილი, მო-
საბეზრებელიც კი ხდებოდა ეს ოცნება, რადგან
ხორცს ვერ ისხამდა, აუსრულებელი რჩებო-
და. ეს იყო, არ უნდოდა ამის შეგნება მეო-
ცნებეს, თორემ ხვდებოდა კი. განწირული იყო

იგი დავიწყებისთვის, რადგან არც ფაფარაყ-რილი თეთრი რაში მოქროდა მის გზაზე, რომ ზედ მოხტომოდა და არც მის ვარსკვლავს ანებებდა ცხოვრება ჩანდიდან გამონათებას.

ახლა, როცა მარტო იქა და ცარიელიებულ შენობაში, როცა ყველანი ილი ხანია გაქრეფილყვენ სახლებში, მას კი არხად წახვლა არ უნდოდა, იქა სანახევროდ ჩაბნელებულ ოთახში, ძლივს არჩევდა წერილი შრიფტით ნაბეჭდ სიტყვებს და მაინც არ დგებოდა სინათლის ახანთებად, ეტყობა, არ უნდოდა, არ შეეძლო თავისებულ შექმნილი სინამდვილისთვის ანებება, თვალის გასწორება. მარტო ის კი არ იყო დახანანი, რომ ცხოვრების მტვერს შერეოდა მისი კვაბუკობის დროის ოცნებები, როდესაც არანაკლებ უპირდა, მაგრამ მაინც ხავსე იყო მათი, არამედ ისიც, რომ ბედისწერა თუ თავისი ხასიათი ახლაც, შუახანობის უმასაც არ ასვენებდა, თითქოს იმიტომ ვაჩინილიყო, რომ ვერ დაწუნარებულიყო, თავის ნაჭფარში ვერ გაეხარა, ვერ დაქმყოფილებულიყო იმით, რაც სიყვარულით შექმნა და რითაც სიამოვნება უნდა ეგრძნო. ოთარმა იცოდა, ეს უკუღმართობა მის სისხლში ჩქეფდა, იმ სისხლში, რომელიც მამამ ჩაუსხა სხეულში. იმასაც უსამართლობად თვლიდა, რომ იმ საქულველი კაცის გენები ისეთი ძლიერი გამოდგა, მშვიერი ნადირივით გადასახსნა დედისგან გაღმოცემული სიკეთე და მხოლოდ ის დატოვა, რაც მის პატრონს არ გააჩნდა — ტანჯვის უნარი.

„ღამურასავით არც თავჯად გამაჩინეს, არც ჩიტად“, — გაიფიქრა ოთარმა. რა გზას დასდგომოდა? ხუთმა უძილო ღამემ მთლად გამოუფიტა გონება. ინტუიცია ვერაფერს კარნახობდა, გამოსავალი არ ჩანდა. ძილგატეხილი, რადაცინარად მოღუნებულ-მოშვებულ ბორჯადღა მთელი ღამე, ვიდრე გათენების ხანს ჩაეძინებოდა და მაშინაც ისეთ სიწმრებს სინჯავდა, ისეთი არეული წმანებები ჰქონდა, აზრი ვერ გამოჰქონდა.

... ვითომ უსიერ ტყეში დაეხეტებოდა. უცებ ხეები დაპატარავდნენ, ბალახებად გადაიქცნენ. ტყის მაგივრად ტრიალ მინდორში აღმოჩნდა. მინდვრის შუაგულში თეთრ კაბაში გამოწყობილი აია ვახურებული თონის გარშემო დარბოდა. ცეცხლის ალი ზეცამდე სცემდა. აიამ ციცილს შეუბერა, გააქრო. ხელიში ზევით ახწოა, ციდან ჩამოსულ ორომს შეევადა. გრძელ ვიწრო ორომზე თოვლივით თეთრი ცომის გუნდები ეწყო. აია ჩაპრავდა თონში თეთრ გუნდას და ცოტა ხნის შემდეგ შავი პური ამოჰქონდა. უყურებდა თონიდან ამოყრილ ტალახის პურებს და კისბილდა, კვდებოდა სიცილით.

... ვითომ მინდორში წყალსავსე მდინარე მოდიოდა. მოგრობ მერჩეზე, ხასხასა ბალახი რომ ფარავდა, ცულის ტარზე იწვენ დედამი-

სი და ლუკა და ერთმანეთს ეხვეწებოდნენ, აქეთ მოიწიე. ჩემკენ უფრო მეტი ადგილია...

ნაცივივით იღვიძებდა ოთარი, ანთებდა სინათლეს და სკამზე დამჯდარი ელოდა გათენებას. სხვა წმანებებიც ჰქონდა, მაგრამ ვეღარ იხსენებდა. არც იმაზე ფიქრობდა, რომელიც ცხადად ჩაებეჭდა გონებაში. არაფერზე არ უნდოდა ფიქრი, რადგან შეურყევლად იყო დარწმუნებული, რომ მარტო აია კი არა, დალიც არ უყვარდა. უსიყვარულად და კერის გარეშე იყო დარჩენილი. ამ ხუთმა გრძელმა ღამემ, ხავსემ ფიქრებს და საკუთარი ნაბიჯის განსჯით, უფრო გაუშქარდა მარტოობის შეგრძნება, თითქმის სასოწარკვეთამდე მიიყვანა. მეხუთე ღამეს ოთარი მიხვდა, ზღვართან იდგა. იგრძნო, აღარ შეიძლებოდა ამჟამინდელი განწყობილების ტყვეობაში დარჩენა. უნდა გასცლოდა ამ წყვილიად და რაც შეიძლება მალე. ადგა, სინათლე აანთო, გარეთ გავიდა. დიდხანს იარა მთვარით განათებულ, დაცარიელებულ ეზოში. გრძნობდა, თანდათან როგორ უვსებდა ფლტვებს ღამის განდღე-ბული მარე, როგორ უფრილებდა სახეს და გახურებულ შუბლს. თანდათან ქრებოდა ის სიმძიმე. ის დაძაბულობა, რომელმაც ღამის იყო დააძაბუნა.

„ტყუილად აყვევი ჩავრს, — ფიქრობდა ოთარი. — მოსახლენი მოხდა... გამოუვალი მდგომარეობა არ არსებობს...“

დალიოდა ეზოში და ჩაავიწებდა თავს, რომ ტყუილად არ იყო დამურა, კლანჭები იმიტომ ჰქონდა ღონიერი, რამეს ჩაბღაუბებოდა. მაგრამ რა ეძიებოდა ახლა ასეთი? აია მიატოვა, დალი არ უყვარდა. გიო? გიო გულის წვირზე ეკიდა. მაგრამ მას არ ეუთვნოდა. შვილიშვილის შორიდან სიყვარული ვერ აავსებდა მის დაცარიელებულ არსებობას. იგი ცხოვრების ისევ ხელახლა ავსებისთვის გამოეჭია აიას, ეგონა, დალი მოუტანდა აღტყმულ ბედნიერებას, მაგრამ ახლა არც დალისკენ მიუწევდა გული, ვეღარ ხიბლავდა მისი სიყვარული. ოთარი გრძნობდა, რაღაც სხვას ეძებდა, სხვა რამ სჭირდებოდა. რეალური, ხელშეხატება, თავისი საკუთარი, ის, რაც ხალისს შესძენდა, აამოქმედებდა, ძველებურ ძალას დაუბრუნებდა.

ამ ხუთი ღამის მანძილზე სულ იმის შეგრძნება ჰქონდა, რომ ვიღაც სჭირდებოდა, ვინც ამ მოკადღებულად გამოიყვანდა. ასეთ თავის გარშემო ვერავის ხედავდა. ერთხელაც არ უფიქრია, იქნებ მე ვჭირდებიო ვინმეს? ამის შეგნებაც ხომ აამოქრავებს ხოლმე, გააძლიერებს აღამიანს. მან იცოდა, რომ თვითონ სჭირდებოდა აიას, სჭირდებოდა პატარა გიოს, სჭირდებოდა დალის, მაგრამ თავად აღარ აინტერესებდა ისინი და ამიტომ ვერ ფიქრობდა მათზე, ვერ უწევდა ანგაროშს მათ სურვილს. ეძებდა მხოლოდ იმას, ვინც თვითონ გამოადგებოდა.

„მე, მე, მე“ — დაძაბულად იმეორებდა თავისთვის და უცებ გაუნათლა გონება, სხვა თვალით დაინახა ის, რაც დიდი ხანია იცოდა.

დალი ელოდა ბავშვს, მის შვილს ქერ ისე შორს იყო იმის დაბადებამდე! ოთარს ახლავთ სჭირდებოდა ეს მაცოცხლებელი ძალა. იმდღით ყოფნა, მოლოდინი არ ახარებდა.

გონების თვალი კიდევ ბევრ საგანს მოავლო, მაგრამ ვერსად ვერაფერი იპოვა სათავისო. ისევ ბავშვს დაუბრუნდა ფიქრით. „არც ისე შორსაა იმის გაჩენამდე“, — გააწყვიტა და ნამდვილი დამურავსავით ჩაეკოლა ამ იმედს.

ახლა ეს იმედი იყო ამ ქვეყანაზე ერთადერთი რამ, რომელიც თავისივე ეძახდა, რისკენაც თვითონ მიისწრაფოდა, აღარ უნდოდა სხვა რამეზე ფიქრი, რადგან არაფერი გააჩნდა ამ შორეული იმედისა და თავისი თავის გარდა.

მეტივე დღეს, როცა დალი კიდევ არ გამოჩნდა სამსახურში, ოთარი წავიდა მის სანახავად და როცა გაბადრული ქალი კისერზე ჩამოკიდდა, ოთარმა იგრძნო, როგორ ძველებურად დაახვია თავბრულ დალის სურნელმა. ოთარი დალის დაჰპირდა, ბნის დავიჭირავებ და ჩემთან გადავიყვანო.

28.

— ჩვენთან გაჩერდა მანქანა. — უთხრა გიომ ბებიას.

ორჯერ ზედოზედ გაისმა საყვირის ხმა.

გიომ დედის დანახვაზე შეცბა, მაგრამ როგორც კი ნანას მომღიმარი სახე დაინახა, მივარდა გულში ჩაეკრა, კოცნა დაუწყო.

გიოს აია გამოჰყვა უკან და როდესაც სიხარულით ატირებული შვილიშვილი დაინახა, გვერდზე მიდგა. არ ენიაშვინა რძლის დანახვა, იცოდა, არც არას მოახწავებდა მისი სტუმრობა. თანაც, ნანას გარეგნობამ და, რაც მთავარია, მანქანამ სისხლი წამოუთოთ თვალეშში.

ვერ გაძღა გიომ დედის აღერხით, ხან სახეზე მკოცნიდა, ხან ყელზე, ხან თმაზე ავლებდა ხელს, ყუთინებდა. აიას მოეჩვენა, რომ ნანა სახეს არიდებდა შვილს. გიომ კი, დიდი სიხარულიანად თავგააბნეული, ეკვროდა დედას, სახეს უყოფდა მკერდში. უცებ მოუნდა აიას შუაში ჩახვდომოდა დედა-შვილს, გამოერდებინა „ქალაქში ნათრევი“ ქალისთვის უმანკო კრავი, მაგრამ შერცხვა, მით უმეტეს, რომ ნანა თავად ერიდებოდა აღფრთოვანებული გიოს აღერხს.

გული რომ იჭერა. გიომ მანქანას მიუბრუნდა.

— გამახიერნე რა, დედა? — ზვეწნით უთხრა.

— კი, დედა, — უთხრა ნანამ და ახლავდა დაინახა აია, მიესალმა.

აიამ ჭიჭერის კარი ხელით დაიკავა, ნანას ეროში შეუძღვა.

— მე მანქანაში ვიჭებები. — დაადევნა გიომ.

— არაფერს ახლო ხელი!

ნანას უცხო სტუმარივით ეჭირა თავი. გულგრილად, სრულიად უინტერესოდ მიმოიხიდა ეროში და დერეფანში დაჭადა.

— როგორ ცხვარობ? — ჰკითხა აიამ.

— არგად, — ცივად უპასუხა ნანამ.

მეტი აღარაფერი უთქვამთ.

ისხდნენ ერთმანეთის პირდაპირ და დუმდნენ. ამ აუტანელი მდუმარების დარღვევა ისევ ნანამ სცადა.

— გიოს წასაყვანად ჩამოვედი, — თქვა მან.

აია ნანას ქალაქში წასვლის შემდეგ მუდამ ამ დღის მოლოდინში იყო, მაგრამ ახლა, როცა დადგა ის წუთი, გული შეიკუმშა. მიხვდა, თურმე ბოლომდე მინც არ სერგოდა ამ ერთადერთი იმედის წართმევისა.

ნანას არ შეუხებდავს აიასთვის და არც არაფერი უგრძენია. პასუხი რომ ვერ მიიღო, მაშინდა მიიხედა დედამთლიისკენ, მაგრამ არც აიას სახემ აგრძნობინა არაფერი და უფრო ცივი, გაუმინავი ხმით გაიმოწმა:

— გიომ უნდა წავიყვანო!

— გიოს აქ არაფერი აკლია, — ცოტა შეყოვნების შემდეგ გაისმა ყრულ აიას ხმა.

— არც დედა? — გამომწვევად იკითხა ნანამ.

— შენ, ალბათ, სამსახურში იქნები დილიდან საღამომდე, ცოლდა ბავშვი...

— ჩარხებობს გახანგრძლივებული ჭგუფები... იქ მივაბარებ.

— დეიტანება, სილადესაა მიჩვეული, — შთამაგონებელი ტონით უთხრა აიამ. — შენც გააგწავლებ...

— რატომ მაყენებ შეურაცხყოფას? — წამოერთო ნანა.

— მე როგორ შემიძლია შენი შეურაცხყოფა?

— ვიცი, რასაც ფიქრობ ჩემზე.

— მე შენზე არა ვფიქრობ, გიომ მაფიქრებს.

— ჩემს შვილს მე მოვუვლი.

— ნუ წაიყვან გიოს... დამიჭერე, აქ უკითხვად იქნება.

— მავიანდებამ! — თქვა ნანამ.

— მაშ აღარ იშლი? — კიდევ სცადა ბედი აიამ.

— შენთვის რომ მეკითხა, მეც აქ უნდა დავრჩენილიყავი... — თქვა და წამოდგა.

აია გააშვავა რძლის სიჭიურტემ, უფრო კი თავისმა უმწეობამ. ენაჩავარდნილი იდგა, თუმცა ისეთი შეგრძნება მქონდა. თითქოს კოლა, ხმაგამით კოლა, მაგრამ ვინმეს კი არ უხმობდა საშველად, თავის სახოწარკვეთობებს ახშობდა. თვითონაც ვერ მიხვდა, როგორ დავარდა ნანას წინ, როგორ შემოხვია ფეხებზე ხელები, როგორ შეევედრა:

— ნუ წაიყვან გიოს.

— ჯარა, — თქვა ნანამ და სწრაფად გაეცა-
ლა დედამთილს. კიშკრისაკენ გაემართა.

— მოიცადე! — დაუძახა აიამ, წამოდგა.

ნანა შედგა.

აია ოთახში შევიდა, ჩემოდნები გამოიტანა,
წინ დაუწყო.

— აქ გიოს ტანსაცმელი და წიგნები... —
უთხრა და გაჩუმდა. მერე ბრძანებით დაუმატა:

— წადი!

ნანამ აიღო ჩემოდნები და ეზოდან გავიდა.
ჩემოდნები მანქანის საბარგულში ჩააწყო, კარი
გამოაღო და გიოს უთხრა:

— დამსვი!

გიო სწრაფად გადაჯდა მეორე სავარძელზე.
ნანამ მანქანა დაძრა.

გიომ ფანჯრის მინა ჩამოსწია, თავი გაუო
მანქანიდან და გალიმებული ელოდა გზაზე თა-
ვისი ტოლების შეხვედრას, რომ თავი მოეწო-
ნებინა.

— დედა, დიდხანს მასეირნებ? — ჰკითხა
გიომ.

ნანას ხმა არ გაუცია.

მანქანა უკვე შორს გახვდა სახლს, როცა
გიომ ისევ ჰკითხა დედას:

— სად მივდივართ?

— თბილისში... ჩემთან მიმყავხარ.

— აიკო ბაბო?

ნანამ არაფერი უპასუხა.

— რომ არ დავემშვიდობებ?.. გააჩერე მან-
ქანა! — თქვა და კარის გაღება დაიწყო.

— ჯარ გაალო! — დაიუვირა ნანამ და მანქანა
გააჩერა.

გიო ვაღმობტა მანქანიდან და უკანმოუხე-
დავად მოკურცხლა წინისკენ.

— აიკო ბაბო!.. აიკო ბაბო! — უვირილით
მირბოდა, ბებიას სახელის დახილი ეზოშიც არ
შეუწყვეტია, მაგრამ პასუხს არავინ აძლევდა.

პირველი ხართულის დერეფანი და ოთახე-
ბი ცარიელი დახვდა გიოს. კიბეზე ავიდა, მე-
ორე ხართული მოირბინა — ვერც იქ ნახა
ვერავინ. გიო აივანზე გამოვიდა და კვლავ გა-
ხანა ბაბოს, მაგრამ პასუხი არხადან არ მი-
ულა.

გიო ახლა საბძლისაკენ გაიქცა ბებიას
ძახილით, შვალე კარი. კედლე შეიძახა, მაგრამ
არც იქიდან გაუცია ხმა ვინმეს.

გიომ კარი ისევ გაიხურა, ვერ დაინახა
საბძლის კუთხეში დაგდებული, თითქმის გონ-
წართმეული აია.

გაიანეს იმავე საღამოს უთხრეს, ნანა ჩამო-
ვიდა და გიო ქალაქში წაიყვანაო. ერთი კვირა
იყო, გაიანე დაბუთული იწვა ლოგინში. ამ ამ-
ბავმა ფეხების ტკივილი დაავიწყა, მაშინვე
უნდოდა წამოდგომა და აიასთან ასვლა. მაგ-
რამ მერე ამჯობინა ცოტა დაეცადა, ვიდრე აია
გონს მოვიდოდა. „აღბათ, პირმოკუმული წის.

— ფიქრობდა გაიანე, — არ ტირის, ვინ იყო.
რაზე ფიქრობს და ასეთ დროს ხმის
ნუგეშისმცემი არავინა ჰყავს გვერდით... თვი-
თონ არ ეძებს ნუგეშს, კრინტს არა სძრავს
თავის გასაკვირე იმ ტკივილზე, ერომანეთზე
მიწყობილი რომ ახვევია თავს. არავის ნახვა არ
უნდა და თუ ვინმემ გახედა მიახლოება. კით-
ხვას მაინც ვერ გაუბედავს. თანაგრძობის გა-
მობატვაზე ხომ ღაპარაკიც ზედმეტია...“

გაიანემ თავის თავზე აიღო მთელი პასუხის-
მგებლობა და ჩერკვე სექტემბერში აიას
სკოლიდან განთავისუფლებაზე ბრძანება არ
დაწერა. მართალია, აიას უკან დაბრუნების
დიდი იმედი არა ჰქონდა, მაგრამ ფიქრობდა,
სანამ მოახერხებდა, შეენახა მისთვის სამსახუ-
რებრივი სტაფი. ახლა კი შესაძლებლობა გაუჩნ-
და ისევ ეთხოვა აიასთვის სკოლაში დაბრუ-
ნება.

მეორე დღით ადრე ადგა გაიანე, შვილი-
შვილი გაგზავნა უმცროს ვაჟთან და მანქანით
ზემო უბანში აუვანა სიხოვა, მაგრამ როცა მანქანა
მოვიდა, აღარ წავიდა, მიხვდა, უაზრო-
ბა იყო ახლა აიას ნუგეშისცემა.

24.

— შეუძლოდა ვარ, დავწვიები. შენ თუ არ
გეწყინება, — უთხრა დალიმ ოთარს და როცა
თანხმობა მიიღო, დაწვა.

ოთარმა დიდხანს იწრიალა, ხან წიგნი იკი-
თხა, ხან კრივს უუფრო ტელევიზორში, მაგრამ
დრო მაინც მიიწვალა უნებოდა. ძილი არ უნდო-
და და ლოგინშიც არ წვიბოდა. აივანზე გა-
ვიდა სიგარეტის მოსაწევად. ზამთრის მოწმენ-
დილ-ცაზე ვარსკვლავები აქა-იქ ჩანდა. ოთარ-
მა ცას ახედა და გაახსენდა, ახალგაზრდაში
როგორ ეძებდა ბოლმე ვარსკვლავებს შორის
თავიხას. ახლა ძებნაც არ დაუწყია, თავისი
უზნისკენ გაიხედა და მიადგა სახლს, რომელ-
შიც ოცდასამი წელი იცხოვრა. რატომღაც გა-
იფიქრა, აღბათ, აიასაც არ სძინავსო. თით-
ქმის მას დაუწყო ძებნა, უყვდა ოთახი მთიარა
გონებით და, პირველ ხართულზე დაინახა ტან-
ტზე გაუბედულად მიგდებული აია. უფრო მე-
ტად მოეშხამა გუნება. სადღაც, მეზობლად
ძალიდ აუბუღვდა. ოთარი გამოერკვა, ახლად
იგრძნო, შესცვივდა უინვაში პერანგის ამარა
გამოსულს. კომად შევიდა ოთახში, გაიანდა და
დაწვა უშფოთველად მძინარი დალის გვერდით.

როგორც კი ჩათბა, მაშინვე ჩაძინდა, დაე-
ნიწმრა, დალის სცემდა. ის კი იცინოდა, რაც
ძალი და ღონე ჰქონდა ურტყამდა ქალს, დალი
ეცემოდა მისაზე, მაგრამ მაშინვე დგებოდა და
კი არ გარბოდა ან ტიროდა, იდგა და იცინო-
და...

ოთარმა ოფელში გახვითქულმა გამოიღვიძა
და შვებით ამოიხუნთქა, როცა დარწმუნდა,
სიწმარში ნახა უოველივე. აღარ უცდია დამი-

ნება. მას შემდეგ, რაც აიხსნა წამოვიდა, ოთახი დაიქირავა და დღისითან დაიწყო ცხოვრება, მთლად დაკარგა მოსვენება. ვერ იტყობა, რომ ეს ნახიჭი მხოლოდ აიას სიმტიცემ გადაადგმევინა. თვითონაც გრძნობდა, ცალი მიუხვდა წადილს და აღარ დაიქირა თავისთან პატიმარივით, მაგრამ მაინც სწყინდა, ასე ადვილად რომ შეეღია. ოთარი თვლიდა, რომ აიას ყველა ღონე უნდა ემხარა, გვერდიდან არ უნდა მოეშორებინა. რადგან მაშინ გზააბნეული იყო და ხეილის შემშველებელი სჭირდებოდა. კალთაზე უნდა გამოეხა და ისე ჰყოლოდა, ვიდრე მისი გონება ისევე არ განათლებოდა. აიას არ უნდა მიეცა მისთვის ფიცის გატეხის საშუალება. ოთარი ნანობდა, რომ ასევე გულისთქმას, იმ უსიამოვნოდ გასახსენებელ წუთებში დაუჭერა ცოლს თუ თავის გულისთქმას, რომ ერთადერთი გამოსავალი სახლიდან წასვლა იყო. გრძნობებზე იმ დღეს ლაპარაკი, მართალია არ ყოფილა, ანდა საიდან იქნებოდა, როცა ყოველივეს სათავეს სწორედ გრძნობათაგან დაცულად უდებდა, მაგრამ ოთარი დარწმუნებული იყო, რომ თავად აიასაც აღარ უნდოდა იგი. მხოლოდ ხანგამოსულს მიხვდა ოთარი, თვითონ შეთხზა ასეთი აზრი და ირწმუნა კიდევ მისი ტემპარიტება. იმასაც მიხვდა, რომ ყოველივე საკუთარი თავის გასამართლებლად მოეგონა. ასეთ წუთებში გრძნობდა თავის თავკერძობას და უფრო მეტად სძულდა თავიცა და ის კაციც, ვისმაც სისხლმაც გაუზიარა ეს თვისება.

ერთხელ დალიმ უთხრა, აიამ შენ წამოსვლაზე დღის ხნით ადრე იცოდაო ჩვენი ამბავი. ერთხანს ოთარი თავს ირწმუნებდა, რომ ცოლი სიამოვნებზე უარს მისი დაღატაკის მიზეზით ეუბნებოდა. მაშინ აიას ფიქრსა და განწყობილებას, სიტყვასა და მოქმედებას ისე იგებდა, როგორც მისთვის იყო ხელსაყრელი, ყველაფერს თავის თარგზე სჭრიდა. ოთარისთვის ცოლთან სიახლოვე, ასაკისაგან სიმძაფრედაკარგული და მარტოოდენ ჩვეულებად ქცეული, ერთად სადილობას უფრო ჰგავდა, ვიდრე სიამოვნებას. ეგონა, უფრო მეტაც. დარწმუნებული იყო, რომ აიაც ასევე ფიქრობდა. მოგვიანებით აღივლიდა აიას ხმა, დახრილი თავი, გაიხსენა ზოგი წვროლმანი და მიხვდა, მაშავე და ქალი თავის გრძნობას. ახლა ოთარს სჭეროდა, რომ აიასათვის მასთან ყოფნას ყოველთვის ბედნიერება მოჰქონდა, რომ ამ ბედნიერებას იგი ლევანის სიკვდილის გამო შეეღია.

დალის ეძინა. ოთარმა კარგა ხანს უყურა დაუშვინებულ, გახუჭებულსა და შემშველებელ ფეხმძიმე ქალს, რომელსაც მთლად გასცრტვოდა ის მაკდუნებელი ეშვი, რამაც აქ მოიყვანა. სიამაგიეროდ, იგი შევიღს ელოდა. ოთარს უკვე სიხარულს ჰგვრიდა შვილის მოლოდინი, მაგრამ ისიც კარგად ესმოდა, რა ძვირად დაუჭდა ეს სიხარული. დალი სულიერად ისევე უტოო დარჩა

მისთვის, როგორც მანამდე იყო, ოღონდ ახლა უფრო მძაფრად შეიგრძნობდა ოთარი ამას.

დალის შვილად ეძინა, მაგრამ ამ სიმშველემოც იკეთებოდა მის სახეზე ის უსიამოვნო. რასაც თვალი და ვერ შესჩვეოდა ოთარი. ახლაც სწრაფად აარიდა თვალი ქალის სახეს, მაგრამ არა იმიტომ, რომ ვერ უყურებდა, არ უნდოდა შეეინხნა. აშკარა იყო, გამაღვიანებელს დიდად აჰარებდა ის საამო, რომელიც გონების არ ექვემდებარებოდა. ყველაზე მთავარი მაინც ის იყო, რომ შვილს ელოდებოდა. ეს კი მისთვის სიცოცხლის გაგრძელებას ნიშნავდა. სჭეროდა, ბავშვის დაბადება გამარჯვება იქნებოდა ბედისწერაზე, რომელმაც მრავალჯერ გაუმრულა გზა, მაგრამ ვერ დასცა მიწაზე, ვერ გათელა, ეტეობა იმიტომ. რომ მასში ყველაფერს სჭარბობდა სიცოცხლის სიყვარული. ოთარი განწუხვებულად ოცნებობდა იმ მომავალ ბედნიერებაზე, რასაც ბავშვი მოუტანდა, ზოგჯერ იმასაც გაიფიქრებდა ხოლმე, ბავშვის დაბადების აიასთან დახმობებაც იმავით გამართლებას. ამ დროს აღარც დალის წარსული აღონებდა ხოლმე. იმედი შვილის ხილვისა ყოველსიმომცველი იყო.

დალი შეიშმუნა და გაიღვიძა, ხელით მოძებნა კაცის გულმკერდი და მოეფერა.

საწოლის კუთხეში მიუყუდლმა ოთარმა ასევე მოიძინარა.

25.

— თქვენც დაგაბრათ გაზაფხულმა. ჩემო კარგებო? — ეფერებოდა აია სამი დღის ყვითელ წიწილებს, რომლებიც ჰერაც ვერ იღვინე გამოართულად ფეხზე, აცხადა დაბორიანობდნენ კრუხის გარშემო. ეცემოდნენ, მაგრამ ისევე დგებოდნენ, ისევე ვარდებოდნენ და მაინც ფეხზე დასადგომად ძეკლუელაობდნენ, რადგან ნაუჭუში მყოფებსვე ესწავლათ. რომ წაქცეულებს წამოდგომა ევალებოდათ, რაც უნდა ძლიერ დაიჭულიყვენ, რაც არ უნდა სტიკებოდათ. წიწილების ცქერამ გაახსენა აიას, ადამიანებს და ცხოველებს ერთნაირად ჰქონდათ შესისხლხორცეული ეს ინსტიქტი. ახა სხვა რა ეთქმოდა კრუხის დასმას?

გატყდა ზამთარი, გაზაფხულის სუნმა გატეხა. ჰერ, მართალია, დილა-საღამოს სუსხიანი იყო ჰერი. მაგრამ აიას ბაღში ნუშის ხემ მაინც იძალა და კვირტები დაიბერა, საქმროს მომლოდინე გოგონასავით გასაფურჩქნად გაემშადა და საამური სანახავი გახდა. პირველი გაზაფხული დგებოდა აიასთვის, თუ მისი ცხოვრების ახალ ერას იმ გაზაფხულიდან დაიწყებდით. როცა ლევანმა მიატოვა. ლევანის წასვლამ ნანა გააქცია, მერე ოთარმა დაიწყო თავისი ახალი ცხოვრება, ნანამ გიო წაიყვანა და ჯაჭვი არა მარტო აისხა, შეიკრა კიდევ. მთლად გაიშურებდა აიას დიდი სახლი. რომელიც აქამდე

კრად მაინდა, ამ კერის ანგელოზი ეგონა თავი, დაუზოგავად შრომობდა მისი ავსებისა და მოგიზიგეე ცეცხლის შენახვისათვის.

მოკვდა აიას სახლი. ღამიერივით დაძინებულა ქალი ზევით-ქვევით, უკვლავური რადაცას აგონებდა, უკვლავური სხვანაირი ეჩვენებოდა თუ სხვა თვალთ ხედავდა. უპურებდა ნოვთებს, რომლებიც უხმარებლობისაგან დაშლულად იდგნენ. დაკარგვოდათ დანიშნულება და ძველი ეშხი, იხსენებდა, რომელი რაღის შეიძინა, როგორ, და უსჯობდა, რად იკლებდა თვითონ უკვლავურს, რისთვის იძინდა. რატომ არ ჰქონდა საკუთარი თავის მიხედვის სურვილი, სულ იმაზე რატომ ფიქრობდა, იკაბს ეს აკლია და ისო. არ იცოდა აიამ, რა იწვევდა ადამიანში ამ დაუოკებელ სწრაფვას — ქალური საწყისი, კერის სიუვარული თუ სხვა რამ? იქნებ შური? აია გულისწყრომით ფიქრობდა იმაზე, რად მოეწყო გამჩენს ცხოვრება ისე, რომ ვერ ძღებოდა ადამიანის თვალი და გული, თუ უნდა დამდგარიყო დღე, როდესაც არი წაერთმეოდა უკვლავურს? რატომ ბავშვობიდან არ იცოდა კაცმა, რომ ქვეყნად უკვლავე ძვირფასი ადამიანთა ურთიერთდამოკიდებულება იყო? რატომ განკითხვის დღის დადგომ, ამდენ ვერ ხვდებოდა ადამიანი, რომ უკვლავურს მათი ურთიერთობა ააზრიანებს და ადამაზებს, თორემ თავისთავად არსებულ საგნებს არავითარი აზრი არ გააჩნიათ. „რატომ? — ფიქრობდა აია. — რატომ უგზავნის გამჩენი ამდენ განსაცდელს ადამიანს? რაკი მოავლენა ქვეყანაზე. რაკი გაახარა მზის ხილვით, რადღა სტაქვას, რატომ არ ზრუნავს იმის სიკეთეზე, იმაზე, რომ იხაროს, სანამ იქნება?“

თუ მართლა ადამიანთა ცოდვები იყო ტანჯვის მიზეზი, რატომ არ იყო ერთმანეთისაგან გამიჩნული ცოდვა შეგნებული და ცოდვა უმეცარი. გამჩენმა ისე რატომ არ მოაწყო ადამიანი, რომ გაუცნობიერებელი ცოდვისაგან მანიც თავისუფალი ყოფილიყო? „რად ურისხდება თავის გაჩენილს, რად ავსებს სამუდამო დარღობით იმას, ვისაც თავად ჩაუდგა სული, თუ თვითონვე დაუწესა უმეცრება?“ — ფიქრობდა აია. მაგრამ იცოდა, თვითონ არ იყო პირველი, რომელსაც ეს და მსგავსი კითხვები აწუხებდა შეჭირვების წუთებში და გაჩუმდა, როგორც უძლური, თავი გაანება ფიქრს, რადგან ქარის დევნად მოეჩვენა იმის ჩხრეკა, რაც მუდამ იყო და იქნება მზის ქვეშეთში.

აღდა, ხელსაქმე დაიწყო, თუმცა არ იცოდა, რას აკეთებდა, ვისთვის ან რატომ? გონება კი არ უუჩლებოდა, ფიქრს ფიქრზე აწყობდა და აიას გაახსენდა რომელიღაც გაწეთში ამოკითხული ცნობა: ერთ ტყეში, თურმე, მგლებს გაწვეტას ირმები გადაუშენებინა. „ადამიანთა მოდგამაც ვერ გამარავლებოდა, დათაფლული ცხოვრება რომ გვეოდეს“, — გაიფიქრა აიამ

და უკვე მშვიდად განაგრძო ქსოვა, თან ქალაქის ქუჩებში აედევნა ფიქრით თავის სიხარულსა და დარდს. მასთან ერთად მოიარა თავის წარმოდგენაში შექმნილი გიოს ქალაქური ოთახი, საბავშვო ბაღი, მუშტაიდი და ფუნუკულიორი.

უბიდან ძალით მოწვეტილ გიოს ვერ ეხსენებოდა აიას ფიქრი. ეკვი არ ეპარებოდა გიოს ხალხი ნანას სიუვარულში, მაგრამ კარგად იცნობოდა რძლის აღუვსებელ ბუნებას და ფიქრობდა, იქნებ თავის თავს გადაყოლილმა ქალმა გიოს რამე მოაკლდოს. ამიტომ აამოქმედა ნანას ჩამოსვლისა და გიოს წაყვანის მოლოდინმა, ამიტომ დაუხვავა ტანსაცმელი წლევიანდელი, მომავალი და იმის იქითა ზამთრისა და ზაფხულისთვის. დარეცხა თერთრული, დაუთოვა, ჩემოდანებში ჩააწყო და შეინახა იმ დღისთვის, როცა ის ქორი დააცხრებოდა თავს და ნუგეშად დარჩენილ ერთადერთ არსებას მოსტაცებდა.

ისე იყო ალიონზე გაღვიძებას შეჩვეული რომ ახლა, როცა აღარც ჰქონდა გადაუღებელი საქმე და აღარც შუადღისას, მინც ასწრებდა მზეს წამოდგომას. მწვანელი, ნიორი და ხახვი ძველებურად ბევრი დაეთესა და ზედ ფიჩხი დააწყო, რომ ქათმებს არ ამოეცნათ. უოველ დღე დახედავდა ხოლმე ბოსტანს, ჩამოუვლიდა მწვანელების კვლევი, ზოგან მიწას გაასწორებდა, ზოგან კვალზე დაწყობით ფიჩხს. სულ მოძრაობდა, მაგრამ მინც ვერაფერს უხერხებდა ზღაპრით მიმავალ ერთფეროვან დღეებს. თავს იმტრევედა საქმის გამოგონებით, იწყებდა კიდევ კეთებას, მაგრამ დიდხანს ვერ იტყუებდა თავს. იმ დღესაც, თავს რომ ვერაფერი მოუხერხა, სამწარეულოს კარადღან გადმოაწყო სუფთა ქვაბები, ეწოში გამოიტანა და ხეხვა დაუწყო. შემდეგ საითათოდ გაავლო წყალი და დახარეტად დააწყო. დაიღალა, მაგრამ კმაყოფილი კი დარჩა, ერთი დღეც როგორღაც გადააგორა. საღამოს შემოპარვა ძროხამ მოსვლამ ამცნო. ჭიანჭატენილმა ძროხამ კიშკარი შემოხსნა და ეწოში შემოვიდა. აიამ თეთრი ვედრო გამოიტანა, წყალი მოავლო, თოკზე გამობმული ბზა აუშვა. ბზო ხარბად მიეტანა დედის ჭიქანს და სულმოუთქმედად დაიწყო წოვა. აია ხზოსთან მივიდა, რომ დედისთვის მოეწორებინა, სანამ მოწველიდა ძროხას, მაგრამ ბზომ ისეთი თვალბებით ახედა, აღარ მოაკლდა ჭიქანს, იქვე ჩამოვდა და მანამ უუყურა ბედნიერ ბზოს, სანამ დაღლილმა და კმაყოფილმა, თავად არ გაანება თავი დღეს.

ახალმა მთავრემ მარტის ბოლოს წვიმები მოიტანა. გადაუღებლად, გულის გამაწვრილებლად თინელავდა და წვიმდა მთელი კვირა. დაწრაილებდა თავის დიდ, დარუებულ სახლში აია უმიდებობისა და უხანგობისაგან გულგახიებული. ხან რას მიადგებოდა, ხან რა საქმეს გამოიწყო.

ბდა. მაგრამ გულს ვერაფერს უღებდა. ბოლოს ძველი ჭებარები მოძებნა. გადაარჩია, დაარღვია და ხელის ქსოვა დაიწყო.

უკვე მესამე დღე იყო, მეზობლის ტყუპები არ გამოჩენილიყვნენ. ბოლო დროს ისინიღა ესტუმრებოდნენ ზოლში, უყვებოდნენ თავიანთ ამბებს, გიოს სათამაშოებით ერთობოდნენ.

ჭიჭკრის გაღების ხმამ გამოიყვანა დერეფანში. აიას დანახვაზე მეზობლის ნინო თავისი დახეული ქოლგით შუა ეზოში გაჩერდა.

— ზოდი, ნინო, — ნინობატია.

— დღემ ბაზარში ლობიო წაიღო... — ძლივს ამოიღო ხმა გოგომ.

— ლობიო?

— ჰო. თუ დამაგვიანდეს, ვინმეს პური ეხსხეო...

— რომ არა მაქვს, — შეწუხდა აია.

ნინო უკან გაბრუნდა.

— დაიცადე! — დაადევნა და ოთახში შებრუნდა, ფული გამოიტანა, — ჩაირბინე მაღაზიაში და ამოიტანე.

გახარებული გაიქცა გოგონა.

— ბიჭები გამომიგზავნე და შენც აქ მოდი! აიამ წყალი შედგა გასაცხლებლად. მსუქანი დედალი დაიჭირა, დაკლა და გააუტვა დაიწყო. ეზოში სირბილით შემოვიდნენ და დერეფანთან დადგნენ ტალახში ამოგანგლული ძმები.

აიამ სიცილი ვერ შეიკავა მათ დანახვაზე.

— როგორ ამოთხვერილხარო, თქვე კარგებო! — უთხრა, — თმაც სველი გაქვო? შემოდით დერეფანში, გაცივდებიო! აი. დაგინახოთ დედოქვენმა.

აიამ დედალი მრგვალად მოსახარშად ჩაადგა და ბიჭებს ხელპირის დაბანა დაავალა. ბიჭებმა წყალთან თამაში დაიწყეს და წყობაში მთლად გაილუმპნენ. აიამ ოთახში შეყარა ტყუპები და საგულდაგულოდ გაუმშრალა სახე და თმა.

— გახადეთ, — უთხრა ბავშვებს, თვითონ ტახტის ქვეშეიდან ჩემოდანი გამოაძვრინა, გაბნა და გიოს ნახმარი ტანსაცმელი ამოაწყო.

უცებ გაატეტლებული ბიჭები ისევ თამაშობდნენ.

აიამ ორივენი თავისთან დააუნა და რიგრიგობით დაუწყო ჩაცმა. დაბანილი და ჩაცმული ტყუპები ისევ გაღამაზდნენ. აია ვერ იკვებდა თავს, ხან ერთს ეხვეოდა, ხან — მეორეს.

ბიჭებმა კუფინა ატებეს — ოთახში ნინო შემოვიდა თავისი დახეული ქოლგითა და პურით ხელში.

ეზოს გვიდა, გაიანე რომ ესტუმრა. გაეხარდა გაიანეს დანახვა, ცოცხი იქვე დააგდო და ღიმილით შეეგება. აიას ღიმილმა ცოტა დაამშვიდა გაიანე, ისიც კი იფიქრა, რა გადარეული ვარ, როგორ ვაწვივდებდი აიას მდგომარეობასო, მაგრამ როცა მიუახლოვდა და სახეში ჩა-

ხედა, დარწმუნდა. აიას დარღისაგან ჩალამებულ თვალეში სასოწარკვეთის სიმშვიდე ედგა. ცხადობა გაიანე, მიხვდა, რა სისულელი იყო შინ გემშების დაწყობა. იმის იმედით ყოფნა, მივალ და ნუგეშით ავაგვებო.

— რა უსრცხვილო ხარ, ერთხელ არ მომიკითხე ეს დავრდომილი დედაბერი, — ხუმრობის კილოთი უთხრა გაიანემ, გადაკოცნა და დასძინა: — სულ არ გახსენდები...

აიამ ორნავგ გაუღიმა გაიანეს და მობოღიშებით უთხრა:

— არსად არ დავდივარ.

ოთახში შევიდნენ, სადაც ისე იყო დაკრიალებული ყველაფერი, სისუფთავისაგან გაიანემ სიცივე იგრძნო.

— სულ ტყუილად. ამ სულელურ ცხოვრებას სამდე წასვლით თუ გამოგმტეგავ რაიმე ნიამოვნებას, თორემ სხვა... — თქვა გაიანემ და ხელჯოხი კედელზე მიაყუდა, შემდეგ აიას ახედა და ხელები გაასავსავა:

— არა, გეთაყვა, დავრწმუნდი, დიდი შეცდომა ყოფილა ამ ცხოვრებაზე სერიოზულად დაფიქრება, უნაყოფო, — გაიანემ აიას შეხედა და ცოტა ხნის შემდეგ თქვა: — ზედ ვაკვდებით. ველოლიავებით, გვიანდა რითიმე გავალამაზოთ. ის კი თავისას მირეკავს, ზედაც არ გვიყურებს. აიამ მზერა მიაპყრო გაიანეს, არაფერი უთქვამს.

— მე ის მაკვირვებს, კეჟას რით ვერ ვსწავლობთ, რად ვეკიდავებით ჩვენზე ძლიერს, როცა ვიცით, ძვრასაც ვერ ვუწამთ.

— ეგრე ყოფილა ადამიანი, — ხმა ამოიღო აიამ, — თავის ძალას სცდის, იქნებ მოხდეს სასწაული და აქობოს.

— იქნებ... იქნებ... ვაი, რომ არავითარი სასწაული არ ხდება.

— ერთხელაც იქნება, მოხდება. განა ცოტა მოლოდინი?

— მე ვეღარ მოვესწრები და თქვენ ღმერთმა ხელი მოგიმართოთ, — გაიცინა გაიანემ. — მე ის ვიცი, რომ ცხოვრებასთან კიდილს სიკეთე არავისთვის მოუტანია.

— არც თქვენთვის? — ჰკითხა აიამ.

— მე რა ანგარიში ჩასაგდები ვარ, — გაიცინა გაიანემ. — ერისკაცებზე ვოქვი.

— იმათ საკვეყნო ტვირთი მუცლადყოფნისას ეკისრებათ. შეგუბულნი არიან, თავიანთ თავს რომ არ უნდა ეკუთვნოდნენ.

— მძიმე, უმადური ტვირთია. მთელი კვირა ვიწქვი დახუთული. ძლივს მელირსა ილიას გადაკიბვდა და იცი, რას მივაქციე ყურადღება?

— რას?

— ჭერ ის მოთხარი, მოგწონს ილია?

— მიყვარს.

— მაგისთანა ძარღვიან სიტყვას სხვასთან ვერ იბოვი, ტყუილია. რა საწყენია, აია, რომ ამ კაცის ლექსები და მოთხრობები ორ ტომს

გასწავდენია მხოლოდ. დანარჩენ რვა ტომში დაბეჭდილი წერილები, სისხლით, ნერვებით დაწერილი წერილები... შემოქმედებისთვის ვერ იტყობა, გესმის?

— მესმის...

— შედეგი?

— ილია ნაძარალებმა მოკლეს!

— რაც გინდა ის დარჩევი მკვლელებს. ფაქტს ვერაფერს მოუხერხებ.

— ეგ სამარცხვინო გამონაკლისია.

— კარგი გამართლებაა, ღმერთმანი. ჩვენი ანგემა მოკლეს. აი, რა შარავს.

— თითო-ორმოლა მახინჯი ერს ვერაფერს დააკლებს.

— გინდაც ერის მამა მოეკლა?

— ხო.

გაიანე გაჩუმდა.

— დამიჩერე, ეგ ლაქა, რაც დრო გავა, უფრო გამუქდება, — თქვა შენდევ.

— შეიძლება, — თავისთვის | ჩაილაპარაკა აიამ, არ შეუხედავს გაიანესთვის.

გაიანე ისე გაიტაცა კამათმა, სულ დაავიწყდა აქ მოსვლის მიზანი. აიას აულღელებელმა წინააღმდეგობამ წონასწორობა დააკარგინა და ისიც კი მოეჩვენა, აია აუბრალდებდა მისი საწუხარის მნიშვნელობას. არ უტყვავს, მაგრამ უხედავად, აიასაც მასავით დაეგმო ერის შემადგენელი, აღშფოთებულიყო, ხატეე გადაეცა მისი წინაპრები და შთამომავლობა; მაგრამ ვერ აიყოლია მასპინძელი, ვერ ააფეთქა მისი სიმშვიდე და ამიტომ, დაცნობის მაგივრად, უფრო გაკანასდა.

— ერთი, სიტყვით ცაცის კვლაც გამოწკლი-სად მიგაჩნია?

— ეგ მარტო ჩვენ არა გვეჩირს. ეგეც საზოგადო სატიკვარია, ქალბატონო გაიანე. აღამიანს, თუშემ, ორი თვალი იმიტომ მქონია, ერთით მზისკენ იუფროს, მეორეთი — წყვდადისკენ.

— გამოდის, რომ შემოქმედცი ორბუნებოვანი უოფილა. აკი აღამიანი თავისი მსგავსი შექმნაო?

— ეგ აღარ ვიცი, მაგრამ მარცვალი, აღბათ. იმან ჩააგდო. მერე აღამიანმა თვითონ გააღვიდა და გაახარა ის მარცვალი, როგორც წვიმამ სოკო.

— რისთვის?

— ცხოვრებისთვის... ნათელი უწყვდაადაოდ ვერ იქნებოდა ისეთი მშვენიერი, რომ საფიცრად გაგვცხადა.

— ისე მშვიდად უძებნი ყველაფერს ახსნას და გამართლებას, თითქოს გვერდზე ჩაეგდოს შენთვის ცხოვრებას, შენ ღბინში დეტოვებინე და ყველაფერი დანარჩენი სხვებს მისწეოდათ.

— უფრო გავადა გაიანე.

— ხუნებაში ყველაფერი კანონზომიერია... — თქვა აიამ მშვიდად.

— გამაგიებებს ეს ქალი — დაიყვირა გაიანე/რადგან მოეჩვენა, რომ აიას ხელი მქონდა და მისი ბული ცხოვრებაზე. — მაშ რატომ არ გაბედავი უგრძობი, რატომ არ დაემსგავსე იმათ. ვინაი თავის თავის მეტი არავინ ახსოვს, რატომ არ გაბოროტდები, რად იგდებ გულიდან შურს?

— შე ევეთი გავჩნდი, სხვა — სხვანაირი. — ისევე მშვიდად თქვა აიამ. — ღმერთმა დაიფაროს, ყველა ჩემნაირი იყოს. ქვეყანა გაობად გადაიქცეოდა.

— ქვეყანა მაშინ მთის ტახავით გაშვეარბა-ლე და ანკარა იქნებოდა...

— თქვენ კეთილი ბრძანდებით და ვერ ამჩნევთ ან არ გინდათ დაინახოთ ჩემი ნაკლი.

— რომელი, მაგალითად?

— რომელი ერთი ჩამოგითვალათ... მოუქნელი ვარ, უხასიათო, მეტისმეტად ბევრს მოვითხოვ სხვებისგან.

— იმიტომ მოითხოვ, რომ შენ უფრო მეტს გასცემ. ხასიათი... ხასიათი კი, ღმერთმა ყველა დაიფაროს! — ხმაშაღლა გაიცინა გაიანემ.

— მიყვარს, რატომ არ გაიმეტა ღმერთმა შენთვის | ცოტა ეგოიზმი?

— ეტყობა, ეძინა ჩემი დაბადებისას, — გაიხუმრა აიამ.

— მორიელო, ამოიპაზე თავი! — უთხრა გაიანემ და ღმილით დაუშატა: — ამას იმიტომ გინებდა, შენვე თქვი... ბუნება შეუცდომელია, მეც ეგრე მჭერა. იმიტომ დაუწესა აღამიანს საკუთარი თავის სიყვარული, გაუმკლავდეს ცხოვრებას, მეტს და მოყვარეს. შენ რა გამოხვედ ამეთი? როცა შენვე ვფიქრობ, დეიდაჩემი მაგონდება ხოლმე. ლამაზი, ტანადი ქალი იყო, ოთხი შვილი ჰყავდა. უმცროსი ბიჭი, აღექისი, ჩემზე ორი წლით იყო უფროსი. ერთ დღეს, მაშინ მე თოთხმეტისა ვიქნებოდი, აღექისი ტყვიდან ცოცხალ-მკვდარი მოასვენეს. ექიმბაშმა ხელი არ ახლო, ამ ქვეყნისა არ არისო. შესაბარალისად ტაროდა დეიდაჩემი საყვარელი შვილის ფეხებზე დაჩოქილი. მღვდელი რომ მოიყვანეს. მღვდელმა დახედა აღექისის, უარითქვა ზარბაზნე და ხმამაღლა დაიძახა: იცოცხლებს, თუ დედა შეენაცვლებო! ყველა გაჩუმდა, აღარც ტროდენენ. სუნთქვისაც კი ეწინადათ. უფურცადენ დეიდაჩემს, რომელიც წამომდგარიყო, თავჩალუნული იდგა გაქვავებულ-ლივით და არ აპირებდა საყვარელი შვილის შენაცვლებას. მღვდელმა ისევე გაიმერა: — დედას შეუძლია გადაარჩინოსო. როცა მღვდელმა მესამედ დაიძახა: გესმის, რა ვქვია, დედაკაცო, მაგრამ დეიდაჩემი ადგილიდან არ დაიძრა, მაშინ ჩემმა უმცროსმა დეიდამ ძუძუთა ბავშვი გვერდზე მდგომს მიაჩეხა ხელში და მღვდლის წინ დაიჩოქა — მე შეენაცვლებიო. მღვდელმა წამოაბრუნა ჩემი უმცროსი დედა, მოაცილა სულთმაობამაგ დეიდაჩემს, ერთხელ კიდევ შეხედა აღექისის დედას და ზარბაზნე დაიწ-

ყო. ხალხი აჩოჩქოლდა. ზოგი ლამის აფურთხებდა დეიდაჩემს. რომელიც სიმწრისაგან თმას იგლეჯდა, სახეში მუშუტებს ირტყამდა და ცივი ხრით კოდა. შვილის მაგიერ სიკვდილი კი არ უნდოდა. არავინ მისულა მის გასაჩერებლად. ქალები სწყევლიდნენ. ლამის ჩაეკოლათ. მღვდელმა დედის გარდა, ყველანი დაითხოვა, უმცროს დეიდას კი შუბლზე აკოცა. მაშინ გავიგე, რას ნიშნავდა სული ტკბილიაო. აია, და სანამ ვიცოცხლებ, ვერ დავივიწყებ...

გვიან წავიდა გაიანე.

აია თავიდან ჩამოუყვანა გაიანეს ლაპარაკს, გამოარჩია მის გასაგონად და უურადსაღებდ ნათქვამიდან მთავარი. ხვდებოდა, ბევრ რამეში მართალი იყო გაიანე და ახლა, მარტო დარჩენილი. ქედს იხრდა ამ სიმართლის წინაშე. იცოდა, ეს სიმართლე ცხოვრებას შეექმნა, კერძო მარტო სიმართლე იყო და გვერდს ვერ აუვლიდი. თუკი სიცოცხლე გინდოდა, მაგრამ აია მაინც მიერე მხარეს იხრებოდა. იმ ცხოვრებას, ადამიანთა შორის იმ ურიტრობას აღმერთებდა, რომელიც მარტო მაქსიმუმს კი არ თხოულობ, თავად აძლევ, პირველი გასცემ დაუწოგავად შენს სულს და დანარჩენ ყველაფერს, რაც გაგაჩნია. ცხოვრებაში კი თურმე ცოტა შეგვხვდება ისეთი, ვინც დაინახავს, შეიგრძნობს შენს თავგანწირვას.

აია მდლიერი იყო გაიანეს სტუმრობის მიხვდა, მოხუცმა რისთვისაც გაიხსენა ეს ძველი ამბავი, რომლის მთავარი გმირი აიასთვის იცნებდა ქცეული უმცროსი დეიდა იყო, ძუძუთა ბავშვის დედა, მაგრამ ის ვერ განსაზღვრა გაიანეს, როგორ ატყინა გული აიას იმ უმწერობის ხელაბლა განცდით, რომელსაც ცნება „სული ტკბილია“ ასაზრდოებდა. სძულდა აიას ეს ადამიანური სისუსტე, ვერ ატანდა უნიათობა სიკვდილის წინაშე, უნდოდა ეგრძნო თავის თავში ძალა ამ უღონობასთან შეხამებლად. ეჩვენებოდა, რომ მამაზეცოცრის წინაშეც შეეძლო დაეფიცა, აღარ იყო მისთვის სული ტკბილი, არ უნდოდა იმთ გვერდით დგომა, ვინც ჩაბლაუტებული იყო ამ სიტკბოს. მაგრამ თავს ვერაფერს უხერხებდა, რადგან, თურმე, მხოლოდ ეჩვენებოდა, ადამიანი იყო და მოსწონდა თუ არა, მისთვისაც ტკბილი იყო სული.

აიამ იგრძნო გულნატკენი იყო მასზე ქალბატონი გაიანე. სწყინდა მოხუცს, რომ მასთანაც კი არ დასცდენია სიტყვა ოთარის სახელადან წასვლაზე. არც გიოს წაყვანაზე ჩამოუგია გაიანეს სიტყვა, მაგრამ აიამ იგრძნო, ამიტომ ესტუმრა. მხოლოდ მან გაბედა ფარულად გამოეხატა თავისი თანაგრძობა, სიყვარული და ზრუნვა, რომელსაც აია გაურბოდა, მაგრამ თურმე სჭირდებოდა. გაიანეს თავის მეგობრად თვლიდა აია, დედაშვილივით უყვარდათ ერთმანეთი. იცოდა, ეს სიცოცხლით სავსე მოხუცი უველაფერს გაუგებდა, გულთან მიიტანდა

მის საწუხარს, მაგრამ თავის პირად ამბებზე ჯიუტად იმიტომ დუმდა, დარწმუნებული იყო, ყოველგვარი სიტყვა აუბრალოებდა ტკივილს, ტკივილს კი იმიტომ უგზავნიდა გამჩინი ადამიანს, ტკივილი ყოფილიყო.

25.

— გიო როდის მოვა? — ჰკითხა აიას ეწოში შემოსულმა ტყუპის ცალმა.

— მალე, მალე ჩამოვა, — უთხრა აიამ ბიჭს.

— მერე ხო აღარ წავა?

— არა, აღარ წავა. სულ აქ იქნება.

ბიჭი გაჩუმდა. ორჭოფობდა, ეთხოვა თუ არა, რისთვისაც მოვიდა.

— რომელი სათამაშო მოგცე? — ჰკითხა აიამ.

— მანქანა, — თავი არ აუწევია ბიჭს.

აია შევიდა ოთახში, მანქანა გამოუტანა და მისცა.

— არ გავაფუტებ. სანამ გიო მოვა, მოვიტან, — პირობა მისცა ბიჭმა და გაიქცა.

„მოვა. მოვა... როდის მოიყვანს?“ — ფიქრობდა აია. ახლა მხოლოდ ამავე ოცნებობდა, მხოლოდ ის უნდოდა ჰყოლოდა ვეგრდით, თავად კი ხევე არაფერი იცოდა შვილიშვილზე, და, რაც მთავარია, ამბის გაგების შესაძლებლობაც არა ჰქონდა. არც მათი მისამართი იცოდა, არც ნანახ რომელიმე მოკეთისა იმ დიდ ქალაქში, სადაც ზშირად შეულობებიც კი არ იცნობენ ერთმანეთს. მაშინ, გიოს წაყვანის დღეს, აია ისეთ ვაებაში იყო, ვერ მოიფიქრა ეკითხა მათი ასავად-დასავალი. ნანახ კი, ნანახ, აღბათ, არც გაახსენდებოდა აია, სანამ ისევე თვითონ არ დასტურდებოდა და არ მოაკითხვდა. აია ღმერთს ევედრებოდა, მალე დაშდგარიყო ეს დღე, მაგრამ არავის ეუყრებოდა მარტოსულის ფიქრი. აია ამხსაც განგების ნებად თვლიდა და ელოდა... ელოდა ლევანის წლისთვის მოახლოების. იმედი ჰქონდა, ნანახ ნაშუი ნებას არ მისცემდა, ასე მალე დაევიწყებინა ეს დღე...

სახლისა და სასაფლაოს გარდა, სხვა აღარაფერი დარჩა აიას, იმთ კი უღალატოდ ემსახურებოდა, როგორც იცოდა, როგორც შეეძლო.

ახლა, ამ მარტობის დროს, უფრო ზშირად ფიქრობდა ხოლმე საკუთარი თავისთვის გამოტანილ განაჩენზე, ყველას და ყველასგან დავიწყებაზე, სურვილთა გაქრობაზე. იმ უსაგნოდ და უსარგებლოდ ცხოვრებაზე. რაც ვერ უთავსდებოდა მის ბუნებას. აია ხვდებოდა, თვითონაც ერია ხელი ამაში, იქნებ აღარც უნდოდა ეს უაზრო არხებობა, მაგრამ რკალი, რომელიც მჭიდროდ იყო ჩაჭედული მისი ცხოვრება, ისეთი ფოლადისაგან იყო გამოკედილი, ადვილად ვერ გაიარდევოდა.

აღრე ამისთანა ფიქრებს ახლოსაც არ გაიკარებდა, ახლა კი თავი წამოყვეს და აია, მარტობით სულშეკმული, ვეღარ თუ აღარ ებ-

რძოდა მათ იმიტომ, რომ იხინი თავიანთთვის უფოფუთებდნენ, არაფერს აკლებდნენ ლევა-ნის სიყვარულს. ეს კი ყველაზე მთავარი იყო მისთვის. აია ხვდებოდა, დრომ მოიტანა თან ეს ცვლილება, დრომ, რომელიც ერთდროულად საშინელიც იყო და მშვენიერიც. დამკვირვებელიცა და გამფურჩქვენიც. მკვლელიცა და უებარი მკურნალიც. იგი შეუჩერებელი მიჰქროდა და თავის გზაზე ყველას თავისას უნაწილებდა. ერთხელ გულდაწყვეტილად დაჯდებულთან მორადე და მესამედ ბრუნდებოდა, არ იცოდა ვინმესთან უმძრახობა, ვინმეს მთლად უსახოდ დასვება. აია გრძობდა, ჭერ კიდევ არ იყო მისი დრო მომწიფებული, მაგრამ აუცილებლად გაიხსნებოდა მისი ცაც და ამიტომ ელოდა, ჭერ კიდევ შეუცნობელ რადაცას ელოდა.

სადილმა გადასული იყო, ოთარი რომ მოვიდა. ფრთხილად შეიმოსნა სასადილო ოთახის კარი. რაც სახლიდან წავიდა, აიას აღარ ენახა ოთარი და მისმა სახემ, აფორიაქებულმა, დაღლილმა და გაშავებულმა, შეაკრთო. აიას ფიქრი მაშინვე გიოს მისწვდა და ერთ წამში გაჩნდა კართან, შეისმინა ენაჩაფარდნილივით მიაშტერდა კაცს, ასე ახლობედსა და შორეულს.

— აია... — დაიწყო თავჩაღუნულმა ოთარმა, მაგრამ ვერ განაგრძო სათქმელი.

აიას გულზე მოეშვა, — ასეთი ხმით ოთარი გიოზე ვერ ილაპარაკებდა და დაელოდა.

— ... დალი ... ამშობიარე.

აიას ეგონა, მომწიფაო და ერთხანს გაოგნებული უყურებდა ოთარს.

— რაიონში ვერ მიმყავს... — თქვა ოთარმა.

აიას გაეცინა, მისდაუნებურად, მოულოდნელად.

ოთარი უჩქურდად გაბრუნდა.

აიამ იგრძნო როგორ გამოეცალა ძალა ფეხებში. კედელს მიეყრდნო, რომ არ წაქცეულიყო და უაზროდ მიაშტერდა სივრცეს. აი, თურმე რას ელოდა, თურმე რას უმზადებდა ბედნი.. თანდათან დაშვიდდა, არეული ფიქრებიც დააბლადა და თავი იმითა ინუგეშა, რომ ადამიანის ბუნებაში იყო ჩამარსული უღმრთელობა და მართო ის კი არა, ვერავინ ვერაფერს გახდებოდა. „ღმერთო, მომეცი ძალა,“ — გაიფიქრა და სწორად აღვიდა მეორე სათუთლზე. კარად გამოხსნა, ტანსაცმელი გამოიღო, ჩაიცვა. სარკესთან მივიდა, ხელი ასწია თმის დასავარცხნად და თავისი თავი რომ დაინახა, ატირდა, მწარედ, გულსაკლავად. იქვე სკამზე ჩამოჯდა ღონემიხილი. „ტირილის დრო არ არის, უნდა წავიდე.“ — გაიფიქრა, როცა ცრემლი გაუშრა.

— „დავვირდი... უნდა მივეხმარო...“ — ჩაავრუნებდა თავს, მაგრამ ვერ დაეკვირვებოდა, მთლად წართმეოდა ძალა ფეხებში. „ვის უნდა ვუშველო?“ — უცებ, მისდაუნებურად გაუჩნდა კითხვა. — „ოკაბი დამოქცია... მეწილეობა...“ წამოდგა. ღაბაღაში გაყო ხელი და კიბეზე ჩავი-

და. „იქნებ იმიტომ მოეწყო ყველაფერი ამა, რომ ჩემში ეპარება ეკვი ღმერთს?“ — აიას უყურებდა ოთარის სახლისკენ მიმავალი აია. — „არჩევანის წინაშე დამაყენა... მცდის... უნდა ვუშველო... უნდა ვუშველო... შემიძლია რამე? რისთვის მცდის, ვანა განჯრახ ჩამიდინა რამეც უფიცი ცხოვრებაში?.. რად არ ეკმარა ჩემი ტანჯვა?... რით ვერ მოუხერხდა შიტევება ჩემს უნებლიე ცოდვას?... ჩემგან არაფერის ღირსები არ არიან... უფლებია არა მაქვს გაპირებული მივადლო... უფლებია არა მაქვს... მე, მე ვინ მომხბედა?... ღმერთო, მასატიე, მისახალურ, ოღონდ კეთილ ანგელოზად ექვც ჩემ გიოს, გაათავისუფლე ჩვენი ცოდვებისაგან... მივალ და ყველაფერს გავუკეთებ, ოღონდ კი გადარჩე, ოღონდ ვიო მყავდეს კარგად... სიკეთე... სიკეთე...“ — ჰქმენდა სიკეთე და ნურაფერისა გეშინიაო...“ — რამდენ ხანს მტვრინა, სულელის, რომ მართალი იყო ამისი მთქმელი... რამდენი სიკეთე შემოშტირიალდა სიავდე, რამდენი...“

ბინდი შემოსარულიყო, როცა ოთარის ნაქირავებ სახლს მიღწეა. სახლი რომ დაინახა, როგორადც შეიბორკა, ვერ შევიდა ეცოში. ცოტა ხანს იდგა, მერე ვასცილდა იჭარბრობას და მოპირდაპირე მხარეს დადგა ხეს ძირას. ნატრობდა, ვინმე ნაცნობს გადასწყდამოკდა ან ოთარის დაენახა და შეეუყვანა შინ, მაგრამ არავინ ჩანდა.

...მოსახველიდან გამოვარდნილი, მანქანის სინათლემ გამოაკრვია. მანქინა მიხვდა, სადაც იყო. ვერ კი გაიხინა, როდის გამოიქცა უკან. მანქანამ ჩაიარა და ისევ ჩამოხნულდა. ოთარის ნაქირავები სახლიდან შორს გაცდრნილმა აიამ იგრძნო, უკვე მშვიდდებოდა.

ვილაციის ღიღინი და ფეხის ხმა მოესმა. შეკრთა, შუა გზაზე გადავიდა და ნახიჭს აუჩქარა. დააღლას გონიობა, კუნთები სტკიოდა, მაგრამ მაინც არ შეუწივლებია ნახიჭი.

არჩევანი გააკეთა. ახლა არ შეეძლო იმის გახინჯვა, სწორად მოიქცა თუ არა. ეს კი იყო, თავს ძველებურად ზედმეტად აღარ თვლიდა. ძალა დაუბრუნდა, დარწმუნდა, რომ ისევ შეეძლო წინააღმდეგობა, თავისი გზა ამოერჩია.

მაგრამ, რომელი იყო ეს გზა? ვინ დააყენა მასზე? საით მიიჩქაროდა? რისთვის?

აიამ არაფერი იცოდა. იგი მიდიოდა უკაცრიელ შარაზე და ფიქრობდა იმაზე, რამდენ მისთანას გაევილო აქ ამ დროს და უფრო ვინაწი, მართლს და სატრფოსთანაც, მწუხარებნაც და გაცივებულსაც. მანავლი მისხალ-მისხალ ჩიოვავებინა ეს გრძელი და თან მოსლდე გზა. რადგან გახავილი მქონდა, მას უნდა გაევილო, სხვა ვერავინ გაივლიდა მის მაგიერ.

მიდიოდა აია ბნელ, ოღორილოდ გზაზე, რომელსაც ისევ არ უჩანდა დახსბრული, როგორც უკუნეთს, რომელიც თითქოს იმისთვის

ჩამოწოლილიყო. უფრო გაადვილებოდა ადამიანის ტანჯვა სულის სრულყოფამდე.

მიანც რა იყო ეს სულის სრულყოფა? რისთვის სჭირდებოდა კაცის სულის სრულყოფა განგებანს თუ ადამიანს არ აწუხებდა თავისი ნაკლი, თუ ის ისედაც კმაყოფილი იყო თავისი მცირედი ბედნიერებით, იმით, რომ ცოცხლობდა, ვინ მოიგონა ან რატომ? რა იყო სხვა სრულყოფილი ქვეყანაზე, რომ სული ყოფილიყო? ვითვის იყო საჭირო ეს სრულყოფა, თუ ადამიანს რაღაც სამოცი წელი ჰქონდა მისჯილი მზის ყურება და ამ სამოცი წლიდან ერთ მეოთხედს შეუფენებლად ატარებდა, ხოლო იმდენივც ძილი?

აიამ არ იცოდა, რა პასუხი შეიძლებოდა ვასცემოდა ამ კითხვებს. არც ის იცოდა, ვის შეიძლება შეკითხვოდა, სად გაეგო იმ სრულყოფის არსი, რომელზედაც ლაპარაკობდნენ, მაგრამ არავინ კი უწყობდა, ვის დასჭირდა მისი გამოგონება, რას გულისხმობდა, რისთვის იყო დანიშნული, თუკი ცხოვრება თავად იყო მიზეზი ყოველგვარი ბიწიერებისა.

არაფერი აღარ იცოდა აიამ. იგი მიდიოდა წინ, მხოლოდ წინ და თვალისმოუშორებლად უტყერდა ღამიერულ სიბნელეში გამოშვრთად სინათლეს. იქამდე გზა ჯერ ვერ გრძელი იყო, მაგრამ ეს ცაში გამოკიდებული ნათურა უკუნეთს იმედივით ანათებდა და აიასაც აღარ ეშინოდა მარტოობისა და სიბნელისა.

27.

დალის მშობიარობამდე მარჯვენა ფეხზე თრომბი გაუნდა და სისხლძარღვთა საშინელი ტკივილი დაეწყო. ადგილიდან დაძვრა არ შეიძლებოდა.

ექიმი გვიან ჩამოვიდა რაიონის საავადმყოფოდან, გახიზნა მშობიარე, ჯერ კი უარი თქვა, ამ პირობებში ხელს ვერ ვახლებო, მაგრამ მშობიარობა უკვე დაწყებული იყო და საერთის მხოლოდინი არაფერს ცვლიდა.

გათენებისას გაჩნდა ბიკი. გადარჩა დალიც.

... მესამე დამეს ოთარი გვიან დაწვა. ძალიან ეძინებოდა, მაგრამ გულში ჩაიყოლა, ცეცხლი არ გაჰქრობოდა და სამწერ მაინც ადგა. ბოლოს რომ წვეებოდა, საათს დახედა. ხუთის ნახევარი იყო. მშვიდად ეძინათ პატარა ამირანსაც და დალისაც.

გამკრთალ ძილთან მიბრუნება არ ვასჭირვებია ოთარს. როგორც კი ბლიშზე დაღო თავი, დაღლილმა სხეულმა მაშინვე დაიწყო მოდუნება და ძილიც მოეახლა, როგორც თბილი და მზრუნველი ძიძა. არც სიხმარს დაუხანებია.

... ვითომ ქორწილში იყო, ოღონდ კარგად არ იცოდა თვითონ იწერდა ჯვარს, მამამისი თუ ორივენი. თვითონ ჭარბსკაცის ტანსაცმელი ეცვა, ლუჯას — შავი კოსტიუმში. თვითონ გო-

სი ცხენზე იქდა, როგორც ბავშვობაში, მამამისი — შავ ბედაურზე. თვითონ დალის ირთავდა და ცოლად, მამამისი — წითელი ნაჭრისგან შეკერილი თოქინას... ქორწილი ერქვა. მაგრამ არც პურ-მარინი გაეშალათ და არც ხალხი ირეოდა. ეზოს შუაგულში მიდუღუკეები ისხდნენ სრიოკ მიწაზე და უკრავდნენ.

... ვითომ დალი, ხაქორწილო ტანსაცმელში გამოწყობილი, სუფრაგადაუფარებელ მაგიდაზე ახტა და ცეკვა დაიწყო, თანდათან იხილდა ტანსაცმელს და შიშვლდებოდა, ვითომ ოთარს რცხვენოდა, უჯვრდებოდა დალის, მაგრამ პატარაძალი არ უხმენდა, ყუინით ტრიალებდა, ბუქნავდა, ზტეობდა მაგიდის ერთი კუთხიდან მეორისკენ და როცა ოთარი მივარდა, რომ ჩამოყვანა მაგიდიდან, დალი თვითონ გაჩერდა და ოთარის თვალწინ საშინელ ურჩხულად იქცა: მარგალიტით კბილები ჩაუშავდა და დაეკრიჭა, ადგილები გაცვალეს სახემ და კეფამ, მუცელმა და ზურგმა, მუხლებმა და კოჭებმა. მკლავები ამოუტრიალდა და ზურგზე გამოეხმა, ტერფები ამოუბრუნდა, თმიდან სისხლი ჩამოსდიოდა. დალი ოთარისკენ მოიწევა, უნდოდა ჩახვეოდა. ერთ ადგილზე გაშუშებული ოთარი კი მარტო იმას ახერხებდა, რომ ხმაგაბით უვიროდა...

თავისივე უვიროლმა გამოადვილა.

უკვე გათენებულიყო. ოთარში ციოდა. მაშინვე გამოფიხლდა, წამოადგა, ღუმელში ცეცხლი განაახლა და ყმაწვილისკენ გაემართა. სახეზე ხელი შეახო. უნდულივით ცივი დახვდა ამირანი. გაიფიქრა, გათებოა და სივარტის მოსაწევად გაემართა, მაგრამ შედგა, უკან დაბრუნდა, სწრაფად დაიწყო ჩილის გახსნა, დედისთვის უნდოდა შეეწვინა თბილ ლოგინში. ოთარმა მოაშორა ბავშვს სახვევი, ხელში აიყვანა და მაშინდა მიხვდა, მიმკვდარიყო.

ძალა წართვა უმწეობამ იმის წინაშე, რაც მოხდა, რისი დაბრუნებაც აღარავის შეეძლო. არ მოელოდა ასეთ დასასრულს. ვერ წარმოიდგენდა, ასე უშუბთლებდა ბედი. იქდა თავწარდაცემული მამა ვაციებული შეილის გვერდით, ფიქრი არაფრისა შეეძლო, ანდა დარჩა კიდევ რამე საფიქრლო? თვალის დახამხამებაში დაინგრა შუახინება აშენებული კოშტში, სანისს გუშტივით გაუსკდა ოცნება, როგორც კი ცხოვრების ჰაერი მოხვდა.

ოთარი გრძნობდა, ვეღარ შეძლებდა ბედის დაცივნის ატანას. სძულდა საკუთარი თავი და მთელი ქვეყანა. სძულდა დალი, რომელსაც უდრტყეველად ეძინა და რომლის გაღვიძებისაც ეშინოდა, შეეძლო, იქვე, ლოგინშივე მიეხრჩო ეს ბილწი დედაკაცი, რომელიც სიხარულს მპირდებოდა, ბედის სამახარაოდ კი აქცია.

ვერ გაძლო ოთარში. აივანზე გავიდა. ეწოში მოხუცი კაცი შენიშნა, რომელიც

სკამზე იჯდა ხელჯობს დაპრდნობილი და აივ-
ნისკენ იუფრებოდა. ოთარმა ვერ იცნო მოხუცი.

— გვიან იღვიძებ! — დაუძახა ქვემოდან მო-
ხუცმა დამცინავი ხმით.

ოთარს ხმა ეცნო, სახე მაინც ვერ გაარჩია
და ნელა ჩავიდა კიბეზე.

— მამაშენი ვარ, მამაშენი. — გამოსძახა
მოხუცმა ოთარს. — ვერა მცნობ თუ არ გინ-
და მიცნო?

ოთარი გაბევაბული იდგა და უყურებდა ამ
მოჩვენებას, მოხუცს, რომელიც სკამიდან წა-
მოდგა, ხელები გაშალა, რომ შვილს მოხვეო-
და.

მოხუცი ოთარის გამომეტყველებამ მიახვე-
დრა, მასპინძელს არც მისალმება უნდოდა და
არც გულში ჩაკვრა და შეჩერდა, ხელები და-
უშვა.

— ძალიშვილი! — აღმოხდა მოხუცს, მა-
გრამ უცებ დადუმდა. — ისევ გეჭაგრები? —
პკითხა დუმილის შემდეგ.

ოთარმა არაფერი უპასუხა. ახლა შეგრძნე-
ბები მთლად გაჰქრობოდა, მაგრამ იმას მაინც
მიხვდა, მამა ისევ ძძულდა.

— გიპოვე, — ისევ დაიწყო მოხუცმა ლაპა-
რაკი. ხმა დაუბრბილდა, გამომეტყველება აღარ
ჰქონდა ისეთი შემტევი. — მემალებოდი, გამე-
ქეცი, მაგრამ მაინც გიპოვე... რატომ არაფერს
მეტყვი?

— წუხელ შვილი მომიყვდა... — წაილულულ-
ლა ოთარმა.

— შვილები თვითონ ირჩევენ მშობლებს, —
თქვა მშვიდად მოხუცმა. — რაკი მოკვდა, ესე
იგი, არ მოსწონდით მშობლებად, — ღიმილით
დაამთავრა მოხუცმა სათქმელი. — სხვას, უფ-
რო ღირსეულს მოძებნის...

ოთარმა ძლივს ახედა მოხუცს.

— შენ, შკონი, ორმოცდაათის უნდა
თუ არ მიშლებია... რაკი ცოცხალი და
და ვიფიქრო, რომ უარს არ იტყვი მშობელზე...
ჩემი შვილი ხარ და უნდა მომიარო, სანამ ვი-
ქნები. შენ უნდა დამიბუქო თვალები, შენ უნ-
და მიმადბრო მიწას... ამიტომ მოგნებ ამდენი
ხნის მერე. — თვითდაჭერებული ელაპარაკე-
ბოდა მოხუცი ოთარს და რაკი შვილის მღუმე-
რე სახეზე აწრი ვერ ამოიკითხა, როცა სათქმე-
ლი დაამთავრა, ხელჯობი მოუღერა და დააუო-
ლა: — აბა, გაბედე და თქვი უარს!

ოთარმა ყველაფერი გაიგო, რაც მოხუცმა
უთხრა, მაგრამ მხოლოდ იმას მიხვდა, დიდ-
ხანს ვერ გაუძლებდა ამ კაცის ლაპარაკს, საე-
რთოდ იმის გვერდით უოფნას და ასე დაწაფ-
რულს რომ არაფერი შეემთხვია მისთვის, სიტ-
ყვის უთქმელად გაეცალა და ეწოდან გავიდა.
მოდებოდა ოთარი გზაზე, ძლივს მიათრევე-
ქვა-ლორღე უცებ დაჩაჩანაკებულ სხეულს და
ვერ გაეგო, რატომ მონახა მამამ, რა უნდოდა
მისგან, რა ძალამ მოიყვანა? რაღა მაინცდამაინც
დღეს გამოეცხადა?

ოთარს მამის წინაშე ბალღობისდროინდე-
ლი შიში გაახსენდა და ახლაც იგრძნო ეს ში-
ში მისმა სხეულმა. ნაბიჯს აუჩქარა, უკან მოუ-
ხედავად მიატოვა მამა, რომელიც ამ დიღას
ბედის ქარს გადმოეგლო მის ეწოში და მოით-
ხოვდა იმას, რასაც ოთარი მთელი ცხოვრება
ერთიღებოდა, მაგრამ მაინც ვერ მოუხერხებინა
მისგან გათავისუფლება.

... მოდიოდა ოთარი გზაზე, მიათრევედა
გრძელ ფეხებს ქვა-ლორღე, უნდოდა გაჰქეცი-
ოდა საკუთარ მეხსიერებას, ლევანსა და დალის,
თამროსა და აიას, მთელ თავის წარსულსა და
აწმყოს, რათა სადმე შეხვედროდა მყოფადს,
რომელიც უცდიდა, თუმცა ოთარმა ჯერ არა-
ფერი იცოდა მის შესახებ.

დასასრული

მე მომენატრა პატარა სახლი,
შორს, დაყუნცული მივარდნილ
მთებში,
რალაცნაირად გულთბილი ხალხი,
როგორც მაისის წვიმა და თქეში...

შენზე ნაღველი შინისკენ მიხმობს,
დილის ცასავით წმინდავ, კეთილო,
შენი დაღლილი ხელების სითბო,
შენ მომენატრე, ჩემო დედილო.

ზღვისპირა ბაღში აგვისტოს დამლევს
ბინას ვეძებდით, არ გვქონდა ბინა,
თან ვუყუარებდით ამვლელს და
ჩამვლელს,
ეს იყო თითქმის ათი წლის წინათ.

მერე მოვიდა მოხუცი ქალი,
ერთხანს გვიყურა და წყნარად გვკითხა:
„ვინ ხართ, შვილებო, ცოლი და ქმარი,
თუ... მოწყენილი ასე რად ზიხართ?“

მზე ჩადიოდა სრული და თბილი,
ზღვა იყო სუფთა და ძლიერ მშვიდი,
სახლებს ფარავდა მსუბუქი ჩრდილი,
მთებს ედებოდა საღამოს ბინდი.

თან წაგვიყვანა. ზღვისპირას მდგარი
თეთრი, ქათქათა პატარა ბინა...
„ვინ ხართ, შვილებო, ცოლი და
ქმარი“...?
ეს იყო თითქმის ათი წლის წინათ.

მე ის არა ვარ, ვინც უნდა ვიყო

მე ის არა ვარ — ვინც უნდა ვიყო...
ვინც უნდა ვიყო... და სული დნება...
რისთვის ვიცოცხლო, რისთვის გავიყო
ამაოების ღზინი და ვნება...

თუკი დღეები ვერ დამამშვიდებს
და ვერ მივხვდები, თუ ვინ ვიქნები...
კაცს ვერასოდეს ვერ განადიდებს
აუხდენელი მისი ფიქრები.

როცა მტანჯველი ფიქრების შემდეგ
გამოფხიზლდება ჩემი გონება,
დასაბამიდან რაც იყო დღემდე,
ერთ დიდ ტკივილად შეიკონება.
ათას ტკივილში შენ ხარ პირველი,
შენ დგები თვალწინ ნათლით ბურვილი,
უცხო მგზავრავით საწყლად მზირველი,

რომელსაც არ აქვს ბინა-ხურვილი...
დავხუჭავ თვალს და მძიმედ ავახელ,
შენი ხატება დამყვება დარდად...
ამ ქვეყანაზე განშორების მეტი რა
ვნახე,
რა დამრჩენია შენი შორი ღმილის
გარდა!

ბედს ვემდუროდი, უკვე მასაც აღარ ვემდური,
სული მოეშვა, სულერთია მისთვის ყოველი,
სიკეთისათვის ანთებული, ნათლით მეგზური,
დაშვრა, მცირედი თანადგომის ვერსად მპოველი,
ახლა სიჩუმის და სიწყნარის გახდა მთხოველი.

შოკენის ნოქტიურნი

მოსხრობა

რამდენიმე დღეა ძალზე ცხელა ზღვისპირა ქალაქში. სამებრო განყოფილების მეორე სართულზე, მთავარი გამოძიებლის ოთახში, სულს ვერ მოითქვამს კაცი. ფანჯრიდან შემოსულ მცხუნვარე შუგ აქაურობა ერთიანად გაუფრთხილებია, იატაკზე შტაბილებად დაწყობილი საქალაქელებიდან მარში ძველი, გახუნებული ქალაქის სუნი და ბული ტრიალებს. მაიორ კაბუ შელიას მუნდირის საყელო ფართოდ ჩაუხსნია, შიგ ხელსახოცი ჩაუფენია და მაღიმილი იშველიებს მაცივრიდან გამოღებულ ბორჯომის წყალს. ფანჯრის ღია კრილიში პლაჟის ნაწილი და პალმების მწვანე ხეივანი მოჩანს. კაბუ ხშირად იხედება ფანჯარაში და პრელაქრულა ტილოს სოკოებს შეფარბულ გარკულ სხეულებს შურით შესცქერის.

მაიგრო რასაც ეძებდა, კაბუს გამოხედვაში ოდნე შესამჩნევი კმაყოფილება გამოკრთა, თუმცა, მალევე გაუჩინარდა კროლა თვლების მრუმე სიღრმეში, როგორც შეშინებული კუ ბაკანში. იშვიათად შეამჩნევს კაცი გამოცდილ გამოძიებელს გახარებას თუ წყრომას, შემფოთებას ან განრისხებას — თავდაპირველი, ფრთხილი და ეშმაკი კაცია კაბუ შელია.

შერქდა, ახალ სიგარეტს მოუყიდა და სიამით გააბოლა. კარგა ხანს შესცქეროდა როგორ მიიკლავებოდნენ კვამლის გროლები ზევით, მერე ჰაერის გამჭოლ ნაკადს უერთდებოდნენ, ზანტად იწველებოდნენ კერის გასწვრივ და ფანჯრის კრილიდან გარეთ მიიჩქაროდნენ.

კაბუმ რაღაც ჩაინიშნა უბის წიგნაკში, მიკლუეული საქალაქე წითელი ფანქრით გახაზა და საგულდაგულოდ ჩაკეტა რკინის დიდ სეიფში. უეცრად რაღაც გადაწყვეტილება მიიღო, ელექტროლიტას თითი დააპირა და შემოსულ მდივანს ნაჩქარევად გასძახა, — „ბუჭავს უთხარიო, გამოვიდეს“.

სანამ კიბეს ჩაირბენდა და პალმის ჩრდილს შეეფარებოდა, ბუჭგაც გამოსრიალდა თავისი ვილისით.

— სადილობის დროა! — დამაჭერებლად თქვა შელიამ და ბუჭგამაც დასწავლილი მისამართით აიღო გეზი.

ფაცხაში გრილოდა და შემწვარი კუპატის საამო სუნი იდგა. ტანდაბალი, სხარტი და ეშ-

მაკურად მომწირალი ჯოტო გაგუა სწრაფად ტრიალებდა, უფროსისათვის ღომი, პილპილიანი კომბოსტოს მწნილი და ცხელ-ცხელი კუპატები მოჰქონდა. შელია მადიანად ილუქმებოდა და საჭმელს წითელ ღვინოს აულებდა. უყვარდა კაბუ შელიას, მადიანად და მადლრისად ქამა. არც სიხარბითა და ღორმუცელობით მოსდიოდა ეს, არც დიდი მადიანობით. ეს იყო ინსტიქტი, ბავშვობიდანვე თანდაყოლილი შიში შიმშილისა. ოდესღაც მისდა უნებურად და მყარად გამჭდარი მთელ მის არსებავში.

ექვსი წლის იყო კაბუ, მამამისი ომში რომ წაიყვანეს. ის და ახალგაზრდა დედა მარტონი დარჩნენ სახლში. ნებიერი ქალი იყო ელეენე, ძარღვიანი გლეხის შვილი და კოლმეურნეობის თავმჯდომარის ცოლი. ქალიშვილობიდან ანებივრებდნენ ოჯახში. წვივმალასა და ცისფერთვალას ვინ აკადრებდა საოჯახო საქმეს. ამავე რწმენით შეიბაჟა შელეების ოჯახშიც.

მალე მოილია მამის დანატოვარი ღომი თუ მჭადის ფქვილი. ხანდახან ისევე ნათესავები თუ გაუმართავდნენ ხელს. მერე ომი რომ უსაშველოდ გაგრძელდა და გაიწვია, უკელას თავისი გასაჭირი დაადგა და შელეებისათვის აღარავის ეცალა. მათი სახლი განმარტოებით, თხილნარს გადადგმა იდგა სოფელში. ახლა ისე გავიღოდა რამდენიმე კვირა, არავინ გამოიხედავდა აქეთ. იყვნენ ასე, სრულიად მარტონი და მივიწყებულინი, სასწაულისა ელოდნენ. შიმშილით სული რომ გასძრომოდა, ელენე სახლგუნელად თავისით ნაბიჯს არ გადადგამდა. არადა, მარავი თანდათან ელეოდა და შელეის ცოდვით აღარ იცოდა რა ექნა. მერე საბოლოოდ რომ გადაიწურა იმედი, ადგა. თავისი საუკეთესო ტანსაცმელი ჩაიცვა და რაიონის ცენტრში წავიდა. შუადღისთვის უკან ამობრუნდა, სახე გამტკნარებული ჰქონდა და თვალები სევდიანი, მაგრამ შელეისათვის არაფერი უთქვამს. ცოტაოდენი საჭმელი ამოერთანა, ბავშვს აჭამა და უმიზნოდ დაიწყო ხეტიალი ცარიელ ეზოში. საღამო ხანს სტუმარი მოვიდა, რაიკოპერატორის თავმჯდომარე, სპირი დონ ბოლოკია, ქრომის კრიალა ჩექმები და იისფერი გალიფე ეცვა, მაღალი, მოხდენილი კაცი იყო. ფართოდ გადმოაღაჟა ალაგზე,

თეთრ კატელზე შემორტყმული უკეთობადაღიანი ბრტყელი ტყავის ქამარი გაისწორა და პირდაპირ ოდაში ავიდა დაუკითხავად. ხელში მოზრდილი ჩანთა ეკავა, საიდანაც მსუგულუნ ამოეყრა მადიანი, მსუყურ თავი. ეს მსუგულუნ ბედისწერას მგავდა. იცოდა ეს ელენემ. ამიტომ შეხვდა მორჩილად სპირიდონს. არც ხმა ამოუღია, არც ხელი უქრავს. მხოლოდ ერთხელ გადახედა ჯაბუს გაცივებას და შიშისხარისგან გამოყვებულ თვალებს და ჩანთის გახსნას შეუღდა. სპირიდონი მოწინააღმდეგე იქნა საპატიო სტუმარივით, „უაზბეგს“ აბოლებდა და დაძაბული მოთმინებით ელოდა ელენეს, ქალი არ ჩქარობდა, ღობი ჩაიხილა, სუფრა გააწყო, ჯაბუს ხელ-პირი დააბანინა და წინ ღობითა და სულგუნით სავსე ჯამი დაუღდა. სპირიდონს პირი არ დაუყარებია საქმლისათვის და ჯაბუს გამუდმებით მისი სავსე თევზისაკენ გაუბრბოდა თვალი. სპირიდონი ნერვიულად ქაჩავდა პაპიროსს პაპიროსზე და მუავე ღვივოს წრუტავდა. მერე დედამ ჯაბუ ბაბუს დაცარიელებულ ოთახში გაიყვანა და ბაბუსსაველ ლოგინში ჩააწვინა. საბანი რომ გაუსწორა ერთხანს დაკვირვებით დასცქეროდა, მერე მშვილად გაუღიმა და სწრაფად გავიდა.

კარგა ხანს ვერ დაიძინა ჯაბუმ. მეზობელი ოთახიდან რაღაც გაურკვეველი ხმები და ჩურჩული მოისმოდა. არ იცოდა რა ხდებოდა იქ და გული გამაღებით უცემდა. რაღაც, მისთვის უცხო, მაგრამ საშიშსა და საიდუმლოს გრძნობდა ჯაბუ. შეუცნობელი შიშმა თავით-ფეხებამდე დაუარა. მთლად გაეყინა ფეხის თითები. გაიღურსა. მეზობელი ოთახიდან ისევ დაიძრა შეუცნობელი, შიშის მომგვრელი, საიდუმლო ტალღა და ადგილზევე გააშეშა. გაფართოებული თვალებით შესცქეროდა კერს და გათენებებს ნატრობდა. მერე ველარ სძლია შიში, ფანჯრიდან გარეთ გადახტა და ეკოში დაიწყო ბორიალი თავგააბნეული, დამფრთხალი ხმისავით. დარბოდა ეკოში და ხან რას მიეხეთქებოდა, ხან რას. ვერ იქნა და ვერ დაიშვიდა აფართხალებული გული. ამას ირგვლივ გამეფებული მყუდროება და ღამის სინდელიც უწყობდა ხელს. დაიქანდა, გაიხვიოქა, ძლივსდა სუნთქავდა, არადა, ის შიში არ აჩერებდა ადგილზე. მერე, როგორც იქნა, მოძებნა ნალია, შიგ შეძვრა, გამზმარი ჩალა გადაქაქა, ღრმად შერგო თავი და, ქანცაქანცეტილმა, უგონოდ დაიძინა. დილას რომ გამოეღვიძა, უკვე კარგა ხნის გათენებული იყო. ის იყო, თვალი გაახილა, რომ ნალიის კარიც გაიღო და ვიღაც უხეშად სწვდა ფეხში, გარეთ, დღის სინათლეც გამოათრია. მუშტებით იწეღდა თვალებს და შეშინებულ, თვალცრემლიან ელენესა და რისხვით მთლად გადაჟღაფებული ბოდოკიას გაცივებით შესცქეროდა. ეტყობოდა, დიდხანს ეძებებს და როგორც იქნა, მიიგნებ. ბოდოკიას ადარ დაუნანებია, უკითხლ-

ბალთიანი ქამარი შეიხსნა, თავი ფეხებით დაუქრა და გამეტებით დასცხო ზურგსა და გავაზეჯაბუ ხმას არ იღებდა, კრიკაშერული ზღუტუნებდა და დედას შესცქეროდა. ელენე ტრიონელი დასვივულ ტუჩებს გამწარებით იკვნეტდა და ხმას არ იღებდა. ჯაბუს გაცივებას საზღვარი არა ჰქონდა, ტკივილიც კი დაავწყა დღის უმოკმელობამ. არ ესარჩლებოდა შვილს ელენე. უძრავად შესცქეროდა როგორ სცემდნენ მის ერთადერთს. ჯაბუს მარტო ის აკვირებდა, საიდან გაუნდა დედას მორჩილების ასეთი გრძნობა ამ უცხო კაცისადმი. არ იცოდა, რას ერჩრდა ბოდოკია და უკვირდა მისი ასეთი გახელება.

სამუდამოდ დარჩა ჯაბუს მეხსიერებაში ეს დედა და სპირიდონის ქამარის სიმწარე. სპირიდონის დანახვას კარგა ხანს ვერ იტანდა. სპირიდონი რომ გამოჩნდებოდა, ღობეს გადაახტებოდა და თავქუდმოგლეჩილი გარბოდა თხილნარისკენ. თავს თხილის ბუჩქებში შერგავდა და იქვე იძინებდა. თანდათანოდ დაკარგა შიში ღამისა და ღამეული ხმებისადმი.

ბოდოკიამ ორი კვირის შემდეგ სამი მეწველი თხა ამოიყვანა რაიონიდან. ამის შემდეგ უმეტესად დღისით მოდიოდა. ჯაბუ თხებს რომ აძოვებდა, მაშინ. ეს, აღნაოთ ელენეს პირობა იყო. იმ ღამის შემდეგ შვილის თვალეზში ველარ უყურებდა, მაგრამ ღრმად მიინც თავისი ქნა, ეხლა შინ საქმელი თავსაყრელად ჰქონდა, ჯაბუც თანდათან შეჩვიდა სპირიდონს და უკვე შინაურ კაცად თვლიდა. ერთი იყო, შეუცნობელი შიში და მორჩილების გრძნობა სამუდამოდ დაჟყვა მის მიმართ. უკვე დიდი ბიჭი იყო, ომის შემდეგ, სპირიდონმა ქალაქში რომ წამოიყვანა დედა-შვილი და ქალაქგარეთ დაახლოდა, საკუთარი ოჯახიდან მოშორებით. ჯაბუს ენაებოდა მშობლიური სახლისა და სოფლის მიტოვება, მაგრამ სპირიდონის სურვილს წინ ვერ აღუღდა და უთქმელად წამოჰყვა აქეთ.

ბუჩქა მეზონიას თავთხელში, მდინარის პირას ჩაუყენებია თავისი ვილისი, თვითონ დედიშობილა გართხმულა წყალში და მანქანის ძარას უკარკიტებს. ძრავიდან ჩამონალენითი ზეთი წვეთ-წვეთად ეცემა მდინარეში, ზანტად იშლება წყალზე, იზრდება და ფუცვდება, მზის შუქზე ნაიფფრად იღებება, მერე უშველებელი მეღუწასავით დინება მიიჩრევა პლაჟის გასწვრივ. ჯაბუ ქვიშაზე წის, ზღვის პირას, გრძელი მოუხერხებელი სატინის ტრუსების ამარა და ფეხებს ქაფში ისევლებს. ხანდახან წამოიწევა, სწრაფად, კეშვით იღებს ზღვის მლაშე წყალს და გაოფლილ სხეულზე ისხამს.

კობაძე პალაპიძე
შოკანის ნოტიორნი

უცნაური კაცია ბუჭგა. მაინცდამაინც აქ მო-
უნდება ხოლმე მანქანის შეკეთება, თითქოს
გარკვეული მანერა ნაკლებ გრილობდეს, ყველა
საქმრო ხელსაწყო გვერდით არა მქონდება და
დამხმარეც იქვე არა მყავდეს. მაგრამ არა, ოფ-
ელში გახვითქულ და მყარად ნახადილებს ჩა-
ბუს რომ მოიყვანს პლაჟზე, მაშინ აეშლება
მანქანის შეკეთების სადგურები — გლია აგერ
დღეღმობილა დღეღმში, არც მანქანის რეიდება და
არც შორიხლო ნებისით მოთვევაზე ბიჭებს.
კიდევ კარგი, ეს პლაჟი ქალაქიდან შორსაა,
მდინარის შესართავთან. წყალი აქ საკმაოდ
ცივია. ნაკლებად ეტყება ხალხი. ჯაბუსაც
უფრო ამიტომ უყვარს ეს ადგილი.

უსიტყვო და ტლუ კაცია ბუჭგა მებონია.
ოცდაათ წელს იყო გადაცილებული მექანი-
ზატორობას თავი რომ დაანება და ჯაბუსთან
წამოვიდა ქალაქში შოფრად. არც ჯაბუს უყ-
ვარს ყბედი ხალხი, ამიტომაც ადვილად ეგუება
ბუჭგას უხეშ ბუნებას. საქმე ისაა, რომ უსი-
ტყვო ბუჭგა საათის მექანიზმივით ზუსტია, საქ-
მეში დაუწარმელი და უტყუარი. დღე იქნება თუ
ღამე, ბუჭგა ყოველთვის მზადაა მოგვესახუ-
როს. ხუთი წუთითაც რომ დატოვოს მანქანა-
ში, უკან მობრუნებულს უტყვილად ჩაძინე-
ბული დახვდება. მაგრამ საქმარისია, ხელი ოდ-
ნავ შეახოს მანქანის სახელურს, რომ ბუჭგამ
მაშინვე გაიღვიძოს და ძრავა ჩართოს. ასეთ
კაცს იშვიათად შეხვდები ადამიანი. ისეთ რთულ
საქმეში კი, ჯაბუ შელია რომ ემსახურება, ბუ-
ჭგა ნამდვილი აღმოჩენაა.

ცურვა არ იცის შელიამ, ვერ მოასწრო. სპი-
რიდონმა აქეთ რომ გადმოიყვანა, უკვე ექვსი
თხა მყავდა ჯაბუს. იმათ მოვლა-პატრონობას
ანდომებდა მთელ დროს. იქდა მთის კორტოხ-
ეზ განმარტოვებით, თან თხებს მწყემსავდა და
თან შურითა და ნატვრით შესცქეროდა ზღვაში
მოხანავე ბავშვებს.

ეს ყოველდღიური მარშრუტია: ბუჭგა ჯერ სა-
ნაპიროს გაჰყვება პლაჟის ვანსწვრივ, მერე ქა-
ლაქის ცენტრს რომ დაუპირისპირდება, შადრე-
ვნებიან მოედანს წრეს დაუვლის და ეკვალი-
პტის ხეივანს გაჰყვება, ჩაუვლის რამდენიმე
დასახვენიველ კორპუსს და ახლა მარცხნივ უხ-
ვივს. ეს ადგილები ყოველთვის ხალხმრავალია.
ერთმანეთს მიუღობაზე აქ კაფები და სხვა-
დასხვა პროფილის რესტორნები. აქვე მრავა-
ლი სვაპრო და საუკვეებიცაა. რესტორნები
მოცეკვავე ხალხითაა სავსე. ძირითადად თანა-
მედროვე ცეკვინა ცეკვავენ. ცეკვა არ იცის
შელიამ, არ მქონია შესწავლის დრო. ბუჭგა
რომ ბუჭგაა, ისიც კი თავისუფალ დროს აქ ატა-
რებს და ტურისტ გოგონებთან შეიკ ცეკვავს.
იქნება ამიტომ არ უყვარს რესტორნები ჯაბუს.
ეს დაღამებისწინა რიდი ძილის ადგილით
აუცილებელია ჯაბუ შელიასათვის. ჯერ ერთი,
ქალაქის ოპერატულ სიტუაციის ანსებას და,

რაც მთავარია, ზოგ-ზოგებს იმასაც ახსენებენ/
ჯერ აქ ვარ და ფრთხილად იუავითო. ბევრს
მქმნელს კუყუაზე მოიყვანდა საღამო ხანს შე-
ლიას გამოჩენა.

ორმოცდახუთ წელს ისე მაღლია, ცოლი არ
შეურთავს. არც არავის მყვარებია ოდენმე და
არც თვითონ იკლავდა სიყვარულისთვის თავს.
საქმე იყო მისი სატრფო და საყვარელი. მის
სულსა და სხეულში გაბნეული, მომარტოვებულ-
ი და ყველაზე მნიშვნელოვანი. უცნაური
ნიჭი მიუზიკა მას ბუნებამ, რაღაც ზებუნე-
ბრივი უნოსვა და ალღო. საქმარისი იყო კვალი
დაეღწა, რომ დანაშაუვ ვეღარსად წავიდო-
და. ვერც პრაქტიკულად და ვერც მეცნიერულად
ვერ აგხსნიდათ ჯაბუ შელია თავის სამებრო
მეთოდებს. ეს მისი შინაგანი ბუნება იყო, რა-
ღაც განსაკუთრებული შემოქმედებითი ნიჭი.
მიჰყვებოდა ერთხელ დაღმადულ კვალს და
შეუცდომლად მიადგებოდა დანაშაუვს. კაცმა
რომ თქვას, თვითონაც არ იცოდა როგარ
ხდებოდა ეს. რაც მთავარია, და ყოველთვის
უტყუარად. რამდენ საქმეს გაუვლია მის ხე-
ლში, რამდენი დანაშაული გაუხსნია, ვერც კი
დაითვლის. მთელი ოლქის არამზადები მისი
სახელის უბრალო ხსენებაზეც კი შიშით
თრთოდნენ. კონტრბანდისტები და შუღერე-
ბი, ნარკოტიკებით მოვაჭრენი და აფერისტე-
ბი, ბინის ქურდები და სპეკულანტები, მსხვილ-
მსხვილი ჯიბიერები და კაცისმკვლელები.

ბუჭგას ვილისი ბულვარს რომ გაუყვა,
ფრთხილად შეირჩა შელია. აქ, ჩამოვლის გარ-
და სხვა საქმეც მქონდა დღეს. თითქოს პი-
რდაპირ იყურებოდა, სინამდვილეში კი მთე-
ლი ეს ყვავანები თვალთახედვის არეში მქონდა
ყავანების წინ, მარმარილოს ფილაქნებზე,
ტილოს ჭრელი სკოლების ქვეშ ხალხი წყნარად
ცვადა ყვავს, გაზეთებს კითხულობდა და ერ-
თმანეთს ენაუბრებოდა. ძირითადად ჯგუფ-
ჯგუფად იდგნენ, დროის მოსაკლავად ერთად
თავშეურიდნი. კანტიუნტად თუ დანახავდა
ადამიანი მარტო კაცის ის მარტოკაცი შელია
რომ ეტება, სულ განაპირა სკოლის ქვეშ იდ-
გა, მაღალი და აწოწილი, დაუდევრად ეცვა,
საკმაოდ შეფერტხილი შლაპიდან ოკრობოკ-
როდ შეტრლი გრძელი თმა გამოსჩრიადა.
ყავს სვამდა, გაზეთს ათვალიერებდა და თან
გაფაციცებით გასცქეროდა ფილაქნის გასწვრივ
გამავალ ბულვარს, რომდევრც ახლა მოსეირნ
ხალხით იყო სავსე. შელიას მანქანა რომ და-
ინახა, ცალუბად გაიღმა, შლაპა ოდნავ ას-
წია, მერე გაზეთი გაეცვა, უხეში ჩაიღო და
მოსახვევში შერგო თავი. სანაპიროსკენ აიღო
გეზი. მარტო ბუჭგამ და ჯაბუმ შენიშნეს ეს.
ბუჭგამ მანქანა შეაბრუნა. სასტუმროს წრე
დაარტყა და ახლა პურის ქარხნის მიმდებ-
რე ვიწრო ქუჩებით გაჰყვა პლაჟს ცერად.
მერე ერთ ბნელ შესახვევში ჩაყვინთა და მე-
ზღვაურთა კაფესა და პორტის პაკაშუს შუა

გაჩრილ ჩიხში ამოჰყო თავი. მანქანა გაჩერდა თუ არა იმავე წამს შეხტა შიგნით აწოწილი ბუღალავა.

— როგორ არის საქმე? — წყნარად იკითხა შელიამ და სიგარეტს მოუკიდა.

— ერთი სიგარეტი მომეცით, უფროსო! — წერილი ხმით წაიძვრა ბუღალავამ და ბუჭგას გადახედა. ბუჭგა უხმოდ ჩავიდა მანქანიდან და ჩიხში შემოსასვლელისაკენ წავიდა სტვენასტკენით.

ციხის ტალანებში მკვეთრად ისმის ფეხის ხმა და ღურსნენებით მოკედლილი ჩექმის წყარუნი, ჩაბუ მერცე კამერასთან ჩერდება. ერთხანს ფრთხილად იუუერება საჭვრეტიდან, მერე ზედამხედველს განაგრგულებას აძლევს — გააღვი ზედამხედველი ხმაურით აღებს რკინის მძიმე კარებს და ჩაბუს უკან ისევ სწრაფად კეთავს. კამერაში დახუთული მათერია და სიგარეტის კვამლი დგას. საწოლზე დაუჩრდილებლად წამოწოლიდა გრძელფეხება, ქერათმიანი კაცი და ჩაბუს ცნობისმოყვარობითა და ფარული შიშით შესცქერის. მხოლოდ პოზას არ იცვლის. იცის, ფეხზე რომ წამოდგეს, მოძრაობით გათქვამს თავის მღეღვარებას და დაგრგოვლ ბოდმას, ამიტომ ცლილობს, თვალბში მრისხანება დაიგუბოს და ასე პირისპირ და თამამად შეაგებოს მზერა გამომძიებელს.

— თავს როგორ გრძნობთ? — ფრთხილად, თითქოს თანაგრძნობით და თანაც ირონიით ეკითხება პატიმარს, თითქოს არ იცოდეს ბუღალავას დამუშავებული კაცი რა დღეში იქნება. მარტო ჩაბუმ იცის ბუღალავას ერთი შეხედვით სუსტი და გამხდარი თითების მარწუხი. იცის, რა ძალითა და ენერგიის პატრონია ეს კაფანდარა, გაუცნობიერებელი ბუნების ადამიანი, ხანდახან საბავშვო ლეკვისხაც რომ წერს და რაიონულ გაზეთებში აქვეყნებს.

— არა მიშავს, თქვენ კი მგონი დაგვიწყვლით! — თქვენ თავს რა დამავიწყებს! — ჩაიციხა ჩაბუმ, ამით პატიმარს აგრძნობინა, ჩემთვის მტად ძვირფასი შენაძენი ხართო.

— კიდეც ვიმეორებ!... — პატიმარი ოდნავ წამოიწია და ბოროტად დააკეცა თვალები. — —მე იმ ქალთან ძალა არ მიხმარია, თვითონ დამპატიოა შინ. სულ ორი საათის გაცნობილები ვიყავით. თავიდანვე თვითონ გამომელაპარკა პლაფზე. რესტორანშიც უთქმელად წამომყვა. შამანურს ჩემზე უკეთესად სწავლა, სიუვარულშიც თვითონ გამომიტყდა, პირველად თვითონ შემომთავაზა. მერე მასთან რომ მივედი და გაეშვივდი, მაშინდა ატეხა კივილი. თქვენი თანამშრომლებიც ისე საქაროდ გაჩნდნენ, თითქოს საწოლქვეშ მყოფი იყავით. — პატიმარი შეჩერდა, ღრმად ამოისუნთქა, ძალა მოიკრიბა და განაგრძო: — ერთი სიტყვიც, ეს სრული პროვოკაციაა. მე პროტესტს ვაცხადებ. — ისევ შეი-

ცადა, ხელის ზურგით სახიდან ოფლი მოიწმინდა და გამომცდილად შეხედა ჩაბუს სასაცილოდ და ჩქარა ლაპარაკობდა, შესაძლებელია ბალტიისპირული აქცენტით. ლამაზი ვაჟი იყო, მაგრამ სიცხეს და მღელვარებას სრულიად დედაბუნებინა. — მწყურია! — უცრად წამოიძახა.

ზარბად და დიდხანს სვამდა ცივ წყალს, ცოტა სახეზეც შეისხურა. მერე ისევ ჩაბუს შეხედა. ერთიანად კითხვის ნიშნად იყო ქვეშლი.

— თქვენ უკვე ყველაფერი კარგად გესმით. რაღა თქმა უნდა, ქალი ჩვენგან იყო მოგზავნილი, მაგრამ ამას ხომ ვერავინ დაგიდასტურებთ? არადა, თქვენი ნამსახურებათა სია იმის საშუალებასაც გვაძლევს, კარგად დავსაჯოთ. გაუპატიურების მცდელობა სამჭერ ნაციხარი კაცისთვის... გესმით, არა? მოდით პირდაპირ საქმეზე გადავიდეთ, აქ, — ჩაბუ შეჩერდა და საქალაქის დაპარა ხელი, მუხლზე რომ ეყო უტუც მოწმესავით. — ყველაფერია თქვენს შესახებ. ყველგან დავუკავშირდით, სადაც საჭირო იყო. უკელა საჭირო ცნობა ხელთა გვაქვს. უფრო მეტსაც გიტყვით, ცოტა ხანში გაგივებთ კიდეც. მაგრამ წერილი გინდა, მხოლოდ ამის შემდგომ იქნებით თავისუფალი. დროებით, ბუნებრივია, საღმე შორს წახვალთ, რომ თქვენიანებმა ისევ პატიმარად გიგულონ, მხოლოდ დროებით, მერე კი იცხოვრებთ როგორც ვენეციე, უკეთესია წესიერ კაცად იქცეთ. ამაზე თქვენ ბუღალავაც გელაპარაკათ.

— დიხას! — ზიზღით გაიქნია თავი პატიმარმა. — თქვენგანვე მოგზავნილი კრუხი. მაგარი ბრჭყალები კი მქონია. თავიდან თავს ვეველებოდა, რას ვფიქრებდი, ერთი სუსტი, საცოდავი, უბედური კაცი მეგონა. თურმე... ჰმ, — მერე ბალიშის ქვეშ სწრაფად შეტყო ხელი და იქიდან კონვერტი ამოიღო, — აი წერილიც, მეტის თავი აღარ მაქვს. მისამართი ბუღალავამ იცის. დღეცვე გადაეცით და მანქანაც ამოქმედდება. ჯანდაბას მაგათი თავი. მე აქ მეტს ვეღარ გავძლებ. სული ამომხდება ნამდვილად.

ჩაბუმ სწრაფად გამოართვა კონვერტი. გულში გაეცინა „წინდახედულ ბუღალავა ამაზეც უზრუნიაო“, სწრაფად ჩაიკითხა, კმაყოფილი დარჩა. მერე წერილი საქალაქში ჩალო, რომელიც ისევ საკულდაგულოდ შეკრა.

— გამადლობ! — გულითადად თქვა ჩაბუმ. — თქვენ ძალიან დაგვეხმარეთ. ჩვენი პრობაც შეისრულდება. სხვა ხომ არაფერი გინდათ?

პატიმარმა ცალკედ და ირონიით გაიციხა: — ვისცი და უკა!

— გექნებათ! — ჩაბუს გაახსენდა ამ ორი დღის წინ რომ მოუტანა ვიღაცამ ერთი

ბოთლი ვისკი. თვითონ მაინცდამაინც არ უყვარდა ნაირ-ნაირი სასმელები, ნამდვილად შემოუგზავნიდა, იმდენად ძვირფასი და ახლობელი გახდა ეს უცხო კაცი ახლა მისთვის. — გეპნებათ! — ისევ გაიმეორა და ფეხზე წამოაგება, პატიმარს ხელი ვაუწოდა, — მხნედ იყავით!

პატიმარმა გაოცებით და გამომცდელად შეხედა, მიხვდა, გამომჩიებელი ნამდვილად აპირებდა, იმას, რასაც ამბობდა, ყოველგვარი ემპაიობის გარეშე.

„სიტყვის კაცი უნდა იყოს“, გაივლო გულში და თვითონაც ვაუწოდა თავისი დასუსტებული, ოფლიანი ხელი.

პალმების ჩრდილი საღამო უამს უფრო ჩამუჭარდა და ეხლა ძნელად თუ დაინახავდა აქ მდგარ ადამიანს ვინმე. ბუჭგას „ვილისი“ უფრო მოშორებით იდგა, ტრიფოლიატის ვიწრო ორღობეში. აქედან მოჩანდა შედარებით გაშლილი ადგილი და ერთმანეთის მიყოლებით ჩამწკრივებული ცისფერი კოტეჯები. კოტეჯებს გარშემო მაღალი რკინის მესერი ევლო, რკინისავე კიშკრებით და შიგნით მანდარინი, ხურმა და ფეიხოა ხარობდა. კონდრიან ხასხასა ეკლებს მოკირწყლული, ღამაზი ბილიკები გასდევდა ფართო აივნებამდე. ყველა ეწოში მოჩრდილი გარაუთ იყო და შუქიც უხვად იღვრებოდა ფანჯრებიდან.

უკვე მერამდენედ მოდიოდა ჯაბუ შელია აქ და ასე მგელივით შესცქეროდა ამორჩეულ ფანჯრებს. ეს მარტო ბუჭგამ იცოდა, ალბათ, ასე კიდევ ბუალავამ, სხვამ არავინ ამქვეყნად. თვეების მანძილზე მოდიოდა და ასე თვალგაშტერებული შესცქეროდა, თითქოს რაღაც ძნელი ამოცანის ამოსხნას ცდილობსო. კაცმა რომ თქვას, მართლაც ასე იყო, აქ დავაროვილი სიმღიდრისა და სიუხვის წყაროს ამოხსნის სურვილი აწუხებდა ჯაბუს. გამოვლილ მაძებარს მარტო აქ ღლატობდა იღბალი, აქ ვერ შეაღწია მისმა უტყუარმა ალღომ არა, შეაღწია, მაგრამ ხელი ვერ მიაწვდინა. ეს ყველაფერი მის წემოთ იყო, მასზე მაღლა იდგა. აქ სხვა ნიღბებით ცხოვრობდნენ, მისთვის დღემდე უცნობი ნიღბებით. დანაშაულის სხვა მექანიზმი მუშაობდა აქ. აქ შოპენის ნოქტიურნი, ბროლის ჭაღების ელვარება, ღაღი სიცილი და ძვირფასი ფარდების ნაწი შრიალი მეფობდა. აქ ფრანგული სუნამოს ნაწ სურნელებსა და ძვირფას ტანსაცმელში იყო შემოსილი დანაშაული. ვერ მისწვდა და დაიღადა. მისი ალღო, მისი უტყუარი ალღო კი დღედაღამ არ ასვენებდა. აქეთკენ ეძახდა, აქეთკენ უზიძგებდა. ისიც ყოველ საღამოს ერთგული შეუვარებულებით აქ იდგა, დაბერილი ნესტოებით; ხარბად ისუნთქავდა ფარდების ნაწ სურნელს, ისრუტავდა ჭაღების ელვარებას და ლად სიცილს. ისუნთქავდა რესპექტაბელური

დანაშაულის სუნს და სისხლი ემღვრებოდა, საკუთარი უძლურება კრუნჩხვას მისი გულს ურევდა, იდგა და ქანცმილეული კბილებს აღრქიალებდა.

დღის დასრულდა ყველაფერი, უფრო სწორად, დღაც დასაწყისი დასასრულისა. აღსრულდა წლობით ნაფიჭრი და ნაოცნებარი. არასოდეს გამოუჩენია ამდენი გამჭირაობა შელიას, ამდენი ეშმაკობა. რამდენი ხლართა და აი, მოქსოვა კიდევ ბადე. ახლა ბევრი რამ უკვე მის ხელში იყო. ბევრი არ იცოდა, მაგრამ გუმანით იყო ყველაფერს მიხედვით. იცოდა, წერილი, დღეს რომ ამდენი წვალების შემდეგ ხელთ ივლო, თავისას იზამდა. ამოქმედდებოდა, ამოძრავდებოდა ის უხილავი მექანიზმი, რომლის დანახვაც ასრტივად ეწადა. არ იცოდა რატომ, მაგრამ უტყუარად გრძნობდა, რომ ანკესს უნეტად ის დღავი წამოეგებოდა, მას რომ უნდოდა. ამიტომ იდგა დღეს აქ, იდგა უკანასკნელად, რადგან უახლესი ხანში ბოლოს მოუღებდა ყველაფერ ამას, ძირფეხიანიდ ამოძიკვავდა მძულვარებით.

ფრთხილად გატრიალდა და ბუჭგასკენ წავიდა. ბუჭგა ორღობეში მანქანასთან ჩაცუცქულიყო და ისე ეწეოდა სივარეტს. უფროსი რომ დანახა, სივარეტი ძირს დააგდო, ფეხით ჩააქუთიტა აუალო მიწას. მერე სიჩქარე გამორთო და მანქანა უკუსვლით დააცურა. შუქი ჩამქრალი ჰქონდა და ჩუმად მისრიალებდა სიბნელეში. მერე, გზაზე რომ დადგა და კოტეჯების თვალთახედვას მიეფარა, ფარგზა ჩართო და ჯაბუს დაუწყო უღლიანი ჯაბუც მალე მოვიდა, კარი გახსნა და სწრაფად შესტა მანქანაში. ბუჭგამ მანქანა დასძრა და თათარგორისაკენ აიღო გეზი. ახლა დანამდვილებით იცოდა, უფროსი რომ იქით მიიჩქაროდა.

ჭერ მალდავანკას აივლიდნენ, კობტა, პატარა-პატარა ხის სახლებით დამშვენებულსა და მწვანეანი ევოებითა და ბაღჩა-ბაღებით შებურთილს, მერე უფრო ზევით აიწვედნენ თათარგორისაკენ, საღაც ბოშებით, ბერძნებით და სირიელი ქურთებით ცხოვრობდნენ. თათარგორაზე ჭრელი მოსახლეობა იყო — ქვის მთელელები, ხუროები, წვრილ-წვრილი ხელფსნების და გაურკვეველი პროფესიის ბოშები.

ზინაც აქ ცხოვრობდა, პატარა ვარდებიანი ეწო ჰქონდა, სამოთხიანი ხის სახლი. ღამაზი და კოპანია იყო აქაურობა. ვიწრო ოთახები და ვარდების სურნელება განსაკუთრებულ მყუდროებასა და მიმზიდველობას ანიჭებდა სახლს. ერთი სული ჰქონდა ხოლმე დაღლილსა და დაქანცულ ჯაბუსს. ყოველ საღამოს აქეთ წამოსულიყო. აქ, იყო ერთადერთი ნავსაყუდელი მისი დაღლილი სულიხათვის, მხნეობის ერთადერთი წყარო. ზინა ამ ოროდენ წლის წინ გაიცნო. საკმაოდ საეჭიო საქმეში გაეხვიათ კონტრაბანდისტ ბოშებს, იმათ

ბარონს ჰყვარობდა და კონტრაბანდულ სა-
ქონელსაც ინახავდა. მერე უყვლა რომ დაი-
ჭირა ჭაბუმი. ზინაც ძალაუნიებურად გაება სა-
ქმეში. მაშინვე მიხვდა შელია, ამ ლამაზ
ქალს არავითარი კავშირი რომ არა ჰქონდა
მთელ ამ ბნელ-ბნელ საქმეებთან, მაგრამ მა-
ინც საქმეში გადიოდა და სასტილიც ეკუთ-
ვნოდა. ერთი იყო, პირველად რომ დაკით-
ხა და მის ფართოდ გახეილ შეშინებულ თვა-
ლებში ჩაიხედა, იგრძნო ქალის ძალა, გუ-
ლის შეუტოკდა და შეუვარდა ქალზე, მერე
უყვლა კიდევ იხმარა, განსაკუთრებით ვენსა
და იხსნა ლოდვი. მისდა უნებურად მოხდა
უყვლაფერი. ზინა ჭაბუს მიმართ თავს მოვა-
ლედ თვლიდა და ლამაზი სხეულითა და აღე-
რისით უზღვა ვალი. სიუვარულზე ლამაზაკი
შედმეტი იყო, დიდი ხანია გამოსულიყო სი-
უვარულის ასაკიდან და თანაც წლებით ან-
გარიშინაობასთან დაკავშირებული ურთიერ-
ობები დაუწერელ კანონად ქცეულიყო მის-
თვის. თავისივე მონდომებით გახდა ჭაბუს სა-
უვარელი, როგორც ადრე მოზოთა ბარონისა
იყო. კრელაბურლა კაბებისა და სხვა უხვად
ბოძებული საჩუქრებისათვის. ჭაბუ შელიას
რომ ასეთ საეჭვო კავშირში თავი არ უნდა
გაეყო, ეს თავადაც კარგად უწყოდა, მაგრამ
იმდენად ძლიერი იყო ლამაზი ქალის მიზი-
დულობის ძალა, ისე მოშვივებული იყო მთე-
ლი მისი არსება სიუვარულს, რომ თავი ვე-
ლარ შეიკავა და დაუფიქრებლად გადაეშვა ამ
მორევში.

ახლა უოველ საღამოს აქეთ მოიჩქაროდა.
შერგავდა თუ არა თავს ზინას ეზოში, სხვა
ცხოვრება იწყებოდა მისთვის. უყვლაფერი
მიძმო და დამდელი, მალდავანკას ქვემოთ,
ელნათურებით გავარვარებულ ქალაქში რჩე-
ბოდა. აქ სხვა იყო. აქ იყო სიმშვიდე და მორ-
ჩილება, აქ იყო ლამაზი ქალი და სიუვარულის
სუროვანი. მაგრამ მისთვის, სიუვარულგამოუ-
ცდელი კაცისათვის, ეს სუროვანიც ტბილი
იყო და მიმზიდველი. ზინა მისი მოსვლისას არც
აღვრთოვანებას გამოხატავდა და არც სიხა-
რულს. იღებდა, როგორც დაუცილებელ მოვა-
ლევებს, ისე, ექიმი რომ აღვხედება პაციენტს —
მრავალი ავადმყოფის მსახველი და თანაგრძნო-
ბის უნარდაკარგული, რომელსაც პროფესი-
ული ეთიკა უკარნახებს, მგრძნობიარედ და
აღერსიანად მოეცემა. ვახშამს გაუწყობდა, მე-
რე წინ დაუჭრებოდა და თვალბეჭეტი მორჩილ-
ბით შესცქეროდა. ჭაბუ სიამოვნებით ჭამდა
ზინას პელმენებს, კარტოფილის დვეგებს და
ათასგვარ უცხო სასუნავს და ნეტარებდა.
ერთ კერძს რომ მოათავებდა, ზინას ახლა მე-
ორე გამოქანდა, „აღარ მინდა!“ — იძახდა სი-
ცილით მამქალი ჭაბუ — „ჭამე, ჭამე, უფ-
როსო, ძალას შეგატებს!“ — ჭაბუს ეს „უფ-
როსო“ ნერვებს უშლიდა, მაგრამ არ იმჩნე-
და, ვერ შეაჩვია ქალი ნამდვილი სახელით

მემართა. ახლა თვითონ უწყებდა პატრუს
„შენცა ჭამე, უფროსო, შენ რა, არ გიკრძა
ძალა?!“ ზინა იცინოდა: — „მე არა, მე მთელი
დღე უფროსის მოლოდინში საქმელს ვჭამ და
მინავს, მე ძალა ჭარბად მაქვს!“

მერე ჭაბუ მუნდრის გაიხიდა და ტრუსე-
ბის ამარა იქდა ფუმფულა სავარძელში, სიგა-
რეტს აბოლებდა და ზინას შესცქეროდა. ზინა
დაურიდებლად იხანდა მის თვალწინ ტანს და
ლოგინს აგებდა. ზინა გრილი იყო და მდუ-
მარე. ჭაბუ აღერსად იღვრებოდა და ლამის მო-
მკვდარიყო სურვილისაგან. ზინას ნაწი, ქათქათა
სხეული დაუოკებლად იწიდავდა და ახლებდა.
თავდავიწყებით ეძლიოდა ვნებას. ქალი კი იწვა
მდუმარედ, შორეული, გრილი და უცხო. ეს
გაუწაწილებელი სიუვარული და აღერსი უფ-
რო ახლებდა ჭაბუს, სისხლს უფლვრევდა,
სულს უფორიაქებდა. იცოდა, ამ ქალის კიით
გზა აღარ ჰქონდა, ვეღარავის შეიუვარებდა
ახლა, უკვე გვიანდა იყო. არადა, ვერ იქნა და
ვერ მიაღწია ვნებიან აღერსსა და სიტყვას.
სხვებისაგან დაფარულად მოძუმძულია ზვადი
მგელივით საკუთარი არჩივის დასანარჩუნებლად,
საკუთარ ნადვლზე. ისევ და ისევ ჭიუტი და-
ფინებთ ისაკუთრებდა მიმზიდველ სხეულსა და
სილამაზეს. მაგრამ გრძნობდა, ასე დიდხანს
რომ ვეღარ გაგრძელებოდა, დადგებოდა დრო
და ამასა ბოლო მოვლებოდა. დაუდგებოდა
დასასრული ზინას მიერ შეუცნობლად და-
დგენილ ვადას ვალის გადახდისა. მერე ზინა
სხვასთან წავიღოდა, ახლა სხვას გაუშლიდა
ლოგინს, სხვას მიართმევდა ძმუნდა ლამაზ
სხეულს და ვნებებისაგან დამცხრალ, გაგრძე-
ბულ სულს. ამის გაფიქრებაც კი წარავდა და
აფორიაქებდა. აფრთხობდა მოსალოდნელი და
შეუცნობელი დასასრული. არც კი იცოდა რა-
დის დადგებოდა ეს შემზარავი წუთი. შიშე
დაუფლავდა, ქანცამწყვეტი და სულის შემეჭმელი
შიში. და არსად ჰქონდა თავშესაფარი ამ
მთარგუნველი შიშისაგან.

კოტეჯების უბანში, დიდი, ცისფერი კოტე-
ჯის ქვემოთ, ტრიფოლიატის დაჩრდილულ ორ-
ლობისთან ლურჯი „ფიატი“ იღვა. მაღალი, შა-
ვწვერა, ლამაზი ახალგაზრდა კაცი სიგარეტს სი-
გარეტზე ეჭაჩებოდა და კოტეჯს თვალმოუშო-
რებლად შესცქეროდა. კოტეჯის წინ შავი,
კრიალდა „ვოლგა“ იღვა და პატრონს ელოდებო-
და. ბოლოს როგორც იქნა, გაიხსნა კიშკარი.
ეზოდან მაღალი, ჩახსენილი, დიდათავა კაცი
გამოვიდა. მოხდენილად და მდიდრულად ეცვა.
სხარტად მიუახლოვდა „ვოლგას“ და სახელურს
მისწვდა. „ფიატი“ მდგარმა ახალგაზრდამ
სიგარეტს გადააგო, ბელი თავის ვანსწვივ დი-
ნჯად და მოლოდინად გამართა და იმევე წამს
წრულ იქეჭა. „ვოლგასთან“ მისული მამაკაცი
უკან გადაქანდა, მერე ისევ წინ გადმოიწინა,
ხელებით მანქანას დაეყრდნო და ნელა ჩაცუ-

რდა მიწაზე. ახალგაზრდა კაცი „ფიატი“ შე-
ბტა. მანქანა უყუსვლით თავდაღმართზე დაა-
გორა და სწრაფად, მოტორის გაძლიერებულ-
ღმუილით მოსწუდა იქაურობას. იმ ადგილზე,
სადაც „ფიატი“ იდგა, სიგარეტის ნაწამურ, „ფი-
ატი“ საბურავების ნაქდევი და აქ რამდენიმე
დღის წინათ გავლილი ვილისის ძველი. უკვე
გადარეცხილი კვალი მოჩანდა.

გერონტი ბელაგა „სოკოს“ ქვეშ იდგა და
დინჯად სვამდა ყვავს. ცხელიდა. გერონტის მა-
ინც ძველებურად ეცვა. თხელი ტილოს ღაბა-
და, თავზე კი შეფერთხილი ფერის შლამა ეხუ-
რა. ქუდს ქვემოდან ორკობოკროდ გამოსჩროდა,
საკუთარი ხელით. უგერგილოდ შეჭრლი ჩალი-
სფერის თმა მისკენ მომავალ მწვანე ფერის
მანქანას რომ მოჰჭრა თვლი. უჯანახვარი
ყლუქი ცხელი ყავა ერთი ამოსუნთქვით გადა-
ყლამა. მის წინ გაშლილი საღამოს გაზეთი
აიღო, უბეში ჩაიკურა და შლამას წაავლო ხე-
ლი. მანქანამ გვერდზე რომ ჩაუარა, შლამა მი-
სალმების ნიშნად ოდნავ აიწია კინკრისოდან,
მერე „სოკოდან“ ჯამოძგრა, ხანაპიროსკენ
გაუხვია და დინჯად გაუყვა ნაპირს. მზე ჩაღი-
ოდა, დიდი, წითელი დისკო წყალს ეხებოდა
წად დისკოს პირზე თოლიების მთელი გუნდი
ჩამჭდარიყო და გამრეებით კორტინად ზღვას.
ბელაგას უყვარდა ბუნების ეს საოცარი მო-
ვლენა. ყოველთვის აოცებდა და აღტაცებაში
მოჰყავდა მზის ჩასვლას. მიდიოდა და ახალი
ლექსისათვის შესაფერის რითმას ეძებდა.

ბუჭგამ მანქანა რომ შემობარუნა, უეცრად,
თითქოს მიწიდან ამოძგრაო, წინ ლიტენანტი
გოგავა გადაუდგა. ავტონისპექტორი. ბუჭგამ
ჭაბუს გადახედა და მანქანა მკვეთრად დაა-
მუხრუჭა.

— ჩეპეა, უფროსო! — ძლივს ამოღერდა
გოგავამ. ოფლიშ იყო გაწურული და ნერვა-
ულად ატრიალებდა მოტოციკლის სახელურს,
მოტოციკლი გრუხუნებდა და გაუჩერებლად
ტარცალებდა — მკვლელობაა. სამმართვე-
ლოში ჭითხულობენ. რაკითი გადმოგვცეს
მოგანათო! — ჭაბუშ უჩუმრად გადახედა თავის
რაცანას. დილიდან გამორთული ჰქონდა.

— შენ თვითონ რას ეძებ? — შეუბრუნა
კითხვა შელიამ. — „მკვლელებს ვეძებთ ყვე-
ლანი. მანქანით ყოფილან. ლურჯი „ფიატი“
ა, გავიხვითქე სირბილით რამდენი ლურჯი „ფია-
ტი“ გაიფლის ამ ტრასაზე, ღმერთმა უწყის. ყვე-
ლის უნდა გამოვედევნო და მძღლოვის ვინაობა
დავადგინო. ჭგირ ორდა!“ — მოტოციკლი შემო-
აბრუნა და ცენტრალური გზისაკენ აიღო გეზი.

დიდნანს არ ამოუღია ხმა ჭაბუს. დინჯად
იწმინდდა ცხვირსახოციო სახეზე მოდებულ
ცვარს, მერე ღრმად ამოიხვნეშა და ბუჭგას
დააკვირდა, დაკვირვებით შესცქეროდა, თით-
ქოს უცხო ყოფილიყოს, მერე ხმადალა, მა-

გრამ გარკვევით თქვა: — „სლაფზე წამიყვ-
ნი!“ — ბუჭგას გოცებას საზღვარი ახლა
ნდა. უფროსი გოგავას შეხვედრის შემდგომ
თაქვედმოგლტილი უნდა გაქცეულიყო სამმ-
ართველოსკენ. მერე, რაც მოვაგროა. შელია ერ-
თხელ და სამუდამოდ დადგნილ განრიგს არ-
ღვევდა, ეს კი ბუჭგასათვის სრულიად უცხო
და სასწაულებრივი რამ იყო. მაგრამ წესრი-
გისა და ბრძანების მორჩილი კაცი იყო ბუ-
ჭგა მებონია, იცოდა, რადგან უფროსმა თქვა
ასეა, ალბათ, საჭიროო. მანქანა შეაბრუნა და
პლაჟისაკენ გასწია.

მზე უკვე ჩასულიყო და ბინდბუნდი იკრი-
ფებოდა ირგვლივ; ზღვას ტუყისფერი დასდ-
ებოდა და თოლიებზე კანტიკუნტად მოჩანდ-
ენ აქა-იქ. შორის ხანაპირო შექურა აციცინი-
და და პირველი სხივით მოსინჯა სივრცე. შილია
ქვიშაზე იჭდა და რაღაცაზე ისევ დაძაბულად
ფიჭრობდა, მერე ისევ ხმადაბლა და გარკვე-
ვით თქვა: — წადი ბუჭგა სახლში, მარტო დამ-
ტოვე!... ტლურ კაცი იყო ბუჭგა მებონია, მაგ-
რამ ამ სიტუაციაში თან უფროს ამოძრავა რა-
დაც. — უფროსო!... ხმა ჩაუწყდა, ჩაახველა,
მაგრამ შელიამ აღარ მისცა ახალი ტირაღის
წამოწყების საშუალება. — წადი-მეთქი, ასე
მჭირდება მე ახლა. მერე ფეხით წავალ. მომი-
ხედა კიდეცა. წადი ბუჭგა, წადი. ხომ იცო,
არ დავიკარგები. ხუთი თითივით ვიცნობ აქა-
ურობას! — ბუჭგამ აღარ იცოდა რაღა ექნა, მა-
გრამ ძვალ-რბილში გამჭდარი კანონიერებისა და
უფროსისადმი მორჩილების გრძნობა თავისის
შერბოდა. მძიმედ, ფეხთარევიო წვადა მან-
ქანისაკენ. გული რაღაც უცხოა და შეუცნო-
ბელს ეუბნებოდა, თუმცა ვერ მიმხვდარიყო,
რას ნიშნავდა ეს მერე ძრავა ჩართო და ქა-
ლაქისკენ წვაიდა. კარგა მანძილი რომ გაიარა,
მანქანა გაჩერა და შელიას გახედა. შორის
მერთალად მოჩანდა ქვიშაზე მჭდარი კაცის
ღანდი, ჭაბუ გაუნძრევლად იჭდა და ისევ
ზღვას გასცქეროდა. ამან ცოტა დაამშვიდა.
მანქანა ისევ ჩართო და ადგილიდან დასძრა.

ჭაბუშ ტანთ გაიხილა. ცოტად გაქცა ტა-
ნსაცემლი და ქვიშაზე დასლო. მერე ფეხით მო-
სინჯა ზღვის წყალი და ნელა შევიდა შიგ.
მკერდამდე რომ მისწვდა წყალი, შეჩერდა.
ცას ახედა. მერე ისევ გადადგა რამდენიმე
ნაბიჭი. ესიამოვნა გრილი წყალი, დაშვიდა,
დაწუნარდა. კარგა ხანს იდგა ასე გარინდუ-
ლი და თანდათან ეუფლებოდა მისთვის აქაღდე
უცხო, აღერსიანი სიმშვიდე. თითქოს რაღაც
მძიმე ტვირთისაგან გათავისუფლდაო, ისეთი სი-
მსუბუქე იგრძნო სბეულში...

არის აღმანიის ცხოვრებაში ტკივილი, რომე-
ლიც ერთხელ და სამუდამოდ დაიბუღებს
მის არსებაში. დაიბუღებს და მას ვეღა-
რავითარი სხვა ტკივილი, ღროთა მსვლე-
ლობა თუ სხვა ბედნიერი ამბავი ვეღარ ამოაგ-

დებს მისი არსებიდან. რა არ შეხვედბა ადამიანს მისი ხანმოკლე სიცოცხლის ეკლიან გზაზე, რამდენ იმედის გაცრუებასა და ოცნებების მსხვერვის გადაიტანს, მაგრამ ბევრს შალე დავიწყებს, ბევრისათვის მრავალ კეთილ საზღაურსაც მიიღებს და, რაღა თქმა უნდა, მისი მხსნიერებიდანაც სწრაფად ამოშლის ადრე გადატანილ, მაგრამ იმ ერთადერთს აღზარდერი ეშველება, გალამბული იცხოვრებს ადამიანი თუ რიგითი მოკვდავის ცხოვრებით, ეს ტკივილი სამუდამო სევდის ბეჭედს დაასვამს მთელ მის ბედ-იღბალს. ასეთად იქცა ჯაბუხათვის ბოლოკიან ქაპრით მიუენებული ტკივილი, არა მარტო ფიზიკური, უფრო სულიერი, ის ერთადერთი, იმ ღამეს გადატანილი ბავშვური გოცება და შეძრწუნება, უეცარი დამსხვრევა უველაფერი იმისა, რაც მის ნორჩ გონებაში მისი იყო მხოლოდ, სიყვარული, სითბო და აღერსი დედისა, სიმკვიდრე საკუთარი ბედისა. ეს უველა რწმენა ერთ შემადრწუნებელ წამში ჩამოგმხვრა თავზე და მის სულსა და გონებას სამუდამო ქედე დაამჩნია. ისიც იცოდა, მარტო რომ არ იყო ამ ქვეყნად, კიდეც ბევრი დაიარებოდა მასავით ნაჭრილობები და ტკივილგამოვლილი. იცოდა და იმ ბევრთა ტკივილსაც ითავისებდა, იმ ბევრთათვისაც იღვწოდა.

ნიღაღ ჯარისკაცივით ცხოვრობდა. ერთი მცირე ბინა ეკავა, მაღლდავანის ქვემოთ, არსენალის უბანში, გასაშლელი საწოლი ედგა ოთახში, მაგიდა და კიდეც ერთი კარადა. არასოდეს დახარბებია დიდ ფულსა და შეძლებას, რადგან კარგად იცოდა, რაც იყო საფუძველი კაცობრიული სიბილწისა და მოუშუშებელი ტკივილებისა. თითქმის ფიზიკურად განიცდიდა ამ სიძულვილს. ერთხელ ზღვაში დამხრჩვალნი ახალგაზრდა ქალი იპოვეს. მდიდრულად ეცვა. ხელზეც ძვირფასი ბეჭედები ეკეთა. ძალადობის ნიშნებიც არ ჰქონია — თვითმკვლელობააო, — დაასკვნეს ექსპერტებმა. მარტო ჯაბუ მითხვდა — დიდი ტკივილისა იყო ეს თავგანწირვა, ამას ნაწუქარი ბეჭედებიც ეუბნებოდნენ, ტკივილისა და შერცხვე-

ნის ფასად ნაშოვნი გამოუსადეგარი ქვები, მარტო სულიერი სიღამაზისა და ახალგაზრდობის საფუძვლი. საკუთარი ხელით, დაუნდობლად ამოძირკვა დამბების უბანში ამალია ბენუელას ბინძური ბუდე, თვით ამალიას ციხეში უკრა თავი, მისი მუშტრები კი... ემ, მაშინ მაინც მოუხელთებელი დაურჩა მთავარი. უკვირდით მერე სამძებროში — საიდან სადაო. საიდან და... ეს მარტო ჯაბუს საიდუმლო იყო, ჯაბუსა და იმ წყალში დამხრჩვალნი გოგონასი.

დღეს კი აღსრულდა.. — ხვალ მისი უეცარი გაქრობა მთელ სამმართველოს ააფორიაქებს. სიიფს გახსნიან და ზოლავა წითელი ფანქრით აღნიშნულ საქაღალდეს ხელმძღვანელობას გადასცემს. ამის შემდეგ მთელი სიმძლავრით ამოქმედდება სამძებრო მანქანა და ქვას-ქვაზე აღარ დატოვებს, ახლა ერთია საფიქრალი — ბუჯამ არ დააგვიანოს. არ დაჰდეს ზღვის პირას, ქვიშაზე დაყრილ ტანსაცმელთან და უფროსის გამოსვლას არ დაელოდოს დაღამებამდე, ტლუ კაცია ბუჯა მებონია, მაგრამ არც ისეთი ბრეყვია, რომ არ მიხვდეს. მიხვდება, უტეველად მიხვდება სიხარულმა და აღფრთოვანებამ გამოარკვეია უეცრად. ჯაბუმ წინ გაიხედა და გოცდა. იგი მიცურავდა, მიცურავდა ლაღად და თავისუფლად. ახლა უკან მოიხედა, შორს, ძალზე შორს, ბოლაზის გასწვრივ, მკრთალად ციმციმებდნენ ქალაქის ელნათურები. შუქურაც საღდაც შორს დარჩენილიყო თავის კლდოვან კონცხთან ერთად. ისევ მოუსვა მხიარულად. კარგა ხანს იცურა კიდეც, პირველად გრძნობდა ასეთ აღფრთოვანებასა და სიხარულს. დაიღალა, შეჩერდა. ხელები გაშალა და წყალზე გაწვა. ზღვა წინასავით გრილი იყო და შეუცნობელი, მაგრამ საამო და საოცრად მიმზიდველი, დინჯად დაიწყო ჩაძირვა, იძირებოდა ზღვაში, ზღვა სიყვარულში, „წინა წინა“ იძირებოდა და სიხარული ავსებდა მთელ მის არსებას. მერე საიდანაც, ზღვის სიღრმიდან, ძლიერი, კამყამა შუქი გამოკრთა და ისიც იმ შუქისკენ გაეშურა ხელებგაშლილი.

ზემოლაშქა

ზეცას აემღვრა სადაფის თვალი,
ნისლის ნამქერში კრთიან კორდები,
უკან დავტოვებთ ერწო და თრანი
და ივრის ქალებს ვუახლოვდებით.
მოსჩქეფს მდინარე მურყნიანებში,
ანკარა, როგორც ლაქვარდის ბროლი,
და მონანავე ნარინჯ ყანებში
ჩამავალი მზის ირწყევა ბოლი.
ქარს მოაქვს ფშატის ნაფერთალები

რძის სუნი დაჰკრავს სიმინდის ყანებს,
იღეწებიან წყალში ვერცხლები,
ეს გაზაფხული შენ მოიყვანე
და ლამის გულზე გასკდნენ მერცხლები.
ჩამოუქროლებ ამღვრეულ გამზირს,
როგორც ირმები იალალს ნაჩვენებს,
თვალეებში ველის მიმინო გიზის
და მზეზე ფერავს სურვილის კლანჭებს.

თოვს, დედამიწა თეთრ სამოსს იცვამს,
ბალიშს დაეცა შორი ხმა წვიმის
და მომეჩვენა, სციოდა მიწას,
თუმცაღა თოვლი არ იყო ცივი.

იღუმალეებით სავესე
და ჯადოსნური ხელით,
ამოქარგულა ცაზე
ვარსკვლავად ხობბის ყელი.

გამოედვიდა გათანგულ თბილისს,
ქუჩებს აბოდებს ავვისტოს ალი.
სააგარაკო ავტობუსს დილის
მიჰყვება უცხო, ლამაზი ქალი.
წიფლების ჩრდილებს საბუღარები
გზდაგზა აფენს, როგორც კილობებს,
ახლა სოფელში ლურჯი დარები
მოაშუშებენ სულის კრილობებს.

და ფუტკრებივით კვირიონებს
ნისკარტზე ახლის,
ქროდათვალემა ფშავლის ქალები
„დიდოს“ ძახილით არიდებენ
მანქანებს ნახირს.
გამოკრთა მთვარე და ფეხშიშველი
ლელიანებით წყაროსკენ მიდის
და, ვით ძაღლისგან დამფრთხალი
შველი,
სოფლის ბოლოში ფეხს ითრევს ბინდი.

ატმების ცეცხლში ჰყვავის ქუჩები
და შენ მალღდები, როგორც პირიმზე,
ველურ მარწყვივით გითრთის ტუჩები
ქარში გაბნეულ ხარის ყვირილზე.
მზე დაეკიდა გაფრენილ ალვეებს,
იღვიძებს მიწა მკერდშეჭირხლული
და აფეთქებულ ტყემლების ელვას
დამფრთხალ რაშების მოაქვს ჭიხვინი.

მე მომეჩვენა, თოვლსაც სციოდა
და მიწის მკერდზე ლამობდა შვებას,
...ქარში უბელო ცხენს მიჰკიოდა,
დასიზმრებული ჩემი ბავშვობა.

ღელეს ჩაუყვა მთვარე,
მოწყურებული ფური,
და ახელს ნუშის თვალებს
მთვლემარე გაზაფხული.

იღუმალი ხმით შრიალებს ლელი
და მოლოდინის წამები ჰჭრიან,
ტყემ თეთრ ავტობუსს მოხვია ხელი
და კალათივით ზღაპრებში მიაქვს.
სულში შემოდის სიჩუმე გრილი,
იღვრება მთებზე ცის მინანქარი,
სააგარაკო ავტობუსს დილის
მიჰყვება უცხო, ლამაზი ქალი.

იცი, რა ლამაზია!

კაცი ცხენზე იჯდა და ქალაქის ქუჩას მიუყვებოდა, ამაყად, რატომღაც ოდნავ გამომწვევად გამართულიყო უნაგირზე.

საოცარი შესახედი იყო.

ახლა ცხენოსანს სოფელშიც იშვიათად თუ შეხვდები. ისიც ვინმე ფეხშიშველ ახალგაზრდას, უბელო ცხენზე შემჯდარსა და თვითონაც ირონიულად მოლიმარეს.

გამვლელ-გამომვლელნი შეჩერდნენ.

გიორგის გვერდითაც რამდენიმე ფაფუკიბიანი ახალგაზრდა დადგა. ხმამალა ალაპარაკდნენ. ცხენოსნის გაბაიბურებას ცდილობდნენ და, საერთოდ, თამამად, მეტისმეტად შინაურულად გრძნობდნენ ქუჩაში თავს.

— წკაპ, წკაპ! — უჩვეულოდ ხვდებოდა ყურს ცხენის ფლოქვების ხმა.

ყურს უჩვეულოდ ხვდებოდა, ეხამუშებოდა, მაგრამ გიორგის ესიამოვნა, მეგობრები და სტუდენტობის წლები მოაგონდა. ქალაქის მონოტონურ ხმაურს თითქოს მივიწყებული, რომელიღაც საკრავის წკრიალა ხმა შეემატა.

ქუჩაში მანქანები უწყვეტ ნაკადად მიმოქროდნენ. ზოგმა ცხენოსანს საყვირი დაუბიბინა, მანქანა ოდნავ დაამუხრუჭა.

კაცი ცხენზე იჯდა და მიდიოდა.

— ვაა, რა მაგარი ვინმეა!

— მანქანით სიარულსაც კი მოერიდება ასეთ მოძრაობაში გონიერი კაცი.

— ჩაიდულდუნა ერთმა.

— მოძულდება თავი ამ ყაძახს!

— კი მაგრამ, არ ეშინია?

— უზომო სმა-ჭამაც საშიშია! — ცაწყობად ჩაიცინა გიორგიმ.

ლიპიანები დადუმდნენ.

უცებ რომელიღაც მანქანამ უკანა ფეხზე ოდნავ წაართყა ცხენს. ცხენი დაფეთდა. ყალყზე შედგა და მხედარი ასფალტს დაენარცხა. დამფრთხალი ცხენი მთელი სისწრაფით გაჭენდა.

დათარსეს ცხენოსანი.

მხედარი მაშინვე წამოდგა. ცხენისკენ არც გაუხედავს, ბულვარში ოდნავი კოჭლობით შევიდა და სკამზე ჩამოჯდა.

ცხენი გარბოდა. მერე გზიდან გადაუხვია და რომელიღაც მშენებლობასთან რკინა-ბეტონჩახერგილ ორმოში ჩაიჩეხა. მტვრის ბული რომ გაიფანტა, ორმოდან ამოვიდა და წელმოწყვეტილივით დადგა. ცემენტისანი ქვიშა ისე მოყნოსა, თითქოს ბალახი მოწიწკნაო — თფრო! — მკვეთრად გააქნია თავი და გვერდზე მოქცეულ, ცარიელ უნაგირს ახედა.

მოქალაქენი ამოძრავდნენ, თავ-თავიანთ საქმეებს მიუბრუნდნენ.

გიორგი ერთხანს გარინდული იდგა, შემდეგ გაზეთების ჯიხურთან მეგობარი დალანდა და მისკენ გაეშურა.

— დაინახე, როგორ დაფეთდა? — სევდიანად გაუღიმა.

— ცხენი?

— ჰო, აგერ, ახლა...

— ეეჰ, მშაო, საშიშია ცხენით სიარული.

— რატომ?

მეგობარმა მხარი აიწურა.

— კაცო, შენ უნივერსიტეტი გადაგვიწყდა?

— უნივერსიტეტს რა დამავიწყებს!

— მაშინ რომ თბილისის იპოდრომზე ცხენს დააქროლებდი?

— ეეჰ, რამდენმა წელმა ჩაიარა. ეგ

უკვე მართლა აღარ მახსოვს, — მეგობარმა ხელი ჩაიქნია.

გიორგიმ თავი ჩაღუნა და ნიკაპი მოისრისა. რამდენი მისი ქმაკაცი სიფრთხილემ და შიშმა დროზე ადრე დააბერა. შიში — საზიზღრობაა.

— გონიერი კაცი ცხენით კი არა. — დუმილი დაარღვია მეგობარმა და რაღაცნაირად ჩაახველა.

გიორგიმ არ უპასუხა. არც თავი აუწევია. გული სწყდებოდა, თუმცა ცხენისა და ცხენოსნობის დიდი მოყვარული არასოდეს ყოფილა... მაგრამ შორეული წინაპარი ხომ (კაცმა რომ თქვას, არც ისე შორეული) ქვეყნისა და მამულის დასაცავად ხმლით ხელში ცხენზე ამხედრებული გადიოდა. ცხენი საუკუნეების მანძილზე ერისა და ქვეყნის სამსახურში იდგა, მისი კეთილდღეობის განუყრელი ნაწილი იყო. წინაპართა ლანდები დაუდგა თვალწინ, თითქოს მათაც გაიზიარეს დაფეთებული ცხენისა და უნაგირიდან გადმოგდებული, უგულო მხედრის დანახვით გამოწვეული ნალველი.

— ცხენს ახლა ჩემი ოთო დააჯირითებს! — მეგობრის სიტყვებმა ფიქრიდან გამოიყვანა.

— ოთო? — გიორგიმ გაკვირვებით ახედა.

— ჰო, ოთო, შვილია ჩემი...

— დააჯირითებს?

ლიმილით ჩახედეს ერთმანეთს ლებში.

— მეექვსე კლასში სწავლობს, ხატავს, მუსიკაზე დადის და იპოდრომზეც.

— კი მაგრამ, ამ ხელოვნური თანამგზავრების საუკუნეში... — წამოხცდა გიორგის, უცებ მეგობრის ნაცვლად შეშინდა, — კაცო, ბავშვს რომ რამე დაუშვადეს, არ გეშინია?

მეგობარსაც შიშის აჩრდილმა გადაურბინა სახეზე. ჩანდა, ბევრი ეფიქრა ამაზე.

— მაგრამ იცი, გაჭენებულ ცხენზე რა ლამაზია? — ბედნიერი, მეოცნებე კაცის ღიმილმა გაუნათა პირისახე მეგობარს.

გიორგი შეცბა.

— აა, — თვითონაც გაბადრულმა წამოიძახა და წამით ისინდევით გაქროლებული ცხენი და ბიჭი წარმოიდგინა. მართლა დიდებული სანახავი იქნებოდა.

შემდეგ ერთხელაც აავლ-ჩაავლო თვალი მეგობარს და გულიდან ნალველი სულაც გადაეყარა. მეგობარი ისევ ისეთი გახლდათ, როგორც მაშინ, ადრე, იპოდრომზე ცხენს რომ დააქროლებდა ხოლმე.

ნურცა მეგობარსა...

ძუკუ ტახტიდან ნელა, ზმორებით წამოდგა. ტილოფის ქუდი დაიხურა და შიშველ ფეხზე ფლოსტების ფლატუნით უქანა ეზო მოიარა, ხილის ხეები უგულოდ შეათვალიერა. ღმერთმა იცის, თავისი შესაფერი ხელმოსაჭიდი საქმე ვერაფერი იპოვა თუ ეპატარავა იქაურობა, უხალისოდ გამობრუნდა. მერე ჭიშკარს მიადგა და შარავზის გასწვრივ, რკინიგზის ლიანდაგს გაღმა, ზღვის ნაპირს რომ გახედა, პლაჟზე ჩასეირნება მოუხდა.

ნაშუადღევის მზე აცხუნებდა. გავარჯარებული ჰაერი თითქოს უმოძრაოდ იდგა და უკიდევანო, მოლაპლაპე ზღვაც ზუსტად ჰორიზონტამდე უხმოდ ციმციმებდა.

ტილოგადაფარებულ ჩარდახქვეშ სელაპებივით ერთიმეორეზე მიწოლილი დამსვენებლები შორიდან შეათვალიერა.

„გადაჰყვენ სხეულის გაკაქებას“. — გაიფიქრა და მოლუშულს, უნებურად გაელიმა. — ე-ეეჰ! — ამოიხვნე-

შა. ისევ გახედა დამსვენებლებს და მოულოდნელად ნაცნობს მოჰკრა თვალი.

გამოცოცხლდა.

ნაცნობს თითქოს უცხო, შორეული ქალაქის მიმზიდველობა ჩამოჰყოლოდა და ძუკუსაც იმწამსვე, შესაფერი თავგამოსაჩენი საქმეების ჩადენის სურვილი აღეძრა.

გადაეხვია სტუმარს, გადაკონცეს ერთმანეთი.

დასასვენებლად თვითონ აღარასოდეს არსად ყოფილა. ხელმოკლედ ცხოვრობდა, მაგრამ არც დაფიქრებულა. სტუმარი პირდაპირ პლაჟიდანვე მიიწვია შინ. მისმა დანახვამ უსაზღვროდ გაახარა და დიასახლისიც მაშინვე დატრიალდა.

ქალს, მართალია, შორიდან ჩამოსული და უცხო სტუმრის შესაფერი და გასაბედი არაფერი ებადა. ძუკუს ოჯახში არასოდეს მოუტანია რაღაც, გარდა ფრონტიდან ჩამოყოლილი ზურგჩანთისა, რომელშიც გაყვითლებული საცელისა და შავი საპნის ნაკრის გარდა, არაფერი იყო. ჯარგვალი, ერთი მარჩენალი ძროხა და ორიოდ წიწილა გააჩნდათ. ეგ იყო და ეგ... მაგრამ მათ გვარს საუკუნეების მანძილზე მოსდგამდა ხელგაწლილობა და სტუმართმოყვარეობა და დიასახლისმა ყველაფერი, რაც კი გააჩნდა და სუფრას დაამშვენებდა, ტაბლასზე დადგა და დააწყო — დოქით ღვინო, პური, ყველი, ახლად დამყავებული კიტრი და მწვანელი, მოგვიანებით ხიდან საგულდაგულოდ ჩამობერტყილი ხილიც შემოუმატა.

სტუმარი აღფრთოვანდა, აქო მასპინძელი, მისი სამშობლო, დიდებული ზნე-ჩვეულებანი. ძუკუ ამყად გაიმართა წელში. გულაჩუყებულს ერთი პირობა თვალზეც კი დაენამა, წამით საუბარი შესწყვიტა, ტაბლასთან მოფუსფუსე ქალს მრავლისმეტყველად ახედა და რატომღაც თვალწარბი აუთამაშდა.

— 99

— მერე... რამე საჩუქარზეც თუ

ფიქრებ, კარგი იქნება! — ხმადაბლა აცნობა.

„სულელია ეს კაცი!“ — მისდა უნებურად გაუელვა ქალს და გაოცდა, წამოწითლდა. — აბა რა, რა თქმა უნდა! — მხურვალედ დაუმოწმა შემდეგ.

საუბარი გაგრძელდა.

სტუმარ-მასპინძელმა მრავალ საჭირობოროტო საკითხზე ისაუბრა. მომავალს იმედიანი თვალით შეხედეს, იმსჯელეს, მართლა სამართლიანი, მშვენიერი სიტყვები წარმოსთქვეს და დიასახლისიც მშვენიერ გუნებაზე დადგა — იქნებ ჯარგვალს ეშველოსო, იფიქრა, საკუთარი ინიციატივით ბოლო ორ ვარიასაც წააცალა თავი და სუფრას უფრო დაამშვენა.

— გაწუხებთ. — მოუბოდიშა სტუმარმა.

— რა ბრძანებაა, — თავზიანად გაუღიმა ქალმა.

მოიცა, გამოჩნდება, კიდევ რამე-რამეები! — ძუკუმ ხელისგულები ერთმანეთს მიასრისა, — ჩავუშვით? — დოქს წაეპოტინა და უნებურად, ეს უკვე მერამდენედ, მეგობრის ხალათზე ბრჭყვიალა სამკერდე ნიშანს შეავლო თვალი. ეუხებრბულა, რადგან სტუმარს მისი მზერა ამჯერადაც არ გამოჰპარვია.

შეიშმუშუნენ.

— კარგი ღვინოა, — ჩაახველა სტუმარმა. — შენი დაყენებულია?

— კი, ჩემია.

— მშვენიერი კარ-მიდამო გქონია, — მსხალი, ვაშლი, ატამი, ბოსტნეული...

— ეეჰ, დიდი არაფერი.

— ვაზიც ბლომდაა... საკუთარი ღვინო, არაყი, ხომ?

— ძროხაც გყავს ერთი! — ცოტა არ იყოს, ირონიულად წამოსცდა ძუკუს, და — ეეჰო! — ისევ თავმდაბლად ჩაიქნია ხელი. — მთავარია, მშვიდობა იყოს, მშვიდობა და ჯანმრთელობა...

— აი, აი, აიი, — თავი გადააქნია სტუმარმა, თითქოს უსაყვედურა — მე კი ღარიბი კაცი მეგონე.

მასპინძელმა ერთი ახედა და უნებურად ისევ სამკერდე ნიშნისკენ გაექცა თვალი.

— რაო, მოგწონს?

— კარგია, — გამოტყდა ძუკუ. დღემილი ჩამოვარდა.

— ზღვა, თითქოს შედედებულაო, მაწონივითაა, — ჩაიღუღუნა მასპინძელმა და შარავზის ვადალმა პლაცს გახედა. შემდეგ სამფეხა სკამზე შეირხა, ხმადაბლა წაილიღინა:

„პარალე-პარი-პარალეე...“

მერე ისევ ქალს მიაჩერდა:

— ქალო, საჩუქრისა თუ მოიფიქრე რამე?

— არაყი?

— აჰ, აჰ!

— აბა?

— მოვიფიქრებთ... ყოველ შემთხვევაში სტუმართან არ უნდა შევრცხვეთ.

— აბა როგორ, რა თქმა უნდა! მაშინვე დაუმოწმა დიასახლისმა, რადგან თვითონაც ფრიად დიდ პატივსა სცემდა და აფასებდა, იცავდა ადათ-წესსა და ტრადიციას.

კარგა ხანს იჭყლიტეს ტვინი, ბევრს ეწვალნენ, მაგრამ სტუმრის შესაფერი და საკადრისი საჩუქარი ვერ გამოძებნეს. ძუკუ დადარდიანებული იჯდა ტაბლასთან.

— არა, არ ვარგა, — უარესად შეწუხებულმა დაუმოწმა სტუმარს, რომელმაც ამჯერად უკმაყოფილება გამოთქვა პლაცზე სიგარეტებით მოვაჭრე ვილაც ტიპის მისამართით.

— მიწის ნაკვეთი რომ ვაჩუქოთ? — თქვა ძუკუმ და დიასახლისი შეათვალიერა.

— ნაკვეთი? — ქალმა მხრები აიჩეჩა.

— რა ვიცი, ძალიან კი მოსწონს აქაურობა:..

— არა, არა... აგერ, ჩვინგიამ ხომ გააჩუქა და მტრალაც მოიკიდა ის ცხრამთასიქეთური მოყვარე.

ძუკუ დაღუძდა.

ბინდი წვებოდა, როცა დაუსაჩუქ-

რბელი სტუმარი წამოდგა. კისკართან მასპინძელმა სახელოში ჩაავლონისხედა და ნამეტანი აფორიაქდა. არაფრით არ უნდოდა სტუმრის ასე ხელცარიელი გაშვება. ჯარგვლისკენ შებრუნებულმა მიიხედა-მოიხედა. სახეირო არა ჩანდა-რა, გაღმა ეზოშიც მეზობლის ბატებილა ყიყინებდნენ... რალაც ბედად, უცებ ღობესთან მდგარმა ძროხამ მშუღუღო, — ხმადაბლა დაიზმუვლა და ძუკუსაც გონება გაუნათდა, მონუსხულივით მიაჩერდა პირუტყვს.

— მოიტა თოკი! — არც მოუხედავს, ისევ წამოიძახა.

— რრ-რაო? — დიასახლისს სიცილი წასკდა, ტუჩებზე ხელი აიფარა.

— თოკი-მეთქი!

ქალი ძლივს იკავებდა სიცილს, მაგრამ სარზე მივდებული ბაწარი მინც მიაწოდა. ძუკუ ძროხას რქებში სწვდა.

— რაშია საქმე? — სტუმარსაც რალაცის მოლოდინში ეღიმებოდა.

— ეგ ძროხა შენია!

— კი, მაგრამ...

— არავითარი მაგრამ!

სტუმარი მასპინძელს მიაჩერდა.

— ჰა-მეთქი!

სტუმარი უღიმოდა.

— შენ რა, მამასხარავებ თუ თავს ისულელებ? — გაეხუმრა ბოლოს.

— როგორ გეკადრება, ასეთია ჩვენი ადათ-წესი, — შორს დაიჭირა ძუკუმ.

— თქვენი ადათ-წესები მეც ვიცი, საჩუქარზე რომ უარი გითხრა, გეწყინება.

• — ჰოდა, ნუ მაწყენინებ! — ამყად იდგა ძუკუ.

— აი, კაცი, აი, ნამდვილი ქართველი! — აღფრთოვანდა სტუმარი, ბაწარი გამოართვა და ძროხას რალაცნირად ჩამოუსვა იდაყვი. შემდეგ ჯიბეში ჩაიყო ხელი, სამკერდე ნიშანი ამოიღო და მასპინძელს პერანგზე, ზედ გულთან მიაკრა. — აი, ძმაო, შენ ჯილდოდ!

— კაა-რგი რა! — ძალიან აღელდა ძუკუ.

— ეგ ჩემი საპასუხო საჩუქარია! —
ამაყად დადგა სტუმარიც, — იცოდე,
არ მაწყენინო!

ძუკუმ ჯერ სტუმრის სამკერდე ნი-
ჰანს შეხედა, მერე თავისიც შეათვალი-
ერა. — ერთნაირი იყო.

— ოოჰ, ჭირიმე შენი! — ცოტა არ
იყოს, თეატრალურად წამოიძახა და
ზვიადად, თავისი გვარის, მამულისა და
წინაპრის წინაშე ვალმოხდილმა, ბედ-
ნიერი კაცის იერით ჩააცილა სტუმარი
თავდაღმართზე.

ტაბლის ალებით გართულმა, ღიმ-
მორეულმა, კმაყოფილმა დიასახლის-
მა დაცარიელებულ, სიჩუმეჩამოვარდ-
ნილ ეზო-კარს გახედა და ელდა ეცა.

— ძროხა მართლა წაიყვანა? — გა-
ოცება ალებეჭდა პირისახეზე. — ასე
უნამუსოდ როგორ იჩუქა? — ტაბლის
გადასაწმენდი ჩვრით ხელში გარინ-
დულს დამცინავი ღიმილი გაუკრთა
ტუჩებთან.

საქმეს თავი ანება.

მოგვიანებით ჭიშკრის კარმა გაიჭ-
რიალა და მკერდდამშვენებული ძუკუ
ეზოში შემოვიდა.

— ახ-ვახ-ვახ! — წამოიძახეს მეზო-
ბლის ბატებმა და დადუმდნენ.

— კაცო, ეგ რა ჰქენი? — ესლა ჰქენი
თხა ქალმა.

— მერე რა მოხდა! — ბრაზი მოე-
რია ძუკუს. მაგრამ ცოლის თვალებს
რომ შეხედა, ჩაახველა. ყელი ჩაიწმი-
ნდა — კარგი რა, პირველი ხომ არაა.

— მიო უმეტეს...

— რაო, დაგენანა?

— ოხერო, არაფერს ვჩივი... შეგვი-
ხულებს, მტრად გადაგვეკიდება-მეთ-
ქი...

— არც ეგაა ახალი ამბავი! — დაამ-
შვიდა ძუკუმ. — ჩვენ ჩვენს ადათ-
წესს უნდა მივყევთ, აბა, თავს ხომ არ
შევირცხვენთ? — ხმას აუწია.

დღემ მშვენივრად ჩაიარა, თუმცა
თავიდან პირი არ უჩანდა. ხვალინდელ
დღეზე ხვლინდელმა დღემ იფიქრო-
სო, მალიმალ იმეორებდა გუნებაში
ძუკუ და თავის საყვარელ სიმღერას
ლილინებდა:

„თარალე-თარი-თარალეე...“

ჯარგვლის კუთხეში მუხლებზე დაცე-
მული ქალი კი ღეთისმშობლის ხატს
ევედრებოდა: დედაო ღეთისა, დამი-
ფარე... ნუ მოგვივლენ სტუმარსა ული-
რსაა... ნურცა შეგობარსა ცბიერსა...

სარკოფაგი

ტ რ ა ბ ე დ ი ა

რამდენიმე სიტყვა შურნალ „ცისკრის“ მკითხველებს

უკვე მრავალი თვეა ჩერნობილის ტკივილი არ მიყუჩდება. და ალბათ სიცოცხლის ბოლო წუთამდე შეტკიება, იმიტომ, რომ იქ, ჩერნობლში, ავიარის-თანავე იძენი რამ ვნახე — იმის დაეწევა შეუძლებელია.

ამ ტკივილით არის დაწერილი პიესაც, თანამედროვე ტრაგედიაა. ხან მსაყვედურობენ, ნუ ჩქარობო, მომხდარ ამბავს გააზრება, სიღრმეში ჩახედვა უნდა აუცილებლადო. ვუსმენ და არავის არ ვეკამათები, იმიტომ რომ ვიცი, თუ ჩვენ, ლიტერატორებმა ლოდინი დავიწყეთ, ადვილი შესაძლებელია, ისეთი რამ მოხდეს, აღარც არავინ დამწერი იყოს და აღარც არავინ ჩვენი პიესების მნახველი, ჩვენი მოთხრობების წამკითხველი... „სარკოფაგი“ გაფრთხილებაა. არა, ეს პიესა ჩერნობილის ამბების ილუსტრაცია არ არის, კონკრეტულ ფაქტებს მხოლოდ იმის გასააზრებლად მივმართავ, რაც დღეს ხდება... დედამიწის შვილებმა ერთი რამ უნდა გაიგონ და შეიგონ — ჩვენ ბირთვულ ხანაში ისეთივე ვართ, რომელი ხანაც ჩვენგან მოითხოვს როგორც მაღალ ზნეობრიობას, ისე ღრმა ცოდნას, სხვათადაც ყოველი ჩვენგანი ცალ-ცალკე და ყველანი ერთად შეიძლება რომ სარკოფაგში აღმოვჩნდეთ.

და კიდევ ერთი რამ უნდა ვთქვა. ჩერნობილის შემდეგ ადამიანებს იმის მიხედვით ვაფასებ, თუ რა დამოკიდებულებას ამყდვენებენ ისინი მომხდარი ტრაგედიის მიმართ. და ეს დამოკიდებულება რენტგენით აშუქებს ადამიანის სულს. თუ კაცმა თანაგრძნობა და თანაღმობა გამოიჩინა, საერთო უბედურების უამს შემწედ გაუხდა მოყვასს და ყველა დასკვნა გამოიტანა ამ ტრაგედიიდან, იმაზე ალალია თქმა, ნამდვილად კაცური კაცი, ადამიანიაო. ზოგამ, პირობით, გულღვარძლიანობა, სილაჩრე, მეშხანობა (ვაი რომ, მსგავსი რამეც შემხვდა ჩერნობილთან დაკავშირებით) გამოავლინა, და ასეთმა ადამიანებმა ჩემთვის არსებობა შეწყვიტეს...

არ ვმაღავ, ბედნიერი ვარ, რომ „სარკოფაგი“ საქართველოში იბეჭდება. მე მიყვარს თბილისი, ყახეთი, საქართველოში ბევრი მეგობარი მყავს, და რადგან იმათ თვითონ მშობლიურ ენაზე დაველაპარაკები, ეს ამბავი კიდევ უფრო დაგვაახლოებს. განა ეს ბედნიერება არ არის?!

წლებულს „სარკოფაგის“ პრემიერას მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში დავესწარი — აესტრასასა და ინგლისში. შეეცინას და ამერიკის შეერთებულ შტატებში, გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკასა და იტალიაში, კიდევ ბევრგან, სპექტაკლს ყველგან გულმხურვალედ ხედებოდნენ. ჩერნობილის ტრაგედია სრულიად ჩვენი პლანეტის ტრაგედიაა. მაგრამ არ დავმაღავ, განსაკუთრებულმა გრძნობამ შემოპყრო ტამბოვსა და ბელგოროდში, სადაც სულ პირველად დაიდგა „სარკოფაგი“. ვიმედოვნებ, ასეთივე გრძნობა დამეუფლება თბილისისა და რუსთავის თეატრებშიც. „სარკოფაგი“ ხომ უწინარესად ყოვლისა საბჭოთა ადამიანებისათვის, ყველა ჩვენგანისათვის დავწერე...

აპრილი

ქ. მოსკოვი.
1987 წლის დეკემბერი.

მოქმედნი პირნი

ლიდა ჭიტიცინა — პროფესორი.

ანა — მეცნიერებათა კანდიდატი.

ლევ სერბიძე — ინსტიტუტის დირექტორი.

ვერა
ნადეჟდა
ლუბა

— ახალგაზრდა ექიმები,
პრაქტიკანტები.

პროკურორი.

კაილი — ამერიკელი პროფესორი.

გოძსი № 1. ველოსიპედისტი.

გოძსი № 2. დეიდა კლავა.

გოძსი № 3. მენაძრე.

გოძსი № 4. შმლოლი.

გოძსი № 5. ატომური ელექტროსადგურის
დირექტორი.

გოძსი № 6. დოზიმეტრისტი.

გოძსი № 7. ოპერატორი.

გოძსი № 8. შინაგან საქმეთა სამინისტროს
გენერალი.

გოძსი № 9. ფიზიკოსი.

გოძსი № 10. ბესმერტნი, იგივე კროლიკი.

ინსტიტუტის თანამშრომლები.

მოქმედება, სამწუხაროდ, ჩვენს დღეებში ხდება.

მოქმედება პირველი

რადიაციული უსაფრთხოების ინსტიტუტის ექსპერიმენტული განყოფილება. დიდი ჰოლი, სადაც დგას რბილი, მოხერხებული სავარძლები, — აქ ჩვეულებრივ დილის ოპერატიული თათბირები იმართება. მარჯვნივ თხელი გამჭვირვალე თეჯირის უკან მორიგის მაგიდაა. მაგიდაზეა მინის თალფაქით დახურული ტელეფონი, მაგიდის ლამპა. სცენის სიღრმეში ბოქსებია განლაგებული. ყოველ ნახევრად გამჭვირვალე კარს ნომერი აწერია.

1

შუქი ანთია მხოლოდ № 10 ბოქსში, დანარჩენებში ბნელა. ბოქსიდან გამოვა ბესმერტნი. აქეთ-იქით იხედება, მორიგის მაგიდისკენ მიიპარება. თალფაქის ახლას ცდილობს, მაგრამ გასაღებია საჭირო, მანკაფერი გამოევა. შემოდის ანა, ბესმერტნიც უთვალთვალებს.

ანა. გასაღები მე მაქვს, ვის ურეკავ?
ბესმერტნი. ჩვენი ვნებები ჩვენზე ძლიერი... ვის ვურეკავ? სულ ერთია, ოღონდაც აღამიანის ხმა გამაგონა. მომწყინდა მარტოს... თქვენ რა, ქალბატონო ანა, შევბუღებთა უკვე დაგიშთავრდათ? ჩემი ანგარიშით, სამი დღე კიდევ უნდა გეხეირნათ.

ანა. სერგეევმა მოხივრა, აღრე გამოდიო. ორ კვირაში კონფერენციაა — გამოსასვლელია (ჰოლში გამოდის, სავარძელში ჩდება.) დავიდალე შევბუღებთაში.

ბესმერტნი. აკი გირჩიე, სამხრეთში წადი,

სანატორიუმში-მეთქი. აგარაკზე რას დაისვენებ? სტაფილოს კვლებიო, ბლებიო...

ანა. ბლობამდე ჭერ კარგი სამი კვირაა დარჩენილი.

ბესმერტნი. საერთოდ, აგარაკზე საქმეს რა გამოლევს. თუმცა აგარაკი არასოდეს არ მქონია, მაგრამ, ვიცო, რომ ბევრი დავიდარება უნდა... სამხრეთში სულ სხვა იყო, ალუპკაში. პროფკავშირებმა მომცეს საფურთი... ათი წელიწადი იქნება იმის მერე, მაგრამ სამხრეთი კარგად დამამახსოვრდა... ბანაობით არ მიბანავია, უკვე ცივოდა — არ ვიცო. დეკემბერი იყო

თუ იანვარი, ოდონდ ბანაობა რომ ძალიან მიწოდდა. კარგად მახსოვს, ერთხელაც უკელი გავისველით და ზღვაზე წავიდით ბიჭები. ის იყო, გახდა დავიწყეთ, რომ თავს მესაზღვრეები წამოგვადგინენ...

ბნბ. აბა ალუპკაში მესაზღვრეებს რა უნდათ? ბესსმირტნი. არა? მაშ, მილიცია უოფილა. ერთი სიტყვით, წყალში ფეხი არ შეგვადგმენინეს. ბედი არ გინდა! ჩემს სიცოცხლემში ზღვაში ვერ ვიბანავე... შევბუღებ რამ დამგმთავრებიათ, ძალიან კარგია. აქ სულ დროებითი მორიგებები არიან, მშობრები. აიფარებენ ნიღაბს და აღარ იხსნიან... ვცადე დაულოებია, მაგრამ საქმეში ხარ!.. როგორც კეთროვანს, ისე გამიბრბიან...

ბნბ. შენ უკვე მეთათვი გადახვედი? ბესსმირტნი. ძველში მომბეზრდა. ცოტა ხანს ვიქნები მეთათვი, მერე მეხუთეში გადავალ — მაინც შუაშია. ან იქნებ სულ პირველით დამეწყუო?

ბნბ. როგორც გინდა... კროსვორდები მოგიგროვე. უკელა გაზეთიდან (ამონაპრებს აწვდის). ბესსმირტნი. არ მივიწყებდით, ესე იგი. მაღლობელი ვარ, მაღლობელი... უთქვევროდ მოწყურნობი ვიყავი. ინტელიგენტ ადამიანთან ურთიერთობა მაინც სულ სხვაა.

ბნბ. ინსტიტუტში ახალი პრაქტიკანტები გამოჩნდნენ. ახალგაზრდა ექიმები არიან, ატომურ სადგურებში მუშაობენ. წინააღმდეგი თუ არ ხარ, წარგადგენ.

ბესსმირტნი. განა შემიძლია თქვენთვის უარის თქმა, ქალბატონო ანა? თქვენი თხოვნა ჩემთვის კანონია. რადგან მედიცინას სჭირდება, მზად ვარ სამსახურად!

ანა მორიგის მაგიდასთან მიდის, გასაღებით აღებს თალფაქს, კრფებს ნომერს.

ბნბ (ყურმილში). გელოდებით... სამნი? კი, კი, ქალბატონო ლიდა, უკელაფერს დაწვრილებით ვუამბობ. მესმის, რომ მაგათ აუცილებლად უნდა იცოდნენ... ველოდებით...

ბესსმირტნი. მოიდან? **ბნბ.** ორანფერეაში არიან.

ბესსმირტნი. მე იქ ნამყოფი ვარ — ექსკუსიასზე ვიყავი. სერგეევმა დამართო ნება. საინტერესოა. მერე რა თეთრი სოკო იცის! მეც ავდექი და აი ამ ოთახის ხელა... სოკოს მოყვანა შევთავაზე. ბარემ ოიხსულიან ოჯახს ერთბაშად ეთოფა-მეთქი. გინდა შეწვით, გინდა მოხრკეთ, ის კი არა, სოკოს საწებლის მომარაგებაც შეიძლება-მეთქი. იქ ერთი სანდომიანი... კიხისა ლაბორანტი ქალიშვილია... „თქვენ რა, სტრონციუმი და ცეზიუმი დაგვიწვდათო?“ მომიგო პასუხად და გადაიკისკისა. დამავიწყდა და ისიც მე? ასე რომ, ძვირფასო ქალბატონო ანა, ისწავლეთ თეთრი სოკოს რადიაციისაგან გასუფთავება, და მთელ ქვეყანას დათვის სოკოთი ავაკსებთ.

ბნბ (იღიმება). ნამდვილი ფანტაზიორი ხარ, ბესსმირტნი. მაგით ვცოცხლობ. თქვენს მეცნიერებას ვარ მიჩაპუული. ბოლიში, საცაა სტუმრები მოვლენ, ცოტა უნდა მოვწეროგდე. არა უშავს, რა, დამიცადონ.

გაღის თავის № 10 ბოქსში. გამოჩნდებიან ვერა, ნადედა, ლუბა.

მირბ. მგონი, სწორედ აქ უნდა მოვსულიყავით.

ნადედა. აქ დამაწია. სრულებითაც ის არ არის, რაც ქვევით იყო.

ბნბ. მომბრბადლით... გამარჯობათ... გელოდებით.

ლუბა. უცნაური შენობაა.

ბნბ. ეს სპეციალური ბოქსებია. იმათთვის არის, ვისაც მეოთხე სტადია აქვს...

ნადედა. ცარიელი რომ არის!

ბნბ. საბედნიეროდ, ეგერა. ჭრჭერობით მხოლოდ ერთი პაციენტი გვყავს.

მირბ. მაშ, ამდენი რაღა საჭირო იყო?..

ბნბ. როცა ინსტიტუტი იქმნებოდა, ვფიქრობდით, რომ ცარიელები არ დარჩებოდა. მაგრამ ვიშეორებ: საბედნიეროდ, პაციენტები ცოტალი გვყავან...

ლუბა. და ალბათ დიდხანს არ ჩერდებიან, არა?

ბნბ. უმთავრესად — კი. მაგრამ არის გამოწყალისი. სწორედ ის მინდა, რომ გიჩვენოთ... (გერა შექანთებულ № 10 ბოქსზე უჩვენებს, ანა თანხმობის ნიშნად თავს უქნევს.) ჭებმით მოგეწონათ?

ნადედა. მეორე სართული... საშინელებაა. თანაც საცოდაობაა. განსაკუთრებით ძაღლები არიან ცოდონი.

ლუბა. თითქოს ყველაფერი ესმით...

მირბ. არ გინდა.

ბნბ. სისასტიკა, რასაკვირველია, მაგრამ საჭიროა.

მირბ. მე მეორე სართულზე ჩასვლას ვითხოვ.

ლუბა. მე კი პირველზე ჩავალ — იქ მცენარეებია, ისინი ძაღლებითო და კატებითო თვალეში მაინც არ დამიწყებენ ცქერას.

მირბ. ცოტაც რომ შევუმსუბუქოთ ტანჯვა, ისიც საქმეა...

ნადედა. მე მაინც ლუბასთან წავალ.

ბნბ. მაგას სერგეევი გადაწყვეტს. უურს კი დაგივლებთ, მაგრამ გადაწყვეტით თვითონ როგორც უნდა, ისე გადაწყვეტს.

ლუბა. რაღაც რბილი, კეთილი კაცი მეჩვენა...

გამოჩნდება ბესსმირტნი. ელევანტური კოსტუმი აცოცა, თეთრ პერანგზე ცისფერი პებულა უკეთია.

ბესსმირტნი. აი მეც აქა ვარ.

ბნბ. სიტყვები არა მყოფნის!

ბესსმირტნი. იმის მერე, რაც გვარი გამო

ვიცვალე, ცხოვრების წესიც შევიცვალე, ქალბატონო ანა!

მპრ. ბოდიშო, როგორ თუ გვარი გამოიცვალეთ?

ბესსმირტნი. უბრალოდ: ავდექი და ვაპოვიცვალე! ... ამრიგად, სრულ თქვენს განკარგულებაში ვარ. მიმსახურეთ. რით დავიწყოთ? თუ შვენიერი ქალბატონი ანა თანახმაა, იქნებ პატარა შესავალი დამეწყოს, მერე კი თქვენს კითხვებზე ნაიშვინებით გიპასუხებდით. ჩემო ძვირფასო სტუმრებო.

ანა. წაიფიქრებ. აუცილებლობის შემთხვევაში აქა ვარ (მორიგის მაგიდისკენ მიდის).

ბესსმირტნი. დაბრახდით. ვაზოვთ (ნადეჟინა) მელაფი ხელს ტაკებს, ის ინსტინქტურად გვერდზე გახტება)... ო, ნუ დღეღვთ: თქვენთვის მე არავითარ საშიშროებას არ წარმოვადგენ, სულ სხვაგვარად ხართ საშიში თქვენ ჩემთვის, მაგრამ მე გადავწყვიტე ჩემი შინაგანი შიშის დაძლევა, იმიტომ რომ მეცნიერების უსაზღვროდ ერთგული ვარ, მონა ვარ მისი, და ეს შეგნება მშველის სისუსტეთა დამარცხებაში, ასე რომ ახსიათებს ადამიანს, მის სულსა და მის ორგანიზმს...

ანა. იქნებ ეგრე ამაღლებულად არ იყოს საჭირო....

მპრ. რატომაც არა... აშხანავო...

ბესსმირტნი. ამ მომენტში ჩემი გვარია — ბესსმერტნი. მე თვითონ ამოვიჩიე. ოპტიმისტურად უღერს, ხომ მართალია?

მპრ. კი... რასაკვირველია...

ნადეშა. ადრე რა გვარი გქონდათ?

ბესსმირტნი. ადრე კროლიკი ვიყავი... დიახ, დიახ. სწორედ ის კროლიკი, ოღონდ ადამიანი კროლიკი! მეორე სართულზე რომ არიან, ისინი ადამიანები არ არიან. გამიგეთ?

მპრ. მერე, რატომ გამოიცვალეთ?

ბესსმირტნი. მე ემოციების კაცო ვარ. მაშინ საშინლად ხანსიაზე ვიყავი, იმიტომ რომ ქალბატონ ლიდა პტიცინასთან კონფლიქტი მქონდა. მან დისერტაციის მხოლოდ ექვსი გვერდი მომიძღვნა, მე ვიწყინე და არც დამიძლია. მაგრამ ახლა, როცა უკვე გამოქვეყნებულია სერგეებისა და პტიცინას სამი ტრატატი, მიხვდი, რომ მართალი არ ვიყავი ქალბატონ ლიდის მიმართ. ის მუშაობს, მათსებს... მეც ავდექი და ბესსმერტნობა ვარჩიე... ისე, თუ რამე მოხდა, ძველი გვარის დაბრუნებაც შემიძლია...

ნადეშა (დაბნეულად). არაფერი არ მესმის!

ბესსმირტნი. ეს არც ისე ადვილი საქმეა. ამიტომ დავიწყეთ. მაშ, მოისმინეთ ჩემი შესავალი სიტყვა... მე, რასაკვირველია, შემეძლო, რომ სულაც ჩამეკითხა, როგორც ამას ყველა წესიერ პრეს-კონფერენციაზე შვრებიან, — ტექსტი ბოქსში მაქვს. მაგრამ, ვფიქრობ, ჩვენმა შეხვედრამ უფრო პრივატული, ინტიმური საუბრისათვის განგვაწყოს, ამიტომ ზეპირად ვიწყებ!

ცენის უკანა ნაწილი განათებას იწყებს.

... მე აქ ვარ 147-ე დღეა. თავისთავად ეს ფაქტობრივად...

ტი ერთადერთი მსოფლიო მედიცინაში. ასე რომ, ჩემო თვალწარმტაცო სტუმრებო, ბედმა ძალიან გაგიღმათ. მე კარგად მესმის, რომ ეს ოდენ დაუჭერებელ. თითქმის ფანტასტიკურ ფაქტში ჩემი დამსახურება არც იმდენად მნიშვნელოვანია. მთავარი, რასაკვირველია, პროფესორების — სერგეების, პტიცინას და, რაღა თქმა უნდა, ქალბატონ ანას ცოდნა და ოსტატობაა. მაგრამ არც ის წვლილი მიწა დავაკინო, რომელიც მეცნიერებაში მაქვს შეტანილი ჩერ მართო თქვენსმეტი ოპერაციის გადატანა თქვით — ამათგან შვიდი ძველის ტვინის გადასანერგავად, სამი — ფლტოვის. ექვსიც — ღვიძლის... ამ მოვლენებზე, ქალბატონო ანა, კიდევ სამი ან ოთხი დაგვიკიდრება არა?

ანა. ვფიქრობ, სამზე მეტი არ უნდა დაგვიკიდრდეს.

ბესსმირტნი. მაღლობელი ვარ... ამრიგად, თქვენსმეტი ოპერაციის გადატანას ყველა როლი შესძლებს... რის გამოკრვევა მოხერხდა ეს ოდენ უნიკალური — ხაზს ვუსვამ, მსოფლიოში ერთადერთი — ექსპერიმენტის დროს? უწინარესად ყოვლისა ჩვენ ჩერ კიდევ საკმარისად არ ვიცნობთ ადამიანის ორგანიზმის შესაძლებლობებს სხივური დაჯადებით მისი დაზიანების შემთხვევაში, თანაც, არ დაგვიწყუდეთ. მეოთხე სტადიის დაზიანების დროს!

მპრ. შეუძლებელია.

ბესსმირტნი. აბსოლუტურად გეთანხმებით — ადამიანი სულ რაღაც რამდენიმე დღეში იღუპება! მე კი, როგორც მოვურთო, ცოცხალი ვარ და გესაუბრებით კიდევ. ჩემი ექსპერიმენტის ისტორია დღეისათვის გადმოცემულია თოთხმეტ სამეცნიერო სტატიაში, რომლებიც მომზადებულია ინსტიტუტის თანამშრომლების მიერ, ორი იმათგან მალე პრესაშიც გამოჩნდება, ჩემზე მოხსენდა აგრეთვე სამ უდიდეს საერთაშორისო კონფერენციას, სადაც წასული იყო ჩვენი დირექტორი ლევ სერგევი. ორ სადოქტორო დისერტაციაში განხილულია ექსპერიმენტის ერთ-ერთი ასპექტი. სახელდობრ კი — ჩემი ძველის ტვინის გადასანერგვის და ადამიანის თავისებურებანი. ქალბატონი ანა ჩემი ღვიძლის მიხედვით მუშაობს დისერტაციაზე... თუ არ გასცნობიხართ, მზად ვარ, რომ წარმოგიდგინოთ ჩემზე დაკვირვებით შექმნილი და გამოქვეყნებული შრომების სია...

ნადეშა. მე წვაივითე და, მართალი რომ გითხრათ, არა მჭეროდა. ესე იგი, „პაციენტი კ“ თქვენ ბრძანდებით, არა?

ბესსმირტნი. ეგ ა ჩემი წინანდელი გვარის „კროლიკის“ პირველი ასოა.

ვლადიმერ გუზარაძე
სარტოვანი

ლუბა. ნამდვილი... რომელია?

ბისსმპრტნი. ჩათვალეთ, რომ დამავიწყდა.

ანბ. მაგას ნუ ეკითხებით. აქ გვარები არ არის, აქ მოსვლის უფლება არავის არა აქვს...

ლუბა. ბოლინი. ვიცი. წამომცდა.

ბისსმპრტნი. ჩვენი აკციენტების შესახებ ყველა ცნობის მიღება შეეძლება ჩანმრთელობის ხანინისტროში. თუკი... თუკი ვინმეა ცნობის მომცემი.

მპრბ. რა გაქვთ მხედველობაში?

დადიონი სცენის უკანა ნაწილში თანდათან სულ უფრო გამოიკვეთება.

ბისსმპრტნი. ჩემს შესახებ ვერავინ მოგცემთ... ჩემი ამბავი ძალიან რომანტიკულია (გამოცოცხლებდა). მიუვარდა კიდეც და ვუყვარდი კიდეც. თოვლივით თეთრი. ღამაში ქალი იყო — ყოველთვის, ვადმერთებდი ქერა ქალებს მაგრამ ერთხელ სხვას შეხვდა. შავტუხა ბიჭს, როგორ ბიჭებსაც ხშირად აჩვენებენ ტელევიზიით! შეხვდა და ვეღარ გაუძლო ახალი სიყვარულის ცეცხლს... თქვენთვის ალბათ ნაცნობი ამბავია. არა?

ლუბა. ხდება ხოლმე.

ბისსმპრტნი. სწორედ იმ ცეცხლმა დაგვლუპა, ისიც და მეც. ვიტანჯებოდი, ვწვალობდი. სიცოცხლე მომბეჭრა; სიკვდილს დაუწყვეტებნა და, ერთხელაც, გონებაწართმეულმა, იზოტაქების ლაბორატორიულად პლუტონიუმის ამხელა მოვიპარე — უთუოდ მოგეხსენებათ, რადიაციის რა ძლიერი წყაროც არის პლუტონიუმი — და გადავყვარდი. ისეთნაირი სიკვდილი მიჩლოდა, რომ სამუდამოდ დავხსომეხოდ ჩემს ქერა მზეთუნახავს. და ის შავი ბორკლმქმედი კი...

ანბ. მამ (ახველებს).

ბისსმპრტნი. რა ვქნა, ქალბატონო ანა, ძალიან მიჭირს ამქერად, ალკოჰოლზე ლაპარაკი... ბრძანებულებაა გამოსული, ამდენს ებრძვიან...

ანბ. ამითან შეიძლება.

ბისსმპრტნი. მაინც მრცხვენია... გამიგეთ — სად სამი ღამაში ქალი და სად ალკოჰოლი, არა, არ შემოძლია.

ანბ. ამ ჩვენს მურვეობაში მყოფმა, კარგა გვარისად მთვრალმა, პირდაპირ დანადგარის გვერდით დაიძინა. სამწუხაროდ, ვერავინ ვერ შენიშნა. ცა დაახლოებით სამ საათს გაგრძელდა. რადიაციის საერთო დოზამ ექვსას რენტგენზე მეტი შეადგინა. ჩვენთან უგონოდ მოიყვანეს...

ბისსმპრტნი. ეგ საეკვო ვერსიას! მაგრამ თქვენ ანა როგორ დაგიწყებთ დავას, ქალბატონო ანა, თუმცა იმ ქერა ქალისა და შავგვრემანი ბიჭის ამბავს, ჩემი აზრით, აღმზრდელობითი მნიშვნელობაცა აქვს, ჩვენ კი, მე და თქვენ, უნდა ვზრდიდეთ ახალგაზრდობას.

მპრბ. წელიწადზე მეტია სულ ამ ბოქსში ხართ?

ბისსმპრტნი. 487 დღე და ღამეა... ისე, მართალი გითხრათ, სამი ექსკურსია მქონდა ჩემი პირველ სართულზე. ერთხელაც — მეორეზე. მაგრამ ჩემთვის არ შეიძლება ულტრაიისფერი ფარდის მიღმა ყოფნა. იმუნური სისტემის დაღვრა არ ხდება... მე არ შემოძლია მიკრობთა სამყაროში ცხოვრება, აი რატომ არის, რომ ყველამ სპეცტამბური უნდა გამოიაროს, ვისაც კი აქ შემოსვლის უფლებას აძლევენ. მაგრამ ქალბატონი ანა იმედოვნებს...

ანბ. ბევრი რამ გაუგებარია.

მპრბ. და ასე იქნება მუდამ?

ანბ. ჭერჭერობით.

ბისსმპრტნი. მაგრამ თავს აქ მშენებვარად ვგრძნობ.

ნადემდბ. ბოიშს ვიხდი, მაგრამ ძნელი დასაჭერებელია... თქვენ, ალბათ, გყავთ ცოლი, ბავშვები, ნათესავები...

ბისსმპრტნი. მე წარსული არა მაქვს. ყველაფერი დამავიწყდა... ყველაფერი! მე არ ვიცი, რა არის ცოლი და ახლობლები! ჩემი ახლობლები, ვინც ჩემს გარშემოა, ესენი არიან. ქალბატონი ანა, დაეცა, ყველა, ვინც აქ მუშაობს. ამ კედლებს იქით კი არაფერია. გესმით, არაფერი!

ანბ. წყნარად... (ნადეკდას). მაგის შეკითხვა საჭირო არ არის.

ნადემდბ. როგორ?

ანბ. აქ მხოლოდ ისინი ხდებიან. ვისაც დასხივების დოზა მეოთხე სტადიაზე მეტი აქვს... ბევრად მეტი. ესე იგი, აქედან მხოლოდ ერთი გზაა... როგორ ავიხსნათ? სისასტიკეა? არა, პირიქით, — ჭუმანურობაა... ჩვენს აკციენტებთან ახლობლებს არ შეუძლიათ შეხებოდა, ისინი ამან გვერდით ვერ იქნებიან... ხომ წარმოგიდგენიათ, რა არის იმუნიტეტის უქონლობა? თეორიულად კი არა, პრაქტიკულად? ერთი ბეწოც რომ გაგეაწაროს ან ძიძიბი გამოგივიდეთ, ინექცია ზედა გაქვთ. ულტრაიისფერი დაცვის გარეთ ყოველი მიკრობი სიკვდილიან... ის კი არა, დამარბვითაც დამცველთ ვმარხავთ, იმიტომ რომ სხეული ასხივებს...

მპრბ. მაშ ეს ყველაფერი რიდასთვის არის? (გარშემო უჩვენებს).

ანბ. იმისათვის, რომ გავიგოთ, როგორ დავძლევთ იმ ექვსას რენტგენს, სიკვდილი რომ მოაქვთ. ამან (ბესმერტნიზე უჩვენებს) პირველი ნაბიჯი გადადგა. სწორედ ამის წყალობაა, რომ უკვე ცოტ-ცოტა რაღაც-რაღაცეების გაგება დავიწყეთ. პირდაპირ გმირობაა, რომ ცოცხალია, გვეზმარება, თუმცა თავის წარსულს კი მოკლებულია. იძულებული ვაზდა, რომ წარსულზე უარი ეთქვა. შორიდან ეს ამბავი გაუგებარი ჩანს.

ლუბა. დანარჩენები...

ანბ. ცოტანი იყვენ, სულ რამდენიმე კაცი, მაგრამ ისინი ჩვენს შორის აღარ არიან.

ბესსმარტნი. ქალბატონო ანა, რომელი ამ-
ოვირჩიოთ სამთავან?

ანა. ყველაზე მეტად რომელი მოგწონს?
დავიროს უკანა პლანზე სულ უფრო კაშკაშ-
დება.

ბესსმარტნი. მე ძალდატანება არ შემძლია.
გოგონებო, რომელს გიყვართ კროსვორდების
გამოცონება?

მირა. თუ წინააღმდეგი არ ხართ, მე ვთხოვ,
რომ აქ დამტოვონ...

ბესსმარტნი. მადლობელი ვარ, ლამაზო! მა-
რთალი თუ გინდათ, აქ სასტიკად ვარ მოწყუ-
ნილი. ტელევიზორით საერთოდ არც არაფერ-
ია საყურადღებო, ყველაფერი დაუჭერებლად
აშკარა... თავისუფალი კაცი ვარ, მეტადრე
დღის მეორე ნახევარში. დილით რაც უნდა
იყოს დირექტორი ოპერატიულ თათბირს მინც
მართავს... ვლავახობი, რადიაციული მედიცინის
ბოლო მიღწევებს განვიხილავთ...

ანა. ჩვენი კოლეგა ფრიად მომზადებულია
ამ დარგში. მართალია უნდა ითქვას, ჩვენ ხში-
რად მივმართავთ ცნობებისთვის.

ბესსმარტნი. ორი სტატია მოვუშვადე სამე-
დიცინო ენციკლოპედიას. როგორც ქალბატონა
ანა ბრძანებს, რედაქციას მიუღია.

მირა (ილიძეა). მერე მონორაო ვისია?

ბესსმარტნი. ო, მაგაზე არ მიფიქრია! იქნებ
ჯანმრთელობის დაცვის საპირიებათათვის გა-
მოვიყენოთ, მა?.. ან არადა, ჩეხოსლოვაკიიდან
კროსვორდებიან უურხალს გამოვიწერ, ამბო-
ბენ, ერთბაშად ახ კროსვორდს ბექდავენო. ნა-
მეტანი გატაცებული ვარ ამ ამბით. მოგახსენე-
ბათ, ჩვენს თავში სხვადასხვაგვარ ცნობათა
უდიდესი რაოდენობაა. მაგრამ სისტემატო-
ცია არა აქვს. მე მწყობრი სისტემა მოვიგონე,
რათა საპირო სიტუვა უმაღლ წამოტეხავდეს მე-
ხსიერებაში. ამისთვის საპიროა, რომ მილიარ-
დ ნეირონი განსაზღვრული წესრიგით განლაგ-
დეს... მეტი არაფერი! არიან ადამიანები, რომ-
ლებსაც შეუძლიათ ექვსნიშნა ციფრების გამ-
რავლება ან გაყოფა. ასე და ამრიგად, ვქმნით
საგანგებო ცხრილს...

განსხვავებული განგაშის სივალე. კაშკაშით ინთება
წითელი ნათურები, შორს ისმის სირენის ხმები.

მირა. რაღაცა მოხდა?

ანა. რა უნდა იყოს?

მირა. ოშია? ვაიმე, დედა!

ბესსმარტნი. ნუ ღელავთ. სასწავლო განგა-
შია. აქ ხდება ხოლმე ახეთი რამეები.

ტელეფონი მკვეთრი ხმით რეკავს.

ანა. გისმენთ... დიახ, მე ვარ... შეუძლებ-
ლია რამდენი? დაუჭერებელია... ჩვენ სასწა-
ვლო განგაში გვევონა... კი, სამივენი აქ არიან...
კარგი.. კარგი..

ნელა გამოდის კოლში. დუმს. ყურადღებით ათ-
ვლიერებს იქ მყოფთ.

...ატომური სადგურის მეოთხე ბლოკში ავა-

რიაა. ძლიერი ხანძარია. რამდენიმე ათეული
ადამიანი დაშავდა. ზოგიერთმა სხივური დაზიანება
რომა მიიღო. რამდენიმე წუთში ისინი აქვე
ნებიან. თქვენ (ნიმართავს ვერას, ნადიას და
ლუბას). მობილიზებული ხართ, სპეცტანსაქმე
ლი მეზობელ შენობაშია. სწრაფად გადაიცვით
და მობრუნდით. თქვენ (ბესსმარტნი, მირა-
თავს) ბოქსში იყავით, ჭრეჭრობით ნუ გამოხ-
ვალთ.

მირა. მაგრამ ჩვენ...

ანა (აწყვეტილებს). ბრძანება შეასრულეთ.
განსაკარგვეთ არ იყოს!

მირა. ჩვენ, ალბათ, ვერ შევძლებთ.

ანა. შეძლებთ! სხვა აქ არავინა გვეყავს.
ვერა რადიოსი თქმას ცდილობს. მაგრამ ანა
ყურადღებას არ აქცევს და ტელეფონთან მი-
დის. კონტროლის სისტემა მოამზადეთ. დო-
კუმენტი განსაზღვრული არ არის, მეტი გულსაყუ-
რით იყავით. ჩვენ ჭრე ოთხნი ვართ, მაგრამ
მაღე სერგევიცა და პტიცინა მოვლენ. პა-
ციენტებთან იყავით. საოპერაციოები შეამო-
წმეთ, ნახეთ, რა დღეშია. ეგებ ერთბაშად დაგვ-
ჭირდეს... ერთი სიტყვით, უმნიშვნელოვანესი
განგაშია არა, ოში არ არის, არა... ატომური
რეაქტორი აფეთქდა. არა, არა-მეთქი! ბირთვუ-
ლი აფეთქება კი არა, რეაქტორში წყალბადი
აფეთქდა.

შემოდინ ვერა, ნადეჟდა, ლუბა. სამთავს ცი-
სფერი სპეცხალათები აცვია.

ნადეჟდა. ჩვენ მზად ვართ. რა ვქნათ?

ანა. ჭერ დავიცადოთ.

ნადეჟდა. მერე?

ანა. განსაკუთრებული არაფერი. ან გაუტ-
კივარება იქნება საპირო. ან ჩაწვეთება. საერ-
თოდ, როგორც უველით ხოლმე ავადმყოფებს.

ბესსმარტნი (ფრთხილად აღებს თავისი ბო-
ქსის კარს, გამოიხედავს). არავინ არ არის?

ანა. მე ხომ ვთხოვე...

ბესსმარტნი. ხუთი ასობაგან შედგება... სა-
ფლავის ქვა... არაფერი მაგონდება... მეორე
ასობა „ა“...

ანა. მატური.

ბესსმარტნი. ნამდვილია... უნდა მიუღდეს...
უცნაურია, არც მიფიქრია, რომ მატური საფ-
ლავის ქვაა.

ანა. ლექსიკონში ნახე.

ბესსმარტნი. მადლობელი ვარ.
(შედის თავის ბოქსში).

მირა. საშიში მდგომარეობაა... რაღაც სულ
მოვიშლენ.

ანა. ჩვენს საქმეში ემოციები არ ვარგა.
ფხიზლად, თავდაპირვლად იყავით და გახ-
სოვლეთ ჩვენი სპეციალობა. ერთი შეხედ-
ვით, ისინი აბსოლუტურად ჯანმრთელები არ-
იან, მეტადრე, თუ ტყვილები არა აქვთ... მაგ-
რამ ტყვილმა უცებ იცივ ატეხა... ყოველ ბო-
ქსშია შეტანილი აუცილებელი პრეპარატები.

წითელი ფონი სულ უფრო ძლიერად ჩაღდება. მტკიცე ნაბიჯით შემოდის სერგეევი. უკანარი ლურჯბალთანი თანამშრომელი შემოკვევება, ხელთ საცაც უჭირავთ. ზედ შამაკაცი წევს.

სმარბაშვი. მეხუთე ბოქსში შეიყვანთ. (ანას) უგონოდ არის. პირველი დახმარება უკვე გავუწყით, რაც აუცილებელი იყო. ექველადერი გაეთებალია.

№ 5 ბოქსის კარი იხურება. შიგნით შუქი ინთება. შემოდის მძღოლი, გვერდით ინსტიტუტის თანამშრომელი მოკყვება.

სმარბაშვი. ბოქსი ნომერი ოთხი. თანამშრომელი სერგეევს ბარათს აწვდის, სერგეევი ათვალეურებს.

მძღოლი. ამხანაგი გენერალი იქ დატოვებს (კარზე უჩვენებს). ხომ არ დაფუცადოთ?

სმარბაშვი. თქვენ როგორა გრძნობთ თავს?

მძღოლი. ნორმალურად.

სმარბაშვი. თავებო აღარ გეხშით?

მძღოლი. მაშინვე გამიარა... სულ რაღაც ერთი წუთი მიბრუოდა... ასე მომეჩვენა... ახლაც ვქნა?

ანა. ვერა, გააცილებთ ამხანაგი, თუ შეიძლება. დაისვენოს. ტანსაცმელი გამოუცვალეთ... (მძღოლს). ერთხანს ჩვენთან უნდა დარჩეთ, უნდა გამოვიკვლიოთ.

მარბ. წამობრძანდით (მძღოლს ხელმკლავს გაუყრის და № 4 ბოქსისაკენ წაიყვანს).

ანა. სახის მსუბუქი გალიზიანება აქვს. რამდენა ნეტავი?

სმარბაშვი. ვერ გეტყვით. თავის უფროსს უცლიდა — შინაგან საქმეთა სამინისტროს გენერალია — მეოთხე ბლოკთან. სამი საათი უცლიდა. იქ ი ზოგან საათში ზუთას რენტგენზე მეთია... მაგრამ, თუ გავითვალისწინებთ, რომ მანქანიდან არ გადმოსულა... საერთოდ, ჭერ არ შემოიძლია ვანსაზღვრა. ვიცი, რომ ბევრია.

ნადეჟდა. იქ რატომ იდგა?

სმარბაშვი. უფროსს ელოდა. ასეთი წესია.

ნადეჟდა. მერე იქ ხომ რადიაციანა?

სმარბაშვი. რადიაციას, გენაცვალთ, არც სუნი აქვს და არც ფერი! უფროსები კი მოვლენათა შუაგულში ყოფნას არიან მიჩვეული — ახე.

ნადეჟდა. მაგრამ...

სმარბაშვი. „მაგრამ“ ის არის, რომ შავი ვოლგით პირდაპირ რეაქტორს მიადგა!

ლუბა. იქნებ არ იცოდა?

სმარბაშვი. მაგას ევალეზა — უნდა სცოდნოდა!..

№ 5 ბოქსიდან თანამშრომლები გამოდიან, ერთ-ერთს ცელოფნის ტომრით პაციენტის ტანსაცმელი უჭირავს.

გალიან. გამოჩნდება ვერა.

მარბ. სძინავს.

ანა. თვალი გეჭიროს. რომ გაიღვიძებს, ერთად გავსინჯოთ.

სმარბაშვი. ჭერჭერობით კიორხეული... ჩაიკვია საჭირო არ არის.

ანა. სულ რამდენია დაზარალებული?

სმარბაშვი. ხანას კაცამდე. ეს ისინი არიან, ვისაც რენტგენზე მეთი აქვს დასხივებული. ჩვენები რამდენიმე კაცია. ჭერჭერობით ზუსტად ვერ ვიტყვი. თხოუმეთი ოკოლოგიურ ცენტრში გაგზავნეს, ნაწილი ადგილობრივ კლინიკებში დატოვებს... მე გვიან ჩამოვფრინდი. იქ დიღხანს ვერ მოისაზრეს, ნამდვილად რა მოხდა, და ამიტომ ყოველი შემთხვევისათვის მოსკოვს არ ატყობინებდნენ. რაღაცას უცდიდნენ...

ანა. თქვენ თვითონ ხომ არ...

სმარბაშვი. მე, ძვირფასო ანა, იმდენი ვიცი რადიაციანზე, რომ თავს ასე ადვილად არ მოვაკვლივინებ.

ანა. მაგრამ მაინც?

სმარბაშვი. წლიურ დოზაზე ოდნავ მეტი. ნორმალურია. ჩვენი ჩამოსვლის დღეს რადიაციული მდგომარეობა გარკვეული იყო.

ბმსსმარბაშვი (ყურს უდგებდა, ახლა ბოქსიდან თავი გამოყო). მაინც რა მოხდა, არ იტყვი?

სმარბაშვი (ბესსმარბაშვი). თქვენ ფრთხილად იყავით. პაციენტთა დამუშავებას ვახდენთ. მაგრამ სიფრთხილე არ გავწყენთ.

ბმსსმარბაშვი. ვასაგებია... ალბათ რაღაც საშინელი რამ მოხდა, არა?

სმარბაშვი. სამწუხაროდ, აქ არასაშინელი რამ არა ხდება.

შემოდის გენერალი.

ბენეარაშვი (შებრუნდება). თანმხლებნი არა მჭირდებაინი (სერგეევს). ეს რა წესები გაქვთ, დამოუკიდებლად ნაბიჯს არ მადგმევენებენ? მთელი საქლომი (ქალებს შეამჩნევს), ბოლიში მომხიბია, დამიხსრილდეს...

ანა. თქვენ ალბათ წელის ტკივილს უჩიოდით, არა?

ბენეარაშვი. ცოტა ხანი წამომტკივდა და დამამდა! საერთოდ, ერთი-ორჯერ გამომიკვლიეს და გამომიშვეს!

სმარბაშვი. ბრძანება იცით?

ბენეარაშვი. ჩვენი მინისტრი, ცოტა არ იყოს, გაცხარდა! არ ვიცი, რა უთხარით ამისთანა... მაგრამ ბრძანება ბრძანებაა. ჩემი მძღოლი აქ არის?

სმარბაშვი. დიახ.

ბენეარაშვი. უხებრხულობაში ჩავადგე... მაგრამ, იმედი მაქვს, სერიოზული არაფერია ხომ?

სმარბაშვი. თქვენ ნომერ რვა ბოქსში უნდა შეხვდეთ. უწინარესად — ტანსაცმელი უნდა გამოიცვალოს...

ბენეარაშვი. იქ ერთმა თქვენმა შავმა, თმახუტუტამ მითხრა, თქვენი ფორმა უნდა განადგურდესო. რა სისულელეა!

სმარბაშვი. არა, ფორმა პრობლემა არ არის...

(ლუბას). გააცილებთ, თუ შეიძლება, ამხანაგი გენერალი. აჩვენეთ რაც უნდა ჩაიკვას... ფორმას

რაც შეეხება, მე მოვუვლი... (ანას). ავადმყოფებს მიხედვით, თუ შეიძლება.

ბენიკარაძე. განმარტებული ვარ, ბაღბოს! ჩანმართელი ან ნახეთ (დაიხარება, სკამს ფეხში წაელებს ბელს, უნდა, რომ ასწიოს, მაგრამ გონებას დაჰკარგავს).

სპირბეჰი. სწორად!.. მოდი ჩემთან!..

გამორჩნდება ორი თანამშრომელი, ხელს დასტაბებენ გენერალს და № 8 ბოქსში გაიყვანენ.

ბესსმირტინი (თავს გამოყოფს). ბატონო სერგეევ, მაინც რა მოხდა, არ იტყვი? მგონი, რომ ძალიან სერიოზული ავარიია. რადიოთი ჩემთვის არაფერს ამბობენ...

სპირბეჰი. გადმოსცემენ. აუცილებლად გადმოსცემენ. უსმინეთ.

ბესსმირტინი. მესმის, რომ ახლა ჩემთვის არა გცალიათ... მაგრამ, როგორც ყოველი ადამიანისათვის, ისე ჩემთვის დამახასიათებელი ცნობისმოყვარეობა იმდენად ბუნებრივია, რომ ახლა როგორ არა გჯიბხობთ: ნუთუ ისინი უფრო მეტად არიან დახიზებული, ვიდრე მე?

სპირბეჰი. ისინი უფრო მეტად.

ბესსმირტინი. თუ ასეა, ჩემი იმედს გქონდეთ. მე ხელს აღარ შეგიშლით, მაგრამ მაინც მინდა, რომ მოვლენათა კურსში ვიყო. არადა, მოწყენილობა მკლავს.

სპირბეჰი. (მოღუშულად). ვართობას, ნუ გეშინია, არ მოგაკლებთ. არც ბევრი ცდა მოგიხდება — სულ რამდენიმე საათია საჭირო.

ბესსმირტინი. მაშ, ზოგიერთს ათასზე მეტი აქვს?

სპირბეჰი. მაგას ქალბატონი ლიდაც კი ვერ განსაზღვრავს ზუსტად... მაინც ფრთხილად იყავით — კონტაქტები არ არის საჭირო. ამასთანავე თქვენი დახმარების იმედი მაქვს. თქვენი მაგალითი — საუკეთესო წამალია. თანაც იქნებ ერთადერთი წამალი იმართვის.

ბესსმირტინი. ჩემი იმედი გქონდეთ. ზომ გახსოვთ, როგორ ვიმუშავე, საცდელი დანადგარიდან რომ მოიყვანეს, იმასთან? აქ ჩემთან ერთად აპირებდა ცხოვრებას, და საყლაპავი მილი დაზიანებული რომ არ მქონოდა... ამ მოგონებებზე, ბოლო „მაცენში“ მიაქციეთ ყურადღება ამერიკელი პროფესორის კაილის ინფორმაციას? ძვლის ტვინის გადაწერგვა საყლაპავი მილის დაზიანებასაც შველისო, კაილარების აღდგენა ხდება და ასე შემდეგ... ინფორმაცია მთლად კვალიფიციურად ვერ არის დაწერილი, მაგრამ თვითონ ამ კალზე უკვე მეშვიდედ წავიკითხე. მაგარი თავი აბია, იტყობა! ახალგაზრდაა, ჭერ ორმოციასაც არ არის, გადაწერგვის ოპერაციებიც კი უამრავი, მთელი სერია ჩაატარა, და თანაც სუყველა წარმატებით. სხვათა შორის, მილიონერია, თქვენი ასეთი რამდენი ოპერაცია გაკეთ გაკეთებული?

სპირბეჰი. სამი ათეული. მაგრამ, სამწუხაროდ, წარმატებით-მეთქი, ყველაზე ვერ ვიტყვი. კაილი კი ნამდვილად კარგი ქირურგია.

ბესსმირტინი. ჩვენი ქალბატონი ლიდა პტიცინა, ალბათ დიდი ხნის მილიარდერი იქნებოდა! და! 162 ოპერაციას ეხუმრები... ცხოვრებით კი. ბატონო ლევა, ბლოკით ნაშენები სახლის ორსოთხიან ბინაში ცხოვრობს. და, აი, უკვე მეოთხედ გიკავუნებთ — დროა, რომ მიხედოთ.

სპირბეჰი. ის თვითონ არაფერს ამბობს. მართო ცხოვრობს, მეტი არა სჭირდება.

ბესსმირტინი. ბლოკით ნაშენებ სახლში, ბატონო ლევა, ზამთრითი თბობა, ზაფხულში ცხელია. პირვეთ კი უნდა იყოს. ამიტომ არის, რომ ქალბატონი ლიდა უმეტესად აქ ათევს დამეს, თქვენთვის კი როგორც ხელმძღვანელისათვის ზელსაყრელია — ოღონდ სულ სამუშაოზე ტრიალებდეს. მაგრამ ეს უსამართლობაა, ამიტომაც...

№ 4 ბლოკიდან გამოდის ვერა.

სპირბეჰი. როგორ არის მანდ საქმე?

ვერა (კითხულობს). მაქსიმემა ოდნავ მომატებულია. წნევა თითქმის ნორმალურია. მსუბუქი გულის არითმია, ჩივილი არაფერს უჩივის. მგონი, რომ შეგეშალათ...

სპირბეჰი. მე — შეიძლება, რომ შემშლავა, მაგრამ არა პროფესორ პტიცინას. თქვენი პაციენტი იმან განხიჯა.

ბესსმირტინი (ვერას). უტყვიფობა და შეუძლოდ ყოფნა სწორედ უფრო საშიში!

ვერა. წავიდე ისევ იმასთან?

სპირბეჰი. თუ აუცილებელი არ არის, ბოქსებში არაფერი გეგაქმებათ...

ბესსმირტინი. არ დავაიწყებდეთ რომ ყოველი მათგანი ასხივებს...

სპირბეჰი (აწყვეტიანებს). ნუ აშინებთ... (ვერას) განსაკუთრებული საშიშროება არ არის, მცირე ფონია, მაგრამ, თუ არ გამოვიძახებ, ბოქსებში ნუ შეხვალთ...

№ 8 ბოქსიდან გამოდის ანა და თანამშრომლები, ერთ-ერთს ტანსაცმლიანი პაკეტი მოაქვს.

ანა. ჩაიძინა. ლუბა ცოტა ხანს დარჩება იმასთან.

ვერა. მერე, იქ ზომ რადიაცია!

ანა. ვოგონი, რადიაცია აქ ყველგან არის.

სპირბეჰი. შეიძლება პულტის ჩართვა.

ანა. პულტი უკვე მუშაობს. ოღონდ შირმა არ ამიწვია, ახლავე... (მიდის მორგის მაგიდასთან, შირმა ნელნელა მალს იწვია. გამორჩნდება ბოქსების მართვის პულტი. ლურჯი, მწვანე, ცისფერი ნათურები აჩვენებენ ავადმყოფის მდგომარეობის საჭირო მონაცემებს — ბოქსებიდან აქ გამოდის მთელი ინფორმაცია. წითელი ნათურები არ ანთია. ისინი მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში ინთებიან და ქრებიან).

ანა (პულტი უყრებს). რადიაციული მდგომარეობა მერვე ბოქსში უმნიშვნელოდ არის აწეული. ჩვენი სამედიცინო ნორმების ფარგლებში. (ვერას). თუ შეიძლება, ემოციები არ იყოს — ავი გთხოვთ კიდევ...

შემოდის პტიცინა.

ბტციცნა. ვითომ რაღომ არ უნდა იყოს ემ-
ოციები? გაიღიმეთ. ქალიშვილებო... იტირეთ,
მაგრამ თან გაიღიმეთ.

სმარბამევი. რა კარგია, რომ მოხვედით, რო-
გორ არის იქ საქმე?

ბტციცნა. ჩვენები ორმოცდაათმდე ცაცია, მე
ყველაზე მძიმეები წამოვიყვანე და პროკურორი.
ანბ. ის რაღად გინდოდა?

ბტციცნა. მთხოვა, იმას ახლა ყველაზე უფ-
რო სჭირდება...

შემოდის პროკურორი.

ბროპარკრი. უბრალო, მაგრამ ძალიან მნი-
შვნელოვანი საქმე მაქვს. ასხნა-განმარტებითი
ზარათები მიხნდა. ყველასი, ვისაც წერის თავი
აქვს, როგორ, სად იყო, რას აკეთებდა? გან-
საკუთრებით ავარიის პირველ წუთებში.

სმარბამევი. მაგ საქმეს მე მოვუყვლი.

ბროპარკრი. და რაც შეიძლება, დაწვი-
ლებით. სუყველას ცალ-ცალკე ზომ ვერ და-
ველაპარაკებ.

სმარბამევი. ყველაფერი რიგზე იქნება.

ბროპარკრი. ხვალ შემოვივლი. მეჩქარება.
კიდევ ორ კლინიკაში ვარ მისასვლელი.

სმარბამევი. ხვალამდე. ყველაფერს დაგახვე-
დრება.

ბისმარტნი (თავს გამოყოფს). თქვენ მიგა-
ჩნიათ, რომ დივრსხია?

ბროპარკრი. ყველაფერი შესაძლებელია...
ნახვამდის. (გადის)

ბისმარტნი. ქალბატონო ლიდა, გულითადი
სალამი მითქვამს.

ბტციცნა. ძალიან მახარებს შენი ჭანბრთე-
ლად ყოფნა, ქაბუკო, უნდა მამატრო მოხუც
ქალს, რომ სამი დღე ვერ მოგინახულე, არ ვი-
ყავი, უცებ გაფრენაც მომიხბდა... რა უბედურე-
ბაც დაგავტუდა, თავად ბედავ... დიდი უბედურე-
რებაა.

ბისმარტნი. არა, ნაწუენი არა ვარ. ცოტა
რომ გათავისუფლდებით, შემოიარეთ, დაგე-
ლოდებით უნდა მოგელაპარაკოთ... მძიმედ
აღბათ ბევრია...

ბტციცნა. დიდი უბედურებაა, დიდი. ამ ხნის
ქალი ვარ და ამისთანა არაფერი მინახავს... ჭერ
კიდევ ეურჩატოვთან და შოკლინთან ვარ ნა-
მუშევარი... მტერს... მტერს... აი ისინიც მო-
ვიდნენ...

შემოდის ველოსიპედისტი, დეიდა ცლავა, მეხა-
ნძრე, დოზიმეტრისტი, ოპერატორი, ფიზიკოსი,
აქეთ-იქით იცქირებიან.

ველოსიპედისტი. მოვედით უკვე? უფურე
ერთი, რა სახსაპები მოუწუვიათ... ისე, კვება
როგორი გვექნება ნეტავი?

ბტციცნა. კვებას, შვილო, ვერ დამედურე-
ბით. ჭერჭერობით კი ნომრებში დაბინავდით,
რომლებიც თავისუფალია.

ველოსიპედისტი. პოტემო... „პილტონის“
უყეთისი.

სმარბამევი. ერუდოცია მერე გამოჩინო-
ჭერ მიდით, ტანთ გამოიცვალეთ.

პაციენტები ბოქსებში შედიან.

ბტციცნა. ყველას დამამშვიდებელი მიაღ-
ბინეთ. ცოტა დაძინონ, თანაც თავაწინადა;
ქალიშვილებო, გულთბილად და აღურსიანად
მოეკეცით — მთავარი ტყვილი წინა აქვს...

ვერა, ნადედა და ლუბა. ნასითან ერთად ბოქ-
სიდან ბოქსში გადადიან. ინტრეტუსი თანამე-
რომლებს ტანსამკლონს ტომარები გამოაქვთ.
ბტციცნა დადღობი ჩაეშვება სავარძელში.

სმარბამევი. ქალბატონო ლიდა, უნდა მამა-
ტიოთ. თქვენს ასაკში ასეთი გადაფრენ-განდო-
ფრენა, დატვიოთვა სად გაგონილა, მაგრამ გან-
კარგულება ზევიდან მოვიდა — აუცილებლად
გთხოვლობდნენ...

ბტციცნა. სწორადაც მთხოვლობდნენ, ექი-
მები, იცოცხლე, ქვეუნისა მოაწუდნენ, საიდან
და არ ჩამოვიდნენ და დაიბნენ. თვითონ დას-
ხივდნენ... გამოცდილება არც ერთს არა აქონ-
და, თავს კი არ იზოგავდნენ, ზოგიერთი ისე-
თიც შემხვდა, მეც რომ დამხანია. გული მერე-
ვაო, თავებზე მეტვევაო, სისუსტესა ვგრძნობო...
კუბო რომ მიგეტანა, ჩაწვებოდა, საცაა მაინც
უნდა მოვკვდეთ, სინამდვილეში კი არცაა
სჭირდა. ეტყებით იყო შეპურობილი, ხოლო
ისინი, რომლებიც შევარჩიე, საერთოდ არა-
ერთს უჩიოდნენ. მშველად ეჭირათ თავი... ორი
ერთბაზად დაიღუპა.

სმარბამევი. ვიცი, ერთი ჩვეულებრივი დამ-
წერობით მოკვდა.

ბტციცნა. ზედ სხივური დამწერობაც დაე-
რთო. ერთ წუთში დაიღუპა აფეთქების დროს
სმარბამევი. ვიცი რომ აფეთქება იყო?

ბტციცნა. რასაკვირველია, უბრალოდ ზო-
გიერთებს ბელს არ ამღვეს რეაქტივის აფე-
თქება და ამტკიცებს, აუფეთქებლად დაიშა-
ლაო, ხანძარმა, სუყველაფერი ხანძარმა ქნაო.
სმარბამევი. მერედა, სხვაობა განა ეგრე ღი-
ლია?

ბტციცნა. ძალიან დღია, შვილო, ძალიან
აფეთქება უკვე დანაშაულია, ხანძარი კი მხო-
ლოდ და მხოლოდ სამსახურებრივი გულგრი-
ლობაა, აი როგორ არის საქმეი პასუხისმგებ-
ლობის ზომაც სხვადასხვაა. ამიტომაც მოგვა-
დგა პროკურორი ასე უცებ. თუმცა, იმართვის
(თავს ბოქსებისკენ გაიქნევს) ამას უკვე მნიშ-
ვნელობა ადარა აქვს.

ჩამოხნულდა, ბოქსები განათებულა, მათ უკან
კაშკაშა დაფიონია, ასეთი ნათება გრაფიტმა
იღის.

ინფორმაციანი რადიოთი (ქალი ხმა). ძვი-
რფასო რადიომხმენებლო, განვარძობთ გა-
დაცემათა ციკლს — „ეს ყოველმა ადამიანმა
უნდა იცოდეს“; მიკროფონთან არის რაიონის
სამოქალაქო თავდაცვის უფროსი ამხანაგი ნეს-
ტროვი. (კაცის ხმა). ატომური ბომბის აფეთ-

ქებას თან ახლავს თვალისმომკრელი ნათება და გრუხუნე, რომელიც ტეკა-ქუხილს მოგვაგონებს. ამის შემდეგ წარმოიშობა უზარმაზარი ცეცხლოვანი ბურთი. ის ბურთი ჩვეულებრივ ათობით და ასობით კილომეტრზეც კი მოჩანს. დარტყმის ტალღამ იქიდან შეიძლება რომ თქვენამდე ვერც მოაღწიოს, მაგრამ თავდაცვის თადარიგი მაინც დაიჭირეთ... (ხმა თანდათან მიწყნარდება).

2.

გვიანი საღამოა. სამორიგეთ ოთახში ანა და ვერა არიან.

ანა. ხედავთ, რანაირი პრაქტიკა მოგელით. თქვენ კი იმედი გქონდათ, მოსკოვში ვიხტიან-ლებთ, ვიხტირნებთო.

მირა. შემომხატვროდნენ. აქ სიციხეა, ჩვენთან კი ჭერ ისევ თოვლი დევს. იმიერპოლარეთია.

ანა. სამუშაოდ იყავი წასული?
მირა. მამა სამხედრო მყავს. თითქმის ათი წელიწადი ჩრდილოეთშია. განაწილების დროს მე თვითონ ვიბოხვე იქით წასვლა.

ანა. გათხოვილი ხართ?
მირა (იციხის). არააგე მთხოვლობს... ახლანდელი ბიჭები ცოლის მოყვანას არ ჩქარობენ. დიდხანს არჩვენ.

ანა. მე თვარამეტისა გავიქციე. ცხრამეტისას უკვე მამა მყავდა. ორი წლის შემდეგ ბიჭი გაიჩინდა, ანდრეი. მამა ახლა გათხოვილია. ანდრეი სარაკეტო ჭარში მისახურობს. შევიღიშვილებით ჭერ ბედნიერი არა ვარ. მაგრამ მამა ამჟამად ქმართან ერთად უცხოეთშია, ჩეხოსლოვაკიაშია, ვფიქრობ, იქიდან ჩამომიყვანენ შევიღიშვილს. ანდრეის კარგი გოგოა მყავდა, დელიანდენ, მაგრამ მერე გადაიფრტო, მგონი, წაიხსობნენ, არაფერს იწერება იმაზე...

მირა (თავს აქნევს ბოქსების მხარეს). მესამეში სულ ახალგაზრდა ბიჭია. მეხანძრე. ჭარიიდან, ალბათ, ახალი ჩამოსულია. აი, აქ სად მოხვდა. ნუთუ მართლა?..

ანა (აწყვეტილებს). არ გინდა, მაგაზე ნუ ლაპარაკობ, ვეროჩკა, არ გინდა...

№ 6 ბოქსის კარი გაიღება, გამოჩნდება დოზიპეტრისტი. № 7 ბოქსისკენ მიიპარება.

მირა. უუუუუუ, უნდა გავიდეთ...

ანა. არ გინდა, არა უშავს რა... იბორიანო...

დოზიპეტრისტი კარს აკაკუნებს. გამოიხედებს ოპერატორი.

ოპერატორი. რა იყო?

დოზიპეტრისტი. არა გძინავს?

ოპერატორი. აქ კაცი დაიძინებს?..

დოზიპეტრისტი. მე უღანაშაულად ვარ, უღანაშაულად... სულ იმ ხელსაწყოს მჩაღია, სკალამ აურდაურია, სწორედ არ აჩვენებდას ოპერატორი. (აჭაერებს). სკალამ აურდაურ-

რას სხვა ადგილას და სხვა დროს უნდა ჩამვარდნოდი ხელში, რომ მეჩვენებინა, როგორ უნდა სკალის არე-დარევა!

ბოქსის კარს მოუჭახუნებს. დოზიპეტრისტი დაღლილი ჩაეშვება სავარძელში.

ანა. ბრანიაინა ნაცნობი გყოლიათ.

დოზიპეტრისტი. არა, კეთილია. ეს ამბავი რომ მოხდა, მთელი აპარატურა აირდაირია. სკალა ას რენტგენზეა გაანგარიშებული, სულ ას რენტგენზე... მე კი მეგონა, ხელსაწყოს რაღაც მოეშალა-მეთქი... იმის გაფიქრებაც არ შემეძლო, თუ ასეთი რამ მოხდებოდა... მაგან მოიბრინა და მკითხა: რამდენია? მეც ავდექი და დაუფიქრებლად ვუთხარი: ორ ათეულზე მეტი არ იქნება-მეთქი... გასაგებიაო, მომამხა და ბლოკისკენ გაიქცა. იქ მთელი ენერგეტკა გატიალებული იყო... მივარდა, კახელებს შეეკეთება დაუწყო... ისინი კი შეაკეთა, მაგრამ თვითონ... ანა, რა ვიცოდი, რომ იქ ოცი კი არა, ორასი იყო?!

ბესსმირტინი (ყურს უღებდა). კანონების არცოდნა სასჯელისაგან არ გვთავისუფლებს. მაშ უფროსობა რისთვისაა? უნდა მოითხოვოს, თავისას ეცადოს! სკალამ აურდაურიაო... ჭერ კიდევ დიდი სკარატე — ძველი დროის ბრძენკაცი — გვაფრთხილებდა, ყველა უბედურება უვიცობას მოსდევსო.

ანა. რეთიმი არ დევნეთ. თქვენ ეგრე არ იცოდით.

ბესსმირტინი. არ მეძინება. მომხდარ ამბავზე ვფიქრობ. მოუსმინეთ: რადიომ გადმოსცა? მაშასადამე, დაფარვა აღარ შეიძლებოდა.

მირა. ახლა ყველაფერში საქარობაა.

ბესსმირტინი. ხან დღეშით უკეთესია. ხალხი რომ არ ავადლევათ. მე, მაგალითად, რომ დავფიქრებდი ხოლმე, რა ვიცი, რა სისაუბლე არ მომდის თავში. მერე ვდელავ, ვშფოთავ. ბევრი რამ ვიცი და იმიტომ. აი (დოზიპეტრისტზე უჩვენებს) არც არაფერში დაფიქრებულა, არც აღელვებულა, და „სკალამაც აურია“.

დოზიპეტრისტი. ოპერატორს ოთხი შვილი მყავს... მოწინავეა, მთელი სადგური იცნობდა... შარშან ლენინის ორდენი მიიღო. ამ ატომური ელექტროსადგურის ასაშენებლად პირველი ბარი რომ დაჭერეს, იმ დღედან აქ არის. ჭერ აშენა, მერე სამუდამოდ დარჩა. (ანას). მე ნამდვილად არ ვიცოდი, რომ ორასი იყო. ამის გაფიქრებაც კი არ შემეძლო.

ანა. მჭერა.

ბესსმირტინი. (თავს გამოყოფს). მე კი არა, მეტისმეტად გულჩვილი ბრძანდებით, ქალბატონო ანა. მაგან ხომ სახელოვანი კაცი დაღუპა, თქვენ კი ამართლებთ. ჭერ კიდევ ძველი დროის დიდი ექიმი მიპოკრატე...

ანა. გაჩერდით!

დოზიპეტრისტი. ეგ მართალია. დავლუბე კაცი... დავლუბე...

№ 1 ბოქსიდან გამოდის ველოსიპედისტი.

ველოსიპედიტი. უური მიგდე, ექიმო, მი-
დი, სპირტი გაგვიჩინე სადმე. ამას ასი გრამი
დალუსხი, მე ერთ ჭიქას დალდევ. ამას ნუ უყუ-
რებ. ქალიშვილივით სლუკუნებს. საცაა აქვი-
თინდება კიდევ. მე კი მაკანკალებს, მიდი, მო-
იტა 'საიდანმე.

ანბ. სპირტი არ არის!

ველოსიპედიტი. მიდი, ნუ მატყუებს ვიცი,
რა მკურნალებიცა ხართ, შენ კარგა ლამაზად
ეწილებით. ამ რადიაციის შერე სუვევლას გვე-
რგება, მოიტა, ნულა მალაპარაკებ.

ველოსიპედისტი ჰოლს ათვლიერებს, სამო-
რიგეო ოთახში შედის, ცდილობს, რომ ყუთე-
ბი გახსნას.

მირბ. ცოტა წესიერად მოიქეცით!

ველოსიპედიტი. შენ ვიღასი ტიკი-ტომარა
ხარ, ბებერო, ჭერ რძე არ შეგშრობია ტუჩე-
ბზე... ძალიან მოშლილი ვარ... არაფერი გამოშ-
ტყულო... ადექი, რომ გელაპარაკები... როცა და-
გიძახებ, ჩემთან გაჩნდი...

მირბ. თქვენ... თქვენ...

ველოსიპედიტი. რა მე? რა? (ანას). მო-
იტა სპირტი. გირჩევნია, მოიტა...

დოზიმეტრისტი (დაღლილია). არ გინდა ეგ-
რი.

ველოსიპედიტი. იტირე... ისლუყუნე...
შენგე ვჭრუნავ, შე მათხოვარო.

ანბ. ახლავე... (წვაა პირველი ბოქსისკენ).
ერთი წუთი მომითმინეთ.

ველოსიპედიტი. ეგ უკვე სხვა ლაპარაკია.
გელოდები. (ვერას ქამარს ქვევით მოსცხებს).
არა გიშავს რა... კარგად გითიმითიმებს...

მირბ. გაჩერდით!

ველოსიპედიტი (ჩაიციუნებს). შენთვის ვა-
მბოხ, შე სულელო. მადლობელიც დაშრჩები.
შემოდის ანა. ხელში წამლის შუშა და ორიც
მენწურა უჭირავს. ერთ-ერთში სპირტს ჩამოას-
ხამს და ველოსიპედისტს გაუწოდებს.

ანბ. მიირთვით. ოღნავ გაჯავებულია.

ველოსიპედიტი (სუნთქავს). მოტყუება
არ იყოს... არ უნდა ვაგაჯავებინა. (სვამს, ძა-
ლიან კმაყოფილია) აი მესმის!

ანბ (დოზიმეტრისტს უსხამს). დაღიეთ.

დოზიმეტრისტი. არ მინდა.

ანბ. დაგამშვიდებთ. მიირთვით.

დოზიმეტრისტი სვამს. ველოსიპედისტს ამო-
ქნარებს.

ველოსიპედიტი. ხედავ, რა მალე გასჭრა...
კარგი რამეა. ცოტაც დამიმატე!

ანბ. დილაზედ გეყოფა.

ველოსიპედიტი (მოქნარებით ვერას).
გამაკილებ, ბებერო?

ანბ. მიბრძანდით, მიბრძანდით...

ველოსიპედიტი. რაღაც მოვიფიქრეთ, მგო-
ნი. კარგად გნახეთ. ეგ (წამლის შუშაზე მიუთი-

თებს) სადა დავს? სულ გადავქვიქე. მაინც ვერ
ვიპოვე.

ანბ. ცუდად გიძებნიათ... მიბრძანდით.

ველოსიპედიტი. ცოტას წავთვლემ. (გა-
ლის).

ანბ. თქვენი წასვლის დროც არის. მაგრა
დაგვიძინებთ.

დოზიმეტრისტი თანამობის ნიშნად თავს უქ-
ნებს, ნელ-ნელა წამოდგება და თავისი ბოქსის-
კენ წავა.

მირბ. მერე შეიძლება ალკოჰოლი?

ანბ. დამამშვიდებელი იყო. ერთი წვეთი სპი-
რტი ერთი. ზოგჯერ მოტყუებაც გვიხდება. აგ-
რესიულობა კი ერთ-ერთი ნიშანია...

ბისმარტნი (თავს გამოყოფს). ხან ჭკუაზეც
იწლებიან... ზოგიერთს ვერც შეატყუებ. კრინტს
არა სძრავს, ჩუმად თავისთვის ზის და უცებ
გაგოფდება... ქალბატონმა ანამ დაწვრილები
აღწერა ეს ფენომენი თავის დისერტაციაში და
ძალიან დამაჭრებელი მაგალითი მოიმარჯვა.
მახსოვს, ამერიკელ პროფესორსაც აქვს ანა-
ლოგიური შემთხვევა აღწერილი...

ანბ. იქნებ დაგეძინათ, ჰა? ხვალ მძიმე დღე
გაქვთ. თქვენც ხომ არ მიირთმევდით? (წამ-
ლის შუშაზე უჩვენებს).

ბისმარტნი. არა, სასმელი ცუდად მოქმე-
დებს ჩემს თირკმლებზე. თქვენ ხომ იცით...

№ 3 ბოქსიდან თავს გამოყოფს მეხანძრე.

მისხანძრე. ბოდიშო. შეიძლება, რომ გამო-
ვიდე?

ანბ. რატომ?

მისხანძრე. პატაკი დავწერე. როგორც მთხო-
ვეს. მინდა რომ გადავიცე.

მირბ. თავს როგორ გრძობთ?

მისხანძრე. გამოვიძინე, დავისვენე. მადლო-
ბელი ვარ თქვენი.

სამორიგეო ოთახში გაისმის ტელეფონის ზარი.
ანა უარმობს იღებს.

ანბ. არა, ქალბატონო ლიდა, სიმშვიდეა...

პლაშმა და სისხლი ყველას გადავუსხით... დი-
ლით კიდევ... უველას არა სძინავს, მაგრამ ბუ-
ნებრივი ამბავია: ახალი აღგილია, მიუჩვენებელი
არაიან... ჭკრჭკრობით ნორმალურად არის... აუ-
ცილებლად დაგირეკავთ... ღამე მშვიდობისა...

მისხანძრე (ვერას). შეიძლება, თქვენთან რომ
ჩამოვჯდე? წამიკოხტე ერთი, თუ და ხარ, იქ-
ნებ სულაც ისე არ დავწერე (აწვდის ფურც-
ლებს).

მირბ. მე თვითონაც არ ვიცი, როგორ უნ-
და... (კითხულობს). გაკვირვებულო უყურებს
მეხანძრეს). ყველაფერი გინახავს და ეგ არი?

მისხანძრე. ჭერ გრუხუნი იყო. მერე აფეთქე-
ბა და სამანქანო დარბაზის სახურავზე უცებ
ცეცხლი ავარდა. გადავიცი განგაზის მაუწყე-
ბელი ნიშანი და მალა ავძვერი. ოცდაათ მე-
ტრამდე იქნება... სახურავი უკვე ბრიალებდა.
რეაქტორის დარბაზში რომ ჩავიხედე, რაღაც

უცნაურად კაშკაშა ცეცხლმა მომპკრა თვალი. იქ რა უნდა წაიკედებოდა ცეცხლი? არაფერს... და მივხედავ — რეპატორის აქტიური წონა გიჟი-წებდა. თვალს დახამამებში დავეშვი სახურავიდან და მორიგეს ერთბაშად ღია ტექსტით ვაცნობ, ხანძარი კი არა. აფეთქებაა-მეთქი!.. და ისევ წემით ავძვერი. იქ კი უკვე ჩვენები იყვნენ. ცეცხლს სილას აურიდნენ, რომ სხვა ბლოკებზე არ გადასულიყო.

მპრბ. ნუთუ შიშს არა გრძნობდით? მიხსნდრძმ. იქ? არა... მერე, რასაკვირველია... მართალი რომ გიხსნათ, შიშს ახლაც ვგრძნობ... ზუსტად როგორც ავღანეთში.

მპრბ. იქაც მოასწარიო? მიხსნდრძმ. ვაღიანში ვიყავი. სადესანტო სამსახურში... საზარელია დამცველ რაზმში ყოფნა. მეტადრე განთიადისას. მოლაყ მაშინ იწყებს ყვირილს... იმიტომ არის საზარელი, რომ ყველაფერი უცნობია. ენა, წეს-ჩვეულებები, ხალხი. მთებიც, ჩვენი არაფერია. უჩვეულოა, მაშასადამე, საზარელიც არის.

მიუახლოვდება ანა. ანბ. გოგო გაუვს? დილით ვიცვლები, თუ გიწდა, დაუფრტყავ.

მიხსნდრძმ. გოგო არა. დედა მუავს. ანბ. ყველაფერს კლინიკაში გაიგებს. იქ საცნობარო მაგიდაა. იქ ყველაფერს ვატყობინებთ. ნათხავებს ჰგონიათ, რომ თქვენ... ბესსმირტრძნი. ბეი, მებანძრძე, შაშის თამაში იცი?

მიხსნდრძმ. ვიცი. ანბ. ხომ გაგაფრთხილეთ: არავითარი კონტაქტი! საიდან ასეთი სიკვირცხლეთ? ადრე არ შემიძნევიან...

ბესსმირტრძნი. მთელი საზოგადოება გაჩნდა... ურთიერთობა მომიწდა. მოვიწყინე. მიხსნდრძმ. ვინ არის? მპრბ. ბესსმერტნი. მიხსნდრძმ. ვერ გავიგე... ანბ. ჩვენი პაციენტია. მეორე წელია აქ არის.

ბესსმირტრძნი. ჩხბ-ე დედა! მიხსნდრძმ. მაშასადამე, სიცოცხლე შენაძლებელია.

ბესსმირტრძნი (ანას). სულ ორ-სამ ხელს ვითამაშებ. გონების სავარჯიშოდ. ჰო, მართლა, კროსვორდი არ გამოვიდა. მატური არ უდგება. იქ მესამე ასოა „რაე“...

მიხსნდრძმ. მე მზად ვარ. ანბ. ფრთხილად.

ბესსმირტრძნი. ორგანიზაციის დამუშავებულია. იქ, რეპატორზე და ულტრაიისფერ წინაოთახში... ასე რომ ჩემზე უფრო სუფთაა. რაც მიკრობები ჰქონდა, სულ დაეხოცა, საშიში აღარ არის. რადიკ-რადიკები ვნახე ლიტერატურაში: მანძილის მიხედვით თუ ვიშკეტებთ, ამას არც ნეიტრონები აკლია და არც...

ანბ. ძალიან გაგვიანოლდი! შაშის საწინააღმდეგო არაფერი მაქვს... ბესსმერტნი თავის ბოქსში გაუჩინარდებო. ანბ (მებანძრძეს). სულ არავინ არ გუყვარებია... ვერ მოასწარი?

მიხსნდრძმ. ჩერჩერობით ვერ მოვახერხე. ანბ. მერე და მოახერხე. აი, ნახე, რა ლამაზი ვერა გუყავს.

მიხსნდრძმ. მართლაც, ლამაზია! (ილიმის). როგორ დავიწყო? ანბ. უკვე დაიწყე და ეგ არის. ახლა განაგრძე...

მიხსნდრძმ. ქალიშვილს ყვავილების მირთმევა უნდა, მე კი ამჭერად...

ანბ. მერე იყო. მპრბ. უჩემოდ გამოხოცეს... მიხსნდრძმ. თქვენ რა, გათხოვილი ხართ? მპრბ. ჩერჩერობით არა.

მიხსნდრძმ. მაშ, ახა ვიწყებ... თქვენ ძალიან სანდომიანი, სათნო და გულთბილი ადამიანი ბრძანდებით...

ანბ. ეგ მართალია. ეგ მაშინ იგრძენით როცა ამან პლაშმა გადაგისხათ და სისხლიც. მიხსნდრძმ. სულ ოდნავადაც არ დამლურჯებო.

შემოდის ბესსმერტნი. ხელში შაშის დაფა უჭირავს.

ბესსმირტრძნი. დაუჩერებლად — უმადლესი კლასია. მე იმდენი ქალის ხელში ვარ გამოვლილი, ვინ დათვლის. ნიჭი თუ არა გაქვს, ისე დაუღალურებლად ვერ იზამ... (მებანძრძეს). მე თითო-რბით თამაშს ვარ მიჩვეული, წინააღმდეგე ხომ არა ხართ?

მაგიდას მიუსხდებიან. № 7 ბოქსში შუქი აციმციმდება. ერთბაშად მორიგის პულტზე აინთება წითელი ნათურა და გაისმის ზუმერი.

ანბ (ვერას). წავიდლით ძლიერი არითმია... № 7 ბოქსისკენ გარბიან.

მიხსნდრძმ. რა მოხდა? ბესსმირტრძნი. არაფერი განსაკუთრებული არითმია, ჩვეულებრივი. თქვენი სვლა...

მიხსნდრძმ. ცუდად არის. ბესსმირტრძნი. ახლა კარგად ვინ არის?.. ერთი, ორი — და გასული ვარ... არა, ეგრე არ გამოვა... ითამაშებთ თუ არა? საშიში არაფერია.. დასხივებამ ჩუმად იცის თავისი საქმე, ხოლო თუ აშკარად არითმია ან გულსრკეცაა, ექიმებმა იციან, რაც უნდა ქნან. აქ სუყველა უმადლესი კლასის ექიმია!

მიხსნდრძმ. უცნაური... სრულებით არაფერს არ ვგრძნობ!

ბესსმირტრძნი. მაშ, ვიხაროდეს!.. (ლილინებს). „რა მშვენიერი დრო განვიცადეთ...“

№ 9 ბოქსიდან გამოვა ფიზიკოსი.

ფიზიკოსი. უარს ნუ მეტყვი, ნუ გაბანბნებთ, საიდან შეიძლება დარეკვა?

ბასსმარტნი (ლილინებს). „ცენტრალურ ტე-
ლეგრაფში, არხატა და ვაჭალში...“

ფინიკოსი. სულგრძელად მაპატიეთ, ვერ
გავიგე.

ბასსმარტნი. სულგრძელად შიპატიებია...
თქვენი სვლაა, მანეტრო. არ შეგეშალოთ!..
(ლილინებს.) „თუ მოჰყიდე, ითამაშე...“

ფინიკოსი. მაპატიეთ, რომ გაცდენთ, მაგ-
რამ ჩემთვის აუცილებელია, რადღაც-რადღაც გა-
ანგარიშებები მოვახდინე...

შინხანძარი. აქედან არ შეიძლება დარეკვა.
თქვენ რა, ვერ გავიგე, სად იმყოფებით?

ფინიკოსი. ვმადლობთ, რასაკვირველია, მე-
ნის, მაგრამ წუთით ასეთი ძლიერი იზოლაცია
შეტისმეტად არ მიგაჩნიათ?

ბასსმარტნი. არა, არ მიმაჩნია. ის დროა,
დამნებდეთ, მანეტრო.

ფინიკოსი (დაფას დახედავს). ჭერ აღრეა.
წინააღმდეგი ხომ არ იქნებით, რომ ვუყარნა-
ხო?

ბასსმარტნი. ვიქნები, თუ გნებავთ, ჩაეწე-
რეთ გასაფრენად.

ფინიკოსი. რა ექნა?

ბასსმარტნი. რიგში, რიგში ჩადექით... უმ-
ჯობნია თქვენი გაანგარიშებანი გაცვაყანით.

ფინიკოსი. გაინტერესებთ?

ბასსმარტნი. ჩვენ აბსოლუტურად უველა-
ფერი გვაინტერესებს. ყოველ ჩვენგანში ხომ
კაცობრიობის მიღწევებია კონცენტრირებუ-
ლი. თითოეული ინდივიდუუზია — და ერთბა-
შად ყველაფერია!

ფინიკოსი. საქმე უფრო მარტივია, ვი-
დრე შეიძლება რომ მოგვეჩვენოს. არამდგრად
რეჟიმში, რეპატორს აჩერებდნენ ხოლმე ამ
დროს, მოხდა ადგილობრივი გადახურება —
არის ასეთი ზონა. ვინაიდან საავარიო სისტემა
გამორთული იყო, ამიტომ ტემპერატურის
ზრდამ გამოიწვია სწორედ პირველი, მცირე
აფეთქება, რამაც დააზიანა გამანელბელი სი-
სტემა... და ამ აქ დაიწყო ფრიალ თავისებური
პროცესი: წინვა მატულობდა, წყალი ორთქლად
იქცა...

შინხანძარი. მე ვნახე, როგორ გამოხეტია ორ-
თქლმა, მაგრამ ასეთი რამ აღრეც მომხდარა.

ფინიკოსი. თქვენ აბსოლუტურად სწორედ
შეგინიშნავთ. მაგრამ აღრე რეგულაციებს ახდე-
ნდა საავარიო სისტემა. ახლა კი — არა. ამი-
ტომაც პროცესი ელვისებურად ძლიერდებოდა.
ტემპერატურის ამაღლებასთან თანადროულად
მთელი გამანელბელი წყალი დაიშალა უანგბა-
დად და წყალბადად, და ბოლოს და ბოლოს...
ბასსმარტნი. რეპატორს დედა ეტარა —
სულ ნამსხვრევებად იქცა!..

ფინიკოსი. თქვენ აბსოლუტურად ზუს-
ტად შენიშნეთ — „ნამსხვრევებად იქცა“, უფ-
რო სწორად კი, ვადაიქცა სამაწქანო დარბაზის
მხარეს და დიამეტრალურად საწინააღმდეგო

მიმართულებით. ასახნელად არც დაგვრეც
ხსიანთა ძნელი. ეს მოდელი აუცილებელია
და ინახოს გამომთვლელ მანქანებზე. ანტიმაც
უნდა დარეკო.

შინხანძარი. ყველას სთხოვს პატაქების და-
წერა... თუმცა, მე არ ვიცი, თქვენთან ამას რა
ქვია, ჩვენთან პატაქებს ვეძახით...

ბასსმარტნი. მაგათთან ამას „მეცნიერული
გამოკვლევა“ ჰქვია... მაგრამ, ბოდიში მომხდლია
წყალებად ლიტერატურული სიტყვის ხმარები-
სათვის, ვინ მამამაღლმა გამორთო საავარიო
სისტემა?!

ფინიკოსი. მაგ კითხვაზე გამიპრდება პა-
სუხის გაცემა. არავითარი რეგლამენტით ეს
გათვალისწინებული არ არის.

ბასსმარტნი. კაცი რომ მოსკოვში მუხრუ-
ჭებმოშლილი მანქანით წავიდეს, ეს გათვალის-
წინებულია?

ფინიკოსი. ბოდიში, ვერ გავიგე.
შინხანძარი. ამას იმის თქმა უნდოდა, რომ ეს
თვითმკვლელთააო.

ბასსმარტნი. მაგის თქმა სრულებითაც არ
მინდოდა. მე იმის თქმა მინდოდა, რომ ეს
მკვლელთაა თვითმკვლელთა კი არა, მკვლე-
ლთაა!.. თქვენ მოიგეთ, მანეტრო. (ფინიკოსს).
თქვენი რიგია.

ფინიკოსი. მადლობელი ვარ. ოღონდ, თუ
ნებას დამრთავთ, ჩემს ნომერში წავაღ, წა-
ვიშუშავებ, საჭიროა უფრო დაწვრილებითი ახ-
სნა და განმარტება. თუკი ტელეფონით დაკავ-
შირება არ შეიძლება.

ბასსმარტნი. ეს სამართლიანი ნაბიჯია. მა-
გრამ მე მაინც მინდა, რომ ერთი ხელი ვითამა-
შოთ. არ დაგვიმალავთ, წაგებულის ანაწლურე-
ბა მინდა...

№ 7 ბოქსში შუქი აღარ ციმციმებს, ისე ან-
თია. გამოდის ანა, უკან მოჰყვება ვერა.

ანა (ვერას). ორ საათში კიდევ ერთი ამბულა
იქნება საჭირო, საგულე. დილიდანვე საოპერა-
ციოთ გავამაჯოვო... (ბესმერტნის). აღარ არის
დრო? რაც ითამაშეთ, გუჟოფათ.

ბასსმარტნი. საბოლოო ხელია. რევანში.
როგორც კარპოვ-კასპროვის მატჩში...

ანა. სათამაშო დარბაზი გამართეს, თითქოს
კულტურის პარკში იყვენო.

ბასსმარტნი. დასვლეთში არის კლუბები
რჩეულთათვის. სხვადასხვა ჯურის მილიონერ,
თათვის. იქ მსჭელობენ, პოლიტიკას ქმნიან. რა-
ტომ ჩვენც არ უნდა შევექმნათ ასეთი კლუბი.
და სახელი მარჯვედ მოვუძებნოთ, მაგალი-
თად, „უკვდავთა კლუბი“ ცუდი არ იქნებოდა!
№ 1 ბოქსი აციმციმდება. მორიგის პულტ-
ზე სიგნალობაცია მუშაობს.

ანა (ვერას). ანტიმოკური ღონისძიებაა სა-
ჭირო... მალე!

შერბიან ბოქსში.
შინხანძარი. იქაც?

ბესსმერტინი. არა, ეს უფრო რთული საქმეა. მაგრამ ისევე ჩვეულებრივი... მოკლედ, წავიდით. თამაშით უკვე აღარ გვათამაშებენ. მაღლობელი ვარ მოგვრილი ხაიმოვებისათვის. ზვლამდის. (გაემართათ თავისი ბოქსისავენ, შეჩერდებიან). შენ, ბიჭო, წადი შენთან და დაწევი. იწყე და არაფერზე არ იფიქრო. შენთვის ახლა ფიქრი მავნებელია... ზოლო როცა ვერა გათავისუფლდება, გაუარშოყდი. გეგმები დაწევი. თასგვარი... ვერას ცოლად მოყვანისაც კი... სულ ერთმანეთზე უკეთესი გეგმები დაწევი. ერთმანეთზე ლამაზი. არ იძუწე და არც თავი შეიკავო... თამაში თუ მოგიწოდეს, დამოკეპუნე. ნუ გეშინია, მე დიდი ხანია უკვე ძილი არა მაქვს, გადავივრები... მხიამოვნებს კიდევ, როცა, მანუხებენ. მაშახადებ, ვიღაცას უჭირდება...

აცემობდება ბოქსი № 4, ანა გამოდის პირველი ბოქსიდან, მიდის მორიგის შავიდასთან. აცემობდება ბოქსი № 6, ანა ახდის ტელეფონს, კრეფს ნომერს.

ანბ. საერთო შეკრება... მგონი, დაიწყოს... მე თვითონაც არ მეგონა, თუ ასე მალე... მაგრამ მე და ვერა თავს უკვე ვეღარ ვართმევთ. აცემობდება ბოქსი № 8, შემდეგ № 8 და № 2. სცენა თანდათან სიბნელეში იძირება, უკან პლანზე კი სულ უფრო მძლავრად ენთება კაშკაშა წითელი დაფიონი.

ინფორმაცია რადიოთი (მამაკაცის ხმა)... უნდა იცოდეთ, რომ შემოკრიბილი რადიაცია ადამიანს აზიანებს მხოლოდ იმ მანძილზე, რომელიც ბირთვული აფეთქების ადგილს დაშორებულია არა უმეტეს 2-მ კილომეტრისა. მას შემდეგ, რაც დინამავთ კაშკაშა ნათებას, ღარტუმის ტალღა რამდენიმე წამში მოგადგებათ. ეს დრო საქმარისია იმისთვის, რომ დაიკავო გვერდითი მდებარე თავშესაფარი ანდა უკიდურეს შემთხვევაში მიწაზე დაწვეთ...

3

მეორე დღის დილა. მიმდინარეობს „ხუთწუთიანი“. პოლში არიან სერგეევი, ბტიცინა, ანა, ეერა და ლუბა. ბესსმერტინი, როგორც ყოველთვის, თავისი ბოქსიდან ჩუმად უვლდებს ყურს.

სმარბმევი. უველაფერი ნათელია, მაგრამ მიღებულ განაწესს მაინც არ შევცვლით. სიტუვა თქვენ გეკუთვნით, ქალბატონო ანა.

ანბ. ნომერი პირველი — მდგომარეობა და მკამყოფილებელია, ტემპერატურა ნორმალურია, მაჩისტემა უცვლელია... ნომერი მეორე...

ბტიცინა. კარგი, ანუშკა. მთავარია, რომ მოულოდნელობანი არ არის, საქმეს მოველო, ბატონო ლევ, საქმეს მოველო. და ეს მახარებს. შემდგომ კი უველაფერი პროგრამის მიხედვით მოხდება. ზელმეორედ გადახმამ ინტენსიური თერაპია დაემატება...

სმარბმევი. არ დაიდალეთ ქალბატონო ლდა?

რაც უნდა იყოს, თითქმის მთელი დამე ფეხზე იყავით... ხომ არ შეგანაცვლოთ ვინმე? ბტიცინა. ვინ უნდა შეგანაცვლოთ იქნებ „მცენარეულობიდან“ აპირებ გამოგზავნას? ისინი ჭერ უჭრედულ დონეზე მუშაობენ... სმარბმევი. ანა ეგ რა ლაპარაკია, ქალბატონო ლდა?

ბტიცინა. დიდი ხანია გეუბნები: იფიქრეთ, მეთქი მომავალზე, იფიქრეთ-მეთქი. შტატები გაგებთა, საფურჩიანი ცოშივით გაგოფვდა, მესამე სართულზე კი ეკონომიას ეწევი. რამდენჯერ მაქვს ნათქვამი: ჩვენ ნუ გვივიწყებ-მეთქი. ხმას რომ არ ვიღებდით... აი რა მოხდა... მილი ახლა და გამოგვიგზავნენ ბოტანიკოსები... რა უნდა გააკეთონ იმათ?.. სიმშვიდის მოყვარული ხალხია, ნერვებს აგრე ადვილად არ იშლიან...

სმარბმევი. კრებაზე ხომ არა ვართ, ქალბატონო ლდა?

ბტიცინა. არც კრებაზე დაგაყლდები და ვერც პენსიაზე გამიხტებრებ, პირდაპირ გეუბნები... არ გამოვივა!

სმარბმევი. ეგ აწრადაც არ მქონია...

ბტიცინა. უფროსები ეშმაკები ხართ. ტყბილი ლაპარაკით იცით თქვენი საქმეების მოკაზრება... ესაო, ისაო და მერვ ვითომ ასეთია კოლექტიური აწროო. ორი განაკვეთი ვინ გამომტყუა შარხან? მამშვიდებილი, უველაფერი კარგად იქნებოო. თქვენს აწრს გავითვალისწინებთო, თან ადექი და პირველ სართულზე ორი უფროსი მეცნიერი-მუშაკი აიყვანენ... ვიცო, ვისი ქალშვილიც მოაწყუე. სამწუხაროდ, გვიან გავიბე...

სმარბმევი. ცოვლილი ვარ. ვინაიბე.

ბტიცინა. მავთ მქონი — იცი, რომ მიყვარს, როცა ინანიბენ. ეშმაკი ხარ, ეშმაკი. მაგრამ სხვა რამე გშველის — ოქროს ხელები გაქვს. შენი ფასი მაშინ გენახა, უფროსობისთვის რომ არ კვდებოდე. შენი ადგილი აქ არის, მესამე სართულზე. უკვე აკადემიკოსიც იქნებოდი, მაგრამ თავში შევიტერება კი არ გიტრიალებს, რომელ დედკაცთან რა ურთიერთობა გააბა, სულ იმაზე ფიქრობ. მერე, მე შენ გეტყვი, ერთი და ორია. ბევრნი არიან, ბევრნი. სწრაფადაც იცვლებიან.

სმარბმევი. თქვენ რაღაც ფილოსოფიის ხასიათზე ხართ, ქალბატონო ლდა.

ბტიცინა. დაქნაცული ვარ და, ვატყობ, ჭუჭლუნა უხდება.

ანბ. მე დავრჩები... მაინცდამაინც არ დავღლილვარ.

ბტიცინა. არა მიწავს რა. დისვენეთ... გოგოები მომეშველებიან. ჰო, მართლა, ესენი ხანის იყვენენ... ერთი საღდა?

ლუბა ნადედეა არ არის... წვაიდა.

სმარბმევი. როგორ თუ წვაიდა?

ლუბა. წუხელ წავიდა. არ შემოძლიაო, თქვა და წავიდა.

ბტიცინა. დასხივებისა შეეშინდა თუ რა?

ლუბა. პო. მე ჩერ კიდევ შვილები უნდა გა- ვაჩინოო, თქვა, აქ კი ეს ამბავიაო...

ბტიცინა. მერე შენ რაღას უყურებ? შენ რა, არ აპირებ შვილების გაჩენას?

ლუბა. როგორ არ ვაპირებ.

ბტიცინა. მაშ რაღად დარჩი?

ლუბა. ვიღაც ხომ უნდა დარჩეს.

სმარბეშვი. იმ წაღველას მე მოვუვლი. ყველა იმისი საბუთი აქა მაქვს. ავღებები და ვინც ის გამოგვიგზავნა, იმათ მივწერ. უფროსებს.

ბტიცინა. ზისწერ კი არაა რას ერჩი, არ ეყო გოგოს ვაჟაკობა. ძალიანაც კარგი ქნა, რომ წავიდა. რაბან შეეშინდა... გაანებ თავი...

შეიშო უანგვიით არის, ბელად სქამს ადაშიანს. (ვერას და ლუბას.) ასე რომ, შვილებო, თუ გე- შინააო, თქვენც წადით. უთქვენოდაც მოვუყუ- ლით საქმეს. (სერგეევს.) არ ვანდა, ნურც დაი- ჭერ და, მით უმეტეს, წურც დაემუქრები. რა- დიაცია მართლაც საშინელი რამ არის. ვინც ვინდა, ყველას შეაშინებს. მე და შენც გვაშინ- ნებდა, მაგრამ საქმეში გადაგვაგოწყდა და აქ იმითკომ ვმუშაობთ... არც გამოვიკირდება, შვი- ლებო, რომ ვაიქცდეთ.

ბმსსმარტნი (თავს გამოყოფს). წაღველა გა- იქცა... გაქრა... აორთქლდა... მიგვატოვა... რა ვქნათ უწაღველოდ?!

ბტიცინა. ჭი-ტა, ჩემო კარგო. როგორ გე- ძინა?

ბმსსმარტნი. სიწმარო არ მინახავს. წუხელის ყველაფერი ცხადად იყო.

ბტიცინა. მე შენი იმედი მაქვს. კოლექტივ- ში ზორალურ-პოლიტიკური მდგომარეობის თვალსაზრისით. შენ ჩვენი მთავარი წამალი ხარ.

ბმსსმარტნი. არ გიმტყუნებთ. შაშუი პირვ- ელი მატრი გავმარტეთ.

ბტიცინა. არის კიდევ დომინო, ჰედარაკი, კროსვორდი... კიდევ რა არის?

ბმსსმარტნი. კიდევ დაქერობანა.

ბტიცინა. გეყოფა! კმარა მიხსურე კარი. შენ უკვე, ჩემო კარგო, ყველაფერს ამასხარავებ.

ბმსსმარტნი. მე მიჩვეული ვარ, ქალბატონო ლიდა, თქვენს უსიტყვო მორჩილებას... (კარს უკან მიიმალება.)

ბტიცინა. ეგ დღეს ნამდვილად ჩვენი მთავა- რი წამალია.

მმარა. მე აქ ვიქნები. ქალაქში არავინ მყავს, არც არაფერი საქმე მაქვს. ცოტას წავიძინებ დასასვენებელ ოთახში და მოგვეშვილებით.

ბტიცინა. გმადლობთ.

სმარბეშვი. და კიდევ ერთი საქმეა დღეისა- თვის. თორმეტზე პროკურორი მოვა... (ხედავს პტიცინას გაოცებულ სახეს). უპირველესად რე- აქტორის ავარიას მთავარი. პროკურორი ჩქა-

რობს. ჩერ ერთი. პირდაპირი დავკვირვებო- სკირდება მეორედ. დაგვიანების ეშინებას... მწიგნობართა კავშირი

რის თქმა არ შემოძლია.

ბტიცინა. როდენ მხოლოდ იმათთან... და ვალაპარაკებ...
სმარბეშვი. რასაკვირველია, რასაკვირველია...

იმას ყველაფერი ესმის... დაგმეშვიდობებით... (გაემართება უარისაგან). თორმეტზე მოვად. იმ დროისთვის ტუნიის გადაწერვის ბანკიდან მო- ნაცემებსაც მივიღებთ თითოეული პაციენტისა- თვის. დონორებსაც უნდა დავუკავშირდეთ.

ბტიცინა. დაგელოდები. აქაჩრებაა საკირო. მეშვიდე და მეოთხე ძალიან მაფიქრებენ.

სმარბეშვი. მაგათი დონორების ამბავს თორ- მეტზე მოგახსენებთ. ოპერაციას ალბათ ბვლი- სათვის დავნიშნავ. თქვენი იქნებით ჩემი ასი- ტენის თუ მე — თქვენი?

ბტიცინა. დაწყებით თქვენ დაიწყებთ. მიყ- ვარს, საქმის ღამაზად კეთება რომ იცით და საოპერაციოში მუდამ ეტაბები ხოლმე თქვენი ყურებით. ხოლო მომდევნო სერიას მე თვია- თონ...

ლუბა (შეშინებულია). მომდევნოს?

ბტიცინა. ახლა, შვილო, ჩვენ უკვე ყოველ- დღე მოვიწვევს ოპერაციების კეთება, დასვენე- ბის დღე არ გვექნება... ასეთი სამსახური გვაქვს.

სერგეევი გადის.

ბოქსიდან გამოვა დიდა კლავა.

დმირაბ კლბაბ. შენ უნდა წავიდეთ... დაშკა მოსაწველი მყავს.

ლუბა. წუ დედავთ. მიხედავენ.

დმირაბ კლბაბ. არც ფრინველი დამიბუ- რებია.

ლუბა. თქვენ რა, მარტო ცხოვრობთ?

დმირაბ კლბაბ. მე და დაშკა ვართ. მოსაწ- ველი დამჩნა. ახა, აქ რა მინდა?..

ლუბა. ყველაფერი კარგად იქნება. წამობრ- ძანდით, დაისვენეთ.

დმირაბ კლბაბ. დაშკა მოსაწველია... ცურის გაუსკდება... დამეღუბება.

ლუბა (ბოქსისკენ მიჰყავს). მე დავურთავ. ვთხოვ, რომ მოწველონ. აუცილებლად დავუ- რთავ.

დმირაბ კლბაბ. ბარემ ფრინველიც დააბუ- რონ. საეკეი საკუნაოშია... დაშკა ავად გამიხ- დება. იმის მეტი არავინა მყავს. ბებერია და ჰირკოლიდა, მაგრამ მაინც მარჩნეს. დღეში ერთ ვედრომდე იწველის. სთხოვე, გენაცვალი...

მაგრამ ისიც არ ვიცი. შეიძლება თუ არა, რომ აქამონ ან დაალევიონონ? სუყველა იმას ამბობს, აზინდა გაშავდება... და მდინარეებში წყალი გამოწარდებაო. რაღაც კარგად ვერა ვარ, აღარ შემოძლია.

ლუბა. წაბრძანდით, წამოწეით. (დიდა კლავა გადის). ქალბატონო ლიდა, მგანი, უნდა დავურთავო.

ლუბა. შავი აბზინდა... მწარე წყალი... აბ-
ოდებს?

პტიცინა. აპოკალიფსია. ამ დროს ღმერთიც
გაგონდება და ეშმაიც.

ლუბა. აქ როგორ მოხვდა?

პტიცინა. რეაქტორი რომ ამოიფრქვა, ექვს-
ცილომეტრიანი ზოლი გაჩნდა. ეგ ბოსტანში
ფუსფუსებდა თურმე. დილიდანვე მაგის დაშ-
კაც იქვე ახლოს მინდორში უფილა გაშვებუ-
ლი და ორიენი ეგრევე იმ ზოლში მოჰყვნენ...
ქათმებიც... ოღონდ ქათმები ძალზე გამძლეები
არიან. გაუგებარია რატომ, მაგრამ ქათმებისა-
თვის საშიში დოზა ორმოცდაათჯერ მაღალია.
ყველა და ყველაფერი, რაც ცოცხალია, ადამი-
ანი, ზე თუ ხალახი, იღაპება, ქათმებს კი არა-
ფერი მოსდით. მხოლოდ ძალიან აგრესიულ-
დებიან. დასხივებული ქათმები ბოცვრებსაც
კი ეხსნიან. თავებს შუაზე უპობენ სვავებივით.
ლუბა. საშინელებაა.

პტიცინა. ნამდვილად საშინელებაა.

ლუბა. მე მაინც დაფურცავ დაშაჭრ.

პტიცინა. არ გინდა, შვილო. იმას არაფერი
უთხრა... დაშაკაცა და სხვა ფრინველ-ცხოველიც
იმ ზონაში სულ ერთიანად მოსებს. ასეა საჭი-
რო.

ბოქსიდან გამოდის გენერალი.

გენერალი. ძალიან ცუდი წყალი გაქვთ. თა-
ვი დავისვდე, დავივარცხნე და მთელი თმა სა-
ვარცხელს აყვავა... მოშამბული წყალია, დაუქ-
ვრილი.

პტიცინა (დაქანცულია). გასაგებია...

სამორიგეო ოთახიდან გამოვა ანა.

ანა (პტიცინას). ჩემთან ვიქნები. ცოტას და-
ვისვენებ და მოვალ — თუ რამე იყოს, დამირე-
კეთ...

გასასვლელისკენ მიდის. თავისი ბოქსიდან გა-
მოვა მენახძრე, ანასთან მივა, რაღაცას ეუბნება
ჩუმად.

...ვეცდები, აუცილებლად შეგისრულებთ
თხოვნას. ნახვამდის. (გაღის).

გენერალი (მენახძრეს). ყოჩაღ!.. აქედან გა-
ვალთ თუ არა, მთავრობის ჩილდოზე წარგად-
გენთ. სუსველას, ვინც სამანქანო დარბაზში
იყავით. თქვენ აუცილებლად.

მენახძრე. ვემსახურები საბჭოთა კავშირს!..
გამადლობთ...

გენერალი. ეგრე ოფიციალურად არ გინდათ.
სამწუხაროდ, ამჭერად სამსახურში არა ვართ.
უფრო თავისუფლად.

მენახძრე. გასაგებია, ამხანაგო, გენერალო.
შემოდის მძღოლი.

მძღოლი (იზმორება). მგონი, ჩემს სიცოცხ-
ლეში ასე პირველად გამოვიძინე...

№2 ბოქსში შუქი ჩაქრობას იწყებს. პულტზე
მანხივე წითელი ნიშანი აინთება და ზუმერი
გაისმის.

პტიცინა (ლუბას). წავიდე... გულის შეფე-
რებებია.

ორივენი მეორე ბოქსში შედიან. თავისი ბოქსი-
დან გამოდის დოზიმეტრისტი.

გენერალი. მოუსვენარია სამსახური აქვთ.
მძღოლი. თქვენი რა ნაკლებია? ხან ვილა-
ცას ქურის გამორთვა ავიწყდება, ხან თვითან-
თება ხდება, ხანაც ტყეები იწვის...

გენერალი. ტყეების ხანძარი დიდი უბედუ-
რებაა. იცი, რამდენი მილიონი ზარალია უო-
ველდლიურად? უზარმაზარი ციფრი გამოდის...
შენ მართალი ხარ: ჩვენს პროფესიაზე უფრო
სახიფთო და ვაჟაკური პროფესია არ არსე-
ბობს. მუდამ თითქოს ომში ვართ.

№2 ბოქსში შუქი ჩაქრობას იწყებს. გამოჩნ-
დება „ფიზიკოსი“.

ფიზიკოსი. მამაკითხ. თუ შეიძლება, ის ამ-
ხანავე მოხსენებით ბარათებისთვის არ მოსუ-
ლა?

მენახძრე. ჭერ არა.

ფიზიკოსი. ცოტა ხნით თუ გავიდე... ან
გულიდან თუ გადავმარდა... უთხარით თუ შეი-
ძლება, რომ ის ჩემი გაანგარიშებები ბოქსში
მაგიალზე აწყვია.

მენახძრე. თქვენ თვითონ გადაეცით...

თავისი ბოქსიდან გამოვა ბესსმერტნი. სავა-
რეოდ არის მორთული, პეპელა უყვითა, შლაპა
ახურავს. ხელთ რაღაც ჭოხი უჭირავს, იქნებ
ხელჭოხიც არის. ყურადღებას არავის არ აქ-
ცევს, ისე დასეირნობს ჰოლში. რამდენიმე ხანს
სუყველა გაცეხული უყურებს. ბესსმერტნი
კმაყოფილია, რომ ასეთი შთაბეჭდილება მოახ-
დინა.

გენერალი. ეს ვილა... ჩიტია?

მძღოლი. აქაური მკვიდრია... აქაურობა ზუ-
თი თითვით იცის.

ფიზიკოსი. მამაკითხ, თუ შეიძლება, რო-
გორ ფიქრობთ, ჩვენ აქ დიდი ხნითა ვართ?

ბესსმერტნი. პირადად მე 488-ე დღეა...

მძღოლი. ფორმა რატომ არ გაცვიათ?

ბესსმერტნი. პოლიტიკურ-ადმინისტრაციული
მუშაობას ვეწევი.

გენერალი. ვისთან?

ბესსმერტნი. კოლექტივთან. დასანანია, რომ
ყველანი არ არიან.

შემოდის ველოსიპედისტი.

ველოსიპედისტი. სად არის აქ რომ ტურ-
ფა გოგო იყო, კულულებიანი... და კიდევ იმა-
ზე უფროსი ექიმი ქალი?

ბესსმერტნი. ექიმი ანა და პრაქტიკანტი ვე-
რა ამჟამად ისვენებენ შრომით დადღილები.

ველოსიპედისტი. ეს ვილახი ტიკი-ტომა-
რია?

ბესსმერტნი. თავხედობასა და უტაქტობაზე
საჭიროა თავდაკერილად და მშვიდად რეაგ-
რება. მე ამას უბრალოდ ვერ ვამჩნევ.

ველოსიპედისტი. ერთს რომ მოგდებ მაკ კისერში, მერე შემაჩნევ.

გენერალი. უხეშობა არ იყოს!.. თქვენი სახე რაღაც მეცნობა. სად შეგხვედრივართ? მძღოლი. მეც მეცნობა. მინახავს.

ველოსიპედისტი (ერთგვარი შიშით). გეშლებათ, მოკლაქენო. მე აქაური არა ვარ. თქვენს კამანიაში შემთხვევითი კაცი ვარ. (თავისი ბოქსისკენ იხევს).

№ 2 ბოქსში უჭეი ქრება. შიგ ჩაბნელდება. შემოდის პტიცინა, დალილი ნაბიჯით შედის სამპორიგოში, მაგიდასთან დაჯდება, წერს. ბესსმერტნი ევალდაქველ შემოპყვება.

ბესსმერტნი. რა იყო, ქალბატონო ლიდა, ცუდად ხომ არ არის საქმე?

პტიცინა. გათავდა.

ბესსმერტნი. (შლაპას იხდის. ლუბა ატირებული გამოდის).

დონუნიშტარისტი (ყვირის). არ მინ-და! (თავისი ბოქსისკენ გაბრძნის).

პტიცინა. ლუბა, დამამშვიდებელი მიეცი, გენაცვალე...

ლუბა თვალებს იწმენდს! შედის № 6 ბოქსში.

გენერალი (ფიზიკოსს). სულ თქვენი ბრალია — ფიზიკოსების, ატომური ენერგია ცივილიზაციის მომავალია... ატომური ბომბებით, რაქტორებით, სადღურებით... რა ციცი, რაღა არ გამოიგონეთ!

ფიზიკოსი. ვითომ რატომ არის ჩვენი ბრალი?.. რაქტორი სრულყოფილება, სასწაული! მაგრამ ასე როგორ შეიძლება...

გენერალი. როგორ ასე?

ფიზიკოსი. როგორ და, მამატიეთ, მაგრამ რაქტორს არ შეიძლება... რომ დაუდევრად მოყვებეთ. ვანა ყველაფერს იტანს. ბევრს უძლებს მაგრამ არა ყველაფერს... ადამიანისა არ იყოს.

გენერალი. რა გაქვთ მხედველობაში?

ფიზიკოსი. მე, რასაკვირველია, შეიძლება რომ შევცდე კიდევ, მაგრამ, განგარისებების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, დაცვის საავარიო სისტემა გამორთული იყო. მაშასადამე, გამორთვა ვილაცამ ბრძანა.

გენერალი. ვინ ვილაცამ?

ფიზიკოსი. სამწუხაროდ, პასუხის გაცემა მეძნელება...

მძღოლი. ვინმე უფროსმა?

ფიზიკოსი. იქნებ მართალიც ხართ. არადა, ვერც ერთი ოპერატორი ამას ვერ იწამდა. თავის თავს ვერ მისცემდა ამის უფლებას.

ბესსმერტნი. ალბათ სადღურის დირექტორის ბრძანება იყო, არა?

ფიზიკოსი. სადღურის დირექტორს შეუძლია ბრძანების გაცემა, მაგრამ უნდა ესმოდეს, რას რა მოსდევს...

№ 5 ბოქსის კარი გაიღება. გამოდის ატომური ელექტროსადღურის დირექტორი.

ამს-ის დირექტორი. მე ატომური ელექტროსადღურის დირექტორი ვარ და ასეთი რამ არ მიბრძანებია.

თანდათან სცენა წყველიაღი იძირება. უკან კი კაშკაშა ალი სულ უფრო ძლიერად გიზგიზებს.

ინფორმაციის კაბინეტი (კაცის ხმა). ...და-იმახსოვრეთ, რომ რადიაციის დონე, რომელიც ატომური აფეთქების შემდეგ ერთ საათში შეიქმნა, ორი საათის გასვლის შემდგომ თითქმის ორჯერ შემცირდება, ხოლო სამი საათის გასვლის შემდგომ — ოთხჯერ. ორ დღე-ღამეში რადიაციის დონე, აგრეთვე სურსათისა და წყლის მოწამვლის ზარისხი ასჯერ იკლებს.

ფ ა რ დ ა

მოქმედება შემოკა

ვებრუნდებით პირველი მოქმედების უბანასანამელ წუთებს

ბესსმერტნი. ალბათ სადღურის დირექტორის ბრძანება იყო, არა?

ფიზიკოსი. სადღურის დირექტორს შეუძლია ბრძანების გაცემა, მაგრამ უნდა ესმოდეს, რას რა მოსდევს...

№ 5 ბოქსის კარი გაიღება. გამოდის ატომური ელექტროსადღურის დირექტორი.

ამს-ის დირექტორი. მე ატომური ელექტროსადღურის დირექტორი ვარ და ასეთი რამ არ მიბრძანებია.

ფიზიკოსი. მაგრამ, მამატიეთ, ვილაცამ ხომ ბრძანა საავარიო აღმცველის გამორთვა?

ამს-ის დირექტორი. მე პასუხს ვერ ვაგებ ყოველი სულელის მოქმედებისათვის!.. თავი დამაჩვენებ — ავადა ვარ, ძალიან ავადა ვარ!

ბესსმერტნი. ასე მგონია, რომ ყოველი ჩვენგანი იღვალურად ჩანმართელია.

ყველა დუმს.

მძღოლი. მალე, ზენდროს შემოვა...

გენერალი. რა ზენდროს?

მძღოლი. ადრეული ჭიში. ტუბილია, მსხვილი. კილო ხუთ მანეთად.

გენერალი. მერე ცოც აქ რა შუაშია?

მძღოლი. ჩემი ცოლი მყიდის ზოლმე. ჩვენი ბალისას. ექვსას-შვიდასი მანეთისას...

გენერალი. ვერაფერი გამოიგია.

მძღოლი. აბა ზენდროს ახლა ვილა იყიდის? მუქთადაც რომ მისცე, ხელს არავინ მოპკილებს.

ბესსმერტნი. მართალია! ეკოზი ნაცარში ჩაუვარდათ „ზენდროს მეფეებს“, და მართო სადღურის გარშემო კი არა, მთელ ოლქში. აი ნახავთ, დედა ეტირებათ.

მძღოლი. ბრალი ჩვენი, თორემ ისინი მაინც გაიტანენ ჩრდილოეთში ანდა ციმბირში.

გენერალი. შენ რა, არა გუოფნის?

მძღვლი. ასოციათ მანეთად ცოლი და
ორი შვილი როგორ უნდა ვარჩინო?

გენერალი. პრემიებს რას უშვებენ?
მძღვლი. თვეში თუმანზე მეტი არ გამო-
დის.

გენერალი. მერე რატომ ხმას არ იღებდი?
მძღვლი. ხენდრო მქონდა. სამი ვაშლის ხე,
ორი ქლიავი, მსხალი... კაი მსხვილი ჭინისა...
იცოცხლე, იყიდებოდა.

ფინიკონსი. ძალიან მეტრადებით, უბედურ
დღეში ხართ. უნდა გიხიბოთ, რომ ხენდრო,
ხოსტანული, ხილი, აგრეთვე რძე...
ლუბა. დაშვა ჰყავდა იმ საწყალებს...

ფინიკონსი. რძესთან ფრთხილად უნდა ვი-
ყოთ, მთელი წონა მოწამულია. რძეში რა-
დაქტიური „კუჭუკი“ ხდება — ძროხა იმას ბა-
ლახთან ერთად სჭამს... არა, რძესთან ზუსტობა
არ შეიძლება. რომ გამოვთვალოთ, სულ ცოტა,
ექვსი თვე...

გენერალი. თქვენი პროგნოზები, ამხანაგო
მეცნიერებო, ერთ გახვრტილ გროზად არა
ღირს.

ფინიკონსი. მბატიეთ, თუ შეიძლება, მაგ-
რამ ეგრეთ დასკვნას ვერ დავეთანხმები.

ამს-ის დირექტორი (გონს მოეგო). მარ-
თლს ამბობს (გენერალზე უჩვენებს). რამდენს
გემტკიცებდით: „ატომური სადგურები ყვე-
ლაზე უფრო უხიფათოაო“. „ატომური სადგუ-
რები სრული საიმედოობით გამოირჩევაო“. ეჰ,
რა ვიცი, რაღას არ ამბობდით თქვენ, ფინიკონ-
სები!

ფინიკონსი. მბატიეთ, მაგრამ თქვენგან მა-
გის მოსმენა...

ამს-ის დირექტორი. ჩემგან თუ ვიღაც
სხვისაგან, მაგალითად, ამისაგან (გენერალზე
უჩვენებს თავით), რა განსხვავებაა?!

გენერალი. აბა, აბა, თავს სხვისეკენ ნუ აქ-
ნევი სადგურის დირექტორი თქვენა ბრძანდებით
და პასუხიც თქვენ უნდა აგოს!

ამს-ის დირექტორი. თქვენ — არა?
გენერალი. მე? მე ჩემი მოვალეობაა ვიცი.

ფინიკონსი. მბატიეთ, თუ შეიძლება, მაგ-
რამ, საშუალოდ, ბევრი რამ არ ვიციო... აი
უკვე ახალი თაობა დაიბადა და გაიზარდა კი-
დეც, როცა ადამიანები სულ ერთთავად კოს-
მოსში დაფრინავენ და ატომურ სადგურებს
აგებენ. ამ თაობამ თვალი და ყური მიაჩვია
ყველაფერ ამას, ჩვენ კი, უფროსებმა არ ჩავა-
გონეთ, რომ ეს საშიშრო, ძალიან საშიშროა...
მძღვლი. ეშმაკი მიმალული იყო. წყნარად
იჭადა, ელოდა, ახლა კი გამოძვრა.

გენერალი. ეგ მანკიერი შეხედულებებია,
ეგ ჩვენი შეხედულებები არ არის! გაკვირვებ-
ბული ვარ...

მძღვლი. გონება რაც უფრო ძლიერია, მით
უფრო (სუსტია სული).

გენერალი. ეგ მავენ ფილოსოფიაა!
გამოდის ლუბა.

ლუბა. დამშვიდდა. მაგრამ არა სძინავს.
პტიცინა. (წერას ამთავრებს, პოლში გამო-
დის, აეს-ის დირექტორს მიმართავს). ნუ ღე-
ლავთ, გავიკოთხე...

ამს-ის დირექტორი. ბევრია?

პტიცინა. საშუალოდ კი, მაგრამ მომაკვ-
დინებელი არ არის. სახედნიეროდ, ისინი მან-
ქანიდან არ გადმოსულან. ასე იყო ხომ?

ამს-ის დირექტორი. სულ შიგ იყვნენ. მე
არ ვადამოვუშვი.

პტიცინა. სწორედ მაგან უშველა. ორ-სამ
თვეში ყველაფერი ნორმაში ჩადგება.

ამს-ის დირექტორი. მერე?

პტიცინა. არ ვიცი. ეგ არავინ არ იცის...
ჭერჭერობით, მაგრამ, ვფიქრობ, რომ ყველა-
ფერი ნორმაში ექნებათ.

ამს-ის დირექტორი. გმადლობთ, ძალიან
დიდი მადლობელი ვარ თქვენი!

პტიცინა. თქვენი თავის მადლობელი იყავით
მანქანიდან რომ არ გადმოუშვით.

ამს-ის დირექტორი. უაზრო ამბავი მოხდა...
უაზრო!

გენერალი მაგიდაზე დაწყობილ ფურცლებს
კითხულობს.

გენერალი (მეხანძრეს). ყოჩაღ! მშვენიერად
მოქცეულხარ... მაგრამ აქ ერთი უწყუბობაა.

მისხანძრე. როგორც იყო, ისე დავწერ.

გენერალი. აფეთქებაზე სწორედ არ წერ.
აფეთქების ამბავი შენ არ გადაგიცია.

მისხანძრე. მე ქალაქის მორაგებს ვუთხარა,
ღია ტიქსებით ვუთხარა, რეაქტორის აქტი-
ურ წონას ვხედავ-მეთქი, ვხედავ, რომ გა-
შეშვდებულა-მეთქი. მერე ის გადავიცი, სა-
დაც ჭერ არს შეტყობინეთ-მეთქი. მე ინ-
სტრუქციებს ვიცნობ.

გენერალი. რატომ გადაწყვიტეთ, რომ მაინც-
დამაინც აფეთქება იყო?

მისხანძრე. სამაქანო დარბაზის თავზე შავი
ბურთი გაჩნდა, მაღლა-მაღლა წავიდა.

გენერალი. ჰოდა, სამაქანო დარბაზის თავ-
ზე და არა რეაქტორის თავზე.

ამს-ის დირექტორი. (დალლილია, ძლივს
ლაპარაკობს). მაგას რა მნიშვნელობა აქვს...

ფინიკონსი. მბატიეთ, თუ შეიძლება, მაგრამ
ეს ჩვენება მეტად მნიშვნელოვანია.

პტიცინა. მე პირველ აფეთქებასაც დახსწრე-
ხივარ... სულ პირველს... ჭერ ისეც ახალგაზრდა
ქალი ვიყავი, სულმთლად ახალგაზრდა... სა-
კვირველიც კია, რომ მე გამგზავნეს, მინდნენ,
თუმცა ჩემცა გამოვდიოდი ექიმებიც იყვნენ...
ბუნებრივი ვიყავი. კურჩატოვი, შჩოლცინი, ხა-
რიტონი... სუყველანი იქ იყვნენ, ბერიაც იყო...
სტალინისაგან გამოგზავნილი... პასუხს აგებდა
ბომბისათვის... ბუნებრივ ერთი კარა მქონდა,
აფეთქების საწინააღმდეგო მხარეს. ოღნავ

ღია დაეტოვებინათ, რომ დაგვეხანა... ჰოდა, მალე განათლა კიდევ, წათებას გუგუნი მოჰყვა, და ბატონი იულიოსი, ხარიტონი, ესე იგი, კარი-სკენ გავარდა, რომ დაეკეტა — არადა, დარტყ-მის ტალღა დაძრული იყო... მაგრამ ბერიამ ხელი სტაცა, გულში ჩაიჭრა, კოცნა დაუწყო... ხარიტონი კარისკენ იწვედა, ის კი არ უშვებ-და... სუველლას სუნთქვა შეგვეკრა. მაგრამ ბა-ტონი იულიოსი დაუსხლტა, მოასწრო კარის დაკეტვა... ო, ღმერთო, რა სისულელე მომავო-ნდა!

ბისსმირტნი. ქალბატონო ლიდა, ეგ ისტო-რიაა.

ბტიცინა. ეს ისე დიდი ხნის წინათ იყო, ისე დიდი ხნის წინათ, რომ უკვე მგონია, სხვის ამბავს გაუყვებით-მეთქი.

ფიციანტისი. კურჩატოვი... მშაპით, ნუთუ ასეთ დიდ ადამიანებს იცნობდით?

ბტიცინა. ვმკურნალობდი კიდევ ზოგიერთს, სამწუხაროდ, მკურნალობას ყოველთვის შე-დეგი არ მოსდევდა... ყველას გთხოვთ, რომ ბოქსებში დაბრუნდეთ. შე და ლუბა ახლავე შე-მოვალთ. სამწუხაროდ, ზოგიერთ თქვენგანს კი-დევე სჭირდება გადასხმა. ხომ არ გეშინიათ?

ბენარაღი რახან საჭიროა...

მისხანძრძი. ვერა, ალბათ, მალე მოვა. მე იმას დაველოდო?

ბტიცინა. ლოდინის დრო ყოველთვის არ არის.

თანდათან სცენა წყველიაღი იძირება. ძველ-ბურად შორს კაშკაშა დაფიონი მოჩანს.

რადიო (კაცის ხმა)... ატომური თავდასხმის მუქარა მაშინვე გამოცხადდება რადიოთი, ტე-ლევიზიით და პრესით. სადაც უნდა ცხოვრობ-დეთ, ქალაქად თუ სოფლად, ამ ცნობის მოს-მენისთანავე დაუყოვნებლივ მიიღეთ თავდაც-ვის ზომები. გახსოვდეთ! ამ პირობებში ძვირ-ფასია ყოველი წუთი! უპირველესად ყოვლისა უზრუნველყავით საკუთარი თავი და მთელი თქვენი ოჯახი თავდაცვის ინდივიდუალური სა-შუალებებით. გაიმზადდეთ სურსათის, წყლის მცირეოდენი მარაგი და საშინაო აფთიაქი, რომელშიც უნდა იყოს სიცხის საწოლი, ნიშადუ-რის სპირტი. იოდი, სახვევი, ბამბა, ანტიბიო-ტიკები და სხვა მედიკამენტები...

4.

შუალღია. № 6 ბოქსი ციმციმებს. პოლში არიან არ არის, გამოჩნდება ანა, მივა მესამე ბოქსთან, აკაკუნებს, გამოიხედავს მეხანძრე.

ბან. როგორც ითხოვდით, ვარდი მოგართ-ვით, ალისფერი.

მისხანძრძი. დიდი მადლობელი ვარ, აუცილე-ბლად გადაგიხდით...

ბან. როგორ გვაკადრებათ...

მისხანძრძი. ვერა სადღაა?

ბან. მალე მოვა. ტელეგრაფში შეიკრიბა. თავისიანებს უნდა დაურეკოს, დამაგვინდეთ. **მისხანძრძი.** მერე... ვითომ აუცილებლად და-ბრუნდება? იქნებ, ისიც ნადეუდასავით დაბ-რუნდეს.

ბან. აქედან ან მაშინვე გარბიან, ანდა... არა-სოდეს. ქალები, რასაკვირველია. კაცები, სამ-წუხაროდ, ვერ უძლებენ.

მისხანძრძი. მე გავუძლებ. იმასავით (ბესსმე-რტნის ბოქსისაკენ გაიქნევს თავს). სიტყვა გაძლებთ, გავუძლებ.

ბან. მჭერა.

ბისსმირტნი. (თავს გამოყოფს). მე კი, ქალ-ბატონო ანა, უკვე მომენტარეთ. იცოდეთ, რომ დღეის ამას იქით უთქვენოდ ყოველთვის მო-წყენილი ვიქნები! ახალგაზრდა თაობისაგან ვიღებ მაგალიტს: ეგენი თუ ივარებენ ერთმან-ნეთს, მე რა შეუვარება არ შემიძლია?

ბან. გმადლობთ, ძვირფასო. დამიჭერე, მა-ლიან მასიამოვნე.

ბისსმირტნი. ამის შემდეგ სულ სააღერსო სიტყვებით უნდა ველაპარაკოთ ერთმანეთს. როგორც ტრისტანი და იზოლდა.

ბან. გმორჩილებ, ჩემო რომეო!. მაგრამ უპი-რველესად ყოვლისა მოდი ჭერ გაგსინჯავ და მოგიხმენ. შენ რაღაც სულმთლად დაგვივიწყ-დი...

ბისსმირტნი. დრო ჭერ კიდევ გვეყოფა.

ბან. ნულა დავობთ, მალე ბოქსში, გაიხადეთ.

ბისსმირტნი. ასე ერთბაშად? ეს-ეს არის დავიწყე შეუვარება, ჭერ პირველი ეტაპია, სი-ყვარული უფრო გვიან მოვა, თქვენ კი, გაიხა-დეთო, უკვე მეუბნებით...

ბან. სულ უსიარცხვილო გახდი! პროფილაქ-ტიკისათვის და იმისთვის, რომ ზუსტურმა აღარ მოგიაროს. ამჭერად ორ ნემსს გაკმარებ...

ბისსმირტნი. გნებდებით, ჩემო განუმეორე-ბელი! ოღონდ დამამზვიდებლები არ მიწდა, არ გამომიგზავნო. დაე ვიწვოდ!

ბან. (ბოქსისკენ მიდის). ამწუთას გაგინე-ლებ მაგ ცეცხლს...

შემოდინ სერგეევი და პროკურორი.

სარაქმანი. რაც შეიძლება თავზაიანად... ყვე-ლაფერი გამწვავებული აქვთ, თავად მოგეხსე-ნებათ.

პროკურორი. მხოლოდ ყველაზე აუცილე-ბელს ვკითხავ.

შემოდის პტიცინა.

ბტიცინა. იმათი ბარათები მაგიადავ აწყვია. მეტყველებოქსელმა ბევრი დაწერა.

პროკურორი. აქვე გვერდზე ვნახავ. ყურა-დლებას ნუ მომაქცევთ.

ბტიცინა. პირველს, მეხუთეს, მერვეს — არ დაუწერიათ. მეორემ ვერ მოასწრო, ალბათ არ შეეძლო...

პროკურორი. არა უშავს რა, საქარისია. აიღებს ფურცლებს, კითხულობს. № 3 ბოქს-

ში შეუტი ქრობას იწყებს. პტიცინა დიდხანს შე-
სკეპრის პულტს, ამოიხრებს და ნელი ნაბი-
ჯით წავა მენანძრის ბოქსისაკენ.

სმარბამევი. გადასანერგავად... თითქმის ყვე-
ლას მოუფლებნით დონორი. მეხუთის გარდა.

პტიცინა. ეგ მერე.
შედის ბოქსში.

გამოჩნდება ლუბა.
პროპაგანდა (სერგეევს). შეიძლება ოპე-
რატორს რომ დაველაპარაკო?

სერგეევი გაოცებული შესცქერის ლუბას.
ლუბა. მე შეიძლება შეიძლება. ვიპაბი.

გამოიხრება დოზიმეტრისტი. შენიშნავს, რომ
ლუბა მის მეზობელთან მიდის.

დოზიმეტრისტი. გამოვა?
ლუბა. წეგს, დუმს, კედელს შესცქერის.

დოზიმეტრისტი. დაუძახე. ვენაცვალე, უნდა
ვუთხრა, რომ არ ვიცოდი, ზუსტად რამდენი
იყო. ნაკლები მეგონა, იქ კი ორასი ყოფილა...

პროპაგანდა. სად იყო ორასი?
დოზიმეტრისტი (გამოცოცხლებდა). ტრანს-
ფორმატორებთან. მთელი აპარატურა აირღაი-
რია. ვიფიქრე, ოცია — მეტი არ იქნება-მეთქი.

პროპაგანდა. მერე, იმის შემცველი აპა-
რატურა არა გქონდათ?

დოზიმეტრისტი. ხელსაწყობზე მეტიოხე-
ბით? საიდან... რაცა გქონდა, ისიც შეიკეთ-
ბულ-შემოკლებული იყო, სულ ცოტა, ოცდა-
ათი წლის ნახმარი...

პროპაგანდა. სადგური ხომ ახალია, სულ
ათი წლისაა.

დოზიმეტრისტი. ჩვენ არაფერ შუაში
ვართ... სანამ ჩვენ ვაღმოგვიცემდნენ, მთელი
ის ჩვენი აპარატურა სადღაც ხაწყობებში ეყა-
რა. რომ არ ჩამოეწერათ, ადგენენ და ჩვენ გა-
მოგვიგზავნენ.

სმარბამევი. რაღაც არა მჯერა.
დოზიმეტრისტი. ვიღრე ეს უბედურება მო-
ხდებოდა, იოლას გავდიოდით, შევაკეთებდით,
შემოვაკეთებდით და ვითვლიდით. საჩქარო
არაფერი იყო. წესრიგი კი, იცოცხლე, გქონდა
თვითონ მოსკოვიდან ვინ იცის რამდენი კომი-
სია ჩამოდიოდა შესამოწმებლად. ჩვენთან წე-
სრიგი სულ მუდამ იყო. გადასხივების არც ერთ-
ი შემთხვევა არა გქონია, იმით რომ გვა-
მოწმებდნენ... არ ეგონათ, თუ ასე დაიქცეოდა
და დაიშლებოდა...

პროპაგანდა. მაშასადამე, თქვენც მიგაჩ-
ნიათ, რომ აფეთქება იყო? თქვენი თვლით
ნახეთ?

დოზიმეტრისტი. ამბობენ. მე თვითონ არ
მინახავს.

შემოდან ოპერატორი და ლუბა.
ოპერატორი. მე ვნახე!

დოზიმეტრისტი. მე არ ვიცოდი. აპარატუ-
რა აირღაირა.

ოპერატორი. თუ კაცი ხარ, შეეშვი მაგ შენს

მრიცხველებს! შენ არ იცოდი, მე ვიცოდი.

გრაფიტი ვარაუბრებდა, რეაქტორის დარბაზში
ძირს ნატეხ-ნატეხ ეყარა. სულ ცისფრად კაშ-
კაშებდა. (დოზიმეტრისტი). შენი მრიცხველები
რა შუაშია, ისედაც კარგად ჩანდა, რომ ოცი
და ორასი კი არა, კაი ათასამდეც იქნებოდა!

დოზიმეტრისტი. ხედავდი, იცოდი და წა-
ხვედი?

ოპერატორი. ტრანსფორმატორები სულ სა-
ხრებში დაიშალა. უენერგიოდ კი რა გინდა
ქნა ვერაფრით რეაქტორს ველარ გააცივებ;
და აკი დაიძრა კიდეც. აბა მალე, გაცივდით-
მეთქი, შევძახე ბიჭებს...

დოზიმეტრისტი (პროტუროს). იქ ამის
მოწაფეები იყვნენ. პროტექტიკურის ბიჭები.
სულ იმთ ამბავში იყო. ხელახლა ზრდები.

ოპერატორი. ამიყავნდნენ, არ წავალთო.
ერთი მაგრისა დავეუბრებნე და, იცოცხლე, მო-
ცოცხე.

პროპაგანდა. მაშასადამე, იცოდიო...
ოპერატორი. რას ჰქვია ვიცოდი? ატომურ
ენერგეტიკაში კიბი მაქვს მოჭრილი. მე თვითონ
ვაშენებდი ამ სადგურს. მერე მეოთხე ბლოკზე
დავრჩი. ბევრი სხვაც დარჩა... კარგი ბლოკი
იყო... ძალიან კარგი...

შემოვა ფიზიკოსი.
ფიზიკოსი. მაგრამ საავარიო დამცველი მო-
ხსნეს!

ოპერატორი. არ დამინახავს. ეგ ჩემი საქმე
არ არის. (პროტუროს) ეს სათვალაინიც იქ
იჯდა, რეაქტორთან. აბა, ჰე, გაიქციე-მეთქი,
შევეუბნე...

ფიზიკოსი. მაპატიეთ, მაგრამ თქვენ თვი-
თონ რატომ არ...
ოპერატორი. სუყველა ტრანსფორმატორი
ერთად გაიჩერდა. უნდა ამემუშავებინა თუ
არა.

ფიზიკოსი. მაპატიეთ, მაგრამ არც მე შემე-
ძალა! ვსვლა! ტემპერატურას ვზომავდი. მეს-
მოდა, რომ ჩემს მეტი გამოზომი აქ არავინ ჩან-
და. რეაქტორმა გახურება დაიწყო, ფრიალ მნი-
შენლოვანი იყო პროცესის დინამიკისათვის
თვალყურის დევნება... აბა, როგორ უნდა წა-
ცხულიყავი?

პროპაგანდა. ხომ წახვედით...
ფიზიკოსი. მაპატიეთ, მაგრამ აღარ მახ-
სოვს. მერე მითხრეს, რომ თურმე წამიღეს.
დავემუშავე უგონოდ, მაპატიეთ.

პროპაგანდა (ოპერატორს). თქვენ?
ოპერატორი. მე თვითონ წავედი. ჩავრთე
ტრანსფორმატორები და წავედი. მეტი მე იქ
აღარაფერი მესაქმებოდა.

№ 3 ბოქსში შეუტი ქრება. იქიდან გამოვა
დადლილი პტიცინა. რაღაც უცნაურად უყუ-

ვლადიმერ გუბარევი
სარკოფაგი

რებს სუყველას, მას არავინ ყურადღებას არ აქცევს. სერგეევთან ზოდის, იდაყვზე ხელს მოჰკიდებს. სერგეევი მაშინვე ყველაფერს ხვდება. ორივენი მორიგის ოთახში გადიან.

პროპაგანდისტი (ფიზიკოსს). მე ჩახხედდეთქვენს გაანგარიშებებს, მაგრამ, გულახდილად უნდა გითხრათ, რომ ბევრი ვერაფერი გავიგე.

ფიზიკოსი. სპეციალისტებს გადაეცით... იქ ყველაფერი მარტივი და გასაგებია... თქვენთვის მთავარია — გამოარკვიოთ, თუ ვინ მოხსნა საავარიო დამცველი.

ბისმარტნი (თავს გამოყოფს, მიყურადებულის იყო), ვინ მოხსნა? ვინ მოხსნა და, საავარიო სისტემა სისტემამ გამოთიშა. უპასუხისმგებლობის სისტემამ.

პროპაგანდისტი. ჭავჭავეძით... (ფიზიკოსს). მეტს აღარ გააჩერებთ.

მაშხარაძე. შეიძლება, რომ გკითხოთ? ქალაქი როდის გახიზნეს?

პროპაგანდისტი. კვირას, დღისით. ძალიან სწრაფად. სულ ორსაათნახევარში, ათასი ავტობუსი მიყენეს და დღიან-პატარიანად სუყველა წაიყვანეს.

მაშხარაძე. რატომ რადიოთი მაშინვე არ გამოაცხადეს? ერთ საათში მთელი ხალხი ფეხით წავიღოდა...

პროპაგანდისტი. მთავრობის კომისიის ჩამოსვლას უტყვიდნენ.

მაშხარაძე. ვითომ რატომ უტყვიდნენ? კომისია რა, სხვაგვარად გადაწყვეტდა? მოცდა და ლოდინი რა საჭირო იყო?

პროპაგანდისტი. ვერავინ წყვეტდა და იმიტომ...

მაშხარაძე. ვერავინ თუ აუტკივარი თავის ატყვება არ უნდოდა?

პროპაგანდისტი. ვერავინ გადაწყვიტა...

მაშხარაძე. მერე მიდით და იმათ ჰკითხეთ, რატომ არ გადაწყვიტეს! ჩვენ რას გვკითხებთ?

პროპაგანდისტი. კვითხავთ, აუცილებლად კვითხავთ.

მაშხარაძე. ვწუხვარ, რომ პასუხს ვეღარ მოვისმენ... წავალ, თუ აღარ გჭირდებათ. (დოზიმეტრისტს.) მიდი, უთხარი ამას, პროკურორს, რამდენჯერ ითხოვე, რომ ახალი აპარატურა მოეცათ.

დოზიმეტრისტი. ოთხჯერ.

მაშხარაძე. ჩვენ კი სულ ვჩქარობთ, ფვაციფუცობთ, ჯალდებულებებს ვკისრულობთ, ვადაზე სამი თვით ადრე შევასრულებთო, ორი დღე-ღამით ადრე ვამოქმედებთო. ხოლო ამან რომ მრიცხველები ოთხჯერ ითხოვა, არავინაც არ აჩქარებულა იქ, ზეით, ასეა... თუ ჩვენა ვთხოვთ, უფროსები კრინტს არ სძრავენ, თუ ისინი გვთხოვენ, სულ ვაშას ძახილით უნდა გავყაროთ არემარე და წინ გავიჭრათ.

პროპაგანდისტი. სამი თვით ადრეო? ხოლო გაშვებას გულისხმობთ არა?

მაშხარაძე. ნამდვილად. აი ახლა ავარიის დროა.

ლიკვიდაციის დირექტორი, მაგრამ ვერ გავრკვევინ, რა მოხდა, რა მოუვიდა რეაქტორს. მშენებლები იქიდან, ქვაბულიდან, თითქოს რაკეტაზე სხედნენ, ისე ამოიჭრნენ, რა არი ადრე ჩაებარებინათ. აქ რეაქტორის ქვეშ მართო შეტონის ლოდები კი არ აწყვიტა, თუ კაცი მონღოლებს, ერთ-ორ ექსპედიტორსაც იპოვის. ყველაფერი კი პატარისათვის, პრემიისათვის კეთდება... ვის უნდა ამისთანა დაჩქარება? ეს იგივეა, რომ ქალაქში მანქანები საათში ასი კილომეტრის სიჩქარით ვაჭროლოთ, მერე რა, თუ ხალხს გაიტანენ, მთავარია — ჩქარა იაროს.

პროპაგანდისტი. ორი დღე-ღამეო. რეაქტორზე თქვით?

მაშხარაძე. პირობა დავთქვით, რომ დღე სასწაულის შემდეგ ერთბაშად სრულ სიმძლავრეზე გავიყვანდით. ვადაზე ორი დღე-ღამით ადრე. ყველგან ვალდებულებებს იღებენ... ჩვენ რა, მურს ხომ არ ჩამოვსვამდით?

ფიზიკოსი. აი მაგისთვის მოუხსნით დამცველი.

მაშხარაძე. რაც არ ვიცი, არ ვიცი. მეოთხე ბლოკი კი ნამდვილად მენანება — კარგი მანქანა იყო. სხვა მანქანებს სჯობდა. მაგრამ რად გინდა... რა ვიცი, აქვთ გაიხედავ, ქიმიურ ქარხანაში ავარია მოხდა — და ასობით ადამიანი დაიღუპაო, იქით გაიხედავ — თვითმფრინავი ჩამოვარდაო, ახლა მიწისძვრებს არ იკითხავ? ხან რომელი ქალაქი ინგრევა, ხან რომელი... ის კი არა, ზოგჯერ კოსმოსური ბომბილიც ფეთქდება სტარტის დროს... კოსმოსის, ატომისა და ქიმიის საუკუნეა...

ბისმარტნი (თავს გამოყოფს). ეს ატომის კი არა, კატასტროფების საუკუნეა!

მაშხარაძე. სამწუხაროა, მაგრამ ახლა ყველა ეგარ იტყვის. ძალიან სამწუხაროა! ჩვენი რეაქტორები ყველაზე უფრო საიმედო რეაქტორებია... წავიდი, თორემ რაღაც ვერა ვარ ქარგად...

პროპაგანდისტი. გმადლობთ. გავარკვევთ და ყველას პასუხს მოვთხოვთ, ვინც დამნაშავეა.

მაშხარაძე. ღმერთმა ქნას. მაშ, აზრი ჰქონია, რომ არ გავტყულებდით. თუ არადა, სულ ტყუილად გამოგვიღია ხელი...

გაიღოს.

ფიზიკოსი. მამაკითხეთ, თუ შეიძლება, მაგრამ გადაჭრით უნდა დავთანხმო ამხანაგის აზრს. ამ ტრაგედიაში მთავარი მისი გავითი-ლებია. უფლება არა გვაქვს, რომ ერთხელ და სამუდამოდ ჭკუა არ ვისწავლოთ, სხვათადად უგუნურება იქნება. ექსპერიმენტული მასალა ბევრია — ყველა მიმართულებით.

ბოქსიდან გამოდის გენერალი. ყურს უღებებს საუბარს.

პარლამენტში. ექსპერიმენტული?

ფიციკოსი. მამაკითხ, იქნებ ისე ვერ გამოვთქვი, როგორც საჭიროა. მაგრამ კაცობრიობის ისტორიაში ჯერ არ ყოფილა ასეთი გამოცდილება. რეაქტორის აფეთქება და მისი შედეგები. გამორიცხული არ არის, რომ ეს ერთადერთი შემთხვევაა. უფრო სწორად — პირველი შემთხვევა. საჭიროა, რომ უკანასკნელი გახდეს. ამისათვის ყველა პარამეტრის მიხედვით უნდა შევისწავლოთ. მეცნიერულად, ტექნიკურად, ფსიქოლოგიურად. კომპლექსურად უნდა გამოვიკვლიოთ. არა ფორმალურად, არამედ ღრმად, ყოველმხრივ.

პარლამენტში. ხიროსიშისა და ნავსაკის მაგალითი ხომ არ დაგვიწყუდათ? რაღაც მსგავსი რამ უკვე მომხდარია...

ფიციკოსი. შედარება, მამაკითხ, არ შეიძლება. იქ ყველაფერი დაიღუპა ერთბაშად. დარტყმის ტალღით და დასხივებით... რადიობიოლოგიის განხრით კი ამერიკელებს ყველა მონაცემი დღემდე არ გამოუქვეყნებიათ. სამუშაოები მაშინვე გაასაიდუმლოეს... აქ სხვა ამბავია. აქ, როგორც ხალხი ამბობს, ატომური ეშმაკი გამოქვრა. წარმოიდგინეთ, მართლაც ასეთ გვეგონა, ჩვენ, ფიზიკოსებმა, ყველაფერი ვიცოდით, ატომის შესახებ, მაგრამ, მამაკითხ და, შეცვლით. მასალაზე, უნდა შევისწავლოთ, დამიჯერეთ, ფასდაუდებელი გამოცდილებაა. დიან, საშინელია, დიან, სასტიკია, მაგრამ ფასდაუდებელია.

პარლამენტში. კიდევ ერთი შეკითხვა. რამდენადაც ჩემთვის ცნობილია, თქვენ სადგურის თანამშრომლად არ ირიცხებით არა?

ფიციკოსი. მე მოსკოვიდან ვარ. რეაქტორების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის. სადგურში მივლინებთ ჩამოვედი. რეაქტორის შესაკეთებლად დაყენების დროს საზოგადოებას რატურა უნდა შემემოწმებინა.

პარლამენტში. და აფეთქების შემდეგ დარჩით?

ფიციკოსი. მამაკითხ, რომ გამორება მიხდება, მაგრამ უნდა გვცოდნოდა ტემპერატურის აწევის ხასიათი... შემდეგ ხომ რეაქტორი პრაქტიკულად იმავე სქემით ცვიდება. ჩემ გარდა, არაფერ იყო... აბა, როგორ წავსულიყავი?

ბენამარალი. ბევრი მიდიოდა. მე ვნახე. პარლამენტში. გარბოდნენ კიდევ... უკან მოუხდებოდა.

ფიციკოსი. ისინი იქ ალბათ საჭირონი აღარ იყვნენ. წავიდოდნენ, აბა რას იზამდნენ...

ფიციკოსი. ფიზიკოსთან მივა პტიცინა.

ბენამარალი. აბა ს წავიყვანა.

პარლამენტში. მალღობელი ვარ. კარგად იყავით!

ფიციკოსი. ჩემი გაანგარიშებები აუცილებლად გადავიტო. ვიცი, გამოადგებათ...

პარლამენტში. დღევანდელად ვადავცემ...

ფიციკოსი. დიდი მადლობა. (პტიცინას მადლობა)

გადაწყვიტეთ? ბტიცინა. სერგეევთან და ლუბასთან ერთად ცოტას გაჭაღოსნებ, დიდებულნი დონორი შეგირჩიეთ, რძე და ღვინო...

ფიციკოსი. მალღობელი ვარ... და კიდევ ერთი: ჩემებს, ესე იგი ცოლსა და შვილს, ჯერჯერობით ნურაფერს შეატყობინებთ. ფიზიკოსები არიან და ხელად მიხვდებიან ყველაფერს. ცოლი ჩვენს ინსტიტუტშია, ბიჭი კი — ატომურ ნავზე... იმათ არ იციან, რომ იქ ვიყავი...

ბტიცინა. მაგრამ...

ფიციკოსი. არა უშავს რა, მერე, გვიან გაიგონ... რაც მოხდა. ჩემი გაანგარიშების ამბავიც, იამყებენ. ფიზიკოს ისტორიაში პირველია გვიანგარიშე. სიმწარეს უფრო ადვილად გადაიტანენ...

ბტიცინა. ცდებით. ფიციკოსი. მამაკითხ, მაგრამ მე მაინც ჩემსას გთხოვთ...

გაღის № 9 ბოქსში. ბენამარალი. სუყველა აფეთქებაზე ლაპარაკობს, მე კი, წარმოიდგინეთ, ვეკვობ, უფრო მგონია რომ ძლიერი ხანძარი გაჩნდა...

პარლამენტში. აი თქვენმა ხელქვეითმაც დაწერა: „დავინახე აქტიური ზონა“.

ბენამარალი. ძლიერი ემოციური აგზნების ბრალია. სტრესულ მდგომარეობაში ყოველთვის შესწორება უნდა შევიტანოთ...

პარლამენტში. სწორედ მაგიტომაც არ შეატყობინეთ აფეთქების ამბავი არა?

ბენამარალი. რა გაქვთ მხედველობაში?

პარლამენტში. რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოში გაგზავნილი თქვენი პირველი ინფორმაცია... და მეორე ინფორმაცია...

ბენამარალი. უნდა აგისხნათ...

პარლამენტში. მეც სწორედ ეგ მინდოდა, რომ მეთხოვნა თქვენთვის.

კარი გაიღება. ორ თანამშრომელს შემოჰყავთ ველოსიპედისტი.

თანამშრომელი. გიბრუნებთ. გაქცევა უნდა.

ველოსიპედისტი. ხელები დადამიგრიხეს. ჯალათები!

თავისი ბოქსიდან იქვიტებოდა მძღოლი.

ბენამარალი (მძღოლს). მოდი აქ. ერთად მივცემო ჩვენებს. (პროკურორს). სულ ჩემ გვერდით იყო, დამიდასტურებს.

პარლამენტში. მე თქვენიც მჭერა. (ველოსიპედისტი). რატომ ცდილობდით გაქცევას?

ველოსიპედისტი. შენ თუ აქ ძალიან მოგწონს, დარჩი, ბატონო. მე კი იქ მიჩვენია (სადაც გვერდზე იშვერს ხელს). შემოდის ანა, მიდის ველოსიპედისტთან. უსინჯავს მაჭას.

ველმსიპმდისტი. ნორმალა. იქნებ კიდევ მომცე ის წამალი, მა? საზოგადოება, მაგრამ რას ვიპა... მასაქმებს და ცოტა მომეშვება.

ბნბ. ახლა არ შეიძლება. საღამოს მოგართმევ. (თანაშრომლებს). გაანებეთ ამას თავი, წადით, აღარ გააქცევთ.

ველმსიპმდისტი. მაგას კიდევ ვნახავთ...

პროქსორსი (გენერალს). განვაგრძოთ. პირველი. მეოთხე ბლოკის მიღების აქტს თქვენი ხელმოწერა აქვს.

ბენმარალი. არა მარტო მეოთხისას. ყველა აქტს მე ვაწერ ხელს. აქ თხუთმეტი წელიწადია, რაც ვმუშავებ.

პროქსორსი. სამანქანო დარბაზის მიღების აქტსაც თქვენ აწერთ ხელს?

თავისი ბოქსიდან გამოდის აეს-ის დირექტორი. გვერდით ჩამოუჯდება, ყურადღებით უსმენს საუბარს.

ბენმარალი. ბუნებრივია.

პროქსორსი. ხომ არავის დაუჭალებია, ვინდა თუ არა, მიღების აქტს ხელი მოაწერეთ?

ბენმარალი. არასერიოზული კითხვაა. რახან მოვაწერე, მაშასადამე, თანახმა ვიყავი.

პროქსორსი. თორმეტი წლის წინათ ბუხარის საფეიქრო ფაბრიკაში ხანძარი რომ გაჩნდა, ცნობილი ამბავია თქვენთვის?

ბენმარალი. კრესტომათიული მავალითია...

პროქსორსი. ცნობილია თუ არა?

ბენმარალი. ცნობილია, რასაკვირველია.

პროქსორსი. ბაკიალა-ამურის მაგისტრალზე, ანუ ბამზე რომ ქარხანა დაიწვა, ისიც ცნობილია? როგორც ბუხარაში, ისე ქარხანა ბამზე ადვილაალებადი მასალით იყო გადახურული. ორივე ობიექტი ხელ ეკვს-შვიდ წუთში დაიწვა. დამნაშავენი დაისაჯენ...

ბენმარალი. კი, მაგრამ...

პროქსორსი. მაშ, რაღატომ მოაწერეთ სამანქანო დარბაზის მიღების აქტს ხელი, როცა იცოდით, რა მასალითაც იყო გადახურული, და ისიც ძალიან კარგად უწყოდით, რომ სამრეწველო ობიექტებზე იმ მასალის გამოყენება აკრძალულია?

ბენმარალი. მე წინააღმდეგი ვიყავი... სამინისტროს ხელმძღვანელობას ვაცნობე.

პროქსორსი. ხელი რომ მოაწერეთ?

ბენმარალი. კი, მაგრამ... ხომ იცით, რა დონეზეც მიიღეს სადგური. ჩემი ხელმოწერა წმინდა წყლის ფორმალობა იყო! (აეს-ის დირექტორზე უთითებს). სხვათა შორის ამისიც ხელი ყველამ მოაწერა. ხელმოწერას რა ჰკუთვნის ფორმალობა და მეტი არაფერი!

პროქსორსი. მაგრამ სამანქანო დარბაზს ფორმალურად არ გასჩენია ცეცხლი. დენთივით ენთო. სახურავი დნებოდა, მენანძრეებს ფეხები ეფლოზობდათ, თავებს არ იწოვავდნენ, ოღონდ სახურავი ჩაეჭრათ. უფრო სწორად ის გადახურული მასალა, რომლის გამოყენებაც

უკვე თორმეტი წელიწადია, რაც აკრძალულია (აეს-ის დირექტორს). როგორ მოხვდა მისი ხელი აქ?

ბნბ-ის დირექტორი. ეს მასალა საწყობებში ბევრია... ჩვენ კი გარდევთა ვკვირდით. მშენებლები ხომ ვაღაწე სამი თვით აღრე აბარებდნენ სადგურს.

პროქსორსი. გასაგებია...

ბენმარალი. რა არის გასაგებო? ჩვენი ხელის მოწერას რა მნიშვნელობა აქვს... მე არ მოვაწერ, სხვა მოაწერს... თქვენ რა, ღღეს გაჩნდით ამ ქვეყანაზე? თუ ყველმთვის იმას აწერთ ხელზე ხელს, რის გამოც სინდისი დამშვიდებული გაქვთ?..

პროქსორსი. კარგი, მაგას შევეშვაო... მოვიღაწე თქვენ ერთი საათის შემდეგ მოხვედით. ბენმარალი. შეტყობინების შემდეგ ორმოცდაექვს წუთში.

პროქსორსი. მერე რატომ მოხვედით?

ბენმარალი. როგორ თუ რატომ? იმიტომ, რომ ადვილზე განმეხსავდრია... ხანძრის ჩაქრობის ტაქტიკა და სტრატეგია... იმიტომ, რომ უსრუხელებიყუ...

პროქსორსი. ხომ შეგატყობინეს, რომ არა მარტო ხანძარი გაჩნდა, არამედ აფეთქებაც მოხდა?

ბენმარალი. მაგის ერთბაშად დაჯერება ძნელი იყო... ანდა ვინ იფიქრებდა?

ბნბ-ის დირექტორი. ნამდვილად, არავინ...

პროქსორსი. შეატყობინეთ აფეთქების ამბავი სადაც ჭერ არს? მთ თუ არა?

ბენმარალი. რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოში დაჯერებ. სიტყვა-სიტყვით ასე მითხრეს: „შის დიდი თვალბოი აქვსო. შენს საქმეს მიხედვ. შენი საქმე კი ხანძრის ჩაქრობაა... და ყველაფერი იღონე, რომ ხანძარი მალე ჩააქროსო...“ მეც ვიდექი და ყველა ღონეს ვხმარობდი.

პროქსორსი. სამ საათში აცნობეთ თუ არა, ხანძარი ჩაქროლიაო?

ბენმარალი. დიახ, ვაცნობე... ისე, სხვათა შორის, რა უფლება გაქვთ, რომ დაკითხვას მიწყობთ? მიღით და იმათ ჰკითხეთ, ვისაც მე მოვახსენე... მე კი მოვახსენე... მოვახსენე... პროქსორსი. თქვენ მანქანით პირდაპირ რეაქტორის კორპუსს მიადგილეთ. იცოდით თუ არ გესმოდათ, რომ რადიაციული უსაფრთხოების თვალსაზრისით ეს დაუშვებელია?

გენერალი ღუმს.

პროქსორსი. იცოდით თუ არ გესმოდათ? მძღლი. ამხანაგმა გენერალმა მე მიითხრა, აქ საშიში არაფერიაო. რეაქტორი თუ მართლაც ჩამოიქცა, მთელი რადიაცია შეგ არის დარჩენილიო. ბეტონის კედლებს ვერ გამოატანდაო. ზუსტად ასე მიითხრა.

პროქსორსი. კარგით, სხვა რამეზე ვილაპარაკოთ. რატომ არა ჰქონდათ მენაძრეებს დამ.

ცველი ტანსაცმელი? თანაც არც ერთს იმსტრუქციით, ვინც სადგურის სახანძრო ნაწილში მუშაობს, აუცილებლად დაკმაყოფილებული უნდა იყოს იმ ტანსაცმლით.

გენერალი ღუმელო.
 ანს-ის დირექტორი. ნაკლებ ხარწმუნოდ იყო მიჩნეული, უფრო სწორად, — სრულიად შეუფლებლად მიჩნდათ, რომ ის ტანსაცმელი ოდესმე საჭირო გახდებოდა.

პროკურორი. ეგ აგო, ტანსაცმლის ნარჩევ ეკონომიას ეწეოდი არა?

მინერალი. ჩემიან პასუხს ნუღა ეღობებო... თქვენ ჩემი დავითების უფლება არა გაქვთ...

ველოსიპედისტი პროკურორთან მიდის.

ველოსიპედისტი. მე ის „ველოსიპედისტი“ ვარ.

პროკურორი. მერე რა? მძღოლი, მომავლდა! საშინო დამნაშავეა, ეძებენ, ქურდია. ველოსიპედით დაღის საქურდლოდ...

ველოსიპედისტი. მართალი ხარ, ისა ვარ. ახლაგარდობაში მაგრა დამყვდა... სპორტის ოსტატობის კანდიდატი ვიყავი, მერე ფეხი მოვიტეხე... და კიბრაც წედ მივაყოლე... სამჯერ ნაჯღამი ვარ, ახლა აქეთ გაღმავლებენ... ქალაქში ორი ბინა ვატეხე... ცოტა ფული ვიშოვი, სამასამდე, ერთი წყვილი საყურეც... ჩემი „მერნით“ ხილზე რომ გაღმავდოდი, ეგ ატომურია თუ რაღაც მამამადლობა, უკვე გიზგიზებდა... სწორედ იმ მხრიდან ჩამავლეს... გამხადეს, სუყველაფერი წაიდეს, სამხილიც არაფერი დამიტოვეს...

პროკურორი. ვითომ რაო? გულანდილად აღიარე?

ველოსიპედისტი. თუ გინდა, დამიჭირე, მოქალაქე პროკურორო, მაგრამ ჩემი ნაქურდული ვერ შეედრება იმას, რაც ამან ჩაიდინა (გენერალზე უთითებს). მე ჩემი მუხლი მაქვს, ამას რომელიღა მუხლს მიუყენებ მა?

მინერალი. ჩუმად, სისხლის სამართლის დამნაშავეც... (შეტრიალდება თავის ბოქსში შვეც).

ველოსიპედისტი (პროკურორს). •სინებე... (ხელეც წინ გაიწვდის). ნუთუ ბოროდი თან არა გაქვს: ხომ იცოდი, სადაც მოდიოდი, ცოტას შეგვაშინებდი წინაც...

ნელ-ნელა იკეცება. ანა ხელს სტაცებს.

ანს. მიშვედეთ...

მძღოლისა და პროკურორის დახმარებით ველოსიპედისტს ბოქსში შეათრევს.

პროკურორი და მძღოლი უკან ბრუნდებიან.

პროკურორი (სახეზე ოფლს იწმენდს). ემ, რა მძიმე იყო...

მძღოლი. ამხანაგ გენერალს სულ ტყუილად შეუტეოთ. კეთილი კაცია. თუ სთხოვ, დახმარება იცის... ქალიშვილი საავადმყოფოში მო-

მიწყო... მაგის ბრალი არაფერია. როგორც ყველა, ისე ეგ იყო.

პროკურორი. მაგან შენი სიცოცხლე... (სიტყვას ეძებს). საფრთხეში ჩააგდო. შენ კი... მძღოლი. მაგონ, ამხანაგ გენერალი ძალიან

უნდა იტანებოდეს... ვატეხე, ბოღმა ჰქვავს, რატომ არაფერი ვიცოდი ამ რადიაციულ... მეც არაფერი ვიცოდი. არ მისწავლია... ალბათ წიგნები უნდა მეკითხა, აზრიანი წიგნები, მე კი ვიდექი და შვიონებზე დაწერილ წიგნებსა და ათსგვარ ლექტივებს ვკითხულობდი... ამხანაგი გენერალი უფრო სიყვარულზე კითხულობდა. „სურტიწანი ქალების სიღარიბესა და ბრწყინვალეობას“, ანდა „ოკინი-სანის სამ ახაკს...“ სიყვარულზე კი არა, რადიაციულ უნდა ეკითხა. მაგრამ აბა, რა იცი კაცმა, აგური საღ დაგეცემა. ისე, თავს არც თვითონ იზრავდა.

პროკურორი. ძალიან გულკეთილები ვართ. სამწუხაროა.

ანს-ის დირექტორი. მერე გულკეთილობა ცუდია?

პროკურორი. გაანია როგორი...

მემოდის ვერა, აქეთ-იქით იყურება. მერე ფრთხილად აღებს № 3 ბოქსის კარს და შედის.

ანს-ის დირექტორი. ჩემი რიგია... დამკითხეთ!

პროკურორი. სულ რამდენიმე შეკითხვა მექნება. თქვენთან დაკავშირებით ჩემთვის ისედაც ყველაფერი ნათელია. თქვენ სადგურში არ ყოფილხართ, ხომ მართალია?

ანს-ის დირექტორი. ვერ მოვასწარი, მაგრამ დასაწყისში იქ ვიყავი. რომ დანიყო.

პროკურორი. მაშინვე მიხვდით, რაც მოხდა?

ანს-ის დირექტორი. თითქმის. წოგადად.

პროკურორი. და წახვედით?

ანს-ის დირექტორი. ცოტა ხნით გავიქეცი... იცით...

პროკურორი. შინ შვილიშვილები გელოდებოდნენ. ვიცი.

ანს-ის დირექტორი. ბლოკზე ვისაც უნდა ემუშავა, მუშაობდნენ... ჩემი თვალით ვნახე... აქვე მუშაობდა, რვა კილომეტრზე, ჩემი სიღიდრია. ვიფიქრე, მივირბენ სოფლამდე, შვილიშვილებს დავტოვე და მაშინვე მავბრუნდები-მეთქი.

პროკურორი. რატომ მთელი ქალაქი ფეხზე არ დააყენეთ? სუყველა მიიზრუნდა სოფლამდე, თანაც უფრო ახლოა, ხუთ კილომეტრზე. ფენითაც წავიდოდნენ... საჭირო იყო მხოლოდ რადიოთი გამოცხადება, რომ სუყველას გაეგო... და ოფიციალურ ევაკუაციამდე მთელი ერთი დღე და ღამე არ უნდა დაგეკარგათ.

ანს-ის დირექტორი. ეგ არც ისე იოლია.

პროკურორი. საკუთარი „თეგულით“ შვილიშვილების წაყვანა... უფრო იოლია არა?

თქვენ ხომ სხვაზე უკეთ გესმოდათ, რაც მოხდა... დილით მთელი ქალაქში ბავშვები ბურთს თამაშობდნენ. მაღაზიებში ახალი კიტრი შემოიტანეს, პირდაპირ ქუჩებში ვაჭრობდნენ.

ამს-ის დირექტორი. დაბრუნება ვეღარ მოვახერხე, ხომ იცით, რაც მოხდა. ალბათ გეტყუოდნენ...

პროკურორი. მოჩქარეს დაგაგვიანდა. მანქანა გზიდან გვერდზე გადავიარდა. თხუთმეტი წუთი ადგილიდან ვეღარ დაღმარა. საბედნიეროდ, შვილიშვილები არ გავსოხლანა... ვიცო, ვიცო. აქეთობას კი ექიმებმა შეგამოწმეს.

ამს-ის დირექტორი. შიგ „კუჭუჭის“ მოვხვდი... გამონაფრქვევში. გამოდის ანა. შეამჩნევს მესამე ბოქსის შეღებულ კარს. შედის.

პროკურორი. სხვა რამ უნდა გკითხოთ. თქვენი ანექტა ვნახე. სკოლა, ინსტიტუტი... ფიზიკასა და ტექნიკურ საგნებში მაინცდამაინც დიდი წარმატებები არა გქონიათ — ისე რა, საშუალო იყავით! მაგრამ მთელი თქვენი ჭკუფიდან ერთი თქვენ გახდით სადგურის დირექტორი. სხვებმა რაღაც ვერ ივარგეს. რით შეგიძლიათ ამის ახსნა?

ამს-ის დირექტორი. უფროსობისათვის თავი არ მომიკლავს. ვმუშაობდი. ეტუობა, სხვებზე უკეთესად, ამიტომაც მაწინაურებდნენ. ნულელავთ, ხელი არავის წამოუტრავს. მამა მინისტრი არა მყავს, სიმამრი მუშაა. რაცა ვარ, ჩემითა ვარ.

პროკურორი. მაშ, თქვენითა ხართ... წინადადელი დირექტორი რატომ მოხსნეს, არ იცით?

ამს-ის დირექტორი. რატომ და, სუყველამ იცის, დიდი აყალმაყალის თავი ჰქონდა, თანაც ოთხ საყვედურს ეხუმრებოდა მთავრობის დავალებათა ჩაშლისათვის.

პროკურორი. სუყველა პატივისცემით იხსენიებს, სიყვარულთაც კი.

ამს-ის დირექტორი. რა ვიცო, უშუალო კაცად კი მიაჩნდათ და... ვერავის ვერ ეგუებოდა.

პროკურორი. იმიტომ, რომ სუყველას ნაბრძანებ არ ასრულებდა! დავობდა... სხვათა შორის, ამ მეოთხე ბლოკის გაშვების თაობაზე კატეგორიული წინააღმდეგე იყო!

ამს-ის დირექტორი. ეგ უფროსებმა გაარკვიონ. იქ, სამინისტროში უვიცები არა სხედან. იციან, სად რა მდგომარეობაა, ჩვენს სადგურსაც კარგად იცნობენ.

პროკურორი. თქვენ რატომ არასოდეს არავისთვის არ გაგიწევიათ წინააღმდეგობა? თუ საბაბი არა გქონდათ?

ამს-ის დირექტორი. მაინცდამაინც „წინააღმდეგობა“ რატომ უნდა გამეჩნა? ვთხოვდი... ვეწერდი... საერთოდ, ვმუშაობდი, როგორც წესია! პროკურორი. სულ უსაყვედუროდ?

ამს-ის დირექტორი. დიახ, უსაყვედუროდ არა ცუდია?

პროკურორი. თქვენს წინამორბედს საყვედური ჰქონდა, მაგრამ იმის დროს არც ერთი სერიოზული რამ არ მომხდარა. თქვენ არც ერთი საყვედური არა გაქვთ და ავარია მოხდა...

ამს-ის დირექტორი. უკველად გასაგებია! მაშ, განტევის ვაცს ეძებთ არა? არ გამოგვივთ.

პროკურორი. ნამდვილად, ხელს არ მოსდევთ... სხლტებით...

მესსმარტნი (გამოდის ბოქსიდან, ხმამაღლა ფიქრობს). მიქელანჯელო. რაფაელი... ლეონარდო...

პროკურორი. რა დაგემართათ? ცუდად ხომ არა ხართ?

მესსმარტნი (ყურადღებას არ აქცევს). პირამიდები ჩამოიქცევა... ქალაქები გაქრება, გაცამტვერდება... ჩვენი შვილთაშვილთაშვილთა — და ასე შემდეგ — შვილები დაიხოცებიან... რეპტორზე აგებული სარკოფაგი კი იდგება... ათასი, ასჯერ ათასი, მილიონი წელიწადი... (აეს-ის დირექტორს) აი რანაირ ძეგლებს უტოვებენ მომავალს XX საუკუნის ლეონარდოები, მიქელანჯელოები და რაფაელები! (გაღის).

ამს-ის დირექტორი. ტყუილად ცდილობთ ჩემს დადანაშაულებას. ასეთი რამ რატომ უნდა მომხდარიყო-მეთქი, მეც ვფიქრობ, განა არ ვფიქრობ, მაგრამ პასუხს ვერა ვპოულობ... შემთხვევის ამბავია და მეტი არაფერი. ნაბრძანდით, სხვა სადგურებიც ნახეთ, ნულთ ჩვენი უარესია? არა, ავტორიტეტულად შემოძლია თქმა — მე ბევრად უყოფილვარ და ბევრი მინახავს, — ჩვენი სხვებზე უკეთესია... მარტო სამინისტროს გარდაშავალი დროშა საჩქერ ნივინდო და გეგმასაც ნორმალურად ვასრულებდით... ასე რომ დანაშაუვებს ჩვენთან ნულ ეძებთ! ნულ... ამისხენია ერთი, ამ ათ წელიწადში რატომ გაუარესდა ატომური ელექტროსადგურების მოწყობილობის ხარისხი? რატომ ვინდებთ ხელსაწყოებს და აპარატურას უკვე მოძველებულს? და ერთსაც გკითხავთ... რატომ არის, რომ მოთხოვნებს, რომლებსაც სამინისტროში ვაჭანვით, მაგალითად, იმავე გამომართვების შეკეთების თაობაზე, იქითაც სამი თვე სჭირდება და აქეთაც? რამდენიც გნებავთ, იმდენ ამისთანა „რატომს“ გეტყვით და განა მარტო მე? ჰიდროენერგეტიკოსებს ჰკითხავთ თუ თბოელებს, სულ ერთია, იმათაც იგივე აწუხებთ. და არც მანქანათმშენებლებს ანდა ელექტრიკოსებს მდგომარეობაა უკეთესი. სატიკარმა ჩვენს სადგურში იჩინა თავი — სხვებს გაუმართლა, რა ვქნათ, უბედური შემთხვევა მოგვიხდა... პროკურორი ბრძანდებით, გაგებული გექნებთ, როგორ ნიშნავდნენ მოსკოვში მაღალის დირექტორებს. არ გაგვიანო?

მაშ, მე ვიტყვით... ამტკიცებდნენ ღირებულებას და თან ეუბნებოდნენ, ვიცით, რომ უნდა იქნებოდა, ხელს არ ვახლებთ, მაგრამ არ დაგვძრახოთ, თუ ჩავსვით — გეგმით წელიწადში ერთი ღირებულებით პასუხისმგებელი უნდა მივცეთ, რომ სარგებლობას გული მოვაუხანოთ... მოკლედ, მილი იქურდენ, სანამ შენი საცხებრიკი არ მოსულა... ისინიც იდგნენ და ქურდობდნენ, რომ დაჭერის შემთხვევაში ოჯახი მშვიდი არ დარჩენილიყო და ციხიდან რომ გამოვდოდნენ, მერეც მყოფი ვიქნებოდათ...
პროკურორი. მაგ ფილოსოფიის კაცი როგორ ხელმძღვანელობდით სადგურს?

ა.მ.ნ.ს. დირექტორი. ვითომ რათაო? ჯერ კიდევ ამ ერთი კვირის წინათ ჩემს მიმართ განა ვინმეს რამე პრეტენზია ჰქონდა? არავითარი, ჩემზე მხოლოდ საუბრითაა აზრისანი იყვნენ... თუ გეგნებთ, შეამოწმეთ.

პროკურორი. მეზობელი ატომური ელექტროსადგურის ღირებულებით უფრო დაკვირვებულად მოქცეა — რაღაცის დონე ამაღლდა თუ არა, განვამო ატეხა იფიქრა, რომ იმის სადგურში მოხდა რაღაც უბედურება...

ა.მ.ნ.ს. დირექტორი. მეც მანდა ვარი იმან იფიქრა, ჩემს სადგურში მოხდა. მეც ვიცი არ მიფიქრია, რომ ჩემსაში მოხდა, მე ჩემი ვთქვი. მშვიდობით. არა მგონია, რომ იქ შევხვდეთ...

პროკურორი. მაინც ვისურვებთ, რომ...

ა.მ.ნ.ს. დირექტორი. არა, მხედველობაში ეს არა მქონია (ბოქსებზე მიუთითებს). აქედან თუ გამოვდივარ, მაინც არ შევხვდებით. სამუშაოდან მოხსნიან, ცხადია, მაგრამ პასუხისმგებელი არა მოვალეობით ძალიან ბევრის გასამართლებია მოვალეობით ამ ავარიისათვის... გავეუბნო რეაქცია დაჭერაზე, და ჯერ კიდევ არავინ იცის, შეჩერდება თუ არა. მაშ, როგორც ვითხარით, მშვიდობით ბრძანდებოდეთ რაც უფრო მალე დავივიწყებთ ამ ავარიას, მით უფრო უმჯობესია... ყველასათვის უმჯობესია... ასეც იქნება... მარტო მე ვი არა, ვი არამდენს ვარ უნდა ეს ავარია... ისეც მშფოთვარე ცხოვრება გვაქვს, და ახლა რეაქტორიც აფეთქდა თითქოს განგებ... როგორც დივერსია...

ბ.ს.ს.მ.მ.მ. (თავს გამოყოფს). მე ვალწავლით, რაც უნდა ქნათ. მთელი ჩვენი ცოდვები იმპერიალიზმის ზეგავლენებს უნდა მიაწეროთ!

ა.მ.ნ.ს. დირექტორი (პროკურორს). აი მაგას (ბესმერტისკენ იქნებს თავს). გაესაუბრეთ, მაგან ყველაფერი იცის. მშვიდობით! მე უფლება მაქვს, რომ თქვენს კითხვებს არ ვუპასუხო — დამელოდეთ, სანამ აქედან გამოვალ...

თავის ბოქსში შედის.

ბ.ს.ს.მ.მ.მ. (პროკურორს). სულ ერთი კითხვა მაქვს: თქვენ ნამდვილად გინდათ მაგის (უთითებს ა.მ.ნ.ს.ს. დირექტორის ბოქსის მხარეს) და დანარჩენების გასამართლება? თუ ისე, შეაშინეთ?

პროკურორი. მიმაჩნია, რომ უნდა გასაწარმოვდნენ, თანაც ღია პროცესით!

ბ.ს.ს.მ.მ.მ. მერე მიადევით?

პროკურორი. არ ვიცი, მაგრამ შევეცდები.

ბ.ს.ს.მ.მ.მ. რაც გნდობებითა, ყოველთვის გამოვსვლიათ?

პროკურორი. ყოველთვის არა, მაგრამ ხშირად კი.

ბ.ს.ს.მ.მ.მ. მაშ, დამილოცინიხართ.

პროკურორი (ილიძე). მადლობელი ვარ, მაგრამ ყველაფერი ჩვენზე არ არის დამოკლებული...

ბ.ს.ს.მ.მ.მ. კაცს ეგრე მგონია, თუ ეგრე უნდა...

პროკურორი. თქვენი უფროსები რაღაც იგვიანებენ...

ბ.ს.ს.მ.მ.მ. ოპერაცია... ძნელი სათქმელია, როდის მორჩება. ხშირ-ხშირად შემოიარეთ ხოლმე. აქ კიდევ ბევრი რამის გარკვევა შეიძლება.

პროკურორი. კიდევ ორი შეხვედრა მაქვს საავადმყოფოში. აქ ბევრი მოწმეა. ზოგ-ზოგი რამ უნდა ვითხოვ...

ბ.ს.ს.მ.მ.მ. ფერფლიდან რომ აღდგე, ჯოჯობეთის ყველა წრე უნდა გამოიარო. მხოლოდ მაშინ შეხვალ განსაწმენდელში.

პროკურორი გადის. მესამე ბოქსიდან გამოდის ანა და ვერა.

ვერა ტირის.

ანა. დამშვიდდით! ცრემლი ვეღარაფერს უშველის.

მირა (სლუტუნით). ვარდი გულზე ადევს, როგორ ჩაუყარეს.

ანა. შენთვის უნდა. უნდა ეჩუქებიან.

მირა. ტელეგრაფში გავიქეცი. საქალაქთაშორისო შევუკეთე. დედამის უნდა დავლაპარაკებოდი, მაგრამ არავინ მიპასუხა. კარგად არის-მეთქი, უნდა მეთქვა.

ანა. კიდევ კარგი, რომ ხმა ვერ მიაწვდინე...

მირა. მამაკეთ, ქალბატონო ანა, ცოტა ხანს კიდევ მივალ, დავხედავ... სახე თითქოს დამშვიდებული აქვს...

ანა. უკვე ჩააწვინეს. იმის სახეს ვეღარავინ ნახავს. ტყვიის კუბო ბეტონის სარკოვარში ჩადგეს... სხვანაირად არც შეიძლება, სხეული საათში ორ-სამ რენტგენს ასხივებს. და კიდევ რამდენიმე ათეულ წელიწადს გამოასხივებს...

№ 8 ბოქსი აციციმდება.

... სწრაფად! ცრემლები მოიწმინდე! ბოქსში ღიმილით უნდა შეხვიდე. ისინი ელოდებიან შენს ღიმილს, ელოდებიან... წამო, გოგონო... ციციმდებენ მერვე, მეექვსე, მეოთხე ბოქსები. სტენის უკან კაშკაშა დაფიონია. ისეც ისე იწვის გრაფიტი.

ინფორმაცია რადიოში (კაცის ხმა)... მოსახლეობის ევაკუაციის დასაწყისი და თანამედროვე გამოცხადებული იქნება რადიოთი,

ტელევიზიით, დაიბეჭდება პრესაში და შეგატყობინებენ სამუშაო ან საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. სამოქალაქო თავდაცვის ორგანიზაციის იზრუნებენ ევაკუირებულთა კვების ორგანიზაციისათვის, მაგრამ თუ ოჯახში სურსათის მცირეოდენი მარაგი აღმოვაჩნდათ, თან წაიღეთ... ვახსოვდეთ, ატომური თავდასხმის შემთხვევაში საჭიროა გამოავლინოთ მაქსიმალური სიფხილედ და დისციპლინა...

5.

ამავე დღის მეორე ნახევარი. № 9 ბოქსი აღარ ანთია. სერგეევი, პტიცინა, ანა, ვერა და ლუბა პოლში არიან. ბესსმერტნი, როგორც ყოველთვის, მიყურადებულთა.

სმარბეშვი. დეპრესია სჭირთ. სუყველას. პტიცინბ. ისინი ხომ ყველაფერს ხედავენ და თან დროც მოვიდა. ტკივლები აუტყდათ. (ლუბას) ყველას გაუყეთეს დასაამებელი? ლუბა. კი.

მპრბ. ხმას არ იღებენ. ჩუმად არიან. სმარბეშვი. დეპრესია... ვახსოვთ. ქალბატონო ლიდა, ის, ჩვენი პირველი? როგორც მაშინ, ახლაც განწირულების გრძნობა მაქვს...

პტიცინბ. ხელში აიყვანე შენი თავი. უფლებდა არა გვაქვს. იმ პირველის გადარჩენა კი აღარ შეიძლებოდა. ეს შენც მშვენიერად იცი. მაგრამ დღეს გადავარჩენდით, მაშასადამე, მთელი ეს ათი წელიწადი ტყუილად არ გვიცხოვრია.

სმარბეშვი. არ შეგონა, თუ ფიზიკოსს ამდენი ექნებოდა! უფრო ნაკლებს ვფიქრობდი...

პტიცინბ. ეგ რეაქტორის გვერდით იყო და იცოდნა, რომ არ გადაარჩებოდა. იმიტომაც ჩქარობდა გაანგარიშებების დამთავრებას. მოასწრო კიდეც. სამუდამოდ დაარჩება შეცნიერებაში.

სმარბეშვი. შეტისმეტად ძვირი დაუჯდა.

პტიცინბ. იცის კი ვინმემ ჩვენი ცხოვრების ჭეშმარიტი ფასი? ან როგორ განვსაზღვროთ, რა პრესიკურანტებით?

მპრბ. ნუთუ... ყველაფერი დამთავრდა? მაშ, ეს რაღად გვინდა (გარშეშო ათიუბს), აბა რაღად გვინდა?

პტიცინბ. რაღად გვინდა და, სხვები რომ გადარჩენენ, შეილო... სხვები... მაგრამ, სამწუხაროდ, მომავალში...

სმარბეშვი. ვერ მივეჩვიე. ვერა და ვერ მივეჩვიე.

პტიცინბ. მადლობა დმერთს. მიეჩვიე და უნდა წახვიდე კიდეც. მაშინვე უნდა წახვიდე.

მპრბ. ნუთუ არავის არცერთი შანსი არა აქვს?

ბნბ. აქვს, რასაკვირველია. (ბესსმერტნის ბოქსის მხარეს ათიუბს). მაგას თითქოს არც ერთი შანსი არ ჰქონდა, მაგრამ ცოცხალია.

სმარბეშვი. მეხუთეს, მგონი, დვიძლისა და ფილტვების საქმე უკეთესადაა აქვს. მაგრამ ძვლის ტვინის გადანერგვა სჭირდება... პირველ

რიგში. მაგრამ დონორი არ არის... თითქოს ჯობრზე სუყველას ჰყავს, იმას კი, ვისი რეაქტიონი დახმარებაც შეიძლება, — არა ჰყავს.

პტიცინბ. ამერიკელი რომ ჩამოფრინდა, არც იმასა ჰყავს? რა ვიცი, პრეს-კონფერენციაზე განაცხადა, ევროპისა და ამერიკის ბანკებიდან როცა გინდა მაშინ გამოვიტხოვო. იქნებ იქ ჰყავდეთ?

სმარბეშვი. გამოთხოვით გამოთხოვენ, მაგრამ დიდი დრო უნდა — ჯერ მოძებნა თქვი, მერე აქ ჩამოყვანა... დიდხანს გასტანს.. ხანდახან საყუთარი უძღურების შეგნება ჭკუას მაკარგვინებს.

ლუბა. ახლა სულ სიზმრებში უნდა ვიყო, ყოველ დამე.

პტიცინბ. მე რა, სულ სიზმრებში არა ვარ, შეილო? უკვე მთელი ორმოცი წელიწადია. შეუცვლელია.

ლუბა. ხომ გაგიჟდა ადამიანი!

პტიცინბ. გაგიჟებულან კიდეც, შეილო, მაგრამ რას ვიზამთ, როცა ჩვენს მეტი სხვა არავინ არის.

ლუბა. წავალ. აღარ შემიძლია...

პტიცინბ. არ გიჭერ, მაგრამ უკვე არხად წამსვლელები აღარა ხართ, შვილებო, მოდით (სერგეევისკენ იქნევს თავს), სთხოვეთ, რომ ჩვენთან გინდათ სამუდამოდ დარჩენა და აგიყვანთ, აუცილებლად აგიყვანთ, იმიტომ რომ ვერსად ვეღარ შესძლებთ... მხოლოდ აქ... ოდესღაც მე და ანაც თქვენისთანები ვიყავით. ერთხელ დავრჩით აქ. და მერე ფეხი ვეღარ მოვიცვალეთ იმიტომ, რომ იქ გარეთ, ცხოვრება სხვანაირია. თითქოს მარბი აკლიაო... აქ კი, შეილებო, ტკივილია, გამუდმებული ტკივილი, იმათ არასოდეს არ უყურადღებო (ბოქსებისკენ იქნევს თავს), და ჩვენი ცხოვრება ამ ტკივილშია. მე და ანა რომ აღარ ვიქნებით, თქვენ შეგვცვლით. მერე სხვა თქვენისთანა გოგოები მოვლენ და ასწავლით, როგორ აიტკივონ იმათი (ბოქსებისკენ იქნევს თავს) ტკივილის სული. და მუდამ გეტყივებთ აქ, გულის არეში...

გაისმის ტელეფონის ზარი. ყურმილს იღებს ანა. თავს უქნევს სერგეევს.

ბნბ. თქვენ გირეკავენ, ბატონო ლევ, სამინისტროდან არიან.

სმარბეშვი (ყურმილში). დიახ, მე ვარ... აუცილებელია?.. ვერა გვაქვს საქმე კარგად, სატრაბახო არაფერია... ნახეთ, როგორც გნებავთ, რახან დაფინებით ითხოვთ, კი ბატონო... მობრძანდით... (ყურმილს დადებს). აი კაილიც, ვახსენეთ და... ჩვენთან მოდის. უნდა, რომ თავისი თვალით ნახოს, რაც აქ ხდება...

პტიცინბ. ამისთანა რამეს სხვაგან კიდეც სად ნახავს...

სმარბეშვი. რამდენიმე წუთში მოვლენ. ცოტა მოაწესრიგეთ აქაურობა, რაც უნდა იყოს,

მინც ამერიკელი პროფესორია, პირველად მოდის... შხად იყავით. საკონსულტაციოდ მოდის... პტინცინბ. ვნახოთ, რა კონსულტაციასაც გავიწვევს...

სმრბმამნი. თუ შეიძლება, ცოტა უფრო რბილად, ქალბატონო ლიდა... მინც დიდი პოლიტიკის ამბავია... ჟურნალისტებს ხვდება, ელპარაკება. დასავლეთში სჭერათ მავისი.

პტინცინბ. სამწუხაროა, რომ ჩვენი არა სჭერათ... ნუ დელავთ, პატივცემულო დირექტორო, მაღალ დონეზე მივიღებთ.

სერგეევი გაღის.

მპრბ. ვნახვ ერთი, რა ამბავია იქ (ბოქსებზე მიუთითებს).

პტინცინბ. გაიქც-გამოიქცნენ, შეიღებო ცოტას დავისვენებ, დაქანცული ვარ. რამდენიც უნდა თავი გამოვიღო, სიბერე სიბერეა... ლუბბ. როგორ გეკადრებათ, ქალბატონო ლიდა.

პტინცინბ. მოდი, მოდი, შვილო. ჭერ ფახიფუხის თავი კიდევ მაქვს. შენ რა, ხომ არა ფიქრობ, რომ ამერიკელთან შეხვედრა არ მინდა? მოვასწრებ, სანამ ისინი ტანსაცმელს გამოიცვლიან და დასამუშავებლად სპეცტამბურს გამოივლიან... მოვასწრებ.

ანა, ლუბა და ვერა ბოქსებში შედიან. შემოდის ბესმერტნი.

ბესმმარტნი. ის ცნობილი კაილი მოდის? ძალიან საინტერესოა. მე სწორედ მის ერთერთ სტატიაში აღმოვაჩინე წინააღმდეგობა...

პტინცინბ. შენც აღქეი და დისკუსია გაუმართე. გაიგოს, რა განათლებული პაციენტებიცა გვეყვანან.

ბესმმარტნი. მე არა ვხუმრობ...

პტინცინბ. არც მე. ეს ძველი, ამ ქვეყნიერებასავით ძველი წარმოდგენაა, რომ ჩვენ, რუსები, აუცილებლად ვიდაცისგან უნდა ვსწავლობდეთ. ან ფრანგთაგან, ან გერმანელთაგან, ან ინგლისელთაგან, ანდა ამერიკელთაგან...

ბესმმარტნი. რადიოთი ვაღმოსცეს, კაილმა წამლები ჩამოიტანაო. თითქმის ნახევარი მილიონისაო.

პტინცინბ. მაგისთვის მაღლობა. მაგრამ მე კაილთან არა მაქვს საქმე. შემოგვთავაზებენ დეპუტაციუციის სხვადასხვა ხერხსა და ათასგვარ წამლებს... უღიფთ, რასაკვირველია, ვიყიდით, ისინი კი ყურებას დაგვიწყებენ, აბა, რა გამოუვათო. ჩვენზე გამოსცდიან. ექსპერიმენტს მოახდენენ.

ბესმმარტნი. რაღაც ძალიან მუქად ხატავ...

პტინცინბ. ვბუზღუნებ? შეიძლება. მაგრამ საწყენია, რომ ისევ ჩვენზე სცდიან. და არა პირველად. ამჭერად ხმაური აქვთ ატეხილი რუსები ასეთები და ისეთები არიანო — ავარიანზე არაფერი გამოაცხადესო. ჩვენს გემებსა და თვითმფრინავებს თავიანთ ქვეყნებში არ უშვებენ. რუსებისა ყველაფერი მოწამულთაო, წე-

რენ... იმისთანა ბუმი ატეხეს, ის დროა, რომ თეთრ სულარაში გავხვებით და ჩვენივე ფეხსწრის წავიღებთ სასაფლაოზე... სულ რამდენიმე დღეში კი ხმაურით დაიღლებიან და, ავარიის ზონაში შემოგვიშვითო. თხოვნას დაგვიწყებენ. რომ ჩვენს ხარჯზე გამოცდილება შეიძინონ. ჩვენც ავადგებით და პირს დავადებთ, სახეზე დიმილს მოვიფენო — მოზრძანდით ძვირფასო სტუმრებო, მოზრძანება თქვენი იყოს, პურ-მარილი ჩვენო...

ბესმმარტნი. რუსული სულის ამბავი ეგერა. პტინცინბ. გვასწავლიან, სულ გვასწავლიან, და ჩვენც პირდაღებულები ვუსმენთ.

ბესმმარტნი. ეგერ იყო, არის და იქნება! სხვაგვარად არ შეგვიძლია. შინ ბავშვი გვტირის, ტაბლა კი ვართ გავაქვს. მაგრამ კილოწი არაფერი გვეთქმის. კაცი შეიღებინა და ჩამოვიდა. სხვებს მიჰყავთ, იმან კი ჩამოიყვანა. კარგი აღამიანია. ჩვენი ჰირო კირად უჩანს. ეს კი მილიონებზე ძვირფასია.

პტინცინბ. ეგ მართალია. ეტყობა, მეც დეპრესია მჭირს, როგორც სერგეევა თქვა. აი, ისევ უცხოური სიტუა ვინმარე. სხვანაირად არ გამოღის. თითქოს ჩვენებური ნაღველი და თანაც მოუხუნდებელი, ჩვენებურივე უბრალო სიტყვით არ გამოითქმებოდეს. მიდი, აბა თუ ბიტი ხარ, სადღე გაიქეცი ამ ჩვენებურ უსაზღვრო ნაღველს.

ბესმმარტნი. თუ გაქცევაა, მხოლოდ საქმეში თუ გაიქეცი.

პტინცინბ. პირდაპირ ნუგეშისცემელი მაღამო ხარ. ყოჩაღ! მინც წამოღეკი ფეხზე, ოდესღაც კი ვალეშილი თვითონი ეგდებ ხოლმე. მურიასავით სხვისი ნარჩენებით ცხოვრობდი.

ბესმმარტნი. ისევ ის მურია ვარ. ჩემი არსით...

პტინცინბ. კარგი, სევდას ნუ მისცემიხარ უკანასკნელი ოპტიმისტო.

ბოქსიდან გამოღის ანა.

ბესმმარტნი (დღიბრება, ჩურჩულით ეუბნება პტინცინს). ერთი პატარა საკითხი მაქვს. მართლა დაწერეთ ჩემზე, თითქოს ძვლის ტვინში ცვლილებების გამო ინდივიდუალობა დაკარგული მქონდეს.

პტინცინბ. კი, დავწერე. მერე რა?

ბესმმარტნი. მაშ, აბა, გამოღის, რომ ჩემი ტვინი ეტალონურია არა?

პტინცინბ. ვერ გავიგებ.

ბესმმარტნი. ყველასათვის გამოდგება?

პტინცინბ. პრინციპულად, კი.

ბესმმარტნი. მაღლობელი ვარ ინფორმაციისათვის. წავალ ჩემს ბოქსში, საპატიო უცხოელი სტუმრის შესახვედრად მოვემზადები.

ბნბ. ოღონდ შლაბა და პეტელა არ გინდათ.

ბესმმარტნი. ვიცი, ვისთანაც მაქვს საქმე უბრალოდ, ელეგანტურად, ღირსეულად. რაც უნდა იყოს, თქვენს საქმეში ჭკუა შეიკოებთა.

ბტიცინბ. მართლაც, არ ვიცი, უშენოდ რა უნდა გვექნა ჭაბუკო!

ბმსსმპრტინი. მე უშლააოდ მოვალ, არც პე-
პელა შეეეთება და ნურც თქვენ მომმართავთ
„ჭაბუკობით“. მოვილაპარაკეთ? აჯობებს, უბ-
რადლოდ „ამხანაგი“ დამიძახოთ, ანდა უფადურეს
შემთხვევაში, მდგომარეობის საერთაშორის-
სობობას თუ გავითვალისწინებთ, პირდაპირ „ბა-
ტონო ბესმერტინი“ მირჩევნია.

მიდის თავის ბოქსში.

ბტიცინბ. რა ხდება?

ბნბ. სამწუხაროდ, დინამიკა აღრინდელია.
ჩანს, ესოდენ დიდი დოზების დროს ჩვენი მე-
თოდოკა ძალიან ეფექტური ვერ არის. ოდნავ
უკეთესობაა, ოდნავ მხოლოდ ოდნავ...

ბტიცინბ. როცა ვიწყებდით, ოთხსაინების
გადარჩენაც გვიკირდა... ახლა კი უკვე ექვსასს
იქით გადავედით. აღრე ვინც აქ თვებით იწვა,
მდგომარეობიდან ყოველთვის ვერ გამოდიოდა,
ამჟამად ჩვეულებრივ კლინიკაში მკურნალობს.
შენ კი ამბობ, „ოდნავ“. სხვა საქმეა, რომ
უფრო ჩქარი ნაბიჯით გვიწდა სიარული, მაგრამ
ძალიან ვერაგი რამ არის ეს სხივური დაავად-
ება, კიბოზე ოხერია...

ბნბ. ეგ გასაგებია, მაგრამ რაღაც გული არ
მითქვამს, რომ რაღეს გავხდებით ამ ჩვენი მე-
თოდოკით.

ბტიცინბ. შენ ჭერ კიდევ სულ ახალგაზრ-
და მახსოვხარ. პრაქტიკაზე მოხვედი, როგორც
ვერა და ლუბა. გაქცევაც გინდოდა, წვალობ-
დი, არა გჯეროდა...

ბნბ. კარგი გოგოები არიან... ორივენი...

ბტიცინბ. ჩვენთან აქიყვანოთ. ჩაწერასაც
მოვუხერხებ და პირველ ხანებში ერთ ოთახ-
საც. ისეთი საშინელება გამოიარეს, კარგი ექი-
მები დადგებიან.

შემოლიან სერგეევი და პროფესორი კილი.

სმრბმეშვი. ეს, პათვიცემელო კოლეგა, ჩვენი
მესამე სართულია. სწორედ ის სართული, რომ-
ლის შესახებაც გსმენიათ და რომლის ნახვაც
ასე რიგად გინდოდათ... ნება მიბოძეთ, რომ
წარმოგიდგინოთ პროფესორი პტიცინა და
პროფესორი...

ბნბ. დოქტორი.

სმრბმეშვი. ჩვენი ძვირფასი ქალბატონი ანა
ყოველთვის რაღაცას იკლებს, თავმდაბლობს...

ბპილი (პირველ ფრაზას მსახიობი ინგლისურ-
ად წარმოთქვამს და მაშინვე თარგმნის). მისხ-
რია, ძვირფასო კოლეგებო, დიდად მიწარია
თქვენი გაცნობა.

სმრბმეშვი (ვერასა და ლუბაზე უთითებს).
ჩვენი ექიმები არიან, პრაქტიკანტები. როგორც
უკვე გითხარათ, ისტიტუტში მუდამ გადინა
პრაქტიკას ამა თუ იმ ატომური სადგურებისა
და კლინიკების ექიმები, რომლებიც რადიობიო-

ლოგიაში სპეციალისტებიან. რამდენიმე მან-
ისინი ლაბორატორიებში მუშაობენ, ბაზელში
დროინდელ განოკლეტებს უცნობიან. უშტაღ
ისევე, — როგორც თქვენთან.

ბპილი. დაახ, ჩვენს ცენტრებში ჩამოყალი-
ბებულნი სისტემა ყველაზე უფრო უპასუხებს
პაციენტთა ინტერესებს. არსებითად, კოლე-
გებო, ჩვენცა და თქვენც ხომ იმათთვის ვმუ-
შაობთ. ასე არ არის?

სმრბმეშვი. რასაკვირდელია. მე ნამყოფი ვარ
თქვენს ცენტრებში. იდეალურია.

ბტიცინბ. რასან სიტყვამ მოიტანა, ჩვენში
უფრო აღრე გაჩნდა ისინი.

ბპილი. სამწუხაროდ, ინფორმაცია თქვენგან
ყოველთვის ფართოდ არ ვრცელდება, კოლეგა.
ჩემი ჩამოსვლის ერთ-ერთი მიზანია — ამერი-
კელ და ევროპელ საზოგადოებრიობას გავაცნო
საქმის ნამდვილი მდგომარეობა. ბარემ აქვე აღ-
ვნიშნავ: თქვენი ინფორმაცია სავსებით შეე-
ბამება სინამდვილეს, თუმცა ჩვენ, დასავლეთში,
სხვას ვართ მიჩვეული. მაშაბით კრიტიკული
შენიშვნისათვის, მაგრამ, როგორც მითხრეს
კრიტიკა თქვენთან ამჟამად მოდაში ყოფილა.
ახეა არა, კოლეგებო?

ბტიცინბ. თქვენი საზოგადოებრიობა რომ
ცულად არის ინფორმირებული, ჩვენი ბრალი
კი არ არის, თქვენი უბედურებაა.

სმრბმეშვი. ქალბატონო ლიდა!

ბტიცინბ. ვჩუმდები, ვჩუმდები.

ბპილი. როგორ გეკადრებათ, პროფესორო!
თქვენ მართალი ბრძანდებით, უეჭველია. თქვენს
დიდებულ შრომებს მე რეგულარულად ვაქვიყ-
ნებ ჩემს ჟურნალში. სამწუხაროდ, ბოლო ორ-
სამ წელიწადში არც ისე ხშირად მქონია ამის
ბედნიერება, მაგრამ ყოველი თქვენი შრომა ნა-
მდვილი მარგალიტია!

ბტიცინბ. ვბერდები, ძველებურად ვეღარ
ვმუშაობ. წერა ისე აღარ მესხლისება.

ბპილი. ო, ეგ ძალიან სამწუხაროა, პროფე-
სორო! თქვენი გამოცდილება, თქვენი ცოდნა
ფასდაუღებელია. და, მერწმუნეთ, მე ყოველ-
თვის გულწრფელად ვწაბობდი, რომ არ ესწრე-
ბით ხოლმე ჩვენს კონგრესებსა და კონფერენ-
ციებს. მერე რამდენჯერ გთხოვეთ ჩამობრძა-
ნება.

ბტიცინბ. ნუ დამძრახავთ — შინაყუდა ვარ.

ბპილი. პროფესორი სერგეევი რეგულარუ-
ლად ჩამოდის და ყოველთვის ბრწყინვალე გა-
მოსვლა აქვს.

სმრბმეშვი. მადლობა, გთხოვთ, კოლეგა
(სტუმარს პირველი ბოქსისკენ იწვევს), სამწუ-
ხაროდ, ზოგიერთ ჩვენს პაციენტს...

ბპილი. მესმის. ღრმად ვწუხვარ და თანა-
გიტყმობთ. სხვა კლინიკებში გავეცანი საქმის
ვითარებას — რაც მოხდა, საშინელებაა, მაგრამ

თქვენი მშვენიერი სპეციალისტები ყველაფერს აკეთებენ, რაც შესაძლებელია. მე მსოფლიოს საზოგადოებრიობას მივმართე, ვფიქრობ, ყველა დაგებმარებათ. ალბათ იცით, რომ მე ნახევარი მილიონი დოლარის წამლები ჩამოვიტანე საჩუქრად. ეს პირველი შესატანია. ჩვენი დახმარება უფრო მნიშვნელოვანი შეიძლება რამ იყოს... შუად ვარ.

სერგეევი და კაილი პირველ ბოქსში შედიან.
ბნბ (პტიცინას). დისკუსიები რა საჭიროა?

პტიცინა. ოხერი ხასიათი მაქვს. თავის შეკავება ვერ ვისწავლე.

მმბ. ეს ამერიკელი პროფესორი საკმაოდ კარგი ვინმე ჩანს. ნაპატივები კაცია.

ლშბ. მაგათ თავიანთი თავი არ ავიწყდებათ...

პტიცინა. ნუ შეუტეით, ეგ ნამდვილად მაგარი სპეციალისტია, მაგრამ...

სერგეევი და კაილი მომდევნო ბოქსში გადადიან.

ლშბ. რა „მაგრამ“?

პტიცინა. რა და, ქორუტგი დიდებულია, მაგრამ ძვლის ტვინის გადანერგვა შეეღობს დასხივების მხოლოდ განსაზღვრული დოზის დროს. როგორც კი ექვსასხს აღემატება, აღარაფერი გამოდის. მაგას კი გადანერგვა პანაცეად მიაჩნია...

ბნბ. ვიწრო სპეციალისტია. ეგენი ყველანი გეგთეები არიან.

სერგეევი და კაილი გამოდიან. ამერიკელი პროფესორი მწუხარე იქნევს თავს. მომდევნო ბოქსში შედიან.

ლშბ. ამერიკაში არის ასეთი ინსტიტუტები, როგორც ჩვენია?

პტიცინა. ვეკვობ. ძალიან ძვირი ჯდება, თუ პაციენტები არ არიან. მაგათ კი თვლა იციან.

სერგეევი და კაილი მორიგ ბოქსში გადადიან.

ბნბ. ვფიქრობ, ახლა შექმნიან. რაც უნდა იყოს, მაინც ატომური საუკუნეა.

პტიცინა. ნახავენ, ჩვენთან როგორ არის. ამისთანასვე ჩამოაყალიბებენ, დაუძახებენ ურნალისტებს, ისინი შეალამაზებენ, რა მშვენიერი ცენტრიაო, მერე კი, ჩვენთან რომ ჩამოვლენ, იტყვიან, როგორც ამერიკაში გვაქვს, თქვენც ისეთი გქონიათო.

მმბ. თქვენი აზრით, გამოდის, რომ რუსეთი სპილოების სამშობლოა.

პტიცინა. არა. სპილოები ჩვენები არ არიან. მაგრამ რადიობიოლოგიაში ჩვენ წინა ვართ, ეს ზუსტია. აი ნახავთ, როგორ რეაგირებას მოახდენს...

სერგეევი და კაილი ბესმერტნისთან შედიან.

პტიცინა. ახლა ჩვენი ჭაბუკი გამხიარულდება! კაილი მაგისტვის პირდაპირ მოწყენილო-

ბის წამალია... (ანას). შენ უთხარი ძვლის ტვინის ამბავი?

ბნბ. მაგან თვითონ ყველაფერი იცის. ცნობისმოყვარეა...

პტიცინა. არ მომეწონა რაღაც მაგის განწყობილება.

სერგეევი, კაილი და ბესმერტნი ბოქსიდან გამოდიან.

ბესმერტნი (ეურნალს აწვდის). ბატონო კაილ, აქ ყველაფერი ჩემზეა დაწერილი. რაც შეიძლება დაწვრილებით. რაიმის დამატება შეძნელება.

პტიცინა. მადლობელი ვარ. ძალიან დამავალეთ. საოცარი პაციენტი ბრძანდებით.

სმრბმევი. ამას ორიგინალობა უყვარს! **ბესმერტნი**. არა. უბრალოდ ბატონ კაილთან გლობალურ პრობლემებზე მიწოდდა გასაუბრება. ჩემი პირადი ბედი ერთი პაწაწინა ქვიშის მარცვალა საერთო-სამლანეტო ქარიშხალში...

პტიცინა. თქვენ ძალიან ზუსტად განსაზღვრეთ ვითარება, ბატონო...

ბესმერტნი. ... ბესმერტნი.

პტიცინა. დიახ-დიახ, ბესმერტნი. და თქვენი ცენტრის ნახვამ ამაში კიდევ ერთხელ დამარწმუნა.

მმბ. თქვენთან, ამერიკაში, ასეთი ცენტრი არის?

პტიცინა. ჭრჭერობით არა. მაგრამ ახლა მტკიცედ ვარ დარწმუნებული, რომ სრულიად აუცილებელია. და ამაში მე დამარწმუნა ბატონმა... ბესმერტნიმ. ცოტა უცნაური გვარი კია...

ბესმერტნი. ფსევდონიმა. როგორც სტენდალი ანდა შოპუ სანდი რომ იყო... ამერიკელთაგან რაღაც არავინ მაგონდება. თუმცა, რა მნიშვნელობა აქვს.

პტიცინა. გეთანხმებით... თანახმა ვარ. და რაც ვნახე, ყველაფერმა ძალიან ამაღლვა. ფანტასტიკურია!

პტიცინა. კი, დოზები ნამდვილად ფანტასტიკურია.

პტიცინა. მე ვიზიარებ თქვენს აზრს, პროფესორო პტიცინა. ეს საშინელი ტრაგედიაა, და ამ ტრაგედიამ სუყველას ჭკუა უნდა გვასწავლოს. ჩვენი წარმოდგენით, დასხივების ასეთი დოზების დროს დასასრული წინასწარ მომენტალურად იყო გადაწყვეტილი... თქვენ კი თვალსაჩინო შედეგებს აღწევთ!

სმრბმევი. ჩვენი მუშაობის მაღალი შეფასება, პროფესორო, სასიამოვნოა. რისთვისაც დიდი მადლობა მოგვიხსენებია.

პტიცინა. ხვალ პრეს-კონფერენცია მაქვს.

გთხოვთ, პროფესორო, სერგეევ, და თქვენ, კოლღეა პტიცინა, რომ ჩემ გვერდით იყოთ, როცა ეურნალისტები შემოიპოვებენ.

პტიცინა. არ შემიძლია. ვმუშაობ
პაილი. მესმის. მაგრამ თქვენ უბრალოდ ვა-
 ლდებულე ხართ, პროფესორო, რომ ჩემს გვე-
 რდით იყოთ. მე უნდა დავანახო პრესას, თუ
 რა ჩინებული სპეციალისტები მუშაობენ თქვენს
 ქვეყანაში. ეს ჩემგან აუცილებელია.

სერგეევ. მადლობის მეტი არაფერი მეთქ-
 მის. ვიქნები.

პაილი. და რაც მთავარია, მსოფლიოს პრე-
 სის წარმომადგენლებს ერთად უნდა ვუთხროთ,
 რომ ატომურ სანდგურში მომხდარი ეს ტრაგე-
 დია უმნიშვნელო ინციდენტია ატომურ ომთან
 შედარებით. ის ომი კი დღეს უკვე ცხადად შე-
 იძლება რომ წარმოვიდგინოთ.

მერა. მერე თქვენ თვითონ... იქ თქვენთან
 ამერიკაში...

სერგეევ. ვერა!
პაილი. მე მივუხვედი ჩემს მშვენიერ ახალ-
 ვაზრდა კოლეგას. მართალია, ჩვენთან ათასგ-
 ვარი შეზღუდვებია და სულ სხვადასხვა გა-
 გებაა ყოველივე იმისა, რაც ქვეყანაზე ზღვება,
 მაგრამ, ვფიქრობ, ჩვენ, ექიმებს, ერთი რამ
 გვაერთიანებს: ატომური აფეთქების შემთხვე-
 ვაში შეკრნალი არავინ იქნება. უბრალოდ ჩვენ,
 ექიმები, არ ვეყოფითი ეს ყველას დაღუპვა იქ-
 ნება.

ბესსმერტნი. სარკოფაგი.
პაილი. რა? ვერ გავიგე?
ბესსმერტნი. კოლექტიური, საერთო-საპ-
 ლანეტო სარკოფაგი.

პაილი. შედგამოჭრილია თქვენის ნებართ-
 ვით აუცილებლად გამოვიყენებ ამ სახეს?
ბესსმერტნი. მიჩუქებია. არ მენანება...
პაილი. თქვენზე ვუამბობ, თქვენს იუმორზე,
 თქვენს განსაკუთრებულ წვილზე. სამწუხა-
 როდ, ამერიკაში ვერ მიგიწვევთ, მესმის, რომ
 შეუძლებელია, მაგრამ...

ბესსმერტნი. მეტანებტად შორია, მე კი
 ფრენა არ მიყვარს. ხომ შეიძლება რომ თვით-
 მფრინავი უცებ აფეთქდეს?

პაილი (იკინის). აუმორისტო პირდაპირ არ
 ვიცი, როგორ მომწონხართ რუსები — ასეთ
 მძიმე წუთებშიც კი ზუმრობის ხასიათზე ხართ!
ბესსმერტნი. (მორღულულია). მართლაც, ძა-
 ლიან ხასიათოლა.

პირველი და მეორე ბოქსები ციმციმს იწყებენ,
 ისმის ზუმერის სიგნალი.

პტიცინა. გვაპატიეთ, ჩვენ უნდა...
პაილი. აღარ დაგაკავებთ. მშვიდობით!
სერგეევ. მე სტუმარს გავაცილებ.
ბესსმერტნი (კაილს). ერთი წუთით, პროფე-
 სორო. უბრალოდ, შინაურულად უნდა დავგ-

ლაპარაკო... არც ეტიკეტი მინდა, არც დიპლო-
 მატია. კარგი? დავიწყებ, რომ ამერიკელნი
 და რუსებში ხარ... პატიოსნად მოთხარი, საშინ-
 ელია ეს ყველაფერი? (ბოქსებზე უჩვენებს).

პაილი (დაბნეულად). ძალიან... და დაჭრე-
 ბაც ძნელია, რომ ასეთი რამ შესაძლებელია...

ბესსმერტნი. მაშ, აბა, იქ, ამერიკაში, უთხა-
 რი თქვენებს, იმათზე ვამბობ, ატომურ-ომბიანე-
 ბზე... უთხარი, თუ გავარდა, შორჩა, აღარაფე-
 რი ღარჩება, აღარაფერი... ანდა მართო ჩემის-
 თანებთან იქნებან, მაგრამ მე გინდა ვყოფილ-
 ვარ, გინდა არა. აბა, ჩემს ყოფნაში რა სიხა-
 რულია! ასეც უთხარი.

პაილი. აუცილებლად...

ბესსმერტნი. კარგი ვაჟაკი ხარ... დასანანი,
 რომ ჩვენში ბრძანებულება მოქმედებს, თორემ
 შენთან ბრუდერშაფტს დავედვდი, ას-ასი გრა-
 მი მოგვიხდებოდა კიდევ... კარგად ბრძანდე
 ბოლდეთ, პროფესორო, დიდხანს იცოცხლებო და
 სულ ბედნიერი იყავით!

კილი და სერგეევი გადიან. პტიცინა ვერასთან
 ერთად, ხოლო ანა ლუბასთან ერთად ბოქსებში
 შედიან.

ბესსმერტნი (დაფიქრებულია). მორჩა. მგო-
 ნი, უკვე მივალწი მსოფლიო სახელს...

პირველი ბოქსი ჩაბნელებდა. იქიდან პტიცინა
 გამოდის.

ბესსმერტნი. ქალბატონო ლიდა, შეიძლება
 რომ სერიოზულად მოგელაპარაკო?

პტიცინა. საჩქაროა?
ბესსმერტნი. კი. გახსოვთ, პირველი ოპერა-
 ციის შემდეგ მოთხარით: „მონოვი, რაც გინდა,
 შეგისრულებო?“

პტიცინა. მართალია. ვითხარი.
ბესსმერტნი. უნდა გთხოვოთ.

პტიცინა. ამდენ ხანს რას უცდიდო?
ბესსმერტნი. დროა. წაიდეთ ჩემი ძვლის
 ტენი და მიეცით იქ, მესუთეში ვინც არის...

პტიცინა. რას არ იტყვი, ჭაბუკო!
ბესსმერტნი. მე სერიოზულად გეუბნებით.

პტიცინა. ეგ ძალიან ღიღი რისკია შენთვის.
 მაგის უფლება არა მაქვს.

ბესსმერტნი. რახან მე გთხოვთ, მაშ, უფლე-
 ბაც გაქვთ. ასეა საჭირო.

პტიცინა. დაშვიდდი...

ბესსმერტნი. მე სრულ ჭკუაზე ვარ. 488
 დღის განმავლობაში იქნებ პირველად. მე უფ-
 ლეობა მაქვს, რომ სიცოცხლეში თუნდაც ერთ-
 ხელ მაინც ვადავდეგ რაღაც ნაბჯი! სიცოცხ-
 ლეში პირველად...

პტიცინა. არ გინდა ეგრე...
 ბოქსიდან გამოდის ანა.

ბესსმერტნი მინდა! ბესსმერტნი? სახაცი-
 ლოა... ბესსმერტნი კი არა, კროლიკი ვარ. და
 მუდამ კროლიკი ვიყავი... მთელი სიცოცხლე?

კროლიკის როლიში? რა ვუყო, იოლას გავალ, ოღონდ ერთი პირობით, — ვალდებული ვარ, რომ ის გადავარჩინო (№ 5 ბოქსზე უთითებს).

პნბ. რატომ მაინცდამაინც ეგ?

ბისსმტრტნი. მაგან უნდა იცოცხლოს, ვალდებულია. მაგას უფლება არა აქვს, რომ იმასთან ერთად (ბოქსებზე უთითებს) მოკვდეს... გახსოვთ, როგორ იყო შუა საუკუნეებში? კეთროვანს კისერზე ზანზადაკს ჰკიდებდნენ. ქალაქში რომ დადიოდა, ყველას ესმოდა, ყველამ იცოდა, რომ კეთროვანი მოდიოდა. საჭიროა — ყველამ იცოდეს, ყველა ზედავდეს, რომ ერთი იმთგანი მოდის, ვინც დამნაშავეა. დაე სუყველა თითს იშვერდეს იმისკენ, დაე იმით ბავშვებს აზინებდნენ... მე იმის პორტრეტს ყველა გაზეთში დავებედავდი, პირველ გვერდზე... სკოლაში ვასწავლიდი, როგორები არ უნდა გაიზარდონ ბავშვები... ქალაქიდან ქალაქში ვატარებდი და ყველას ვაჩვენებდი: ნახეთ, აი, ეს არის ერთ-ერთი მთავარი დამნაშავე-მეთქი. მიიწა, რომ სიცოცხლე... მივუსაჯო.

ყველა ბოქსში, მეხუთისა და მეათის ვარდა, თანდათან ქრება. პტიცინა გულში იკრავს ბესსმერტნის და იმასთან ერთად № 10 ბოქსში

შედის, გაისმის ტელეფონის ზარი. ყურეკმანუშის ინტერვიუს ანა.

პნბ. გისმენთ, ბატონო ლევ... ერთ საათში? გელოდებით... (ვერას და ლუბას). კიდევ ექვსი კაცია... მაღე მოიყვანენ. ბოქსები უნდა მოიყვანოს...

გალიან.

სცენის უკან დაფიონი თანდათან ცხრება. № 5 ბოქსი ნელ-ნელა ბნელდება.

ინფორმაციი რადიოთი. თეატრის კოლექტივისაგან და ავტორისაგან: „პრავიკს და ლელენკოს, კიბენოკს და იგნატენკოს, ტიშჩუჩას და ვაშუკს, ტიტენოკს და ტელიატნიკოს, ბუსიგინს და გრიცენკოს, მებანძრეებს და მერეპტორეებს, ფიციკებსა და გამწყობ-გამმართველებს, ოფიცრებსა და ჯარისკაცებს, ვერტმფრინავთა პილოტებსა და მფრინავებს, დიდებსა თუ პატარებს — ყველას, ვინც თავისი სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის ფასად ჩააქრო ჩერნობილის ბირთვული ცეცხლი, ეძღვნება ეს სპექტაკლი“.

სცენის უკან დაფიონი ქრება. სცენაზე სიბნელეა. სიგნალს იძლევა მხოლოდ მეხუთე ბოქსი. ფარდა ნელ-ნელა იხურება.

თარგმნა გუარამ გომბიაშვილმა

ჯანსუღ ღვინჯილია

ჩვენი ლიტერატურული ატმოსფერო

(საუბრის დასაწყისი)

ლიტერატურული ატმოსფერო მარტოდენ ლიტერატურის სფეროს არ გულისხმობს. იგი თავისთავად მოიცავს უამრავ საგანს თუ პრობლემას, რასაც დახატიალებს მწერლის ფიქრი. მწერლის ფიქრი კი უნდა დახატიალებდეს ქვეყნისა და ხალხის ყოველგვარ საწუხარს, მის სულიერ ცხოვრებას, მის ეკონომიკას, პოლიტიკას, არსებობის სტილს, ერის ცხოვრების მიზანს. მწერლის ფიქრი უნდა დახატიალებდეს თანამედროვე მსოფლიო ცხოვრების ამინდს, დროის უმთავრეს მოვლენებს, ტენდენციებს, მსოფლიოს ცხოვრებასთან მშობელი ხალხის უწყვეტ კავშირს...

ეს ყველამ იცის, იგი აქსიომატური კემშარიტებაა. ისიც ყველამ იცის, რომ ამ ამოცანის გადაჭრა ურთულესი რამ გახლავთ, და ისიც ყველამ იცის აგრეთვე, რომ ამ ამოცანის გადაჭრა ძალუბს მხოლოდ მაქსიმალურად მოზილიზებულ, მთელი თავისი შესაძლებლობებით გამოვლენილ ეროვნულ მწერლობას.

ეროვნული მწერლობის ძალთა მაქსიმალური მოზილიზება და მისი პოტენციის სრული გამოვლენა კი შეუძლია მხოლოდ ჩანსად ლიტერატურულ ატმოსფეროს.

არც მეტი და არც ნაკლები: ლიტერატურული ატმოსფერო ის პაერია, რითაც ვსუნთქავთ ჩვენ. გამომდინარე ზემოთქმულიდან, ამ პაერიით სუნთქავს მთელი ქვეყანა. თუ პაერი მაცოცხლებელია, მაშინ ლაღად შლის ფრთებს მწერლის ფანტაზია, აღმავლობის გზაზე დგება ქვეყანაც. თუ პაერი მოწამულელია, ზარალდება უკლებლივ ყველა.

ჩანსად ლიტერატურული ატმოსფეროს გარემოცვაში ერთმანეთს შეეკრის ხალხისა და მწერლობის სულისკეთება, ფიქრი, მიწწრაფება. ერთიანდება ყველა ძალა და არ არსებობს დაბრკოლება, რისი დაძღვევაც არ შეეძლოს ამ ერთობას. მწერლის ფიქრი ასეთ დროს სულ

საქვეყნო საქმესთან არის მიკავებული. ერთი წამითაც არ წუდება მისი მზერა მთავარ ხანიშენს. პირთამდე ივსება ლიტერატურის კალაპოტი წმინდა ეროვნული და საკაცობრიო მასშტაბის ადამიანური ვნებათაღველით. ამ დროს გვევლინება ლიტერატურა შინაგანად სრულყოფილი, გვევლინება მშობელი ხალხის სულიერი ცხოვრების წარმართველად. მხოლოდ ასეთ დროს ხერხდება ძნელად გადასაპრელი საქვეყნო პრობლემების გადაჭრა, ყოველი ეროვნული სატიკვარის მოშუშება.

შევექმნით ჩვენ ჩვენს ირგვლივ ჩანსად ლიტერატურული ატმოსფერო. რაც შეგვაძლებინებდა პირნათლად მოგვეხადა ვალი?

ქართული მწერლობის საუკეთესო წარმომადგენლები წარსულშიც იდგნენ და ახლაც დგანან მაღალი ინტერესების სადარაჯოზე. შეუძლებელია, დავიწუებულ იქნას ის დამსახურებანი, რაც თანამედროვე ქართულ მწერლობას აქვს თავისი ქვეყნის წინაშე. თუ დავივიწყებთ, მაშინ თავს ჩვენვე გავიღარებთ. ის ფაქტები, რომლებიც დამსახურებაში იგულისხმება, ერთ მუშტად შეკრული ძალაა და დღესაც იბრძვის თავდაუზოგავად. ის უკვე გამოცდილებია და ამდენად სულიერი ენერჯის დაუფახებელი მარაგია, რაც ჩვენ ასე გვეიმედება. გაკეთებული საქმე მზნეობას გვმატებს სისხლში გვიღვას. ამიტომ გაკეთებული საქმის დავიწყება მარტო უმადურობას კი არა, გუნების მოწამულასაც გულისხმობს და ამის დაშვება არასგზით არ შეიძლება.

არც გაკეთებულის გაწვიადებაა ნაკლებ საზარალო. ილუზიებში გაბვეული მწერლობა დიდ სიმაღლეს ვერ შესწვდება! ჩვენ ზუსტად უნდა ვიცოდეთ, რა გვაკეთეთ და რისი გაკეთება ვერ შევქელით. სწორად უნდა შევაფასოთ ჩვენი ლიტერატურული ატმოსფეროს ღირსებაც და ნაკლიც, რათა ვირწმუნეთ,

რამდენი რამ გვაქვს მოსაგვარებელი, ხანამ იმ მდგომარეობას მივალწვედეთ, როდესაც მწერლობას ქვეყნის სულიერი ცხოვრების სრული გამოხატვა და სწორი გზით წარმართვა შეეძლება.

ბოლო ხანს არაერთი წერილი დაიბეჭდა, რომელთა ავტორები, განსხვავებული ასაკისა და ხასიათის მწერლები, დაუფრავად გამოხატავენ აღფრთხილებას ლიტერატურის კულუარებში მიმდინარე პროცესის გამო. ბევრ საგანგაშო შემთხვევაზე და ტენდენციანე მიუთითებს მათ უკვე. ხალხის წინაშე კიარის დაფარვამ აზრი დაკარგა, ხალხმა ყველაფერი ისედაც მშვენივრად იცის. ეს საყოველთაო საუბარი განკურნებისაკენ მიმავალი გზაა. ამ გზაზე ყველანი უნდა შევდგეთ.

სად იყავით თქვენ ქართველი მწერლები, როდესაც თქვენს ირგვლივ ასეთი ამბები ხდებოდა? — არ იკითხავს ამას დღეს თუ ხვალ ქვეყანა?

საგანგაშოდ დაზიანდა ჩვენი მწერლური ცხოვრების ფორმა და შინაარსი. მაგრამ ხანამ ვიტყვოდე, რა დაზიანდა და როგორ, მკითხველს ერთბაშად უნდა შევახსენო, რომ ქართული ლიტერატურის დღეი სული არ ჩამქრალა. გვყავს მწერლები მაღალი მწერლური სულისკვეთებისა, გვაქვს მდიდარი ლიტერატურა, პრეტითული და სახეიგანოტოშული, შეიქმნა ნაწარმოებები, რომლებიც გვახსენებენ კანონიერი სიამოვნის გრძობით.

მაგრამ ქართული ლიტერატურის განვითარებას უკვე აფერხებს და ხვალ, ალბათ, უფრო მეტად შეაფერხებს ფიორივით მოდებული ავადმყოფობა.

მოსალოდნელია მწერლის სახელის კომპრომიტირება მთელი ერის თვალში.

მწერლის გზა არასოდეს ყოფილა იავარდებით მოფენილი. მან უნდა გადაიტანოს დიდი სულიერი ტკივილები, დაძლიოს შინაგანი წინააღმდეგობანი, რათა შემოქმედების საგანს მიავნოს და სრულყოფილად გამოხატოს ის საგანი. გაშუღმებული ძიება და სულიერი წვა, ყოველდღიური ფიქრი და შრომა თავისთავად უშიძმისი ტვირთია. ნამდვილი მწერალი მუდამ მზად არის შეეკიდოს ამ ტვირთს.

მაგრამ თუ ან სიძნელებს სხვა სიძნელებიც დავტრთეთ, ეშმაკური გონებით მოგონილი სიძნელები, თუ გავაქუპუყანეთ ჩვენი ლიტერატურული ცხოვრება, დავამძიმეთ ურთიერთობანი? ყველას გავვიჭირდება, უკლებლივ ყველას. რაც მთავარია, დიდ ქართულ ლიტერატურას გაუქირდება თავისი მისიის აღსრულება. შედეგი სავალალო იქნება და თანაც გლობალურ ხასიათს შეიძენს ის სავალალო შედეგი.

ქართულ მწერლობაში ჩუფოვობანა გავრცელდა. ამ ჩუფოვობანას ლიტერატურისა არაფერი სცხია. მით უმეტეს, ზედმეტია ლიტერა-

ტურულ ბანაკზე საუბარი. დიდი მანძილით არის დაცილებული ნავულისხმევი ჩუფოვებ ლიტერატურულ ინტერესებს, ხაერთოდ, ამჟღავნებულ კატეგორიებს.

ამ ჩუფოვების უნდათ ხელთ იგდონ მწერლობის საღვეები, რათა შემდგომ თავისი ნება უკარნახონ გალიაში მომწყვედელ მწერლის სულს, შეცვალონ საზომები იმდაგვარად, რომ მიჩქმალოს ქემწარები მწერლის ღირსებანი და წინახეღზე მოექცეს სათუო შესაძლებლობის ავტორები, შეიქმნას ამ უკანასკნელთა უპირატესობის ილუზია.

კარგის მიჩქმალვის ტრადიცია ჩვენში სამწუხაროდ არსებობს. ახლა ამ ტრადიციის აღორძინება სწადიოთ.

ლამისაა შემოქმედებითი ორგანიზაციები ხმის გამავრცელებელთა ნებას დაქვემდებარონ, რომელთაც ხელს აძლევთ, ქალაქს ამბავი მოედოს, რომ მავანს ხსნიან, მავანი გადაწყვეთ, მავანს აწინაურებენ, მავანს აწვეითებენ, მავანი ინიშნება იქ, მავანი — აქ... ორმაგი, სამმაგი, ოთხმაგი გადაწყველება. ანაწილებენ ისე, როგორც თავად სურთ იყოს განაწილებული. საგულდაგულად შერჩეული კაცები მუკვთ, ისინი მწერალთა კავშირში, გამომცემლობებში, რედაქციებში, თეატრებში... თვით პანაშვილებზეც იმიტომ დაღიან, რომ დამუშავებული ხმა გაავრცელონ, კორი აავგრონ და ზეავივით დაუშვან მთელი ქალაქისა და ქვეყნის თავზე. მათი აზრით ასე იქმნება ფენი, ასე ურფდება საზოგადოებრივი აზრი, შეზადდება ნიადაგი. საბოლოო გადაწყვეტილების ძალა ენიჭება ასე საგულდაგულოდ დამუშავებულ ხმას.

გადავივის ერთი ტალაა კორისა, არაფერი მოხდება მათი ინტერესების შესახამისად. შეისვენებენ მცირედს და აავგორებენ ახალ კორს. ახლა სხვა ვარიანტი აქვთ არჩეული.

თითქოს ეს იყოს მთავარი — ვის ხად დასვავენ, ვის ხად გადაიხვრიან, ვის აამაღლებენ, ვის დაამაღლებენ, ვის ამოატრევიებენ... თითქოს ამ გადასმა-გაღმამით გაკეთდება დიდი ლიტერატურის საქმე. დარაც ყველაზე სასაცილოა, თითქოს ის ვარიანტი აგვაშენებს, ხმის გამავრცელებლები რომ სთავაზობენ ხალხსა და ქვეყანას ბრუნავს კორი დღეების, კვირების, ზოგჯერ თვეების განმავლობაში — გაკიანურებულ კორი კანონის უფლებას იძენს თითქოს საზოგადოების თვალში. კორის კაპრიზების შესატყვისად აეწყობა ურთიერთობანი ადამიანებს შორის, გადაფხადება პატვიისცემისა და რიდის საზომები, შეიცვლება მიმართვის ფორმა და შინაარსი.

ცოტანი არიან სულით ამაღლებული ადამიანები, ვისზეც მსგავსი რამ არ ზემოქმედებს. ბევრს, ძალიან ბევრს აცდუნებს კორი, ხოლო როდესაც კორის ტალღები განუწყვეტლივ გა-

დადის ჩვენს თავზე, ხელთ გვრჩება ადამიანთა დეფორმირებული ფსიქიკა. გაჩნდნენ მოკორავე მანიაკები. ისინი დღითიდღე მრავლდებიან და ესწრაფვიან საზოგადოების ინტერესები ჰკომბო ჩათრონონ.

უფრო ვერაგული მოწანი აქვს კორს, ვიდრე ერთი შეხედვით გვეჩვენება. კორი ტერმინიტი მწერლების რეპუტაციის შეღახვას ისახავს მიწად. უნდა ნიჭიერი მწერლების სრული კომპრემირება მოახდინონ ხალხის თვალში? იმას იტყვიან, რასაც მოისურვებენ, გაუგონარს გაგავლენებენ, თითქოს ხალხს აქამდე უყურე ეძიან, თითქოს აქამდე არ იცნობდა თავის უნიჭიერებს მწერლებს. ისინი თურმე წევობაზედებული ადამიანები ყოფილან, ამბიციურები, გამომძაღველები. ცდილობენ პატარა ნაკლი ისეთი კუთხით დაგვანახონ, პიროვნების ღირსებებს მთლიანად რომ დაფარავს.

გავრცელდა ბრძოლა სტრესებით. ალბათ, ამაზე უფრო ვერაგული იარაღს ადამიანის გონება ძნელად შექმნიდა. არადა სტრესი არც ცვი იარაღია, არც ცხელი, რომ მისი ტარება ვისმეს აუტყდალო. მაგრამ სტრესი საშინელი იარაღია, პირდაპირ სულსა და გულს უმიწნებს — სულს წამლავს, გულს ხეთკავს. ადრესატამდე აღწევს ყველა უსიამოვნო ხმა, რაც მას არაადამიანურ ტკივილს მიაყენებს. ხმა მიდის მავანის და მავანის მეშვეობით: ზოგი კეთილისმსურველის პოზით აწვდის, ზოგიც დაურიდებლად, პირდაპირ მიახლის სათქმელს, რამაც სასიკვდილოდ უნდა იმოქმედოს, დათრგუნოს, აიძულოს ასპარეზოდ გაცლა. ისმის ტელეფონის წარი... შემპარავი ხმა, შემოჩრჩებული ინფორმაცია... წედიწედ, უანტრაქტოდ, ამ საქმეში ჩათრეულია ადამიანთა ფსიქიკა და ბევრი გაუცნობიერებლად ემსახურება უკვე ბნელ საქმეს. ინფორმაცია ინფორმაციაზე... ინფორმაციაში შხამია გახვეული — მოწამლული გუნება, წართმეული ხალისი.

გავრცელდა ბრძოლა მხატვრული ნაწარმოებებით. არა ლიტერატურული, არა ამაღლებული, არა საზოგადოებრივი მასშტაბისა, არამედ ბრძოლა არაკაცური მიწნებისათვის! რომანი, მოთხრობა, ლექსი, პოემა, პიესა, წერილი... ქვეყნდება ისინი ცენტრალური ურნალ-გაზეთების ფურცლებზე და ყველა ხედავს, ვინ ვის გულიხსნობს, ვინ ვის ესხმის თავს, ვინ ვის უწამლავს ცხოვრებას, საით არის ისარი გასროლილი! ეს გახლავთ ქვენა გრძნობების სამსახურში ჩაყენებული ლიტერატურა.

ჩვენ ვერ ვმართავთ ლიტერატურულ საღამოებს, ჩვენ უბრალოდ ვარქმევთ მათ ლიტერა-

ტურულს! ასეთ საღამოებზე უსათუოდ არის მოსალოდნელი ხოლმე ავენიანი მოპაქტის გამოსვლა. მან ლაფში უნდა ამოსვაროს მწერალი, რომელიც თანამართლებული გულზე არ ახატიათ. ძალით გაიბარაზენ ასეთი მოპაქტური თავს, რათა სიტყვას მეტი დამაჭერებლობა შესძინონ, რათა ლიტერატურული სატიკვარით შეწუხებული მოქალაქის პათოსი მიანიჭონ.

ჩვენ არ უნდა გვემტობოდეს ბრძოლაში ნებისით თუ უნებლით ჩაირეული არც ერთი მწერალი გასარიყავად. მათი ენერჯია ქვეყანასა და ლიტერატურას მათივით პირდება. მაგრამ, სამწუხაროდ, ფაქტია, რომ ხელს ვუშლით ერთმანეთს მუშაობაში, სამწერლო და საქვეყნო საქმეების კეთებაში. დღევანდელი ქართული მწერლობის საქმეს ჩვენს გარდა სხვა ვერავინ გააკეთებს, ჩვენ კი ყველანი ლიტერატურული ბრძოლისა კი არა კორების ალში ვართ გახვეული, ისინიც კორების ალში ვართ გახვეული, ვისაც გვგონია, განწევდგავართ პათოსნად და ეს ტალახი ჩვენ არ მოგვეცხებაო. განწე კი არ ვდგავართ, სოროცეში ვართ შემწვრალი აუხსნელი შიშით და იქიდან ვუყურებთ სერის.

გვაქვს კი უფლება, როგორც მოქალაქეებსა და როგორც მწერლებს ვიზიზიოთ ასეთი მდგომარეობა, თანაც ამდენი ხნის განმავლობაში? სტიქიურმა უბედურებამ მძლავრი ნიაღვრებით დაანგრია დასავლეთ საქართველოს შეხანიშნავი რაიონები, არანაკლები ძალითა ის „სტიქიური“ უბედურება, ქართული მწერლობის მეობას რომ არბევს.

დღეს სხვა დროა. მწერლები სხვა დროსაც წაპკიდებიან ერთმანეთს, მაგრამ, ჭერ ერთი, დიდი ლიტერატურული მიწნებისა და საქვეყნო გზების ძიების გამო იყო ის წაქიდება, მოქალაქეობრივი და მწერლური პოზიციების შეჭახება გახლდათ ის წაქიდება და თუ მინც უსიამოვნო ფორმა მიუღია, ძნელად გააღწევდა ხოლმე ამბავი, გასაგები მიწნების გამო, საქართველოს ყოველი კუთხე-კუნულისაკენ.

დღეს ათასობით ტელეფონი აწკრიადდება მთელს საქართველოში ერთბაშად, როგორც კი საგანგაშო ამბავი მოხდება მწერლობაში. უმაღერისთვის ხდება ცნობილი ყოველი ჩვენი ნაბიჭი. ამაზე გვმართებს დაფიქრება, სანამ ჭერ კიდევ თვალეში შემოგვეყურებს ბევრის მომლოდინე და ბევრის მომთმენი მკითხველი.

ვინ დგას მოვლენების უკან, ვისი ნებითა და კარნახით ტრიალებს უსიამოვნო ამბები? თუ დროულად არ მოგებინა გონს და არ შეწყვეტენ ბნელ საქმიანობას, ხვალ მოვალენი ვიქნებით მივაკვლიოთ და დავაკონკრეტოთ მათი სახელები. უკან დასახევი გზა ქართულ მწერლობას აღარ დარჩა.

სამწუხაროდ, ზემოთქმულით არ ამოიწურება სათაკილო საქმენი. ჩვეულებრივი ამბავია დასაწინაურებლად გამიზნული პიროვნების რეკლამირება. ინფორმაციის უველა საშუალებას ჩართავენ ამ მიზნის აღსასრულებლად. ააჩხრიალებენ ბამბას, ნებისმიერ ტრიბუნაზე შეყავნებენ „ჩრქულს“, რათა როგორმე მნიშვნელოვან პიროვნებად წარსდგენ მათთვის სასურველი კანდიდატურა. და სანამ მიზნისთვის არ მიუღწევიათ, გრძელდება ეს კამპანია, მცირედი ინტერვალებით. მაქსიმალური ინტენსიურობით. მკითხველმა რეკლამასა და რეკლამას შორის უნდა ეძებოს ნამდვილი სახე და გასომოს ნამდვილი შემოქმედებითი ძალა მავანი მწერლისა. ეს ის შემთხვევა არ გახლავთ, როცა სტრიქონსა და სტრიქონს შორის ვკითხულობთ რაღაც დიადს!

ხოლო თუ მათთვის არახასურველი კაცის წახედნა მოინდომეს, ასეთივე ოპერატიულობით ასრულებენ სულ სხვა რიგის სამუშაოს. ასპარეზი ფართოა; ლიტერატურული და არალიტერატურული უფრანდ-გაზეთები, განხილვები, შეხვედრები... უველგან და ყოველთვის შეიძლება ათვალწუნებული მწერლის გაეყენვლა, დაუნდობელი კრიტიკა. ვინ განსჯის სიმართლეს აგრე ადვილად! ყოველი მხრიდან გვესმის იმ კაცის შემოქმედებისა და მოღვაწეობის ღანძღვა. ბოლოს და ბოლოს საზოგადოების ერთი ნაწილი მიინც ირწმუნებს, აღბათ, მართალია, რასაც ამ კაცზე ამბობენო.

საქმე გვაქვს საზოგადოებრივი აზრის დანგრევის ცდასთან — ის არ უნდა არსებობდეს! რადგან, თუ საზოგადოებრივი აზრი იარსებებს, მაშინ ხომ იგი განჩხრეკს მტყუნასა და მართალს, ნაღდა და ყალბს. ამიტომ ესწრაფვიან დაანგრვიონ საზოგადოებრივი აზრი და დაამკვიდრონ მათთვის სასურველი შეხედულებანი.

ყურადღება მივაქციოთ თუნდაც ლიტერატურული ფაქტების შეფასების კულტურას. ისტამბება პოეტური, პროზაული, დრამატურგიული, კრიტიკული ნაწარმოებები ცალკე წიგნებად... აზიდავენ ფარზე მათთვის სასურველ წიგნებს, დუმილით აუვლიან გვერდს მათთვის არახასურველ ავტორთა კარგ წიგნებს. დუმილით ჰქლავენ ლიტერატურულ ფაქტს! სხვისი სიკეთის არდანახვის ვნება ჰყვავის. არაერთი კარგი წიგნი მიჩქმალა ასე, არაერთ მწერალს ატკინეს გული უყურადღებობით. წაერთვათ ხალხის და სამუდამოდ მოეწამლათ გუნება. იწერება იმ წიგნებზე წერილები, საბედნიეროდ, არიან დამნაშავენი, მაგრამ წიგნსაც და წერილსაც განწრაბ უველიან გვერდს. ხოლო წიგნი, რომლისკენაც საქვეყნო გულისყურს არ მივაპყრობთ, თავის მიხიას ვერ შეასრულებს! ასეთი წიგნები უსამართლოდ დავწყებულ ნაწარმოებთა რიგში დგებიან. ეს კი იმას ნიშნავს, სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაში

ქვეყნის უმთავრესი ძალა არ გაიყვანო, უსარგებლოდ გაავდეს ტუქში გადაშალული.

ხომ წარმოუდგენილია, დასწამო ჩვენს უკეთეს მწერლებს, თითქოს ისინი არ ფიქრობდნენ ქვეყანასა და ხალხზე. მაგრამ ჩვენს ლიტერატურულ ატმოსფეროს მთლიანობაში თუ განსჯი, დინახვი, რომ იმ უკეთესთა კარნახით კი არ არის მოწესრიგებული სამწერლო ასპარეზის კანონები, არამედ სრულიად საპირისპირო ძალთა ნება-სურვილით. ლიტერატურულ ატმოსფეროზე, როგორც ურთულეს მოვლენაზე, ეტყობა, ნაკლებ გვიჭრუნია. და დღეს იმ ტემპარითი ქართველი მწერლების მოვალეობად იქცა განკურნონ ლიტერატურული ატმოსფერო, სხვაგვარად მათი შესანიშნავი ნაწარმოებები და სანაქეო საქმენი მტვერსა და ბუქში გაეხვევა, კორიანტელივით რომ ბრუნავს დღეს ჩვენს ირგვლივ. თუ ჩვენი მიზანი მხოლოდ ის არის, ჩვენგან შექმნილი დაინახოს ხალხმა, ეს მიზანიც ჩაიფუშება, რადგან მტვერი აეფარება უველაფერს. ხოლო თუ ჩვენი საზრუნავია მთლიანად მშობლიური მწერლობა, მაშინ აუცილებელია დროზე ჩარევა, ლიტერატურული ცხოვრების შეუვალი კანონებისა და უღალატო ფორმების დამკვიდრება.

შევიძლებთ ზემოთ წარმოჩენილი თვისებებით ჭერ ლიტერატურული პროცესის, ხოლო შემდეგ ხალხის სულიერი ცხოვრების მართავს? მით უმეტეს, ქვეყანაზე ზრუნავს? ხომ თანდათან ჩაწყდება ის ძაფები, რომელიც მწერლობასა და ერს შორის არის გაბმული. დღეს ერთი ჩაწყდება, ხვალ — მეორე. ჩაწყდა — კიდეც არაერთი მართოლვარე ნერვი ყოველივე იმის შედეგად, რაც ჩვენს ურთიერთობაში სდებოდა და რაც მართოდენ საჩვეო, მხოლოდ პირადული გვეგონა.

თუ დროზე არ მოვეგეოთ გონს, ერთიანად შემოიქარცვება ეროვნული და საკაცობრიო იდეალები ქართულ მწერლობას. ან კი დაქსაქსულნი, ერთმანეთს მტრად მოკიდებულნი რა ჯალბს წყალბოთი ავკინდავთ მალაღ ფიქრებს. როგორ გავამთლიანებთ ჩვენს ზრახვებსა და სწრაფვას.

როდესაც მწერლობა დარწმუნული ეგებება ქართველი ხალხის შურთაცხყოფლის გამოხდომას, როდესაც ქართველ მწერალთა ნაწარმოებები გამოხატვენ ქართველი ხალხის ღრმად დაფლულ სატკივარსა და მისწრაფებებს, როდესაც თამადა ამხელს ნაკლსა და აკვადმყოფობას, როდესაც საქვეყნო სულიერებას წარმოაჩენს, მაშინ კავშირი ხალხსა და მწერლობას შორის უწყვეტია. ეს გახლავთ ღირსეული შეხვედრა. ასეთი შეხვედრა არაერთ-

ჯანსუღ ღვინჯილია ჩვენი ლიტერატურული ატმოსფერო

გზის შედეგად, რადგან დაგრძობდა ასეთი ფაქტები, ლექსები, პოემები, რომანები, მოთხრობები, პიესები, წერილები, ლიტერატურული ნაშრომები. ქართული მუსიკის, ფერწერის, კანდაკების, თეატრის და კინოს ვიდეოებს არც ადრე ჩამორჩებოდა და არც ახლა ჩამორჩება ქართული მხატვრული სიტყვა. მაგრამ მწერლობას მოთხოვნილება უფრო კრებსითი ენერჯის საქმე, მარგანიზებელი უნარი და ამ გზაზე მარტოაღდენ კარგი ნაწარმოებების შექმნით არ განესრულება დანიშნულება. ის უფრო მეტია, ვიდრე შესანიშნავ ნაწარმოებთა ჯამი. ის დამოუკიდებელი ერთეულია — ის ყველაფერს თავის თავში იკავებს და ლიტერატურულ ატმოსფეროდ გვევლინება. ლიტერატურული ატმოსფერო კი თავისებებით განისაზღვრება და სწორედ ეს თვისებებია დაინახული სადღესოდ.

მაგრამ თუ სამართლიანი შენიშვნების გვერდით ვინმეს უსაფუძვლო კრიტიკაც წამოცდა, მაშინვე მიწასთან გაასწორებთ.

ჩვენი ლიტერატურული ატმოსფერო ამჟინად ვერ აღვივებს შემოქმედებით პროცესს, არ გამოსთხოვს მაქსიმუმს მწერალს, არ ამოთლიანებს მწერალთა რიგებს. იგი ფაქტურად აქრობს შემოქმედებით ხალხს, უშოქმედლობისათვის განაწყოებს ნიქს, ქსაქსავს ტეშმარტ მწერლებს.

განუწყვეტლივ კი უნდა მოძრაობდეს და ვითარდებოდეს შემოქმედებითი აზრი, ბატონობდეს უშოქმედობის გრძნობა, მიღწეულით ათუკმაყოფილებლობა, ნამდვილი შეჭიბობი. ათმაგად მეტს უნდა ქმნიდეს ნებისმიერი ქართველი მწერალი, ათმაგად უკეთესად უნდა გამოხატავდეს სათქმელს... მაგრამ ხალხი უნდა ყველაფერ მას, ლიტერატურული ატმოსფეროს მაღალი შემოქმედებითი წინევა სჭირდება. ასპირეზე ღრმად აღმაინაური ვნებები უნდა ფეთქდებოდეს და არა ვერაგულად ჩადებული ნაღმები.

მე შორსა ვარ იმ აზრისაგან, თითქოს მწერლის სიტყვა შევლოდეს და კურნალებს დღეს ყველაფერს, მაგრამ ბევრი რამე კი ძალუძს და ფაქტია, რომ დაფანტულმა შემოქმედებითმა ძალებმა დაკარგეს საერთო დარტყმის ძალა, ერთად ყოფნის მხნეობა დაკარგეს და ამიტომ კიდევ უფრო მეტად მოგვერია სოფლის დაცარიელების საშინელი პროცესი, კიდევ უფრო იმძლავრა ნარკომანია — ამ ერთვანულმა უბედურებამ. ჩვენგან მოუვლელი დარჩა მთა და ბარი, საზღვრისპირა რაიონები... ვინგრავით დემოგრაფიულად, ეკოლოგიურად.

ამ დაქსაქსულობის ბრალია, რომ ღირსეული პასუხი ვერ გავეცით ერთს შეურაცხყოფელ არაერთ გამოხდომას. არაერთს ჩვენი ეროვნული თვისებების შეურაცხყოფასა და ჩვენი ისტორიის, მწერლობისა და მეცნიერების დაკნინებას ათეული წლების გან-

მავლობაში კამპანიური ხასიათი ჰქონდა. როგორც გამოხატვის გარდა ღირსეულ შესაძლებლობებს ვერ გავიხსენებთ. მხოლოდ ავფუსფუსებით, მცირედით დავკმაყოფილებთ. პასუხი კი გავუცემელია. პასუხის გაცემა კი ჩვენ შევივარად ვიცით, გვასწავლეს იგი დიდმა კლასიკოსებმა, ხოლო მეცხრამეტე საუკუნეში საამისო ნიშნულში მოგვცა ილია ჭავჭავაძემ. შეიძლება იყოს პასუხი ისე გაგვეცა, რომ ნებისმიერი ერის საქართველოსთან ურთიერთობას ოდნავი წიანიც არ მოვსვლოდა. ამის ხელოვნებაც გვასწავლა ილია ჭავჭავაძემ. მას არასოდეს დავიწყნა ერთა ურთიერთობის საიდუმლო შეგვეძლო, მაგრამ ვერ შევიძელით. ვერ შევიძელით, რადგან დაქსაქსულნი აღმოვჩნდით იმ დროს, გრძნობებ და ვნებებდამატარებულნი და ვერ აღსდგა ჩვენი შინაგანი ნება რაინდული წამოდგომით, ხმა დვისისა და ხმა ერისა ვერ შეერთდა. ღირსეულ პასუხს მართო ერთი კაცი არ წერს. ის ერთ კაცში მთელი მწერლობისა და ხალხის უსწავლა შევაჯივრდება და სიტყვა საპირო სიმაღლეს პოულობს. ჩვენ ვკინკლაობდით.. და ის ფიქრიც კი, რომელიც ყველის თითქოს ერთგვარი გვექონდა, ზედაპირზე ვერ ავარდა. საერთო სულსკვეთებამ მიგავკვრა.

ამიტომ გახდენ იძულებული ჩვენი თანამეამულენი სხვადასხვა დროს პირადად მიეწერათ თავიანთი აზრი ქართველი ხალხის „კეთილმოსურნეთათვის“. დაინახეს ჩვენი უშოქმედობა, გველოდნენ, გველოდნენ და მათ ხელი არსებელი საშუალებით გამოხატეს სათქმელი. რატომ უნდა დასჭირდეთ „რიგით“ მოქალაქეებს იტაკქვეშა არხებით თავიანთი გულისტკივილის გამოხატვა, თუ არ ისევ ჩვენი დაქსაქსულობა და შინაგანი გულკლევებულობა?

ჩვენ ძალიან ბევრი გულდაწყვეტილი მწერალი დაგვიგრძობდა თითქმის ყველა თაობაში. მათ გამოხატეს და მძაფრადაც თავიანთი საწუხარი. ხედავთ, ისიც კი მნიშვნელოვანი ყოფილა, საიუბილეო საღმებოზე, პლენუმებზე და კონფერენციებზე სიტყვით ვინ გამოვიდა. პრესაში გულსტკივილით აღნიშნა უკვე, რომ ერთი და იგივე სახელები გვხვდება ყველგან და ყრველთვის. და მართლაც დამაფიქრებელია ეს გარემოება. ე. ი. რაღაც მნიშვნელობას ვანიჭებთ საზოგადოების წინაშე იმ სიტყვატურ წარდგენას, ერთი და იმავე პიროვნებების გამოჩენას. ე. ი. ხელოვნურად ვჭრდით მათ ავტორიტეტს! ასევე ხელოვნურად ვაყენებთ ჩრდილში სხვებს! მაგნი ტენდენცია აქ არ წყდება, იგი ღრმავდება. იშტამპება აზრი, რადგან იშტამპებთან თვალსაჩინო მოღვაწენი, ვისაც ტრიბუნაზე ვხედავთ გამოდებიან. — ძნელია, ასე ხშირად, ასე ზედღირედ ცინცხალი სიტყვის მომზადება და რაიმე ახლის თქმა და იმიტომ კი არა, თითქოს ორატორთა „შედმივი შემადგენლობა“ ცუდი იყოს, იმიტომ რომ ილ-

ლებს ადამიანი არა და არ გვემეტება სხვისთვის ტრიბუნა.

ქართული მწერლობის ანგარიშგასაწევი ძალები გამოთიშულნი არიან ამგვარი შეხვედრებიდან, არ არის მოხმობილი და გამოყენებული მათი საულიერი ენერჯია და ამდენად საღამოებისა და იუმბილები გაუფერულდა. ამწელად გაიგონებთ იუმბილარი მწერლის საკადრის სიტყვას ტრიბუნადან, იუმბილები კი ჩვენ იმისათვის დგებიან, სრულად ვიგრძნობთ ნებისმიერი დიდი მწერლის სულისკვეთებას, სიბრძნე, შემოქმედების მაღლი, კიდევ ერთხელ გავიმსჭვალთ მათი იდეალებით და გავხდეთ უცეთესნი. ამისთვის ჭირდება ხალხსა და ქვეყანას ყოველი მწერალი საერთოდ და საიუბილეო დღეებში განსაკუთრებით. ჩვენ კი რა გამოგვდის, მხოლოდ აღვნიშნავთ, მხოლოდ ვალს ვიხდით...

ყოველ თაბაში დაიძებნება ღრმად მოაზროვნე, ორიგინალური თვალთახედვის შემოქმედნი, რომელთა მონაწილეობა გააღრმავებდა საიუბილეო საღამოების შინაარსს. გვყვანან ახალგაზრდა მწერლები და მათგან სწორედ ღირსეულნი, ჩუმნი, თვალდარეკილი უნდა შეირჩეს და დაეთმოს ტრიბუნა.

ჩვენს ლიტერატურულ ატმოსფეროში, ისევე როგორც მთელს საბჭოთა ლიტერატურაში, ახლა დიდი ძვრები ხდება. გაჩნდა ყველა ჩვენთაგანისათვის სასიხარულო რუბრიკა „დაბარუნებული სახელები“ („ლიტერატურული საქართველო“). ქართულ სინამდვილეს უბრუნდებიან დიდი მწერლები და მეცნიერები, რომლებიც ჩვენს საუკუნის პირველ ნახევარში ისტორიული კატაკლიზმების წყალბობით ფაქტიურად მოკვეთილნი იყვნენ ეროვნული ნიადაგიდან. ჩვენ ყველამ უფრომკვირთ ვიცოდით მათი არსებობის შესახებ. სულ მალე ქართველი ხალხის წინაშე ისინი წარსდგებიან მთელი სიმაღლით. მთელი სისასხით წარმოჩნდება მწერლებისა და მეცნიერების პროგრესული ნააზრევი და თვალნათლივ დავინახავთ, რა განძის პატრონი ვყოფილვართ. გრიჯოლ რონაქის დახახებლებაც კმარა სათქმელის საილტორაციოდ უკვე გამოქვეყნდა მისი მოთხრობები და აწერილები. გამოიცმა წიგნები დიდი სამუშაო იქნება ჩასატარებელი ყველაფრის გამოსამწეურებლად, რაც კი დროის უკუღმართობით არქივებში გაფანტულა და გამოკეტილა. მაგრამ ასეთი მაღლი ანი საქმისათვის ძალას ვინ დაიშურებს. მთავარი ამინდია, ამინდი, რომელიც დადგა მთელს საბჭოთა ლიტერატურაში და აგრეთვე ჩვენთან, საქართველოშიც. ამ ამინდს მაღალი ლიტერატურული და მოქალაქეობრივი წესობობობით უნდა შეხვდეთ. ამინდ არ შემოიხსადვდება მხოლოდ დაბრუნებული სახელეებით, თუმცა თავისთავად იგი იმდენად მნიშ-

ვნელოვანი ფაქტია, ალბათ, საქმაოც არის ჩვენი დღევანდელობის მდიდარი შინაარსის, ჩვენი საზოგადოების შინაგანი განწმენდისა და ამაღლებულობის დასადასტურებლად. ჩვენ ამ თვალსაზრისითაც უნდა გავიანზროთ მომხდარი მოვლენა, პროცესი, რომელიც მიმდინარეობს, ამინდი, რომელიც დგას. ბოლოსდაბოლოს ჩვენ ვთავისუფლდებით არტახებისაგან, შემწულდელი დომინანტიზმისაგან, ცალმხრივობის, ერთპიროვნულობის თვისებებისაგან. როგორც იქნა, ვაკვირთ ვიწრო თვალთახედვან, თვითშეღუფდვის კონცეფციებს, ჩვენი ქვეყანაც და მსოფლიოც უფრო ჯანსაღი, უფრო ფხიზელი თვალთ დავინახეთ. დავინახეთ და ვაღიარეთ, რომ მთელ რიგ შემთხვევებში დიდი ძმა შევილი მოუქვითათ, დიდი ნააზრევი გაუნაპირებიათ და მიუჩქამლიათ იმდროინდელი ზოგიერთი პოლიტიკოსის კაპრიზების გამო. და დღეს დიდი სიფრთხილით, მაგრამ ძალზე თაბამად, სიხარულით აღვსილნი ვაკლით მტვერს ძვირფას ფურცლებს.

მდიდრდება, ღრმადდება, ფართოდდება საბჭოთა ლიტერატურა. ფართოდდება ქართული მწერლობის სამანები. ერთ-ერთი დიდი მოვლენა, რაც ქართული მწერლობის სინამდვილეში ხდება, ეს გახლავთი მისი შინაარსის სრულფასოვანი გააზრება ხვალ თუ ზეგ მოხდება. აქ მხოლოდ გაკვირთ მივანიშნე მასზე. ეს გააზრებაც გარდაუვალი მოვლენაა, რადგან ისიც ჩვენი ლიტერატურული ცხოვრების დღის წესრიგში დგას. ისიც მოსაგვარებელი საქმეა, ჩვენ განვე აღსასრულებელი. ცხადია, ყოველგვარი გაზვიადებისა და ხმაურის გარეშე.

საბედნიეროდ, საქარობისა და დემოკრატიის პრინციპმა სხვა სასიკეთო ძვრაც გამოიწვია: ქართულ მწერლობას შემუშლია უფრო თაბამად უფრო გაბედულად ასახოს ყველა მოვლენა, რაც კი მისი ინტერესების სფეროში შემოდის, გადაჭრას მწერლობისა და ქვეყნის წინაშე მდგარი პრობლემები, რომლებიც სწორად მწერლის სიტყვას ელოდება, გაჩაღოს დისკუსიონებისმიერ სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის ფაქტზე. ამ მისიის აღსასრულებლად ქართული მწერლობა მაშინაც კი გამოიღებდა ხოლმე ხელს, როდესაც თასი დაბრკოლება ელოებოდა. დღეს ჩვენ, უბრალოდ, ვალდებულნი ვართ დიდი ლიტერატურის ინტერესებით ვიცხოვროთ, ვიბრძოლოთ და ვიღვაწოთ.

ჩვენ მაქსიმალური ყურადღება უნდა მივაპყროთ კეთილისმალუყუებელ ფაქტებს. ისინი დადებით ტენდენციებზე მიგვანიშნებენ. ისინიც ჩვენი ლიტერატურული ცხოვრების ორგანული ფაქტებია და მათთან უნდა ვაკავშირებდეთ გარკვეულ იმდებებს.

თანამდროვე ქართული მწერლობის რიგი ნაწარმოების წარმატება ჩვენი ქვეყნის საზღვრებს გარეთს ამ სურათის არც შედმებთ

შეღამაზება სასურველი და არც ზედმეტ უფალებელყოფა. დღითიდღე იზრდება ინტერესი ქართული მწერლობისადმი. უცხოელ მკითხველის წინაშე თანდათან გამოიკვეთება რამდენიმე მწერლის სახელი. სწორედ ამ გამოკვეთის, თანდათანობითი დამკვიდრების პროცესია საინტერესო და ის უთუოდ მიეკუთვნება ლიტერატურული ცხოვრების მნიშვნელოვანი ფაქტების რიგს. მართალია, საქმაოდ ხშირად ინფორმაციებში ისეთი სახელებიც გაიჩვენებენ, რომელთაც „საზღვარგარეთის საგზური“ ასე იოლად არ უნდა ეძლეოდეთ, რადგან ისინი მხოლოდ თუ დაახნვევენ უცხოელ მკითხველს და დაბეჭდვებზე ჩვენს გეოგრაფიაში. ხდება ისეც, რომ რიგი მნიშვნელოვანი ნაწარმოებებისა ჯერ კიდევ ვერ პოულობს საზღვარგარეთის ასპარეზს, თორემ, შესაძლოა, ქართულ ლიტერატურას უფრო მეტი პატივისცემული და დამფასებელი მყოლიდა უცხოეთში. პირადი ინციდივის ფაქტორი წიგნის საერთაშორისო ბაზრობებზე ხშირად ცვლის ეროვნული მწერლობის ორგანიზებულობას.

და მაინც აშკარაა ქართული მწერლობის პრესტიჟის ზრდა. დემოკრატიისა და საქარობის პრინციპი ხვალ უფრო გაზრდის ამ პრესტიჟს. ასეა მოსალოდნელი და არ შეიძლება ყოველივე ამან კეთილისმყოფელი გავლენა არ იქონიოს ჩვენს ლიტერატურულ ცხოვრებაზე. ეს მაღალი რიგის მოვლენები უნდა იქცეს ჩვენი ლიტერატურული ატმოსფეროს მამოძრავებელ ბიძგად. ამ რანგის ფაქტებზე უნდა გაიმართოს ჩვენი შეინაგანი მწერა, ჩვენი დამოკიდებულებაც და ჩვენი ურთიერთობაც.

ცხადია, შესაძლებელია თავი მოუყარო ყველა სასიკეთო ფაქტს, რაც ჩვენს მწერლობაში ხდება. ისიც საგულისხმოა, ალბათ, და დიდად საგულისხმო, როდესაც ახალგაზრდა მწერლები მშვენიერ რომანებს აქვეყნებენ, როდესაც გარდაქმნის სულიკვეთებით გამსჭვალული მძაფრი პუბლიცისტური წერილები დაისტამბება და ჩვენს დამოვრებულ ვნებებს „მისძრავს-მოსძრავს“. დიხაც, უნდა გავწყვიდინოთ შერა ყოველივე კარგს, ყოველივე კარგის ჯამსაც. მაგრამ მთავარი მაინც სხვა არის: ჩვენი ფაქტორი მუდამ ჭეშმარიტ ლიტერატურულ ვნებებთან უნდა იყოს მიჭაჭვული, ლიტერატურის სიმალღებთან ტრიალებდეს, რადგან ქვეყნის სულიც იქ არის და ქვეყნის „მაჩისცემაც“ იქ იგრძნობა. მოვწყდებით თუ არა იმ სიმალღებს, ქვეყანაც თვალს მიიფარება და ხალხიც, დიდი მოწინებიც და დიდი ლიტერატურული ვნებებიც.

მცირე გაუგებრობებს არ ვგულისხმობ. უსიამოვნო შემთხვევათა ტოტალურ მანშტაბს ეხება საქმე, რომელთა გამო ყოველ კუთხესა და კუნძულში ერთი და იგივე კითხვები ჩაგვესმო-

და: რა ხდება? რა გვემართება? ჩაგვესმოლა.

საქარობისა და დემოკრატიის დროში ბევრი დიდი საქმე შეიძლება გაკეთდეს. მეტი ითქმის სიმართლე, მეტია აზრის სიომამბეცე. აზრის მრავალფეროვნებაც ამის კვალდაკვალ არის გარანტირებული. სიტყვის თავისუფლებას ათსი მალე ახლავს, მაგრამ იზრდება ფსევდოსიმართლის საფრთხეც. მოსალოდნელია, რომ საქარობა ბევრმა გამოიყენოს პირადი ინტერესებისათვის.

გარდაქმნა ყველაფერს უნდა შეეხოს. ჩვენ უნდა ვიშრობოთ და ვიცხოვროთ გაცილებით უკეთ, ვიდრე გვიშრომა და გვიცხოვრია. ეს რომ შეიძლოს, უნდა მოვხსინოთ კრიტიკული შენიშვნებიც. მაგრამ კრიტიკა რომ მოხსინო, უნდა გრძნობდე ოპონენტის სიმართლეს და კეთილსინდისიერებას, უნდა გრძნობდე, რომ შენიშვნა საფუძვლიანია და მისაღები. მოყვრულად რომ არის ნათქვამი და არა მტრულად. ყველა ეს პირობა უნდა იყოს დაკული, რომ შენიშვნამ დაგაფეროს და დაგითანხმოს. სამისოდ საჭირო იქნება, ალბათ, უპირველეს ყოვლისა, შენიშვნისა და გაკრიტიკების ტექნიკოგია გარდაიქმნას ჩვენში, შეიცვალოს ანალიზის, შეფასების, კრიტიკის პრინციპი და სტრუქტურა.

ყველა მხატვრულ და არამხატვრულ შურნალ-გაზეთს, ისევე როგორც მთელს ჩვენს ცხოვრებას, გარდაქმნა უნდა შეეხოს და შეეხება კიდევ. მაგრამ ისევე როგორც ყველა დანარჩენს, შურნალ „ციხარის“ რედაქციასაც სურს-გარდაქმნის რთულ პროცესში ესმოდეს სწორედ ის პრინციპულად შეცვლილი სტრუქტურა-განახლებული კრიტიკა. ე. ი. სურს არ იგრძნობოდეს ტენდენციური დამოკიდებულება, ჩასაფრებული კაცის გესლი, არ იგრძნობოდეს ერთი ლიტერატურული ორგანოს მიღწევათა დაუნებაობა, მეორის წარმატებათა გაწვიადება. ჩვენს ლიტერატურულ ცხოვრებაში მომრავლდნენ აღამიანები, რომელთაც გარკვეული მიწინების გამო ხელს აძლეოთ ნამდვილი სურათის დამახინჯება.

ზოგჯერ არაქანსადი დამოკიდებულება იქამდეც მიდის, რომ დაკინებულები ჩანს 70-80-იან წლებში მოსულ მწერალთა თაობების შემოქმედება.

ახლა კონკრეტულად „ციხართან“ დაკვირვებით: ვიმეორებ, ყველა ლიტერატურულმა ორგანომ და მთ შორის „ციხარმა“ უნდა გარდაქმნას თავისი მუშაობა და შეუფარდოს იგი ჩვენი უაღრესად საინტერესო დროის მოთხოვნებს, იმ ლიტერატურულ ამინდს, რის შესახებაც წემოთ ვლასარაკობდი.

მიუხედავად იმისა, რომ გასულ 1987 წელს გამოქვეყნდა უმწვავესი პუბლიცისტური წერილები ჩვენი ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ

პოლიტიკურ და ლიტერატურულ საკითხებზე, აგრეთვე, ახალგაზრდა მწერლების შესანიშნავი რომანები, მთავარი საქმე მაინც წინ არის. გვაკლია დიკხუიები, დიალოგები, გვაკლია დროის სული ჩვენს ლექსებსა და პოემებში, მოთხრობებსა და რომანებში. საქირთა მეტი პუბლიცისტური სიმახვილე წერილებსა და ნარკვევებშია. საერთოდ, შურნალი უნდა იქცეს პრობლემათა და საკითხთა ერთ დიდ მდინარებად, რათა შეიძლოს მაქსიმალურად გამოხატოს დღევანდელი სენსიტივა. ეს ის სუნთქვაა, რაზეც ოცნებობდა მწერლობა, და რაკი დადგა მისი გამოხატვის ამინდი, არც უნდა დაგვირდეს მითითება. ეტყობა ინერცია ძნელი დასამდევია. ამიტომ დიდი შრომა მართებს რედაქციას, მართებს დიდი შრომა ამ წერილის ავტორსაც, როგორც „ციკსების“ მთავარ რედაქტორს.

ოდნოდ ამ ძნელ გზაზე უმართებულო, დაუნახებურებელ შენიშვნებსაც უნდა გადაეკტოს გზა. და „ციკსარიც“ მოვალეა სწორი და დროული რეაგირება გააკეთოს. ახლა, ასე დავიანებით მოლოდინს მაგალითს გავისხენებ:

„ახალგაზრდა კომუნისტში“ გამოქვეყნდა ბაკურიანის თაბიბ-სემინარის ანგარიში. დასკვნით წერილში კორესპონდენტი წერდა: გამომსვლელებმა ერთხმად აღნიშნეს, რომ „ციკსარიც“ ამ ბოლო ხანს უდიდებოდა გახდა. გაზეთის იმავე გვერდზე დასტამებული იყო გამომსვლეთა სიტყვები, და არც ერთი მათგანი სიტყვაში ნახსენებებიც კი არ იყო შურნალი. უფრო ადრე 1988 წლის ივნისის თვეში „ლიტერატურულმა საქართველომ“ შედიოდა გამოქვეყნდა ორი ინფორმაცია. ერთი მათგანი ეხებოდა მწერალთა კავშირის პრეზიდენტის სხდომაზე „ციკსების“ განხილვას, ხოლო მეორე საქ. კომ. პარტიის ცენტრალური კომიტეტის კულტურის განყოფილებაში მოწყობილ შეხვედრას „ციკსების“ რედაქციასთან. ორივე ინფორმაცია იუწყებოდა, რომ დადებითად შეესაღა „ციკსების“ მუშაობა. აღნიშნული ამბობდნენ აღნიშნა საგანგებოდ „ახალგაზრდა კომუნისტის“ კორესპონდენტმა შურნალი „ამ ბოლო ხანს“ გახდა უდიდებოდა. მაგრამ იმ ავადსახსენებელ „ბოლო ხანს“ „ციკსების“ ფურცლებზე გამოქვეყნდა რეკა პეიშვილის ვრცელი მოთხრობა „მეოთხე სიფონი“ და გურამ ჟანჭიჭიძის რომანი „ნაწირალი“. როგორც ერთმა, ასევე მეორე ნაწარმოებმა მკითხველთა უჩვეულო დაინტერესება გამოიწვია. შეიძლება „უდიდებოდა“ უწოდო შურნალის იმ ნაშრომებს, სადაც ეს ორი ნაწარმოები იყო დასტამებული? შეიძლება „უდიდებოდა“ უწოდო შურნალს, რომლის სტუმრომწერთა რიცხვი „ბოლო ხანს“ მშათას სუთასი კაცით გაიზარდა და მაშინაც განუხატებლად იზრდებოდა, როდესაც კორესპონ-

დენტმა ვიდაცის სურვილისდა თანახმად უსმართლო მსჯავრი გამოიტანა?

აქვე უნდა აღვნიშნო მაღლიერების გრძობით ისიც, რომ „ახალგაზრდა კომუნისტის“ ფურცლებზე სხვადასხვა დროს მოყვრული პოეტიკებიდან დაწერილი სტატიებიც გამოქვეყნდა „ციკსარზე“. მით უფრო მოულოდნელი იყო ზემოთ მითითებული კრიტიკა.

1987 წლის ზაფხულში ერთი სასიამოვნო ფაქტი მოხდა. ასეთი რამ იშვიათად ხდება. როგორც წესი, ზაფხულის თვეებში შურნალის ტირაჟი იკლებს ათასიან ორიათასი ცალით (თბილისი ხომ სანახევროდ იკლება ზაფხულოდით!) ამჯერად სწორედ ზაფხულის თვეებში გაიზარდა შურნალის ტირაჟი სუთი ათასი ცალით და საერთო ტირაჟმა 70.000-ს მიაღწია. ისიც უნდა ითქვას, რომ 1987 წელს, როდესაც ეს სასიამოვნო ფაქტი მოხდა, შურნალის ფურცლებზე მთელი წლის განმავლობაში ძირითადად ახალგაზრდა ავტორების რომანები და ვრცელი მოთხრობები, მათვე პუბლიცისტური და კრიტიკული წერილები ქვეყნდებოდა. ეს მოწმობს ახალგაზრდა მწერლების საგულისხმო პოტენციას, მათ მიერვე მკითხველში აღძრულ ინტერესზე, მოწმობს მათ ძაღას.

შურნალ „ციკსარს“ თავისი დიდი პოპულარობისა და გავრდილი ტირაჟის წყალობით მიღებული მოგება საშუალებას აძლევდა დაუყოვნებლივ გადავიდეს სამეურნეო ანგარიშზე. ეს იმ შრომის ნაყოფია, რასაც რედაქცია ეწევა. ეს უველაფერი აგრეთვე „ციკსის“ გარშემო შემოკრებილი უფროსი, საშუალო და ახალგაზრდა თაობების საერთო დამსახურებაა.

ბრმად ვერ გაიზარებს „ციკსარს“ რედაქცია ვერც საბჭოთა კავშირის მწერალთა კავშირის იმუშინდელი მდივნის მწერალ ვიტალი ოზეროვის განცხადებას იმის შესახებ, რომ შურნალი „ციკსარიც“ კრიტიკას ახშობსო (ასე განაცხადა მან საკავშირო მწერალთა ყრილობაზე 1988 წლის ივნისში. ამხანავ ვიტალი ოზეროვის სიტყვა შემდეგ „ლიტერატურნაია ვაგეტას“ ფურცლებზე გამოქვეყნდა). კრიტიკის ჩახშობის მაგალითად ვიტალი ოზეროვი ასახელებდა მწერალ რევაზ ჯაფარიძის წერილს „ლიტერატურული ტერორიზმის აღსაკეთად“ (შურნალი „ციკსარიც“ 1988 წ. № 8). თუ „ციკსარს“ მუშაობაში ეხოდენ ღრმად იყო ჩახედული ვიტალი ოზეროვი, მაშინ მას სულ სხვა რამ უნდა სცოდნოდა. კერძოდ, უნდა სცოდნოდა, რომ „ციკსარიც“ არათუ ახშობს კრიტიკას, პირიქით, მეტიმეტად დიდ თავისუფლებას აძლევდა მას. იგი დაინახავდა, რომ 1988 წელს, მთელი წლის განმავლობაში „ციკსარს“ ფურცლებზე ქვეყნდებოდა უმწვეველი კრიტიკული წერილები ახალგაზრდა ქართველი პოეტების შემოქმედებაზე. გაკრიტიკებულ იქნა მრავალი მათგანი

თემურაზ ლიათაძის, გურამ პეტრიაშვილის, გივი აღმაშენებლის, ვახტანგ ხარჩილაძის, რენე კალანდიას, ლევან ბრეგვაძისა და სხვათა წერილებში, მოპაექრებებს საშუალება მიეცათ შეუღლდეთ და ეკამათოთ ერთმანეთთან. თუ ასეთი ინტერესით ჩაიხედავდა ჟურნალის საქმიანობაში, ვიტალი ოზეროვი უსათუოდ დაინახავდა, რომ იმავე „ციცკრის“ ფურცლებზე გამოქვეყნდა უმწვავესი პუბლიცისტური წერილები. ნოთუ ეს არის კრიტიკის ჩახშობა? ვიტალი ოზეროვის ასევე შექმნილი დაინახა, რომ „ციცკრის“ ფურცლებზე სისტემატურად ქვეყნდებოდა ცნობილი ქართული მწერლების კრიტიკული წერილები ახალგაზრდა ქართველ პროზაიკოსებზე, ცალკეულ ნაწარმოებებზე, ლიტერატურის ზოგად ტენდენციებზე. ან თავად რევაზ ჭაფარიძის წერილი „ლიტერატურული ტერორიზმის აღსაკვეთად“ რატომ გვეჩვენება კრიტიკის ჩახშობად? ნოთუ ცნობილ მწერალს პასუხის გაცემის უფლება არ ჰქონდა? მით უმეტეს, რომ სამიოდ ნომრის შემდეგ კრიტიკოს თამაზ წიფჩივაძის სრული თავისუფლება მიეცემა გაეცა პასუხი რევაზ ჭაფარიძისათვის.

ან იქნებ რედაქტორის „აუცილებელი განმარტებანი“ მიიჩნია ვიტალი ოზეროვი კრიტიკის ჩახშობად?

ვიტალი ოზეროვი, ცხადია, არ იცოდა უკლავდური ეს. რომ სცოდნოდა, ასეთ ბრალდებას როგორ წაგვიყენებდა. უკლავდური, უკლავდური, მაგრამ „ციცკარი“ კრიტიკას ახშობსო, ამას არავფიქროს არ იტყუა იმ წერილების შემდეგ რაზეც ზემოთ ვისაუბრე. მაშ ვინ მიაწოდა ასეთ ინფორმაციას? ვის სურდა პრობლემის მაღალი ტრიბუნლიდან „ციცკრის“ მისამართით ხმა მალა, ქვეყნის გასაგონად თქმულიყო საუკუნდური: ვინ თქმევინა ვიტალი ოზეროვის მტკანარი სიტყუე?

და საერთოდ ზოგიერთი ჩვენი რუსი კოლეგა რატომ ცდილობს ასე იოლად, ერთი ხელის წამოკვირით შეაფასოს ესა თუ ის ქართული მოვლენა?

საქიროებს თუ არა შენიშვნების ასეთი პრაქტიკა, ასეთი ტრადიცია, ასეთი სტრუქტურა საბოლოოდ დაგმობას და უკუგდებას?

სამართლიან, საფუძვლიან შენიშვნებს კი მოვისმენთ უკვლახგან.

არც ის უნდა გაიკვიროს ვინმემ, გაკეთებულის დანახვაც გვიწოდდეს. კარგი ლექსი იქნება

თუ მოთხრობა, რომანი თუ პიესა, პუბლიცისტური თუ კრიტიკული წერილი. რაც ასე იზიდავს მკითხველთა ფართო აუდიტორიას. უნდა იქნას დანახული. რადგან გამხმრებება, წახალისებაც ქირდება რედაქციის კოლექტივის. გარდა ამისა, ამ პრინციპით სამართლიანობის რელსებზე შევადგებთ ჩვენს დამოკიდებულებას და უფრო გამართული ნაიჩიოთ ვივლთ წინ შედგებიან იქნება შრომაც, ბრძოლაც და ცდაც.

„ციცკარს“ თავისი არსებობის მანძილზე ბევრჯერ მოუსმენია დაუმსახურებელი კრიტიკა, ამდენად არც არაფერია გასაკვირი, მაგრამ როდემდე უნდა გაგრძელდეს მავნე ტრადიცია წარსულისა, რომელსაც ჩვენ სამართლიანად უარყოფთ დღეს? მე მხოლოდ ორიოდ ტიპური მაგალითი დავახსენებ საეჭვო მონებით ნაკარნახევი კრიტიკისა, ვფიქრობ, ეს ორიოდ ტიპური მაგალითი საქმარისია საილუსტრაციოდ. ჩასაფრებული კრიტიკის შემთხვევები მრავლობს. ცხადია ყველა მათგანს ვერ გამოვუდგებთ, მაგრამ არსებობს და მნიშვნელოვანს დროული განჩხრეკა ესაჭიროება, რათა მკითხველი საზოგადოება სიმართლეში იმთავითვე გაერკვეს.

„ციცკრის“ სატიკვარი იმიტომ ვახსენე, რომ მასაც შეუტრა სუნთქვა ლიტერატურული ატმოსფეროს გაქუჭყუანებულმა პაერმა.

ქართული მწერლობის საზრუნავი არ დაღუულა. დრო ახალ-ახალ პრობლემებს სვამს. ახალ-ახალ განსაცდელს გვიწადადებს. პრობლემები ღრმად ეროვნულია და, რისი გადაჭრაც თანამედროვე ქართულ მწერლობას ევალება, მას სხვა ვერ გაგვიკეთებს. თუ ლიტერატურული ატმოსფერო არ მოვაწესრიგებთ, ტერავითარ სერიოზულ საქმეს ჩვენ ვერ შევებმებით. გავისხენოთ, აქა-იქ როგორი მწარე ტკივილით წამოვიძახებთ ხოლმე ჩვენს ამათიმ ეროვნულ საწუხარზე, საკმარისია ეს ხმები შეერთო და ნათლად დაინახავ, რამდენი რამ უყოფლია ჩვენს მიერ მოსავლელი. საკითხებს კი, სხვადასხვა დროს დასმულ საკითხებს, თავს ადვილად მოუყრი კაცი, მაგრამ ჩვენს დაფანტულ ძალებს რა გააერთიანებს, რა შეკრებს ერთად, რომ საქვეურო ღონედ იქცეს, იმ ღონედ, რაც ქართველი კაცის ცხოვრებაში შემოჭრილ ბოროტ ძალებს გაუმკლავდება? და მაინც იოტისოდენა უფლება არ დაგვრჩა, არ ვიპოვოთ „საერთო მხარი“.

გ უ ლ ი

უკვე მეოთხე წელი დაიწყო...

შენი წასვლით გაჩენილი სიცარიელე კი არა და არ ივსება. ან კი როგორ უნდა შეივსოს, ვინ უნდა შეავსოს...

საოცარი სიარული იცოდი, თითქოს მუდამ სადღაც მიგეჩქარებოდა, შენი საყვარელი „ციხკრის“ კედლებს დღესაც შერჩენილი აქვს შენი ნაბიჯების ექო, შენი გულის ამოვარდნამდე გახშირებული სუნთქვა...

ჩემს და ჩემს მომდევნო თაობებს შენი ბაღალი გზის გამკვლევი და მეგობარი იშვიათად ჰყოლია. რაღაც რთულ, ძვირფას ლითონთა მძებნელ დოზიმეტრს გავდი. ოღონდ შენს შკალაზე ახლად აღმოჩენილი მწერლის თუ პოეტის ნიჭი უნდა აციმციმებულიყო და, თუ ვინმეს აღმოაჩენდი, საოცრად გიხაროდა, უაღრესად გეამაყებოდა და ახლად მოვლენილ შენს უმცროს თანამოკალმეს გვერდით მწედ და მშველელად, პატრონად დაგვიდგებოდი, სანამ ჩვენს გზას და სახილველს არ მოვნახავდით. მერე კი ტოლივით გვექცეოდი, ერთგვარი კაცური რილით, საოცარი მსმენელი იყავ, ნაღდი ჭირისუფალი და ფაციცი ყურადღებით, თუ რამე მოგეწონებოდა, აღტაცებას ვერ მალავდი, უფრო სწორად, არც ცდილობდი დამალვას.

ხანდახან უმადურებიც გხვდებოდით, ხანდახან იმედსაც გიცრუებდით, თუმცა არავისთვის საყვედური არ გითქვამს: ყველას მოგვიტყვებდი, ყველას შეგვინდობდი. მიმტყვებელობა, დათმენა იყო შენი ცხოვრების მთავარი ძარღვი და ნერვი.

არადა, ცხოვრებამ სად არ გათრია, რა დოლაბმა, რა შავეთმა არ გადაგაარა. მერე რა, ვერც ვერაფერი დაგაკლო და ვერც ვერაფრით გაგტეხა, ბუნებით ძალზე ფაქიზი და ესთეტი ვერავითარმა მწიკვლმა და ჭუჭყმა ვერ შეგბილწა. პირიქით, იმ შავეთსა და მწიკვლშიც ფაქიზსა და ნათელს ეძებდი. ეძებდი და პოულობდი კიდევ. ხანდახან, როცა ბაგე გაგეხსნებოდა და ავადმოსაგონარ წარსულს გაიხსენებდი, ისეთ ნათელ სხივს ამოძებნიდი იმ წკვარამიდან, მსმენელს უნებურად შურსაც კი აღუძრავდი; რატომ ამის მხილველი და მომსწრე მეც არ ვიყავი.

საოცარი თბრობა იცოდი — გონიერი, ლაღი, სახიერი.

იშვიათი, არტისტულად ნაძერწი ფრაზა გქონდა, უბრალო ლიტერატურული ფაქტის სამწერლო დღესასწაულად ქცევა შეგეძლო. ცხოვრებაში ხელგაშლილი, მწერლობაში, სიტყვაში, ფრაზაში უაღრესად ძუნწი და მომჭირნე იყავი; ამიტომაც იყო, შენს სიტყვას. შენს ფრაზას ძვირფასი ლითონის საამო წკარუნი და ელვარება ჰქონდა ყოველთვის!

ჩინჩხვარის სიფიცხე გქონდა: წამსვე ააღებოდი, წამსვე აინთებოდი და წამსვე ჩანებოდი. შენი დიდი და მოყვასი გული ივიწყებდა წყენას, ივიწყებდა ტკივილს, ხანდახან შეურაცხყოფასაც კი... გაიბუტებოდი. სულ რამდენიმე წამით, წუთით თუ საათით, მეტით არასოდეს... მიუტევებდი მერე, დაუთმობდი... ძლიერი იყავი, სულიერად ძლიერი და შეგეძლო წვრილმან წყენაზე მალლა დადგომა.

იშვიათად მინახავს შენნაირი მიმტევებელი, დამთმობი და მომფერებელი გული...

შენ იყავი ყველაზე დიდი მფლანგველი, ვისაც კი მე ცხოვრებაში შევხვედრივარ. შენ ყველაზე დიდი სალარო და საუნჯე უცნაური პოეტური დარღვიანობითა და რაღაცნაირი ბავშვური მიამიტობით გაფლანგე და დახარჯე.

შენი ყველაზე დიდი სალარო და საუნჯე კი გული იყო: თბილი და წრფელი, მოყვარული და კეთილი, ულალატო და მიმტევებელი გული, ჩემო ბატონო ოტია.

ხანდახან ვფიქრობ, თუ შეიძლებოდა შენი სხვანაირი სიკვდილი: სიბერით დაუძღურება, ავარია ან რაღაც ამგვარი... აბსურდული...

სამწუხაროდ, პასუხს მაშინვე ვპოულობ — არავითარ შემთხვევაში, ვერაფრით ვერ წარმომიდგენია ბებერი, დაუძღურებული ოტია პაქკორია.

შენ გული უნდა გაგსკდომოდა.

ვაგლახ, რომ ასეც მოხდა!

სიცარიელეს კი რაღა შეავსებ...

ავთანდილ ჩხიკვიშვილი

სულსან უორდანია

„პრაბოვისაძვის“

ვინმე რომ გითხოს, რა წარმოადგენს იორამ ქემერტელიძის მხატვრული სამყაროს მთავარ დევიზს, რა რწმენა, რა მსოფლგანცდა, რა განწყობილება ჩაღვრილი მისი პოეზიის მრავალფეროვან ქარგაში, დაუყოვნებლივ ვუპასუხებ: ადამის მოდგმის უსაზღვრო სიყვარული, კაცობრიობის რიგითი წევრის მიმართ უანგარო ერთგულება, ადამიანის პატივისცემა, სიყვარული მისი მრავალრიცხოვანი ღირსებების განურჩევლად, მოკლედ, ადამიანის სიყვარული მხოლოდ იმიტომ, რომ იგი ადამიანია:

- გიყვარს ის კაცი?
- მიყვარს და, რა ვქნა!
- რატომ?
- უბრალოდ, კარგი კაცია!
- მაშასადამე, შენ თვალში ამ კაცს ნამცეცი ნაკლიც არ გააჩნია!
- მე ნაკლს, თუ მიყვარს, არც ვეძებ კაცში...
- ნამდვილად?
- ისე მე გავიხარო!
- და თუ არ გიყვარს?
- მაშინ...
- ჰო, მაშინ?
- ვეძებ ღირსებებს, რომ შევიყვარო.

შორს წაგვიყვანს იმის ჩამოთვლა, თუ როგორ შეიძლება ამ ორსტროფიანი ლექსის განხილვა, მაგრამ ერთ რამეში, ალბათ, მაინც ბევრი დამეთანხმება: უპრეტენდენტოდ სადა, უპრეტენზიო ენობრივი საშუალებებით ნაპოვნია აქ საქმის შიგთავსი, დაჭერილია მთავარი, არსებითი მომენტი კაცთმოყვარეობის უსასრულო თემაში, ლოგიკური სრულყოფილებით თუ არა პოეტური ინდივიდუალიზაციით მაინცაა მძაფრად გამოკვეთილი ის, რაც აქამდე ჩვეულები-სამებრ ჩვენს ბუნებაში გაფანტული, დაქაჩსული, ბუნდოვანი იყო, რაც შეუმჩნევლად, ქვეცნობიერად გვადიდებდა, რაც ზოგადად გვწამდა. იორამ ქემერტელიძის ბევრი ლექსი, ბევრი სტროფი, პწკარი, თუ ცალკეული მომენტი, განსაკუთრებული, წამიერი ხილვა ადამიანისა მის

მხატვრულ სამყაროში უცნაურად გვიარტლებს სინდისის წულუღებს, გვიფორიაქებს სულს, კვებავს გონებას, მოქმედებაში მოჰყავს ჩვენი მთვლემარე ინტელექტუალური პოტენცია. იგი თითქოს ანაზღად, გარჯის გარეშე, მოუმზადებლად პოულობს სიკეთის ძირებს პრიინციპულად არა — დრამატულ, არა — კონფლიქტურ, არა — პერსონალურ ვითარებაში.

არც მზის სხივების თვალისმომჭრელი ბრჭყვიალი, არც უწმინდესი ცის ლაფვარდი, არც მწვანე, ყვავილებით მოქარგული ველი, არც პირველქმნილი ტყის წიაღი, არც თვალუწვდენელი ყინულითის მელოდითური ქარბუქი თუ ვერცხლისფერი მტვერი არაა ის გარემო, სადაც ვიხილავთ ჩვენ იორამ ქემერტელიძის სიყვარულის ობიექტს: რიგით ადამიანს. სიკეთისა და ჭეშანი-ჭმის ქეშმარიტი მოსაგრე თითქოსდა ერიდება საგნის ზედაპირის, გარეგნული ეფექტის ზედმიწევნით გამოსახვას და მთელი ყურადღება „კანის“, ოქრონაქსოვი საბურველის მიღმა მყოფ სულიერ რეალობაზე გადააქვს. ასე იბადება ადამიანური თანაგრძნობისა და მიმნდობელობის იშვიათი განცდა —

- სძინავს ყველაფერს...
- და გგონია თუ გეჩვენება,
- შენ გაბარია ეს სიმშვიდე და მოსვენება
- და დაძაბულად,
- გულშაგივით ჭვინობო, იცი რომ მიწამ და ზეცამ
- ასე მშვიდად უნდა იძინოს
- სიო თუ ატყდა,
- ან თუ მოწყდა ხიდან აყირო —
- უნდა წამოდგი, თავი უნდა წამოაღირო;
- მაგრამ უეცრად:
- ღამის ბინდში ომახიანად
- ლილინ-ლილინით გზაზე მგზავრმა თუ
- ჩაიარა, —
- გაგებარდება
- და იქცევი უტებ ხალისად: —
- თითქოს დროებით, ვინმე გცვლიდეს
- გულშავს ღამისას.

„თურმე“ — ასე უწოდა პოეტმა თავის ახალ წიგნს. ერთ დიდ თაგულში რუდუნებით შერჩეულ გამოცდილებათა საგანძურსა და თანდაყოლილი ნიჭისა თუ შექმნილი სიბრძნის ნაყოფს. უჩვეულოდ ვრცელია ამ წიგნის ლირიკული გმირის შორიზონტი, რადგან იგი მოიცავს როგორც სადა, უბრალო, ერთი შეხედვით, უმნიშვნელო უოფავსოვრებით სურათებს, ასევე დიად, მასშტაბურ ისტორიულ ძვრებსა და კატაკლიზმებს; როგორც ზოგადსაკაცობრიო, მარადიულ პრობლემებს, ასევე ეროვნულ პატრიოტულ თემებს, მოტივებს, მისწრაფებებს...

ქიციც ვიცი და ქიცმაცურიცო, გვეუბნება პოეტი „საუბარში“ შევილთან“ და მართალიც არის. მის გაშქრიახ, მახვილ გონებას არც ის რჩება შეუმჩნეველი, რაც უსასრულოდ ამაღლებს ადამიანს, არც ის, რაც უსასრულოდ ამცირებს მას, რაც ოდითგანვე მიუღებელი და დასაგმობია. იორამ ქემერტელიძის მთელი შინაგანი ენერგია, მთელი შემოქმედებითი ალღო და ნიჭი ძირითადად ნაკლსა და ზადს კი არ ებრძვის, ბოროტებას, ღვარძლსა და შურს კი არ თრგუნავს ადამიანში, მაცოცხლებელი, ცხოველმყოფელი სიყვარულითა და სიკეთით ავსებს ადამიანის სულსა და გონებას —

ტყუილუბრალოდ
გაიბუტა
წელან
ტირადი...
(ერთს რომ კარგს ეტყვი,
სხვა ამ ნათქვამს გითვლის სიავედ), —
გულის საკინძე გავისხენი
და გავშლიფდო,
და აკაცის ვეფერე და
ველოლიავე...

რად გაახელა სხვა
უბრალო, ტკილიმა სიტყვებმა, —
ჩემს აკაცის ჩაეხვიე და ჩაეკარა...
არც შე არ ვიცი,
და არც
არვის
არ ეკითხება,
რად მირჩენია ტირიფის თმებს
მისი ეკალო.

იქნება სიკეთე? არ იქნება ბოროტება. სიძულვილის, ღვარძლის, უსულგულობის მოსპობა ვაკუუმს წარმოქმნის, ვაკუუმი კი ბერწია: სიყვარულით უნდა შეავსო იგი.

პოეტის კრიტიკული, სატირული მიახლოება ადამიანთან, საზოგადოებასთან, ბუნებასთან, ბედისწერასთან არ ამახინჯებს სინამდვილეს, ცილს არ სწამებს ჭეშმარიტებას. პოეტი გვიჩვენებს რეალობას ისე, როგორც მას თვითონ განიცდის, თვითონ იმასსოვრებს, თვითონ ითვისებს უღმობელი, გარდაუვალი სიმკაცრითა

და პრინციპულობით. იქნებ ესაა იმის მიზეზი, რომ იშვიათად სცდება მისი სიტყვა ზღვარებს: „სამიწის და თუმცა ლექსებში“ „ეტი ვიგნი“, „წუთისოფელი“, „ინერცია“, „ძველი ისტორია ანუ რა გვიკრს ძველიდან“, „ზოგიერთი წიგნისა და მისი რეცენზიის წაკითხვისას“, „არაინ ქვეყანაზე ადამიანები“, „დიდლებქია“, „თუკი რამე მისარია“, „ლექსი ზუსტი მისამართით და ირიბი ეპიგრაფით“ სათნოება იტანება, ბიწერება, სიკეთე, ნიჭი, სულგაფელობა იჩაგრება, ბიწერება, ბოროტება კი დღესასწაულს იხდის, ზემოხს, ჩვენ არა გვშურს გამარჯვებულისა და მთელი სულითა და გულით დამარცხებულის მხარეზე ვდგებით.

დილია პოეტის სიყვარული მთებისა და ნაკადულების, დილისა და სუფთა, წმინდა, გამჭვირვალე ჰაერის, სიჩუმის, მყუდროების, მიწის სუნისა და ცაცხვების მიმართ. ეს, მეტნაკლებად თითქმის ყველგან იგრძნობა. აი, იორამ ქემერტელიძის მიერ შეგრძნობილი ბუნების სიღრმე —

სხედან — ათ-ათი!
ზოგან — ოც-ოცი? —
გამოქცევი ამ თაკარა მზეს, —
ვინც სად მოასწრო,
ხორხოც — ხორხოცით
ჯგროდ ჩამომსხდარან
მთები არაგვზე.
შეხორცებიან ფუტე-ლიბოებს,
თვალსაწიერის სიგრძე სიგანეს...
დაკარწყახებულ წვიგებს ილბობენ,
ბარში დასიცხულ ფეხებს იბანენ.

მთებო — კაცებო დარბაისლებო,
ვითომ რა მოხდა, —
დიდი ამბავი! —
ნება მომეცით,
თმა დავისველო
თქვენი მაგ წმინდა ფეხის ნაბანით.

განა არა გრძნობთ თქვენ, რომ არ შეიძლება ამ პეიზაჟის მხოლოდ ესთეტიკური ჰვრეტა? შეუძლებელია არ მოინდომო გონებით, გულით — ჩაწვდე, გაიგო, გაუმო მისი თვალუწყდენელი სიღრმე?! სულს უხარია, რომ ეს ბუნება არა დგას განმარტებით, რომ იგი აურაცხელი ზმანების, ხილვის, ასოციაციის, განცდის, სიკეთისა და ერთგულების სამშობლოა. მდინარის წყალი უსასრულობაში მიედინება, ლოკავს, ეფერება კლდეს, ლოდებს, ქვებს, კენჭებს, სილას, მიედინება ზემითა და სიხარულით. მოაქვს მას ჩვენთან წარსული, ისტორია, მითი, ლეგენდა.

„ნება მომეცით, თმა დავისველო თქვენი მაგ წმინდა ფეხის ნაბანით!“ კარგია... გვიწოდებდა ადამიანისა და ბუნების ამ უპრეცედენტო ურთიერთგაგებაში პატრიოტულის ზოგადსაკაცო-

ცობროსიდან გამოყოფა. პოეტს მშობლიური პე-
ნიანი ხიბლავს, მაგრამ ეს ხიბლი ზოგადასკა-
ცობროსი სივრცეში გადის, მარადიულ ფასეულო-
ბათა სამყაროში, ყოველგვარ დროსა და სივ-
რცეს მოწყვეტილსა და მოშორებულში. იორამ
ქემერტელიძის ჯონების თვალი ხშირად ჩერდე-
ბა უსასრულობის, მარადისობის, დროის დინე-
ბის პრობლემებზე. ზოგჯერ გეჩვენება, რადაც
აღდგომის ცდომობს იგი მარადისობის, დროის
დინების სივრცეში უკუგარდაქმნას. მშვენიერი
რამა დროს პოეტური აღქმა: გულს უღმობს
იგი აღმინანს: „...ვითარცა წელი სიბერისფერი,
გემატებიან თანდათან წრენი... და ყველაფერი
თავის ჭრით მიდის, ო, შენში ამ წრეს ვერარა
წაშლის, იგი მატულობს, იზრდება იგი, თითქო-
სდა, კენჭი ჩააგდეს ტბაში...“ ამბობს იორამ ქე-
მერტელიძე ლექსში „დაცხვი“. დაჭერილია ერ-
თი წამი მატერიის განვითარების უსასრულო
პროცესში, ერთი წერტილი დროსა და სივრცე-
ში, სამყაროს უსასრულო მრავალფეროვნე-
ბაში:

წლები წავიდნენ...
ვერ დაგესენი,
შენ დიდიცა ხარ და სახიერიც,
შენ ირწოდი, მაგრამ ფესვებით
გეჭირა ჩემი მიწა ფხვიერი.
შენი ფესვების მლაშე სინესტე
დამშლის და ასე შენში გადმოვალ:
და, ერთი სიტყვით,
მე გავიმეტებ
სხეულს, ვით ძვირფას გამოსათხოვარს.

გემატოს წელი,
ვით წრეთა რიგი,
ო, შენში ამ წრეს
ნურარა წაშლის,
იგი მატულობს,
იზრდება იგი,
თითქოსდა, კენჭი
ჩააგდეს ტბაში.

ზუსტად ვერ ვიტყვი მერამდენად გადავივითხე
იორამ ქემერტელიძის პოეზია. მოგონებებს მი-
ვეცი თავი, მისი პოეტური ხილვებით მოგვრალ
მოგონებებს, მივეხვედრე საქართველოს ტყისა და
მთების, ველებისა და მდინარეების თავისუფალ
ასოციაციებს, რადაც უცნაური სიბოხსა თუ
ნოსტალგიის მსგავს იმ მსუბუქე ქროლას, მხო-
ლოდ პეშმარტი ხელოვნება რომ აღძრავს ხო-
ლმე აღმინანში. ერთმა ლექსმა დარიალის ხეობა
გამახსენა, განსაკუთრებით ის ადგილი, სადაც
ტყვისსფერ თერგს ჩემთვის უცნობი, უსახელო,
მაგრამ ღვთაებრივად წმინდა, ცივი, ბრჭყვინლა
შენაკადი თბევს, სძიძვისა, ამაღლევებელსა და
თავად აღმღვებულს, კიდევ უფრო აღმღვებს...
ვიცი, მტკვით რომ ყველაფერი ეს სავსებით
რეალურია, ლოგიკურია, იქნებ მშვენიერიც,
მაგრამ მთელ კატეგორიას მოიცავს, ტიპური-

სენაა გამიწული, არა ერთსა და ორ პოეტს
ეხება, ახასიათებს, გვაგონებს, ასე ვთქვათ, ან-
ბოლოო ჯამში, მაინც აბსტრაქცია, იორამ ქე-
მერტელიძის პოეზიას, მის სულიერ სამყაროს,
მის პიროვნებას, მის განსაკუთრებულ, თავისე-
ბურ, განუმეორებელ ბედ-იღბალს კი ასეთი
უხეში ფაციტით ძნელად თუ დავიჭერ. არ შე-
მიძლია არ დაგეთანხმოთ ერთი პირობით: ფა-
ცერი უხეში იმიტომ, რომ მთლიანობაში უნდა
დაიჭიროს პოეტის ნაწარვეი, მაგრამ თუკი მას
ერთ კონკრეტულ თემასა თუ განცდაზე, იდეასა
და განწყობილებაზე, პოემასა და ლექსზე მივ-
მართავთ, სტრუქტურულად შეიცვლის თავისე-
ბას და უმალ გადაიქცევა გაცილებით უფრო
დახვეწილ, ნატყფ, წმინდანაქოს ბადელ. ერთ-
მა ლექსმა თერგი და მისი ანკარა შენაკადი გა-
მახსენაო, ვთქვი. აი, ამ ლექსის პირველი
სტროფა:

მტკვარო,
რა უყავ ჩემი არაგვი,
სასე —
მერცხლებით და ვარსკვლავებით!
— მე
უსუსური და ჩაჩანაყი
შმაგი არაგვის თავს გეღავები.

აქ ჩაქსოვილი აზრის მნიშვნელობა ლექსის ძი-
რითადი მხატვრული იდეისათვის რომ თავიდა-
ნეე ნათელი იყოს, უნდა აღვნიშნო, რომ პირ-
ველი სტროფის პირველი პქარი ბოლო სტრო-
ფშიაც მეორდება და ერთგვარად კრავს, ასრუ-
ლებს, აკონკრეტებს ლირიკული გმირის პრე-
ტენზიასა თუ მოთხოვნას პერსონიფიკირებულ
მტკვარის მიმართ —

მტკვარო, რა უყავ ჩემი არაგვი,
თეთრ დორბლს რომ ანთხევ ყვითელ
სილაზე...
შენი მსხვერპლია,
შენი ზვარაკი
და პასუხს აგებ შენ ჩემს წინაშე.

ლექსის დანარჩენი ოთხი სტროფიდან სამი არა-
გვის დახასიათებას ემსახურება, არაგვის საქმე-
ნამოღვაწარზე მოგვითხრობს და მხოლოდ ერ-
თი, მეხუთე სტროფი წარმოადგენს მტკვარის
პოეტური დეტალებით, არტისტული ნიშან-თვისე-
ბებით დახასიათების ცდას. პირქუში, ზვიან-
დი, თავისუფალი, მარადიული კავკასიონის
მთებიდან აღმართული არაგვის ეს პოეტური ინ-
ტერპრეტაცია აოცებს სისწრაფით უსწრაფეს
აზრს! —

ქერბო,
საფიხნო,
ციხე-გოდოლი
ჩამოგიზიდა ღველაღ-ღველით,
სულ ფოთოლ-ფოთოლ,
სულ ტოტ-ტოტობით
გამოვატანე ტყენი-მანდარი.

ბუზღუნ-ბუზღუნით,
 ყბედობ-ყბედობით,
 დგაფუნ-დგაფუნით,
 თქარუნ-თქარუნით, —
 სულ კურცხალ-კურცხალ,
 სულ წვეთ-წვეთობით
 გიგროვა სევდა და სიხარული.
 ღეჰა ლოდები,
 ლოკა ხარვიით
 და მშობლიური ფუფი-ლიბოდან
 ჩამოზიდული გრილი მარილით
 გამომტანარებულ ხახას გიღობდა...

არაგვისა და მტკვარის დაუსრულებელი ჭიდილის ავტორისეული ხილვა, ერთი შეხედვით, ბუნების სრულყოფილი ფორმებისაყენ ღტოლვის იდეას ეხმარება, ბუნების სრულყოფილებისკენ ღტოლვის იშვიათ ინდივიდუალიზაციას წარმოადგენს, თუმცა ერთდროულად თითქოს არც ბუნების სიწმინდისა და ხელშეუხებლობის, გამაჰანსაღებელი და გამაყეთილშობილებელი იდეის აპოლოგიასა და ურბანიზაციისადმი გარკვეულ სიცივისა თუ უნდობლობას გამორიცხავს, ვინაიდან მტკვარი, საბოლოო ჯამში, მინც თბილისის კონტექსტში იაზრება, დიდა ქალაქის ნარჩენებით შერყენილი თუ შეურაცხყოფილი. „თეთრი ღორბილისა და ყვეთელი სილის“ გარდა ასეთი ასოციაციებისკენ შემდეგი პუკარებიც გვიბიძგებენ:

გადაგებვია მცხეთის კარებთან,
 ბერი არმაზის ციხე-ტინებთან, —
 ამღვრეულ სხეულს გაიანკარებდა,
 გავარავრებულ გულს გიგრილებდა...
 ... შემოვიოკავს ორივე ნაპირი,
 ბორგავს სტომაქი — მღვრიე მორევი;
 ვეებერთელა გველეშაპივით
 ტანს ვერ იკავებ და იზმორები...

ჭეშმარიტი პოეზია ძირითადად შრავალასოციაციურია, გაუგებარი და ბუნდოვანი კი არა, შრავალასოციაციური, ე. ო. ერთდროულად რამდენიმე აზრის გამოშვასტენი. თუმცა ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ ჩვენ კატეგორიულად გამოვრიცხავთ ყოველგვარ ბუნდოვანებას დიდი პოეზიის სფეროდან. მსოფლიო პოეზია საქმას რაოდენობით გვთავაზობს ბუნდოვან, სემანტიკურად შეუღწეველ ლექსებს, სტროფებსა თუ ცალკეულ პუკარებს, რომელთაც თავისთავადი, მაღალი მხატვრული, მუსიკალური თუ ესთეტიკური ღირსებები გაჩნიათ. მაგრამ აჰ, ამ ლექსის შემთხვევაში, პოეტმა რომ „არაგვისათვის“ დაარბოს, საქმე აშკარად გამჭვირვალე, მრავალასოციაციურ ხელოვნებასთან გვაქვს და ამიტომაც თავს ნებას ვძლევდ ლექსის მხატვრული იდეის ისეთი ინტერპრეტაციაც შემოგთავაზოთ,

პოეტის შემოქმედების გლობალური კონტექსტიდან რომ არის გააზრებული.

თუკი სათანადოდ ჩავვედებით დედაქალაქის იმ უცნაურად სათუთ, თბილსა და უშუალო ჩანახატებს, იორამ ქემერტელიძის პოეტურ სამყაროში, რომ ვხვდებით, თუკი მივიღებთ მხედველობაში შემოქმედის არტიტულ მიახლოებას თბილისთან და თბილისელებთან, უფლებბა არ გვექნება არ შევიწწოთ, თუ რამოდენი სიყვარულია მის კატეგორიულ ტონში, პროფესიული მოვალეობა ნებას არ მოგვცემს უგულბებლვეყოთ ირონია, იუმორი ნტკვრისადმი მიმართულ სიმპაცირეში. „იივანი მიყვარს, დგომა მიყვარს აივანზე, თრიალეთის ჭიდა მთები ლურჯად აივანძენეს“, ანბობს პოეტი ლექსში „აივანი ვერის ხეობასთან“. განსაკუთრებულ ტიკვილით შემოლის მის გულში თბილისის გარეყრავი:

ყველაზე ადრე იღვიძებენ ჩიტები
 დილით...

გათენება,
 აივანზე ვდგავარ და ვუცქერ —
 შეიძღვრა ბინდი
 რუხმა ფერმა გადაჰკრა თბილისს,
 და რუხი ფერიც აიჭრა უცებ...

ლექსში „აივანი ადამიას გახსენება ღამის ორ საათზე, ხილვე“ მტკვარი ლურჯად ლივლივებს. საზარელია პოეტისათვის იმ აპოკალიპსური უბედურების წარმოდგენა, ღმერთი რომ გაწყრეს „და ჩავარდეს ხიდი მდინარეში“... ვამთენიისს კი, აივანიდან დანახული გაჭარბული მეწოვე რადაც ღვთაებრივი სინარულით ავუნებს მის სულს. როგორც დაჭირილი იცლება სისწილსგან, ისე დაცილებოდა იორამ ქემერტელიძის პოეზია აზრისა და გრძნობებისგან, ახე მტკივნეულად რომ არ უყვარდეს მას თბილისი და თბილისელები.

იორამ ქემერტელიძის სრულიად საქართველო უყვარს, უყვარს ადამიანი, კაცობრიობა; ბუნება, პროგრესი, ამიტომაც გვეჭრა ჩვენ, რომ, საბოლოო ჯამში, „არაგვისათვის“ უძლები შეილის ცივილიზაციისგან განდგომასა და ბუნებასთან დაბრუნებას კი არ ქალაგებს, შეფარული იუმორითა და ირონიით გაძლიერებული, სიმბოლო, მოწოდება, ნისწრაფებაა მარშონისაკენ: დაბადებას სიკვდილი უბირისბირდება, დაისს აიხი, რაციონალურს ირაციონალური, იდილიაბ, ბუნებას დიდი ქალაქის მშფოთვარე, სმართიანი სიოცხლდე და მძლავრი გულისცემა; დაე, იბობჰქროს ვნებაში, კაცობოყვარებაში და დვარძლმა, უნდობლობაში და ერთგულებამ, შიშმა და იმედმა, — სამყარო მინც ვადარჩება, ვინაიდან ჩვენში, ადამიანებში, ადამიანთა აზრებას და ნამოქმედარში სიკეთე მინც გაცილებით მეტია ვიდრე ბოროტება.

გიორგი ახვლედიანი — ლიტერატორი

I

გამოსათხოვარ სიტყვა-წერილში — „ქართული ლინგვისტიკის საიამაე — გიორგი ახვლედიანი“ 1978 წლის 9 ივლისს ჩვენ მოკრძალებულად აღვნიშნეთ: „გრაზმადიკული მოვლენების ღრმად მცოდნე და დაუღალავი მკვლევარი, გიორგი ახვლედიანი ლიტერატურის ისტორიისა და თეორიის საკითხებსაც ორიგინალურად იკვლევდა. გამოჩენილ ქართველ მწერალთა გარდა, ის ენებოდა ბოკაჩოსს, თავორის, ევროპული და რუსული ლიტერატურის პრობლემებს. შეადგინა „რუსული ლიტერატურის“ სახელმძღვანელო და „რუსული ენის გრაზმადიკა“ ქართული სკოლებისათვის, რომლებიც წლების მანძილზე იბეჭდებოდა“ *.

სულ ეს იყო, რაც მაშინ მოვახერხებ გვეთქვა ჩვენი საყვარელი მასწავლებლის ლიტერატურული ინტერესების შესახებ. მოველოდით, რომ შემოთქმულ სიტყვებს მოჰყვებოდა ვიორგი ახვლედიანის მოწვევთა რაიმე ფორმით გამოხმაურება. მაგრამ, სამწუხაროდ, ასე არ მოხდა, სავსებით გასაგები მიზეზის გამო. ცხადია, ის არ იყო ლიტერატურის მკვლევარი ჩვეულებრივი გაგებით. სპეციალურად არ უმუშავებია მისი არც ისტორიის, არც თეორიის დარგში. მაგრამ შეუძლებელია მას, როგორც დიდ ენათმეცნიერს, თავისი ცხოველი ინტერესები არ ჰქონდა ლიტერატურის მიმართ, რომელიც ლინგვისტიკისაგან ოდითვე განუყრელია. მხედველობაში ისიც უნდა მივიღოთ, რომ გიორგი ახვლედიანი, მრავალი ენის მცოდნე, ფართო განათლების, ღრმა ერუდიციის მქონე, ენციკლოპედიურობითაც გამოირჩეოდა, ხოლო ასეთი მკვლევარი ვერ შეძლებდა ლიტერატურისადმი გულგრილი დარჩენილიყო. დღემდე ამ საკითხს, როგორც ვთქვით, არავინ მიაქცია სპეციალური ყურადღება, გარდა მისი წმინდა ენათმეცნიერული, ფონეტიკური, ზოგადკულტურული თვალსაზრისით დანახათებისა, რაც აუცილებელია, მაგრამ საკმარისი არ არის. ამას იმიტომ ვამბობთ, რომ საქირთა ყველა მეცნიერი შეფასდეს სრული მონაცემებით, როგორც მოღვაწე და პიროვნება.

თვით გიორგი ახვლედიანი განასახიერებდა იმ მკვლევარს, რომელსაც კარგად ესმოდა შემდეგი ჭეშმარიტება: ჩვენს დროში, როცა თანდათან ძლიერდება მეცნიერებათა დიფერენცია — ინტეგრაციის პროცესი, შეუძლებელია არსებობდეს „მონროს დოქტრინა“, როგორც ეს გამოთქმა მოსწრებულად გამოიყენა ერთმა საბჭოთა მეცნიერმა. გიორგი ახვლედიანი ენებოდა მრავალ დარგს, წერდა სხვადასხვა პრობლემაზე, ჰქონდა კონკრეტულთან ერთად ზოგადი ინტერესები. მისთვის ანბანურ ჭეშმარიტებას წარმოადგენდა მეცნიერებათა ურთიერთშეკრა ჭეშმარიტების დასადგენად. მაგრამ ისიც კარგად იცოდა, რომ ყოველი მეცნიერი, ენციკლოპედიურობის მიუხედავად, ერთ-ერთ დარგში ყველაზე ძლიერი უნდა იყოს. თუ ასე არ არის, მეცნიერებათა არავითარ ურთიერთშეკრაზე მის შემოქმედებაში ლაპარაკიც არ შეიძლება. გიორგი ახვლედიანი კი იმდენად დიდი ფიგურაა ჩვენს ეროვნულ მეცნიერებაში, რომ არცერთი მისი ნაშრომი გვერდავლილი არ უნდა დარჩეს, თითოეულ შესაფერი კვალიფიკაცია უნდა მიეცეს. ამ სფეროშია მოთავსებული საკუთრივ ლიტერატურული ხასიათის ნარკვევები, რომლებიც ჭერჭეროვით არც შეკრებილია და არც სისტემაშია მოყვანილი. ჩვენი მიზანია არა ამ საკმაოდ შრომატევადი საქმის გაკეთება, არამედ ზოგიერთი სავარაუდო მოსაზრების წარმოდგენა და ერთგვარი პრომედევტიკული მისიის შესრულება.

ვერ დავმაღავთ, ჩვენთვის არაერთი პრობლემა ძნელად გადასაწყვეტი შეიქნა, როცა ამ თემზე უშუალოდ შევუდექით. ლაპარაკია არა თეორიის შესახებ, არამედ საქმის წმინდა პრაქტიკულ მხარეზე, საკითხი უშუალოდ ენება ლიტერატურული შრომების ძიებასა და პოვნას. მაგალითად, გიორგი ახვლედიანის ზოგიერთი ლიტერატურული ნარკვევი ჩვენთვის ჭრ კიდევ ხელმოუწყვლად იყო, ვინაიდან ისინი გამოქვეყნებულია უცხოეთში, ქართულ ან რუსული ტექსტი კი არსად ჩანს, ამ მდგომარეობაშია, კერძოდ, 1947 წელს ინგლისურ-ინდურ ჟურნალში დაბეჭდილი ესე — „ისტორიული და ლიტერატურული ცნობები, თუ რომელი იცნობდა საქართველო ინდოეთს“. ნაშრომი ერთი ფორმის მოცულობისა, და სხვა

* გიორგი ჯიბლაძე, კრიტიკული ეტიუდები. თბ., 1981 წ., ტ. VI, გვ. 440.

ყველაფერს თავი რომ დავანებოთ, წმინდა ისტორიული ხანიათის მახალბეობა უძველესად ძალიან საინტერესო იქნება. გიორგი ახვლედიანი, რომელიც ჰინდის ენას ფლობდა და თბილისში ჩამოსულ პრემიერ-მინისტრს ჭავჭავაძეს ნერუს თავის მშობლიურ ჰინდის ენაზე მიესალმა, ინდოეთში იყო საბჭოთა დელეგაციასთან ერთად. უთუოდ ამან გამოიწვია როგორც შემოხსენებული წერილი, ისე მეორე ნარკვევი სათაური — „ისტორიული მარშრუტი „საქართველო-ინდოეთი (რაფიელ დანიბეგაშვილის წიგნის მიხედვით „მოგზაურობა ინდოეთში“)“. ეს ნაშრომი მოცულობით ნახევარი თბახია, გამოქვეყნებულია ინდურ პრესაში 1948 წელს, მაგრამ, სამწუხაროდ, არა ჩანს რა ენაზეა დამბეჭდილი ან რომელ ორგანოში. იმედი მაქვს გიორგი ახვლედიანის რომელიმე მოწაფე ამ საკითხებით დაინტერესდება და საშუალებას მოგვცემს უშუალოდ გავცნოთ ჩვენი სახელოვანი მეცნიერის დღემდე უცნობ ამ ორ ისტორიულ-ლიტერატურულ ნაშრომსაც. მას შეეძლება საკვლეფიციო მონოგრაფიაც დაწეროს თემაზე — „გიორგი ახვლედიანი — ლიტერატორი“ ან „გიორგი ახვლედიანის [სალიტერატურო კვლევა-ძიება-ნი“. მასალა, როგორც იტყვიან, საქმარისზე მეთი იქნება.

II

მცირე მოცულობის ჩვენს ნარკვევში არ შეგვიძლია გამოვიყენოთ კვლევა-ძიების ქრონოლოგიური პრინციპი. სისტემატიურობას სხვანაირად დავიცავთ — თვით პრობლემების ანალიზით. მიგვაჩნია, რომ გიორგი ახვლედიანის გამოქვეყნებულ ლიტერატურულ ნაშრომთაგან ცალკე განხილვას იმსახურებს ლექცია-ნარკვევი — „რუსული კლასიკური ლიტერატურის მსოფლიო მნიშვნელობა“, რომელიც 1949 წელს ცალკე ბროშურად გამოიცა და რომელშიც გიორგი ახვლედიანმა აბრატო თადრესად სწორი, მართებული, ფრიალ მნიშვნელოვანი დებულება წამოაყენა. ნაშრომის შესავალშივე მან აღნიშნა, თუ რა ძირითადი მოსაზრებით ხელმძღვანელობდა, როცა ხელს ჰკიდებდა ზემოხსენებულ თემას. მიაჩნდა, რომ „რუსული ლიტერატურა სრულიად განსაკუთრებული წვლილია, რომელიც დიდმა რუსმა ხალხმა შეიტანა უდიდეს კულტურულ საუნჯეთა მსოფლიო საგანძურში. ეს ლიტერატურა საოცრად მოკლე ხანში შეიქმნა რუსი ხალხის გენიის მიერ“*. მისი განვითარების მთავარი ფაქტების

ანალიზით გიორგი ახვლედიანმა ერთხელ დევ ცხადყო, რომ დღესაც რუსული მხატვრობა სანიმუშოა, ამჟამადაც უკავია ეს დიდი ადგილი მსოფლიო კულტურაში „თავისი მაღალი მხატვრულიზობა და იდეულობით“.

ძირითად საკითხთან შედარებით მინიატურულ ნაშრომში გიორგი ახვლედიანმა სცადა ფართო თვლით შეეხებოდა პრობლემისათვის, უმართებულოდ შეიქმნა მშენებულება, რომელიც არაერთ „ჩვენს საამაყო მწერალს“, რუსთაველი იქნება თუ პუშკინი, ლერმონტოვი თუ რომელიმე სხვა, აცხადებდა აღმოსავლეთის ან დასავლეთის ლიტერატურისაგან დაჯალებულად; პარალელურად წამოაყენა მოთხოვნა გაძლიერებულიყო კვლევა-ძიება საწინააღმდეგო მიმართულებით; „მაიზარა დებულება, რომ „ლერმონტოვის შემოქმედების წყარო იყო არა ბაირონი და ბაირონიზმი, არამედ ისინამდვილი, რომელიც ლერმონტოვი ცხოვრობდა“ (გვ. 82). ეს დებულება თითქმის უცვლელად უნდა მიუყენოთ რუსეთის ყველა დიდ მწერალს, ლომონოსოვი დაწვებული და მაიაკოვსკით დამთავრებული. ავტორი სწორად მოიქცა, როცა სპეციალურად განიხილა რუსული ლიტერატურის კონკრეტული ფაქტების ასპექტში რუსული ენა — მდიდარი და ხატოვანი, რომელიც ასე მიმწოდებელია დიდი რუსი მწერლების შემოქმედებაში.

ეს პატარა ნაშრომი, გადაუჭარბებულად შეიძლება ითქვას, მთელ გამოკვლევად ღირს, იმდენია მასში საგულისხმოდ ნათქვამი და ლიტერატურული ასპექტებით სწორად, ღრმად გააზრებული. თითოეულ მწერალს მიცემული აქვს მოკლე, მაგრამ მისი შემოქმედების ზუსტად გამომხატველი შეფასება. ყოველი დებულება დატენილია აზრით, რომელიც ქემართებას შეუცდომლად წარმოგიადგენს და არ არის წიგნის არცერთი გვერდი, სადაც ავტორის ფართო ლიტერატურული დიაპაზონი არ ჩანდეს. ამიტომ როცა ავტორი გვეუბნება — „დარწმუნებით შეიძლება ითქვასო“, ჩვენ უკვე ვგვგვარა, რომ ეს „დარწმუნება“ ყოველმხრივ სანდოა, როგორც იქ, სადაც გიორგი ახვლედიანი ამბობს: „...XIX საუკუნისა და მეტადრე მისი მეორე ნახევრის მანძილზე არც ერთ სხვა ლიტერატურის მსოფლიოში არ მოუხდენია ისეთი ძლიერი გავლენა დანარჩენებზე, როგორც მოახდინა რუსულმა მხატვრულმა ლიტერატურამ“ (გვ. 4). ამას გვეუბნება ავტორი „დარწმუნებით“ და მთელი მისი ნაშრომი წამოყენებული დებულების მშვენიერი ილუსტრაციაა.

სწორედ ამ ილუსტრაციისათვის დასპირდა მას ის ფაქტებიც მოეწველიებინა, თუ რა სისწრაფით და რაოდენობით თარგმნიდნენ ევროპელები დიდ რუს კლასიკებს. მარტო პუშკინისა და ლევ ტოლსტოის მაგალითების დასახელებაა საქმარისი. „პუშკინი მთლიანადა შესული მსოფლიო ლიტერატურის საგანძურში

* გიორგი ახვლედიანი, რუსული კლასიკური ლიტერატურის მსოფლიო მნიშვნელობა, თბ., 1949 წ., გვ. 3. ქვემოთ ყველა გვერდი ამ გამოცემიდან თვით ტექსტში იქნება მიითებული.

— წერს გიორგი ახვლედიანი. — ოქტომბრის რევოლუციამდე პუშკინი ითარგმნა 55 დასავლურსა და აღმოსავლურ ენაზე“. მისი „ეპიგონი ონეგინი“ ითარგმნა გერმანულად ექვსჯერ, ფრანგულად ხუთჯერ, იტალიურად სამჯერ, ჩეხურად სამჯერ და ა. შ.; „ბორის გოდუნოვი“: გერმანულად ცხრაჯერ, ფრანგულად ათჯერ, იტალიურად ოთხჯერ და ა. შ., „პიკის ქალი“: გერმანულად თორმეტჯერ, ფრანგულად ოთხჯერ, ინგლისურად ექვსჯერ, ჩეხურად ოთხჯერ და ა. შ.; „კაპიტნის ქალიშვილი“: გერმანულად თორმეტჯერ, ფრანგულად შვიდეჯერ, ინგლისურად შვიდეჯერ, ჩეხურად რვაჯერ, იტალიურად ოთხჯერ. საყურადღებოა, რომ ეს უკანასკნელი გამოცემა ფრანგულად (1958 წლიდან) ოცდაექვსჯერ, გერმანულად თოხმეტჯერ; „ბორის გოდუნოვი“ გამოცემა ფრანგულად ჩვიდმეტჯერ და ა. შ.“ (გვ. 15) ნაშრომში თვით პუშკინი დახასიათებულია, როგორც გენოსის პოეტი, ბელეტრისტი, დრამატურგი, კრიტიკოსი, პოლიტიკური მოღვაწე (დეკაბრისტების მგვობარი), რომელმაც შეძლო გენიალურად ჩასწვდომოდა „ყოველი ქვეყნისა და ხალხის სულს, ყოველი ეპოქის არსს“. კარგად არის აღნიშნული, რომ „პუშკინში გასაოცრად იყო შეზავებული ეროვნულ-პროგრესული საწყისები და მსოფლიო კულტურის ელემენტები. მართალია, ფრანგი კრიტიკოსი ემილი ომან, როცა ამბობს: „პუშკინი რუსეთისაა, მაგრამ ეკუთვნის საფრანგეთსაც და მთელ მსოფლიოსაც“ (გვ. 18), საინტერესოა შემდეგი ფაქტის მოტანაც: „როცა დასავლეთის 1828 წელს „კავკასიის ტყვე“, „ბახჩისარაის შადრევანი“, „ეპიგონი ონეგინის“ პირველი თავი და პუშკინის ზოგი სხვა ნაწარმოები გამოცემა, მთელი დასავლეთის კრიტიკა აღაპარადა მასზე, როგორც ამოწვეულ მსოფლიო მნათობზე. ფრანგი კრიტიკოსი პროფ. ეფენ დე გერლ წერდა 1828 წელს: „როცა დასავლეთურლებით, რომ ამდენი შესანიშნავი ქმნილების შემოქმედი მხოლოდ 27 წლისაა, რამდენი იმედი უნდა ჰქვებადებოდეს!“... დასავლეთის კრიტიკა განცვიფრებაში მოჰყავდა პუშკინს იმით, რომ მის შემოქმედებაში ახლებურად შეუქმდებოდა და აღმავდებოდა სხვა დიდ მწერალთა მიერ თითქმის უკვე ამოწურული სიუჟეტები (სხვათა შორის, პოეტის ეს თავისებურება გოეთეს გენოსობის უტყუარ ნიშნად მიაჩნდა); ამას ამბობდნენ, მაგალითად, „ქვის სტუმარი“; რომლის სიუჟეტი (დონ-კუიოტი) თითქმის უკვე ამოწურული უნდა ყოფილიყო მოლიერის, მოცარტის, ბაირონისა და სხვების მიერ. „პუშკინმა გენიალურად დაამტკიცა, — ამბობს ბიუშნერი, — რომ ასეთი სიუჟეტები შეიძლება ახლებურად გაშუქდეს“ (გვ. 14).

ამ ძირითადი მონაცემების ანალიზის შემდეგ გიორგი ახვლედიანი აკეთებს დასკვნას, რომ

მსოფლიო ლიტერატურაში პუშკინი შევიდა როგორც „მისი ჭაწურელი ეტაპი, როგორც მისი მდიდარი შენამატი და მისი განუწერელი თვალსაჩინო ელემენტი. პუშკინმა სამუდამოდ წარუბოცელი კვალი დატოვა მსოფლიო ლიტერატურაში; ამიტომ იგი საერთო-საკაცობრიო კულტურის ერთი დიდი შემოქმედთაგანია“ (გვ. 16).

პუშკინს რაღაც საოცარი მხატვრული ძალა და მიმწოდველობა ჰქონდა. სანიშნულო იყო აგრეთვე მისი ენა, რომელიც გიორგი ახვლედიანმა სპეციალურად შეისწავლა და ამ თემაზე ჯერ კიდევ 1987 წელს ცალკე ნაშრომში გამოაქვეყნა. როცა დღეს, ნახევარი საუკუნის შემდეგ ვკითხულობთ მას, ვგრძნობთ, თუ რა ღრმად ესმოდა ჭიორგი ახვლედიანს პუშკინის ლიტერატურული მიმწოდველობა საქართოდ. მისთვის პუშკინი იყო როგორც მე-19 საუკუნის, ისე თანამედროვე რუსული სალიტერატურო ენის შემქმნელი. ეს ენა წარმოადგენდა არა მარტო სალიტერატუროს, არამედ „ნამდვილად ეროვნულ რუსულ ენას“, პუშკინმა „მისცა რუსულ სალიტერატურო ენას ის გამართობა და უჩვენა ის წყარო, რომელთა მეშვეობით რუსული სალიტერატურო ენა გადიდრდა, მოიქნა და გამწვენიერდა მანამდის მიუღწეველი ზომით; გამართობადა იგულისხმება უცხოური (ძველი სლავურისა და ევროპულ ენათა) ელემენტების ზომიერად შემოტანის გამართლება, ხოლო წყაროდ — მღაბიურ-ხალხურ ენათან აგრეთვე ზომიერი დაახლოება რუსული სალიტერატურო ენისა.* მთელი ნაშრომი მკითხველს აძლევს მეცნიერულად გამართულ, სრულ წარმოდგენას ყოველივე იმის შესახებ, რას პუშკინის გენიამ რუსული სალიტერატურო ენის განვითარებისათვის გააეთა ლომონოსოვის, დერჟავინის, ბატიუშკოვის, შუკოვსკის, კარამზინის შემდეგ.

და არის რაღაც სიმპტომატური, როცა პუშკინის მსოფლიო დიდების შარავანდედი თავისებური ნიუანსებით ედგმება გრიბოედოვის, ლერმონტოვის, გოგოლის. უკვდავი კომედიის — „ვაი ჰეუსიგანს“ უღროდ დაღუპულმა ავტორმა, როგორც ბელინსკი ამბობს, უდიდესი საქმე გააკეთა. მისი გენიალური ნაწარმოები იყო „ენერგიული (და ამასთან ჯერ კიდევ პირველი) პროტესტი რუსეთის საზოგადოების სინამდვილის წინააღმდეგ“. ეს პროტესტი განვითარდა გოგოლის შემოქმედებაში, მაგრამ არანაკლები ძალით ლერმონტოვმა ასახა თავისი პოეტური და ბელეტრისტული შედეგებით. „მან პროტესტი და წყევლა-კრულვა წარმოთქვა „თავისუფლების გენიისა და დიდების“ ჯა-

* გიორგი ახვლედიანი, „პუშკინის ენა“, თურ. „კომუნისტური აღზრდისათვის“, თბ., 1937 წ., № 1-2, გვ. 44.

ლათების მიმართ. არავის არ უშეილებია მანამდე ეს ჭალათები ისეთი გამანადგურებელი სიძლიერით, როგორც ლერმონტოვს თავის ლექსში „პოეტის სიკვდილი“ (გვ. 17) მაგრამ ამ უკვლავ ოსტატთა გვერდით აღმართულია კოლოსალური ფიგურა ბესარიონ ბელინსკისა, რომელმაც „პირველმა გაიფიქრა მაღალი შეფასება მისცა გენიალური რუსი მწერლების პუშკინის, ლერმონტოვისა და ჭოგოლის შემოქმედებას“. ეს ბელინსკი იყო, საოცრად რომ უწინასწარმეტყველა თავის ერს დიდებული მომავალი: „ნეტავი ჩვენს შვილებსა და შვილიშვილებს, რომელთაც უწერიათ იხილონ რუსეთი 1940 წელს, როდესაც იგი განათლებული მსოფლიოს სათავეში იდგომება, მეცნიერებისა და ხელოვნების კანონმდებელი იქნება და როცა მთელი განათლებული კაცობრიობისაგან იგი მიიღებს პატივისცემის მოკრძალებულ ხარკს“ (გვ. 19). ბელინსკიმ პუშკინის შემდეგ აღწარდა რუსი მწერლების თაობები, მათ შორის ისეთი სახელგანთქმულნი, როგორც არიან ტურჟენევი და ნეკრასოვი, ხოლო კრიტიკაში ჩერნიშევსკი და დობროლუბოვი, განა სალტიკოვ-შჩედრინიც ბელინსკით შთაგონებული არ არის?!

არა, ბელინსკის არ აღუწრდა, მაგრამ რუსეთის დიდმა სინამდვილემ დაბადა დიდი ტოლსტოის გენია, რომლის შედეგებმა — „ანა კარენინა“, „ადგომა“, „ომი და მშვიდობა“, ყველა სხვას თავი რომ დაეანებოთ, მთელი ევროპა შესძრეს. მერე-და რა კოლოსალური მხატვრული ძალით, ხალხის ფსიქოლოგიის რა ღრმა ცოდნით! ტოლსტოი გრაფი იყო, მაგრამ „ამ გრაფამდე, — როგორც ლენინმა უთხრა გორკის — ნამდვილი გლეხი ლიტერატურაში არ ყოფილა“. მისი შემოქმედება რუსულად რომ შეაფასო, მონოგრაფიების სერია იქნება საჭირო. ამიტომ სთქვა გიორგი ახვლედიანმა: „ყოველად გაუმართლებელი გაბედულება იქნებოდა შევცდარიყვით ამ მოკლე მოხსენებაში მეტ-ნაკლები სისრულით დაგვეხსნათებინა ტოლსტოი-მხატვარი — საამისოდ იგი მეტისმეტად დიდიაო“ (გვ. 24). მკვლევარი დაკმაყოფილდა მარტოოდენ „ომისა და მშვიდობის“, როგორც „რუსი ხალხის გმირობის ამ გენიალური მატრიანის“ მოკლე ანალიზით. მოიშველია უცხოელების აზრიც, რომ „მთელ მსოფლიო ლიტერატურაში „ომისა და მშვიდობის“ ბადალი რომინი არ მოიპოვება“, ხოლო ფლობებმა წამოიძახა: „ეს ხომ შექსირია, ეს თვით შექსირიაო“. რა აზრის იყო თვით ტოლსტოი? „თავის ქებად არ ჩამომერთვას და ეს ილიადასავითაა“, — უთხრა გორკის მუდამ თავმდაბალმა და თავის ნაწერებისადმი სასტიკად მომთხოვნელმა ტოლსტოიმ“ (გვ. 24).

როცა „ომისა და მშვიდობას“ კითხულობ,

ერთბაშად გრძნობ, თუ რა დიდ ოცენებს გაქვს საქმე არამარტო ცხოვრების, თანამედროვე ტვრულობის მხრივ. ამიტომ გიორგი ახვლედიანი მართალია, როცა ამბობს: „ტოლსტოიზე ადრე სხვას არავის დაუხატავს ომი ასეთი სიპართით, ტოლსტოიმ პირველმა გამოხსნა არა მისი გაზვიადებული საჭირო გაორგნობა, არამედ მისი რეალური ყოველდღიურობა. მან პირველმა გამოაჩინა უსახელო უბრალო რუსი მემორის ხალხის ადამიანური გმირობა. აი, მაგალითად, ერთი მომენტი მოსკოვის დაწვის ტრაგედიაზე: მიტოვებულ კემლოში შემოსულ მტერი გამანადგურებელი სრულით შეხედუნე უსახელო გმირები. „ვიც იყო ეს ხალხი, არავინ იცოდა“ — ამბობს ტოლსტოი. ძნელად თუ მოიძებნება მსოფლიო ლიტერატურაში გმირობის უფრო ამაღლებებელი სურათი, რომელიც დახატული იყოს ამაზე სადა ხერხით, ერთი მოკლე წინადადებით („ვიც იყო ეს ხალხი, არავინ იცოდა“).

განა ეს ხალხთა ფსიქოლოგიის ღრმად ცოდნისა და მისი გენიალური ოსტატობით გამოხატვის დამადასტურებელი არ არის?

საგულწინაა შემდეგი ფაქტიც: თუ „რამდენად განსაკვიფრებელია ტოლსტოის მთელი შემოქმედება და, კერძოდ, „ომი და მშვიდობა“, იქიდანაც კი ჩანს, რომ ამ რომანში დახასიათებულია, ფსიქოლოგიურად გაანალიზებული და გაშლილია ნაწილად მთელი პირი. ეს რაღაც უმაგალითო ამბავია ყველა დროისა და ყველა ხალხის ლიტერატურული ნაწარმოებისათვის. მართალია გორკი როცა ამბობს, რომ „ტოლსტოი მთელი მსოფლიოა... მართლ ერთი წლის განმავლობაში (1899-1900) „ადგომა“ 8-ჯერ ითარგმნა ფრანგულად და იმავე წელს 8-ჯერ გამოიცა; გერმანულად იგი 2-ჯერა თარგმნილი; ინგლისურად 2-ჯერ ითარგმნა და 6-ჯერ გამოიცა, „ბავშვობა და ყრმობა“ აგრეთვე ერთი წლის განმავლობაში (1886-1887) 8-ჯერ ითარგმნა და 5-ჯერ გამოიცა საფრანგეთში, ხოლო 8-ჯერ ინგლისში. „ომი და მშვიდობა“ 2-ჯერაა ნათარგმნი გერმანულად და 8-ჯერ გამოიცა ერთი წლის განმავლობაში; ფრანგულად იგი 4-ჯერ გამოიცა, ინგლისურად — 7-ჯერ და ა. შ.“ (გვ. 26-27). მართლაც, „ტოლსტოი წინადადებული ნაბიჯი მთელი მსოფლიოს მხატვრულ განვითარებაში“, როგორც ლენინი ამბობს.

ტოლსტოის გარდა, მსოფლიო ლიტერატურაზე წარუშლელი კვალი დატოვა ნოველა — მოთხრობებითა და დრამატული თხზულებებით ანტონ ჩეხოვმა, რომელმაც „თავის შემოქმედებაში საკვირველი სიზუსტით ასახა მე-18-19 წლების რუსეთის საზოგადოებრივი ცხოვრების მოდუნებული მაჩისცემა“. შესანიშნავად სთქვა ბერნარდ შოუმ: „ევროპის დიდ დრამატურგთა პლეადაში იხსენის თანამედროვეთა შორის ზე-

ხოვი ბრწყინავს, როგორც პირველი სიდიდის ვარკვლავი — თვით ტოლსტოისა და ტურგენივის გვერდით“ (გვ. 28).

საერთოდ, მცირე მოცულობის თავის ნაშრომში გიორგი ახვლედიანმა ბევრი რამ გვითხრა საკუთარსმოდ. მოკლე, მაგრამ ნიშანდობლივად დახასიათა „ორი საუფუნის მიჯნაზე მღვდლი“ გიგანტური ფიგურა შაქსის გორკისა, რომელიც არამარტო დიდი მწერალია, იგი „მთელი სოციალური სამყაროა“ (გვ. 28). ამ სამყაროს გარეშე გორკი ვერც წარმოიდგინება. როგორც გიორგი ახვლედიანი ამბობს, გორკი „მისთვის დამახასიათებელი მხატვრული სიტყვის დიდი ოსტატობით ხდიდა ნიღაბს ღოღარის ქვეყანაში (იგულისხმება „ქვირთელი ეშმაკის ქალაქი“, „მორალის ქურდები“ და ანალოგიური თხზულებანი — ბ. წ.) გამოფხვნილ წესრიგსა და პულტურატობის ბატონობას“ (გვ. 29). აღარაფერს ვამბობთ იმის შესახებ, თუ რა გავლენა მოახდინა დიდმა რუსმა მწერალმა მსოფლიო ლიტერატურაზე, რასაც ანასტურებენ ანრი ბარბიუსისა და შერვუდ ალდერსონის სიტყვები, თუმცა ანალოგიური აზრების ციტირება დაუსრულებლად შეიძლება.

გორკის შემდეგ ცალკე არის დახასიათებული მიაკოვსკი, აღნიშნულია მისი როლი ახალი პოეტის, კერძოდ, „პოეზიის ახალი, ეპიკური უნარების“ განვითარებაში. გიორგი ახვლედიანმა საამისო მდგალითად დაასახელა პოემა „ლენინი“ და არ დაავიწყდა ეთქვა, რომ „საზღვარგარეთის მოწინავე მწერლების აზრით, მიაკოვსკიმ უდიდესი ჭარბატება მოახდინა მსოფლიო პოეზიაში, რადგან მან პირველმა მიუყენა იგი რევოლუციის რეალური მოთხოვნებებს“ (გვ. 81). მართლაც უდიდესი თუ მიაკოვსკის გავლენა დასავლეთისა და აღმოსავლეთის, ხუთივე ყონტინენტის პოეზიაზე, და რამდენიმე ქვეყნის პოეტის მოხსენიება (არაგონი, ბებერი, ვასილიევი) მხოლოდ ცალკეულ ილუსტრაციას წარმოადგენდა სხენებულ დებულებებისათვის. მასალა კი, რომ იტყვიან, ამოუწურავია.

III.

როგორც ენათმეცნიერს, გიორგი ახვლედიანს კარგად ესმოდა, რომ მწერლობა ენის გარეშე წარმოუდგენელია და ყველა მწერალი თავისი ენობრივი სტიქით ვამოიჩევა. ამ სტიქის მრავალი ნიუანსი ჯეს და თითოეული მხატვრული ლიტერატურული ნაწარმოები თავისთავად მთელ სამყაროდ გვევლინება, რის გამოც ცალკე შესწავლას მოითხოვს. აღბათ ამ ძირითადი პრინციპით ხელმძღვანელობდა გიორგი ახვლედიანი, როცა ჩვენს მიერ შემოთხენებული ცალკე ნაშრომები გამოაქვეყნა პუშკინის ენის შესახებ, 1948 წელს შეისწავლა დანიელ ჰონკაძის ენა და განსაზღვრა მისი ადგილი ოსური ენის განვითარების ისტორიაში, 1928

წელს კი გამოაქვეყნა სოციალური ნარკვევი იონანე იალღუზისძის შესახებ, რომელშიაც ახასიათა პოემა „იალღუზიანის“ ავტორი, როგორც მთარგმნელი.

რატომ დანეტრესდა გიორგი ახვლედიანი იალღუზისძის პიროვნებით? მანამდე ხომ ჭრი კიდევ კორნელი კეკელიძემ თავისი „ქართული ლიტერატურის ისტორიის“ მეორე ტომში, რომელიც თომა ჩიქვანიამ 1925 წელს გამოსცა, საქმას სისრულით გააანალიზა „იალღუზიანი“, როგორც პოემა, და მისი ავტორის ბიოგრაფიული მონაცემები? ნუ დავავიწყებება, რომ „ოს-ჩრქვეთა მეფის იალღუზისის საგმირო საქმეთა“ ამსახველი, ქართულად დაწერილი ეს პოემა, როგორც მხატვრული ნაწარმოები, მაღალ შეფასებას არ იმსახურებს. მისი შინაარსის გადმოცემის შემდეგ (სულ ზუთი თავია, არსებობს მოსაზრებაც — „დაბეჭდილი იალღუზიანი მხოლოდ ერთი მეთავედ ნაწილია აწ დაკარგული დედნისა“*), კორნელი კეკელიძემ პირდაპირ აცხადებს, რომ „პოემა დაწერილია 16 მარცვლოვანი რუსთველური ლექსით; ენა მისი მეტად უხეშია, ლექსი მძიმე და უგემური. ავტორს უბრალო საზომიც კი ვერ დაუცავს ყველგან: სტრიქონში ზწირად ხან 17 მარცვალია, ხან 15; რითმის გულსისთვის სიტყვები დამახინჯებულია, ერთი სიტყვით, ანეთ უხეში და უნიჟო მიმბაძველი „მეფეხისტაშანისნი“ მეორე ძეგლად მოაღივება აღორძინების ხანაში“.**

მაგრამ ვინ არის ან რას წარმოადგენს თვით პოემის ავტორი?

იონანე იალღუზისძე აღზრდილი ყოფილა „...ერეკლესა და გიორგი მეფეების კარზე, ქართულს მწიგნობრულს ტრადიციებში, „ქართულისა ხალმრობა წერილითა და ღრამატიკოსობითა და ფილოსოფიითა“, მცოდნე რუსული ენისა და რუსის „ლუბერცი სერეტარი“, რომელიც იმდენად იყო განმსკვალული ოსური ეროვნული იდეითა და ტენდენციით, რომ მან 1820-1825 წლებში ოსებს შეუქმნა ანბანი და უთარგმნა ქართულიდან ოსურად ლოცვანი, სახარება, კურთხევანი და ლიტურდიის წესი. ამ იონანე იალღუზისძეს შეეძლო ანეთ პოემა დაეწერა, ვინაიდან ცნობილია, რომ ის ქართულად ორიგინალურ ლექსებას წერდა და სხვისი ლექსების გადაწერითაც ურთობოდა ხოლმე. როგორც დავიანხეთ, პოეტს მიწადა მქონია დასახული აეწერა: „ვის გვარ ვართ შთამომავალი, ვინ ვისგან იწვდის ყოფასა, ვის

* კორნელი კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, თბ., 1925 წ., ტ. II, გვ. 200.

** იქვე.

გიორგი ჯიბლაძე

გიორგი ახვლედიანი — ლიტერატორი

გვართა გამოშავალი ვინ ვის გვართავან ძიხბედეს, ვინ ვისგან არს მოშავალი“, ესე იგი — სხვათა შორის მას განუწრახავს საკუთარი გენეალოგიის წარმოდგენაც და ამ მიზნით აღუწერია საგმროო საქმენი დიდებულის ოსთა მეფის ალღუზისა, უტყველია, იმ მიზნით, რომ ალღუზისაგან გამოყვანა თავისი გვარი ალღუზისაგან და თავისი თავი აღეარებია ალღუზის შთამომავლად.*

ქართველ მეცნიერთაგან, კორნელი კეკელიძის შემდეგ, გიორგი ახვლედიანი პირველი იყო, ვინც სპეციალურად შეისწავლა იოანე იაღლუზისძის ლიტერატურული მემკვიდრეობა. კონკრეტულად ჭანბიხლა მისი თარგმანები ქართულიდან ოსურზე, საკმაოდ დადებითი შეფასება მისცა ძველი მწერლის მთარგმნელობის საქმიანობას და ხელი შეუწყო ქართული ხუროთა ლიტერატურული ურთიერთობის გაღრმავებას. ეს ნაშრომი გიორგი ახვლედიანისა ცალკე უნდა იქნას შესწავლილი როგორც ენათმეცნიერული, ისე საკუთრივ ლიტერატურული თვალსაზრისითაც, პირველად იგი გამოქვეყნდა 1928 წელს „თბილისის უნივერსიტეტის მოამბეში“ (№ VI, გვ. 889-848), გერმანულ ენაზე სათაურით:

„Zum geschichte des Ossetischen, II, Iohannis Ialugisidse und seine in ossetischin sprache geschriebenen Werke“, ხოლო მეორედ 1928 წელს ოსურ ენაზე უფრნალ „ფილიუაგ“-ის მეორე ნომერში (გვ. 97-99). ოსური ტექსტები უტარებს განსხვავებულ სახელწოდებას — „ივანი იაღლუზისძის ირგვლივ“ შეცვლილიცაა, მაგრამ ორივე — გერმანულიც და ოსურიც ძირითადად იდენტურია, განხილულია პროფესორ ვ. მილერისა და სხვათა მოსაზრებანი იოანე იაღლუზისძის შესახებ, აგრეთვე ცნობები „კავკასიის არქეოგრაფიული კომისიის მიერ შეტრებილი აქტებისა“, საერთოდ, თავმოყრილია დიდძალი ფაქტობრივი და ენობრივი (ქართულ-ოსური) მასალა.**

როგორც აქ, ამ ნაშრომში, ისე ყველგან გიორგი ახვლედიანის სამეცნიერო კვლევა-ძიების სფეროები ძალიან ფართოდ მოიცავენ პრობლემის არსებას და წყვეტენ მას სრულიად ახალი კუთხით, ორიგინალურად.

IV.

ერთ-ერთი ამგვარი ხასიათის გამოკვლევაა, მაგალითად, 1941 წლის ნოემბერში დაწერილი და 1942 წელს თბილისის უნივერსიტეტის „შრომების“ XXII ტომში გამოქვეყნებული ბრწყინვალე ნარკვევი — „როგორ ეძებენ

დოიჩლანდის გერმანელი ფაშისტები თავიანთ „წინარესამშობლოს“. ავტორი განიხილავს მტრ-რწმინებს — „ინდო-გერმანული“, „არიული“, იძლევა საკითხის ისტორიას (ბოპში, კლასიკით, შლიახერი, ფრიდრიხ შლეგელი, სეპირი, დე-სოსიური, მეიე, შარადერი, ლოტცე, შერერი, ვუნდტი მაი) ცალკე ჩერდება აგრეთვე ლონდონ-შმიდტის, მუხის, კუნის, პიტეს შეხედულებებზე, მოჰყავს არაერთი სხვა მოსაზრება და ქვას — ქვაზე არ ტოვებს მირტის ყოვლად მიყრდნობეული მტოციტებიდან, თითქოს „გერმანელები ათასწლიანი სხედან თავიანთ უძველეს მიწაზე როგორც ტაციტუსი ამბობს“*. დიდძალი ისტორიულ-ფილოლოგიური მასალების კონკრეტული ანალიზით გიორგი ახვლედიანმა ცხვენით ნათელი გახალა, რომ „ტაციტუსის ცნობით „გერმანელითა“ შერეულეობისა და სხვა მრავალი სიკეთის შესახებ ეყრდნობის რომელიღაც კელტურ ტომს და არა დღევანდელი მხეცი ფაშისტების წინაპრებს. ვარდა ამისა, სრულიად აშკარად ირკვევა, რომ ხედავს სახელწოდება გერმანულ ტომთა არ არსებობდა. შესაძლოა „გერმანია“ ერქვა აღგებლს, ხოლო გერმანელი — ამ ქვეყნის ადამიანს, კელტი იყო თუ სხვა ვინმე.** ანეთია დასკვნა.

მიუხედავად პუბლიცისტური მიზანდასახულობისა, გიორგი ახვლედიანის ეს ნაშრომი დრმად მეცნიერული გამოკვლევაა, რომელიც გვხიბლავს მასალის სიმდიდრითა და მისი უზადავ, გონებაშავილური ანალიზით. ამგვარი დაკვირვებული, ღრმა ანალიზით გამოირჩევა აგრეთვე მისი ლიტერატურული ესეები, კერძოდ, რენესანსის ისეთ დიდ წარმომადგენელზე, როგორც ჯოვანი ბოაჩიო იყო.

V.

ბოაჩიოზე სპეციალური ნაშრომის დაწერა შემთხვევითი არ არის. გიორგი ახვლედიანმა ერთ-ერთმა პირველმა წაიკითხა ქართულ უმილტის სკოლაში იტალიელმა ციკლი ევროპული ლიტერატურის შესახებ. დასავლური ენების შესანიშნავი მცოდნე, ის უშუალოდ სარგებლობდა უცხოური წიგნებით ხსენებულ კურსის შედგენის დროს. რუსულ წყაროებთან ერთად (ა. ვენსლესკი) ბოაჩიოს ცხოვრება და შემოქმედება გიორგი ახვლედიანმა გააანალიზა ა. ოვეტის, მ. მონიერის, ა. ჯივლეგოვის და სხვა ნაშრომებზე დაყრდნობით, რომ აღარაფერი ვთქვათ თვით „დეკამერონის“ ორივე ნაწილის ღრმა ცოდნის შესახებ. ხსენებული გამოკვლევა დართული აქვს, წინასიტყვაობის სახით, თედო სასოკიას მიერ იტალიურად

* კორნელი კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, თბ., 1925 წ., ტ. II, გვ. 204-205.

** თბილისის უნივერსიტეტის მოამბე, თბ., 1926 წ., ტ. VI, გვ. 339-346.

* გიორგი ახვლედიანი, „როგორ ეძებენ დოიჩლანდის გერმანელი ფაშისტები თავიანთ „წინარესამშობლოს“, თბილისის უნივერსიტეტის შრომები, თბ. 1942 წ., XXII, გვ. 10.

** იქვე, გვ. 11.

თარგმნილი „დეკამერონის“. პირველ ნაწილს, რომელიც სახელგამმა 1934 წელს გამოსცა. ნაშრომი ორი საბუდედი თაბახია და მეითხველს სრულ წარმოდგენას აძლევს როგორც ნაწარმოების, ისე მისი ავტორის შესახებ. იგი დაყოფილია სამ ნაწილად: I — ეპოქა, II — ცხოვრება, III — შემოქმედება. თითოეული მათგანი გამოირჩევა, საკითხის ფართო მიმოხილვის პარალელურად, დიდი მეცნიერული სისუსტითაც. ქართველმა მეითხველმა პირველად სწორედ ამ ნაშრომით შეისწავლა ჯოვანი ბოკაჩოს ცხოვრება და შემოქმედება მშობლიურ ენაზე რეალური სახით, ვიდრე მანამდე შეეძლო ეს გაეკეთებინა. ჩვენ შორსა ვართ იმ აზრისაგან, რომ დეტალურად გავარჩიოთ გიორგი ახვლედიანის ეს შრომა, მაგრამ ზოგიერთი მომენტის ხაზგასმა მინც საჭიროდ მიგვაჩნია.

ბოკაჩოს მოღვაწეობის ეპოქა, რომელიც მოიცავს 1318-1375 წლებს, დახასიათებულია, როგორც მდელვარე ხანა იმდროინდელი იტალიის ისტორიაში. მიმდინარეობს ბრძოლა ახლადფუზადგმულ ბურჟუაზიასა და ძველ ფეოდალურ არისტოკრატიათ შორის, რომელიც მოიცავს როგორც პოლიტიკურ-იდეოლოგიურ, ისე ეკონომიკურ სფეროებს. ჯოტო დი ბონდონეს, დანტე ალიგიერის, პეტრარკას, ფილო ბოკაჩოს სახელს უკავშირდება იტალიური რენესანსის დაწყება, როცა შუასაუკუნეების წყვილიდან გამოდის არამარტო ფერწერა და ლიტერატურა, არამარტო ხელოვნება და მეცნიერება საერთოდ, არამედ ცხოვრების თითქმის ყველა დარგი. ბოკაჩოს მშობლიური ქალაქი ფლორენცია ამ მხრე ნამდვილად სამაგალითოა. ამიტომ წერს გიორგი ახვლედიანი: „ფლორენცია იყო ის ქალაქი-სახელმწიფო, რომლის საკმაოდ მომძღვარებულმა ბურჟუაზიამ ჯერ კიდევ ბოკაჩოს დაბადებამდე (18 საუკუნის დამლევს) იტალიის (და მით უმეტეს დასავლელი ევროპის) ქალაქი შორის პირველმა შეუტია ფლორენციის ფეოდალობას და მრავალ პრივილეგიებზე აღებინა მას ხელი და საგრძობლად შეუკვეცა უფლებები.“* მაგრამ ეს ცოტაა ითქვას, როცა გვსურს რენესანსული იტალიის დახასიათება. იმის დამატებაც აუცილებელია, რომ „საერთოდ დადასველთ ევროპის არც ერთ ქვეყანაში არ იყო ისეთი ხელსაყრელი პირობები საშუალო საუკუნეებში ვაჭრობისა და ქალაქური კულტურის განვითარებისათვის, როგორც იტალიაში, სადაც ფეოდალიზმის სისუსტისა და აღმოსავლეთის ქვეყნებთან ახლო ურთიერთობის გამო თვით საშუალო საუკუნეების მანძილზე და მის წიაღში განმტკიცდა ქალაქური წყობილება და წელში გაიმართა ქალაქის მთავარი ფიგურა —

მოქალაქე, ვაჭარი“ (გვ. IX.) სახეობით მართებულია არის აღნიშნული ის გარემოებაც, რომ „უძლიერი შეიქნა საერთოდ საცდესი-საკეტური და ფეოდალურ-არისტოკრატული კულტურა იმ პერიოდში ამომავალი კლასის — ბურჟუაზიის კულტურასთან ბრძოლაში“ (გვ. XI).

ყოველივე ეს ბუნებრივია, თავისებურად განსაზღვრავდა „საკმაოდ შეძლებული ფლორენციელი ვაჭრის“ უკანონო შვილის ჯოვანი ბოკაჩოს ცხოვრებას და შემოქმედებას. შემთხვევითი არ იყო ვირგილიუსის, ოვიდიუსის, სართოდ, ანტიკური კლასის შემდეგ მისი გატაცება დანტე ალიგიერისა და პეტრარკას შემოქმედებით. ჩამოყალიბდა აზრვნების, კერძოდ, ხელოვნების თეორიის ახალი სისტემა, რომელმაც ანტიკურს მაღალი შეფასება მისცა და მისი განვითარებაც დაიწყო.* ყოველივე ამას საფუძველი ჩაეყარა ჯერ კიდევ ჩინიო ჩენინის ტრაქტატში ფერწერის შესახებ. შემდეგ კი იტალიური რენესანსის ისეთი გიგანტების ნაწერებში, როგორც იუვენე ლეონ-ბატისტა ალბერტი, ბენვენუტო ჩელინი, ლეონარდო, მიქელანჯელო, რაფაელი, ვაჭარი, კონდივი და მრავალი სხვა. ამიტომ შეუძლებელია ბოკაჩო — ადრეული იტალიური რენესანსის წარმომადგენელი, არ განვიხილოთ მთელი თავისი შემოქმედებით, როცა გვსურს „დეკამერონისა“ და მისი ავტორის დახასიათება. გიორგი ახვლედიანი სწორედ ასე მოიქცა. გამოჩენილი მწერლისა და მეცნიერის ჰაბუკობის წლების ანალიზში თავისი ადგილი დაუთმო სატრფიალო გატაცებებსა (მარია-ფიამეტისად) და ადრინდელი თხზულებების მიმოხილვას. „დეკამერონამდე“, რომელიც 1350-1353 წლებშია დაწერილი, ბოკაჩოს არაერთი ნაწარმოები (მათ შორის მეცნიერულიც) ჰქონდა შექმნილი: „შესანიშნავი ქალიები“, „შესანიშნავი ვაჟთა უბედურებანი“, „მთების ტყეები, მდინარეები“, „წარმართულ ღმერთთა გენეალოგია“ და მრავალი სხვა.

ვიდრე ბოკაჩოს ყველაზე დიდ, ყველაზე სახელგანთქმულ „დეკამერონს“ შეეხებოდეს, გიორგი ახვლედიანმა სპეციალური დახასიათებანი მისცა იტალიელი მწერლის ევრთ წოდებული პირველი პერიოდის ისეთ ნაწარმოებებს, როგორიცაა დიდი რომანი „ფილოკოპო“ (დაუწერია თავისი სატრფოს — მეფე რომბრტის „უკანონო“ ქალის — მარია (ფიამეტის) თხოვნით, როგორც არაერთი სხვა თხზულება), პოემა „ფილოსტრატო“, პანტორალი „ამეტო“, პოემა „სასიყვარულო ხილვა“, აგრეთვე პოემა „თეზიდა“, მცირე მოკულო-

* ჯოვანი ბოკაჩო, დეკამერონი, ნაწილი პირველი, თბ., 1934 წ., გვ. 9.

* დაწერილი იხ. გიორგი ჯიბლაძე, ესთეტიკური თეორიის საკითხები, თბ., 1961 წ., განყოფილება — „რენესანსის ესთეტიკური იდეალები“, გვ. 202-268.

ზის ლამაზი პოემა „ფიფოლელი ნიშები“, რომანი „ფიამეტა ანუ მადონა ფიამეტას ელევია“, რომლის უფრო დაწვრილებითი შინაარსიც ვააცნო თავის მოკთველს. გიორგი ახვლედიანმა მოკლედ შეფასება მისცა აგრეთვე ბოკაჩიოს ლირიკას (ისიც შენიშნა — პოეზიის ეს დარგი მის სტიქიას არ წარმოადგენდა), მეცნიერულ გამოკვლევებსაც — დანტეს „ღვთაებრივი კომედიის“ კომენტარებსა* და პეტრარკას ბიოგრაფიას.

სავსებით მართალია გიორგი ახვლედიანი, როცა წერს: „მეორე პერიოდს ბოკაჩიოს ლიტერატურული შემოქმედებისას ჩვენ ვაკუთვებით მხოლოდ „დეკამერონს“... მხოლოდ ამითა იგი ცნობრივ და სახელგანთქმული, განსაკუთრებით — შეიხვედლა ფართო წრეებში (ამიტომაც, რომ დეკამერონი და ბოკაჩიო იმდენად სინონიმებად ვახდენენ, რომ ლიტერატურაში სუსტად განსწავლულნი ერთმანეთში ურევინ ავტორს და ნაწარმოებს)... ბოკაჩიომ გადაუხადა ხარკი საშუალო საუკუნეების ლიტერატურულ ტრადიციებს და იმავე დროს ნეაპოლის სახანის წრეებს — რაინდული რომანებით, მრავალგვარი ხილვებით, ალფაბრისმითა და მისტრიკიზმით, საერთოდ, თავისი შემოქმედების პირველი პერიოდის პროლექციით“ (გვ. XXX-XXXI). მართებულაა აგრეთვე მითითება, რომ თავისი შემოქმედების პირველ პერიოდშიც, „დეკამერონამდე“, ბოკაჩიო ძირითადად მაინც რეალისტად რჩება. მისი, როგორც მწერლის, დიდი დამახაზრება ის არის, რომ თავის შემოქმედებაში „ასახა თანამედროვე იტალიისა და კერძოდ ფლორენციის სინამდვილე მთავარ ხაზებში; საფუძველი ჩაუყარა რეალისტურ ნოველას და განამტკიცა იგი, სასაცილოდ აიღო ადამიანის სისულელე მისი გამოკვლევების მრავალგვარ ფორმებში; ადამიანს მიზნად დაუსახა აქვეყნიური ცხოვრების მოწყობა სასიამოვნოდ და სასიხარულოდ; სასტიკად გააკრიტიკა და სასაცილოდ აიღო „ღვაწლი სულის ცნობებისათვის“ ეპოპეაშეარავა რელიგიის მხახვარი; ხელი შეუწყო პიროვნების განთავისუფლებას ეკლესიურ-ფეოდალური მონოპოლიზაციდან“ (გვ. XXXVII). არც ის არის დავიწყებული, მითითებულია, რომ — „ითქმის არცერთი ნოველის სიუჟეტი ბოკაჩიოს არ ეკუთვნის: ზოგი მათგანი ხალხურიდანაა აღებული, ზოგიც — ლიტერატურულად ცნობილი იყო ბოკაჩიოსათვის... მაგრამ ამით სრულიად არ მცირდება ბოკაჩიოს ორიგინალობა და მით უფრო — მისი მხატვრულობა“. ცალკე გამოყოფილი დიდი მწერლის „ცდუნების“ ისტორია, როცა

მასთან 1888 წელს „მივიდა ვინმე კარტოქელი ბერი, ჯოჯიშვილი ჩინი და თავისი უკვე გარდაცვლილი მასწავლებლის სახელით და დავალებით გააფრთხილა ბოკაჩიო იმ საშინელი სიკვდილისა და ჯოჯიშვილი ტანჯვის შესახებ, რომელიც მას (ბოკაჩიოს) მოეღის აქვეყნიური ცოდვებისა (უკანონო ცოდვები, უკანონო შვილები, რომლებიც ჰყავდა ბოკაჩიოს და ადრე დაიღუპენ — გ. წ.) და — განსაკუთრებით — მისი „ურკული“ თხზულებისათვის; უკეთუ არ მოინანიებს... ბოკაჩიო შეძრწუნდა: მზად იყო დაეწვა თავისი თხზულებები და მწერლობაზე ხელი აეღო“ (გვ. XVI). მაგრამ ამ განზრახვის შეხრულებიანგან ბოკაჩიო შეატერა მისმა დიდმა მეგობარმა პეტრარკამ, რომელმაც წონასწორობადაკარგული მწერალი „ანუგეშა, რომ ხშირად რელიგიას მატყუარობა ამოეფარება ხოლმეო; დაიცადე, — სწერა მას პეტრარკა, — სანამ ის ბერი ჩემთანაც მოვა ჩემს მოსაქცევად, და მე შევატყუებ მას გარეგნობაზე — სიარულზე, ქცევაზე და ლაპარაკზე, შეიძლება თუ არა ვინდოთ მასო“ (გვ. XVI-XVII). და გიორგი ახვლედიანი იქვე შენიშნავს: „ფრად და მახასიათებელი ფაქტია ისტორიულ-კულტურულად: ახალი კულტურის ორი ბუმბერაზი საუკუნეთა განსაყარზე შეიპყრო შოშია ძველის დღეისათვის...“ მაგრამ ისიც „ცნობილია, რომ ბოკაჩიო ამის შემდეგაც იცავდა თავის „დეკამერონს“ — მისი ცხოვრების, შემოქმედების ყველაზე დიდ „შეცოდების“.

VI.

ჩვენ საშუალება არა გვაქვს ბოკაჩიოსა და მისი „დეკამერონის“ პარალელურად შევხვთ გიორგი ახვლედიანს ისეთ შრომას დასავლეთ ევროპის ლიტერატურის შესახებ, როგორცაა მისი წერილი-რეცენზია „ტრისტანი და იზოლდას“ ქართული თარგმანის გამო, როგორც კი გერონტი ქიქოძემ ფრანგულიდან თარგმანა ძველექლტურ თავგადასავალი (ფრანკი მწერლის ურო ბედელი „წიგნი ტრისტანის და იზოლდასის“), გიორგი ახვლედიანმა 1928 წლის გაზეთ „კომუნისტის“ 14 ნომბრის ნომერში მოათავსა მისი პირველი განხილვა. ასევე მოკლებული ვართ შესაძლებლობას სპეციალურად დავახასიათოთ სილოვან ხუნდაძის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ წერილი, რომელიც 1928 წელს გამოქვეყნდა უფრანკოში — „ჩვენი მეცნიერება“, № 7-8. ცნობილი პედაგოგი, პოეტი, მთარგმნელი, კრიტიკოსი და ენაშემცნიერი სილოვან ხუნდაძე იყო გიორგი ახვლედიანის მასწავლებელი ქუთაისის ქართულ გიმნაზიაში სწავლის დროს. მისდამი პატივისცემა სახელოვანმა მოწაფემ ბოლომდე შეინარჩუნა და როცა მასწავლებელი გარდაიცვალა, ზემოხსენებული წერილი გამოაქვეყნა. სილოვან ხუნდაძემ მოასწრო 1927 წელს

* დანტეს შესახებ იხ. გიორგი ჯიბლაძე, კრიტიკული ეტიუდები, თბ., 1974 წ. ტ. V, გვ. 211-218.

გამოცემა თავისი „ფუნდამენტური გამოკვლევის — „ქართული მართლწერისა და სწორების ძირითადი საფუძვლები“. გამოცემა მოხდა ახალგაზრდა პარტიული კაცის, მასწავლებელ გრიგოლ შანიძის ინიციატივით. ჩვენ ხელთა გვაქვს სილოვან ხუნდაძის სასწავლებელი წერხილი — „ქართული მწერლობის მოყვარულთა მიმართ“, რომელიც დაწერილია სილოვან პედაგოგის გარდაცვალებამდე რამდენიმე თვით ადრე, 1937 წლის 14 აგვისტოს, ქალაქ ქუთაისში.² იქ ვკითხულობთ: „მასწავლებლის გრიგოლ შანიძის დამხარებთი გამოცემა წიგნი, „ქართული მართლწერისა და სწორების“ ძირითადი საფუძვლები“, რომელმაც წარსულშიც დიდი შრომა მიმიძღვის და დღესაც დიდი შრომა გავსწიე და, 40 წლის ჩემი დაკვირვების მიხედვით, ძველი ნაშრომი შევასწორე და შევავსე.

თუცა გრიგოლ შანიძე გამოცემულია, მაგრამ ნივთიერ მხარეში მე, როგორც ავტორი, განსაკუთრებით ვარ დაინტერესებული, რადგან ჩემი მონორარი, წიგნის გაყიდვით შემოსულ თანხაზე დაამოკიდებული, და მე ვი, ამაშია მძიმე ავადმყოფი, ხაჩპაროლ შევირვება ნივთიერი საშვადლება, რათა ცოტა ხნით ქობულეთში ცხოვრება შევძლო, რაც ჩემთვის აუცილებელია.

გრიგოლ შანიძე ნივთიერათ ბელმოკლე ადამიანია — და ჩემი წიგნის გამოცემა ინიციატივისა და გახედვა, რომ, ავტორთან ერთად, მისი შინაარსი დღევანდელი მასწავლებელი ახალგაზრდობისა და საერთოდ — ქართული მწერლობის მოყვარულთათვის, ურთავ და სასარგებლოდ მიაჩნია, და თანაც დაინახა, რომ უფრო შეძლებული გამოცემული არავინ აღმოჩნდა. დიდი გაკვირვებით მან მხოლოდ წიგნის გამოცემა შესძლო, ხოლო მონორარის ავანსახათვის საშუალება არა უქვს, და ვინაიდან, წიგნის გაყიდვით შემოსული ფულის განაწილებაში, გამოკრებილი მე, როგორც ავტორს, განსაკუთრებულ უპირატესობას მანიჭებს, ამიტომ ჩემს თავს უნებობ რივ მოვალეთა ვსთვლი — ჩემი სახელით მივამართო თხოვნით იმათ, ვისაც ჩემი წიგნის გარეგნობა სწამთ და ჩემი სიკაცუნად და ქანობილადოა უმნიშვნელო სახანათ არ მაინათ, გამოცემულ გრიგოლ შანიძეს ჩემი წიგნის დაჩქარებით გაგრცხვებაში ხელი შეუწყუნ, დაჩქარებით-მეთქი ვამბობ, ვინაიდან ამ ენათ მე თავის მოვალისათვის სხვა წყარო არ მომეპოვება.

სილოვან თომაშ ძე ხუნდაძე ქუთაისი, 1927 წლის 14 აგვისტოს.
ამ მიმართვის დაწერიდან რამდენიმე თვის

შემდეგ სილოვან ხუნდაძე გარდაიცვალა. უნდა აღვნიშნავ, რომელსაც სხვა იმდროინდელ მწერლებთან ერთად მეც ვესწეროდი, აღწერილი მაქვს ეტაუდში — „გიორგი დედგარანი“.³

თავის წერილში გიორგი ახვლედიანი მოკლედ ეხება სილოვან ხუნდაძის ცხოვრებას და მოღვაწეობას, ახასიათებს მას, როგორც პედაგოგს, მწერალს, ქართული ენის იმ დროისათვის ფრიალ ნაყოფიერ მკვლევარს. რა თქმა უნდა, ქართული ენის შესწავლა უკანასკნელი ექვსი ათწლეული წლის მანძილზე იმდენად უპირატესობა, რომ დღეს ბევრი რამ სულ სხვაგვარად არის გადაწყვეტილი, მაგრამ ისტორია ისტორიაა და უვლავფერო იქ თავისი ადგილი უკავია. აკაკი შანიძესთან გასაუბრებელი, როგორც შემიხვედრია შეტად დაძაბული წერილობითი კამათი, რაც 1919-1928 წლების მანძილზე გაძელდებოდა,⁴ ნათლად მოწმობს, თუ რა მდგომარეობაში იყო იმ დროს ქართული ენის შესწავლა და რა ისტორიული მიღწევები გვაქვს დღეს, როცა ქართველოლოგია, როგორც მეცნიერება, საყოველთაოდ აღიარებულია უცხოეთშიც. ერთგან სილოვან ხუნდაძე არც გიორგი ახვლედიანს ეთანხმება, მაგრამ ეს წმინდა მეცნიერული შენიშვნაა და არავითარი სხვა საფუძველი არ გააჩნია.⁵

VII.

დასასრულ გვიანდა ერთ საკითხსაც შევხვართ. ეს არის ავესტა.

1944 წლის „ლიტერატურული ძიებანის“ II წიგნში, რომელიც აკადემიკოს კორნელი კეკელიძის სამეცნიერო მოღვაწეობის 40 წლისთავს მიეძღვნა, გიორგი ახვლედიანმა გამოაქვეყნა „ავესტას“ მეცნიერ დახანს თარგმანი და კომენტარი (გვ. 1-4). მხოლოდამა მეცნიერმა თითქმის ორმოცი წელი იმუშავა „ავესტას“ თარგმანზე პირველი ნიმუშები გამოაქვეყნა 1924 წლის უუჩრანალ „მეცნიერების“ ნეორე ნომერში.

² გიორგი ჭიბლაძე, კრიტიკული ეტაუდები. თბ., 1985 წ., ტ. VIII, გვ. 162-171.

³ სილოვან ხუნდაძე, „ქართული მართლწერისა და სწორების ძირითადი საფუძვლები“, ქუთა. გრიგოლ შანიძის გამოცემა, 1927 წ., გვ. 89-107.

⁴ იქვე, გვ. 113. სილოვან ხუნდაძე წერს: „პროფ. გ. ახვლედიანი თავის გამოკვლევაში („მკვეთრი ხშულნი ქართულში“, თფილ. უნივერსიტეტის მოამბე II, 1922-1923) ამბობს: „შუხარდტის მიერ ძმ-სთვის მიღებული „მტიკი“ (har) გულისხმობს ძმის „რბო“ (weich) თანხმობებდად, რაც მიუღებელია ყოველი თვალსაზრისით“-ო. კარგი იქნებოდა, რომ ავტორს ეს „თვალსაზრისები“ განემარტებიათ. ამის შემდეგ სილოვან ხუნდაძე ასაბუთებს თავის მოსაზრებას, დასძევს, რომ ის კვლავ რჩება უცვლელად თავის აღწერილ პოზიციებზე.

⁵ წერილის ასლი ვადმოძემა თვით გრიგოლ შანიძემ 1975 წლის 25 აპრილს, სილოვან ხუნდაძის შემოსხენებულ წიგნთან ერთად, რისთვისაც მას დიდი მადლობა მოვავსენათ.

მთლიანად კი „ავეტას“ პირველი წიგნის 17 გათი (ანუ გალობა) დაიბეჭდა ცალკე გამოცემად 1980 წელს, მთარგმნელის გარდაცვალების შემდეგ.* რაც შეეხება მეცხრე მასნას, კომენტარებში გიორგი ახვლედიანს მითითებული აქვს, რომ მისი „4-მ მუხლების შინაარსთან გარკვეულ კავშირშია ქართული ზღაპარი „თრითინო“** იქვე დასახელებული არიან კორნელო კეკელიძე და სოლომონ ყუბანეიშვილი, როგორც „თრითინოს“ ანალიზის წყაროები. მოხსენიებული არ არის ალექსანდრე ბარამიძე, ვინაიდან იგი ამ საკითხს მოგვიანებით, 1971 წელს შეეხო.*** გიორგი ახვლედიანმა გამოიტანა დასკვნა, რომ ავეტის მაიმა მცვე, რაც უდრის ხშაჭეტას და ქართული ზღაპრის ჯემშიდი ერთიდაიგივეა; ასევე ავეტას თრატეაონა და ქართული თრითინო; აუ (ი) დაჰაკი და აქეჰაკი (აქეხაკი). „ქართული შამანის წააკ წარმოადგენს დაჰაკ-ის არაბიზირებულ ფორმას“. გიორგი ახვლედიანმა შეადგინა სამინე „ირანული საკუთარი სახელის ურთიერთშესატყვისობისა და ქრონოლოგიური ურთიერთობის“ სკალა „ქართული ზღაპრის მოქმედ პირთა სახელწოდებებთან“ ავეტის, ფალაურის, ხალხური ქართულის, ახალი სპარსულისა და ლიტერატურული ქართულის მონაცემებით, რითაც სცადა ცხადეყო, რომ „ქართულ „თრითინოს“ ძირითადი სიუჟეტი და, ყოველ შემთხვევაში, სახელი თრითინო მომდინარეობს ძველი ირანული ლეგენდიდან (და არა შამანედან), რაც სწორად აქვთ შენიშნული აკად. კ. კეკელიძეს და სხვა გზით დასაბუთებუ-

ლი დოც. ს. ყუბანეიშვილს (გვ. 4). ეს მითაბუთება ძალიან მნიშვნელოვანი იყო და ერთხელ კიდევ მოწმობდა გიორგი ახვლედიანის არა მარტო ფართო ლიტერატურულ ინტერესებს, არამედ მისი ერთდროის მასშტაბსაც.

ყოველივე ამის პარალელურად გამოცემა არამარტო ავეტას გათების თარგმანი, ის კომენტარებიც თითოეულ მათგანს რომ დაურთო მეცნიერმა-მთარგმნელმა. ზოგიერთ მომენტს ხელი რომ არ შეეშალა გიორგი ახვლედიანის საშინიერო-კვლევითი მუშაობისათვის, ის გაცილებით მეტს გააკეთებდა როგორც ენათმეცნიერების, ფონეტიკის, მთარგმნელობით და რეგეში, ისე ლიტერატურულ-კრიტიკული აზროვნებისათვის, ვამბობ მეტს-თქო არა იმიტომ, თითქოს ბევრი არ გაკეთებინოს, არამედ ერთგვარი გულისტკივილით, ვინაიდან მისი ცოდნის, მისი ტალანტის, მისი რუღუნების შედეგად მოხალღნული იყო სიუჟვის მომძლავრება. რაღაც დიდი შინაგანი ძალა წარმართავდა გიორგი ახვლედიანის შეუპოვრობას რთულ სამეცნიერო პრობლემებთან ჭიდილში.

როგორც ადამიანი და მოქალაქე გიორგი ახვლედიანი იყო უაღრესად გულისხმიერი, სათნო, ობიექტური, პრინციპული და დაუღალავად შრომისმოყვარე. მას ჰქონდა ლიტერატორის გრძნობიერი გული, მეცნიერის დიდი გონება, მოქალაქის გამბედაობა და შეუპოვრობა. მზურვალე პატრიოტიზმს უმშვენებდა სხვა ერებისადმი მოკრძალებული პატივისცემა, ის, რასაც ჩვენ ინტერნაციონალიზმს ვეძახით. იცოდა, რომ დღეს უამისოდ ცხოვრება არამარტო შეუძლებელია, უგუნურებია, ამ მხრივაც გიორგი ახვლედიანი თანამედროვე კაცი იყო. მეცნიერებასა და ლიტერატურულ აზროვნებაში რომ სავსებით იდგა თავისი მიღწევერე ეპოქის მოწოდების დონეზე, ეს იმგვარი ჭეშმარიტებაა, რომელიც არავითარ დამამტკიცებელ არგუმენტებს დიდი ხანია აღარ საჭიროებს.

* დაწვრილებით იხ. Георгий Джибладзе. «Системы Авиценны», Тб., 1986 г. с. 13.

** „ლიტერატურული ძიებანი“, თბ. 1944 წ. II 33-4.

*** ამ და „თრითინოს“ ზოგიერთ სხვა საკითხებზე იხ. გიორგი კიბლაძე, „კრიტიკული ეტიუდები“, თბ., 1985 წ., ტ. VIII, გვ. 101-103.

პოეტის სტუდენტური ღვაწლის გახსენება

ლალო ასათიანის დაბადების 70 წლისთავისათვის

ნახევარ საუკუნეზე მეტი გავიდა მას შემდეგ, რაც ლალო ასათიანის სახელი და გვარი გამოჩნდა ქართულ პრესაში.

ლალოს პირველი ლექსები ქუთაისის საქალაქო გაზეთის ფურცლებზე დაიბეჭდა მისი სტუდენტობის წლებში. ბოლო ხუთ წელშია მისი თბილისში მოღვაწეობდა. 1948 წელს 28 წლის მაგონის ნეშტი 25 წლით მიიზარა ვაკის სასაფლაოში. ბოლო შემდეგ, 1985 წელს, ქართველ მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა დიდების მანთონში ბაკვა სამუდამო განსასვენებელი.

ლალოს გარდაცვალების შემდეგ მის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესახებ ნიჭიერად დაწერილი ბევრი ნარკვევი, სტატია და რამდენიმე წიგნი გამოქვეყნდა. ამ საქმეში დიდი წვლილი აქვთ შეტანილი ნიკა აგიაშვილს, მიხეილ ალავექის, გურამ ასათიანს, ვანო ბეჭტაძეს, ნელი ღუმბაძეს, მურმან ლებანიჭეს, შოთა ქურციკს, სიმონ ჩიქვანს, გიორგი ჭიბლაძეს... ჭეროვანდ დაფასდა პოეტის დეაწლი და როლი თანამედროვე ქართულ მწერლობაში, ნათელი მოეჩინა მისი ბობოქარი ცხოვრების მრავალ საკითხს, მაგრამ ნათქმელიც ბევრია, განსაკუთრებით მისი სტუდენტობის დროინდელი ცხოვრების შესახებ. ჭერ კიდეც ცოცხალი არიან ლალოს თანაკურსელები, 70 წელს მიღწეულნი თუ მერვე ათეული წლის მძიმე აღმართზე შემდგარნი, ზოგი — მეგობარი, ზოგიც — ამხანაგი, ვისთანაც ერთად გაუტარებია პირტიტველა პოეტის ოთხი წელიწადი.

მეც ლალოსთან ერთად გავატარე ქუთაისში ოთხი წელიწადი — 1984 წლის შემოდგომიდან 1988 წლის გაზაფხულამდე. ერთად გვისვამს სტუდენტური ცხოვრების ტბილ-მწარით სავსე ფაალა, ერთად მოგვასმენია საყვარელ პროფესორ-მასწავლებლებთან ლექციები, ერთად გვიოცნებია ვარდისფერ მომავალზე, ერთად გვიუკაპავს ქუთაისის სტამბის მტვერი, ერთად გვიყენოსავს საღებავშეუშრობელი გაზეთების სურსი და ერთადვე განგვიცდია პრესაში ჩვენი მასალების გამოქვეყნებით გამოწვეული სიზარული.

მოგონებათა ამ დაფანტულ ფურცლებს იქნებ უფრო სრული წარმოდგენა მოეცა ჩვენი სტუდენტური ცხოვრების შესახებ, ლალოს შვიდი ბარათი რომ შემომჩრჩნოდა. ისინი, ომის

წინა წლებში გამოგაჯენილი, 1941 წლის 28 ივნისს, სამშობლოს წინაშე სამხედრო მოვალეობის მოსახდელად გამოგზავრების დღეს, სხვა მასალებთან ერთად ფანერის პატარა ყუთში ჩავაღაგე და ჩემ ოდის სხვეწში ავიტანე შესანახად. ომის წლებში ძველისძველი სახურავიდან ჩამონადენ წვიმას ჩემი ფანერის ყუთი სულ ერთიანად დაეღო. 1945 წლის 16 ოქტომბერს დემობილიზაციით დაბრუნებულს ლალოს წერილები და ჩემი სხვა საარქივო მასალა მთლიანად განადგურებული დამხვდა და ამით გულში თითქოს ის ერთადერთი ძარღვიც ჩამწყდა, რომელიც ლალოს სულიერ საქყაროთან მაკავშირებდა.

იმდროინდელი ქუთაისის პედაგოგიური ინსტიტუტი თბილისის უნივერსიტეტს მოგაგოს ნებდათ. ლექციებს გვიკითხავდნენ კორნელი კეკელიძე და შალვა ნუცუბიძე, აკაკი შანიძე და ვარლამ თოფურია, გიორგი ახვლედიანი და არნოლდ ჩიქობავა, სიმონ ყაუხჩიშვილი და გაბტანგ კატეტიშვილი, მიხეილ ზანდუკელი და მიხეილ აბრამიშვილი, ალექსანდრე ბარამიძე და მოსე გოგინბერიძე, ალექსანდრე ფიცხალაიშვილი, ლეონ მელიქსეთ-ბეგი, გაბრიელ ჩაჩანიძე და სხვები.

ოქტომბრის ერთ ღრუბლიან საღამოს, ლექციის დაწყებისას რომ ველოდებოდი, ბიჭები ინსტიტუტის შენობის წინ სპორტულ მოედანზე დადგმულ დერძთან ვიყავით შეკრებილი. ზოგი თავისი მკლავის ძალას ცდიდა — დერძზე ხელებით ჩამოეკიდებოდა და სამ-ოთხჯერ რომ აიწევდა ტანს, მერე ტომარასავით იყო ჩამოეკიდებოდა.

ერთი ყმაწვილი, რომელსაც მუქი ლურჯი მალისი კიტელი ეცვა, მომიახლოვდა და მკითხა:

- სადაური ხარ, ყმაწვილო?
- სენაკელი. შენა (სენაკის რაიონს 1988 წელს ცხაკაის რაიონი ეწოდა, მაგრამ ჭერ კიდეც არ ვიყავით შერეული ახალ სახელს).

— მე ლიჩხუბელი ვარ, ცაგერიდან. ჩემს სოფელს ბარდნალა ჰქვია.

ხელში გაეკიცილი გაზეთი „სიტყვა და საქმე“ მეჭირა.

— შე ნაელო, — ხაგანგებო პალატი წარმოთქვა კიტელიანმა ახალგაზრდამ, — ახალია ეგ „სიტყვა და საქმე“.

ერთი გაბრაზებით ავხედე შემოიხვევს. ჩემი თავი ენამახვილი მიგონა, მაგრამ მოულოდნელად ისეთი დარტყმა ვიწვინე, რომ პასუხის გაცემა გამიჭირდა. ჭერ ვიფიქრე, ალბათ ს და შ ბგერებს გარკვევით ვერ ამბობს-მეთქი, მაგრამ „სიტყვა და საქმე“ ხომ სწორად წარმოთქვა? „სიტყვა და საქმე“ არ უთქვამს. სახეზე სიწინდელ მომედო და ერთხანად მივახალა:

— ჩემთვის უკვე ძველია, შენთვის — ალბათ ახალი! ისე კი ნაკელი, ვხედავ, ძალიან გუყვარებია!

— ოჰო, ერთი ამას უყურეთ, რა ბრაზიანი ყოფილა პატარა მებრელი! გეხუმრე, ბიჭო! ყოჩაღ, რომ მიმიხვდი! თუ ძმა ხარ, არ გეწყინოს...

— წყენა რა შუაშია, მაგრამ ს და შ ბგერების სწორად წარმოთქმას ჭერ კიდევ საბავშვო ბაღში ასწავლიან, — არ ვცხრებოდი მე.

— კარგი ახლა... მათხვევ ერთი ეგ გავითი, გადავათვალეებ!

გაზეთი გავუწოდე. უმწიფელმა სწრაფად გადაათვალიერა, მერე დამიბრუნა და შიბინა:

— საინტერესო წერილებია დაბეჭდილი. ლექციაზე მათხვევ, უკან დაჯგუფები და წაკითხვა.

ლექცია რომ დაიწყო, ის უმწიფელი სულ უკანა მერხზე დაჯდა, მე პირველ რიგში მოვინახე ადგილი. დროდადრო უკან ვიხედებოდი. იმ უმწიფელს თავი ჩაერგო და რაღაცას გატაცებით კითხულობდა.

ზარის დარეკვის შემდეგ გაზეთი დამიბრუნდა და მითხრა: კარგი ნომერიაო.

„სიტყვა და საქმე“ ქუთაისში გამომავალ ლიტერატურულ გაზეთს ერქვა, რომელიც თავისი გაფორმებით, შინაარსით დღესაც კარგად ამავე დონეზე უდრის არაფრით ჩამოუვარდებოდა.

ასე გავიცანიე ერთმანეთი მე და ლადო. ერთ სკამბოს ჩვენს ჭკუფში რომელიღაც უფროსკურსელი შემოვიდა და გამოაცხადებ: მწერალთა კავშირის ქუთაისის განყოფილებასთან ახალგაზრდა მწერალთა წრე უკლებილება და ვისაც გსურთ, ჩაეწერეთო. თან აგვიხსნა: წრის მეცადინეობა პერიოდულად ჩატარდება. სარწმუნო კავშირის კლუბში, რის შესახებაც განცხადება საქალაქო გაზეთში დაიბეჭდებოა.

მსურველი ბევრი აღმოჩნდა, მათ შორის — ამ სტრიქონების ავტორიც. ლადო იქვე იდგა და იცინოდა: — ეს რამდენი მწერალი გვყოლია ჩვენს კურსზე. აღდენი პოეტის ქუთაისის კი არა, მთელ საქართველოს ეყოფო. თვითონ ლადო მწერლობის მსურველთა სი-
აში არ ჩაწერილა. — პოეტს წრე არ უნდა,

იქ ვერაფერს ისწავლის. კაცი ბუნებით უნდა იყოს პოეტი, ამისათვის კი ნიჭია საჭირო, ნიჭი, სურვილი არ კმარა, — ამბობდა ლადო.

ერთ დღეს ქუთაისის გაზეთში, მეოთხე გვერდზე, მართლა დაიბეჭდა მწერალთა კავშირის ქუთაისის განყოფილების განცხადება, რომელიც იუწყებოდა, რომ დანიშნული იყო ახალგაზრდა მწერალთა წრის მეცადინეობა, მას უნდა დასწრებოდნენ ახალგაზრდა მწერლები (შემდეგ ჩამოთვლილი იყო მათი გვარები). ლადომ ლექციის დაწყების წინ აუდიტორიაში გაზეთი ააფრიალა და ხმამაღლა, იძახოდა: — ახალგაზრდა მწერლებო, აბა, თქვენ იცით, მეცადინეობაზე არ დაიგვიანოთ.

თავისი სითამამით, პირდაპირებით, ავტორიტეტების წინაშე ქედმოუხრებლობით, მაღალი ლიტერატურული გემოვნებით, ენაძუნწობით ლადო ყველა სტუდენტის ყურადღებას იპყრობდა; ერთი-ორჯერ ლექციაზე გადაკრულიც კი გამოცხადდა. მაშინ უფრო ენაწყლიანი იყო. ლექსები შეფაკლოდა, თავლისფერ თვალბეჭდებში რაღაც უცნაური ცეცხლი უგზავნიდა. ხშირად უყვარდა თქმა:

მე რათ მინდა ლექცია,
ან სიტყვების რაბუნე?
გულზე გადაამეტიკა
ღვინის წვენი კახური.

— ლადო, „კახური“ რომელი სიტყვის მსაზღვრელია, „ღვინისა“ თუ „წვენისა“? — ვკითხე ერთხელ.

— მოეცი მაგ შენს გრამატიკას! ნუ ჩხირკედელიაობ!

ღვინო კახურია, რა არის აქ გაუგებარი?
— კი, მაგრამ ვინ ამბობს, ღვინის წვენიო?
— არ მოვეცი. — თუ წვენზეა ლაპარაკი, ალბათ უფროსის წვენი უნდა გეთქვა.

— იცი, რა ვითხრა? „უფროსის წვენი“ შენთვის დამილოცნია, შენი სასმელია. კახური ძეგლ ღვინოს კი რა ჭობია შენ რა იცი!..

ბევრს კითხულობდა. იმუამდ გატაცებული იყო საფო მგელაძის „ლიანა ლორღითი“ და „ქარიშხლის ფრთებით“, რ. გვეტაძის „ლაშაური საღამოებით“, კ. გამსახურდიას „მთვარის მოტახებით“. ზეპირად იცოდა გალაკტიონის თითქმის ყველა ლექსი (ყოველ შემთხვევაში, ჩვენ ასე ვგვგონდა) და ლიტერატურული ფაქტების ცოდნაში ბადალი არ მყავდა.

ლადო თანდათან დაუახლოვდა თანაკურსელებს. მასთან ხშირად ნახავდით მიხეილ ალაფიძეს, რაუდენ გაერჩავას, არკადი კაჭკაჭიშვილს, ლევან კიკნაძეს, ავსტანტი მიშვილაძეს, შოთა ქურიძეს, დავით ჰიტილიშვილს, მართამ ბარქაძეს, ნელი დუმბაძეს, მართამ ტრაპაძეს, ზინა ხონელიძეს. რაუდენ შკუბუღიანი ხომ ერთხანს მასთან ცხოვრობდა ბი-

ნაშ. კამათობდნენ, მსჯელობდნენ, ერთმანეთს უზიარებდნენ თავიანთ შთაბეჭდილებებს ამა თუ იმ წიგნის ან ნაწახი კინოფილმის შესახებ: ლადო თავისი შეხედულებებით გამორჩეულად, ზოგჯერ უველასაგან მოწონებულ რაიმე ლიტერატურულ მოვლენას სულ განსხვავებული პოზიციებიდან აფასებდა. კამათის დროს ცხარობდა, ხანდახან მწარე სიტყვებსაც მოიშველიებდა: ძნელად იტანდა, თუ არ ეთანხმებოდნენ, მის აზრს არ იზიარებდნენ.

— ვინ არის ეს ბიჭი, ასეთი ამაყი? — ჩურჩულებდნენ ლადოს საქციელით გაკვირებული კლდეშვილები.

იმ წლის ოქტომბერსა თუ ნოემბერში ჩვენი ფაკულტეტის პირველ კურსზე აკადემიური შევებულებიდან დაბრუნდა რაჟდენ გაბეჩავა, რომელიც 1988-84 წლებში სენაკის მანქანატრაქტორთა სადღურის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის „ავანგარდის“ რედაქტორის მოადგილედ მუშაობდა. რაჟდენს გაზეთ „ავანგარდში“ თანამშრომლობით დავუახლოვდი.

იმ ხანებში რაჟდენი ქუთაისის საქალაქო გაზეთის სოფლის მეურნეობის განყოფილების გამგედ გადმოიყვანათ. რედაქციის პასუხისმგებელი მდივანი იყო გიორგი ჭიბლაძე, რედაქტორის მოადგილე — პარმენ შედეგია, რედაქტორი — ცნობილი უფრანგისტი ნიკოლოზ ცხაკაია (იგი ცოტა ხანს გაწ. „ისტეჟა“ დეპ. საქმეებს“ რედაქტორობდა), რომელიც შემდეგ გამოცდილმა პარტიულმა მუშაკმა კალი შეროზიაშვილმა შეცვალა.

რაჟდენის მეშვეობით ლადო და მე რედაქციის თანამშრომლებს დავუახლოვდით. ვებედავდით კორესპონდენტებს. გავიცანი ნიკა აგიაშვილი, გიორგი ჭიბლაძე, პეტრე ბახტურიძე, ელიოზ ხუციშვილი, პლატონ გულუა, დავით ცვარიანი, დოროთე ეგუტიძე, პავლე ლომიძე, ნიკოლოზ კოვზირიძე და სხვები. სარედაქციო დავალებებს გვაძლევდნენ და ჩვენც გულმოდგინედ ვასრულებდით.

ინსტიტუტის საყოველთაოდ ცნობილი გახდა, რომ ლადო ლექსებს წერდა, რომლებიც ხელნაწერის სახით ვრცელდებოდა სტუდენტთა შორის. ეს ლექსები მეტწილად სამიჯნურრო მითივზე იყო დაწერილი.

1988 წლის 15 სექტემბერს გაზეთ „სტალინული“ დაიბეჭდა ლადოს ორსტროფიანი ლექსი „ჩვენ კვლავ მოვედით“. ეს იყო პოეტის პირველი გამოქვეყნებული ლექსი. იმ დღეს ლადო განსაკუთრებით გახარებული იყო, თავი მოსწონდა, რამდენიმე ცალი გაეცედილი გაზეთი ილიაში ამოეჩარა. ამხანაგების თვალში ლადოს ავტორიტეტი საგრძნობლად გაიზარდა. ქუთაისის ახალგაზრდა მწერალთა-

გან ვიცნობდით უფროსკურსელ სტუდენტებს გიორგი გაბეჩავს (სამხარაძეს), სევერიან იანს, ვანლორ ლორთქიფანიძეს, ვ. ჭობის-პირელს. ჩვენს თანაკურსელ მიხეილ ალავიძეს რამდენიმე ლექსი ჰქონდა გამოქვეყნებული. მათ ლადოც შეემატა. თავისი სიხარული ლადომ დედამისს წერილით გაუწიარა. 1988 წლის 16 სექტემბრით დათარიღებულ ბარათში იგი დედას სწერდა:

„სტალინული“ 15-ის ნომერში ლექსი დაბეჭდულ ვიგზავნი ამონაგებს გაზეთიდან. გაგისარდება, მიუხედავად იმისა, რომ კუბლეტები ამომგდეს, მაინც არ ვჩივი. ეს პირველია და არცაა გასაკვირი. 4 კუბლეტიდან ორი დატოვეს. სასაცილოა“ (ლადო ასათიანი, ერთ-ტომეული, თბილისი, 1979, გვ. 808).

ცოცა უფრო გვიან „ძველი და ახალი ქუთაისის“ ლექსების ციკლში (1988 წ.) ლადო ამ ფაქტს იხსენებდა და წერდა:

მე აქ დავწერე ლექსი პირველი, ვარდებსაც ესმით ამ გულის ფეთქვა.

ჩვენი ურთიერთობა რედაქციასთან სულ უფრო ფართოვდებოდა. დღე ისე არ გავდიოდა, რომ რედაქციის რაჟდენი არ მოგვეხსებებინა. მაღე პარმენ შედეგიამ რედაქტორად დააწინაურეს, გიორგი ჭიბლაძე — მის მოადგილედ, რაჟდენი კი — პასუხისმგებელ მდივნად. რაკი ლექსები ნაშუადღევს გვეწერებოდა, ყოველდღე საშუალება გვქონდა რაჟდენს გვეწავა, ხანდახან, როცა კორექტორები რაიმე საპატიო მიწევის გამო საშუალოზე არ გამოცხადდებოდნენ, მე და ლადოს დაგვაკლებდნენ სტამბაში მორიგე კორექტორებად წასვლას. ასეთ მორიგეობას ზოგჯერ ლექსებიც ეწერებოდა, მაგრამ გარეთში მუშაობა გვიტაცებდა. თანაც ერთ მორიგეობაში თითოეს წამანეთს გვეწერდნენ გასამარჯლოდ, ეს თანხა კი ხელმოკლე სტუდენტებისათვის დიდ რამეს ნიშნავდა.

1988 წლის შემოდგომაზე უკვე მეორე კურსის გადასული სტუდენტები ინსტიტუტში რომ დავბრუნდით, უფრო დაღინჯებული ვჩანდით. ზაფხულის არდადეგები ზოგს მშობლიურ სოფელში გაეტარებინა, უფრო შეძლებული — აგარაკებზე. ლადო ბარდალაში ყოფილიყო.

სოფლიოს ცხოვრებაში დიდმნიშვნელოვანი ამბები ხდებოდა. 1988 წელს ჩრდილო-აღმოსავლეთ აფრიკაში, წითელი ზღვის სანაპიროს გასწვრივ მდებარე ქვეყანაში, რომელსაც მაშინ უფრო ზნირად აბისინიის სახელწოდებით იხსენიებდნენ (მისი ოფიციალური სახელწოდებაა ეთიოპია), ფაშისტური იტალიის ქარს შეიჭრა, ცოტა უფრო გვიან, 1988 წლის მაისში კი აბისინიის დედაქალაქში — აღის-აბებაში შევიდა. ერთა ლიგამ აგრესიის მსხვერპლს დახმარება არ აღმოუჩინა. საბჭოთა კავშირი, რომ-

მელმაც არ ცნო იტალიის მიერ აბისინიის დაპყრობა, თავიდანვე აქტიურად უჭერდა მხარს აბისინიელთა ბრძოლას ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის.

გაზეთები აქტიურებული იყო ინფორმაციებით აბისინიის ომის შესახებ. იარაღის უღარუნი და ყუზმარების აფეთქებათა ხმა ისმოდა ესპანეთიდანაც, სადაც ფაშისტი გენერალი ფრანკო ხოზე დიასისა და დოლორეს იბარურის ქვეყნის ხალხთა დამონებას ცდილობდა.

ეს ამბები ჩვენც, სტუდენტებსაც, გვადევნებდა და თავისუფლებისათვის მებრძოლ ხალხთა მიმართ სოლიდარობის სულიკვეთებით განგვაწყობდა.

კარგად არ მახსოვს, 1985 წლის მიწურული იყო თუ მომდევნო წლის იანვარი, ორი ლექსი დავწერე: ერთი — „ხელები შორს“ — აბისინიის ომს ეძღვნებოდა, მეორე — „სტახანოველი ქალის სიმღერა“ — სტახანოვერ შიძრარობას.

ერთხელ, შინ რომ მივიდიოდი, ლადოს ვუთხარი: — შენგოდი ჩემთან, ლექსი უნდა წაგკითხო. თუ მოგეწონა, მიხდა გამოვქვეყნო-მეთქი.

ლადომ ერთი კი გაცოცხობ შენგომხედა, მაგრამ უარი არ უთქვამს. ეს კი მითხრა: — ლექსი რა შენი საქმეაო.

შევდიოთ ოთახში, დავსხედით. საგულდაგულად გაბათობებული ხელნაწერები მოვანახე და ლადოს გავუწოდე. — შენ თვითონ წამიკითხე, მითხრა.

დავიწყე კითხვა:

ჩაღდება ომი.... დენთის სუხია...
პრესის ფურცლებზე დადის ამბებად:
ხანძარში იწვის აბისინია,
ციცხლი ეღება აღის-აბებას.

ლადომ შემჩერა. ვიფიქრე, ალბათ რითმა „აღლის ამბებად“ და „აღის-აბება“ მოეწონა-მეთქი.

შეგბედე. სახე უღიმოდა. მოწონების ნიშნად მივიჩინე.

— აბა, წაიკითხე თავიდან, — მითხრა ლადომ.

მე ეს პირველი სტროფი ხელახლა წავიკითხე და შეგჩერდი.

— მანდ ორი სტროქონი უნდა დაუმატო, — დამიძლით მითხრა ლადომ.

— რა სტროქონები?

— რა და:

უნდა იცოდე, ჩემო გოგამ, რომ ცუდი ლექსი არ ისტკმებდა..

გავჩიო. რა უნდა მითქვა?! ხელნაწერი სწრაფად დავეცი და ჩაბეში ჩავიდე.

— თუ არ ისტამებდა, იმასაც ვნახავ! — მივასაღე გაბრაზებულმა და პაპროსს ვეცი-თან ვიჭირობდი: საიდან მოაგონდა რითმა „არ ისტამებდა“-მეთქი.

კარგი აღმატარებელი ვიყავი და მამაშვიდა ლადომ. — მერე რა გიწერია წამიკითხე. გაბრაზებულს ანუ იმ ლექსის გაგრძობა წამიკითხავს და არც მეორე ლექსი მიჩვენებია. გაბრუნებული დავშორდი ერთმანეთს, აღონდ ეს გაბუტვა სულ ერთ დღეს გაგრძელდა. მეორე დღეს, ლექსებზე რომ მივედი, ლადომ მთხოვა „სტახანოველი ქალის სიმღერაც“ მიჩვენებინა, მაგრამ, აბა, როგორ წაგაკითხებდი!..

ლადოს სიტყვები თავში მიტრიალებდა: გაგულისებულმა მეორე დღეს ორივე ლექსი ერთ კონვერტში ჩავდე და უფრანდ „შრომელი ქალის“ რედაქციას გავუგზავნე.

გავიდა ორი თუ სამი თვე. ჩემი ლექსების შესახებ ლადოს კრიტიკა არავისთან დაუძრავს, თუმცა ერთმანეთს როცა შეხვდებოდით, ხანდახან ჩაილაპარაკებდა: „აღლის ამბებად“ აღის-აბება — არ ისტამებდა“.

„შრომელი ქალის“ ყოველ ახალ ნომერს გულისფანცქალით ვათვალიერებდი. ერთ დღეს, — მგონი 1988 წლის აპრილის ბოლო რიცხვებში — თუ შიშის დასაწყისი იყო, — ქუთაისის ცენტრალურ საგაზეთო კოსტის უფრანლის მეოთხე ნომერი რომ ვიციდე და გადავფურცლოთვანდებს არ დავუჭერე: ჩემი ლექსი „სტახანოველი ქალის სიმღერა“ უცვლელად დაბეჭდათ. იმავე ნომერში ჩემდა გასაკვირად დაბეჭდილი იყო ლადოს ნარკვევი ქუთაისის აბრეშუმკომბინატის სტახანოველ ქალზე სონია ხოზაშვი, რომელიც მაშინ ერთი პირველთაგანი ჩაება ამ მოძრაობაში.

ერთი სული მქონდა, როდის მივიდოდი ინსტიტუტში, რომ ლადო მენახა და უფრანდი მიჩვენებინა (სულ მ. ნომერი ვიციდე). მაგრამ თურმე ისიც არანაკლებ მოუთმენლად ელოდა თავისი ნარკვევის დაბეჭდას და გაცოცხობით ადევნებდნ თავალს ყოველი ნომრის გამოსვლას. ინსტიტუტის ეკოში რომ შეგვვდი, დამიძლით შემომეგება: — ციგანი ხარ, გოგია, შენს რატომ დამიძლით, თუ ლექსს თბილისში გვაქონდი?

საუფედურეს საყვადურითვე ვუპასუხე, თან დავსძინე: ეს რა ვუთქვამდა, უკვე გამოქვეყნებული ნარკვევი რომ გავგზავნი, უფრანლისათვის მეფქვი ეს ნარკვევი ლადომ ქუთაისის საქალაქო გაზეთ „სტალინელის“ რედაქციის დაფარებით დაწერა და იმავე გაზეთში გამოაქვეყნა).

ლადო იფიცებოდა: მე არ გამიგზავნია, უფრანლის რედაქციამ, ალბათ, თავისით გადაბეჭდა გაზეთიდან.. აბა, ვინ დაუჭერე და? ეს იყო ჩვენი გვარების პირველი გამოჩენა რესპუბლიკური უფრანლის ფურცლებზე და ხლოებით ერთ თვეში ორივემ ერთდროულად

ლაღ-მივიღეთ ინსტიტუტის მისამართით თბილისიდან გამოგზავნილი ჰონორარი და იმავე დღეს „გრანდ ოტელი“ რესტორანში დიდი მოწიებით ვადღებრძელი მშრომელი ქალები, მათ შორის ჩვენთვის უცნობი პატრიცეზული ქალბატონი ნინო ჩარკვიანი, რომელიც მაშინ იმ ეურნალის რედაქტორი იყო.

1988 წლის 15 სექტემბერს ლადოს პირველი ლექსის გამოქვეყნების შემდეგ მთელი ხუთი თვის განმავლობაში მისი გვარი პრესაში არ გამოჩენილა. და აი 1988 წლის 25 თებერვალს, სამშაბათს, „სტალინელის“ 45-ე ნომერში, შენობე გვერდზე, გაიჩნდა ლადოს მეორე ლექსი. ეს იყო „თებერვლის დღია“, რომელმაც საყოველთაო მოწონება დაიმსახურა და შკოთხველის ყურადღება მიიპყრო შინაარსით, ფორმით, პოეტური პათოსით. ლადო აღფრთოვანებული იყო და ამტკრადე გაიორგი ჯიბლაძის მიმართ მადლობის დიდ გრძნობას გამოთქვამდა.

ერთი თვეც არ იყო გასული, რომ 18 მარტს იმავე გაზეთში დაიბეჭდა ლადოს ახალი ლექსი „მოსაგონარი“, რომელიც პარიზის კომუნისათვის წამებული მიძღვნა. ლექსში მძლავრი პოეტური მგზნებარებით არის ახახული პარიზის სისხლიანი ქუჩები, მკვდართა ღიმილი პერლაზეზე, ტიერის ბღავილი, ზარკადეზე მდგარი ეთერ პოტი, კომუნის რახმების მეთაური დედეკლოუსი, ხმაძრდეფინი მარხელიოზას გუგუნი, ვანდომის ძეგლთან დაცემული ოფიცრის ცხენი...

10 აპრილი. ისევ თვეც არ არის გასული. „სტალინელის“ 81-ე ნომრის ფურცლებიდან კვლავ ახალმა ლექსმა გამოაშუქა: მეორე გვერდზე, მარჯვნივ, ორ სვეტად იყო დაბეჭდილი ლამაზი შრიფტით აწყობილი „ქუჩა პალმებში“. ლადო და მისი მეგობრები აღტაცებულნი არიან. „ამდენი ვარდი, მზით გამთბარი ამდენი პალმა, მხარებს, როცა ქალაქის მკერდს დავაკვირდები“... — ბუბუნებს გახალისებულნი ჰახუცი.

ახლოვდება პრესის დღე — 5 მაისი. ლადოს რედაქციამ სურათი და პატარა ლექსი სხოსოვა გაზეთში გამოსაქვეყნებლად. ეს უკვე აღიარება, პოეტად საბოლოო აღიარება!

5 მაისის მესამე ნომერში, მესამე გვერდზე, გარდა ლადოს სურათისა, დაბეჭდილია მისი წერლი „ეს სიხარული შენ მომიტანე, ჩემო გაზეთო“.

„პირველად გაჭთ „სტალინელის“ ფურცლებზე ვიგწენ დაბეჭდილი სტრიქონების ეშხი, — წერდა ლადო, — და დღეს როცა ბოლშევიკური პრესის მეოცდაოთხე გაუფხულთსა ვუვიმბო, არ შემეძლია სიყვარულით და

ჭერ არგანცილი აღტაცებით არ მივესალმო ბოლშევიკური პრესის ჯანმეგარ თახბას. და ვანა სასიხარულო არაა? ვანა უამენი ყრუანტელის მომგვრელი არაა, როცა შენი ლექსები დლით შენზე უფრო ადერ გამოვლენ, გამოვლენ და მერე სალ? უკავილებით შემორკალულ ინდუსტრიულ ქალაქში.

შე ეს სიხარული განვიცადე. შე ამ სიხარულს უფრო მძღვრად კიდევ განვიციდი. ეს სიხარული, ეს აღტაცება შენ მომიტანე, ჩემო გაზეთო, და ამიტომ ეს სიტყვები შენი დღეგრძელობისა და შენი გამარჯვების იყოს.

მოხლებლად ლექსებს ერთ მწერალს: არსებობს ღრმა სიხარული და ღრმა სევდა; ასეთი სიხარული და ასეთი სევდა უტყვიანო. უკანასკნელისა რა მოგახსენოთ, ხოლო პირველს (ღრმა სიხარულს) ახლა განვიციდი, მამუნებს ეს სიხარული, მაგრამ მაინც ვმდერი და როგორ არ ვიმდერო, როცა:

ზევით ცა მხურავს — კრიალა, ღია, ირგვლივ მთებია მკერდდაგუჯილი. ჩემი სამშობლო იალაღია, ზედ საამური ხარობს ჯეჭილი; და თუ მოაწყდა მტერი იალაღს, ვერ შეძლოს გულმა ბოღმის დატევა, მოვიხმარ ლექსებს, როგორც იარაღს, მოვიხმარ ლექსებს, როგორც სატევარს!

ცხრაშეტი წლის ჰახუციასთვის ეს დიდი აღიარება იყო... ლადოს სახელი დღითიდღე სულ უფრო პოპულარული ხდებოდა. იქნებ ესეც იყო იმის მიზეზი, რომ იგი თავაწეული უფრო ამაყად დაბეჭდებდა ვარდ-ყვავილებით მოქარულ ქუთაისის ქუჩებში, სადაც არაერთ ზელმოყარულ პოეტს გაუყოლებია მისთვის შურიანი თვალი.

ქუთაისის კულტურული ცხოვრების ფერხულში აქტიურად ჩაბმული ლადოს ლექსები სულ უფრო ხშირად იბეჭდებოდა საქალაქო გაზეთში. „სტალინელის“ 1988 წლის მეორე ნახევრის კომპლექტს თუ გადაათვალიერებთ, ნახავთ, რომ 25 სექტემბრის, 18 ოქტომბრის, 2 ნოემბრის, 26 ნოემბრის, 22 დეკემბრის, 1987 წლის 14 იანვრის, 9 მარტის, 18 აპრილის, 17 მაისის და სხვა ნომრებში ლადოს ლექსებია დაბეჭდილი. ამ გაზეთის 1988 წლის 18 ოქტომბრის მესამე გვერდი ლიტერატურულია და მთლიანად ეძღვნება ესპანეთს. გვერდს აქვს ანშლაგი „ამაყად ფრილებდეს ესპანეთის რესპუბლიკის დროშა!“ აქ დაბეჭდილია გიორგი ვაისელის (სამხარაძის), ილია ხოშტარას, ლადო ახათიანის, ვ. გუგუშვილის ლექსები, და ჩიანელის (დავით ჩხეიძის) „ესპანური ნოველებიდან“, შამია ასათიანის „არა, ვერ შეძლებთ!“ გვერდის ბოლოს არის რედაქციის მინაწერი: „დღევანდელი ლიტერატურული გვერდის ჰონორარი ქუთაისელ მწერლებს შეაქვთ

ესპანეთის მშრომელთა დამარების ფონდში“.
 ლადო დაუზარებლად მონაწილეობდა მწერ-
 რალთა კავშირის ქუთაისის მცირერიცხოვანი
 განყოფილების ლიტერატურულ საკმინაობაში.
 ვაცხოვრებულყო მზადება იყო ი. ჭავჭავაძის
 დაბადების მეასე და ა. შუშკინის გარდაცვალები-
 სის მესხ წლისთავებისათვის. ქუთაისში ჩამო-
 აღდგინენ ცხოვლილი მწერლები, იმართებოდა
 ლიტერატურული საღამოები.

ამასობაში ლადო მწერალთა კავშირის წევ-
 რობი კარდიატოდაც მიიღეს.

1936 წლის 24 ნოემბერს „სტალინელი“ შე-
 რობი გვარდზე აქვეყნებს ინფორმაციას.
 ქუთაისის მწერალთა კავშირთან დაარსდა ფოლ-
 კლორის სეპტია... სექტიაში შედიან: დ. თომა-
 შვილი, მ. ალაფიძე, ლ. ხახიანი. სექტია უკვე
 შეუდგა მუშაობას“. იმავე ნომრის შესამე ვერ-
 დო კი ეძღვნება სახლურ შემოკმედებას.

1927 წლის 14 იანვარს. სუთუბათის, „სტა-
 ლინელი“ მესამე გვერდზე დაიბეჭდა ლადოს
 დეკლარაცია „ბუშკინი ჩემთან“, რომელიც ლადომ
 შემდეგ ბუშკინის ხსოვნისადმი მიძღვნილ სა-
 ლამოზე წაიკითხა.

იმავე წლის 24 იანვრის ნომერში, მესამე
 გვერდზე, დაიბეჭდილია ლ. ა-ს (ლადოს) ინფო-
 რმაცია, რომელიც ვაჟუწყებს, რომ 31 იან-
 ვარს, 7 საათზე, საბჭოების VIII საფარგებო
 ყრილობას დედუგატი გიორგი დონიძე წი-
 თელი არმიის სახლში შეხვდა ქუთაისის გარ-
 ნაწილის მეთაურებსა და წითელარმიელებს.
 გ. დონიძის შემდეგ ლექსები წაიკითხეს ს.
 ელუმა, ვ. გორგაძემ, ა. ადამიამ, ს. ისიანმა,
 ლ. ასათიანმა.

მე თებერვალს პედაგოგიურ ინსტიტუტში
 ჩატარდა ბუშკინის ხსოვნისადმი მიძღვნილი
 საღამო.

28 მაისს კულტურის სახლში მოწყობილი
 ჭავჭავაძის დაბადების მეასე წლისთავისადმი
 მიძღვნილი საღამო, ლექსები წაიკითხეს შ. ჩა-
 რკვიანი, ბ. კეულავამ, ს. ისიანმა, ლ. ასათი-
 ანმა, ვ. სულაბერიძემ. წ. ალაფიძემ წაიკითხა
 ნაწყვეტები „მეზავრის მ. დავითიძისადა“, --
 ვკითხულობთ „სტალინელის“ 1937 წლის 3
 ივნისის ნომერში.

2 ივნისს, 7 საათზე, პედაგოგიურ ინსტიტუ-
 ტში გაიმართა ი. ჭავჭავაძის დაბადების მესხე
 წლისთავისადმი მიძღვნილი საღამო; მოხე-
 ნება გააკეთა ვახტანგ კოტივილიძემ, ლექსე-
 ბი წაიკითხეს ლ. ასათიანმა, ა. ადამიამ, გ. გია-
 ხელიძე, ს. ისიანმა, -- გვამცნობდა იმავე გაზე-
 თის 2 ივნისის ნომერი.

3 ივნისის ნომერში გამოქვეყნებული განცხ-
 ადებას კი იწყებოდა, რომ 2 ივნისს მწერალ-
 თა სახლში გაიმართებოდა ილია ჭავჭავაძის
 ხსოვნის საღამო. ლექსებს წაიკითხავნო ილ.
 ხოშტარია, დ. თომაშვილი, ალ. ადამია, შ. ჩა-

რკვიანი, ვ. ლორთქიფანიძე, ლ. ასათიანი,
 ალაფიძე, მ. გიხელი, ს. ისიანი, ევ. ფურცელაძე,
 ნიქე, ვ. სულაბერიძე.

ეს საღამო ი. ივნისს, მართლაც, გაიმართა.
 ლადო ჩვენთან დაბაზში იქნა გამოცდილენ
 პოეტები და ლექსებს კითხულობდნენ. ტრი-
 ბუნაზე ლადოს გამოჩენასაც ველოდით, მაგ-
 რამ საღამო ისე დაშთარდა, რომ მისთვის
 სიტყვა არ მიაუციათ.

— რა მოხდა? — ვკითხე ლადოს.
 ადრევებოდა ჭავჭავაძის ნის ბორბიოთ მი-
 პასუხა: — ვიცო, ვინც ეს გამოკეთა, მგარამ
 თუ შევარჩენ, მერე დაიკავბოზო.

გახოცარი იყო: გუშინდელ გაზეთში ლა-
 დოს სახელი და გვარი ეწერა, დღეს კი...

11 ივნისს გაზეთში გამოქვეყნდა ინფორმა-
 ცია იმ საღამოს ჩატარების შესახებ. ლადო მა-
 სში, ცხადია, მოხსენიებული არ იყო.

აქედან იწყება ქუთაისის ლიტერატურული
 ცხოვრებიდან ლადოს თითქმის მთელი წლით
 გარიყვის სევდიანი პერიოდი.

1937 წლის 17 მაისის გაზეთ „სტალინელი“
 დაიბეჭდა ლადოს სტუდენტობის დროინდელი
 ბლოგ დეკლარაცია, რომლის შემდეგ პოეტის ნაწი-
 რმელები ქუთაისში კარგა მანს აღარ გამოქვე-
 ყნებულა. დანიყო ერთგვარი დუნილის, უფ-
 რო წარად — ნაძადადგი დუმილის პერი-
 დი სტუდენტის ცხოვრებაში. ინტრიგებმა და
 ენის შიტან-მეჭანამ ისეთი ვითარება შექმნა,
 რომ ლადოს ლექსებს აღარ ბეჭდავდნენ, ამის
 დავითო მისი ოჯახური პირთების მკვეთრად
 გაუარესებდა. გაუგებრობის შედეგად ლადოს
 დედა, რომელთანაც შეიღბს მშობლიური სიუ-
 ვარულის უფაქიზისი ვრძნობა აკავშირებდა,
 ავად მოხავონარმა ქარიშხალმა საღდაც შორს,
 „უცხო მხარეში“ გადაკარგა. პოეტის სულში
 სასოწარკვეთილებამ დაისადგურა. ოჯახს მო-
 შორებულ დედის ტანჯული სახე იურამ თვა-
 ლწინ ედგა ჭაბუკს და მოხვინებას არ აძლევ-
 და. სევდაშემოყრილი პოეტის ლექსები არა-
 ერთხელ ატირებულა ამის გამო.

ან კი რა გახავიარია, რომ ერთბაშად აღზე-
 ვებული ნიქიერი პოეტის ბოლოქარი სულში ასე-
 თი გარდატეხა მომხდარიყო. ხანმოკლე დროში
 საყოველთაო აღიარების მოპოვება, ლიტერა-
 ტურულ საღამოებში აქტიური მონაწილეობა,
 თაყვანისმცემელთა ფართო წრე და... ერთბა-
 შად ყველაფრისგან ჩამოშორება, ეკონომიკუ-
 რი სივიწროვე, „უსახლკარობა, შიში, შიშიში-
 ლი“.

გულშემოყრილი სევდის გასაქარებლად
 შიზარად პარათაშვილის სიტყვებს იმერებდა:
 დამქროლა ქარმან სასტიკმან, თან წარმიტანა
 უკვლი, მაცხოვრებელი სიციცხლის, სუნუნულითა
 აღვსილი... მგარამ ეს იყო პოეტის მწუხარების მხოლოდ

გამოვლინება და არა პენიშიონში, არა ამქვეყნიურ ცხოვრებაზე ზედის უიმედოდ ჩაქნევა. ლაღო ყოველთვის ოპტიმისტურად შეტყუებულა და მომავალს და მღელვარებით ბუბუნებდა:

მინდა მზე ვიყო, რომ სხივნი ჩემთ დღეთა
გარსა მოვავლო,
სალამოს მისთვის ჩავიდე, რომ დილა უფრო
ვატოვოლო,
მინდა რომ ვიყო ვარსკვლავი, განთიადისა
მორბედა,

რომ ჩემს აღმოსვლას ელოდნენ ტყეთა
ფრინველნი და ვარდი.

პოეტს ღრმად სწამდა, რომ „გათენდება დილა მზიანი და ყოველს ბინდსა ის განანათლებს“

1985 წელს გამოცემილმა „საბჭოთა აქარამ“ ბათუმში ჩვენს მეგობრის შოთა ქურძინის მოკრებების მშვენიერი წიგნი გამოსცა — „ქაბუჯი იყო, ქარბუჯი იყო“, რომელშიც ლაღოს სტუდენტური ცხოვრების ამსახველი ბევრი საინტერესო ეპიზოდია გაცოცხლებული. ავტორი გვაცნობს მეგობრის სიკაბუჯის სამახსოვრო დღეებს და ნახევარი საუკუნის ვადასახედიდან დღევანდელ თაობას შექმნებისდაგვარად ახედებს კაბუჯის სულის სიღრმეში.

სიყვარულით დაწერილი ეს წიგნი რამდენადმე ავსებს ლაღოს ბიოგრაფიას, მაგრამ მასში გვხვდება ზოგი დასაწუსებელი ადგილი. მთავალითაღ. წიგნის 95-ე გვერდზე ნათქვამია: „ლაღო ასათიანი შეუპოვრად იბრძოდა სიმაართლისათვის. სჭეროდა, რომ ადრე თუ გვიან შტრებს უთუოდ დაამარცხებდა. მალე პარტიის ქუთაისის საქალაქო კომიტეტის პირველ მდივნად აირჩიეს აღ. საჭაია, რომელმაც ქუთაისში განიხილა მისი საქმე და ლაღო დაუყოვნებლივ გადადგინეს ინსტიტუტში, მისცეს დარჩენილი საგნების სახელმწიფო გამოცდებამდე ჩაბარების ნება“.

ინსტიტუტიდან გარიცხული ლაღოს აღდგენა ასე „დაუყოვნებლივ“ არ მომხდარა. ამ საკითხზე დაწერილებით სხვა დროს ვილაპარაკებ აქ კი მხოლოდ იმას ვიტყვი, რომ იმ პერიოდში პარტიის ქუთაისის საქალაქო კომიტეტის პირველ მდივნად მუშაობდა ამხ. გრიგოლ ნარსია, რომელმაც ჭერ კიდევ 1988 წლის თებერვალში შეცვალა ამხ. აღ. საჭაია. ლაღო ინსტიტუტში აღადგინეს 1988 წლის 29 მარტს. ქალაქკომის ბიუროს სხდომაზე ინსტიტუტიდან უსამართლოდ გარიცხული სტუდენტების (ლ. ასათიანის, გ. შალამბერიძის, აგრეთვე სახუნებისმეტყველო ფაკულტეტიდან გარიცხული სტუდენტი ქალიშვილის სვანიძის) აღდგენის საკითხი გაიტანა ამხ. დევან გაბრიაძემ, გამოცდილმა პარტიულმა მუშაკმა, ობიექტურმა, პრინციპულმა ადამიანმა, რომელიც იმ ხანებში ჭერ ქალაქკომის ავტაცია-პროპაგანდის

განყოფილების გამგედ მუშაობდა, შემდეგ მდივნად. თვითონ ლაღო 1988 წლის 10 მარტს ტიო დათარიღებულ წერილში ნიკა აგიაშვილს აცნობებდა: „ჩემი საქმე კარგად მიდის. ლევა გაბრიაძემ მოთხოვა, თხოვლობისთვის ინსტიტუტში მაგიდაზე დასკვნა გავეთვლილი მაქვს და მდივანთან უნდა შევთანხმდეთ“ (ლაღო ასათიანი, ერთგომეული, თბილისი, 1979. გვ. 841).

წიგნის 181-182-ე გვერდებზე ავტორი მოგვითხრობს ლაღოს მოწინააღმდეგეთა მოწყობილ სტუდენტურ ოინზე და წერს: „მასოვს, ერთხელ მოლხენა მოგვწყურდა, მაგრამ ხად იყო საამისო ფული! ლაღოს უცებ მოაგონდა, მიხეილ ალავეიძემ რომ გვითხრა, ჩემი სტიპენდია ხელუხლებლად შევიწახეო ამა და ამ წიგნში, მაგიდაზე რომ მიდევსო. ვიცოდიო, მიშა შინ არ იყო (ბიბლიოთეკაში მეცადინეობდა) და ლაღომ გიორგი შალამბერიძეს უთხრა: „მიბიქო, წადი და დედაშისს უთხარა, მიშამ ვამომგზავნა. ფული დასპირდა, ამა და ამ წიგნში მქონია და გამობანერო“. გიორგიმ უნაკლოდ ჩაატარა ეს „ოპერაცია“ და სხვ.

იქნებ ამ „ოინზე“ ლაპარაკი არც ღირდეს, მაგრამ რაკი ავტორი მას იგონებს, საჭიროდ მიმაჩნია დავაწუსტო და მკითხველს სწორ ინფორმაცია მიეცე მის შესახებ.

ეს მოხდა 1988 წლის 7 თებერვალს. ამ დღეს დაიწყო სასწავლო წლის მეორე სემესტრი — ინსტიტუტში მეცადინეობა განახლდა. მე და ლაღო, რაკი ინსტიტუტიდან გარიცხულბო ვიყავით, ლექციებს, ცხადია, ვერ დავეყურებოდით. წინა საღამოს ჩვენმა თანაკურსებმა ნელი ლუშაძემ და მისმა ამხანაგებმა ოვიანმა ბინაში მიგვიწვიეს და სოფლიდან ჩამოტანილი პურ-მარლით გავვიმასხინდლდნენ. მაგრამ ეს იყო 6 თებერვალს, მას შემდეგ მთელი 24 საათი გავიდა, ჩვენ კი პირში ლუქმა არ ჩავვიღო...

და აი 7 თებერვალს, საღამოს, ვდავკარით ქუთაისის ბაღის კიდეზე ერთი ლამპონის ქვეშ. თოვს. ლაღოს შოთა ქურძინის ნაწუქარი ქურთუკი აცვია, საყელო აუწევია, ქული მოუხდია, წააღწაალა თოვლის ფიფქები თავზე ეცემა და უმაღვე დნება. ფეხები სველი გვაქვს. უცებ თვალი მოვკარით მიშა ალავეიძეს. მოგვესალმა. მშვენიერი შავი პალტო ეცვა, ლურჯი შვეიოტის ქული ეხურა, კაშენი ეცემა, კროალა კალოშები ეღექტრონის შუქზე ლალაპებდა.

— საით გავიწვია, მიშა? — ჰკითხა ლაღომ — ინსტიტუტში, საწარმოო პათობიზე.
სემესტრის დაწყებისას ტრადიციისამებრ ფაკულტეტის საწარმოო თათობი იმართებოდა. ვანიხილავდენე პირველი სემესტრის შედეგებსა და მეორის ამოცანებს.
— წადი, წადი, არ დაგავიანდეს! — ვუთხარით მიშას და მანაც მშვიდად განაგრძო გზა.

უცბე ლაღოს სახე გაუბრწყინდა. მომბრუ-
ნდა და მითხრა:

— ბედნიერი კაცია მიშა არც ში, არც
სწყურია, არც სცივა... პატფონის საყიდლად
სტიპენდიის ფულს აგრძობს... გოგოლის „რე-
ვიზორში“ აქვს შენახული თავის კარადაში.

მიშას მართლაც ნათქვამი ჰქონდა, რომ პა-
ტფონი უნდა ეყიდა. პატფონი მაშინ მო-
დაში იყო, ქალაქის კულტბალაში ჩვენმა
ამხანაგმა რაუდენ გაბეჩავამ უკვე შეიძინა —
მან შენეთი გადაიხადა.

— გოგია, მოდი, მიშას მაგივრად დავწერო
წერილი დედამისისადმი, რომ ვითომ მიშას
ინსტიტუტის კოსკში წიგნების შესაძენი ფუ-
ლი დაავალა და გამოუგზავნოს...

— მერე?

— მერედა, იმ ფულით ერთი კარგად ვივახ-
შმოთ.

ლაღოს ჩანაფიქრი ჰქუაში დაშიჯდა.

— მერე ვინ მიიტანს წერილს მიშას ხალხში?

— ეგ მართლა საფიქრალია. მე და შენ ვერ
მივალთ, დედამისი ორივეს გვიცნობს.

ჩვენ ამ მისიით არცერთს არ მიგვესვლებოდა.

— გამოჩნდება ვინმე.

მართლაც, სად იყო, სად არა, ნანატრივით
გამოგვეცხადა ჩვენი ერთი ამხანაგი, ბიჭიკო
შოთაძე, ქუთაისელი ბიჭი იყო, ძალიან ცკვიტი,
შედობილი ოჯახის შვილი. დაუსწრებელზე
სწავლობდა. მერე ომში დაიღუპა...

— აქ რას ელოდებით? — გვკითხა ბიჭიკომ.

— შენ გელოდებით... შენ უნდა გვიხს-
ნა! ან ფული უნდა გვიშოვო სადმე სასხიგებ-
ლად, ან ერთ ადგილას მიგვეგზავნო, — უთხ-
რა ლაღომ.

— წუხანდელს შემდეგ პირში ლუქმა არ
ჩაგვიდა, — დავსძინე მე.

— ფული მე არა მაქვს, — გვიპასუხა ბიჭი-
კომ, — მიგზავნით კი სადაც გინდათ, მიგეგ-
ზავნებით...

ლაღომ ჭიბიდან ფანქარი ამოიღო, მე ბლოკ-
ნოტი აღმომაჩნდა, ერთი ფურცელი ამოვიბე
და იქვე სახურსათო მაღაზიაში შევედი.

ლაღოს ზედი ძალიან მკაფად მიწასას. ამი-
ტომ წერილის დაწერა ლაღომ იკისრა.

ოვალურ ვიტრინაზე დაყრდნობით ლაღომ
სწრაფად დაწერა დაახლოებით შემდეგი ში-
ნაარსის წერილი:

„დედა! ინსტიტუტის კოსკში ახალი წიგ-
ნები მოუტანიათ. ფული არ მეყო. ამის მომ-
ტანს ჩემი ფულიდან (კარადაშია) 40 მანეთი
გამოატანე. შენი მიშა...“

წერილი ბიჭიკოს უნდა მიეტანა ადრესატი-
სათვის, მაგრამ მან არ იცოდა, სად იყო მიშას
ხალხი. ჩვენ ვასწავლეთ: ბაგრატის ტაძრისა-
კენ მიმავალი კიბეები უნდა აველო, იქ ეკი-
თხა ალავიძის სახლი და ყველა მიასწავლიდა.

ჩვენ ჭაჭვის ხილამდე მივაცივდით.

ბიჭიკო დამის სიბნელეში აუუვა კიბეებს...

ველოდებოდით. დრო წოწინით გადიოდა
ბიჭიკო არ ჩანდა.

დაახლოებით ნახევარი საათის შემდეგ ჩვე-
ნი ღელსანი გამოჩნდა.

თავჩაქინდრული მოდიოდა, დაღვრემილი.

რომ შევეგებეთ, ჭიბიდან ლაღოს მიერ და-
წერილი ბარათი ამოიღო და გვითხრა:

— შენ არავინ იყო. ამ თქვენი წერილი. ერ-
თხანს ვიცადე და მერე წამოვედი.

უკანასკნელი იმედი გავვიცრუვდა. რა უნდა
გვექნა? თან თოვას უმატა.

— ცოტაც დაგეცადა. ამ თოვლ-ჭყაპში სად
წავიღოდა? — ვუსაუვედურე მე.

— იქნებ მეზობელთან იყო გადასული. იქაც
გვეითხა — დასძინა ლაღომ.

უცბე ბიჭიკომ იქვე, ჭაჭვის ხიდის თავში
მდებარე სასადილოში შერგო თავი და მას-
ლობელ მაგიდას მიუჭდა. გაგვივირდა. იმედის
ნაბერწალმა გამოანათა.

— მოდით, ბიჭებო, დასხედით, — გვიოხ-
რა ბიჭიკომ. თან სახე უღიმოდა. — არის ოთხი
თუმანი!.. რაც შეეხება წერილს, ქალბატონმა
მაგიდაზე რომ დადო და კარადის გამოსაღე
ბად შებრუნდა. მაშინ ავიღე და ჭიბეში ჩავიდე.
ყველაფერი გასაგებია ვახდა. ბიჭიკოს თურმე
სურდა გამძლეობაში გამოვეცადეთ.

იმ ოთხმა თუმანმა სამი კაცი კიდევ დაგვა-
ნაყრა. კიდევ შეგავარაზნოხა და კარგადაც გვა-
გვათხო... ორი კოლოფი პაპიროსი „ტემპი“
შევიძინეთ.

ასე დამთავრდა ოთხი თუმნის „ექსპრობია-
ცია“.

ჩვენი მეგობარი შოთა ამ სტუდენტური ოინის
მონაწილე არ ყოფილა.

მიშა მეორე დღეს ლაღოს შეხვედრია და
უთქვამს: — ვიცი, გუშინ რაც გამოიკეთეთ. შე-
ნი და გოგის მებტი ამას ვერავინ მოიფიქრებ-
და.

ჩვენი და მიშას ურთიერთობა ამ სიტამამებს
არ გაუზარავს.

მიშას ვალი ჭერაც გადაუხდელია...

საინტერესოა ერთი დეტალიც. 87-ე გვერ-
დზე მოთხრობილია, თუ ერთ-ერთ ლექსში რო-
გორ ავაწყობინე ჩემი მორიგეობის დროს სტა-
მბაში რომელიღაც სიტუვის პირველი მარც-
ვალი ორკერ, რათა ამით ლაღოს გული მოს-
ვლოდა.

ახეთი, რამ მართლა მოხდა. „სტალინელში“
იბეჭდებოდა ლაღოს ლექსი „ილიასდში“. იმ
დღეს სტამბაში მორიგეობა მიწვედა როგორც
კორექტორს. ლაღომ მთხოვა: თუ ძმა ხარ,
ჩემი ლექსი კარგად წაიკითხე, რაიმე შეცდომა
არ გამოთვარო. საღამოს მოვალ და მეც
წავიკითხავო.

— შეცდომა როგორ გამომეპარება, აბა, ეგ
რა სათქმელია-მეთქი, — დავამშვიდე ლაღო.

ამ ლექსის საჩაროდ კითხვის დროს ლაღოს
ერთი სტრიქონის წარმოთქმისას უკველთივს

შეცდომა მოხდოდა. სტრიქონს — „თუ ეს სიმღერა გულს გწვავს და გთუთქავს“ — ვერადა ვერ წარმოთქვამდა ისე, რომ „გთუთქავს“ სიტყვასთან ენა არ დაბოლოდა. ალბათ იმის გამო, რომ ამ სტრიქონის სამივე სიტყვა ბ ზეურთიან იწყებოდა და ერთმანეთთან იყო მიწყობილი გწ, გთ, თქ თანხმდებოდა.

ასოთამწყობის ვიზოვე, რომ „გთუთქავს“ სიტყვა შეცდომით აწყობა ასე: გთუთგთუთქავს. მე და ლადო ძალიან ახლოს ვიყავით ერთმანეთთან და ასეთი ხუმრობისა არ გვერიდებოდა.

ლადო მართლაც მოვიდა სტამბაში; სანამ გვერდში ჩადებულ ლექსს კითხულობდა, სიცხლის ძლივს ვიკავებდი. ხოლოს, იმ სტრიქონამდე რომ მივიდა და თვალი მოჰკრა შეცდომას, გაწითლდა, — ეს რა არისო, — წამოიძახა და შემომიტია:

— ციგანო ხარ, გოგია, შენ ახლავე გაასწორებინე, თორემ გატეტუცავ, იცოდღ!

ასეთ შეცდომას განა მართლა გავუშვებდი, მაგრამ სანამ ასოთამწყობს არ ჩავსწორებინე, მანამ ლადოს სტამბიდან ფეხი არ მოუცვლია. გვიან დამემდე დარჩა, ხოლო როცა გაზეთის ბეჭდვა დაიწყო, რამდენიმე ცალი გაქცა, ილიაში ამოიჩარა და შინსაკენ გავუღვიძეთ გზას.

გზადაგზა მებუზღუნებოდა: — გაზეთში ეგრე რომ დაბეჭდილიყო, ცოცხალი ხომ ვერ გადამირჩებოდაო.

რა ბედნიერები ვყოფილვართ მაშინ...

ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ მე ჩემს მშობლიურ სოფელში დავიწყე მასწავლებლობა, ლადო კი ჭერ კიდეც 1938 წლის გაზაფხულიდან გაზეთ „ნორჩი ლენინელი“ რედაქციაში მუშაობდა. დროდარო წერილებით ვებმეზობლივით ერთმანეთს.

1939 წლის ივნისის ბოლო რიცხვებში რაიონის განათლების განყოფილებამ თბილისში გამოგზავნა ქართული ენისა და ლიტერატურის ახალგაზრდა მასწავლებელთა რესპუბლიკურ შეკრებაზე.

შეკრება ფურცელადის ქუჩაზე მდებარე მასწავლებლის სახლში ჩატარდა. მეორე დღეს თავისუფალი ვიყავი და „ნორჩი ლენინელი“ რედაქციას მივაშურე. რედაქცია ოპერის შენობის პირდაპირ მდებარე სახლში იყო მოთავსებული გაზეთ „ახალგაზრდა კომუნისტის“ რედაქციის გვერდით.

დღიის ათი საათი იქნებოდა, რედაქციის კარი რომ შევადე, თანამშრომლები უკვე შეკრებილიყვნენ, ზოგი ახალ გაზეთებს ათვალიერებდა, ზოგს ქაღალდებში ჩაერგო თავი. ასათიანი ვიკითხე.

— გვერდით ოთახშია, — მიპასუხა ერთმა თამაქოჩორა ახალგაზრდამ.

ოთახის კარი დაუკითხავად ნელა შევადე. ლადოს თავი არ აუწევია, რადაცას წერდა...

— შეიძლება? — ხმადალა ჩავილაპარაკე. ლადომ წერას უცებ თავი დაანება, შემიხედა, ლოყები შეუწითლდა, თვალები გაუბრწყინდა და ესლა წარმოსთქვა:

— გოგია, ბიჭო, შენა ხარ?.. ერთმანეთს გადავხევი.

— წუხელის მორიგე ვიყავი, გაზეთი გვეკუნდა. ბიჭებაც იმიტომ იგვიანებენ, — თითქოს თავი იმართლა ლადომ.

გავიგე, რომ ლადო რედაქციაში მუშაობის ძალიან კმაყოფილი იყო. — კარგი ამხანაგები არიან, ნიჭიერები. აქ მუშაობა სახალისოა. ბევრი რამ დავბეჭდე და მომავალშიც დავბეჭდავო, — მუუხნებოდა იგი.

მე ნასაუბრები არ ვიყავი. როგორც საუბარში გარკვევა, დილით ლადოსაც ვერ მოესწრო ჭამა. ჭინები ათას მანეთზე მეტი მდო. თბილისში წამოსვლის წინ ზაფხულის შევბუღების ხელფასი დავვირიგე. ასე რომ, ფინანსურად წულგამართული ვიყავი და ლადოს ვთხოვე წამოვლიყო და ხაღმე პური გვეჭამო. თან შევთავაზე, ერთი-ორი ამხანაგი, ვისთანაც ახლოს იყო და ვინც ჩვენი მეგობრობის ღირსად მიაჩნდა, წამოეყვანა.

ჩემი წინადადება მოეწონა, მაგრამ მიპასუხა: — ცოტა დაიცადე, რაღაც საქმე მაქვს, დავამთავრობ და მერე წავიდეთო.

ვიფიქრე: ნეტავ რა საქმე აქვს ისეთი, რომ გადადება არ შეიძლება? ალბათ რედაქტორისაგან რაღაც სასწრაფო დავალება აქვს ან ახალი ნომერია გასარჩევი-მეთქი და ლოდინი დავიწყე.

ლადოს მოუხვენრობა იტყობოდა, წამაღაწუმ საათს დასცქერიდა. ხან შე მომიბრუნდებოდა და შეწყვეტილ საუბარს განაგრძობდა ვიგონებდით ქუთაისში გატარებულ დღეებს, სტუდენტობის დროინდელ ამხანაგებს. მეთხმა, როგორ შევიჩვიე პედაგოგობას, თანამშრომლობ თუ არა ადგილობრივ გაზეთში, გამოწერილი მაქვს თუ არა „ნორჩი ლენინელი“, მისი რომელი ლექსი მომეწონა და სხვ.

დრო ტაატიტ გადიოდა.

— წავიდეთ, ლადო, ხომ ხედავ, რომ საქმე არაფერი გაქვს. რაღა უცად?

— ცოტაც მოიცადე. ამხანაგებს ველოდები, აუცილებელი საქმე მაქვს.

გავიდა ხუთი, ათი წუთი. ლადო გავიდა. მე უცხოს გარემოში თავს უხერხულად ვგრძნობდი. ბოლოს კარი გაიღო და მოლიმარი ლადოც შემოვიდა.

— აბა, წავიდეთ!.. ისედაც დაგვაგვიანდა... თან ერთი ახალგაზრდა გამოგვეყვა, ლადოზე უფროსი ჩანდა.

იქვე სასტუმრო „თბილისის“ შენობაში ლედის ბარი იყო. ლადომ იქ შეგვიყვანა.

— აქ რა გვინდა? სადმე ისეთ ადგილას შევიდეთ, რომ სასმელ-საჭემელი ბლომად იყოს. ფული მაქვს, ნუ გეშინია, — ვუთხარი ლადოს.

— შენ რა იცი აქაური ამბები!.. მე დამიჭერე აქ ყველაზე უკეთესია, — მიპასუხა.

მაგიდას სამნი შემოვუსხედით. მესამის ვინაობა არ მახსოვს, ის კი დამამახსოვრდა, რომ შალვა ერქვა.

მშვენიერი კერძებით გაგვიმასპინძლდნენ. იცლებოდა ლუდის დაკუთხული, წოწლოკინა ბოთლები.. შიგადაშიგ კონიაკსაც ვწრუპავდით.

საუბარი დრო შეუმჩნევლად გაიპარა. თბილისის ქუჩებში ელნათურები აციმციმდა.

ფულის გადახდის დრო რომ დადგა, ლადომ თავი მოიკლა: — ჩემი სტუმარი ხარ, შენ ფულს როგორ გადაგახდევინებო.

აბა, რა შექნა? თვითრჭული იყო, ჭიუტი... არამც და არამც დანახარჯი მე არ გადამახდევინა.

გაბრუებული გამოვედით ბარიდან. შალვა საღვალად წავიდა. მე და ლადო იქვე, ალექსანდრეს ბაღში შევედით და ერთ მერხზე ჩამოვსხედით.

უცებ თვალი მოგვარი ერთ ჩემს ნათესავს. ლადოს ბოდიში მოვუხადე და ვუთხარი, ახლავე დავბრუნდები-მეთქი. ლადო მარტო დავტოვე მერხზე.

იმ ჩემს ნათესავთან სერიზოზა და საუბარში ძალიან გავერთე. ამასობაში თითქმის ნახევარი საათი გავიდა. ლადოსთან რომ დავბრუნდი, ის იხვე მერხზე იჯდა, ორივე ხელი სკამის საჯურჯგეზე გადაედო, ჩასძინებოდა.

შევანჯდრიე. გამოიღვიძა, თვალები მოიფხინა. საათზე დაიხედა, მაგრამ საათი აღარ მჩვენებდა. თა მაჭაზე, ვილაცას შეეხსნა. ლადომ მიწაზე დაიხედა, ხომ არ დამიფარდაო, მაგრამ, აბა, რას იპოვიდა! ახლა პიჯაკის ჭიბეში ჩაიყო ხელი, ჭერ ერთი, მერე მეორეში, შარვლის ჭიბეებიც მოიქექა. ერთი სამამანეთიანი შემოორჩენოდა.

მწარედ გაიღვიძა: — სამამანეთიანი შექვრა მდღო პიჯაკის ჭიბეში. ისიც ამოუცლია იმ ცაგანსო, — წარმოთქვა და მაგრად შეუკურთხა.

მე, რა თქმა უნდა, ძალიან მეწყინა. — ლადო, აი სამამის მანეთი, გამომართვი, ფული მაქვს, შენ კი, ხომ შედავ, გაუსუფთავებინარო.

— რას ამბობ! ჩვენი ჰირიც წაუღია! დღეს არა მაქვს — ხვალ შექნება! წამო ერთი, რედაქციაში შევიარო.

წავეცი. გზაში მითხრა: — ფეხს იმიტომ ვითრევდი და არ მოგყვებოდი, რომ მონორარი და ხელფასი მქონდა ახალები, მოღარეს ვუცდიდი, თორმეტამდე ბანკიდან არ მოდისო.

რედაქციის შესასვლელთან ერთი მოხუცი ყარაული იდგა. ლადო მიესალმა, ამოიღო უკანასკნელი სამამანეთიანი და ჭიბეში ჩაუღო: —

აბა, ვანო ძია, ხვალ დილით ჩემს სახელზე ასი გრამი გადაჰყარი! შეტი არა მაქვს და რა გიყოს!

ეს იყო ჩვენი უკანასკნელი შეხვედრა. იმ ღამის მატარებლით ცხაკაიაში ვბრუნდებოდი.

ფენი
მე
მე
მე

ჭმუნვის ფურცელი ან ალექსანდრა პუშკინის ავადმყოფობის ისტორია

„ჭმუნვის ფურცელი“ — ასე უწოდებდნენ ა. ს. პუშკინის ეპოქაში დოკუმენტს, რომელსაც დღეს „ავადმყოფობის ისტორია“ ჰქვია. ეს ახალი სახელწოდება მედიცინის პროგრესს შეესაბამება. ავადმყოფობა ჩვენს დროში, უმეტეს შემთხვევაში ხანმოკლე, ზოგჯერ უსიამოვნო. მაგრამ მაინც მარტოდენ ეპიზოდია ადამიანის ხანგრძლივი სიცოცხლის მანძილზე. გარდა ამისა, სიტყვა „ისტორია“ გულისხმობს ექიმის შენიშვნების ობიექტურობასა და მიუღვამლობას დაავადების განვითარებაზე, პაციენტის გაშკაფების შედეგებზე, მის მკურნალობასა და პროგნოზზე.

ამიტომაც, როცა საუბარი პუშკინის ავადმყოფობაზე ჩამოვადრდება, სურვილი გვებადება კვლავ დავუბრუნდეთ ძველებურ დასახელებას — „ჭმუნვის ფურცელს“ რაკილა გვახსოვს, რომ ჭმუნვა უკიდურესი გამოხატულებაა სევდისა.

სასიკვდილოდ დაჭრილ პოეტის მკურნალ ექიმთაგან არც ერთს არ დაუწერია ავადმყოფობის ისტორია.

პუშკინის სიცოცხლეში, მისი დაჭრის თაობაზე შეუდგენიათ ერთადერთი დოკუმენტი, ისიც უფრო საპოლიციო, ვიდრე სამედიცინო-პოლიციის უფროსი ექიმის იოდელიჩის მოხსენება: პოლიციამ შეიტყო, რომ გუშინ, დღის ხუთ საათზე ქალაქის სასლვარს გარეთ, კომენდანტის აგარაის უკან, შედგა დუელი კამერ-იუნკერ ალექსანდრე პუშკინსა და მისი უდიდებულესობის კავალიერგარდის პოლკის პორუჩი ბარონ გეკერენს შორის. პირველი მათგანი დაჭრილია ტუჩვით მუცლის არეში. მიუხედავად ყოველგვარი დახმარებისა, რომელიც მისმა უდიდებულესობამ, ლეიბ-მედიკმა არენდტმა აღმოუჩინა, ბატონი პუშკინის სიცოცხლე საფრთხეშია, რის შესახებაც მაქვს პატრე მოვასხნო თქვენს აღმატებულებას*.

გარდა ამისა, მოკაზე მდებარე სახლის ვესტიბულში ვ. ა. შუკოვსკის მიერ შედგენილი რამდენიმე ბიულეტენი გამოაკრეს.

სულ ხუთიოდე სიტყვისაგან შემდგარი უკანასკნელი ბიულეტენი: ავადმყოფი ფრიალ სა-

ხიფათო მდგომარეობაში იმყოფება“, ტრაგიკულ ფინალამდე რამდენიმე საათით ადრე დაიწერა.

ყველაფერი, რაც კი ვიცით პუშკინის ფიზიკური და სულიერი წამების შესახებ სიცოცხლის უკანასკნელი 48 საათის განმავლობაში, დაწერილია უშუალო მოწმეთა მიერ. მათ შორის იყვნენ ექიმებიც: ვ. ბ. შოლიც, ვ. ი. დალი, ი. ტ. სპასკი. ტრაგიკულ პუშკინიანს დასაბამი დაუღო ვ. ა. შუკოვსკის ცნობილმა წერილმა განსვენებულის მამისადმი, რაც გააგრძელა პოეტის მრავალმა ბიოგრაფმა, პირველ რიგში კი პ. შჩეგოლევა.

იმხანადვე კარგად ესმოდათ რუსული კულტურის მოწინავე მოღვაწეებს, რომ მამავალი თაობა პუშკინის შესახებ ყველაფრის შეტყობას მოისურვებდა: „ახლა ვკრებთ, რაც ყოველ ჩვენგანს უნახავს ან გაუგონია, რათა აღვწეროთ ჩვენი და ექიმების მიერ დადასტურებული ქეშმარიტი სურათი“, — ატყობინებდა 1887 წ. ნ თებერვალს ა. ი. ვიაზემსკი ი. ბულგაკოვს.

როცა მოთხრობის წერა დავიწყე, ა. ს. პუშკინის გარდაცვალების მიზეზებზე რაიმე ახალი კონტაქტების წამოყენება მიწნად არ მქონია. უკვე გვიანაა, აღარაფრის შეცვლა აღარ შეიძლება, ისღა დამჩინია, პოეტის სხეულთან თავმოყრილ ექიმებთან ერთად მწარედ ვინანო, რომ მან ასე ცოტა იცოცხლა, ასე უღროოდ გარდაიცვალა.

საღამოს ექვს საათზე, ეტლი, რომელშიც პუშკინი და დანჯასი იმყოფებოდნენ, მიადგა თავად ვოლკოვსკის სახლს, სადაც პუშკინი ცხოვრობდა. საღარბაოსთან პუშკინმა დანჯასს სთხოვა, დაწინაურებულიყო და მოსამსახურეები გამოეხმო, რათა იგი ეტლიდან გადმოეყვანათ, აგრძელებდნენ გაეფრთხილებინათ მეუღლემ, თუკი იგი შინ იყო, რომ ჭრილობა არაა სახიფათო.

მსახურები უმალ გამოცვივდნენ და ბატონი ეტლიდან გადმოეყვანეს. კამერდინერმა იგი ხელში აიყვანა.

„გვიმჩნის, ასეთ ყოფაში რომ მიგვადარ ხელით?“ — ჰკითხა მას პუშკინმა.

შეიყვანეს კაბინეტში. სუფთა თეთრეული

* იბეჭდება შემოკლებით.

მომიტანეთო, მოითხოვა, გამოიცვალა და დი-
ვანზე დაწვა.

პუშკინი ხასიკვილილო სარეცელზე იმყოფე-
ბოდა¹.

პ. ვ. შჩაბოლვიკი. „პუშკინის დუელი და
სიკვდილი“.

ა. ს. პუშკინი პირველად არ იღვა ბარიერ-
თან. ზოგჯერ საქმე გასროლამდე არ მიდიოდა,
შევიდობიანად შთავრდებოდა.

ბ. ვ. ციავლოვსკიამ პოეტის ხელნაწიბ-
ზე ნახათ რევოლვერები რომ ნახა, „დუელთა
სიგნალიზი“ უწოდა. მან ექვსი ასეთი სიგან-
გაშო სიგნალი დაითვალა. სამი ლიცუემის დამ-
თავრების პირველ წლებში, სამიც სიცოცხლის
უანასკნელ წლებში იყო დახატული. საერთოდ
კი თხოუბეტი „ღირსების საქმე“ გაიხენა. იხე-
დაც ხდებოდა, რომ ორთაბრძოლა ტრაგიკომი-
კურ ხასიათს იღებდა. ვიღებლემ კიუხელბეკერმა
პუშკინი სახუმარო ლექსის გამო გაიწვია დუ-
ელში:

За ужином обелся я,
А Яков запер дверь оплошно —
Так было мне, мои друзья —
И юхельбекерно и тошно.

პირველად შეურაცხყოფილ კიუხელბეკერს
უნდა ესროლა და როდესაც მან პისტოლენი
შეპართა დასამიწენებლად, პუშკინმა მის სეკუნ-
დანტს ანტონ დელივიგს დაუყვირა: „მოდი,
ჩემს ადგილას დადექი, აქ ნაკლები ხიფათი გე-
ვლი“. პისტოლენი შეირისა კიუხელბეკერის
ხელში და ტუყამ დელივიგს ქუდი გაუხვრიტა.
პუშკინმა სროლაზე უარი თქვა.

თანამედროვენი აღნიშნავენ, რომ ორთაბრძო-
ლისას პოეტს მუდამ ვაჟაკურად ეჭირა თავი.

კიშინოვში ზუბოვთან ორთაბრძოლის დროს
პუშკინმა ბალი მოიტანა და თავისი მოთხრო-
ბის — „გასროლის“ ერთ-ერთი გმირის მსგავს-
ად, გულგრილად არჩედა მწიფე ნაყოფს,
სანამ მოწინააღმდეგე უმზნებდა. სახედნიეროდ
ზუბოვმა ააცდინა, ხოლო პოეტმა კვლავ უარი
განაცხადა გასროლაზე, როგორც შემდეგ მო-
იქცა მისი მოთხრობის მეორე გმირი.

იარაღით ხელში ღირსების დაცვის აუცი-
ლებლობა აიძულებდა პუშკინს გამუდმებოთ
ევარკიშინთან თვალს და ხელი. განსაკუთრებულ-
ად გულმოდგინებით ემზადებოდა ორთაბრძო-
ლისათვის გრაფ ფ. ი. ტოლსტოისთან, რო-
მელსაც მეტსახელად ამერიკელს ეძახდნენ.
გრინოელოვს ნათქვამი აქვს მის შესახებ, „ლა-
მის უაჩილ და დუელისტი, კამჩატკას გადასახ-
ლებული, დაბრუნდა აღმუტელად!, კარგა მარ-
ჯედაც ხელმწიფეობს“.

პისტოლენით მიწანში სროლა პუშკინის
დღის განაწესში შედიოდა, ჭერ სამხრეთში გა-
დასახლებულში ყოფნისას, შემდეგ მიზაილოვსკო-
ეშიც, სადაც ამ მიზნით სარდაფში ტირიც კი

გამართა. თუ შემთხვევა მიეცემოდა, სიამოვნე-
ბით იბრძოდა რაპირთ, ამაშიც დიდ უსტა-
ტობას იჩენდა. ახალგაზრდა ოციტერმა ფ. გ.
ლუგინინმა, რომელიც კიშინოვში ყოფნისას
ხვდებოდა პუშკინს, თავის დღიურში ჩაიწერა:
„პუშკინს ვერბძოლედ რაპირით და ძალზე ძლიერ
დამკრა მკერდში“. რამდენიმე დღის შემდეგ
ახალი ჩანაწერი გვხვდება, „...კვლავ შევებრ-
ძოლე პუშკინს. იგი ჩემზე მარჯვედ იბრძვის და
ცხადია, მამარცხებს“.

სტაქანდანტაბის მიმარ დადებანილი დუელის პირობები.

1. მოწინააღმდეგეები დგებიან ერთიმეორი-
საგან ოცი ნახიჯის დაშორებით, თითოეული
მთავანის წინ, ხუთი ნახიჯის მანძილზე აღნიშ-
ნულია ბარიერი. მანძილი ბარიერებს შორის
ბოი ნახიჯის ტოლია.

2. პისტოლენით შეიარაღებული მოწინა-
აღმდეგეები ნიშნის მიცემის შემდეგ ერთმა-
ნეთისკენ მიდიან. ამ დროს უფლება აქვთ ის-
როლონ, ხოლო ბარიერის გადაბიჯება არავითარ
შემთხვევაში არ შეიძლება.

3. დადგენილია აგრეთვე, რომ გასროლის
შემდეგ მოწინააღმდეგეებს უფლება არა აქვთ
ადგარი შეიცვალონ, რათა ის, ვინც პირველი
ისვრის, იმავე მანძილზე შეეგებოს მოწინააღ-
მდეგის ტუყავს.

4. როდესაც ორივე მხარე გაისვრის, თუ
სროლა უშედეგო გამოდგება, მაშინ ორთა-
ბრძოლა კვლავ განახლდება ანალოგიური პი-
რობების მიხედვით.

5. ორთაბრძოლისას სეკუნდანტებს ევალებათ
შუამავლობის გაწევა, იმ შემთხვევაში თუ
მოწინააღმდეგეთა შორის მოლაპარაკება იწარ-
მოებს.

6. ქვემოთ ხელის მომწერნი, ყოველგვარი
რწმუნებულობით აღებურვილი სეკუნდანტები
თავის მხრით დუელის პირობების მკაცრად დაც-
ვას უზრუნველყოფენ. ამის თავდება მათი
საკუთარი ღირსება.

დუელის სახედისწერო შედეგი წინასწარვე
გადაწყვეტილი იყო (მოწინააღმდეგეთა შორის
მანძილის სიმცირით და აცდენის შემთხვევაში
ორთაბრძოლის განახლებით). მით უფრო, რომ
სროლის ისეთი ოსტატებისთვის, როგორც
პუშკინი და დანჯასი იუვენე, აცდენა თითქმის
გამორიცხული იყო, ხოლო ლეპაუის სისტემის
მსხვილოპობრიანი პისტოლენის მომკვედინე-
ბელი კალა, ამ მანძილზე, მეტი რომ არ ვთქვათ,
„ორმაგ“ გარანტიას მაინც იძლეოდა.

ახლა საქმის სხვა მხარის შესახებ:

დუელით რუსეთში ჭერ კიდეც 1702 წელს
პეტრესეული განკარგულებით აიკრძალა. დუე-
ლის ყოველი მონაწილე, სეკუნდანტებისა და
ექიმის ჩათვლით მკაცრად ისჯებოდა.

პუშკინმა იცოდა, რომ ეს დუელი დიდად

¹ აღუტეტი — კუნძული აშშ.

განმარტებოდა და უშედეგოდ არ ჩავლიდა, ამიტომაც გადაწყვიტა სეკუნდანტობა უცხოეთის ქვეშევრდომისთვის ინგლისის საელჩოში მომუშავე მედენსისათვის ითხოვა, მაგრამ როცა მან უარი უთხრა, თავის ლიცეუმელ მეგობარს დანჯანს მიმართა.

ჩანს, რომ არც პოლოცენიო კ. ვ. დანჯანი იყო შემთხვევით ჩარეული. ბრძოლებში დაჭრილი, მალად კარდევობით დასაუქმებულ, დამსახურებულ ოფიცერს შეეძლო შეწყალების იმედი ჰქონოდა, ამასთან იგი არც კარიერაზე წრუნავდა, რადგან მარტოხელა კაცი იყო.

დუელის შემდეგ ნიკოლოზ I-ს სტეციალური განკარგულების თანახმად დაადგინეს, „როგორც ვეკერნის, ასევე პუშკინის საქმე გაარჩიოს სამხედრო სასამართლომ. პასუხისგებაში მიეცნენ დუელთან დაკავშირებული პირები, ხოლო თუ მათ შორის აღმოჩნდებიან სხვა ქვეყნის ქვეშევრდომნი, ნუ შეიტანენ მათ სასამართლო სენტენციაში და ნუ დაკითხავენ. მათ შესახებ უნდა წარმოადგინონ განსაკუთრებული ბარათი, რომელშიც განსაზღვრული იქნება თუ რამდენად მნიშვნელოვანია მათი როლი შემოხსენებულ საქმეში“.

კომისია მხოლოდ დანტესის და დანჯანის საქმეს იხილავდა, რადგან დანტესის სეკუნდანტობა დ. არშიაკმა სასწრაფოდ დატოვა რუსეთი, ხოლო პუშკინი მეფის განკარგულების გამოქვეყნების დღეს გარდაიცვალა.

დანტესს სამხედრო სასამართლოს საბოლოო ინტენციაში მსგავსი შემთხვევისათვის განკუთვნილი სტანდარტული სახელი ვანუსაღვრა:

„კამერ-იუნკერ პუშკინის დუელში გაწვევისა და მოკვლისათვის, აყუაროს სამხედრო წოდებები და მის მიერ რუსეთში მოპოვებული თავადის წოდება. ჩამოქვეითებულ იქნას რიგით ჯარისკაცად და სანისპეციო დეპარტამენტის მიერ გამწესდეს სამსახურში“. მაგრამ ეს განაჩენი ნიკოლოზ I-ს მეტად მკაცრი იქნა და მან საკუთარი ხელით დაწერა: „ვიინადან გეკერნეი რუსეთის ქვეშევრდომი არ არის, ჩამოერთვას ოფიცრის პატენტები და უნდარმის მიერ გაყვანილ იქნას საზღვარგარეთ“.

ხოლო რაც შეეხება დანჯანს, პუშკინის ვარაუდ საფუძვლიანი გამოდგა, სამხედრო სასამართლოს საბოლოო განაჩენით კომისიამ იგი მსუბუქი დისციპლინარული სახელით დასაჯა (პაუტჯახტა), რის შემდეგაც იგი სფსებით რეზიდენტირებული იქნა.

ორთაბრძოლის ადგილზე ექიმის ბარათი მარტო დუელის ნაჩქარევი მომზადებით არ აიხსნებოდა, არამედ იმითაც, რომ მოწინააღმდეგებს არ უნდოდათ კანონის დამრღვევთა რიცხვში კიდევ ერთი ადამიანის გარევა.

დუელი პეტერბურგის შემოგარენში, კომენდანტის აგარაკის მაზლობლად შედგა. მოგვანებით პოეტის ბიოგრაფიმა, ქალაქის ძველ რუკაზე მოხიზკავენ პუშკინისა და დანჯანის

გზას „ორნაია რჩკასენ“, გადავილიან ტროიკის ხილს, გაუუვებიათ კამენოოსტროვსკის პროსპექტს და გამოთვლიან, რომ მანძილი მოიკავე მდებარე სახლიდან დუელის ადგილამდე რვა კილომეტრია. რადგენ ეს გზა ყველაზე მოკლე იყო, ერთი საათის შემდეგ, გეკერნის ეტლში მყოფი დაჭრილი პუშკინი იმავე გზით დაბრუნდა შინ.

ცნობისმოყვარე თვალთმა და გამოვლ ქარს რომ დამალოდნენ, ორთაბრძოლისათვის შეარჩიეს პატარა ხეივანი, რომელიც ნაწილობრივ დღემდე არსებობს. პუშკინის დაბადების ასი წლისთავისათვის იმ ადგილზე მოკრძალებული ობელისკი აღმართეს, მაგრამ იმ დღეს დატრიალებულ ტრაგიდიასზე, ძველზე უკეთ ვგონობ იქვე მაზლობლად აშენებული მეტროს სადგური „ორნაია რჩკა“ მეტყველებს, რომელსაც უჩვეულო სუულტურა ამშვენებს. ნ. ვ. ანიკუშინს პოეტი ფეხზე მდგარი გამოუძერწავს, მხრებზე წამოსხმული ფრთიანა ამოსახსნილად ძირს დაშვებული და თითქოს სალოცავად დადობილი ხელები მოუჩანს. მისი გარეგნულად გულგრილი, აუღელვებელი იერის მიღმა, განცდათა ურთულესი გამა იმალება: რისხვა, ტკივილი, გულოვნობა და ქედუხბროლობა გარდაუვალის წინაშე.

1887 წლის ზამთარი უხვთოვლიანი იყო და სეკუნდანტები იძულებული იყვნენ ბილიკი გაეტკეპნათ. ღრმა თოვლი ფართე ნაბიჯების გადაადგმის საშუალებას არ აძლევდათ, რამაც თავის მხრივ უფრო დიდი საფრთხე შეუქმნა ორთაბრძოლის მოწინააღმდეგეებს.

ბარიერები ფარაქებით მონიშვნს. დათვის ქურჭში გახვეული ალექსანდრ სერგეევიჩი თოვლის ბორცვზე წამოშდარიყო და დუელისთვის მზადებას მშვიდად ადევნებდა თვალს.

ზამთრის ხანმოკლე დღე იწურებოდა. მოწინააღმდეგეებმა საწყისი პოზიციები დაიკავეს და დანჯანის ნიშანზე დაიძრნენ ერთმანეთისკენ. პუშკინი სწრაფად მიუახლოვდა ბარიერს და მოწინააღმდეგის მიწანში ამოღება დაიწყო.

დანტესმა დაასწრო და სანამ ბარიერს მიაღწევდა, ესროლა.

პუშკინი პირქვე ჩაეშო თოვლში. მაგრამ ვასროლის ეკო ჭერ კიდევ არ იყო მიმჭრალი, რომ დაჭრილმა ოდნავ წამოიწია, შეაჩერა პოზიციიდან ჩასული მოწინააღმდეგე და ადგილზე დაბრუნება მოსთხოვა, რათა თავისი უფლებით ესარგებლა და ესროლა.

პუშკინს ეყო ძალია ხელის აუთრთოლებლად დაემიჯნებინა და ჩახშობისთვის გამოეკრა, როცა დაინახა, რომ დანტესი პირქვე ეცემოდა, შესძახა, „Bravo!“ და გრძობდა დაკარგა. პუშკინმა არ იცოდა, რომ მხოლოდ და მხოლოდ ხელში დაჭრა მოწინააღმდეგე. იმ ხელში, რომლითაც იგი

მკერდს იფარავდა. როდესაც პოეტის გონს მო-
ეგო დანტივის უკვე ფეხზე იდგა.

პოეტი მარხილზე დააწვიანს და ნაბიჯით
გაუდგენს ოღრო-ოღრო გზას. კომენდანტის
ავარკიან უფროსი გეკერენის მიერ ყოველი
შემთხვევისათვის გამოგზავნილი ეტლი დახვ-
დათ. პუშკინი ისე ჩასვებს ეტლში, რომ მისი
პატრონის ვინაობა არ გაუმხელიათ. გზაზე
აღექსანდრ სერგევიჩის ძლიერი ტყვილები
სტანკავდა, მაგრამ არ ჩიოდა, მხოლოდ დრო-
დადრო გონს მკარავდა.

ორთაბრძოლის ადგილზე მას ეგონა, რომ
ბარძაყში იყო დაქრული, მაგრამ ეტლში უკვე
ნათელი გახდა, რომ ტყვის მუცელში მქონდა
მოხვედრილი.

„— ვნისობ, რომ შერბაჩევივით ვარ დაქ-
რილი“, უთხრა მან დანჯასს. გაახსენდა ნაც
ნობი ოფიცირის ადრინდელი დუელი, რომელიც
მუცლის სასიკვდილო ჭრილობით დასრულდა.

მკურანალოვბა

უკეთ, რომ გავრცეეთ, რა სახის ჭრილობა
მქონდა პუშკინს, ვცადოთ მის სხეულში ტყვის
ტრაექტორიის განსაზღვრა.

იმ დროს, როცა ეს ამბავი მოხდა, დუელში
ორი სახის კლასიკურ პოზიციას მიმართავდ-
ნენ: პირველი პოზიციის თანახმად პისტოლეთ-
მომარჯვებული მოწინააღმდეგეები მკერდგაშლი-
ლი დგებოდნენ ერთმანეთის პირისპირ, ხოლო
მეორე პოზიციის თანახმად, გვერდულად იდგ-
ნენ და წინ გაშვებული ხელი ნაწილობრივ
უფარავდნენ სახესა და მკერდს.

შ. ი. უდერმანმა ღრმად შეისწავლა ეს სა-
კითხი და იგი თვლის, რომ პუშკინმა (ისევე,
როგორც დანტესმა) მეორე პოზიციას აირჩია,
მაგრამ მან ვერ მოახსრო ამ პოზიციის თანახ-
მად სხეულის ნახევრად შებრუნებას, რომ
მოწინააღმდეგემ უკვე ესროლა. სწორედ ამან
განაპირობა ჭრილობის მდებარეობა: თქმის
ძვლის ფრთიდან ასხეტებულმა ტყვიამ ისე
გაიარა ორგანიზმის სიღრმეში, რომ მნიშვნე-
ლოვან სასიცოცხლო ორგანოებს არ შეხებია.
შემდეგ გავის ძვალს დაეჭვება, ორად ვაპო
იგი და მჭიდროდ ჩაქდა მის სიღრმეში.

ვ. ი. დალი თავის ჩანაწერში. — „პუშკინის
გვამის გაკეთება“, სისხლდენის საფარაულო მი-
სენაში — ბარძაყის ვენის დაზარანებას ახახე-
ლებს, მაგრამ იგი კატეგორიულად არ ლაპარა-
კობს ბარძაყის ვენიდან სისხლდენაზე, მხოლოდ
ვარაუდობს — „უთუოდ გაგლეჩილი ბარძაყის
ვენიდან“.

ჩემის აზრით, დალის შეცდომის მიზეზი შემ-
დეგში მდგომარეობს:

პუშკინის გარდაცვალების შემდეგ ვ. ი.
დალი, როგორც მის მეგობარს, სახსოვრად ერგო
ორი ფასდაუდებელი ნივთი: ზურმუხტისთვლი-
ანი ბეჭედი და შავი სერთუკი, რომელიც პო-
ეტს 1837 წლის 27 იანვარს ტანზე შემოარდ-

ვიეს, რომ მისთვის ტანგვა შეემსუბუქებინათ.
1858 წ. ი. ნ. პუშკინი, რომელიც ცნობილი
კატორღიდან ბრუნდებოდა, ვ. ი. დალი ესტუმრა
ნიენი-ნოვგოროდში მასპინძელმა მას ტყვიით
გახვრეტული პუშკინის სერთუკი უჩვენა. სა-
ზარდულთან მარჯვენა მხარეს სერთუკის კალ-
თას ფრჩხილისოდენა ნახვრეტი აჩნდა. ეს
სახედისწერო ტყვის კვლი იყო. სწორედ
ამ ნახვრეტმა მიიყვანა დალი იმ აზრამდე, რომ
პოეტს ბარძაყის ვენა მქონდა დაზარალებული.
მაგრამ ვ. ი. დალია ვერ გაითვალისწინა ერთი
გარემოება: როდესაც პუშკინი ახლო მანძილიდან
უმიზნებლად თავისზე მაღალ დანტესს, მის
გამართულ ხელთან ერთად, სერთუკის მარჯვენა
კალთამაც აიწია და ფაქტიურად ტყვის იმ
ადგილზე მალა მოხვდა, რომლის განსაზღვ-
რაც სერთუკის საშუალებით შეიძლებოდა.
ამით ნათლად გამოჩნდა, თუ რამდენად მქონდა
პუშკინს ხელი მაღლა აწეული.

სალამოს ექვს საათზე, ქალაქში უკვე ბნე-
ლოდა, როდესაც სასიკვდილო დაქრული პუშ-
კინი შინ მიიყვანეს. მან იმდენი ძალა კიდევ
მოიკრიბა, რომ ნატალია ნიკოლაევანა დაემშ-
ვიდებინა და ტანთ გამოეცვალა.

დანჯასი ქემის მოსაყვანად გაუშურა.
აქლით რომელი იყო საღამო მანს პეტროვარად-
ში ქირურგის პოვან. პირველი, ვისაც მიავანო
შოსპისტელსა და ექიმთა ბინებში სიარულით
ქანცაწვევებილია დანჯასმა, სამშობიარო საქ-
მისა და მეანობის დიდი სპეციალისტი ვ. ბ.
შოლცი განხლდა. მას არ დასჭირვებია ბევრი
ახსნა-განმარტება, უმალ აღუთქვა დანჯასს,
რომ ქირურგის ოანლებით სასწრაფოდ ეწვი-
ოდა პუშკინს.

მართლაც სულ მალე კარლ ზადლერთან ერ-
თად მივიდა. ის, რომ პუშკინი ფრიად მშიმედ
იყო დაქრული, შოლცი უკვე იცოდა, როგორც
დანჯასისაგან, ასევე თავის კოლეგისაგან, რ-
მელსაც ის-ის ხყო გადაეხვია ხელი დანტესი-
სათვის.

ზადლერისაგან განსხვავებით ვ. ი. შოლცი
მეტისმეტად მარტივი, თითქმის ოქმის ყინის
დაზე დაჭრილი მოგონება დატოვა. მისი ჩა-
ნაწერი, თუმცა სტილისტურად საქმაოდ მოი-
კოკლებს (ცხოვრებაშიც ეს პრუსიელი როტ-
მისტრის ვაჟი, რომელმაც სამედიცინო განათ-
ლება ღერბტის უნივერსიტეტში მიიღო, მუდამ
დამტკრული რუსული ლაპარაკობდა), მაინც
გვიქმნის წარმოდგენას არამარტო იმდროინდე-
ლი ქირურგის უძღურებაზე, არამედ აღექ-
სანდრ სერგევიჩის ვეჟაციაზე, რაზეც ნათ-
ლად შეტყველებს დაქრულის სურვილი. სრული
სიმაართულ სცოდნოდა თავისი მდგომარეობის
შესახებ.

აი, რამდენიმე სტრიქონი ამ ჩანაწერიდან:
„ჭრილობის ვასინჯისას ავადმყოფმა მო-
ითხოვა, ცოლი და ყველა შინაური ოთახიდან
გავიდნენ. მე რომ დამინახა, ხელი გამომიწო-

და და თქვა: „ცუდადაა ჩემი საქმე“. ჩვენ ჭრი-
ლობის განიჭვას შევუდგეთ. ექიმო ზადლერი
კი ინსტრუმენტების მოხატვანად გავუშურა.

დაჭრილობა ბმაშალა, ვარკვეთი შიობა: „ჩას
ფიქრობა ნემო ჭრადლობის შესახებ“. ვასროლი-
ხას ძლიერი ნიჭი ვაგრძენი შევრდში და წილ-
ში უშედეგად ვაშევადა. სისხლი თქრიალით წამო-
წვიდა. გულახდილი მითხარით თქვენი აზრია“.

„ვერ დაგიმალავთ — ჭრილობა სახიფათოა“.

„მითხარით, სასიკვდილოა?“

„ჩემს მოვალეობად მიმაჩნია, არ დაგიმალავთ
ეს, მაგრამ დავულოდლო არენდისა და ხალო-
მინის აზრს. იმათ მოხაყვანად უკვე წავიდნენ“.

„მადლობელი ვარ, სიხარულით რომ მოხარ-
ილი, როგორც პაციოსან კაცს შეეფერება...
ახლა ჩემს საქმეებს მივხედავ“. — რამდენიმე
წუთის შემდეგ თქვა: — ისე მერყევენა, თით-
ქოს ძლიერი სისხლდენა მაქვს“.

ჭრილობა გავუხიწყე. ძლიერი სისხლდენა
არ ჰქონდა. ახალი კომპრესი დავადე.

როგორღე ახლო მეგობრის ნახვას ზომ არ
ისურვებდით?

„მშვიდობით მეგობრებო!“ (თქვა მან და
ბიბლიოთეკას თვალი მოავლო).

„ნუთუ თქვენ ფიქრობთ, რომ ერთ საათსაც
ვეღარ ვაკვატან?“

„ო, არა, არა! ეგ არ მივუღისხნია. უბრა-
ლოდ ვიფიქრე, იქნებ რომელიმე მათგანის ნახ-
ვა გესიამოვნებოდათ...“

დროებით შევწყვიტეთ ექიმ შოლციის თხრო-
ბა და ვცადოთ იმის წარმოდგენა, ვინ ნახვას
მოხსურებდა პუშკინ ამ კრიტიკულ მომენტში.

პუშკინს უამრავი მეგობარი ჰყავდა, მაგ-
რამ იმდროისათვის ბევრი მათგანის ნახვა შე-
უძლებელი იყო: „ვინ სამუდამოდ დავტოვა,
სხვები კი შორეთს არიან...“

უბრალოდ წავიდა ანტონ დევივიტი და მისი
დამტრებელი პოეტი ასე სწერდა პლტერნოვს:
„ჩვეყნად არავინ მყავდა იმაზე ახლობელი“.
1831 წელს ლიკუბში იწმინდა წლისთვის“
აღნიშვნისას, პუშკინმა წინასწარმეტყველურად
თქვა:

«...И мнится очередь за мной,
Завет меня мой Дельвиг
милый...»

სიცოცხლის უკანასკნელ საათებში პოეტი
კიდევ ორ სიყრმის მეგობარს იხსენებდა, ივანე
პუშკინსა და ივანე მალინოვსკის, ნანობდა „რომ
გვერდით არ ედგენ ხინი. „სიკვდილი ნაკლე-
ბად გამიჭირდებოდაო“.

შოლცი თვის პორტრეტში კატეგორიული
არ იყო. იგი თვლიდა, სპიროს ავტორიტეტუ-
ლი აზრის მოხმენაო. ყველაზე დიდი ავტო-
რიტეტით ექიმთა შორის ხარგებლობდა ლეიბ-
მედიკი ნ. ფ. არენდტი, რომელმაც შემდგომში
თავის თავზე აიღო პუშკინის მეტრანლობის
ხელმძღვანელობა.

მის დაბრუნებულმა არენდტმა, როგორც კი
დანახის მიერ დატოვებული ბარათი ნახა, უშედეგოდ
ჩაქდა იმავე ეტლში, რომლითაც ის იყო მო-
ვიდა. შეიტლეს ჭრ ვერ მოეწრო გაბრუნება
და შიკინს ქუჩაზე მდებარე ვოლკონსკის სახ-
ლდესხეტი გააქროლა. იქ მას მოუთმენლად ელოდ-
ნენ.

შესვლისთანავე კამერდინერს ხელმეფე დაუგ-
დო ქურდი და ფორმის სერთუქში დარჩა, „მად-
დამირით“ ეისერზე. არენდტი ისეთი თანამდ-
ბოზა ეჭირა, რომ ზიარად უხდებოდა სახაბლის
კარზე ყოფნა, ამიტომ უნდა ეტარებინა ეს
ფორმა, რომელიც ავადმყოფებთან ურთიერ-
ობისას მოხაბრებელი არ იყო.

ლეიბ-მედიკი თავის დაკრით მიხსალმა ოთახ-
ში მყოფი და უხიტყვოდ მიუახლოვდა პუშ-
კინის საწოლს. ყველამ შეშფოთებით მიაპყრო
მწერა დაკრით პოეტის სარეცელზე დაბრით
სახელგანთქმული ექიმს.

გამოცდილი ქირურგისთვის, ვინც დაჭრილებს
ოცდაათამდე ბრძოლაში უწევდა სამედიცინო
დახმარებას, უმაღ სათელი ვახდა პოეტის უი-
მელო მდგომარეობა.

ექიმის ჩვეულებრივი ნიღაბი — კეთილი
ღმილი, პირმრგვალ სახეზე უმაღ შეფარა
არენდტს:

„პუშკინს, ამ შორსმჭრეტელ ადამიანს, აღარ
ესაჭიროებოდა ჩაიჩენა ჩაიჩენა, მაგრამ მან
მაინც კითხა, თუ რას ფიქრობდა ჭრილობაზე
ნიკოლაი ფეოდოროვიჩი და დაუბაძა, რომ
არ შეშფოთებდა, როგორც პასუხიც უნდა
მიიღოს. აუცილებლად ესაჭიროება კეშმარტე-
ბის ცანკარა, რათა დროზე ვასეთი გადაუდებე-
ლი ეპიკარგულიყნის.“

ა. ამოსოფმა დანახის მონაყოლი ამ სცენის
შესახებ, ასე ჩაიწერა:

„თუ ასეა, — უპასუხა პოეტს არენდტმა, —
ვალდებული ვარ მოგახსენოთ, რომ თქვენი
ჭრილობა ძალზე სახიფათოა და ფაქტიურად
არ მაქვს თქვენი გამოკეთების იმედი“.

პუშკინმა გულახდილობისათვის მადლობა გადა-
უხადა და სთხოვა, ჩემს ცოლს ნუ გაუმე-
დავენთ ამ ამბავსო.

დამშვიდობებისას არენდტმა პუშკინს უთხ-
რა, რომ მისი ვალია, ყველაფერი ხელმწიფეს
მოახსენოს. პუშკინმა არაფერი უპასუხა იმის
გარდა, რომ მისი სახელით ეთხოვა ხელმწიფე-
სათვის, არ დაეხატა სეკუნდანიტი.

გასვლისას არენდტმა უთხრა დანახს,
— ცუდადაა საქმე. სიკვდილს ვერ გადაურ-
ჩება.

მაგრამ ვიდრე წავიდოდა, ავადმყოფს რამდ-
ენიმე უმარტივესი დანიშნულება მაინც დაუტო-
ვა: სრული სიმშვიდე, ცივი საფენი მუცელზე
და ცივი სახმელი — მადლი უფალს, ზამთარში
იდეა და ყინული საძებარი არა ჰქონდათ.
ალბათ არენდტმა მაშინვე გადაწყვიტა ჭრი-

ლობის ზონდირებაზე ხელი აეღო, რომ უფრო არ გაემდიერებინა „სისხლდენა“.

პოეტის ბედმა ურიცხვი ხალხი ააღელვა. რაც მის ისეთ დიდ მოპულარობაზე მეტყველებდა, რომლის მასშტაბების გათვალისწინება მის საუკეთესო მეგობრებსაც კი არ შეეძლოთ.

სახლთან შეყრილებს ემატებოდა და ემატებოდა ხალხი, განსაკუთრებით ახალგაზრდობა მირავლობდა, ცოტადა აკლდათ, რომ ბინაში შეჭრილიყვნენ. წესრიგის დასაცავად დანაშაუს პრეობრაიეტისის პოლიცია უარაუღოთა განაწესის გამოძახება დასჭირდა. ოზივატელს ვერ გაეგო პოეტის სახლთან თავმოყრილი ხალხის გლოვის არსი და გაოცებას ვერ მალავდა. მოციკის სანაპიროზე გამგელეშმა ერთმა მოხუცმა გაიკცა ასე გამოხატა:

— დმერთო ჩემო! მახსოვს, როგორ კვდებოდა ფელდმარშალი, მაგრამ ასეთი ამბავი მაშინაც კი არ მომხდარა.

ამ ოზივატელს არც კარგად ცნობილი, მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი და განათლების მინისტრი ს. ს. უფაროვი ჩამორჩა. მან „ლიტერატურული დამატების“ რედაქტორს და პუშკინზე დაწერილი ნეკროლოგის ავტორს ა. ა. კრავესკის ასეთი სიტყვებით უსაყვედურა:

— რას ნიშნავს ეს შავი ჩარჩო, იმ განცხადების ირგვლივ, რომლითაც გვაცნობებთ ისეთი პიროვნების გარდაცვალებას, ვისაც არა თუ გააჩნდა რაიმე ჩინი, არამედ სახელმწიფო სამსახურშიც კი არ იმყოფებოდა? „მზე პოეზიისა“, გეთყვავთ, რით დამსახურა მან ასეთი პატივი? „პუშკინის სიცოცხლე გრანდიოზული სარბიელის შუა აჭრულ შეწყდა“. ნეტავ რომელ სარბიელზეა აქ ლაპარაკი? მხედართმთავარი იყო, მინისტრი, სახელმწიფო მოღვაწე? შარბილის წერა როდი ნიშნავს გრანდიოზული სარბიელის გავლას!...

სახალხის მოედნიდან მოიკავე მოვარდნილი ცივი ქარი თოვლს სახეში აყრიდა პოეტის სახლთან თავმოყრილ ხალხს, თითქმის მათ გაფანტვას ცდილობდა, მაგრამ ადგილიდან არავინ იძროდა, ყველა მოთმინებით ელოდა ცნობებს პუშკინის მღვამარეობაზე. ბინიდან გამოსულთა ყოველი მხრიდან ესმოდათ შეკითხვები.

დაჭრილი რომ ხმაურს აკ შეეფუხებინა, მეგობრებმა შემოსასვლელიდან წინა ოთახში გამავალი კარი ჩაარაჭეს და კაბინეტის მომიჯნავე ოთახში შედწევა ახლა მხოლოდ პატარა სასაღილოს გავლით შეიძლებოდა.

ვესტიბიულში თუკოვსის მიერ დაწერილი ბიულეტენი გამოაკვს:

„ღამის პირველი ნახევარი შფოთიანი იყო, შემდეგ მღვამარეობა შედარებით გაუმჯობესდა, არ გაჩენილა არავითარი ახალი საშიში ნიშნები, მაგრამ ასევე არ ჩანს და არც შეიძლება იყოს შევების იმედი“.

პუშკინი გრძნობდა სიკვდილის მოახლოებას და მისი დაჩქარება სურდა:

— ნეტა კიდევ დიდხანს უნდა ვეწამო? — და ისე შესთხოვა დალს, თითქმის მასზე იყო დამოკიდებული ყველაფერი: — გეთაყვა, ჩემო...

სისუსტე და ქოშინი ლაპარაკს უშლიდა. ვლადიმერ ფანოვიჩი „სახეში მისჩერებოდა, ხედავდა მის ჩათეთქველ ნაკეთებს, როგორც პერიტონიტი დაავადებას აჭებო და ცდილობდა დამეშვიდებინა იგი:

— არა, მე აქ ყოფნა აღარ მიწერია, — სასუზობდა პოეტო, როდესაც დაიმედებას უპირებდნენ. — დადგა ჩემი აღსასრული. რას იზამ, აღბათ ასეა საჭირო...

იგი არ ჩიოდა, არავის აბტყუნებდა, მადლიერი იყო ყოველგვარი უმნიშვნელო წვრილმანისთვისაც კი: წყალს მიაწოდებდნენ, ლოგინს გაუსწორებდნენ თუ გვერდს შეუწავცილებდნენ. — ძალიან კარგი, დიდებულია, — გამოდმებით იმეორებდა, ცდილობდა ერთგვინა ყველასათვის, კმაყოფილი ვარო.

მისი სიტყვები ცრემლს ჰგვრიდა იქ მყოფთ. თვით არნედტოც კი, რომელსაც მრავალჭერ ენაბა სიკვდილი, ჩუმად ვასცილდა დაჭრილს, თვალზე მომდგარი ცრემლი შეიმშრალა და თქვა, ასეთი მომთმენი ავადმყოფი არასოდეს შემხვედრიაო. ვ. ი. დაღმა სიცოცხლის ბოლომდე ვერ დაივიწყა აუტანელი ტანჯვისგან გაწამებული დაჭრილის დაკრებილი კბილები, მახინაც კი, როცა გონს ჰპარავდა, ტუჩებს კრუნჩხვა უზიროლებდა..

ალექსანდრ სერგევიჩმა იკითხა, რა ხდება ჩემს სახლშიო.

— ბევრს აშფოთებს შენი მღვამარეობა, დარბარი ხალხითაა სავსე.

ამ სიტყვებმა დაჭრილს გული აუჩუყა.

— მადლობელი ვარ... — თქვა და სთხოვა, ნატლია ნიკოლაევნა გაამხნევეთო. „უთხარით ჩემს ცოლს, რომ მადლობა დმერთს, არც ისე ძალიან მიჭირს, თორემ ვინ იცის, რას მოურმავანენ“.

როდესაც ავადმყოფს მუცელზე ოცდაბუთი წურბელა დაასხეს, პულსი შედარებით რბილი და თანბარი გაუხდა.

„როგორც წყალგაღებულ ექილებმა ხავს, — იხსენებდა ვ. ი. დალი, იმედის ამ პაწაწინა ნაპერწყალს მოვატყუებინე თავი და მეგობრებიც. პუშკინმა შემამჩნია, რომ გავმხნევი, ხელზე ხელი წამავლო და მკითხა: „დალ, სიმართლე მითხარო, მალე მოვკვდებიო?“. ჩვენ ჭირ კიდევ ვაქვს იმედი, მართალს გეუბნები, იმედი გვაქვს!“ ხელზე ხელი მომიჭირა... მაგრამ უთუოდ მხოლოდ წამით ირწმუნა ჩემი იმედინაობა. არც მანამდე და არც მას მერე აღარ აშუალოდა ცთუნებას“.

ცოტა ხანში ტკივილი მიუფურჩა, მაგრამ

ახლა უსაზღვრო სევდა მოვაძალა და ეს როდი იყო ტრაგიკულად დასრულებული. — დრო-დადრო ვამეორებდა პუშკინის, — გული მიღლონდებოდა.

ნოზავედინებდავო. სევდამ, ტკივილის ამ ექვივალენტში გაუშვებდა დაჭრილ შთილი არსებდა, სული ეხუთებოდა, იგი კვილიზობდა ამ მიმდებარეობისგან განთავისუფლებას და წარამარა სთხოვდა დაღს ბალიშის გასწორებას, წამოწევას, ან გვერდის შენაცვლებას.

უპირადად დაღს მკლავზე ხელი მოუჭირა და ნათქვამი:

— ამწი, რაღას უყურებ, წავიდეთ მაღლა, უფრო მაღლა. წავიდეთ-მეთქი და უცებ თავისივე სიტყვებზე ჩაეცინა.

— მომჩვენა, თითქოს მე და შენ ამ წიგნების თარობებზე მივბოლავდით, მაღლა, მაღლა და თავბრუ დამებოდა.

დალით ადრე ექიმი სპასკი მოვიდა. წინა ღამით ალექსანდრ სერგევიჩი ცოტა იმედმოცემული დატოვა, რადგან წურბილების დასმოსამდე მკურნალობის მოჩვენება, რომ ავადმყოფს უკეთესი პირი უჩანდა, მაგრამ პუშკინი თვალდაუხედავად „დებოდა“, როგორც ჩაიწერა ივანოვი-ფრედევიჩმა. ავადმყოფს ხელები გასცილებულა, მაჟა ოდნავ ესინჯებოდა, სუნთქვა გახსნარებული და წვეტილი ჰქონდა.

ოთხი ექიმისაგან შემდგარი კონსილიუმი: პრინცი, სპასკი, დალი და ანდრეევსკი ერთხმად მივიდნენ იმ გადაწყვეტილებამდე, რომ აგონია იწყებოდა.

„საათმა ორჯერ ჩამოჰკრა. 29 იანვრის შუადღე იდგა, — იხსენებდა დალი, — პუშკინს საათის სამი მეოთხედი და რჩენოდა სიცოცხლე“.

შემოსასვლელში თავმოყრილი მეგობრები მიუახლოვდნენ. მოულოდნელად პუშკინმა თავი გააბილა და მიწამყვალს მოითხოვა.

გაგზავნის მის მოსატანად.

დაჭრილი მოუთმენლად ეღობა მიწამყვალს მოტანას. ნატალია ნიკოლაევნამ თავისი ხელი მისცა მიწამყვალს რამდენიმე მარცვალი და წვენიც დააღვირა.

პოეტს სიმშვიდე მოეფინა სახეზე და მეუღლედ ცოტა იმედმოცემული გავიდა ოთახიდან.

მაღლა ამწითო, ითხოვა ალექსანდრ სერგევიჩი.

დაღმა იოლად ასწია ზევით. უცრად პუშკინი შეაჩერდა მას და წარმოთქვა:

— დასრულდა სიცოცხლე!

დაღმა კარგად ვერ გაიგო მისი ნათქვამი და ხმადაბლა ჩაეკითხა:

— რა დასრულდა?

— სიცოცხლე დასრულდა, — გარკვევით უპასუხა მან. — სუნთქვა მიმიძხ, გულზე რაღაც მაწევდა.

ეს პუშკინის უკანასკნელი სიტყვები იყო.

პოეტის სიკვდილის კონსტატირებისას დალი იხსენებდა:

„ითელ სხეულში მოეფინა სიმშვიდე. ხელეტი მხრებამდე გაუცვიდა, ასევე ფეხის თითები, ტერფები და მუხლები. ხშირი, წყვეტილი სუნთქვა თანდათან მიუხედავად, ჩაუწყნარდა, კიდევ ერთი სუნთქვა, თითქმის შეუმჩნეველი ამოფრთხილდა და გაუწუმებლმა, უკიდევანო უფსკრულმა მოსწყვიტა იგი ცოცხალთ. ისე მშვიდად მიიცივალა, გარშემო მყოფთ ვერც კი შეამჩნიეს, რომ იგი აღარ იყო.“

1887 წლის 29 იანვრის შუადღის ორი საათი და ორმოცდახუთი წუთი იყო.

შეიძლებაოდა თუ არა პუშკინის ბადარჩენა?

ეს საკითხი იმდენად ბუნებრივია, რომ ვერც ჩვენ ავუვლით გვერდს.

ვ. ი. დალის ჩანაწერიდან „პუშკინის გვაშის გაკეთა“, ჩვენთვის ცხადი ხდება, რომ ცეცხლმხროლელი იარაღის ტყვიით დამსხვრეული მენჯის ძვლისა და მუცელში დატარებული მცირე რაოდენობის სისხლის გარდა, ავადმყოფს განუვითარდა მუცლის ფარის ანთება, რის მიზეზიც უთუოდ წვრილი ნაწლავის კედლის გარკვეული მონაკვეთის კვდომა იყო („გროშის ხელო“, როგორც აღნიშნა დალი).

ნაწლავის კედლის ცვლილების მიზეზი დღემდე არ არის დაწესებული. ზოგს მიაჩნდა, რომ ეს ტყვიით დაზიანებამ გამოიწვია, ზოგი კი მენჯის ხასრი ნამსხვრევებით მიყენებულ ჭრილობას ასახელებს, თუმცა პერიტონიტის განვითარებისათვის ამას არა აქვს არსებითი მნიშვნელობა.

„გაკეთამ ცხადყო, რომ ჭრილობა უდავოდ სასიკვდილო იყო“, — დადასტურა ვ. ი. დალი.

მაგრამ ვიდრე გამოვარკვევდით, თუ რატომ გამოიქცა ვ. ი. დალი ასეთი კატეგორიული დასკვნა, რამდენიმე სიტყვა თვით გაკვეთის პროცედურის შესახებ:

გაკეთა შესრულებულ იქნა თანახმად სამხედრო კოლეგიის 1779 წ. დადგენილებისა, რომლის მიხედვითაც სავადმყოფოდ ითვლებოდა ყოველი ძალადობის მსხვერპლის გვაშის გაკეთა. მაგრამ საფუძვლიანად ვერ გააკეთეს, ყველაფერი ზერეღედ შესრულდა. ეს ესმოდა დაღს, რომელმაც ჩაიწერა: „დრომ და გარემოებამ საშუალება არ მოგვცა გავგებრძოლებინა დრმა გამოკვლევა“.

მკვლევართა დადანიშნულება არ შეიძლება, ვინაიდან გვერდითა ოთახიდან აღწევდა ნატალია ნიკოლაევნას მოთქმა და ქუჩაში შეტროვილი ხალხის შეუხედელები გაუფანა. ეს კი მათ ნორმალურად მუშაობის საშუალებას არ აძლევდა. დროის უდერძანისეული გამოთვლის თანახმად, გაკეთა ჩატარებით 18 საათსა და 20 საათს შორის.

ვ. ი. დალის ჩანაწერები გაცემის თაობაზე ვერ ჩაითვლება ოფიციალურ დოკუმენტად, რადგან შედგენის ფორმა არა აქვს დაცული. უნდა ვიგულისხმოთ, რომ გაცემა ჩაატარა ექიმმა სპასკიმ, ვინაიდან იგი დიპლომაინი სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტი იყო და ამის სრული უფლება ჰქონდა. ალბათ, ოფიციალური ოქმიც მის მიერ იქნებოდა შედგენილი და შესაძლოა იგი ოდესმე აღმოჩნდეს კიდევ. ხოლო დალის ჩანაწერი კერძო შთაბეჭდილებაა იმ ადამიანის, ვინც უბრალოდ დაესწრო ამ პროცესს, იქნებ ი. ტ. სპასკის ემხარებოდა კიდევ. მაგრამ ის მცირე ინფორმაცია კი, რომელსაც შეიცავს აღნიშნული წერილი, სავსებით საკმარისია იმისათვის, რომ დავეთანხმეთ ი. ვ. დალის დასკვნას — ჭრილობა სასიკვდილო იყო.

მკითხველი უთუოდ უკვე დარწმუნდა იმაში, რომ პოეტის სარეცელთან იმდროის სამამულო მედიცინის ჭეშმარიტად ღირსეულმა წარმომადგენლებმა მოიყარეს თავი. მათ მიერ მიღებული ზომები დღევანდელი თვალსაზრისით შეიძლება არც მთლად რაციონალური მოგვეჩვენოს, მაგრამ აღნიშნული ზომები მედიცინაში მაშინ გაბატონებულ, ცეცხლსასროლი იარაღით მუცელში მიყენებულ ჭრილობათა მკურნალობის პრინციპებს სავსებით პასუხობდნენ.

იმისათვის, რომ პუშკინმა გადაერჩინა, პირველ რიგში საჭირო იყო მუცლის ღრუზე სერიოზული ოპერაცია, მაგრამ ამგვარი ქირურგიული ჩარევა, ისიც დიდი სიფრთხილით, მხოლოდ 19 ს-ს უკანასკნელ მეოთხედში დაიწყეს, ხოლო იმაზე თუ არაღენ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მსგავს შემთხვევაში ანტიბიოტიკებს, სისხლის გადასხმას და სხვა მკვებავ ხსნარებს, რომელთა შესახებაც მაშინ წარმოდგენაც არა ჰქონდათ, საერთოდ არ ღივს საუბარი.

ინტერესს მოკლებული არ იქნება ხაზი გავუსვავ ერთ ფსიქოლოგიურ მომენტს: არავის პოეტის თანამედროვეთაგან, მის ახლობელთა და ნათესავთა ჩათვლით, აზრადაც არ მოსვლია საყვედური იქვეა ნ. ფ. არენდტისა და მისი კოლეგებისათვის, იმის გამო, რომ მათ ვერ შეძლეს პუშკინის გადარჩენა.

საყვედურებმა და ბრალდებებმა კი მათი მისამართით, გაცილებით გვიან იჩინეს თავი, მაშინ, როდესაც ქირურგებმა შეძლეს ამდაგვარ ავადმყოფთა მკურნალობა. ა. ს. პუშკინის ბიოგრაფმა, მწერალმა ლ. პ. გროსმა ასე ჩამოაყალიბა ეს ბრალდებები: „საუკუნის შემდეგ რუსულმა მედიცინამ გაამტყუნა პოეტის სარეცელთან თავმოყრილი თავისი უძველესი წარმომადგენლები“.

მაგრამ ეს მკვებ ფორმულირება არც მთლად ზუსტია.

გამოჩენილმა საბჭოთა ქირურგმა ს. ს. იუდინმა, მართალია აღნიშნა პოეტის მკურნალობაში დასვეებული მთელი რიგი შეცდომები, მაგრამ მაინც სცნო, რომ იმდროისთვის ჭრი-

ლობა ნამდვილად სასიკვდილო იყო. ასეთივე დასკვნა გამოიტანა სხვა, არანაკლებ ცნობილი ჩვენმა ექიმმა და მედიცინის ისტორიკოსმა, პროფესორმა ი. ა. კოსირსკიმ.

1987 წ. პოეტის გარდაცვალების ასი წლის თავზე, ვოლხოვაში, მეცნიერებათა აკადემიის ძველ შენობაში, პუშკინის კომისიის უჩვეულო სხდომა ტარდებოდა. პრეზიდიუმში საბჭოთა მედიცინის ყველაზე სახელოვან წარმომადგენლებს მოეყარათ თავი, ხოლო პირველი რიგები პუშკინის შთამომავალთ დეკავებიანთ.

კომისიის თავმჯდომარემ, ავტორმა ცნობილი წიგნისა „პუშკინი სიცოცხლეში“, მწერალმა და ექიმმა ვ. ვ. ვერესაევმა, სიტყვა მისცა სახელგანთქმულ ქირურგს, პროფესორ ნ. ნ. ბურდენკოს, რომელმაც პუშკინის ჭრილობასა და მის მკურნალობაზე მოხსენება წაიკითხა.

სამწუხაროდ ნ. ნ. ბურდენკოს მოხსენების სტენოგრამა დღემდე მიუკვლეველია, ხოლო მწერალმა ანატოლი გუმინოვმა, მრავალი წლის შემდეგ თავის სტატიაში „თლილ ლულაში გადაიან ტყვიები“, აღიარა, რომ პუშკინის კომისიის სხდომის შესახებ ინფორმაციის მომზადებისას თავისით ჩაამტა რამდენიმე აწკარო იმის შესახებ, რომ დაკრძალი პუშკინის გადარჩენა შესაძლებელი იყო.

„შვებას ვერ ვპოვებ, ვიდრე არ მივაგნებ და არ გამოვაჭყვეუნებ ნ. ნ. ბურდენკოს მოხსენების სტენოგრამას“.

მწირალი ისე გარდაიცვალა, თავისი გადაწყვეტილების შესრულება ვერ შეძლო, მაგრამ განა ნ. ნ. ბურდენკოს მოხსენების ტექსტი აუცილებელია იმისათვის, რომ დავრწმუნდეთ ასეთი მეცნიერი უბრალოდ არ იტყოდა პუშკინის გადარჩენა შესაძლებელი იყო?

ნ. ნ. ბურდენკო ხომ სახმედრო-საველე მედიცინის უდიდესი სპეციალისტი გახლდათ, ხოლო განათლება მიღებული ჰქონდა იმავე უფილი დერპტის უნივერსიტეტში. სადაც თავის ღრუბ დიდი პიროგოვი კითხულობდა ლექციებს.

მეორე მოხსენებას, იმავე პუშკინის კომისიის სხდომაზე 1987 წ. კითხულობდა ნ. ნ. ბურდენკოს მოწაფე ა. ა. არენდტი, რომელიც ასევე ამტკიცებდა, რომ მედიცინის განვითარების იმ ეტაპზე, ა. ს. პუშკინის ჭრილობა უდავოდ სასიკვდილო იყო.

ძნელი წარმოსადგენია, რომ მასწავლებელი და მოწაფე, ასეთი მაღალი ტრიბუნლიდან ურთიერთსაწინააღმდეგო მოსაზრებებით გამოსულიყვნენ.

ა. ა. არენდტის არქივში, რომელიც ამ რამდენიმე წლის წინათ გამაცნო აწ განხევენულმა ევგენია გრიგორიევან არენდტმა, ანდრეი ანდრეიჩ არენდტის ქვრივმა, არის ორი მოხსენების ტექსტი. ერთი მათგანი („ა. ს. პუშკინის ჭრილობა და მისი მკურნალი ექიმი ნ. ფ. არენდ-

ტი“) ასეთი სიტუციებით იწყება: „სსსრ მშა პუშკინის კომისიამ დიდი პატივი დამლო, შემომთავაზა მოხსენებით გამოვხუთიყავი საზიემო სხდომაზე, რომელიც ეტდენება ა. ს. პუშკინის გარდაცვალების ახი წლის თავს. ეს დიდი ყურადღება ნაწილობრივ იმ გარემოებას უნდა მივწეროთ, რომ პუშკინის მკურნალობის პროცესს ხელმძღვანელობდა ჩემი პეტერა, ნიკოლაი ფედოროვიჩ არენდტი“. ამ მოხსენების ავტორი ვინაობა ეტვს არ იწვევს.

ა. ა. არენდტი ხელს აწირს აგრეთვე მეორე მოხსენებას თენისებსაც „პუშკინის დროის ქირურგია პუშკინის ტრილობა და მკურნალობა“. მაგრამ წვენ ვიცით, რომ არენდტი მხოლოდ ერთი მოხსენებით გამოვიდა, ხოლო ამავე დროს ისიც ცნობილია, რომ ნ. ნ. ბურდენკოს მოხსენებას სწორედ ასეთი სათაური ჰქონდა. მამაშასადამე შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ნ. ნ. ბურდენკოს მოხსენების მასალები მოუშადა ა. ა. არენდტმა და სწორედ ამ მიზეზით ნ. ნ. ბურდენკომ არ შეიტანა იგი თავისი შრომების კრებულში.

ამ მოხსენების ბოლო აბზაცში შეჯამებულია მთელი მისი შინაარსი:

„პუშკინის პერიოდის ექიმების სამედიცინო შესაძლებლობათა არსენალი მეტად ღარიბი და სუსტი იყო ისეთ მრისხანე მოვლენასთან საბრძოლველად, როგორიცაა პერიტონიტი და ამიტომ არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება ბრალი დავდოთ პუშკინის დასტაქრებს იმაში,

რომ არასწორად მკურნალობდნენ დატრილს, რომ ვერ გამოიჩინეს სატირო გამბედაობა მკურნალობის ამა თუ იმ ხერხის გამოყენებისას. მათ ამოწურეს ყველა შესაძლებლობა, რის უნარსაც იძლეოდა იმდროინდელი მედიცინა, მაგრამ პუშკინის ტრილობა, მიუხედავად ყოველგვარი მეცადინეობისა, არ ტოვებდა პოეტის გადაჩენის არავითარ იმედს“.

სტატისტიკური გამოთვლები გვიჩვენებენ, რომ მუცლის არეში დატრილობა ახი პროცენტის გადაჩენა დღესაც ვერ ხერხდება, მაგრამ საოპერაციო მაგადასთან მდგარ ქირურგს, მუდამ სტერა წარმატებისა და ამიტომ მე ვერ გავიზიარებ იმათ აზრს, ვინც თვლის, რომ პოეტის სიცოცხლე „ბედის სასწორზე ილო“, მაშინ, 1887 წლის 29 იანვარს საკითხი ასე არ იდგა.

დასრულდა ალექსანდრე პუშკინის ტმუნვის ფურცელი.

იმ დღით ვ. ი. დალის მომავალი ლექსიკონი კიდევ ერთი ცნებით შეივსო: „უკვდავება — სიკვდილთან უთანაზიარობა, კუთვნილება, თვისება, ატრიბუტი უკვდავისა, მარად არსებულის, ცოცხალის, ცხოვრება სულისა, უსასრულო. ხორცისგან დამოუკიდებელი.“

უსასრულო ანდა ხანგრძლივი ხსოვნა ადამიანისა, დატოვებული დედამიწაზე მისთა დამახაურებათა და საქმეთა გამო.

დაუვიწყარი, მარადსამახსოვრო“.

თარგმნა ცოტნე ჩიქოვანმა.

ჩართული ნოველა გრ. აბაშიძის ისტორიულ რომანში „ცოტნე, ანუ ქართველთა დანება და ამაღლება“

გრიგოლ აბაშიძის ისტორიული რომანების ერთ-ერთი კომპოზიციური თავისებურებაა ისტორიულ-მხატვრულ ქსოვილში მოხდენილად ჩართული ნოველათა სისტემა. ამჯერად შევჩერდებით „ცოტნეში“ ჩართულ ნოველებზე;

როგორც ცნობილია, ნოველა დასაბამს მე-18, მე-19 საუკუნეების იტალიის რენესანსიდან იღებს. იგი მცირე ფორმის თხრობითი უანრის სახეა. მკვლევართა აზრით, ნოველის ძირითადი თავისებურება იმით გამოიხატება, რომ იგი ხატავს აღმავლის ცხოვრების ერთ ეპიზოდს ერთ გარკვეულ ასპექტში, ნოველისათვის დამახასიათებელია კომპაქტურობა, მოკმედი პირთა სიმცირე, ხასიათების, ყოფითი დეტალებისა და გარემოს ძალზე შეკუმშულად გადმოცემა.

ისტორიულ თხზულებაში ნოველის ჩართვის ტრადიცია ჯერ კიდევ ძველი ქართული საისტორიო მწერლობიდან მოდის. როგორც ივ. ჯავახიშვილი წერდა, „ვისაც ქართული საისტორიო მწერლობის განვითარების შესწავლა სურს, არ შეუძლება და არც უფლება აქვს ქართულ საეტიკოსო საისტორიო ძეგლებს, ქართველ მარტვიელთა და წმინდანთა ცხოვრებებს გვერდი აუხვიოს და განუხილველი დასტოვოს“.

საერთოდ, რომანში ნოველების ჩართვა ლიტერატურულ კანონს არ წარმოადგენს, მაგრამ ამის მაგალითები გვაქვს. დღეისათვის ქართულ რომანისტიკაში ცნობილია ნოველის ჩართვის ორი ხერხი: პირველი, როდესაც რომანში გვხვდება გარკვეული მონაკვეთები, რომლებიც ნოველის თვისებებით არიან აღჭურვილი და, ცალკე აღებული, შეიძლება ნოველებად მივიჩნიოთ, მაგრამ ნაწარმოების სიუჟეტურ ქსოვილში ორგანულად არიან ჩართულნი (ე. გამსახურდიას „დიონისოს დიმილი“, ჭ. ამირეჯიბის „დათა თუთაშისა“), მეორე, როდესაც ნოველა დამოუკიდებელი სათაურით განცალკევებულადგას ტექსტიდან (გრ. აბაშიძის ისტორიულ რომანებში).

თანამედროვე კლასიკური ტიპის რომანის ნიმუშია გრ. აბაშიძის ისტორიული ტრილოგიის მესამე ნოველი „ცოტნე, ანუ ქართველთა დაცემა და ამაღლება“. მე-18 საუკუნის ქართული ქრონიკა ცოტნე დადიანისა და კობახიძის სხვა შეთქმულთა თავგადასავადს მოგვითხ-

რობს. თვით ავტორი კი რომანის წინასიტყვაობაში მიუთითებს: „მათი ცხოვრება და მოღვაწეობა რომ უფრო ღრმა და საგანგებო დაკვირვების საგნად მიქცია, მათგან უფრო ღირსეულნი ცალკე გამოვეყვი და თითოეულს ცალ-ცალკე ნოველა თუ ისტორიულ-მხატვრული ესეზ მივუძღვენი“. ამგვარად მივიღეთ რომანში ჩართულ ნოველათა სისტემა, რომელიც სასწაულოდ მაღალმხატვრულ ნოველას შეიცავს. ესენია: „მე მოვკალ ჩალატა“ „ეგარსდან ბავუროსხეული“ და „ოორღვა პანკელი“.

რომანში ამ ნოველების ჩართვა პირველ რიგში, მწერლის მიერ წინეობრივი ვალის მოხდას მგავს იმ დიდი ქართველი წინამძღვრის წინაშე, რომლებიც ისტორიის მთელ, უმეტესწილად ტერიტორიულზე და კრიტიკულ მომენტებში, ეპოქის გზაჯვარედინებზე ერის ცხოვრებას საკუთარი სიცოცხლის განწირვით განამტკიცებენ.

„მე მოვკალ ჩალატა“ ერთგვარი წინეობრივი ხარკია დიდი ქართველი მოპირანახულე ერისთვის, გრიგოლ სურამელის ჩაინდული სულსიყვეთებისადმი გაღებული. როგორც თვით გრ. აბაშიძე მიუთითებს, გრიგოლ სურამელის მიერ გადადგმული ნაბიჯი „უკვდავების“ გზაზე დადგომასაც ნიშნავდა, რადგან, მოუვასისათვის, თავგანწირვის მაგალითი ყოველთვის იყო კეთილშობილები უმაღლესი გამოხატულება და მარტვილის კუთვნილებად რჩებოდა მუდამ:

„ცოტნეში“ ჩართული ნოველებს წერისას ავტორი „ქართლის ცხოვრებას“ ეყრდნობა, კი შემთავადმწერელს ეყრდნობდა. პირველად ნოველის „მე მოვკალ ჩალატა“ პირველწყაროს ხსენებულ მატანეში საკმაო მოცულობისა და შეიცავს ცნობებს ალამუთის ბრძოლის შესახებ, რომელიც თურმე „შვიდისა წლისა გამოა განგარმელდა“. ალამუთის ციხე-სიმაგრე მსუღილითა საშფოთბელი ყოფიდა. შემთავადმწერლის დახასიათებით „მსუღილით არიან კაცის მკვლელნი მიპარვითა“. ამ ციხე-ქალაქის ასაღებად წარემართნენ მონღოლები „და ქართველნი თანა წარიტანეს“.

ქართველნი რომ დიდ გაჭირვებას და ტანჯვას გამოხადებდნენ იტანდნენ ალუის დროს, ეს კარგად ჩანს შემთავადმწერლის თხზულებაში. „დღესა ერთსა წარმოგზავნის ალამუთელთა მულიდი ხელოვანი,

მივიდა ღამით და შემოეპარა მცველთა ჩაღატა ნოინისათა, შევიდა კარავსა მისსა, მძინარესა დახდვა დაწა გულსა მისსა და მოკლა იგი, რომელ კარავინ ცნა. და ვითარ განთენდა, იხილეს ვარვის მცველთა, ჩაღატა ნოინი მოკლული იყო, იწყეს ტირილად და ტყუად და ვაეხად, რომელ იხილეს სპათა ჩაღატა ნოინისათა, მირბიოდეს და იხილეს მათცა, რომელ მომკულად იყო ჩაღატა, არა უწყოდეს ვისგან მოკლულ იყო“.

მაშინ თქუეს ყოველთა: „ვინათგან ქართველნი დიდსა ჰირსა შინა არიან ჩუენ მოალთაგან, შუერთ ქართველთა მიერ მოკლულა“. აქ, თუმცა შეფარვით, მაგრამ მაინც აშკარად ჩანს ქართველთა წარის აუტანელი ყოფა.

გრ. აბაშიძე ნოველაში უფრო ცხადად გვიხატავს ქართველ მეომართა შეჭრებებს. შვიდ წელიწადს იბრძოდა ალამუთის ომში ქართველთა ლაშქარი, მონგოლთა ინტერესებს ეწირებოდა ბევრი ქართველი მეომარი. ვითარებობით სტრატეგისა და თვალწინ გვიდგას მიუღღსომელ ქარაფე აღმართული ალამუთის ციხე, შიმშილითა და სახადით ილაჯგაწყვეტილი მხედრები, რომელნიც სახლ-ქარზე და ახლობლებზე უფრო მეტს ფიქრობდნენ, ვიდრე ციხის აღებაზე.

გრიგოლ სურამელი ნოველის ერთი მთავარი გმირთაგანია. ნოველაში კარგად არის გახსნილი ქართლის ერისთავის სახე. იგი, უპირატვენი ყოვლისა, თავისი ხალხის ერთგული მებატრონეა და მამობრივ მზრუნველობას არ იშურებს არა მარტო ქართველთათვის, არამედ უცხო ტომის ადამიანის მიმართაც. ნოველის მიხედვით ჩაღატას მკვლელი, მულიდი ბაღრაღინი იცნობს ქართველებს. ეს ნაწინაობა, რა თქმა უნდა, ავტორის ფანტაზიის ნაყოფია. აქ მწერალი მშვენივრად ახდენს ამბის ფსიქოლოგიას. იგი წინასწარ გვიხატავს სურამელის მამობრივ მზრუნველობას მულიდის მიმართ (გრიგოლისა და ბაღრაღინის საუბრიდან ჩანს, რომ ქართლის ერისთავს მისთვის თავშესაფარი მიუცია და მძიმე ავადმყოფი მოურჩენია). მუღლიდი საკუთარი სარწმუნოებრივი ინტერესებისათვის კლავს ჩაღატას და ერისთავს ეუბნება: „ჩაღატა ნოინის სიკვდილით ჩემს საღვთო ვალსაც ვიხდიდი და შენც გადაგარჩენდი. ამიტომ, როგორც კი მოველი, შენსკენ გამოვეშურე, რომ შეგარბინა. ახლა შენს ხელთა ვარ, თუ ჩემი გაცემა ქართველებს დამსახურებლად ჩაგეთვლება და მტრის რისხვა ამით აგშორდებათ, ერთ წუთსაც ნუ დაფიქრდები, შემოიპყარ და ჩემი თავი მონგოლებს ჩააბარე“, ხოლო როდესაც გამხტებულები მონგოლების წინაშე სისხლიანი დანით ხელში გამოდის მულიდი შეშახლით, „მან ქუშტიმ ჩაღატაი“ აქ იგი მხოლოდ საკუთარი სულითვისი კი აღარ ზრუნავს, არამედ ქართველებისთვისაც. მას სურს, სამაგიერო სიკეთე მიაგოს ერისთავს და მთელ ქართველობას.

უმათააღმწერლის მიხედვით ლერწმების ტყუმი დამალულ მულიდს მარამ ღვთისმშობელს მოეცილება და მოუწოდებს უდანაშაულო ქართველთა ხსნას. ნოველაში კი მძინარე ბაღრაღინს ღვთისმშობლის ნაცვლად ანგელოსები — მუნჯირი და ნაკირი უპირებენ დასჯას ჩადენილი ცოდვის გამო. არავინ იცის, თუ რამ ჩააგონა მულიდს ქართველთა ხსნა. ანგელოსებმა თუ თვით ქართველთა რჩეულმა სულიერმა ღირსებებმა, კერძოდ კი, ქართლის ერისთავის დიდმა ადამიანურმა გულმა იხსნა ქართველები. რელიგიური საბურველის მიღმა კი ასე მოჩანს ეს ფაქტი უმათააღმწერელიდან და გრ. აბაშიძემაც სწორად შეიცნო იგი.

აღნიშნულ ნოველაში ძალზე მცირეა მოქმედ პერსონაჟთა რიცხვი, მოკლედ არის წარმოდგენილი ამ გმირთა ცხოვრება, ხასიათი, გარემო, პორტრეტი. რამდენიმე სიტყვით არის მითითებული მოქმედების ადგილი და დრო. სამაგიეროდ, სიტუაციები, ხასიათები, მოქმედებათა განვითარება ერთმანეთთან მჭიდრო კავშირშია ყალიბდება და ქმნის ერთ მთლიან სიუჟეტურ ღერძს. აქ წინა პლანზეა წამოწეული კონფლიქტები ქართველთა ლაშქარსა და მონგოლ ნოინთა შორის, რომელნიც ნოველაში სიუჟეტის განვითარების ძირითად მამოძრავებელ ძალად ჩანან. ნოველის დასაწყისში ავტორი გვაძლევს ექსპოზიციას, სადაც დაწვრილებით აღწერს ალამუთის ციხის მდებარეობას და მის გარშემო აღყად დამდგარი ქართველების გაჭირვებას, ამ გაჭირვებით გამოწვეულ აჯანყებას და შემდეგ ბრძოლაზე უარის თქმას. კვანძი იკვრება მაშინ, როცა ქართველთა ბანაკში მოსული ჩაღატა ნოინი მორჩილებისკენ მოუწოდებს შიმშილითა და სახადით სასომხიდელ ქართველებსა და ცოცხალი ძლივს გადაურჩება მათ. მოქმედება კულმინაციურ წერტილს აღწევს, როდესაც მონგოლთა ლაშქარი ქართველებს დასჯას უპირებს. კვანძის გახსნაც სწრაფად ხდება და საკმაოდ ემოციურია — სისხლიანი დანით მოსილი მულიდი აღიარებს ჩაღატას მკვლელობას.

საერთოდ, ალამუთის ბრძოლაში მომხდარი ფაქტი მკვლევართა დიდ ინტერესს იწვევს. ამ საკითხს ეხება მწერალი თამაზ ნატროშვილი მხატვრულ-ისტორიულ ნარკვევში „მე ვარ მულიდი“. მწერალი, ფართოდ აშუქებს რა აღმოსავლურ წყაროებში შემონახულ ცნობებს, დაწვრილებით ცნობებს გვაძლევს მულიდებისა და მათი სამფლობელოს შესახებ.

კრიტიკოსთა აზრით, ნოველაში გამოხატული ხასიათი მწერალმა უნდა მოგაწოდოს ისეთ ფორმაში, რომელიც ერთგვარი მონუმენტურობით და ფსიქოლოგიური სიმძაფრით იქნება გამორჩეული. ეს ხასიათი თავისთავად ძლიერ უნდა იყოს და თავისი მგზნებარებით ღრმა შთაბეჭდილებას ტოვებდეს სიუჟეტის ერთიან ქსოვილში. აი, სწორედ ასეთი მონუმენტური

ხასიათი დახატული მეორე ნოველასი იგვარს-
ლან ბაკურციხელი“.

როგორც უამთაღმწერელი გადმოგვცემს,
ეგარსლანი მდებარე წარმოშობის, უმეტესობის ხა-
ნაში აღწევებული პირი ყოფილა. მონგოლთა
ბატონობის დროს მას დუმინთავის თანამდე-
ბობა სჭერია. ეგარსლანი შემკული ყოფილა
ყველა იმ დღისებით, რაც გამოჩენილ გვარის შეი-
ლებსაც კი შემურდებოდათ. ისტორიკოსი
ექსტრარ იხსენიებს ამ პიროვნებას მატიანის ფუ-
რცლებზე;

ნოველის ავტორმა შესანიშნავად იცის, რომ
ბაკურციხელი რთული პიროვნებაა, ამიტომ სი-
ფრთხილით ეკიდება მისი ხასისა და ხასიათის
ფხვნას. უამთაღმწერლის მხგავსად, პირუთენე-
ლია განსჯის დროს. თუმცა ისტორიული ანა-
ლოზის შედეგად იგი აღიარებს, რომ მონგოლე-
ბთან შეირგებამ ბევრი სიკეთე მოუტანა რო-
გორც თვით ეგარსლანს, ისე მის ქვეყანასაც,
დამპყრობლებთან თანამშრომლობას მაინც
„უმაღურ საქმეს“ უწოდებს. მიუხედავად ამი-
სა, სტრიქონებს მიღმა აღვიკვლავ შეიგრძნობა
ჩუმში, უსიტყვო თანაგრძნობა „ამ გამოჩენილი
მამულიშვილის“ მიმართ.

გრ, ანაშიძე სვეტიცხოველს მუწწია პერსონაჟის
პორტრეტის ხატვისას. ეს იმით არის გაპრო-
ბებული, რომ მწერალი შინაგან ბუნებას უფე-
რო ღრმად წვდობა. ასეა ჩვენი საყვლევ ნოვე-
ლასშიც. მოკლედ, სულ რამდენიმე სიტყვით იძ-
ლევა მწერალი ეგარსლანის პორტრეტს. ეს
ტანბრგე ვაჟაკი, „მოკლედ შეგრემილი შავი
თმა-წვერით და მოუსხენარო მოძრავე შავი თვა-
ლებით“, გასაოცარი მიმზიდველობით სიხლავდა
კაცს ერთი შეხედვისთანავე. შემდეგ კი, თბრო-
ბის მიუღ მანძილზე მწერალი დაუფარავი აღ-
ტაცებით ვახატავს ეგარსლანის შწლიან მიხვ-
რა-მოხვრას და სიტყვა-პასუხს. ნოველასი ხა-
ტოვანდ არის აღწერილი ბიჭუ-წონისა და ეგა-
რსლან ბაკურციხელის დროსტარება კახეთ-მე-
რეთში.

ავტორს არც ის რჩება შეუნიშნავი, თუ რა
შეიძლება მოჰყოლოდა უგვაროთა აღწევებას.
ისინი თავს უტოლებდნენ დიდგვაროვან ფეო-
დალებს, უფართოვდებოდათ მომხვეჭელობითი
ინტერესებში.

უამთაღმწერლის გადმოცემის თანახმად, ყაენის
სიგელითა და წყალობით დატვირთული ვაწირი
ავაგ მხარგრძელი ყარაყორშიდან საქართვე-
ლოში ბრუნდება. „ვიტარ მიეხლდა ავაგ, ზღო-
ნებდა მუწწიან გარდმოხლოდალ და ეგრეთ ხი-
ლვად ეგარსლანისაგან. ხლოდ იგი განლაღე-
ბულ იყო და არა იწემა წესისაგერ პატვით ხს-
ლვა და ამბორის ყოფად ავაგისა. და ვითარ
იხილა ავაგ, განძინდა და თავსა მათრახითა
უხეტქნა...“

ასეთივე თანმიმდევრობით ხდება მოქმედე-
ბის განვითარება ნოველასშიც, მხოლოდ უამთა-
ღმწერლის ძუნწ ფაქტობრაფიულ მასალას გრ-
ბაშიძე მხატვრულად ავრცობს და აცოცხლებს.

ნოველის ფინალი მკეტორი და შთამბეჭდველი
მწერალი, მემატიანის მხგავსად, საბურციხელი
აღსასრულს მიაგებს ბაკურციხელს და შემდეგ
მი ხსენებს ღირსადაც აღარ თვლის.

უნდა ითქვას, რომ ნოველის მთავარი პერ-
სონაჟის, ეგარსლანის სახეს დამაჩერებლობა არ
აქვია. აკი აღნიშნავს კრიტიკოსი გურამ ასათი-
ანი 1978 წელს გამოცემული რომანის ბოლოს
დართულ წერილში: „ცოტნე შემდეგ ყველაზე
დიდი შთაბეჭდილება პირადად ჩემზე ეგარსლან
ბაკურციხელის სახემ და თავგადასხვალმა მოა-
ხლინა“.

უამთაღმწერლის გადმოცემას ეურდნობა
„ცოტნე“ ჩართული მესამე ნოველაც „თორ-
ღვა პანკელი“, თუმცა, პირველ ორ ნოველასთან
შედარებით, მასში უფრო მეტია მწერლის მხა-
ტვრული ფანტაზიის ნაყოფი. მემატიანის გად-
მოცემის მიხედვით, თორღვა კოხტისთავის შე-
ტყმულების ერთ-ერთი მწერია, შემდეგში პო-
ლიტიკურმა დინამიკამ, მწიფის ტახტისგან გამო-
დგარია და საყოფარ სარისთავოში ჩაქცეოლი.
მემატიანის სიტყვებით „მგონა თორღვამან
არდასა მოსვლა მეფისა, უყუდგა პანკის ცი-
ხისა და ოვსად დაიჭირა კახეთი და აღარა მკა-
რჩილბრდა დელოფალსა და მესტუმრესა ჩიჭუ-
რსა“.

ნოველასში პანკელი მეფეს განუდგება. სანამ
ეს უკანასკნელი ყაენთან წავა ურდლოში. განუ-
დგება თავისი მეუღლის ციციანს კაღნირის საქ-
ციელის გამო. აქ ერთმანეთს უპირისპირდება
წინააღმდეგობრივად განწყობილი ორი მხარე-
ერთის მხრივ, მესტუმრე ჩიჭური და დელოფალი,
და, მეორე მხრივ, პანკელი თავისი მეუღლით.

უამთაღმწერლის მონათბრობისგან განსხვავე-
ბით, ნოველასი მთავარ მოქმედ პირობად ვხე-
დავთ დელოფალს და ერისთავის ანდგარდა
ცოლს, რომელთა შორის ჩამოვარდნილი შუ-
ღლი ნოველის სიუჟეტური ღერძია. წინა კლან-
ზეა წამოწეული ორი ლამაზი ქალის პაქტობა.
ეს შუღლი იმხვერპლებს თორღვა პანკელსაც,
როგორც ელფერს მატებს ხალხური თქმელებ-
ბა მითითრი თორღვას შესახებ. ავტორმა ეს
ორი პიროვნება გააერთიანა თავიანთი ბე-
დითაც. ისინი მკაცრად ისვენებან თავიანთი
გულშვილობის გამო.

როგორც უკვე ითქვა, ნოველებში ასახულია
ისტორიული სინამდვილე. სწორედ ამ სინამდ-
ვილის ახლებური გაანრება უმაგრებს ფუძეს
გრ. ანაშიძის ნოველებს. სამივე ნოველა დიდი
ინტერესით იკითხება და აღსანიშნავია, რომ მათ
თავისუფლად შეუძლიათ რომანისაგან დამოუკი-
დებლად არსებობა.

ჩვენი აზრით, „ცოტნეში“ ჩართული ნოველებს
უფრო დიდი მისია აუხსრია. ეს არის თანამედ-
როვე ისტორიული რომანის ახალი ფორმებისა
და გამოხსაველობითი საშუალებების ძიება.
ჩვენი მთერ განხილული ჩართული ნოველები
გარკვეულ სტრუქტურულ სიახლეს ანიჭებენ
რომანს.

ბადრი გუგუშვილი

„ჩემი სიყვარულის თავსასთუგალთან“

გარემოს, კონკრეტული სიტუაციების დოკუმენტური, რეალისტური ასახვა, რომელიც დამახასიათებელია შადიმან შამანაძის პოეტური კრებულისთვის „ფასადი“ (თბილისი. მერანი. 1988), სრულდებითაც არაა მშრალი ჰერეტის შედეგი. ეს რეალიზმი გამოწვეულია იმით, რომ პოეტი განსაკუთრებული სიმამართლი აღიქვამს იმ სივრცეს, იმ ადგილს, რომელშიც თვითონაა მოქცეული.

მკითხველი გარკვევით იგრძნობს, რომ პოეტის პირველი წიგნი სწრაფვდა გარემოს თანმიმდევრული კვლევისკენ. სათაურიც ხომ იმას მიგვანიშნებს, რომ ჰერეტობით მხოლოდ ფასადზე, გარეგნულზეა გამახვილებული ყურადღება. ლირიკულმა გმირმა თითქოსდა იცის, მას და გარემოს, მას და მოვლენებს შორის იმდენად და ვაწყვეტილი კავშირი, რომ ის მხოლოდ გარკვეული ძალისხმევით, დამძვით თუ დაიშვიდრებს ადგილს „ჩავალი წლებსა და ქორნიკონებს...“ შორის, და რადგან სამყარო, გარემო ყველაფერს „ქვესკენის ფსკერზე დაიტანს...“, ის ამბობს: „თავად ვუშველი თავს რაიმეთიო“ და ზღვება, თუკი თვითონ არ გამოიგონა, მას ხომ არც სიხარული ექნება, არც ცა და არც მიწა. ეს კი იმის მცდელობაა, ბედის მიერ შემოთავაზებულზე მეტისკენ ისწრაფვოდეს ადამიანი.

თუკი შევეცდებით, კრებულში შედარებით გამოკვეთილი ხაზი დავინახოთ პოეტური მსოფლგანცდობის, ეს ბავშვობასა და მის შემდგომ პერიოდს შორის უწარმაშარი ნაპრაღის წარმოშობა იქნება. პოეტის ლირიკული სვლა რეალური მოვლენებისკენ, რაიმე სანუკვარში სწრაფვა კი არა, მხოლოდ იძულებითი ნაბიჯია, რადგან ლირიკულ გმირს ხელჩასაბიდი არაფერი დარჩენია. ყველაფერი იქ დარჩა, წყალგამა, ბავშვობაში, სიუმაწვილში. თუკი მისი „ფიქტებს ცაში მიჰქონდათ დარდი“, ახლა:

თვალრიბლიანი შემოდგა მთვარე
ციხ ტატნობზე და ივსება ხორციით.

ამოიძირკვა უმოთვრესი — „ბავშვობა თოვლივით გაღა“, იმდენად მტკივნეულია ეს დანაკარგი, რომ პოეტს მისთვის სახელის დარქმევის სურვილიც კი არა აქვს, თითქოს თამაშობს კიდევ გულმახვიწყობას:

ვერაფრით გავიხსენე
რა ერქვა ყვავილს;
რომლის გვერდითაც ჩაიშულენ,
რათა კი არ მოგეწყვიტა,
ფესვიანად ამრგელო...
...შენ იმ ყვავილსთვის
უნდა შემედარებინე...

ეს „ყვავილი“ კი, როგორც უკვე ვთქვით, განვლილი დღეებია, ბავშვობა, პირველი სიყვარული. თუკი ადრე მისკენ „აფრებაშლილი მოპქროდა მარია“, ლექსს „გზაში“ — „მგონი სიყვარულსაც გავცდიო“ — ამბობს პოეტი. რითი უნდა იყოს გამოწვეული ასეთი მტკივნეული განცდა სიყვარულის შეუძლებლობისა სიუმაწვილის გავლის შემდეგ?

ამის მიზეზი კი ისაა რომ, რაც „ადრე გავლევბისა თვალმოკირულს გავდა“, ახლა „ხელ-შესახები გამზდარა“ (ლექსი „ქალი“), თუკი სიუმაწვილში საყვარელ არსებასთან სიშორე სიახლოვეს განცდასთან იყო შერწყმული, ზრდა-დასრულებული ლირიკული გმირისთვის ყველაფერი საპირისპიროდ ხდება, სიახლოვე უცხოობის განცდას იწვევს — „თბილმა სხეულმა“ დათრგუნა სიუმაწვილის იღვლი:

ხმაურიანი ქუჩა და ტახტი,
გათენებისას ყვავის ყრანტალი,
აუ, რა უცებ, რა უცხო გახდი,
რა უცნაურად მოხდა, ნატალი...

ლექსში „ქალმა ფოთლებს დაადგა ფეხი“ — პოეტი ერთმანეთს ადარებს სიყვარულს და ქადრის ფოთლებს, როგორც ხეებს, ასევე ქალებსაც სცვივთა ფოთლები. მათგან „ზაფხულის და გაზაფხულის ნელთბილი ნაცარი“ თუ რჩება. მტკივნეულია ამის განცდა:

როგორ დამქანარან სიყვარულის
ხელისგულები!

გაყვითლებულან, გახეშეშებულან.
დრო იყო — მაგ მხრებს ეალერსებოდნენ,
მაგ უღრანებში გზებს იკაფავდნენ,
მკლავებზე და მუხლებზე შრილებდნენ,
ტუჩებსა და თვალებში იფურჩქნებოდნენ
უცხო ცეცხლით დამუხტულები
კოცნამიტარები.

ამ ლექსის წყაითვის შემდეგ, შეიძლება ისეთი განცდაც კი დაგებადოს, თითქოს ქაღვლის

„კონკრეტარია“, ნაწი სხეულიდან ჰადრის უხეში მერქანისა შეგარჩება ხელში. იდეალი — სხეულმა, ტრფობა — ხორციელმა ღტოლვამ შეცვალა, რამაც გამოიწვია კიდევ სიყვარული დასწეულმა:

ჩემი სიყვარულის თვისსათუმალთან ვზივარ, მომავლადის გამხდარ თითებს ვეალერსებო... გრიშვეყრილი ბავშვობის სურნელია ირგვლივ, ოფლის და კალცის,

ზურგსუკან დამალული ნემსის ორანი... მომავლადის გამხდარ თითებს ვეალერსებო.

ლექსში „ვერონა“ — პოეტი ამ სახელისწერო მდგომარეობიდან გამოსვლას ცდილობს. სურს დღევანდელ დღეში „გადმოიტანოს“ რომეოს და ჭულიტას უსბეტაკები სიყვარული. ამ ლექსისთვის ყველაზე მეტად დამახასიათებელი ბოლო ორი სტრიქონია:

ტუჩები ტუჩებს შეაწებებს (ჩემს მაგივრად) და დრო და სივრცე ძველებურად

გაერთიანდა...

ამ სტრიქონებიდან თვალნათლივ ჩანს, რომ წარსულის, საწყვარის დასაბრუნებლად ერთადერთი გზა არსებობს, შექსპირის გმირების საფარო სიყვარული. მაგრამ მოაჭირს სიყვარულის საუფრთხი მხოლოდ რომეო, ლირიკული გმირის ორეული თუ გადავლდება. ამიტომ აღმოჩნდა ლექსის რეალურ გმირს უმწარესი გოდებასავით: „ჩემს მაგივრადაცო“. აქ თავს იჩენს რეალური სიყვარულის შეუძლებლობა, რადგან ის“ — „ღრუბელია — თმებაბერილი მალისფრო ნისლით და ჭანყით“ (ლექსი „ღრუბელი“). ასეთი გაგება სიყვარულისა ეხმიანება ზოგადი დასავლეთევროპელი მოაზროვნის კონცეფციას სიყვარულის განუხორციელებლობაზე. ლირიკული გმირი გრძობს — ამაღლებულს, ყველაფრის მომცველი სიყვარულის ღროსა და სივრცის ფარგლებში მოქცევა შეუძლებელია, ყოველგვარი „ხორცად ქცევა“ დამღუბელია. მიუხედავად ამისა, რომ ლექსი „ღრუბელი“ შემდგომ დახვეწას მოითხოვს, მასში არის მწვენიერი სტრიქონები:

მოკვივარ შენსკენ — შენ ღრუბელივით ათასნაირად მწუხარი ჩანარ!
შენ უდროობა გიტრის თხემზე,
ნელი ცრემლების მზე გიბრჭყვიანლებს...

ერთადერთი ხსნა შეყვარებულისთვის იდეალისკენ სწრაფვაა, მაგრამ თუკი მსწრაფველმა მოახერხა იდეალში შესვლა, თვითონ დიკარგება. — ამბობს პოეტი. „მწუხარს ხსნა არ ჩანს და ეს მართლაც ასე ხდება, ლირიკული გმირი დაღუპვის პირას მიდის. შეგჩრდეთ ლექსზე „ცოდვაზე“, რომელშიც პოეტი საკუთარი პოზიციების გამოშლანვლას ცდილობს.

გამოცალა რა მთავარი, დანახა რა სიყვარულის განუხორციელებლობა, ჩაბარდა რა წარსულს სიყმარვით, პოეტი ცხოვრებასთან კომპრომისზე მიდის, თმობს სინათლის დანახ-

ვის უიშვიათეს უნარს და ამით ნაპირზე ამოვარდნილ თევზს გვაგონებს. ის უკვე უნახავს იმ ცოდვას, რომელიც „გზაშია“ და „დაღამებებს“ კიდევ „გამხელილს“. მას უკვე დაუკარგია ღვთის შიში, რაც ერთგვარი გაბორბლებია მამიბელი სულისა, საყრდენი რომ ვერ უპოვია. სული არჩევანის გარეშე დარჩენილი, რომელიც „გამოსავლის ძებნაში“ და „სინდისის გადმონათობთან ბრძოლამ დაღალა“. მან თუმც იცის, რომ „ცალყბად წერა ძნელია“, მაგრამ „სიფრთხილეს თავი არ სტყავაო“ — აცხადებს. ხომ არა ასეთი პოზიცია საკუთარი თავის ღალატი, ღალატი ყოველივე იმ სბეტაკისდში, რითაც გვიზიდვს ეს წინი. მაგრამ ამ ლექსის ასეთი წაკითხვა ჩვენთან, მკითხველებისგან, უსამართლობა იქნებოდა, რის საშუალებასაც სხვა ლექსებისთვის დამახასიათებელი სიწრფელი იძლევა. ეს ხომ აგონიაა უსიყვარულოდ, უნიადაგოდ, უმაროდ დარჩენილისა. ხომ არ დაიწყო სვლა, რაღაც ყველაზე უფრო შტიკინეულში, თავდაუდწოველში? — იქნებ იმისთვის რათა გადარჩე, ხელმეორედ უნდა გამოიგონო, აღმოაჩინო — „სინახარული“, „ცა“, „მიწა“, „მეგობრები“ და რაც ყველაზე უფრო მძიმეა — „სიყვარული“.

იმდენად ღრმა პოეტის კავშირი ბავშვობასთან, მოგონებებთან, სოფელთან, რომ ყველაზე მძაფრად სწორედ ამ თემებზე დაწერილი ლექსები აღქმებათ: „მარტის კაბა“, „სტატისტიკის მოყვარულთათვის“, „მარილზე“, „ჩემი ბავშვობის ძმაკაცი“, „ფილმში“ და სხვა. რეალისტური მანერით დაწერილი ლექსებიდან აღსანიშნავია „ბურახის გამყიდველი“, „რა ვქნა“. ალბათ, ჩვენი მხრიდან უსამართლობა იქნებოდა არ შეგვენიშნა ერთი პატარა, გულში ჩამწვდომი ლექსი:

დაეკარგეთ საყვარელი ბებია,
ქარს თუ გაატანეს ახალმა დიასახლისებმა,
ქალადლებს თუ გადააყოლეს.
კაცმა რომ თქვას, გარეთაც შეიძლება
დაეკარგულიყო —
პარკში ხომ არ დაგვრჩა,

სკამზე რომ დავსვით და მზეს მივეფიცებთ?
...ჩამოვიყვანეთ კი საერთოდ?
იქნებ ახლაც სოფელშია?

პოეტი თანაბრად ფლობს, როგორც ტრადიციულ ფორმას, ასევე ვერლიბრს. თითქმის ყოველ ლექსში მიღწეულია ის, რომ წარმოჩენილი იყოს აღწერილი მოვლენის ყველაზე უფრო დამახასიათებელი ნიშან-თვისება, რითაც ზემოთ განხილული კრებულში განსაკუთრებულ, დასამახსოვრებელ შთაბეჭდილებას ტოვებს.

ჩვენ, მკითხველებს, ისღა დაგვრჩენია, მაღლობა ვუთხრათ პოეტს შემოთავაზებულ კრებულისთვის და ვუსურვოთ, მომავალში ის საშუაროდ დაგვანახოს, რომელიც „ფასადს“ მიღმა.

თუმცა თანამედროვე ინგლისური დრამის სახეს კვლავადღებურად განსაზღვრავენ „გაჭავრებული“ ახალგაზრდების“ პლეადის წარმომადგენლები: ჰაროლდ პინტერი, ჩონ პრედენი, ედვარდ ბონდნი, დიდი ბრიტანეთის თეატრალურ სამყაროში ბევრი ახალი სახელიც გაჩნდა.

ბოლო ათწლეულის ინგლისური სცენის ახალ აღმოჩენად სტენის ლონგის პიესები ითვლება. პირველად მისი პიესები 70-იან წლებში დაიდგა კვეუნის სხვადასხვა ქალაქებში, მათ შორის ლონდონის „როიალ-კორტი“ სცენაზეც და დღეისათვის ისინი უკვე საქაშაოდ დიდი პოპულარობით სარგებლობენ.

კრებულში ოთხი პიესაა წარმოდგენილი. მათ შორის ყველაზე ადრეულია — „ვარსკვლავები“ (1978). პიესა მარტივი, სადა კომედიაა, რომლის მოქმედებაც მეორე მსოფლიო ომის დროს ინგლისის ერთ-ერთ პროვინციულ ქალაქში ხდება. ნაწარმოებში მხოლოდ ოთხი მოქმედი პირია და სიუჟეტი ტრადიციულ კომედიურ ხერხზეა აგებული. კომიქში ხელაღწერადა გამოყენებული მხოლოდდნობის ეფექტით მიიღწევა.

პიესაში ომი მხოლოდ შორეულ ფონს წარმოადგენს და ყოველდღიური სიძნელების მოტივირებისთვის გამოიყენება.

ეს თემა სხვაგვარადაა გაშუქებული პიესაში „ძალა“ (1988), რომელიც ლოუს ნებით თუ უნებლიედ ადრეული ნაშუაგების გაგრძელებად ჩაიფიქრა. სიუჟეტი კვლავინდებურად მარტივია. გოგონა ფოლკლენდიდან შინ დაბრუნებულ „გმირს“ ხვდება. ამერიკელი ტელეკომენტატორი კი ახალი ამბების პროგრამისთვის მათი შეხვედრის კადრზე აღებულის უფლებას ითხოვს. სასიყვარულო შეხვედრა თანდათან პოლიტიკურ დისპუტში გადაიზარდება...

ლოუს პიესა „მოძრავი სურათები“ ორი მუშის ცხოვრებაზე მოგვითხრობს, პარალელურად კი ასახულია ახალგაზრდა გმირების მიერ ფოლმის გადაღების ცდები. პიესის მოქმედება ნოტინგემში ხდება, სადაც პიესის ავტორი დაიბადა, ხოლო 1986-1988 წლები მისი ახალგაზრდობის პერიოდს ემთხვევა.

1984 წლითაა დათარიღებული ლოუს პიესა „წვდით გარდაქმნილი“.

სტივენ ლოუს მსგავსად რუმბერტ ბოლმანის შემოქმედებითი გზაც სამოცდაათიან წლებში დაიწყო. დღეისთვის იგი ათამდე პიესისა და რამდენიმე სატელევიზიო დრამის ავტორია.

პიესა „დღეს“ — ესპანეთის სამოქალაქო ომის ეტება. მთავარი მოქმედი პირი — ელისონი ოორკირში პატარა ქალაქში ასწავლის მუსიკას.

ნაწარმოებს მოზაიკური სტრუქტურა აქვს. მოქმედება არაერთგზის ბრუნდება ოციან წლებში, რითაც პერსონაჟების წარსულსა და მათ ურთიერთობებს ვიკებთ.

თანამედროვე დრამატურგთა რიცხვშია ბენი პინტერიც. მისი პიესა „უფსკრულის პირას“ საქაშაოდ პოპულარულია ინგლისში.

სტივენ ლოუ, რობერტ კოლმანი, გაი ბიბერტი ყურადღებით აღიქვამენ ვარე სამყაროს. ისინი ცდილობენ გაერკვნენ თანამედროვე ინგლისის ბევრ პრობლემაში. პროფესიული თვალსაზრისით მათი პიესები საქაშაოდ ხარისხიანადაა „დამუშავებული“, მაგრამ მათ ჯერ კიდევ არ უთქვამთ თავისი სიტყვა დრამატურგიაში, ისინი უცილობლად უნდა ამალდნენ დამოუკიდებელი მხატვრული ხედვის სიმამლებადმდე

ამჟამად ილია ილფი 90 წლისა იქნებოდა, პეტროვი კი თითქმის ოთხმოცდაათისა. მათი პროზა კი ისევ თანადროული და ახალგაზრდაა. იუბილეებზე ხშირად იგონებენ მივიწყებულს, მაგრამ „12 სკამი“ და „ოქროს კერპი“ ეს უპირველეს ყოვლისა დღევანდელი დღეა. მთელი ეპოქა, სიცილის რენესანსია რუსულ ლიტერატურაში. „ოქროს კერპის“ და „12 სკამის“ გარეშე არ იქნებოდა მიხილ ბულგაკოვის „ოსტატი და მარგარიტა“. ეს კი ნიშნავს, რომ რუსული ლიტერატურის წარსული თუ მომავალი ასე თუ ისე დაკავშირებულია ამ ორი, საოცარი მწერლის სიცილთან. სიცილთან, რომელიც ხან მწარეა, ხან ნაღველი, ხან კი მზიარული.

ილფის იუმორი როგორღაც „არამიწერიან“, თუმცა თვით ყოფის სიღრმეებიდან მომდინარეობს. აქ ყოველი ფრაზა ფრთხანია, რომელსაც დიდაქტიკური იგავისა და ფელეტონის საზღვრებს გარეთ ვაყვავართ. „ერთს მოგადებდით სიფათში კისა, მაგრამ წარატუსტრა მიკრძალავს“. რატომ წარატუსტრა? რა შუაშია აქ წარატუსტრა? საქმე სწორედ იმაშია, რომ არაფერ შუაშია.

ილფისა და პეტროვის იუმორის ყოველმხრივი, ნიუანსობრივი აღქმა არც ისე ადვილია. როგორც ჩანს, ამას არ უნდა ვეწრაფოდეთ. „ოქროს კერპში“ სწორედ ეს მიუწვდომელია მშვენიერი. არის ოქროს კერპი, რომლისადმი სამხსაური ცოდვად ითვლება. მაგრამ არც იგია მარადიული, წავა, განქარდება „ბრილიანტის კვამლად“. მგზავრობს უღაბნოში ორი მილიონერი — უფლით გატენილ ტომრებიან აქლე-

მეზღე ამხედრებული ოსტატი და კორეიკო. ბენდერისათვის მილიონი — ოცნენა, კორეიკოსათვის — ყოველდღიური რეალობა. ბენდერი მხარულა, კორეიკო ნაღვლიანი. აქ უკვე თავს იჩენს მორალი. რომელიც რომანში, სახედნიეროდ, არ ჩანს.

სამაგიეროდ, სამწუხაროდ, არის „ჰერკულესი“ — ბიუროკრატ-ავაჯაკთა სამეფო. არის რეზინივით მოქნილი და თითქოს მარადიული პოლიხავეი თავი რეზოლუციებით: „არც საწოლებს მოგცემთ და არც პირსახეებს“.

ავტორები, მათდაუნებურად, წინასწარმეტყველნი აღმოჩნდნენ. მათ სულაც არ უნდოდათ, რომ „ჰერკულესს“ აგერ ჩვენს დღეებამდე ეარსება. ეჩვენებოდათ, რომ ეს იყო რაღაც წარმავალი, დროებითი რამ, რაღაც ავადმყოფობის მსგავსი. კუბო წარწერით „სიკვდილი ბიუროკრატიზმს“, რომელსაც „ჰერკულესელები“ დემონსტრაციებზე დაატარებდნენ, ჭერ ისევ ცარიელია, ბიუროკრატიზმი მეტად სიცოცხლისუნარიანი აღმოჩნდა.

ვკითხულობთ ილფსა და პეტროვს. თანვედილობთ გავიგოთ რა მოძველდა მათი 20-

80-იანი წლების სატირაში? თითქმის არაფერი. ვეცნობით ჩვენი პერიოდიკის ფურცლებზე ლექსებს, პოემებს — ეს ხომ იგივე უკვდავი „გავრილიადა“.

ქ. კოლოკალაშკის მცხოვრები საშინელ სიზმარს ხედავს: 7 პარტიული ფეხქვეშ ჩაუვარდა, თავვანი სცა მას. — უპარტიოს. განრისხებულმა მცხოვრებლებმა თანამოქალაქე ქალაქიდან გააძევეს — „რა იცი, რა ხდება!“ ასეთივე „კოლოკალაშკელები“ კრძალავენ ილფისა და პეტროვის რომანებს 40-იან წლებში. მე-20 ყრილობის შემდეგ ისინი კვლავ დაგვიბრუნდნენ, თუმცა არა სრულიად: რატომღაც აღარ გამოსცემენ ილფის „უბი წიგნაკის ჩანაწერებს“, არ ჩანს რომანი „ნათელი პიროვნება“, რომელიც, „არაფრით არ ჩამოუვარდება „ოქროს კერპს“. იმედი გვაქვს გარდაქმნა შეარყევს გამოცემლობათა რუტინას და ილფისა და პეტროვის მრავალ ნაწარმოებს დაუბრუნებს დღევანდელ მკითხველს, დაუბრუნებს მათ ჯადოქრულ სიცოცხლს.

ჩვენი მისამართი: თბილისი, 280007, დალიანის ქ. № 2.
 ტელეფონები: მთავარი რედაქტორი — 99-85-81, მთ. რედაქტორის მოადგილე — 72-26-32.
 პასუხისმგებელი მდივანი 72-43-75, მდივანი — 72-44-78, განყოფილებათა გამგეები — 72-26-25
 პრესის — 72-26-30, „ცისკრის“ დამატება — 72-17-01, საკორექტორო — 72-47-62.

გადაეცა ასაწუბოდ 12. 11. 87 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 11. 1. 88 წ., ქალაქის ზომა 70x108, ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 11, სააღრ.საგ. აბაზი 15,85. შეკვეთა 2661. უე 01212. ტირაჟი 70.350.

10/29

ფანკ 60 კკკ.

0520360 76288

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ